

AXIOMATA
PHILOSOPHICA

2^a Sub *Danforth*
Titulis XX. comprehensa:

12. 4. 8. 32
A
M. DANIELE STAHLIO,
Inclytæ Academiæ JENENSIS
Professore publico:

Notiz
*Que variis exemplis illustrantur,
distinctionibus declarantur, &
certis limitationibus accu-
rate determinantur.*

Sam: Danforth

Editio quarta.

LONDINI,

Ex Officina ROGERI DANIEL, &
venerunt apud Ioan. Williams, sub signo
Coronæ in Cœmiterio D. Pauli,
MDCL.

Phil 193.32 *

¶ Lectori.

SCias velim , Amice lector ,
factum hunc Autoris nostri
acutissimi , à plagiario quo-
dam clanculum surreptum
fuisse, & tam malè enutritum , ut pe-
nè dixerim nil nisi naevos , vitia , &
cujuscunque generis errata turpissi-
ma contraxerit : verbo dicam & fi-
deliter : si hìc sigillatim illa omnia
recenserem , certè id non esset episto-
lam in libro, sed librum in epistola in-
scribere.

Sed te monerem solùm , Lector a-
mice , satyram verò hìc scribere est
prater institutum : Hoc igitur tan-
tùm est ; Nos , diligentia , dixerim,
non minima (in quantum fieri po-
tuit, propter locos sæpiusculè intri-
catissimos) reddidimus autorem sibi,
tibi facultatem legendi , nobis laborem
tantùm.

Porro cùm mecum reputarem hu-
jusmodi libros unà continuà lectio-

rarò perlegendos, sed prout res solùm
postulat, in manus assumendos, opera
pretium quàm maximè duxerim, si
indicem quo occasionibus tuis prom-
ptè subservirem, huic editioni feli-
citer adderem, addidi igitur locuple-
tem. Vale & frueri.

I N D E X.

Prior numerus paginam, secundus sectionem,
Paragraphus (¶) regulam esse, designat.

Abstractum: ¶ Si ab-
stractum predicatur
de abstracto, etiam con-
cretum de concreto, 157.
¶ Si concretum predi-
catur de concreto, etiam
abstractum predicatur de
abstracto, ibid. ¶ cui
inest abstractum de eo
predicatur concretum,
160. Nomina abstracta
saepè desiderantur, 164.
12. ¶ De quo predica-
tur concretum ei inest ab-
straction, 167. ¶ Ab-
stractum est formac concre-
ti, 169. ¶ Abstractum
est prius concreto, 170.
Discrimen inter abstra-
ctum & concretum,
170.4. Quomodo distin-
guuntur in predicatis de
Deo 171.6
Accidens: aditum vel
ablatum non tollit essen-
tiam, 18. 5. causa per
accidens duplex, 135.6.
accidens absolutum &
respectivum, 152.10. ac-
cidentalè, hyscrum su-
mitur, 276. 1. Quid
in definitione accidentis
præcipuum, 279. 4. ac-
cidens triplex, 326. 1.
¶ Quicquid advenit en-
ti est accidens 326
¶ Omne accidens est in

subiecto fini suo propor-
tionato, 339. ¶ Quod
includitur per Aliquod
accidens, id ipsum est
accidens, 330. Acci-
dens predicabile & præ-
dicamentale, 330.2, 3.
331. 5. ¶ Accidens
non migrat de subiecto
in subiectum, 336. ¶
Accidentis non est acci-
dens, 338. Duplex
accidentis potest esse sub-
iectum, 341. 9. ¶ In
Deum non cadit acci-
dens, 341. ¶ Quod in
uno est accidens, in alio
non est substantia, 342.
¶ Duo accidentia solo
numero differentia non
possunt esse in eodè sub-
iecto, 343. ¶ Unum nu-
mero accidens non potest
esse in duobus subiectis,
347. At succedere in
duobus subiectis media-
tis, 348 3, 4 non potest
esse simul in duobus sub-
iectis divisis, 350. 5.
¶ Accidentia quæ
predicabilia primò & im-
mediatè competunt in-
dividuis, & secundariò
suis speciebus, & contra
de propriis dicitur, 354.
Accidentia propriè sunt
ab ipsa essentia, 354. I
¶ 4 Actus

INDEX.

- Actus** : vide potentiam.
 actus constitutus & formalis, 143. 1. & 144. 2.
 Purus actus confertur cum pura potentia, 144. 4. actu & potentia continere dupliciter 257. 2
- Adsignificare** : quid importat 16. 14
- Aquivocum**, causa aquivoca, & univoca, 83. 13. Ejusdem causa effectus aquivocus non est nobilior univoco, 86. Vide insuper univocum. Aquivocum non ponitur in definitione, 285. 2. potest tamen dupliciter poni, 286. 4. ¶ Aquivocum non habent proprietates, 353. Aquivoca non habent essentiam, 353. 1, 2, &c.
- Affirmatio** : ¶ si affirmatio est causa affirmationis, etiam negatio est causa negationis, & vice versa, si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, 78.
- Agere** : ¶ agere presupponit esse, 193. ¶ Nihil agit in seipsum, 194. Actio univoca & aquivoca, 196. 10. 200. 4. 5. Actio corruptiva & perfectiva, 198. 13. ¶ Actio non fit à superante, 199. Actio duplex, perfecta & imperfecta, 201. 7. ¶ Actiones sunt singularium, 1c 2. Actiones bifariam considerantur, 204. 9. 205. 10. ¶ Actiones sunt suppositiorum, 206. ¶ Simile non agit in simile, 213. Actio est esse bifariam intelligitur, 216. 9. Actio, prima & secunda, 221. 9. ¶ Agens & patiens debent esse simul, 221. ¶ Agens nobilius est patiente, 222. ¶ Agentium partialium quodlibet per se potest producere totum, aut partem effectus, ad quem concurrunt 224
- Aliquis** : aliquid esse alius & aliquid esse in aliquo idem non sunt, 30. 2. Aliquid in aliquo octo modis, 31. 8. Aliquid in aliquo dupliciter 84. 2
- Averrotes** : Quomodo tō avēpōwō ēīat, distinguuntur à tōis avēpōwōy ēīay apud Aristotelem 13. 1
- Anima** : animam creari probatur 244. 1
- Animal** : animalia ex putri materia, 269. 3. magis animal homo quam bos 274. 3
- Appetitus** : duplex, innatus, elicivus, 140. 1. Suboles privationis, 142. 6. Ap-

INDEX.

6. *Appetitus duplex, in
communis, & desiderii,*
142. 7. *Appetitus com-
placencia* 143. 8

Baptismus: an peccatum
originale baptismo tol-
lunt 72. 7

Bonitas: moralis, & artis,
119. 2. *Bonum quid,*
175. 1. *Divisio boni,* 314
4. ¶ *Majori bono op-
ponitur majus malum,*
439. ¶ *Desiderium bo-
ni imperfectioris cessat
acquisitio perfectiori,* 434.
¶ *Bonum commune pra-
ferendum est proprio,* 440.
¶ *Bonum proprium est
communi praeferendum,*
443. ¶ *Bonum publicum
preferendum est pri-
vato* ibid.

Causa: ¶ *Nihil est causa
sui ipsius,* 61. ¶ *Nihil
fit sine causa* 64
¶ *Posita causa ponitur
causatum, & vice versa,*
66. *Causarum duo genera
naturalis, libera,* 68. 10.
¶ *Negata causa, negatur
effectus, & vice versa* 70.
*haec regula usum habet
in Theologicis,* 72. 7.
¶ *Causa prior est causa-
to,* 73. *Causa & effe-
ctus non sunt relata
pradicamentalia,* 76. 7
¶ *Causa maior est effectui*

75. *Quomodo hoc fit in
rebus Mathematicis,* 76.

5. ¶ *Qualis causa, talis
effectus* 77. *Causa &
effectus quomodo oppo-
nuntur,* 77. 2. *Causa
univoca & equivoca,*
78. 3. 83. 13. *Causa infer-
endi & essendi distin-
guuntur,* 79. 2. ¶ *Causa
non est deterior effectui,*
79. ¶ *Quicquid est
in effectui praexistit in
causa,* 84. ¶ *Impos-
sibile est aliquem ejus-
dem causa effectum
equivocum nobiliorem
esse effectui univoco,* 86
¶ *Causa causa est etiam
causa causari,* 87.
*Non valet in causis u-
niversalibus,* 91. 18. *Bi-
fariam intelligitur,* 91.
24. *Causa essentialiter
subordinata & acciden-
talis,* 87. 5. ¶ *Prin-
cipium latius patet quā
causa,* 98. *Nomen
causa latius & strictius,*
99. 3. ¶ *Omnis causa a-
git* 100. ¶ *Effectus non
pradicatur de sua causa;
nec vice versa, causa de
effectui,* 108. *Causa in-
terna & externa,* 109. 8
*Quomodo causa pradi-
catur de indi vidui,* 113
16. ¶ *Causa sunt invi-
cem si i causa,* 113.
Causam esse bifariam
¶ 5 114.

INDEX.

114.2. *Causa ejusdem generis non sibi invicem causa*, 116.12. *contra ibid* 14. 15. ¶ *Causa possumus coincidere*, 17. *Res una in omnibus causari generibus*, 118. 2. ¶ *Cujus causa bona est, id ipsum bonum, & cujus causa mala est, id ipsum malum*. 115. ¶ *Propter quod unumquodque est tale illud est magis tale*, 120. *Hujus regulae limitationes Tolet*. 124. 15. *Exponitur per probabile*, 126.10. ¶ *Cujus omnes causa sunt universales illud ipsum est universale*, 130. *Quomodo causa universalis determinatur a particulari*, 133.4. ¶ *Omnis effectus per accidens reducitur ad causam per se*, 133. *Causa per accidens duplex*, 135.6

Christus: in Adam an fides in Christum ante lapsum, 45.15. *An incarnaretur, si homo non peccasset* 47.26

Cognitio: duplex, passiva, privativa, 22.7. *Cognoscere, dependet ab esse*, 76.3. *Cognitio nostra a sensibus*. 76.4

Collectivum: dupliciter, 156.3

Communicabile: duplex 206.2

Comparatorium: doctrina, 336. ¶ *A comparativus ad positivum affirmativè valet consequentia* 359

Compositum: vide *Simplex*, *sensus diversus & compositus*, 271.6. *Divisio compositi*, 314.5

Concretum: vide *Abstractum*. *Concretum quomodo totum* 240.4

Contingentia: *Nihil est contingenter*, 11.1. *Hac vox in sensu diverso, & sensu composito*, 22.4

Convertibile: *ne quid convertatur, duo requiruntur* 303.2

¶ **Conditionalis propositio** quando vera est, si ejus accidens est necessarium, etiam consequens est necessarium, 446

Contradicentia: In contradictentibus duo repugnantia & immediata, 7.4. & 7.

Contradictoria: an datur modus inter contradictoria, 223.4. ¶ *Contradictoria nec simul vera, nec simul falsa esse possumus*, 394. ¶ *Inter contradictoria est distantia infinita*, 398 ¶ *Inter omnia contradictoria aequalis est repugnancia* 402

¶ **Contraria**: non possunt esse simul in eodem subje-

INDEX.

Ho, 383 ¶ Eadem est
 contrariorum materia,
 383 ¶ Non necesse est
 unum contrariorum si
 sit, & reliquum esse, 385
 ¶ Si alterum contrario-
 rum est natura, etiam
 alterum esse natura ne-
 cesse est, ibid. ¶ Con-
 traria sub eodem genere
 maxime distant, 386
 ¶ Unum uni est contra-
 rium, 390 ¶ Omnis
 contrarietas privationem
 habet alterius contrari-
 orum, 404 ¶ Media con-
 stant ex contrariis, 411
 Copula: quod tempus im-
 portat precipue conside-
 randum, 16.12 ¶ Co-
 pulativa conjunctio non
 ponenda in definitione,
 308. Dupliciter tamen
 hoc fieri potest, 309.4
 Corpus: tripliciter sumi-
 tur, 240.3
 Correlat. vide Relatum.
 Corruptibile: incorrupti-
 bile non nobilius cor-
 ruptibili, 140.6

Definitio: ¶ Definitio
 non sit obscura, 285.
 ¶ Quicquid definitur
 debet definiri per priora
 & notiora, 287 ¶ De
 finitionem licet ponere
 loco definiti, 289. Defi-
 nitio duplex per materia
 intrinsecam, & ex neg-

tionem, ibid. 2. Defini-
 tio bifariam sumitur,
 294.15.295.16 ¶ De-
 finitum non debet in-
 gredi definitionem, 295.
 Hoc fit dupliciter, 296.2
 ¶ In definitione ponit-
 ur genus proximam,
 300 ¶ Unius rei u-
 nica est definitio, 301.
 Plures definitiones uni-
 us rei, sumitur duplici-
 ter, 302.3 ¶ Definitio
 debet recipiari cum
 definito, 302 ¶ In
 definitione nihil desit,
 303 ¶ In definitione
 nihil redundet, 304
 ¶ Definitio non debet
 esse negativa, 305. De-
 finitio duplex, ib. Defi-
 nitiones negativa quo-
 modo toleranda, ibid. 3.
 & 306.4 ¶ Omnis
 definitio constat genere
 & differentia, 307 ¶ In
 definitione non debet es-
 se usus conjunctionis co-
 pulativa vel disjuncti-
 va, 308 ¶ De quocunque
 affirmatur vel negatur
 definitio, de eo etiam defi-
 nitum & contra, 310 ¶
 Quicquid affirmatur vel
 negatur de definitione
 affirmatur vel negatur
 de definito & contra, ib.
 Descriptio: quomodo dif-
 fert a definitione, 306.

6311.3
 Deter-

INDEX.

Determinare : quomodo
causa prima determinatur
à secunda, 133. 4.

Deus : dum creat quomodo
non mutatur, 33. 3.

& 6, 7, 8. Dei filius in
incarnatione quomodo
non mutatur, 24. 5. Om-

nipotentia Dei quare ne-

gatur, 384. Deum

posse peccare, probat. &
refut. 46. 3, 4, 5. De-

um esse causam peccati
colligitur, 87. 2. 10. gerur,

88, 7. 92, 19. Deum
esse creaturam probatur,

121. 4. refutatur, 123.

13. Quomodo predicata
concreta & abstracta de

Deo distinguuntur, 171.

6. Quomodo Deus vult
peccata, 184. 6, 7, 8

¶ In Deum non cadit
accidens 341

Differentia: ¶ Omnis dif-

ferentia habet sibi oppo-

sitam differentiam, 274.

¶ Species non est diffe-

rentia, 275. ¶ Genus
non potest esse differentia

speciei, ibid. ¶ Diffe-

rentia non debet esse ac-

cidentalis speciei, 276

¶ De differentia non

predicatur genus, ibid.

¶ Differentia est posteri-

or genere & prior specie,

277. ¶ Relativorum

relativa sunt differentia

ibid. ¶ Uniuscuiusq;

eorum, quae ad aliquid

referuntur, differentia

per se debet ab eo, ad quod

suâ naturâ referuntur, 278

¶ Differentia debet esse

in eodem predicamento,

in quo est id cuius est dif-

ferentia, ibid. Differentia

essentialis & accidentia-

lis, 280. 7. ¶ Differen-

tia non debet esse nega-

tiva, 280. ¶ Differen-

tia non recipitur eâ

eo cuius est differentia,

281. ¶ Generum di-

versorum & non subal-

ternatim positorum, di-

versa sunt specie dif-

ferentia; Eorum verò

quae subalternatim posita

sunt, nihil prohibet easdē

esse differentias, 281. Ge-

nus diversū quorū modis

181. 1. genera subalter-

natim posita quid, 284. 13

Diversū: Quorū modis genus

diversū dicitur, 28. 1

Divisibile : quadruplex,

153. 1. ¶ Divisum &

omnia membra divisio-

nis simul sumpta debent

inter se adequari, 311

¶ Divisum debet plus

continere, quàm singula

membra divisionis, 313.

¶ Membra divisionis de-

bent inter se esse opposita

ibid. ¶ Divisio debet fieri

in partes immediatas,

318. ¶ Membra divi-

sionis

fionis non debent esse ad.
modum multa, 320.
An divisio semper debe-
at esse binembris, ibid. 2.

¶ Per negationem non
est dividendum, 321.
Divisio subjecti in acci-
dentia, 322. 2. ¶ Cujus
divisionis membra conti-
nent rationes contradi-
ctorias, in te ea non da-
tur medium 323

¶ Diuturnius : magis eli-
gendum quam id quod
est minus tale 430

Δύαρις : ejus varia signi-
ficationes 190. 7.

EAdem : ¶ quæ sunt ea-
dem uoi terio, sunt
eadem in ei se, 367.

¶ Quorum casus & con-
jugata sunt eadem illa
ipsa sunt eadem, 370.

¶ Quorum opposita sunt
eadem illa ipsa sunt ea-
dem, 371. ¶ Qua ea-
dem sunt : eorum origi-
nes & interitus, ut &
vñ noluntia & obapti-
vā eadem sunt, ibid.

¶ Qua sunt eadem ha-
bent eadem accidentia,
373. ¶ Quorum unum
potest esse sine altero illa
non sunt idem, 374.

¶ Quorum unum sine
altero esse potest, vel qua
sejuncti esse possunt, illa
realiter distinguuntur,

375. Vide Identitas
Eclipsis : quomodo pra-
scitur, 13. 3. 90. 15.

Eductio : materia eductiōis
& compositionis, 137. 4.

Effectus : vide Causa. Ef-
fectus duplex, 111. 12.

Efficiens : Causa efficiens
duplex, physica & mora-
lis. Causa efficiens sola
agit, 103. 8. Efficiens
causa interna ex exter-
na, ibid. su per varum
influcum 106. 10

¶ Enay : quid 20. 6

Eminenter : formaliter &
eminenter contrahit 84. 2

Ενέπνοια : quid apud A-
rist. 106. 22

Ens : quodlibet est vel non
est, quem sensum habet,

7. 3. Ens sumitur ab-
stracte & concrete, 9.

3. Bisariam accipiuntur,
pro eo quod existit, pro

eo quod essentiam habet
si non sit, 13. 1. Non

ens : quomodo non ens
non est scientia, 20. 1.

quomodo sciri potest, 21.

5. Esse à seipso, duplici-
ter, 62, 3. Esse du-

plex est, reale, intention-
nale, 63. 5. ¶ Es

non ense nihil fit, 145.

Non ens bisariam sumi-
unt, ibid. 2. Esse du-

plex, essentia & existen-
tia, 150. 2. 317. 6. 328.

7. Consequenter essendi
duplex.

INDEX.

duplex, 254. 2. Ens
 & non ens acceptio di-
 versa, 10. 7. Ens per
 se & ens per accidens,
 237. 1. Ens dupliciter,
 nominaliter & partici-
 pialiter, 314. 3. Ens
 actu, quid 327. 5
 Essentia: quomodo essentia
 rerum sint indivisibiles,
 18. 2. Accidens abla-
 tum vel additum non
 tollit essentiam, ibid. 5.
 Essentia rerum sunt a-
 rene, quomodo intelli-
 gendum 19. 1, 253. 4. 5
 Est: ¶ Ab est tertiū adjecti
 ad est secundū adjecti
 valet consequentia, 452
 Eynálēxa: quid, 253. 2
 Excludere: excludere ali-
 quid dupliciter, 331. 4.
 iterum dupliciter ib. 7
 Existere: quid significat
 70. 1
 Extrema: ¶ Ab extre-
 mo ad extremum non
 fit transitus nisi per me-
 dia, 409. vide Opposita
 & Media.
 Extrinsecè: extrinsecè de-
 nominare quid, 16.
 10. Prædicata extrin-
 seca quomodo rebus con-
 veniunt 192. 1
Falsum: quomodo falsū
 non est scientia, 214
 Fides: quomodo infantibus
 adscribitur, 20. 7. An

fides in Christum in A-
 dam ante lapsum, 45.
 15
 Filius: non propter patrem
 127. 23
 Finis: non agit, 103. 5. Fi-
 nalis & efficiens invu-
 cem sibi causa, 113. 1.
 Finis cuius, & finis cui,
 114. 2. 177. 6. materia
 & finis invicem sibi cau-
 sa, 114. 6. Materia &
 finis an invicem causa,
 115. 8. ¶ Omnis finis
 bonum quid, 173 ¶ Fi-
 nis & bonū sunt idem,
 175 ¶ Acquisitio sine
 cessat omnis actio, 176.
 Finis consideratur, ut
 acquirendus, ut acqui-
 situs, ibid. 3. Finis
 acquisitus completè &
 incompletè, 177. 7
 ¶ Quando restā vñ ad
 finem aliquem progredi
 possumus, non est opus
 per obliquā & longiorē
 procedere, 178 ¶ Finis
 dat bonitatem, amabili-
 tatem, mensuram & or-
 dinem rebus 179 ¶ Fi-
 nis non habet medium
 aut mensuram, 180
 ¶ Finis est primum in
 intentione & ultimum
 in executione, 181
 ¶ Finis est prior mediis,
 182 ¶ Qui vult finem
 vult media ad finem,
 183. Contra diff. 185.
 2 ¶

INDEX.

9. ¶ Forma & finis
coincidunt, 185. ¶ Unius
rei possunt esse plures fi-
nes, 186. Finis internus,
externus, ibid. 1. Finis
ultimus & intermedius,
ibid. 2. 187. 5. Quo-
modo plures res esse ulti-
mum finem ejusdem, &
plures esse ultimos fines
ejusdem, distinguuntur,
187. 4. ¶ Cujus fa-
cultas in finis subordina-
tur fini alterius facultatis,
illa facultas alteri illi
facultati subordinatur,
188. ¶ Omnis actio est
propter finem 191
Forma quomodo forma fi-
nit, 65. 6. 7. Forma
non est perfectior com-
posito, 80. 2. Forma du-
plex est, 81. 7. Forma-
liter & eminenter, 84.
2. Formale & ma-
teriale in peccato, 88. 8.
Forma non agit, 102. 4.
Materia & forma sibi in-
vicem causa, 114. 6.
115. 10. Forma duplex,
essentialis, accidentalis,
137. 5. ¶ Posita for-
ma ponitur formatum,
147. Forma duplex,
materialis & immateria-
lis, ibid. 1. ¶ Quicquid
est per suam formam est,
148. ¶ Forma quomodo
dant esse mobilius, tamò
sunt mobiles, 149.

¶ Forma dat esse rei,
ibid. ¶ Forma est in-
divisibilis, 153. Forma
duplex, substantialis
accidentalis, ibid. 1.
Forma materialis indi-
visibilis quia non quan-
ta, 155. 10. Forma du-
plex, 169. 1. Forma ma-
terialis & immateria-
lis 336. 4

GENUS: Genus predica-
tur de omnibus speci-
ebus sub se contentis, 250
¶ Quicquid predicatur
de genere predicatur e-
tiam de specie, 251. Ge-
nus pro re substrata, &
ut genus, 252. 3. 267. 2
¶ Genus est prius specie,
253 ¶ Genus est latius
specie, 255 ¶ Specie
est collectiva multorum
in unam naturam, &
adhuc magis genus,
255 ¶ Genus continet
species, ut species non
continent genera, 257.
¶ Genus est quid speciei
accidentarium, ibid.
¶ Genus est, ut mate-
ria; differentia, ut for-
ma, 258 ¶ Negato
genere, negatur species.
259 ¶ Affirmato ge-
nere, affirmatur species,
260 ¶ Genus & species
sunt in eodem predica-
mento, 261 ¶ Genus
signi-

INDEX.

- significat materiam quādam diversam à speciebus, 264. ¶ Tota natura generis continetur in qualibet specie, 267. ¶ Nulla species habet aliquid quod repugnet generi, 269. ¶ Necessè est id quod generis est participes, esse alicujus speciei participes, 270. Sub genere aliquid continetur bifariam, 270. 3. ¶ Genus predicatur de speciebus aqualiter, 272. Genus remotum quomodo ponatur in definitione 300. 1
- Germanus : Lingua Germanica omnium prima, 228. 3
- Grave : Gravia & levia moventur à generante 193. 2. & 3.
- H**Abitus : crebra actiones non sunt causa habitus 106, 11
- Homo : est spiritalis 163. 6
- I**dem, quāvis latè hæc vox extendatur, 11. 17. ¶ Idem quatenus idem semper facit idem, 94. Idem duplex, 175. 2. ¶ Identitas : major præsupponit minorem, 362. Identitas maxima seu numerica duplex est, 364. 9. ¶ Quasi sunt eadem unum tertio, sunt eadem inter se, 367. vide Eadem.
- Impossibile : Idem esse & non esse impossibile tam determinatè quā universaliter, 3. 2. Ejus veritas impugnatur, 3. 4. Probat, 4. 8
- Inesse : isto modo dicitur, 31. 8. Duobus, 84. 2 Duobus, mediatè & immediatè, 166. 7 Inesse ab Arist. dicitur de eis quæ non in se sunt, 168. 4. Idem quod alicui competit ibid.
- In subjecto esse quid, 306. 4
- Indivisibile : bifariam sumitur, 17. 1
- Individuum : Individuatio a materia 152. 10
- Infinium : quomodo infinitum non sentitur 201
- Intellectus : consideratur bifariam, 195. 5. Intelligere quomodo animæ tribuitur, 208. 10.
- Intensio : Intensio & remissio duplex, 156. 13.
- Jurisconsulti : an teneantur regulis Logici, 320. 2, 3.
- L**Ex : vide Grave.
- Lingua : Germanica lingua omnium prima, 228. 3. Logica :

I N D E X.

Logica: an bene dividitur
in communem & pro-
priam 312. 2

Logici finis 329. 3

MAjus & minus: ha-
berit se dupliciter,
36. 2. Magis dupliciter;
de intensiōe & majori
jure, 125. 18. Magis &
minus cum variatione
speciei, & sine, 156. 13.
Majus & minus quid
important, 233. 3.
¶ In quibus datur ma-
jus & minus tale, in iis
datur maxime & sum-
me tale 359

Malum: duplex, materiale
& formale 173. 2

Materia: aliquo modo per-
fecta, 80. 3. Materi-
ale & formale in pecca-
to, 88. 8. Materia agit,
100. 1. Refutatur, 101.
3. Materia & finis in-
vicem sibi causa, 114. 6
Materia & forma in vi-
fibrica se, 114. 6. ¶ Qui-
quid habet materiam
habet etiam formam; &
vice versa, Quicquid ha-
bet formam habet etiam
materiam, 137. Materia
inqua, circa quam,
137. 1. Item ex qua,
ibid. 2. Materia compo-
sitionis & educationis,
ibid. 4. ¶ Materia est co-
gnoscibilis per analogiam

138. Analogia materia
duplex, ibid. 1. ¶ Ma-
teria est ingenerabilis &
incorruptibilis 139

Materia duplex conside-
ratio, per se, & cum pri-
vatione adjuncta, 139. 4

¶ Materia appetit for-
mam, 140. ¶ Materia
est pura potentia, 143.

Materia principium in-
determinationis, 152. 10.

Per materiam & for-
mam definitur, 307. 2

Maximum: ¶ Si maxi-
mum maxime praestat,
etiam genera generibus
praestant 440

¶ Media: constans ex
contrariis, 411. ¶ Me-
dia sunt ejusdem generis
cum extremis 412

Minus Malum ex duo-
bus eligendum 437

Mutilum: ut aliquid sit
mutilum 4. requiruntur
conditiones 247. 6

Natura: quomodo pec-
cet Philos. in defi-
nitione Natura, 308. 2

¶ Natura semper inten-
dit perfectissimum, 430

Necessitas: est vel abolu-
ta, vel immutabilitatis
ex suppositione, 11. 2

Negatio: exsistentiae, &
predicationis, 259. 1

Negatio duplex, absoluta,
privativa 321. 1

Per

INDEX.

Per negationem divi-
dendum tribus de cau-
fis 322. 3
¶ Nihil: ex nihilo (vel non
ente) nihil fit 145
Aliquid ex nihilo fit
tripliciter 146. 5
Non ens: vide Ens.
Notiora: dicuntur dupli-
citer, 175. 1. Res Ma-
thematica quomodo no-
tiores 76. 5
Numero eadem dicuntur
tribus modis 362. 1

OMnes: omnes salvi
fieri prob. 130. 1
Opinabile: non species en-
tis 255. 2
Oppositum: duplex, 275.
2. Opposita, pro dispa-
ritu 317. 13. 318. 14
Oppositio: duplex, ibid.
¶ Opposita non possunt
alibi de eodem 376
¶ Oppositorum eadem
est scientia, 396. ¶
Quot modis dicitur u-
num oppositorum, tot
dicitur & alterum, 413.
¶ Oppositorum opposita
sunt consequentia, 419
Ordo: duplex, intentionis
& appetitionis, & exse-
cutionis, 181. 1. Item,
generationis & inten-
tionis 182. 2

Panis: panes 5. quomo-
do edendoangebantur

236. 10
Pater: filius non propter
patrem, 127. 23. Persona
patris genus filii, 263. 9
Dapa: ejus jus in tempora-
libus prob. 188. 1
refut. ibid. 3
¶ Par payum est ratio,
360
Pars: vide Totum.
Partes: principales, minus
principales, 232. 10.
249. 4. Partes duplici-
ter considerantur, 233. 1
Partes divisim sumtae,
225. 7. Partes inte-
grales tripliciter, 247. 3
Partiale: agens partiale
duplex 225. 3
Peccatum: Deum causam
peccati colligitur 40
3. 4. 87. 2 Urgetur
amplius, 88. 7. 92. 19.
Formale & materiale
in peccato 88. 8
Perfectum: ¶ Includens
est perfectius quolibet in-
cluso 430
Physica: An ejus genus
scientia, 264. 1. Male
dividitur in communem
& propriam 312. 5
¶ A positivo ad Com-
parativum, negativum
tantum valet Consequen-
tia 360
Potentia: à potentia ad
actum quomodo valet
consequentia 23. 1
Potentia duplex 26. 1
29

INDEX.

29. 11. ¶ Cujus po-
tentia, ejusdem & actus,
30. per tot. reg. De
potentia in actum trans-
ire fit dupliciter, 31. 3.
¶ Potentia non excedit
suum objectum ad aqua-
rum, 36. ¶ Frustra
est, si non reducitur ad
actum, 41. Potentia
in dividua & speciei di-
stinctio, 42. 5. Poten-
tiam in omnem actum
deduci non requirit, 44.
12. Naturalis, &
obedientia, 48. 27
Potentia semper divi-
dendi in continuo, &
addendi in numero, an
frustra, 48. 29.
¶ Potentia & actus
in eodem genere, 49.
Potentia receptiva du-
plex, 53. 14. Potentia
& actus bifariam con-
siderantur 54. 20.
¶ Alia actus, alia po-
tentia causa est, 57.
¶ Cuilibet potentia acti-
va respondet passiva, 57.
¶ Cuilibet potentia pas-
sive respondet activa, 59
Potentia passiva. 144. 2.
Esse potentia, quid, 230 1
Posse: à posse ad esse quan-
do valet, quando non,
24. 10, 11, 12, 13. &
seq. 26. per tot. reg.
Posse vel habere poten-
tiam distinguitur ab esse

potentia, 27. 7. ¶ Quod
potest majus potest etiam
minus, 36. per tot.
reg. ¶ Quod quis vult,
si potest, potest absolute,
39. per tot. reg.

Possibile: ejus definitio
48. 3

Predicata: necessaria, ac-
cidentaria, 13. 2

Pradicari, in recto & in
obliquo, 108. 3. 110. 2.

Pradicatio duplex, re-
ali & rationis, 158. 3.

Pradicatum & subje-
ctum idem, 159. 6.

Simpliciter pradicari
quid, 162. 8. ¶ Ab-
inse, ad pradicari va-
let consequentia, 164.

Pradicari, & alicui com-
petit formaliter non i-
dem, 168. 6. Pra-
dicari aequaliter, quid,
272. 1. Pradicabile in
5. pradicabilia, 314. 6

Principium: Causarum mo-
dis dicitur, quod princi-
pium, 98. 2. Principi-
um quod & quo, 129.

27

Prius: quinque modis di-
citur, 74. 4. Prius
duplex, 170. 2. Prior
multifariam, 230. 3. 4,
5. 6. Prius, 253. 1. De-
finitio ex prioribus, 288.

3, 4

Privatio: definitur per ha-
bitum, 288. 5. ¶ A
priv-

INDEX.

privatione ad habitum
 non datur regressus, 406
 vide Opposita.
 Probabile: quod importat
 principium probabile,
 127. 22
 ¶ A propositione affir-
 mationis finita ad negati-
 vam infinitam & vice
 versa, valet consi. q. 450
 Proprium: Propria distin-
 ctio ab essentiis, & ex
 illis in propriis, 6.
 13. Propria divinitatis
 quomodo in Christo ho-
 mine, 6. 14. Propria,
 quomodo adveniunt rei,
 328. 9. ¶ Qua easdem
 habent proprietates, ean-
 dem habent essentiam,
 351. Proprietates fluunt
 ab essentia, 351. 1.
 ¶ Equivoca, non ha-
 bent proprietates, 353.
 ¶ Propria primò & im-
 mediata speciebus, se-
 cundariò singularibus
 competunt, 354.
 ¶ Quorum sunt diversa
 natura, eorum etiam di-
 versa sunt proprietates
 355
 ¶ Propter quod aliquid
 est tale, illud est magis
 tale, 120. Prop-
 ter: quid importat,
 123. 10. Filius non est
 propter patrem, 127.
 23

Quantitas duplex, mo-
 lis & virtutis, 233. 3.
 Quantitatis analogia in
 propositionibus, 235. 7
 Quid: finis cuius & cui,
 114. 2. 177. 6. Princi-
 pium quod & quo, 129.
 27. 208. 7. materia in
 qua, circa quam, 137.
 1. Item ex qua, ibid. 2.
 138. 6. Terminus qui
 & quo, 186. 1. Anima
 principium quod, 210.
 16. Quo, 211. 17.
 Principium quod &
 quo distinguuntur, 212.
 * 21

Rationale: non est cau-
 sa visibilis, 112. 13
 Ratiocinari, ratio & com-
 positi 211. 19
 Reactio: datur 199. 1
 Recipiens: ¶ Quicquid
 recipitur, recipitur per
 modum recipientis, 332
 Reciprocari: dupliciter,
 253. 1. Ad reciproca-
 tionem duo requirun-
 tur 303. 2
 Relatum: secundum dici
 & esse, 263. 6. Relati-
 vum, in predicamento
 relationis & qualitatis,
 277. 2. Relatio predi-
 camentalis & transcen-
 dentalis, 279. 6. An
 relatum definitur per
 correlatum,

INDEX.

correlatum, 296. 4. Ne-
gatur, 297. 5. Relatum
& correlatum conside-
rantur dupliciter, 298. 9
Cavendum ut correla-
tum verum relatio assi-
gnetur ibid. 10
Repugnantia: membrorum
divisionis repugnantia
314. 7, & 10
Resultantia: naturalis re-
sultantia quid, 104. 8.
impropria quid, 105. 9
Resurrectio mortuorum
adstruitur, 46. 20
refut. ibid. 22
Rosa: quomodo in hyme
dicitur species 13. 3
Ratiocinari totius compo-
positi 211. 19

Scientia: genus trium
scient. 264. 1. Tota
natura scientia, & uni-
versa scientia distin-
guuntur, 268. 3. Sci-
entia, quid relativum,
277. 1

Simile: ¶ non agit in si-
mile 194. 2. 213. 6. fariam
intelligitur, 212. 2. si-
mile dicitur tribus mo-
dis, 214. 3. Similitudo,
multiplex, 220. 6. To-
tum simile, an pradi-
catur de parte, 241. 3.
Totum simile, 249. 1
simplex: ¶ Simplex est
prius compositio, 227. sim-

plex ad compositum re-
fertur bifariam, 228. 2.
Simplex, duplex 2
229. 6

Sanitas: quomodo ab agro
dicitur amara 13. 3

Simul: Hac particula quid
significat, 3. 3.

Species: v de Genus

Subiectum: In subiecto es-
se, quid, 306. 4. per sub-
iectum definitur, 307. 2.
vide Accidens. ¶ Ta-
li sunt subiecta, qualia
permittuntur esse a suis
pradicatis 445

Subordinatio: essentialis,
occidentalis, 87. 4

Substantia: substantia &
accidens faciunt unum
per se 52. 13

Suppositum: bifariam usur-
patur 205. 12

Singulare: differt a suppo-
sito 207. 6

Suppositum: quid, 206. 1

Tale: ¶ Propter quod
unumquodque est ta-
le, illud est magis tale,
110. Hujus regula limi-
tationes, Tolet. 124. 15.
exponitur per probabile
126. 20

Terminus: terminus qui &
quo, 186. 1. Duo tan-
tum termini in syllogis-
mo 294. 14

Totum: quadruplex, Phy-
sicum,

INDEX.

ficum, Logicum, integrale, intensiōis, 153.1
 ¶ Pars est prior toto, 229. Totum actuale & potentiale, 231. 7.
 ¶ Totum est majus partibus, 233. ¶ Totum & partes sunt in eodem predicamento, 237
 ¶ Quicquid est pars partis, est pars totius, 238
 ¶ Omne totum aliquo modo multum est & non unum, ibid. ¶ Omne totum est unum, ibid.
 Totum duplex, privative, negativè, 239, 5.
 ¶ Pars predicatur de toto, 239. ¶ Totum non predicatur de parte 241. ¶ Quicquid predicatur de parte predicatur de toto, 242. ¶ Quicquid predicatur de toto predicatur etiam de parte. 244. ¶ Positis omnibus partibus, ponitur totum, 246. ¶ Sublatâ quacunque parte tollitur totum. ibid.
 ¶ Posito toto, ponuntur omnes ejus partes, 248. ¶ Sublato toto non necesse est tolli omnes ejus partes 249

Vacuum: quomodo vacui non est scientia, 20.1

Veritas: ut sit in propositione non requiritur identitas realis & rationum, 159.7. ¶ Vera vel falsa dicitur oratio ab eo quod res est, vel non est 425.
 ¶ Verum vero consonat, 428. ¶ Veritas enunciationis de preterito aut futuro pendet à veritate enunciationis de presenti, 448. ¶ Ad veritatem propositionis requiritur, ut omne id quod significatur voce predicati conveniat subjecto, ibid. ¶ Ad veritatem propositionis non requiritur ut predicatum conveniat subjecto secundum omne id quod significatur aut implicatur in subjecto, sed sufficit si conveniat ipsi secundum aliquid, quod per ipsum importatur, 449
 Virtus: virtutes morales voluntate, 329.2
 Universale: universalitas instrumenti, & causa, 131.2. quomodo causa universalis determinatur à particulari, 133.4. Unversale non agit, 203.4
 ¶ Unum uni est contrarium, 390
 Univocum: causa univoca & equivoca, 83.13. univoca Differunt

INDEX.

*Differunt specie, 84. 15.
Eiusdem causa effectus
equivocus non est nobi-
lior univoco, 86. Actio
univoca & equivoca,
196. 10. 200. 4. 5.
Dependentia non tol-
lit univocationem,
373. 3*

*Voluntas: causa volunta-
ria, 133. 13. duplex,
efficax, & complacencia
183. 2. Velle confusé.
ibid. 4. ¶ Voluntas
est impossibile, 436
¶ Qui vult antecedens
vult etiam consequens,
438*

I

EXPOSITIONIS
REGULARUM
PHILOSOPHICARUM
Procœmium generale.

Constituimus regulas Philo-
sophicas, quæ propter gene-
ralitatem suam in omnibus
disciplinis insignem præbent
usum, paulò fusiùs explicatas, & cer-
tis limitationibus, opus ubi fuerit,
determinatas, in formam disputatio-
num redigere, easque studiosæ juven-
tuti examinandas atque discutiendas
proponere. Quanquam autem illas si-
ne ullo ordine, ut quæque sese obtine-
rit, exhibere, aut quod ab aliis quoque
factum novimus, seriem literarum
Alphabeti sequi poteramus; visum
tamen est, secundùm materiæ d.-
versitatem præscriptis peculiaribus
titulis eas distinguere, inque iis qua-
liscunque connexionis atque ordinis
rationem habere. Meritò autem re-

A

gula

gula, quæ in doctrina essentia, entis & non entis, vel esse & non esse occurrunt, primas ferunt, & familiam ducunt, propterea quod isti termini generalissimi sunt, & omnium primi, primūque principium suggerunt, quod Philosophus 4. Met. cap. 3. ἀπὸ τοῦ βέλτατον τῆς καὶ ὑποκειμένου τῶν ἄρχων, firmissimum & notissimum omnium principiorum, φῖσι item ἀρχὴ τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν πάντων, naturā principium omnium aliorum axiomaticum, honorificā admodum appellatione nominat. Id hisce verbis proponit: Impossibile est idem simul esse & non esse. Sit ergo

TITULUS I. continens REG. VII.
circa doctrinam.

*Essentia, Entis & non Entis,
vel Esse & non Esse.*

REGULA I.

Impossibile est idem simul esse & non esse.

1. **I**dem est, quod verbis affirmandi & negandi Philosophus enunciat, cit. lib. 4. Met. c. 27. & 1. Post. c. 32. Impossibile est idem simul affirmari & negari

per de eodem. Et quod *cit. 1. 27. & preced. 1. 15.* ait: *Contradictoria non possunt esse simul vera.* Et *1. 29.* *Altera contradictionis pars est falsa.*

2. Ex quibus ipsis perspicuum jam est, non tantum de esse & non esse universaliter sumpto, sed & de tali esse, sive de quovis esse determinationi regulam venire intelligendam. Quod facit *1. 83. cit. l. 1. post.* Quam impossibile enim est, Petrum simul esse & non esse, tam impossibile est, cum simul esse hominem & non esse hominem, esse album & non esse album. Id quod & circa *seq. reg.* Quicunque est vel non est, observandum. Non tantum enim necesse est, Petrum esse vel non esse, sed & esse hominem vel non esse hominem, esse album vel non esse album.

3. Notanda autem est particula *simul*, id est, eodem tempore. Diverso enim tempore potest idem esse & non esse; sicut aqua cum hoc tempore sit calida, alio tempore non est calida. Quin etiam cum reliquis requisitis, quæ ad veram contradictionem Aristoteles *1. Elem.* exigit, ista propositio intelligenda est: Impossibile est idem simul esse & non esse *neg. et. ai. rō*, ad idem, *et. rō ai. rō*, secundum idem, & *ai. rō*, eodem modo: id quod significat Aristoteles, quando *cit. l. 4. Metaphys. 1. 9.* ait, *Idem simul inesse & non inesse eidem, & secundum idem impossibile est, & quæcumque alia à nobis adjungi possent, ad Logicas disputationes sunt adjectæ.*

4. Quemadmodum autem aliàs nihil tam absurdum, ineptum, & ab omni ratione abhorrens est, quin aliquando aliquem assertorem & defensorem habuerit; ita existisse olim perhibentur, qui certissimum hoc & omnium evidentissimum axioma negare, & fieri posse, ut idem simul sit & non sit, dicere verum non fuerint, quamvis Aristoteles existimet, eos, licet verbis id prodiderint, secum tamen, apud animum suum non ita statuisse, quando scribit, *Fieri non potest, ut idem quisquam esse & non esse existimet, quemadmodum nonnulli Heraclitum dicere arbutantur. Neque enim animi necesse esse, ut quæ quis dicit, eadem & sentiat.* Quod etiam innuit *1. Post. 1. 76.* Disputat autem

prolixè contra eos idem Philosophus, in alleg. illo lib. 4. Met. c. 4. & seqq. & axiomatis nostri veritatem manifestè asserit.

5. Quaquam autem id absolutè & κατ' ἀλθειαν demonstrari nequit, cùm nec eo notius, nec opposito ejus, nempe contradictoria simul posse dici de eodem, absurdius quicquam sit; quò minùs tamen κατ' ἀλθειαν demonstratur, & eorum, qui negatum id eunt, vel protervia retundatur, vel simplicitati consulatur, nihil obstat; Cùm fieri possit, ut is qui id, quod notissimum est, inficiatur, alia minùs evidentia tanquam evidèntia admittat, & qui quod omnium absurdorum maximum, pro absurdo non habet: alia in absurdis numeret. Philosophus distinguit inter τὸ δοκιδεῖναι & τὸ ἐλεγκτικῶς δοκιδεῖναι.

6. Petrus Hurt. de Mendoza, disp. Met. 3. à nullo unquam homine id fuisse negatum scribit, sed Aristoteli suo more id alicui ex suo cerebro imposuisse, ut inde occasionem arriperet illius confirmandi. Atqui repertus est nostro seculo, qui non ipse tantùm id negare non dubitavit; sed & orbi Christiano persuadere ausus fuit, veritati fidei id esse inimicum. Scribit enim Sycophanta ille, qui falsò se Christianum Israelitam nominat, in libello quodam famoso, assert. 3. contra Graeverum, axioma illud naturale, quòd duo contradictoria non possint simul esse vera, cùm impossibile sit idem simul esse & non esse, neminem verum Christianum posse agnoscere, imò nec debere.

7. Eam nimirum fidem in populo Christiano esse voluit, qualis Judæis passim in Thalmudo, ut refert Buxdorff. in Synagog. Jud. cap. 1. inculcatur, nimirum si duo Rabbinì inter se contendant & pugnent, et sermones contradicentes proferant, non minùs credendum esse, utrumque doctrinam suam à Mose accepisse, imò, quæ summa est blasphemia, utramque sententiam verbum Dei viventis esse.

8. Nos non ferendæ impurissimæ scurræ illius impudentiæ, impietis, & perniciosissimo dogmati paucissimis obviam ibimus: I. Si verus Christianus nec potest nec debet agnoscere hoc axioma, Contradictoria

via non possunt simul esse vera, quod factum est, quod Apostolus & agnovit & usurpavit, quando Rom. 11. v. 5. & 6. Sic igitur, inquit, & in hoc tempore reliquia secundum electionem gratia fuerunt. Quod si per gratiam, jam non ex operibus, quandoquidem gratia jam non est gratia. Sin ex operibus, jam non ex gratia, quandoquidem opus jam non est opus. Apostolum hic pro absurdo & aduérto habere, aliquid esse gratiam & non esse gratiam, esse opus & non esse opus, quæ contradictoria sunt, & isto axiomate, quod contradictoria non sint simul vera, argumentum suum fundare vel cæcus videt. An verus Christianus non fuit Apostolus, qui axiomate illo naturali fuit usus? An in hoc ab officio electi Dei organi descessit?

9. II. Si contradicentia possunt simul esse vera, quid 1. Theologi defudant in conciliandis iis Scripturæ textibus, qui adversarii sibi invicem videntur? 2. Nihil agunt, dum in disputationibus, inter alia etiam hoc telo contra adversarios utuntur, quod ostendant, non solum unum alteri, sed eundem sibi ipsi contradicere, imò hoc vel illud illorum dogma se ipsum contradictionis gladio jugulare. Imò 3. è medio tollitur omnis disputatio, ut quæ inter contradictoria versatur, eoque unice nititur, quod una contradictionis pars vera sit, altera falsa. 4. Admittendæ erunt sine discrimine hæreses & quævis fanatica dogmata, si admittitur, contradictoria posse esse simul vera.

10. Dicis: Quamvis statuamus, contradictoria posse esse simul vera, hujusmodi dogmata ramen non esse admittenda, propterea quod cum Scripturis sacris pugnent. Sed quid est, aliquod dogma pugitare cum sacris literis? Profectò nihil aliud, quam sacras Scripturas & illa dogmata sibi invicem contradicere. Si igitur, & ea vera atque credenda sunt quæ sibi invicem contradicunt, lethale vulnus non inflixeris homini fanatico, si demonstraris, ejus opinionem cum Scriptura pugnare?

11. Sed cur, quæso, Christianus nec potest nec debet agnoscere axioma hoc, Duo contradictoria

non possunt simul esse vera: an quia naturale est? Atqui & id axioma, quod dicit, parentes esse honorandos, est naturale. Ergo à Christiano agnosci nec potest, nec debet.

12. Ex axioma presenti nonnulli, viri & eruditissimi, & in Philosophia Peripatetica versatissimi, communicationem propriorum evertere conantur: Cum enim secundum 1. Top. cap. 4. de ratione proprii sit, ut soli insit, & eum re reciprocetur, manifestam contradictionem involvi credunt, si proprium alteri communicetur. Hoc ipso enim competet soli & non competet soli, recipiabitur & non recipiabitur.

13. Verum ipse Philosophus 5. Top. cap. 3. docet, ita proprium esse posse aliquid alicui, & ipsi soli tribui, ut tamen & alteri conveniat, ut si uni tribuatur *ἡ ἀρετὴ* immediatè, & tanquam subjecto primo, alii, *κατ' ἄλλο τι ἀρετὴν*, mediatè sive per aliud primum; quemadmodum si quis *τὸ λευκὸν*, coloratum esse, proprium constituat superficiei, illi fraudi non est, quod id corpori quoque insit. Manet enim proprium superficiei, & soli competit tanquam subjecto primo, cum corpori non primò sed ratione superficiei insit.

14. Qui igitur asserunt propria divinitatis, ut omnipotentiam, omniscentiam, &c. communicata esse carni Christi, observatà hanc Aristotelis doctrinà, nullo negotio, quantum ego judicare possum, sese extricant, & notam contradictionis effugiunt. Manent enim omnipotentia, omniscentia, &c. etià si communicentur humanæ naturæ in Christo propria divinæ naturæ, quia non competunt illi nisi *κατ' ἄλλο*, nempe ratione divinæ naturæ, cum qua in unitate personæ subsistit. Soli igitur divinæ naturæ insunt, immediatè, per se, & tanquam *ἀρετὴ*, cumque ea sic convertuntur.

REGULA. II.

Quodlibet est vel non est.

1. Quod verbis affirmationis & negationis ita proponitur, *De quolibet affirmatio vel negatio vera est.* 2. 33. 3. *Met.* 2. 3. & 4. *Met.* 2. 27.

2. Javellus, 4. *Met.* 9. 9. hoc principium idem planè & ejusdem sensus esse statuit cum precedenti, cui adstipulatur *Mendoza*, l. *supra* c. 2.

3. Nos cum *Fonseca*, l. 4. *Met.* cap. 3. §. 2. & *Soario*, disp. *Met.* 3. §. 3. pro distinctis habemus. Quam omnino etiam *Aristotelis* sententiam fuisse indè colligi potest, quòd cum 4. *Met.* c. 4. illius veritatem defendisset, c. 7. demum hoc confirmandum sibi sumit; tanquam peculiaria quidam argumenta contra protervos requirens.

4. *Soarii* fundamentum est: Cùm ista duo principia sint de *esse & non esse*, sive de contradicentibus, & verò in contradicentibus quibuscumque duo reperiantur, nempe *repugnantia*, & quòd *careat omni medio*; prius principium repugnantiam exprimit. Significat enim *esse & non esse*, sicut & quolibet contradicentia, repugnare sibi invicem, neque simul stare, & de eodem vera esse posse. Posterioris verò sensus est, contradictoria medio omni carere, neque simul de eodem falsa esse, quod & *Aristoteles* docet, quando in principio c. 7. l. 4. *Met.* ait, *At verò neque inter contradicentia quidquam medium est, sed necesse est, unum de utro affirmare aut negare*; & dum contra negantes hoc principium argumentatur, probat, inter contradicentia non dari medium. Ista duo autem, nempe *contradicentia pugnant inter se*, & *medium nullum admittunt* diversa esse, probat *Suarez* ex eo, quod illud commune sit omnibus oppositis, hoc autem proprium contradicentibus.

5. Regerit *Mendoza* l. illud principium; *Impossibile est, &c.* docente *Soario* significat repugnantiam contradictoriorum; hoc verò, *Quodlibet est, &c.* eorum immediationem, ut ipse loquitur. Sed repugnantia

guantia contradictoria & immediata oppositio sunt formaliter idem. E. & illa principia sunt formaliter unum.

6. II. Repugnantia ut duo conceptus simul sint & non sint, significat utrumque conceptum existere non posse, item significat, utrumque non posse simul existentia carere. Sed hoc est alterum eorum necessario esse vel non esse. E. illa duo principia sunt unum.

7. Respondeo ad I. Repugnantia contradictoria Mendozæ nihil aliud est, quàm repugnantia immediata; Hoc modo illa formaliter idem esse quis negaverit? Dico tamen formaliter aliud esse illam repugnantiam contradictoriam sive immediatam, ut repugnantia est; aliud ut immediata est: quod idem est ac si dicamus, formaliter aliud esse ipsam repugnantiam contradicentium per se & præcisè consideratam, aliud esse eorum immeditationem: idque vel inde perspicitur, 1. quod si per impossibile, ut loqui solent, contradicentia admitterent medium, nihil impediret, quod minus inter se pugnarent. 2. quod repugnantia contradictoriorum, ut repugnantia est, ipsis & contrariis (loquimur de Propositionibus) æqualiter convenit. Est enim repugnantia propositionum contrariarum tanta, quanta contradictoriarum, eum neutra simul vera esse possint, estque omnibus contrariis æquè communis atque contradicentibus. At immediatio sive repugnantia ut immediata est, non convenit illis æqualiter. Contradictoriis enim competit omnibus, & per se, ut habetur 1. p. 1. 13. Contrariis verò non omnibus, & per accidens, quoniam in materia contingenti medium habent, & utraque earum falsa esse potest; quod autem careant nonnunquam omni medio, per accidens est, quia sic ratione materie necessaria, ut explicat Thomas.

8. Ad II. Multis probat Mendoza minorem, sed in maiore manifesta occurrit petitio principii, ut vel ex contrariis aut privative oppositis patet. Nam videre & cæcum esse sunt duo conceptus, quibus repugnat simul esse & non esse, nimirum in eodem; possunt

sunt tamen simul existentiâ carere, scilicet in eodem, cum lapis nec videat, nec cæcus sit.

9. Dicat quis istam propositionem, *Quodlibet est vel non est, non tantum significare esse & non esse medio carere, sed etiam ea pugnare*; propterea quod nisi pugnarent, non rectè mediante particulâ disjunctivâ enunciarentur; quemadmodum non rectè diceret, quodlibet lac esse album aut dulce, propterea quod album & dulce respectu subjecti non pugnant, sed eidem inesse possunt, sicut & lacti ambo simul insunt.

10. Demus isthæc vera esse, adhuc distincta manent nostra duo principia. Concludimus sic: Quæ propositio tantum significat contradictoria pugnare, illa sensu diversa est ab ea, quæ vel tantum significat ea immediata esse, vel ea immediata esse & pugnare simul. Atqui hæc propositio, *Impossibile est, &c.* tantum significat, contradicentia pugnare; altera verò, *Quodlibet est, &c.* vel tantum significat, ea esse immediata, vel utrumque simul, nempe & immediata esse & pugnare, quemadmodum ex hæcenus dictis constat. E. sensu diversa sunt.

11. Quod si quis hoc loco experat principium ab illo priori, *Impossibile est idem simul esse & non esse*, ita diversum, ut sicut illud solam repugnantiam exprimit, ita hoc solam carentiam medii significet, id hoc modo formari poterit: *Impossibile est idem neque affirmari neque negari de eodem. Contradictoria non possunt simul esse falsa.*

12. Cui doctrinæ subscribit Pacius, in 1. 32. l. 1. post. *Est autem principium, inquit, omnibus scientiis commune, contradictionis unam partem esse veram, alteram falsam. Hoc principium, quamvis unum videatur, tamen duobus partibus constat, & in duo principia dividitur, nempe, affirmatio & negatio non sunt simul vera, & non est utraque simul falsa.*

13. Sed missis tandem hisce, videamus, quomodo Joh. Pic. Mirandula, in lib. de Ente & Uno c. 3. & 4. & Masius in tract. de transc. de hac Regula philosophentur. Doccat Ens dupliciter sumi, primò, pro-

omnino, quod est extra nihil, five, quod non est nihil. Quod Masius ita explicat, ut affirmat voce ens sic accepta tum id venire, quod est, tum id quo a quo d est. Et sic ipsum esse quoque est Ens. Secundo pro concreto, five, ut Picus loquitur, ut concretum nomen faciem habet, & est id quod ipsum esse participat: quemadmodum candidum non est ipse candor, sed quod candorem participat: Ipsum autem esse, quod pro abstracto habent, negant sic esse ens, cum se ipsum non participet, nec, ut Masius explicat, sit id, quod est, sed id, quo aliquid est. Priori modo cum Ens accipitur, formari potest hoc primum axioma & universale proloquium, De qualibet re dici esse aut non esse; de nulla autem, utrumque simul. Et Masius expressè scribit, hoc axioma non est: verum in posterori acceptione vocis entis, cum ipsum esse neque ens sit neque non ens.

14. Sed miror, quid doctissimis hisce viris in mentem venerit, ut isthac scriberent. Concedunt hanc propositionem tanquam veram, esse non est Ens. Quo jure igitur istam, esse est non ens, rejicere possunt, cum a negante finitè ad affirmantem de prædicato infinito legitima sit consequentia?

15. Neque præsupposito illo, quod de duplici vocis entis significatione docent, sequitur, Esse est non ens. B. est nihil; quoniam cum hic non ens non opponatur enti in sua latitudine, sed strictius sumpto, ut concretum est, potest aliquid esse non ens, ut non sit nihil. Nihil autem non opponitur enti strictius & pro concreto sumpto, sed latissime accepto.

16. Præterea, si vel maxime utraque harum, esse est ens, esse est non ens, esset falsa, id nihil detraxerit universalitati nostri axiomatis, quatenus id loquitur de enunciationibus contradicentibus, in illis dari medium, hoc est, utramque falsam esse, negans. At duæ illæ enunciationes non sunt contradicentes, cum utraque sit affirmativa, licet sint de prædicatis contradicentibus, five finito & infinito. Quod attinet has contradicentes, esse est Ens, esse non est Ens, inter eas medium dari ipsi negant; cum concedant posteriorem

riorem veram, priorem falsam esse. Quæ de concreto & abstracto & aliis isti autores disputant, de iis alio loco.

17. Id hîc, antequam ad alia progrediamur, adhuc notari volumus, in priori regula vocem *idem*, in hac secunda autem vocem *quodlibet* tam late esse extendendas, ut non solum ad ens reale, sed etiam ad quodlibet, quod verbis exprimi, aut mente concipi potest, porrigantur. Quicquid enim mente concipi potest, ut Chimæra, Hippocentaurus, illud est vel non est, est homo, vel non est homo; neque de eo dici potest, quod simul sit & non sit, simul sit homo & non sit homo.

REGULA. III.

Omne quod est, quando est, necesse est esse: Et omne, quod non est, quando non est, necesse est non esse, Arist. 2^æ 1^æ 7.

1. *Dicitur*: Si omne quod est, necesse est esse, & quod non est, necesse est non esse, sequitur in rebus non dari contingentiam, siue nihil esse vel non esse contingenter.

2. *Resp.* Necessitas est duplex; absoluta, & immutabilitatis ex suppositione. Necessitas absoluta, secundum Gabrielem, 3. dist. 16. q. 1. est, cujus oppositum includit contradictionem. Absolutam necessitatem, inquit Pererius, l. 9. *Phys. c. 13.* voco eam, quæ simpliciter rei convenit ex natura sua, & secundum omnes temporis differentias, ut hominem esse animal absolute necessarium est, quia oppositum ejus, nempe hominem non esse animal, implicat contradictionem. Esse animal enim est ipsa natura hominis, & nullâ temporis differentiam potest ipsi non convenire. Necessitas immutabilitatis ex suppositione dicitur, cum aliquid convenit rei contingenter, si ejus natura in se spectetur, factâ tamen aliquâ hypothesi, non potest ipsi non convenire, v. g. Petrum progredi, simpliciter est contingens, posito tamen quod currat, necesse est ipsum progredi.

3. Jam dico. Regulam loqui de necessitate immutabilitatis ex suppositione, quæ stat cum contingentia: contingens est Petrum esse aut ebrium esse, cum oppositum, ipsum non esse aut non esse ebrium, non implicet contradictionem, neque esse aut ebrium esse ipsi ex natura sua competat: posito tamen, ipsum esse aut ebrium esse, non potest eo ipso tempore, quo est, aut ebrius est, non esse, aut non ebrius esse, sed necessarium est, aut etiam ebrius esse. Idem dicendum de eo quod non est. Aliquid, quod non est, contingens est non esse: posito tamen, quoddam non sit, necesse est ipsum non esse. Sic contingens est, Petrum non esse ebrium, posito tamen quoddam hoc vel illo tempore non sit ebrius, necesse est ipsum tunc non esse ebrium.

4. Ad argumentum respondeo: Antecedens posse bifariam intelligi; 1. In sensu diviso, qui hic est, omnem rem, quæ est, necesse est esse; & omnem rem, quæ non est, necesse est non esse. Et sic negatur antecedens, neque id dicit nostra regula. Non enim ita sonat, omne quod est, necesse est esse; & omne quod non est, necesse est non esse; sed ita, omne quod est, quando est, necesse est esse; & omne quod non est, quando non est, necesse est non esse. Iisdem ferè verbis pro explicatione utitur Aristoteles quando l. cit. ait: *Ergo quod est, necesse est esse, quando est; & quod non est, necesse est non esse, quando non est. Verum nec necesse est esse, quicquid est, nec necesse est non esse, quicquid non est. Quoniam quicquid est, ex necessitate esse, quando est, non idem valet, quod simpliciter ex necessitate esse. Idem dicendum est de eo quod non est.* Hæc Aristoteles. 2. In sensu composito, qui hic est, omne quod est, quatenus est, vel posito quoddam sit, necesse est esse; & omne quod non est, quatenus non est, vel posito quoddam non sit, necesse est non esse. Et sic antecedens verum est, sed negatur consequentia, quia illa necessitas non est absoluta, sed hypothetica sive ex suppositione, quæ contingentiam non excludit.

REGULA IV.

Non entis nulla sunt predicata.

1. Bifariam ens accipi consuevit; primo, loco nominis, & significat essentiam vel rem ratione essentie sue, sive actu sit in rerum natura, sive non sit, quomodo rosam in hyeme ens esse dicunt. Secundo, loco participii, quomodo solum id dicitur ens, quod actu existit in rerum natura. Quæ quidem duplex hujus vocis acceptio in ipso etiam Aristotele fundamentum mihi habere videtur. Nam apud ipsum τὸ εἶναι jam existentiam significat, & construitur cum casu accusandi, ut 1. post. 2. 14. & 2. post. 1. 72. Jam essentiam, & cum dativo conjungitur, ut 4. Met. 1. 11. & 3. de an. 1. 7. & alibi, ut τὸ ἀνθρώπου εἶναι, essentiam hominis, τὸ ἀνθρώπου εἶναι, hominem esse significat. Cum igitur quorundam modis unum oppositorum dicitur, tot & alterum dicitur, necesse est & non ens bifariam accipi: 1. ut opponitur enti in prima acceptione, & sic nihil dicitur non ens, nisi cui repugnat actu esse, ut Chimæra. 2. ut opponitur enti in posteriori significatione, & tunc idem quod non existens actu in rerum natura, etsi existere possit, ut rosa in hyeme, quæ in priori significatione non est non ens. Quod pertinet, quod 9. Met. 6. 1. 7. dicitur, τὸ μὴ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν εἶναι: & ἐστὶν ὅτι ἐπιχειρεῖ & ἐστὶν. *Non entium quedam potentia sunt; non sunt autem, quia actu non sunt.* Intelligitur regula de non ente in posteriori significatione.

2. Distingui autem solet inter predicata necessaria & essentialia, & inter accidentalia & contingencia, & docetur non entis esse predicata necessaria & essentialia, vel quod idem est, predicata quæ sunt essentialia subjecto, convenire ipsi, etsi non existat. Itaque si nulli leones essent in universa rerum natura, nihilominus tamen illa propositio, Leo est substantia corporea, animata, vera esset. Intelligitur igitur regula de predicatis accidentalibus & contingentibus. Unde etiam vulgè ita enunciari consuevit, Non entis nulla sunt accidentia.

3. Verum ob stare videtur I. quod rosa in hyeme
recte

re &c dicitur species, quod eclipsis futura dicitur præscita, quod sanitas ab egro dicitur amari, quæ omnia sunt accidentia sive prædicata accidentaliter, & tamen subiecta eorum omnia sunt non entia, Nam nec actu est rosa in hyeme, nec eclipsis, quando adhuc est futura & præscitur, nec sanitas, quam amat æger, actu est, quamdiu æger est. 2. quod hæc propositio, Socrates est non sedens, cuius prædicatum est accidentale, est vera; & tamen Socrates est non ens, quia non est amplius actu in rerum natura.

4. Dicendum ergo primò, regulam valere de accidentibus denominantibus intrinsecè, ut quoniam purgatorium non est, neque calidum esse potest, neque frigidum. Huc pertinet, quod ait Philosophus 4. Met. 1. 16. *Ea, quæ non sunt, quo pacto loquentur aut ambulant?* Non autem valet de denominantibus extrinsecè ab actu intellectûs, phantasie aut appetitûs, &c. Quia enim aliquid obiectum istarum facultatum esse potest, etsi non existat; vel quod idem est, quia hæc facultates possunt exercere actus suos circa res non existentes, (potest enim ab intellectu & per imaginationem cognosci, & ab appetitu amari id quod non est) ideo ab iis & earum actibus denominari quoque aliquid potest, etsi non existat. Et hoc probat argumentum primum. Esse enim speciem, esse præscitum, sunt prædicata extrinsecè denominantia ab actu intellectûs, amari vel esse amatum, est prædicatum denominans extrinsecè ab actu appetitûs.

5. Dixi autem de denominantibus extrinsecè ab actu intellectûs, imaginatio et appetitûs, &c. quia eorum quæ extrinsecè denominant à sensibus externis, aut aliis etiam rebus alia est ratio. Talia enim accidentia non tribuuntur non entibus. Ita sequitur: Hoc non est, Ergo non videtur, non auditur; quæ enim nimirum sensus externi percipiunt solam obiecta actu existentia. Ità si ignis non esset, non posset dici calefaciens (quæ denominatio est extrinsecè: calefactio enim, quæ est forma, per quam calefaciens dicitur, non est in igne, qui calefacit, sed in patiente, v. g. in aqua.

aqua, quæ calefit) quoniam agere præsupponit esse.

6. Distinctionem hanc circa præsentem regulam insinuavit ipse Philosophus, cit. 1. l. 9. *Met.* his verbis, *videtur actus esse motus maxime. Unde fit ut non entibus, siue iis quæ non sunt, motus tribui non soleat, sed alia quadam predicata, ut quod sint intelligibilia & appetibilia, moveri autem non dicuntur; idque propterea accidit, quod actu non sunt, sed actu futura sunt.*

7. Dicendum II. non valere in accidentibus pure negativis, quæ est non sedens, quod evincit argumentum secundum. Cum enim inter contradictorios terminos, ut inter sedens & non sedens, non detur medium, sed necesse sit de quolibet, siue sit siue non sit, ut de Socrate, alterum verum esse, alterum falsum; & verò falsum sit, si dicas, Socrates est sedens, necesse est, verum esse, si dicas, Socrates est non sedens. Ità Aristoteles, *sub finem c. 10. præd.* Eadem ratio est aliorum omnium.

8. Dixi in præ negatuis, quia privativorum eadem est ratio, quæ positivorum. Nam privativorum quædam sunt talia ut opponantur terminis denominantibus intrinsecè, & sic ipsa etiam intrinsecè denominantia dici possunt. Ut cæcus opponitur videnti, quod est concretum intrinsecè denominans. Quædam sunt talia, ut opponantur terminis denominantibus extrinsecè, & sic ipsa etiam extrinsecè denominantia dici possunt, ut incognitum. Cognitum enim, cujus privatio est incognitum, dicitur à cognitione, quæ est extra id, quod cognoscitur.

9. Jam non entis nulla esse accidentia privativa, nisi termini illi, quibus opponuntur, denominent extrinsecè ab intellectu, phantasia, vel appetitu, probò: Cui non potest competere aliquod prædicatum accidentale positivum, quod dicitur habitus, ei etiam non potest tribui terminus privativus illi oppositus; quia privativum non potest tribui nisi subjecto capaci habitus. Atqui non enti non potest competere prædicatum accidentale positivum non denominans extrinsecè ab intellectu, imaginatione vel appetitu, ut patet ex supra dictis. H. non enti non potest

potest tribui terminus privativus oppositus prædicato accidentali positivo, non denominanti extrinsecè ab intellectu, imaginatione, vel appetitu.

10. Dixi autem, *nisi habitus eorum denominent extrinsecè ab intellectu, imaginatione, vel appetitu*, quia si habitus sive termini, quibus privativa opponuntur, denominent extrinsecè ab hisce facultatibus, possunt tribui non entibus, sicut extremus dies, qui nec est, nec fuit, rectè dicitur incognitus, quatenus nescimus quando futurus sit.

11. *Dich*: Mortuum importat privationem habitus intrinsecè denominantis nempe vitæ sive viventis, & tamen dicitur de non ente. Homo enim mortuus est non ens.

12. *Resp.* Nulla sunt accidentia ejus quod non est, scil. eo tempore, quod per verbum vel prædicatum indicatur: vel, quod eodem recidit, ut alicujus sint aliqua accidentia, oportet ut id sit in rerum natura pro tempore per prædicatum vel verbum significatum; nimirum quando neutrum, id est, nec prædicatum nec copula importat vel præteritum vel futurum tempus, tunc necesse est subiectum esse in præsentia, ut ipsi verè possint illa accidentia tribui, observata tamen doctrinâ propositâ.

13. Si verò alterum vel utrumque sit præteriti vel futuri temporis, oportet ut subiectum existerit præterito aut existat in futuro, nec requiritur ut sit in præsentia. Sic Turnus jam non est, verè tamen ipsi tribuitur hocce accidens, Quod sit victus ab Ænea, quia nempe *victus* est temporis præteriti, sufficit Turnum aliquando fuisse. Sic ista propositio, Dies extremus erit terribilis, vera est, non obstante, quod jam non est, quia verbum est futuri temporis. Atque hinc patet solutio dubii propositi, nempe *mortuus* est præteriti temporis. Non ergò ut jam aliquis dicatur mortuus, requiritur ut jam sit, sufficit quod aliquando fuerit.

14. Duo, antequam hinc abeamus, adhuc notari volumus. I. Esse quædam verba, quæ præter tempus, quod more aliorum verbum adsignificant, signi-

significatione suâ certum tempus respiciunt. Illa igitur, ut de aliquo prædicentur, requiritur existentia ejus in illo tempore, quod significatio eorum respicit. V.g. verbum *pœnitere*, quocunque ipsum tempore proferatur, respicit significatione suâ tempus præteritum, vel rem factam. Pœnitentia enim est præteriti sive rei factæ, vel reverâ vel ex opinione saltem. Hic si quæras ex aliquo, qui hac in re innocens sit, An ipsum pœniteat furti & rectè responderit, Non entis nulla sunt accidentia. Furtum meum nullum fuit, vel furtum non commisi. R. ejus me non pœnitet. Ut alicui pœnitentia alicujus rei tribuatur in præsentī, non requiritur ut ea res in præsentī existat, cūm pœnitentia importet actum præteritum.

5. Dicis: Fieri potest, ut aliquando me pœniteat, ejus quod futurum, & factum nondum sit. Respondeo; Necessè est, ut ejus te aliquando pœniteat, præteritum sit & factum, respectu ejus temporis, quo te pœnitere dicitur. Quod si jam nondum factum est, nondum tibi etiam pœnitentia tribuitur.

17. II. Quæ denominat extrinsecè ab actu alicujus illarum facultatum, de quibus §. præcedenti, & supra § 4. & si quæ alia est, ejus actus non requirit existentiam objecti, posse prædicari de non ente non solum in posteriori ejus significatione, de eo nimiram, quod non est, cūm possit esse, sed & in priori de eo quod nec est nec esse potest. Imaginari namque, cognoscere, & velle impossibilia possumus. Voluntas enim est impossibile, 3. *Eth. cap. 3.* & imaginamur ea, quæ volumus, 3. *de an. cap.* Quod si voluntas impossibile est. E. & intellectus.

REGULA V.

Essentie rerum sunt sicut numeri, l. 8.

Met. cap. 3.

1. Vulgò dicunt, *Essentie rerum consistunt in indivisibili.* Ubi sciendum bisariam posse aliquid dici indivisibile: primò absolute, quomodo punctum est indivi-

indivisibile; secundo, certo modo, ut, quoddam aliquid non possit dividi, ita ut ipsum maneat, quomodo mensura dicitur indivisibilis 10. *Mes. c. 2.* ut linea pedalis, quæ est mensura linearum, quæ in ædificiis describendis ab architectis ducuntur. Si enim quicquam ab ista linea auferas, non est amplius pedalis.

2. Priori modo non in universum verum est, essentias rerum esse indivisibiles, vel consistere in indivisibili, si verum est, formam non esse totam essentiam substantiarum corporearum, sed materiam esse ejus partem: Si enim ex materia & forma harum rerum essentia sunt realiter compositæ, utique in eadem partes dividi possunt, quemadmodum revera in morte anima à corpore separatur.

3. Posteriori modo omnium rerum essentia indivisibiles sunt, quia nimirum ut fiat, & maneat ejusmodi essentia dividi non possunt, & si dividantur, & aliquid ab ipsis auferatur, non manent illarum rerum essentia. Hinc Aristoteles, *l. cit.* essentias rerum cum numeris comparat, ortumque hinc axioma, *Essentia rerum sunt sicut numeri. Quemadmodum enim si quid eorum, ex quibus numerus constat, ab eo ablatum, aut additum fuerit, non idem jam numerus, sed diversus existit, etiamsi minimum auferas: ita neque definitio aut essentia eadem consistit, si quicquam aut auferatur, aut adjiciatur.* Sunt verba Philosophi, V.g. si ad animal addas τὸ λογικόν, habes essentiam hominis; si verò auferas idem, non amplius erit homo, sed tantum animal. Sed si pro hac differentia λογικόν substituas τὸ βλαβερόν, erit brutum.

4. *Dicis:* Accidentia adveniunt & auferuntur ab essentiis, salvis manentibus essentiis. Ergò non semper variat, neque alia atque alia fit essentia, si quid addatur vel detrahatur.

5. *Resp.* Regula loquitur de indivisibilitate essentialium. Sermo ergò fuit de eo, si quid adjiciatur aut auferatur, ut essentia per hoc dividatur. At adjectione vel subtractione accidentium essentia non dividitur.

REGULA. VI.

Essentia rerum sunt aeterna.

1. Tritum hoc est apud autores etiam eos, qui res omnes à Deo in tempore ex nihilo creatas secundum fidem nostram statuunt. Non ergo intelligendum est de *esse* actuali, quasi nimirum semper actu sine fine principio & fine. Sic enim hoc modo essent aeternae, aut ipse Deus essent, quod absurdum; aut essent aliquid extra Deum, & sic res non essent ex nihilo in tempore creatae. Videantur Suarez *disp. Met. 31. s. 2. & seqq.* Mendoza *disp. Met. 8. s. 1.* & Raph. Avers. *quaest. 8. Phil. s. 3.*

2. Gabr. Vasques, *p. 3. disp. 73. c. 1.* & Mendoza, *l. cit.* interpretantur praesens essatum de *esse* possibili, quia nimirum essentiae rerum perpetuè & necessariò habent *esse* possibile, & ab aeterno non implicat contradictionem ut sint.

3. Intelligitur à plerisque de essentia cum eo, cujus est essentia, connexionem, quae perpetua est. Unde etiam propositiones, in quibus essentia aut aliquod praedicatum essentiale affirmatur de re, necessariae sunt, & aeternae veritatis, ut constat ex *1. post. 2. 30.* & multis aliis locis. Non ita accidentia. Haec namque non habent perpetuam connexionem cum re, eum possint abesse citra ejus corruptionem, *1. Top. c. 4. 1. 1. post. 1. 51.*

4. Pulchrè Mendoza, *l. cit.* ait, essentias rebus convenire necessariò, quia Deus volens producere hominem, v. g. non potest illi tribuere essentiam lapidum, quia non faceret hominem, sed lapidem.

5. Ex quo intelligitur, necessitatem illam, quam dicimus, essentiam rei cum ea cohaerere, ita ut nec ipsa ab ea avellatur nec alterius rei essentia ipsius *esse* possit, tantam esse, ut non à Deo quidem mutari possit, propterea quod contradictionem implicet hominem aliquid *esse*, & non obtinere hominis essentiam, aut lapidis essentiam ejus *esse* essentiam. Id verò nullum in Deo arguere defectum aut impotentiam, à multis aliis, & à nobis alibi latè deductum est.

6. Neque

6. Neque verò quia propositiones, in quibus essentia aut prædicata essentialia de re enunciuntur, v. g. hominem esse animal rationale, perpetuè & æternè veritatis esse dicimus, inferre inde licet, res aut essentias rerum ab æterno existere; quandoquidem τὸ εἶναι sicut esse hîc non existentiam significat, sed nihil aliud est, quàm τὸ συνησθῆναι ἢ ἐν εἶναι, connecti & unum esse, quemadmodum è contrario τὸ μὴ εἶναι est μὴ συνησθῆναι, ἀλλὰ πλείον εἶναι, non connecti, sed plura esse, sicut dicit Aristoteles 9. Met. 1. 21. Ubi etiam dicit, esse quædam quæ semper cohæreant, neque fieri posse ut dividantur.

7. Hanc de inseparabilitate prædicatorum essentialium à rebus quibus essentialia sunt, doctrinam Theologi quoq; sibi custodiendam ducunt. Cùm enim fides essentialitèr sit notitia quædam, nè infantibus, quibus fidem adscribunt, noticiam, quia usu rationis destituantur, denegent; potiùs asserendum censent, à Spiritu S. noticiam in illis excitari, quàm aliquid esse sine illo quod ad ejus essentiam pertinet.

REGULA VII.

Non entis nulla est scientia, 1. post. 1. 10.

1. Videtur id I. adversari iis, quæ diximus in explanatione regulæ 4. Nam prædicata denominantia extrinsecè ab actu intellectûs quod minùs non enti competant, nihil prohibet. Sed aliquid sciri, est hujusmodi denominatio. II. Infinitum & vacuum sunt non entia; nihilominus tamen quædam eorum est scientia. Agit enim de illis Arist. 3 & 4. Phys. & lib. 1 de cel. Et Theologi de purgatorio tractant.

2. Notanda & hoc loco venit diversa acceptio entis & non entis. Primò enim sumuntur ut respondent simplicibus conceptibus. sive, ut Philosophus 1. de interp. c. 1. loquitur, τὰ ἀπὸ συνήσεως ἢ διασπῆσεως τοῦ σώματος, intelligentiæ quæ est sine compositione & divisione, & sic entia sunt homo, lapis; non entia Chimæra, hippocentaurus, in quibus non est verum aut falsum, ut Arist. ibid. dicit. Secundò, pro vero & falso, quæ in compositione

compositione & divisione consistunt. Est enim sic ens idem quod verum; non ens, idem quod falsum, 6. *Metaph. l. 30.* Quæ significatio etiam 8. *Top. c. 4.* & alibi apud Philosophum occurrit.

3. Hoc posteriori modo non ens in præsentī regula quoque sumitur. Quod patet cum ex eo, quod opponitur vero; ait enim, ἀληθὴς μὲν ἐν ὄντι ἐστὶν αἰτία, ὅτι ἐν τῷ μὴ ὄντι ἔστιν αἰτία, vera igitur esse oportet, scilicet ea, ex quibus est demonstratio, quoniam non entis non est scientia, veluti diametrum communem habere cum latere quadrati mensuram; tum ex hoc ipso exemplo: Si enim dicas, diametrum est commensurabile cum latere, non est sine compositione aut divisione, nec est non ens eo modo, quo Chimæra aut hippocentaurus, sed adducitur ab Aristotele tanquam propositio falsa.

4. Ha igitur sententia nostræ regulæ est: *Ejus quod falsum est, nulla potest esse scientia.* Scientiam enim esse necessariorum, sive eorum quæ aliter sese habere non possunt, decantatissimū est, & toties à Philosopho inculcatum, ut supervacuum sit texrus adducere. Ac quod falsum est, non tantum potest aliter sese habere, sed revera aliter se habet, ut perspicere est ex 3. *Top. c. 4. Met. c. 7.* & aliis locis.

5. Estne ergo, inquis, scientia non entis, ut non ens priori modo sumitur? Existimo hæc etiam distinctionem non entis in *princ. reg. 4.* propositam, esse adhibendam. Ejus quod nè potentiā quidem est, nullo modo est scientia: De eo autem quod actu quidem non est, potest tamen esse, secus pronunciandi videtur; non quasi detur ejus scientia, quod actu sit (hoc enim esset falsum scire), sed, quod licet actu non existat, de eo aliquid, aut ipsum de aliquo possit demonstrari. Scimus enim lunam diametraliter Soli oppositam obscurari etiam tum quando non est eclipsis, nec luna Soli opponitur.

6. Verum dicat quis, etiam falsi, & ejus quod nec est, nec esse potest, dari scientiam. Demonstrat enim Philosophus infinitum & vacuum nec dari, nec dari posse.

7. Ut ad hoc respondeatur, & regula ulterius explicetur, dicendum, cognitionem esse duplicem, positivam & privativam. Positiva cognitio ejus quod non est, est quando aliquis putat id quod non est, esse, & falsam propositionem esse veram, de qua cognitione hic loquitur Aristoteles, dum dicit, scientiam non dari ejus quod non est. Nam si quis id, quod falsum est, verum esse arbitraretur, is non scientiam haberet, sed deceptionem & ignorantiam; talem cognitionem significat ipsum Aristotelis exemplum: nam cognoscere diametrum esse commensurabilem lateri, est cognoscere ut verum id quod falsum est, quae potest quidem opinio vocari, sed nunquam scientia: Privativa autem non entis cognitio est cognoscere ipsum non esse, & falsam propositionem falsam esse, quam cognitionem dari non negaret Aristoteles: propterea in libris Phys. docuit, infinitum & vacuum non dari. Sunt verba Zabarelle, m. cit. t. 10. l. 1. post. & hoc ipsum est, quod Philoponus in hunc loc. commentatur his verbis, *ἔστιν ὅτι ἐκ τῆς ἐνείκτου τοῦ μὴ ὄντος, ἀλλὰ ὅτι ἐκ τῆς ἐνείκτου τοῦ ὄντος, non dicit Arist. non ens non posse cognosci ut non ens, sed negat non ens cognosci posse ut ens.*

8. Ex quibus omnibus responsio ad ea, quae tum precedenti tum primo §. adducta sunt, evidens est.

TIT. II. continens REG. XII.

circa doctrinam

Actus & Potentiae.

Regulis de ente subijcimus eas quae in doctrina de potentia & actu sese offerunt: propterea quod hi termini ita rationem entis attingunt, ut statim atque aliquid ens esse concipimus.

*cipimus, deveniamus ad hoc, quòd actu
sit vel potentiâ. Sit ergò*

REGULA. I.

*A potentia ad actum, sive à posse ad esse
non valet consequentia.*

1. Docebant Megarici, sicut autor est Aristoteles
9. Met. 6. 3. potentias non precedere suos actus, sed
tunc tantum esse, quando actus eorum sunt, velut
cum qui non ædificat, ædificare non posse, sed tan-
tum cum, qui ædificat, quando ædificat.

2. Hæc sententia si vera esset, à potentia ad actum
valeret consequentia, cum sic potentia sine actu esse
non posset. Imò actum & potentiam sententia illa
unum idemque facit.

3. Veram absurdam eam esse aliquot argumentis
probat Philosophus: I. Si nemo habet potentiam
agendi, nisi quando agit & actu operatur, artifex
non erit, nisi qui actu operatur, quando actu opera-
tur. At id communi hominum opinioni adversatur,
qui eum, qui artem aliquam didicit & exercere so-
let, vocat artificem etiam tunc, quando seposito ali-
quantisper opere conam capit aut somnum. Conse-
quentia est manifesta, quia artificem esse nihil aliud
est, quam habere potentiam aliquid artificiosè ope-
randi, ut ædificatorem esse nihil aliud est, quam
prædictum esse potentiâ artificiosè ædificandi: τοῦτο δὲ
ἀδύνατον εἶναι τὸ δύνασθαι εἶναι ἰσὺν ἀνεργήσαντα, ait
Aristoteles.

4. II. Si is, qui ad horam ab opere cessat, hoc
ipso potentiâ artificiosè operandi sive arte privatur,
& eam hoc ipso recuperat, quòd ad opus revertitur,
fieri potest, ut quis amittat artem, idque nec oblivio-
ne, nec morbo, nec tempore sive longâ desuetudine;
itemque acquirat artem, nec tamen interventu do-
ctrinæ, præceptoris, propriæve inventionis. Quod ab-
surdum non modò, sed & ridiculum.

5. III. In

5. III. In rebus inanimis eodem modo erit comparatum: Si potentia non est sine actu, nec ignis erit calidus, nec aqua frigida, nec mel dulce, neque omnino quidquam sensibile, nisi actu sentiantur. Ex quibus Averrois argumentatio extrui potest: Si qualitates sensibiles non sunt nisi actu sentiantur, fiet ut sublatis animalibus (utpote quæ sola sentiunt) ipsæ quoque tollantur.

6. IV. Sequitur animal non habere sensum, dum actu non sentit, inelèque unum eundemque hominem sæpius eodem die fore cæcum & surdum. Quoties enim utetur aspectu & auditu, tum non erit cæcus & surdus, quoties autem non utetur, erit cæcus & surdus, quod longè absurdissimum. Consequentia patet, quia hominem cæcum & surdum esse, est eum non habere visum & auditum, sive potentiam videndi & audiendi.

7. V. Si nulla res habet potentiam agendi aut patiendi quicquam, nisi cum actu agit aut patitur, impossibile est fieri id quod actu non fit vel est, mentiturque quicumque dixerit aliquid fore, quod nondum fit vel fiat. Impossibile enim est fieri aliquid, quando vel potentia activa, per quam fiat, vel passiva, ex qua fiat, non est. Unde hoc commentum de medio & morum & generationem tollit; *Semper quoque id, ait Philosophus, quod fit, stabit, & quod sedet, sedebit, cum fieri nequeat ut surgat id, quod surgere non potest.*

8. Aristoteles igitur expressè docet potentiam esse posse, ut actus non fit, itaque fieri potest, inquit, ut aliquid possibile sit esse, nec tamen sit; idemque possibile sit non esse, cum sit tamen: eodemque modo in aliis predicamentis, nempe ut aliquid ambulare possit, quod non ambulat, possitque non ambulare quod ambulat.

9. Ex quibus evidentissimum est, à posse ad esse non valere consequentiam, sicut non sequitur, Pax potest esse. Ergo est. Petrus potest ambulare. Ergo ambulat. Coniungit enim consequens utrobique falsum esse, antecedente vero:

10. Patet autem ex hisce, sermonem esse de consequentia affirmativa. Nam negativè à posse ad esse valet consequentia. Sequitur enim, Chimæra non potest

potest esse. Ergo non est. Cæcus non potest videre. Ergo non videt.

11. Verum nè negativè quidem à posse ad esse valet consequentiam, indè quis probet, quia non sequitur, Omnis creatura potest non esse. Ergo non est. Petrus potest non ambulare. Ergo non ambulat.

12. Sed respondeo, Has consequentias non procedere à posse ad esse negativè, quia ut à posse ad esse negativè argumentemur, requiritur ut antecedens sit propositio negativa, quod non fit nisi particula negativa ponatur ante verbum *potest* (quia verbum *potest* hîc continet copulam) quemadmodum ex suprâ dictis exemplis manifestum est. At quantum ad modò objecta exempla, particula negativa in antecedente post verbum *potest* ponitur, & sic aliqua quidem negatio in prædicato continetur, sed ipsa propositio est affirmativa.

13. Unde & consequentia à potentia non essendi vel non ambulandi, ad non esse vel non ambulare, est quodammodo affirmativa; & licet non esse & non ambulare sit negatio actûs, nempe actûs essendi & actûs ambulandi; tamen respectu potentie non essendi, & non ambulandi habet rationem actûs. Sicut enim se habet esse ad posse esse, & ambulare ad posse ambulare, ita se habet non esse ad posse non esse, & non ambulare ad posse non ambulare. Confer locum Philosophi §. 8. citatum.

14. Hinc facile etiam consequens concipi potest, ut & ipsum sit affirmativum, sed infinitum, ut si dicamus, Omnis creatura est potens non esse. Ergo est non ens. Petrus est potens non ambulare. Ergo est non ambulans.

15. Ex quibus patet, quodd, sicut diximus, A posse esse, ad esse non valet consequentia: ita & rectè dicamus, A posse non esse ad non esse non valet consequentia. E diverso autem à non posse esse, ad non esse valida est consequentia.

REGULA II.

*Ab actu ad potentiam, sive ab esse ad posse
valet consequentia.*

1. Duplex est potentia. Quædam enim continetur in secunda specie qualitatis, & vocatur prædicamentalis; quædam autem non continetur in secunda specie qualitatis, sed in aliis ejus speciebus, aut aliis etiam prædicamentis. Potentia enim Dei & potentia materiæ primæ, quæ receptiva est omnium formarum, cum sint ipsa substantia Dei & materiæ primæ, in prædicamento qualitatis non continentur. Calor quoque importat potentiam calefaciendi, & scientiæ aliquæ habitus inter potentias referuntur ab Aristotele 9. Met. text. 3. & 10. ad secundam tamen speciem qualitatis non pertinent. Continentur hæ potentie sub *potentia*, voce hac transcendenter sumptâ.

2. Adsignant autem nonnulli id discriminis, quod potentie prædicamentales possunt cum suo actu conjungi, cum non tollatur calor seu potentia calefaciendi ab igne cum calefacit; atque sic etiam rectè dici, aliquem posse disputare, cum actu disputat: reliquas verò potentias cum actu conjungi non posse, sed tolli eas, quando est actus, statuunt; cum homo non amplius sit ens potentia, quando est ens actu.

3. Hi non possunt nostram regulam pro universaliter vera habere, sed necessariò eam restringent ad potentiam prædicamentalem. Si enim reliquæ potentie non possunt simul stare cum actu, fieri non potest, ut ab actu ad eas valeat consequentia.

4. Verùm nugæ hæ sunt. Nam potentia creandi in Deo simul stat cum actu creandi, & potentia materiæ, quæ potest habere in se formam, non tollitur dum actu recipit formam. Et sequitur, Deus creat, Ergo potest creare. Materia recipit formam. Ergo potest eam recipere. Hæ tamen non sunt prædicamentales potentie, ut antea dictum est.

5. Sed jugulant quoque se suo ipsorum gladio. Færentur enim, calorem sive potentiam calefactivam ab igne non tolli, quando actu calefacit, & rectè dici, homi-

hominem posse disputare, cum disputat. At hę potentię non sunt prędicamentales, sumptā potentiā prędicamentali tantum pro ea quę est in secunda specie qualitatıs. Calor enim pertinet ad tertiam speciem, & cum posse disputare ı nportet artem sive habitum quendam, ad primam speciem refertur.

6. Ratio adducta de homine, qui non est amplius ens potentiā, quando est ens actu, frivola est. Nam & calor, quando actu calefacit, non est potentiā calefaciens, & qui actu disputat, non est potentia disputans. Illi ipsi tamen, cum quibus nobis res est, fatentur in hisce potentiam conjungi posse cum actu.

7. Radix autem erroris est, quod non distinguunt inter *posse*, vel *habere potentiam*, & inter *esse potentia*: *Esse potentia* excludit & negat actum. Id enim dicitur potentia esse, quod non est cum possit esse, ut, potentia contemplans est, qui non contemplatur cum possit contemplari, vigilans potentia, qui dormit, h. e. non vigilat cum possit vigilare, potentia videns quod claudit oculos, aspectum tamen habet, quemadmodum 9. Met. 1. 11. Aristoteles philosophatur. Unde *actu esse* & *potentia esse* oppositionē contradictoriam important si respectu ejusdem sumantur (cum actu esse & non esse actu contradicentia sint) & propterea ea de eodem affirmari non possint. Dico autem, si respectu ejusdem sumantur, v. g. respectu calidi. Nulla enim res simul actu calida & potentia calida esse potest. At si sumantur respectu diversorum, ut respectu calidi & frigidi, alia est ratio. Est enim eadem res actu calida & potentia frigida, ut etiam 2. Phy. 1. 8. habetur. At *posse esse*, vel *habere potentiam* & *esse actu* etiam ejusdem respectu non opponuntur, cum illud non excludat aut neget actum, sed ab eo abstrahatur, & tum cum actu tum cum negatione actus possit consistere quemadmodum homo ambulare posse dicitur, sive ambulet sive non ambulet. Unde nulla est consequentia. Homo quando est ens actu, non est ens potentia, E. aliqua potentia non potest conjungi cum actu; sed hoc tantum sequitur, Ergo *esse potentia* non potest conjungi cum *esse actu*.

Certè non sequitur, homo est ens actu, ergò est ens potentia, quia, ut dixi, ens potentia & ens actu involvunt oppositionem contradictoriam; sequitur tamen, Homo est, ergò potest esse; vel, est actu ens, ergò potest esse ens: quemadmodum de Deo utrumque rectè dico, & quòd sit & quòd possit esse. Quod confirmatur ita, Quicquid necessariò est, illud potest esse. Deus necessariò est. Ergò potest esse. Minor est extra controversiam. Major probatur, quia, ut docet Aristoteles, *de interpret.* c. 13 hæc consequentia est legitima, Necessè est esse, ergò possibile est esse.

8. Quin pro regula nostra hoc propono argumentum: Hæ propositiones, Omne quod est, potest esse, Quoddam quod est, non potest esse, sunt contradictoriæ. Si ergò posterior falsa est, necesse est priorem esse veram. Falsam esse posteriorem probo: Quod non potest esse id impossibile est esse: Quoddam quod est non potest esse. Ergò, Quoddam quod est impossibile est esse. Conclusio est absurda, ut vel cæcus videt. Si enim id esset, quod esse impossibile est, jam impossibile non esset impossibile. Major est vera, quia quod non est possibile esse, id est impossibile esse, quod cum per se evidens est, tum ex cit. loc. Arist. liquet, ubi pro æquipollentibus habentur *non possibile esse, & impossibile esse*. Sed quod non potest esse, id non est possibile esse, quemadmodum ex terminis constat. Ergò, quod non potest esse, id est impossibile esse.

9. Pater autem tum ex dictis, tum aliàs, regulam non solum de *esse*, ut hac voce generalissimâ significatur, sed & de quolibet *esse* vel actu determinatori *esse* intelligendam. Tam sanæ enim sunt istæ consequentiæ: Est doctus. E. potest esse doctus. Ambulat. E. potest ambulare; quàm ista, Est. E. potest esse.

10. Verùm aliud hîc se offert dubium. Nam hæ consequentiæ videntur nullæ: Lateres sunt cocti. E. possunt coqui, loquendo de iisdem lateribus. Cocti enim lateres non possunt amplius coqui. Hic homo est natus ex hisce parentibus. E. potest ex iis nasci. Quomodo enim potest homo nasci, cum sit senex

11. Sunt, qui distinguunt & dicunt potentiam vel esse à natura, ut juncum flexilem, vel ab arte, ut coctos lateres. Quando potentia est à natura, eam non tolli presente actu, sed cum eo conjungi, atque hinc esse quòd junci flexi retineant nihilominus flectendi facultatem, quemadmodum ipsi loquuntur. Secundùm hanc doctrinam valebit consequentia ab esse ad posse, cum potentia est à natura; ut junci sunt flexi: E. possunt flecti. Quæ autem ab arte proficiuntur non ità se habere ajunt. Neque enim cocti lateres posse coqui, cum coctio accidens sit extrinsecus adveniens, non à primordiis laterum.

12. Verùm nos calculum his nostrum adjicere non possumus. Nam quando homo nascitur aut natus est à parentibus, illa potentia non est ab arte, sed à natura, nihilominus tamen non sequitur, Hic homo natus est ex hisce parentibus. E. ex iis potest nasci. Similiter & in lateribus, potentia, qua coqui possunt, est à natura, quamvis ars interveniat tanquam causa applicans.

13. Et quid est quod dicunt, lateres coctos non posse coqui, propterea quòd coctio accidens sit extrinsecus adveniens? Debebāt ostendere potentiam, qua coqui possunt, extrinsecus advenire, nempe ab arte, non ipsam coctionem, quæ est actus. Nam distinctione potentie rem explicare voluerunt, non distinctione actus. Præterea, & flexio in junco est accidens extrinsecus adveniens & non à primordiis junci. Potentia quidem, qua flecti juncus aptus est, ipsi insita est à nature primordiis, sed flexio sive actus, quo flectitur, utique est ab extrinseco, ut à vento vel homine. Idem dicendum est de lateribus.

14. Nos rem planam & expeditam esse judicamus: nempe ut argumentationes convenienter nostro principio sint constructæ requiritur, ut ratio ejusdem temporis in antecedente & consequente habeatur. Quo tempore alicui actus tribuitur, eo necesse est ipsi convenire potentiam. Si actus olim fuit, non necesse est potentiam jam esse, sed sufficit, si & ipsa futura sit, & si actus olim fuit, satis est.

si & potentia tunc fuerit, ut si, monstrato infante, dicas, Hic olim egregiè causas perorabit, ut hoc verum sit, non opus est ut hoc tempore vi & facultate dicendi polleat, sed sufficit si in futurum eam sibi acquisiverit. Hinc consequentias, Lateres sunt cocti, ergò possunt coqui, Hic homo natus est ex hisce parentibus, ergò potest ex illis nasci, ex vero progignere falsum, mirum non est. Sic inferendum erat, Lateres sunt cocti, E. poterunt coqui. Hic homo est natus, E. potuit nasci,

REGULA III.

Cujus est potentia ejusdem est actus.

1. *Οὐκ ἔστι δύναμις, τέρη δὲ ἡ ἐνέργεια* Arist. de som. & vig. c. 1. Si verum hoc est in universum, tum omnis actio erit in agente, quod absurdum, quia actio transiens non est in agente, sed in patiente. Si ergò in quo est potentia in eo est actus, omnis actio erit in agente.

2. Dicendum, non idem esse, aliquid esse alicujus, & aliquid esse in aliquo. Id quidem quod est in aliquo, est etiam & dicitur esse illius, quemadmodum dicimus justitiam Aristidis, fortitudinem Scipionis, quòd in illis fuerint: dicimus affectus capitis, ventriculi, &c. qui in hisce membris sunt. Verùm enim verò potest etiam aliquid esse alicujus, ut non in eo, sed extra illud in alio revera sit. Sic visio est rei visa, ut coloris: Est quædam scientia & contemplatio corporum cœlestium: nec visio tamen in re visa, nec contemplatio & scientia illa in corporibus cœlestibus inest, sed in vidente & contemplante.

3. Imò in præsentī materia suffragantem nobis habemus Aristotelem, qui expressè motum vocat actum τὸ κίνημα 3. Phys. c. 3. r. 38. & r. 23. ut iusque & τὸ κίνημα & τὸ κίνημα actum esse scribit; eam tamen hoc ipso in capite, ut & 9. Met. r. 16. doceat motum non in agente aut eo quod agendū & movendū vim habet, sed in patiente tantum esse. Unde non universim verum est, cujus vel in quo est potentia, eo esse actum, nec id verba regulæ præ se ferunt, sed

ita habent: *Cujus est potentia, ejusdem est & actus*, hoc est, cui potentia tribuitur, ei tribuitur quoque actus: quod verum est, siue actus eidem insit, cui potentia tribuitur, siue non. Fit quidem sæpè, ut actus illi insit ejus est potentia; verùm id non est perpetuum. Determinabimus rem specialius.

4. Dico I. *Cujus est potentia passiva, in eo est actus.* Ad hoc enim per se & naturâ suâ potentia passiva ordinata est, ut subiectum, in quo ipsa est, actum in se recipiat.

5. II. *Cujus est potentia activa actione immanente, in eo est actus.* Et ratio sumitur ex § præced. quia omnis potentia activa actione immanente est simul passiva. At cujus est potentia passiva in eo est actus. Imò eam ob causam dicitur potentia activa actione immanente, quòd actus in ea maneat.

6. III. *Cujus est potentia activa actione transeunte, in eo non est actus.* Quando enim hujusmodi est potentia activa, tum actus est in patiente; quemadmodum calefactio quâ ignis aquâ, calefacit, non in igne sed in aqua est, sicut patet ex Aristotele, in loc. cit.

7. Quin distinctionem istam circa præsentem materiam, atque aded has ipsas conclusiones manifestò docuit Arist. in 1. 16. lib. 9. Met. hisce verbis, *In quibus id quod fit, aliquod aliud est præter operationem, in iis quidem actus in eo est quod afficitur, ut adificandi operatio in eo quod adificatur, & texendi actus in eo quod texitur: eademque vario est in aliis, & omnino motus in eo est quod movetur. In quibus verò præter actum nullum est opus, in iis inest actus, ut visio in vidente, & contemplatio in contemplante, & vita in anima ac proinde felicitas ipsa.* Hæc Aristoteles.

8. Sciendum autem sermonem hîc esse de eo quod propriè est in aliquo, quomodo accidens v. g. est in subiecto. Nam 4. Phy. 1. 23. octo recenset modos, quibus aliquid in aliquo esse dicitur, qui tamen non omnes sunt propriè dicti. In iis ille quoque refertur, quo aliquid dicitur esse in aliquo, ut res Græcorum in rege, & omnino ut in primo movente. Quâ ratione etiam actio transiens in agente esse fortasse dici potest

test. Sed hunc modum non esse propriè dictum res ipsa ostendit. Res enim Græcorum revera extra regem sunt, sicut & res mota vel motu effecta extra primum movens.

9. IV. Cujuscunque est potentia, ejus est actus; vel Cui tribuitur potentia, ei quoque tribuitur actus. Cui competit potentia passiva, id dicitur pati, & cui competit potentia activa, ab eo procedit actus & dicitur agere; etsi in eo actus non inest: ut aqua dicitur calefieri, quia ejus est potentia passiva ut calefiat; ignis dicitur calefacere, quia ejus est potentia calefactiva.

10. Aristoteles, loc. cit. nemp. cap. I. de somn. & vig. præsens axioma usurpavit de potentia activa actione immanente. Quæstio enim ibi erat, Quodnam esset subiectum somni & vigiliæ? & statuit non esse solam animam nec solum corpus, sed totum compositum. Ad quod probandum dicit, vigiliam in nullo alio consistere, quàm in sentiendo, qui est actus immanens. Cum igitur neque anima seorsim, neque corpus seorsim sentiat, sed totum compositum, ad quod probandum uritur hac propositione, Ejusdem est actus cujus est potentia; sequitur quodd & vigilia sit totius compositi.

11. Quemadmodum autem Aristot. dicit, Cujus est potentia, ejusdem est actus, ita omnino asserendum, Cujus est actus, ejusdem esse potentiam; vel unâ simplici assertionem utrumque complectendo, Potentia & actus sunt ejusdem. Scribit Philosophus 1. de an. 2. 64. ita: Dicere autem animam irasci vel timere simile est atque si quispiam nare animam dicat aut edificare. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem animam irasci vel ratiocinari. Docet hic Philos. actus, quales sunt irasci timere, nare, ædificare, non esse animæ per se sumptæ, sed totius compositi. Ex quo colligitur, potentias ad hosce actus non animæ solius, sed totius compositi esse, propterea quod actus & potentia sunt ejusdem.

12. Atque hisce quidem intuitu principii activi & passivi regulam consideravimus, nec ad alia eamdem mente Arist. extendendam esse putamus. Quæri posset quid sentiendum, si actus & potentia considerentur ratione

ratione objecti. Videtur & sic actum & potentiam ejuldem esse. Nam & visus & visio est rei visibilis, ut coloris; & scientia & contemplatio est rerum necessariarum, &c. Docet tamen Aristoteles, 1. *post.* t. 182. sensum, sive facultatem sentiendi esse rei universalis, sentire autem sive actum sentiendi non nisi singularis. Qua de re alibi.

13. A nonnullis intelligitur de potentia objectiva & actu entitativo. Idem enim est quod olim in potentia erat & jam est actu, & quod jam est in potentia & olim existet actu: sicuti idem homo est, qui aliquando in potentia solum erat, jam autem actu existit; qui jam in potentia est, & qui elapso anno nascetur, quod ex 9. *Ast.* t. 19. colligitur.

REGULA IV.

*Quod transit de potentia ad actum
mutatur.*

1. Transire de potentia ad actum est, id, quod potentia est, fieri actu; ut quod potentia est homo, fieri hominem actu: quod potentia est album, fieri album actu. Eodem sensu dicunt nonnulli, *Quod transit de contradictorio in contradictorium mutatur.* Esse enim potentia & esse actu involvunt contradictoria, cum illud quod potentia est, actu non sit; quemadmodum quod potentia est album, non est album. Et ergo ex albo potentia fieri album actu idem, quod ex non albo fieri album, quod est de contradictorio transire in contradictorium. Vide Arist. 5. *Phys.* t. 7.

2. Convellere regulam videtur, quod quando aliquid, quod antè non videbatur, nunc videtur, de viso potentia sit visum actu; & quando Deus creavit mundum, tunc factus est ex creatore potentia creator actu, nulla tamen in Deum mutatio cadit; nec id quod antè non videbatur, nunc autem videtur, hoc ipso mutatur.

3. *Respondeo:* Transire aliquid de potentia in actum contingit dupliciter: 1. ut actus intrinsecus sit rei quæ erat in potentia, eique tanquam subjecto inhaerere.

reat, notaturque sic potentia passiva. Hoc modo intellecta regula est verissima, & nulli instantiæ obnoxia. Paries, qui ex albo potentia fit albus actu, mutatur: Homo, qui ex indocto fit doctus, mutatur per receptionem habitûs sive eruditionis. Quando ex semine, quod est potentia animal, fit animal actu, semen variè mutatur, & sic in reliquis. Ratio est, quòd hæc omnia de potentia passiva in actum transcant, & recipiant in se formas, tanquam subjecta earum. 2. Ut actus fit rei, quæ de potentia in actum transit, extrinsecus, & ipsum extrinsecè denominet, aut aliàs non insit, aut recipiatur in ea tanquam in subjecto aut potentia passiva. Hoc modo quod transit in actum, illud non est necesse mutari, idque probant instantiæ adductæ. Deum enim esse creatorem, & aliquid videri, sunt denominationes extrinsecæ; neque creatio, quæ est actus, per quem Deus dicitur creator, in Deo; neque visio, per quam, tanquam actum, aliquid dicitur videri, in ipso tanquam subjecto inest; & propterea nec Deus, cùm ex creatore potentia fit creator actu, nec paries, qui ante non videbatur actu, post autem actu videtur, mutatur.

4. *Dicitur*: Filius Dei ante incarnationem fuit potentia homo & postea actu factus est homo per assumptionem humanæ naturæ, quæ non extra, sed in ipso subsistit. E. vel regula, etiam ut hactenus explicata est, mysterio incarnationis adversatur, vel asserendum, Filium Dei aliquam subiisse mutationem.

5. *Resp.* Licet humana natura non sit extra filium Dei constituta, quia tamen non est in eo, ut in subjecto, sed alio quodam admirando omnique humanæ rationi incognito & imperscrutabili modo in ipso subsistit, nec potentia illa, qua filius Dei homo fieri potuit, est passiva, ideo nec ea, quæ huc usque dicta sunt, cum mysterio isto pugnant, nec aliqua inde in filio Dei mutatio inferri potest. Vide *Durand.* & *Herv.* 3. dist. 7. q. 1 & alios Scholasticos. Consule etiam *Mendozam*, disp. *Phys.* 5. s. 6.

6. Circa id quod §. 3. & 4. assertum fuit de Deo potentia creatore, visum est notare, quid Fonseca disputet.

disputet. Negatis, *l. 7. Met. c. 8. q. 4. s. 7.* rectè dici, Deum aliquando fuisse in potentia causam aut creatorem, quòd ista locutio imperfectionem aliquam præ se ferat & indigentiam. Quamvis enim potentia causam esse rectè usurpetur de causis secundis, quæ pendent à prima, ejusq; concursus expectant ut possint actu causare; id tamen in Deo, qui à nullo in causando dependet, locum non habere ait.

7. Verùm sine causa hîc scrupulosus est Fonseca. Quemadmodum enim aliquid potentia esse est, posse esse cùm non sit, & potentia ambulare est, posse ambulare cùm non ambulet: ita potentia causam vel creatorem esse est, posse esse causam aut creatorem cùm non sit, quod ex § 7. reg. 2. & loco Philosophi ibi allegato evidentissimum est. Atqui ante mundi creationem Deus potuit esse causa, potuit creare vel esse creator, nec tamen actu fuit: quod nec Fonseca inficiatur. Neque inficiari potest quisquis sacræ Scripturæ auctoritatem admittit.

8. Unde nec negari potest, Deum ante mundi creationem fuisse causam & creatorem rerum potentia, nisi qui nomine definiti id defraudare aucti cui definitionem tribuerit. Ex quibus etiam id satis perspicuum est, causam vel creatorem potentia esse, nullam inferre imperfectionem aut impotentiam, cùm posse esse causam aut creatorem, nec tamen actu esse, nulla imperfectio sit aut impotentia; tum quia utrumque Deo attribui potest, & quidem propterea, quòd tantùm abest, ut posse creare sit imperfectio, ut potius infinitam perfectionem includat, non creare autem sit negatio actus extrinsecè denominantis, nempe creationis, qui cùm Deum non faciat perfectiorem, neque negatio ejus imperfectionem in eo inferet: tum quia quòd Deus non creaverit, cùm potuerit, atque ita aliquando fuerit causa vel creator potentia, ex liberrimo ipsius arbitrio & sapientia profectum est, & non inde, quòd alius cuius rei ad creandum indiguerit.

9. Quin, licet causæ secundæ omnes imperfectio- nem secum ferant, & à Deo dependea-
do-

do; quòd tamen non semper actu causæ sunt & operantur, sed sæpe potentiâ tantùm, non provenit semper indè, quòd à Deo dependent, aut ab aliqua imperfectione aut indigentia; quandoquidem creaturæ rationales agere & non agere, & sic causæ potentiâ esse possunt, Deo concursum suum non denegante, & positis quoque omnibus ad agendum requisitis, ex mera arbitrii libertate, quæ formaliter imperfectionem non infert, cùm aliàs à Deo esset aliena. Causæ *ἁπορ* & naturales quòd interdum tantùm potentiâ operantur, provenit quidem ex aliqua indigentia, sed non semper ex eo, quòd dependent in operando à Deo, cùm fiat ut, Deo non subtrahente concursum suum, non actu sed potentiâ tantùm operentur, propter absentiam nimirum patientis. Quin posito creaturas ità operari, ut à Deo non dependeant in operando, sicut Durandus vult, adhuc possent causæ secundæ aliquando esse potentiâ causæ & non operari actu, rationales quidem ex libero arbitrio, *ἁπορ* verò ex defectu alicujus ad operandum requisiti.

REGULA V.

Quod potest majus, potest etiam minus.

1. *At inquit*: Homo potest intelligere, quod est majus, cùm sit actus nobilissimus formæ nobilissimæ, nempe animæ rationalis: is tamen non potest volare, quod est minus, cùm sit actus animæ sensitivæ, quæ præstantiâ & nobilitate animâ rationali longè inferior est. Ità cæcus, potest intelligere: videre, quod minus est, nequit.

2. *Respondet*: Majus & minus habent se dupliciter. Interdum enim sunt planè disparata, ità ut majus non includat id quod est minus, quomodo se habent intelligere & volare, & in hisce regula non est vera, quemadmodum probat argumentum modò adductum. Interdum majus includit id quod est minus, quomodo rà currere includit rà progredi, & portare centum pondo includit portare quinquaginta pondo. Quando hoc modo se habent majus & minus, tunc regula

gula verissima est. Sequitur enim, Hic homo potest currere. E. etiam potest progredi. Potest centum pondo portare. E. etiam quinquaginta.

3. Sed regeris, nè in hoc quidem sensu perpetuam esse regulæ veritatem, quoniam substantia composita est majus sive perfectius quid quam materia prima, & quidem ita, ut substantia composita includat materiam, nec tamen quicquid substantiam compositam producere potest, ipsam etiam materiam producere potest: sicut bos bovem generat: materiam autem primam producere nequit. Similiter ensis est quid majus & perfectius ferro, ita quidem, ut ferrum in ense includatur. Faber facit enssem, neque tamen ferrum facere potest.

4. Respondeo: Licet majus & perfectius quid sit substantia composita materiâ, sicut & ensis ferro, substantia quoque composita materiam, sicut & ensis ferrum, includat; tamen substantiam compositam producere, ut bovem generare, non est majus quam producere materiam, sed potius materiam ipsam producere est majus quam producere & generare compositum, cum materia non possit nisi ex nihilo produci; ad quod quidem cum requiratur virtus infinita, longe difficilior & majus est quam aliquid ex materia produci, quomodo substantia composita producitur per generationem. Primarium autem, quod hic respondendum, est, quod licet materia in substantia composita, ferrum in ense includatur, productio materiæ tamen non includatur in productione substantiæ compositæ, neque productio ferri in fabricatione ensis, cum ibi materia prima, hic autem ferrum præsupponatur, & jam antè esse suum obtineat.

REGULA VI.

Potentia non excedit suum objectum ad æquatum.

1. Objectum adequatum, ut ex ipsius vocis significatione constat, dicitur, quod est æquale potentia, ita ut circa omne id, quod sub eo continetur, possit potentia suum exercere actum, & omne id, circa quod potentia suum actum exercere potest, sub

eo contineantur. Unde potentiam excedere suum ob-
jectum adæquatum est posse potentiam circa ali-
quid suum exerere actum, quod sub objecto ejus ad-
æquato non continetur, ut si quis statueret visum
posse percipere saporem, cum sapor sub visibili, quod
objectum visus adæquatum est, non contineatur. Ea
autem manifestissima est contradictio. Si enim po-
tentia circa aliquid exerit suum actum, hoc ipso id
ejus objectum est, cum hæc sit natura objecti: si au-
tem non continetur sub objecto adæquato, hoc ipso
non est ejus objectum, aliàs enim objectum adæ-
quatum non comprehenderet omne id quod est ob-
jectum, vel circa quod potentia suum exerit actum.

2. Ex hoc axioma non pauci colligunt, Deum
non posse videri oculo corporeo sive visu corporis,
quoniam nimirum visus corporis objectum adæqua-
tum est visibile corporeum, ut color & lumen. Sed
Deus non est visibile corporeum. Si igitur visu cor-
poris Deus posset videri, potentia posset excedere
suum objectum adæquatum. Sed hanc controversi-
am non facimus nostram.

3. Plinius, *l. 2. natural. hist. cap. 7.* negat Deum
esse omnipotentem, præter alia eo usus argumento,
quod non possit sibi consciscere mortem, non possit
facere, ut qui vixit non vixerit, qui honores gessit
non gesserit, ut bis decem non sint viginti. Eodem
modo philosophatur vel potius delirat Plutarchus,
lib. de. plac. neque multum abludit Conradus, *Forst.*
tr. de Deo & attrib. p. 38. scribens, potentiam Dei
non esse prorsus infinitam eo quod non extendatur
ad impossibilia.

4. Quæ Plinius affert implicant contradictionem.
Quæ verò contradictionem implicant, sunt impossi-
bilia, per *reg. 1. disp. præc.* Quæ impossibilia sunt,
sub nullius potentie objecto continentur. Si enim
sub aliquam potentiam caderent, hoc ipso jam es-
sent possibilia & impossibilia (quæ manifesta est
contradictio) quemadmodum quæcunque sub visum
cadunt, sunt visibilia. Solam ergo possibile est ob-
jectum omnipotentie. Et cum nulla potentia suum
excedat

excedat objectum adæquatum, hoc est, nullius potentia sit exercere actum suum circa id, quod est extra ejus objectum adæquatum; nec omnipotentia five potentia infinita erit posse facere impossibilia; & per consequens ex eo, quod Deus non potest facere impossibilia, malè inferitur, eum non esse omnipotentem, aut potentiam ejus non esse infinitam.

5. Certè sicut nihil derogat visui, quod non possit percipere odorem vel saporem, neque quod animal non possit videre saporem vel odorem, rectè inferitur, id carere potentia videndi, aut eam non habere omnibus numeris perfectam, propterea quod odor & sapor non sunt objectum visus. Sic nihil derogat potentia divinæ, neque inferre licet, Deum non esse omnipotentem, quod mori non possit, quod, ut ea, quæ sunt præterita, non sint præterita, quod quævis alia, quæ impossibilia sunt & contradictionem involvunt, facere non possit, quoniam nimirum ea sub objecto omnipotentia non continentur.

REGULA. VII.

Quod quæ potest, si vult, potest absolutè.

1. Desumunt hoc ex Augustino, de lit. & spir. c. 21. & Anselmo, l. 2. cur Deus homo c. 10. Sensus est: De quo dicitur, quod hoc vel illud possit, facta hypothesis, si velit, de eo simpliciter & sine ulla hypothesis affirmatur, quod id possit. Veritas ejus perspicitur inductione. Qui enim potest currere, videre, disputare, si vult, de eo rectè dicitur simpliciter, quod possit currere, videre, disputare, &c.

2. Eadem sententia est Socratis apud Platonem, in Hipp. min. quando, Potens, ait, est, qui facit, quod vult, & quando vult, morbo vel quibusdam talibus non impeditus, verum quemadmodum tu manu nomen, quotiescunque vis, scribere potes. Et ex principio isto disputat, eum, qui artis alicujus ut numerandi computandique peritus est, quæsitum de numero aliquo, ut rer septingenta quotnam sint, magis posse mentiri eo, qui rudis illius est & imperitus, propterea quod

quòd ille possit mentiri semper & quotiescunque velit; hunc autem contingat vera dicere propter inscitiam, etsi mentiri velit.

3. Sed obijcitur: Quod quis potest si vult, potest absolute. Sed Deus potest peccare si vult. E. Deus potest peccare. Conclusio est falsa atque impia. Minor est vera, quia Deus omnia potest quæ vult. *Quaecunq; voluit, fecit, Psalm. 134.* Necesse est igitur maiorem, quæ nostra regula est, esse falsam.

4. *Resp.* Regula vera est de eo qui potest velle, quemadmodum patet ex adductis exemplis. Verum est enim de homine, quòd, quia potest currere, videre, disputare, si vult, possit absolute currere, videre, disputare, ex eo, quòd homo est ejusmodi subiectum, quod potest illa velle. Secus autem est de eo, quod non potest velle: quemadmodum verum quidem est, si dicam, Lapis potest intelligere, si vult; nec tamen verum est, si dicam, Lapis potest intelligere. Quòd autem illud verum sit, probo: Omnis substantia intellectualis potest intelligere. Quicquid vult, est substantia intellectualis. E. quicquid vult, potest intelligere. E. & lapis, si vult, potest intelligere. Minor probatur, quia velle est actus voluntatis. Quicumque igitur vult, ille habet voluntatem. Sed quicquid voluntatem habet, illud est substantia intellectualis. E. quicquid vult, est substantia intellectualis. Cur, cum dico hypotheticè, Lapis, si vult, potest intelligere, sit verum; falsum tamen sit, si dicam absolute & categoricè, Lapis vult, causa est, quòd lapis non potest velle.

5. Patet hinc responsio ad argumentum obiectum. Cum enim major non sit vera, nisi ita, quod quis, si vult, potest, & potest velle, potest absolute; minor sic erit subsumenda, Deus, si vult, potest peccare, & potest illud velle: at sic falsa est. Non enim Deus potest vel'e peccatum. Hæc responsio est Durandi, l. 3. dist. 12. q. 2. quam nos paulò fufius explicavimus, & habet fundamentum in ipso Anselmo.

REGULA VIII.

*Frustra est potentia quæ non traducitur
in actum.*

1. Triflissima hæc usu in Philoſophorum ſcriptis eſt propoſitio. Et quamvis expreſſis verbis apud Ariſtote-
lẽ poſita non occurrat, ex 1. 3. 2. tamen l. 1. de cel. ſatis
evidenter colligi poſſe videtur. Ibi enim diſputans,
circulares motus non eſſe contrarios, hoc aſſert, Cor-
pora, quæ contrariis motibus in circuitum moveri di-
cuntur, aut æquales vires habent, aut inæquales. Si
prius, ſe invicem impediunt & neutrum movebitur,
atque ita fruſtra erunt. Si poſterius, id quod vincet
ſolum movebitur, atque ita alterum, quod motum
ſuum non ſubit, fruſtra erit. Hoc argumentum niti
hiſce fundamentis, & quod fruſtra illa potentia ſit
quæ in actum non deducitur, & quod abſurdè aſſera-
tur, dari aliquid in rerum natura quod fruſtra ſit,
cùm Deus & natura nihil faciant fruſtra, ſicut dicitur
loc. cit. & aliis in locis evidentiffimum eſt. Textum
45. l. 3. de an. in quo & ipſo proponitur argumentum
quod illis fulcitur principiis, conſultò prætereo.

2. Fruſtra eſſe id dicitur, quod non aſſequitur fi-
nem propter quem eſt, ut ſi quis deambulet deſicien-
dæ alvi cauſâ, & dejectio non ſubſequatur, fruſtra
deambulæſſe dicitur, 2. Phyſ. 1. 62. *At finis actus eſt,*
& huius gratiâ potentia ſuſcipitur, neque enim animalia
vident, ut videndi potentiam habeant, ſed ut videant,
potentiam habent videndi: eodẽque modo ut adificent,
adificandi artem habent homines, & ut contemplantur,
habitum contemplandi, ſcribit Ariſtoteles, 9. Met. 15
Fruſtra igitur eſt potentia, ſi ad actum non deducatur.

3. Fuerunt, ut videre eſt ex c. 4. l. 9. Met. qui
ſtatuerent dari potentias, quæ ita non traducuntur
in actum, ut actus ipſis repugnet; vel quod eodẽ re-
cidit, aliquid potentiam habere & poſſibile eſſe, ut
impoſſibile ſit ipſum in actu deduci; quod refutat Ari-
ſtoteles ex definitione τὸ δυνατόν, ſive poſſibilis, quam
preced. cap. attulerat: Poſſibile eſt, cujus potentia ſi ad
actum ducatur, nihil eveniet impoſſibile. Si igitur ali-
quid

quid possibile est, cujus potentiam impossibile est in actum deduci, sequitur ejus, quod possibile est, potentia in actum ducta, sequi impossibile.

4. Verum multas potentias dari, quæ in actum non deducantur, & sic frustra esse, quotidiana testatur experientia. Quot enim reperiuntur, qui cum ad generandum idonei sint, ejuratâ sponte foeminatum consuetudine non generant. In multis quoque tum viris, tum mulieribus potentia generandi exerci nequit διὰ τῶν ὁρίων αἰεὶ τὰ μόρια, & τὴν τότῃ περὶ τῶν ὁμιλιῶν χρησιν, 2. de gen. an. cap. 7. Forum, qui ingenii sunt ad bonarum literarum studia aptissimi, plurimi totos se abjectis & illiberalibus opificiis tradunt.

5. Respondemus cum Zimara *propof. 117.* & multis aliis, exempla præcedenti § adducta concernere individua, in quibus nihil absurdi, potentiam non traduci in actum, & sic frustra esse; quemadmodum & in generatione monstrorum, quæ in individuis consistit, natura frustra est, cum ibi alicujus gratiâ agat, quod non assequitur, 2. *Phys. 1.82.* At in tota specie potentiam non traduci in actum & sic frustra esse, iis non evincitur.

6. Verum hoc modo non omnis difficultas sublata videtur, quod afferri possit potentia, quæ per totam speciem non ducatur in actum. Primum enim talpis intell potentia videndi, quod inde satis probatum redditur, quod a natura instructi sint oculis, quod *αὐτολῖα* evidens esse videtur. At illa potentia in tota specie non traducitur in actum. Talpas enim non videre pro tam certo habetur, ut in proverbium abierit.

7. Secundò: Esto locus in orbe terrarum, quem nullus homo accesserit nunquam, neque accessurus sit, cum nihilominus habeat potentiam progrediendi, quâ accedere cum potest. Illa potentia non videtur propterea esse frustra. Sic si nullus color gilvus aut cyaneus fuisset unquam in rerum natura, neque futurus esset, oculus haberet potentiam cum videndi, neque ullus unquam tamen vidisset, aut visurus esset.

Quia

Quis visum propterea frustra animali datum esse assereret?

8. Quantum ad primum: De oculis talparum ita differit Aristoteles 1. de hist. animal. c. 9. Talpam modo quodam oculos habere dixerim, cum tamen omnino habere nagem: quippe cum omnino nec videat, nec perspicuos habeat oculos: verum si quis prætentā membranam detrahât, locus oculorum apparet, & pars nigra eorundem: situs denique & descriptio eadem, quam legitimam conspicuus oculi obinens; utpote cum obducta cute pressi, confusi, obliquisque essent, dum crearentur. Pater igitur ex hisce verbis Philosophi, talpis veros oculos non esse, sed solum inchoationem vel adumbrationem quandam eorum. Quod si oculis destituuntur, nec potentia videndi prædici esse possunt.

9. Sed regerat aliquis, inchoationem illam oculorum esse frustra. Quis enim possit esse finis ejus? Respondent, idcirco naturam dedisse talpis illam oculorum adumbrationem, ut eos aliis animalibus quoquo modo similes efficeret, quæ ad simulatio satis est, ut non frustra id à natura factum esse videatur.

10. Ad posteriora duo exempla respondemus, potentiam esse frustra, quæ in tota specie ad nullum traducitur actum. Quod si ad actum aliquem, & respectu alicujus sub subjecto adæquato contenti deducatur, licet non in actum omnem, & respectu omnium sub subjecto ejus contentorum deducatur, non propterea est frustra. Et ratio est, quia finis potentie est actus indifferenter, & respectu objecti indifferenter, non hic vel ille actus, aut respectu hujus vel illius objecti determinatè.

11. Quinimo, si aliquid pluribus determinatè destinatum sit finibus, frustra id non est, si unum illorum consequatur, quamvis reliquorum fortassis compos non fiat. Proficiscitur quis Lipsiam tempore mercatus, & ut mercetur ea quæ vitæ quotidianæ usura postulat, & ut si ium studiorum causa ibi commorantem invisat. Cum eò venit, filium à contubernali aut alio quodam ex sodalibus in patriam profecto abductum non invenit, atque ita altero sine excidit, neque

neque tamen iter illud frustra institutum esse dixeris propter alterum finem, quo fuit potius. Sed hac de re inferius fortassis dicendi dabitur occasio.

12. Quid si quod si ad hoc, ut nē potentia dicatur frustra esse, inquireretur, ut ad omnem actum, ad quem deduci potest, deduceretur, omnes vel peregne potentie frustra essent, cum ad tot actus non deducantur, quin ad alios, vel plures saltem numero diversos, & respectu plurium aliorum objectorum numero saltem differentium, deduci possint. Sic ergo facultas locomotiva non est frustra, etsi ad certum aliquem locum, ad quem progrediendo pertingere posset, nullum animal accesserit, cum illa facultas deducatur in actum respectu aliorum locorum. Nec visus frustra datus est animali hoc ipso, quod eo multa percipit, quamvis certum aliquem colorem videre non contingat.

13. Zimara & alii hanc regulam utuntur contra eos qui statuunt, materiam cœli cum ea, quæ est horum inferiorum, ejusdem esse rationis & essentia, hoc modo: Materia horum sublunarium habet potentiam ad plures & oppositas formas recipiendas. Si igitur materia cœli cum ea esset ejusdem rationis & speciei, necesse esset & ipsam habere potentiam ad plures, easque oppositas formas. At consequens hoc absurdum est, quia illa potentia nunquam traducitur in actum, cum cœlum incorruptibile sit, ac propterea materia ejus nunquam aliam formam recipiat.

14. Verum cui partem questionis affirmantem defendere libuerit, ille iis, quæ §. 10. & seqq. proposita sunt, fortassis responderit, potentiam materiam corporum cœlestium esse traductam ad actum. Licet enim successive alias atque alias formas non suscipiat, esse tamen eandem potentiam, quæ jam informatur forma cœli, & quæ aliarum formarum materia illa capax est, & sic eam actuatam jam esse. Quæ responsio eò minus absurda videtur, quod licet materia non transmutetur, & diversas formas recipiat, quæ parte corporum cœlestium materia est, sustinet nihilominus hujusmodi mutationes, quæ sublunarium materia est.

15. Jacob Arminius, in *Apo. art. 19.* negat, Adamum ante lapsum habuisse potentiam credendi in Christum, eo sine nimirum, ut neget Deum post lapsum ab ipso potuisse fidem in Christum exigere hoc jure, quod eam suâ culpâ amiserit. Ratio ejus vel ex præcipuis ista est, quod nulla fuerit tum necessitas, nulla utilitas potentie credendi in Christum, imò non potuerit in actum potentia illa deduci (cùm Christo ut servatori in statu integritatis non potuerit esse locus :) At natura nihil facit frustra, multò minus Deus.

16. Sed observatis iis, quæ modò dicta fuerunt, nullo negotio argumentum Arminii eliditur. Multa possunt fieri ab hominibus, quæ nec ullus sigillatim, nec plures conjunctim faciunt. Quod si enim Hercyniam vel aliam quameunque sylvam non incendunt, quod id necessarium & utile non sit, an propterea potentia ignem ei inferendi destituuntur? Non igitur argumentari licet à negatione actus, quod is utilis & necessarius non sit, ad negationem potentie.

17. Certum est, non potuisse potentiam credendi in salvatorem traduci in actum, si homo in statu integritatis permanisset, quod nullus tunc fuisset nec esse potuisset salvator: (Loquimur de tali salvatore, qualis nobis jam est Christus) sed illa potentia non ideo frustranea fuisset ad alios actus. Credidisset enim Adamus in Deum ut creatorem, ut largitorem omnis boni, sicut concedit Arminius. Hæc ipsa potentia potuisset quoq; tum credere in Christum, si possibile fuisset existere hujus fidei objectum, ipse nimirum Christus cum suo merito & satisfactione pro peccatis.

18. Largitur Arminius, Adamum habuisse potentiam credendi in Christum ut servatorem, & illam eandem fuisse cum potentia credendi in Deum; verum illam non fuisse nisi semotissimam, nempe vim intelligendi & volendi, & simul communem omnibus mentibus impressarum notionum scientiam.

19. Verum, si asseramus potentiam propinquam fuisse eandem, nempe eam, quam habuit per
ima.

imaginem Dei, quâ Deum verè agnoscebat & amabat, argumentum Arminii nobis non advesabitur. Nam nec potentia proxima est frustranea, quamvis ad aliquos actus non traducatur, imò quamvis ad aliquem traduci nequeat deficiente objecto, inprimis si ad illum actum & ad illud objectum non sit ordinata, aut propter ipsum alicui concessa. Instructus fuit Adamus à Deo libero arbitrio, quo potuit peccare, non tamen ordinatum id fuit à Deo ad peccandū. Quòd si in peccatum non fuisset lapsus, an tu potentiam vel arbitrium illud frustra fuisse dixeris?

20. Julius Pacius, *m. c. 6. l. 3. de an.* hoc principio adstruere conatur resurrectionem mortuorum. Docet nimirum facultates animæ, etiam organicas, ut sensum & phantasiam, manere post mortem. Quamvis enim & interire eas statuatur, id tamen non nisi ex accidente fieri, nempe quatenus organum eorum perit, sine quo anima operari non potest, absolutè tamen, & quatenus in animâ sunt, persistere dicit, quemadmodum facultas equitandi maneret in equite, etsi omnes equi tollerentur.

21. Hinc colligit, necesse esse, ut vel aliquando anima recipiat corpus, vel potentias sive facultates illas frustra retineat, cum extra corpus non possint deduci in actum. Cum autem nulla potentia sit frustra ex Aristotelis & veræ Philosophiæ principiis, fatendum erit, animam aliquando recepturam corpus.

22. Verùm infirmius est hoc argumentum, quàm ut tantæ rei fidem asserre possit. Ut nè potentia sit frustra, sufficit, si aliquo tempore traducatur vel traducta fuerit in actum. Ità credere nos cogit potentia auctrix, quæ in omni vivente manet, quamdiu ipsum; quæ tamen si ad justam magnitudinem animal perduxerit, postmodum toto vitæ tempore quiescit; illa nihilominus non est frustra in animali secundum principium ab ipso Pacio adductum, quòd nihil in natura sit frustra. Ità ergò & potentiæ illæ animæ à corpore separatæ non frustra erunt, etsi non amplius futurus illarum sit actus, quòd officio suo, dum in corpore anima habitaret, jam sint defunctæ.

23. Et quid dicemus de hac ipsa potentia auctrice, ut & de nutrice & generatrice & aliis, quas communes nobis natura fecit cum omnibus animatis? Illas cum nos ipsi, qui indubitata persuasione mortuorum in vitam reditum credimus, non aliquo tempore tantum post mortem, sed infinitis seculis otiosas futuras statuamus, qui persuadebimus illis, qui diversam de resurrectione sistent sententiam, absurdum esse, post mortem sensus & phantasiam perpetuam agere quietem?

24. Neque discrimen constituere poterit Pacius inter facultates sensitivas & vegetatrices, quasi discedente animâ per mortem à corpore illis permanentibus istæ intereant. Id enim neque principiis ipsius consecraneum esse existimo, neque quâ ratione adstruere id possit, video.

25. Dixerit, propterea eas interire, quod nullum in altera vita habituræ sint usum: reget adversarius, supponi futuram resurrectionem, quam ramen hoc argumento probare contenderit. Taceo, quod alia multa hîc Pacius tanquam concessa sumit quæ maximè sunt controversa, quæque omnia nullus forsan eorum quibus resurrectionem mortuorum persuadere volueris, admisit.

26. Cæterum nonnulli ex Scholasticis statuunt, etsi homo non peccasset, futurum ramen fuisse, ut filius Dei incarnaretur, inter quos est Scotus, l. 3. d. 1.

27. Inter alia & hoc argumento fuere usi: Cujus boni capax fuit humana natura peccato existente, id Deus ei peccato etiam non existente dedisset; siquidem nulli creaturæ denegat bonum, cujus est capax: aliter enim illa potentia sive capacitas fuisset frustra. Atqui humana natura peccato existente fuit capax, ut assumeretur à filio Dei in unitatem personæ. Ergo hoc bonum ei Deus dedisset, etiam peccato non existente. Majoris ratio est evidens: si enim ante peccatum hujus boni non fuisset capax, sequeretur hoc absurdum, quod per peccatum capacitas humanæ naturæ quoad bonum fuisset amplificata & aucta.

27. Evidens est, nostrâ regulâ hoc argumentum fundari, & idcirco solutionem ejus ab intellectu quoque ejus pendere. Thomas, 3. dist. 1. q. 1. a. 3. responder, *Capacitas alicujus creatura*; inquit, *potest intelligi dupliciter: vel secundum potentiam naturalem, qua pertinet ad rationem seminalem: & sic nullam capacitatem natura vacuam Deus dimittit in genere, quamvis capacitas alicujus creatura particularis non impleatur propter aliquod impedimentum. Vel secundum potentiam obedientiam, secundum quam quilibet creatura habet, ut ex ea possit fieri, quod Deus vult, & hoc modo in humana natura est capacitas hujus dignitatis, ut in unitatem divinam personam assumatur, nec oportet, quod omnem talem capacitatem adimpleat, sicut non oportet, quod Deus faciat quicquid potest, sed quod congruit ordini sapientiae ejus.* Similem responsionem reliquit, p. 3. q. 1. a. 3.

28. Itâ in lapidibus est potentia obedientialis, quâ apri sunt ut ex ipsis filii surgant Abrahamo, quemadmodum testatur Baptista apud Matth. c. 23. v. 9. at quod illud non fit, nec facit ut illa potentia in lapidibus sit frustra, rationem eam esse existimo, quod potentia obedientiae est ipsa rei essentia, quae frustra non est, etsi ad actum, ad quem per absolutam Dei potentiam deduci potest, non deducatur, cum nec ad istum actum (saltem primò) sit ordinata, quemadmodum Deus essentiam hominis non ordinavit primò, ut assumeretur in substantiam filii Dei, nec lapides ad hoc fecit, ut ex iis exciterentur Abrahamo filii.

29. Verùm antequam ad alia transeamus, discutiendum est adhuc unum, quod negotium alicui facessere possit. Est nimirum sententia Philosophi, de potentia infinitum, tum additione, qualis potentia est in numero; tum divisione, qualis est in continuo, quemadmodum docetur 3. Phys. c. 6. At illa potentia non potest traduci in actum, quia non potest dari actu infinitum sive magnitudine, sive multitudine; sicut disputatur ait. 3. Phys. à 1. 40. usque ad 51. & 1. de celo à 1. 33. usque ad 76. Quod si illa po-

ten-

tentia in actum deduci nequit, frustra est, & per consequens non est.

30. Ad h^{oc} respondetur, potentia dici infinitum, continuum quidem divisione, numerum verò additione, quòd hic in infinitum major fieri, id est, quancunque dato numero semper major dari possit: illud verò secundum omnes partes, & sic in infinitum divisibile sit cum ejus omnes partes sint divisibiles. Id verò potest bifariam intelligi: 1. In sensu distributivo, ut loquuntur, ut scil. nulla pars detur, secundum quam non possit dividi, & hoc modo responderet illi potentia actus incompletus, ad quem deduci potest. Ità enim dividitur continuum, ut semper residua sint partes, quæ adhuc sine termino dividuæ sunt, cum nulla pars sit, quæ non constet & ipsa ex partibus divisibilibus; ex quo sensu non sequitur, actu infinitum dari posse. 2. In sensu, quem vocant, colectivo, ut dividi possit ità, ut tandem omnes partes sint divisæ simul, & hoc modo responderet illi potentia actus completus absolvens omnes continui partes, nullamque absque sectione relinquens, & hoc modo ad actum deduci non potest: sed id istam potentiam frustraneum non facit, quia nè quidem est potentia ad actum hoc posteriori, sed tantum priori modo, sicut patet ex 1. 9 l. 1. 5. *ort. & inier. & 1. 5 7. l. 3. Phys.* quo posteriori loco hæc notatu dignissima & præsentem doctrinam plurimum illustrantia habentur verba: *Potestate autem non ità sumi debet, ut si hoc statua, possit esse, quòd hoc statua erit; ità & infinitum aliquid, quòd actu futurum sit.*

REGULA IX.

Actus & potentia sunt in eodem genere.

1. Per genus hîc intelligitur genus summum. Est enim sensus, ut constat ex lectione autorum qui illud usurpant, quòd potentia & actus sint in eodem prædicamento. Cum autem quodlibet prædicamentum suum peculiare habeat genus summum, ideo idem est dicere, aliquid esse in eodem

dem prædicamento, & in eodem esse genere summo.

2. Est autem admodum usitata hæc apud multos propositio, quam desumunt ex 12. Met. l. 26. ubi docet Philosophus, eadem esse principia omnium generum, nempe materiam, formam, & privationem. Cum ergo forma & privatio pertineant ad illud genus sive prædicamentum, ad quod pertinet ipsa res, colligunt hinc, ut ait Suarez, necesse esse, ut potentia etiam sive materiale principium ad idem semper prædicamentum pertineat.

3. Ponit istam propositionem expressè Thomas, quando p. 1. q. 77. a. 1. ex ea probare conatur, potentias animæ realiter differre ab anima. Cum enim potentia & actus, inquit, dividantur ens, & quodlibet genus ensis, oportet ut ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo si actus non est in genere substantia, potentia, qua dicitur ad alium actum, non potest esse in genere substantia.

4. Manifestum hinc est, propositionem istam à Thoma accipi de potentia tum receptiva, tum activa; Et ita expressè docent Cajetanus, *ibid.* & Javellus, l. 9. *Metaph. quest. 1.*

5. In contrarium disputat Scotus, 3. dist. 16. quest. 1. & in promptu sunt instantiæ. Primò enim, necesse est dari potentiam receptivam, quæ substantia sit, ut actus ejus quem recipit, in prædicamento aliquo accidentis stabuletur. Sumamus quodcumque accidens. v. g. quantitatem. Id in substantia est, tanquam in subjecto: sed quicquid est in aliquo, ut in subjecto, id est in eo receptum: quicquid autem in aliquo recipitur, per potentiam receptivam recipitur, quemadmodum ex terminis patet, nec à Thomistis negatur. Recipit igitur substantia aliud accidens per potentiam receptivam, quæ vel substantia est, vel aliud accidens. Si illud, habemus quod volumus: si hoc, cum omne accidens sit in substantia, id ipsum quoque erit in substantia receptum per potentiam aliquam receptivam: de qua re dicit eadem questio, substantiæne sit an accidens; & sic vel deveniendum erit ad potentiam receptivam acci-

denti

dentis substantialem, vel dabitur progressus in infinitum.

6. Secundò : Facultates animæ secundum Thomam sunt qualitates ab ipsa anima realiter distinctæ illi immediate inhærentes. Ipsa igitur animæ substantia est potentia receptiva qualitatum.

7. Tertiò : Alia accidentia, ut qualitates, de sententia Thomæ insunt immediate in quantitate. Ergo quantitas per seipsam ea recipit.

8. Quartò : Gravitas & levitas sunt potentie quedam pertinentes ad prædicamentum Qualitatis. Barum nullus actus in qualitatibus collocatur. Sunt enim actus illarum, vel motus sursum & deorsum, vel permanentia in loco sursum & deorsum: Permanentia ad prædicamentum Ubi refertur, ad quod etiam reducuntur illi motus, vel ad categoriam Actionis aut Passionis spectant. Quæ de re jam disputare nihil attinet. Idem afferendum de quibusvis potentiis, quæ secundum locum motrices sunt, sive sint progressivæ, sive expultrices, sive attractrices, &c.

9. Javellus, loc. *suprà* cit. & l. 5. Met. q. 15. & Suarez, *disp. Metaph.* 13. s. 2. q. 13. distinguunt, & statunt, potentiam passivam cum actu, ad quem ex primaria ratione & essentia sua est ordinata, esse in eodem genere, & hoc modo potentiam materiæ ordinari ad actum substantialem, propitereaque & ipsam esse substantiam, & intellectum ad actum intelligendi, utrumque autem, tam intellectum scilicet quam actum intelligendi, qualitates esse. Quid si verò comparetur potentia cum actu, ad quem non est primariò ordinata aut instituta, tum posse esse potentiam & actum in diversis prædicamentis: sic materiam primariò & per se respicere formam substantialem, qua autem eam non possit recipere, nisi receptiva sit talis quantitatis, idèò secundariò respicere hanc vel illam quantitatem. Quantitatem ipsam non ad recipiendas qualitates, sed ad extendendas partes substantiæ, ut naturaliter non possint sese loco penetrare, esse primò institutam, ait Suarez.

10. Hanc doctrinam in universum & sine ulteriori exceptione veram esse de potentia receptiva statuit. Quantum ad potentias activas verò expresse docet, posse eas per se & primò esse ad actum ordinatas, ut sint cum illo in eodem prædicamento, & adducit potentias locomotivas, de quibus supra §. 8. quas primò ad actus suos ordinatas facitur.

11. Rationem diversitatis assignat, quòd potentia receptiva per se ordinata ad actum comparatur ad illum ut imperfectum ad perfectum in suo genere, & quodammodo per se unum videatur in illo ordine constituitur cum suo actu, & ideo oporteat, ut cum eo sub eodem genere collocetur. At potentia activa per se etiam ordinata ad actum, non ordinatur ut imperfectum ad perfectum, neque ut cum illo componatur aliquid per se unum, sed ut causa extrinseca.

12. Thomistæ nihil non excogitant & moluntur pro asserenda præsentì propositione, ut tueantur suum Doctorem Angelicum. Sed Suarezium, virum liberioris iudicii, neque magistro uni addictum, pro ex, in sensu imprimis quo à Thomistis accipitur, tam sollicitum esse miror, cum nec Aristotelis sit, ut ipse fatetur, & postmodum patebit, nec ullo firmo nitatur argumento. Syllogismus ex verbis Suarezii est hic: Quæcunque potentia receptiva comparatur ad actum, ut imperfectum ad perfectum in suo genere, & quodammodo unum per se cum illo constituitur, illa est in eodem genere vel prædicamento cum actu. Sed potentia receptiva per se ordinata ad actum comparatur ad illum, ut imperfectum ad perfectum in suo genere, & quodammodo unum per se cum illo constituitur. Ergo.

13. Ut respondeamus, præmittimus primò ex Suarezio, *disp. Metaph. 4. s. 3. n. 14.* compositum ex substantia & accidente esse quodammodo ens per se, imò magis esse ens per se, quàm exercitum, domum arborem, cui ramus alterius speciei insitus, quæ quodammodo entia per se esse docet. Quin ipsam quantitatem cum luce vel calore aut aliis accidentibus, quæ de sententia Thomæ & Suarezii ipsi immo-

re insunt, imò quamlibet potentiam receptivam cum suo actu, sive per se ad illum ordineatur, sive non, facere quodammodo ens per se, ex disputatione & rationibus Suarezii, *cir. n. 14.* adductis, nemo non colligere poterit.

14. Præmittimus secundò, potentiam receptivam bifariam considerari: 1. Ut est receptiva; & sic sine exceptione qualibet est suo actu imperfectior, referturque ad eum ut imperfectum ad perfectum, quia omnis potentia receptiva completur per suum actum, & melius se habet sub actu, quam sine illo. 2. Secundum esse absolutum; & sic qualibet, quæ primò ordinata est ad actum accidentalem, quales potentie animæ sunt, est eo perfectior, propterea quòd nulla hujusmodi est merè passiva; sed qualibet est simul activa; & principium effectuum æquivocum actus. Ità Suarez, *disp. 43. s. 6. n. 19. & 20.* Utrumque igitur præsuppositum tanquam & sententia Suarezii prolatum accipiendum est, quicquid de veritate sit.

15. Jam quando Suarez in suo argumento dicit potentiam receptivam comparari ut imperfectum ad perfectum, vel loquitur de potentia receptiva, ut est talis, & sic major propositio est falsa; propterea quòd potentia qualibet, etiam non primò ad actum ordinata, qualis quoque est substantia respectu accidentis, hoc modo est imperfectior, & sic refertur ad ipsum ut imperfectum ad perfectum, & cum eo constituit quodammodo unum per se, nec tamen cum eo est in eodem prædicamento; vel loquitur de ea secundum esse absolutum, & sic non solum major fortassis falsa est, propterea quòd quantitas, quæ respectu lucis se habet ut potentia receptiva, fortassis secundum esse absolutum imperfectior est lucē, ut habet Suarez, *cir. n. 20.* atque ità cum luce comparatur ut imperfectum cum perfecto, & constituit cum ea quodammodo unum per se, quemadmodum ex §. 13. videre est; sed falsa quoque est minor, quia potentia receptiva per se ordinata ad actum accidentalem absolute est eo perfectior, ut patet ex

9. 14. & per consequens sic non habet se ad illum, ut imperfectum ad perfectum.

16. *Dicitur*: Essi potentia receptiva ea, quæ per se non ordinatur ad actum, comparatur ad actum, ut imperfectum ad perfectum, quatenus est receptiva, non tamen ita comparatur in suo genere, quia non est in eodem genere cum actu. At Suarez requirit, ut potentia ita comparetur cum actu in suo genere.

17. *Resp.* Si in argumento Suarezii *ut in suo genere* idem est quod *ut in eodem genere* sive *predicamento*, ut nimirum dicatur, potentiam comparari ad actum, ut imperfectum ad perfectum in eodem genere sive predicamento, palpabilis est petitio ejus, quod in principio. Puto apud Suarezium illud, *in suo genere*, nihil aliud esse, quam quatenus potentia est receptiva.

18. Possunt & hæc rationes afferri pro sententia Thomistarum: 1. Potentia per se ordinata ad actum ab eo specificatur. 2. Ipsi proportionatur, ut loquuntur, sed res unius predicamenti specificari à re alterius predicamenti, aut proportionari ei nequit.

19. Respondeo: Gravitas specificatur per suum actum, eique proportionatur, licet in diversis sint predicamentis. Et quis negaverit, animam proportionem habere cum suis potentiis & actibus, quarum quidem receptiva est, & quibus perficitur? Cum his tamen ex sententia Thomistarum non pertinet ad idem predicamentum. Anima rationalis, quæ res spiritualis est, specificatur à materia. Quidni ergo & substantia possit specificari per accidentia? Ad rationem in verbis Thomæ 9. 13. adductam postmodum respondebimus.

20. Nos dicimus, de potentia & actu bifariam nos posse loqui: 1. Ut considerentur in abstracto vel secundum se, ut materia & forma, potentie animæ & actus eorum secundi. De potentia & actu hoc modo consideratis Thomas cum discipulis præsentem regulam intelligunt. Sed quid hac ratione de ea sententiam sit hætenus disputavimus. 2. Ratione rerum, quæ dicuntur esse actu vel potentia, & sic concedo,

cas non tantum in eodem esse genere, sed & specie & numero easdem esse, quatenus eadem numero res est, quæ modò potentia est, modò actu; sicut idem homo est, qui olim potestate erat, jam autem actu est, quod patet ex ipso Aristotele, 9. *Met.* 1. 19. quem præcedenti quoque disputatione regulæ 3. allegavimus, ut & ex 12. *Met.* 1. 26. Idem, inquam, homo est, qui in potentia passiva materiae & activa agentis erat, & qui jam est actu, sicut & Adam, qui ante creationem in potentia activa Dei, post creationem autem actu fuit, idem homo fuit.

21. Ubi sciendum, quodd sicut, quando Thomas cum discipulis suis asserunt, actum & potentiam in eodem esse prædicamento vel genere, loquuntur de potentia & actu sibi invicem respondentibus, ut de actu videndi & potentia videndi, de forma substantiali & potentia ejus receptiva; non de potentia videndi & de forma substantiali: ita de rebus, quæ actu & potentia esse dicuntur, ita ut sibi invicem respondeant & opponantur, ut de homine, v. g. Petro potentia & de Petro actu nobis sermonem esse. Non sunt idem specie, multò minùs numero, equus actu & homo potentia. Neque ad idem prædicamentum pertinent homo actu, & virtus quæ potentia est, cum in his actu esse & potentia esse non opponantur, neque sibi invicem respondeant.

22. Jam & ad argumentum Thomæ q. 3. propositum respondemus, concedendo actum & potentiam ens & quodlibet genus entis dividere, quatenus omne ens actu est vel potentia, neque ullum est genus entis, quod non contineat ea, quæ actu vel potestate sunt: sed non necesse est, ut ipsa potentia & actus, per quæ actu vel potentia res esse dicuntur, ad idem pertineant genus sive prædicamentum, quod evidens est in prædicamento *Agere*. Ità enim agens vel ipsum agere, ut scribere vel ædificare, est actu vel potestate, ut potentia agendi non contineatur in prædicamento *Agere*, ad quod actus ejus, nempe ipsum agere pertinet, sed in prædicamento *Qualitatis*. Quod si ex eo, quodd actus & potentia dividunt ens & omne

genus entis, sequeretur, actum & potentiam in eodem esse prædicamento, necesse esset, quamlibet potentiam etiam eam, quam non primò ad actum referri docent, idem cum ipso occupare prædicamentum, cum & huiusmodi potentie in numero potentiarum sint quæ ens & quodlibet genus entis dividunt, quod tamen ut à veritate alienum illi ipsi, quos contra jam disputamus, repudiant.

23. Sed & textus 26. l. *Met.* planè est à *Metaphysicis*. Non enim docetur ibi, in quo genere actum stabulatur, in eodem & potentiam comprehendit, neque id eo colligi potest. Docet ibi Philosophus, omnium prædicamentorum eadem esse principia, non simpliciter, sed analogià quadam, eaque principia. 22. dixerat esse materiam, formam, & privationem; in præsentem autem, 26. alitè esse potentiam & actum, ita tamen, ut ista duo cum illis tribus coincidant, cum materia sit ens: potentia, forma & privatio sub actu comprehendantur. Ut in genere colorum sit album forma, nigrum privatio, materia & subjectum, sive id quod potentiam importat, superficies. Hic datur analogia inter principia in genere substantiarum & in genere colorum, qui qualitates sunt. Sicut enim se habet materia prima ad formam substantialem & privationem ejus, ita se habet superficies ad albedinem & nigredinem. Ex quibus patet tantum abesse, ut ex verbis Philosophi colligi possit, potentiam esse ejusdem semper prædicamenti cum actu, ut potius contrarium indè inferatur, cum expressè dicat, id, quod ut materia & potentia se habet, respectu albi & nigri esse superficiem, respectu luminis & tenebrarum aerem. At colores & superficiem, sicut & aerem & lumen in diversis domicilia habere prædicamenti, extra dubium est. Et quæ consequentia, Forma & privatio ad idem pertinent prædicamentum, ergò & potentia vel materia earum. Quod si ex hoc loco probare velint, quia privatio spectet ad prædicamentum in quo est habitus sine forma, idè & potentiam ad illud ipsum pertinere, cogentur admittere, quamlibet potentiam, etiam illam.

tam, quam primò actum non respicere dicunt, in eo contineri prædicamento, in quo constituitur actus, cum doctrina Philosophi generalis sit, & non restricta ad potentiam, quam primò ad actum referri asserunt.

REGULA X.

Alia actus, alia potentia causa est.

1. Quòd luna obscurari & privari lumine potest, hujus potentia causa est ipsa natura lune, secundum hanc enim, cum proprio lumine destituatur, apta est tum lumen tum privationem luminis recipere: quòd actu obscuratur & lumen amittit, inde provenit, quòd inter eam & solem, à quo illuminatur, terra interponitur, quæ suâ opacitate non permittit radios solis ad lune corpus penetrare. Potentia putrescendi in corporibus mixtis causam habet internam, ipsam nimirum corporis mixti naturam: at putredinis causa extra corpus mixtum est constituta, calor nimirum corporis ambientis proprium & naturalem calorem in humido corrumpens. Sic non eadem causa est risus & aptitudinis ad ridendum. Hujus causa est τὸ λογικόν, sive facultas rationalis; illius verò est aliquid externum, nempe τὸ γελοῖον, sive ridiculum, forè oblatum, & actu ab homine cognitum.

2. Est quidem & potentia ipsa aliquo modo causa actus, non tamen hujusmodi, quæ satisfaciatur questionem propter quid, & dicitur causa proxima simpliciter, ut si queratur, Cur hic vel ille rideat? non rectè respondebis. Id propterea fieri, quòd sit rationis particeps. Si enim ea est causa, Cur hoc potius tempore quàm alio ridet? Bene autem respondebis & interrogans acquiescet, si dixeris, ridere, quòd res quædam ridicula ipsi sit oblata. In aliis res perinde clara est.

REGULA XI.

Cuiuslibet potentia activæ respondet passiva.

1. Si de potentia activa in sua latitudine ut & Dei & creaturarum potentiam sub se complectitur, intelli-

intelligatur, non est absolute verum. Nam per potentiam divinam potest aliquid fieri ex nihilo, hoc est, nulla pre-supposita materia, sive potentia passiva esse suum habet, sive non. Non ergo potentia divine adequatè respondet aliqua potentia passiva; Dico ad-
aqua. è, quia licet Deus, ut potentia sua aliquid producat, non opus habet potentia passiva, cum ex nihilo rem facere possit, potest tamen etiam ex supposita materia aliquid facere. Quod autem potentia divine adequatè respondet, est potentia, quam Scotus vocat objectivam, vel id quod est absolute possibile, sive quod fieri non implicat contradictionem.

2. Quantum ad potentiam rerum creaturarum duplicem sensum axioma habere potest, quorum primus est, quod ut potentia activa traducatur in actum, necesse sit adesse potentiam passivam, in quam agit; & hic sensus est simpliciter & necessariò verus, propterea quod nulla potentia creata potest in nihilum agere, & ex nihilo aliquid facere: requirit itaque absolute subiectum sive materiam, quæ est principium passivum, ut in actum deducatur. Unde Aristoteles, 3. Met. 1. 17. & 9. Met. 1. 2. potentiam activam per passivam definit, cum dicit, potentiam activam esse principium mutationis in alio, voce alio intelligens τὸ πᾶσι πρὸς. Alter sensus est, quod quacunque potentia activa creata existente, necesse sit existere aliquam potentiam passivam ipsi respondentem, id est, per quam aliquid capax sit actus ipsius. Arque hoc non videtur quod esse necessarium: proculdubio tamen ipsum quoque verum est, & probatur inductione. Datur in rerum natura potentia generativa & corruptiva, sed datur etiam materia, ex qua generatur quicquid generatur, & in quam resolvitur quod interit. Datur potentia alteratrix, ut calor, frigus; datur locomotrix, auctrix, diminutrix; sed dantur etiam actu in rerum natura ea quæ alterari ut calefieri, frigesceri possunt; dantur quæ locomoveri, augeri, diminui possunt.

3. Suarez, disp. Met. 43. s. 2. q. 11. inde quoque probat, quod, si potentia activa esset in rerum natura

ra, non existente potentia passiva quæ ipsi respondeat, tunc illa potentia esset frustra.

REGULA XII.

Cuiuslibet potentie passivæ respondet activa.

1. Potest & hoc dupliciter intelligi : 1. Quodd, ut potentia passiva deducatur in actum, requiratur potentia activa : & sic est simpliciter & necessario verum. Unde Aristoteles, *locis præced. reg. cit.* & passivam potentiam per activam definit, quando dicit, *potentiam passivam esse principium transmutationis* & b alio. ultimâ hæc voce notans principium activum.

2. Quodd existente quacunque potentia passiva, necesse sit existere activam, quæ ipsam possit traducere in actum : & sic etiam simpliciter verum est, comprehendendo sub potentia activa tam divinam, quàm eam, quæ est rerum creatarum. Sic enim, si vel maxime nulla potentia activa creata existeret, quæ alicui potentie passivæ responderet, & ipsam in actum traducere posset, potentia tamen divina suppleret illum defectum, eum ad quamlibet potentiam passivam potentia divina se extendat, & ad quemlibet ejus actum. Averroës, 12. *Met.* 2. 18 omnes formas in potentia in prima materia, & in actu in primo motore esse scribit.

3. Si autem de sola potentia activa creaturarum sermo sit, tunc iterum distinguendum est, Nam cum potentia passiva respiciat plures & specie distinctos actus, fieri potest, ut non detur respectu omnium potentia activa: quod vel inde constat, quodd, cum Deus plura & specie distincta corpora ab iis, quæ nunc sunt, possit facere, materia prima ad omnia potentiam habet ; non existunt agentia creata, quæ efficere illa possint. At nulla potentia passiva est in rerum natura, cui non respondeat activa creata, per quam possit saltem ad aliquos actus deduci. Vide Suarez, *l. cit. n. 10. & seqq.*

3. Cæterum hæc duæ regulæ hæc vocibus expressæ non reperiuntur apud Aristotelem ; solent tamen

men à quibusdam deduci ex 3. de anima 1. 17. ubi Philosophus dicit, in omni natura esse aliquid, quod sit materia cuique generi subjecta & habeat potentiam ad illa omnia, esse etiam alterum, quod sit causa & habeat vim efficiendi omnia, quod faciat omnia, eam habens rationem, quam ars habet ad materiam.

TIT. III. continens REG. XXI.
circa doctrinam
Causa & Causati.

Regulis de potentia & actu subjungimus eas, quae causam & effectum concernunt, propterea quod causa & effectus potentiâ & actu fundantur, atque ex iis immediate oriuntur. Cum enim potentia activa in actum deducitur, id, quod eam obtinet, sit & dicitur causa efficiens; actus autem, vel id, ad quod actus terminatur, est effectus. Ubi etiam ratio finis vel causa finalis intervenit: Actus enim iste est vel finis, vel medium ad finem. Quando potentia passiva deducitur in actum, tunc oritur ratio causa materialis & formativae: id enim, quod habet potentiam passivam,

passivam; tunc dicitur materia vel causa materialis: actus autem dicitur forma. Quod si & potentiam obiectivam placeat respicere, intervenit & hinc ratio causa, quando ipsa in actum deducitur: non enim potest id, quod erat in potentia obiectiva, esse actu, nisi aliquid adsit, quod ex ente potentia faciat ens actu; id vero est agens sive causa efficiens. Cum autem magnus hac in doctrina sese offerat regularum numerus, quarum quadam de causa in communi, quadam de certo & determinato causarum genere loquuntur; ideo prius considerabimus regulas, quae de causa in communi assignantur: postmodum vero unicuique causarum generi peculiarem tribuemus titulum.

REGULA I.

Nihil est causa sui ipsius.

1. Non est possibile, quod aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sit esset prius se ipso, inquit Thomas, p. 1. q. 2. a. 3. Philosophus, lib. 1. phys. disputatis contra Parmenidem & Melissum, qui omnia statuebant esse unum ens, inter alias rationes, 2. 8. hac eos oppugnat, quod tollant omnem rationem principi. Si

enim

enim unum tantum ens est, non datur principium; cum tamen ipsi unum principium idque immobile esse asserentes, præsupponerent, esse principium. Ratio autem Aristotelis est, quod principium sit ex numero eorum, quæ referuntur ad aliud, *ὅτι ἀπὸ τῶν ἀπὸ τοῦ οὐκ ἔστι μὲν οὐκ ἔστι ἀπὸ τοῦ οὐκ ἔστι*. Ex hisce sequitur, nihil esse principium sui ipsius, (si enim non repugnaret, aliquid est principium sui ipsius, hoc ipso, quod unum tantum ens esse statueretur, non tolleretur omnis ratio principii) & per consequens, neque causam sui ipsius; cum quia omnis causa principium est; tum quia sicut principium, ita & causa est *τὸ οὐκ ἔστι τὸ οὐκ ἔστι*.

2. Videntur tamen obstare: I. Quicquid est à se ipso est causa sui ipsius. Si enim quod est ab alio, ejus causa est alia, etiam ejus, quod est à seipso, causa est ipsum. Deus est à seipso. B. Deus est causa sui ipsius. II. Qui potest reddere seipsum probum, vitiosum, doctum, rudem, pauperem, ille potest esse causa sui ipsius. Homo potest reddere se ipsum probum, vitiosum, &c. B. potest esse causa sui ipsius. III. Causa causa est causa causati, ut infra audiemus. Sed finis est causa suæ causæ. F. est causa sui ipsius. Minor probatur, quia sanitas est causa evacuationis pravorum humorum, nempe finalis: sed evacuatio illa vicissim est causa efficiens sanitatis. Quod pertinet, quod Aristoteles scribit, in *Phys. 1, 30. & 5. Met. c. 2. τὸ οὐκ ἔστι* esse causam *τὸ οὐκ ἔστι* efficientem, & hanc vicissim esse causam *τὸ οὐκ ἔστι* finalem.

3. Ad I. respondeo: Phrasis, esse à seipso, est ambigua; Accipitur enim positivè & negativè. Positivè accepta est idem, ac influere esse in se ipsum, & dare sibi ipsi esse: & hoc modo major propositio est vera, sed minor falsa. Non enim per influxum & communicationem Deus habet esse, neque à se, neque ab alio. Negativè accepta est idem, quod non esse ab alio: & sic minor est vera, major falsa.

4. Ad II. respondeo: Sicut aliud est facere aliquid & esse causam alicujus simpliciter, aliud facere
aliquid

aliquid & esse causam alicujus eam appositio & secundum quid, quemadmodum qui dealbat parietem, non facit parietem, sed solum facit eum album, & est causa non parietis, sive ut paries sit, sed est causa parietis albi, sive ut paries sit albus: ita & aliud est facere se ipsum & esse causam sui ipsius simpliciter, aliud facere se ipsum, & esse causam sui ipsius cum appposito & secundum quid. Jam dico ad maiorem: Qui se ipsum reddit probum, vitiosum, doctum, &c. ille non facit se ipsum aut est causa sui ipsius, quia non dat sibi esse simpliciter, cum jam ante suum esse obtineat, tantum facit se ipsum cum appposito, & est causa sui ipsius secundum quid, quia facit & est causa ut ipse sit probus, doctus, &c. quod est esse tale, & secundum quid, non esse simpliciter. Qui igitur ita argumentatur: Homo se ipsum facit doctum, &c. ergo se ipsum facit, committit fallaciam dicti simpliciter & secundum quid. Et hoc est quod Aristoteles ait, 3. Phys. 1.3. nonnulla per accidens sibi ipsi esse causas, quemadmodum Medioni sibi ipsi est causa sanitatis, vel seipsum facit sanum, quod per accidens est, eundem esse *αὐτῷ ὡς ὅτι αὐτῷ*. Res sane clara est, quod in his, quae adducta fuerunt, nemo faciat se ipsum, quatenus idem est, sed quatenus diversum quid a seipso est. Non enim aliter quisquam se ipsum doctum, probum, sanum, &c. facit, quam efficiendo in se probitatem, doctrinam, sanitatem. Aliud autem secundum rem est sanitas, virtus, doctrina; aliud is, cui haec accidunt, & qui ea in se efficit.

5. Ad III. respondeo: Duplex est esse; unum reale sive actualis existentiae, alterum intentionale sive obiectivum, quod nihil aliud est, quam cognosci, vel esse cognitum, & sic importat, denominationem extrinsecam rei, cui tribuitur hoc esse, nempe denominationem ab actu intellectus. Pluris est & causa & effectus, sed secundum esse diversum. Est enim causa in esse cognito sive obiectivo, effectus in esse reali; quemadmodum cum ager propter sanitatem recuperandam sumit medicamentum purgans, sanitas, quae finis ipse est, nondum est actu in rerum natura; habet

habet tamen esse cognitum, quia apprehenditur ut bona & conveniens ab aegroto, & hoc esse exercet causalitatem causæ finalis: sed finis est effectus in esse reali; quemadmodum sanitas in suo esse reali per evacuationem efficitur. Atque hinc non absurdum est, finem esse quodammodo causam sui ipsius, sed in esse diverso, nempe ut habet esse intentionale, est causa sui ipsius in esse reali. Quemadmodum absurdum quidem est, aliquid esse prius se ipso secundum idem esse, non tamen est absurdum secundum esse diversum. Finis in esse intentionali est prior se ipso in esse reali. Hinc nihil potest esse causa sui ipsius secundum idem esse, secundum diversum autem nihil repugnat.

REGULA II.

Nihil fit sine causa.

1. Vocat hoc Galenus, 1. de meth. med. c. 7. inde monstrabile axioma, de quo inter omnes conveniat, propterea quod intelligentiæ fit evidens: & cum videmus oculum probè munus suum obire, ac rursus nequaquam videre, eo (axiomate) motos nos dicit, querere deinceps, quæ demum sit ejus noxæ causa.

2. Et sanè sine causa efficiente aliquid fieri, absolute est impossibile. Quicquid videtur, ab aliquo videtur, quicquid edificatur, ab aliquo edificatur, quicquid calefit, ab aliquo calefit. E. & in communi quicquid efficitur vel fit, ab aliquo efficitur vel fit. Illud autem à quo aliquid fit vel efficitur, causa efficiens vocatur.

3. Eorum, qui primi philosophati sunt, plurimi causam materiale solum agnoverunt, neque ullum aliud principium vel causam rerum esse crediderunt. Verum hæc ipsa causa, quæ est & *vanitas*, viam fecit, eosque querere coegit de causa efficiente. Si enim quàm maximè omnis corruptio & generatio ex aliquo, ut ex uno, aut etiam pluribus existit, cur id evenit, & quænam ejus rei causa est? Neque enim id, quod subjicitur, suam ipsius mutationem efficit, neque lignum, v. g. neque æs suæ utrumque mutatio-

nis est causa, nec lignum quidem lectum, as verò statuum efficit, sed aliquid aliud mutationis causa est. Hoc autem querere, aliud principium querere est, quod nos dicamus licet, unde est principium motus. Ità Aristoteles, 1 Met. c. 3.

4. Quantum ad causas internas, potest aliquid fieri, nempe virtute creatrice Dei, ut nulla adsit materia: Quemadmodum ex nihilo à Deo facti sunt angeli vel substantiæ separatae, & materia prima, quæ ipsæ res etiam nullam formam agnoscunt, cum substantiæ angelorum ipsæ actus sint & formæ simplices, & materia prima sit concreata cum forma, imò nunquam sit sine forma, forma tamen non est causa ejus, sed una cum ipsa est causa compositi. Sermo autem hic est de forma, ut est causa formalis.

5. Aristoteles, 1. Phys. c. 7. & 12. Met. c. 3. demonstrat, quicquid fit, ex præsupposita fieri materia, & in 7. Met. c. 3. causam efficientem & materialem conjungens, inquit, quæ fiunt, & ab aliis quæ de ex aliquo & aliquid fiunt. Quod quidem verissimum de causis secundis & creatis. Earum enim virtute quicquid fit, materiam vel subjectum requirit, ex quo fiat.

6. De forma alia est ratio: potest aliquid à causis secundis, & naturalibus etiam fieri, ut nullam habeat causam formalem. Nam formas ipsas informantes cum substantiales tum accidentales fieri, non omnino negari potest: formas tamen non habent causam formalem, sed ipsæ sunt causæ formales corporum naturalium aut compositorum per accidens.

7. Verum quidem esse censemus quod Philosophus, 9 Met. c. 8. de professo disputat, compositum fieri, non formas, & 1. Phys. c. 8. & 64. id præcipue ait, & max. c. 1. ubi dicitur, unde. & in isto capite omnia, quæ sunt, ex materia vel subjecto, & forma fieri docet: non tamen simpliciter negari potest, formas quoque suo modo fieri. Educuntur enim per generationem de potentia materiae, & sic cum antea non essent actu, sed potentia solum, in generatione accipiunt esse actu: Quidni igitur fieri quoque dici possent.

possent? Ipse Philosophus, 2. *Phys.* l. 24. dicit generationem esse viam ad formam. Quod Averroes explicat ita: quod generatio sit via ad hoc, ut forma fiat. 3. *Met.* c. 8. dicitur terremotus fieri. 7. *Met.* c. 8. dicuntur quædam & arte & casu fieri, ut valetudo; ut plura alia loca omittam.

8. An autem & creationem rerum agnoverit Philosophus & ex nihilo aliquid à Deo factum esse vel fieri posse statuerit, de eo inter interpretes discrepat, quos, qui vult, videat.

REGULA III.

Posita causa ponitur causatum, & vice versa.

1. Posito generante, non ponitur eo ipso quod generatur, propterea quod id, quod generat est, id quod generatur non est. Dum dicitur, ædificat, domus, quæ ædificatur, non statim est, cum aliquot mensibus, imò uno vel pluribus annis elapsis demum existat. Non ergo posita causa inferre licet positionem & existentiam effectus. II. Dum remedia pro conseruando sunt præstantur & adhibentur, finis nondum est; sicut sanicas adhuc desideratur, dum medicamenta æger sumit. E. nec posito causato ponitur causa, cum usus mediorum causarum finis sit.

2. Cum utrumque tam causam quam causatum poni possit bifariam intelligi: 1. in esse absoluto sive quoad res ipsas, quæ causa & effectus denominantur, respondet sc. 2. In situ secundo, sive quoad esse causæ & effectus formaliter; facimus pro explicatione regulæ sequentes conclusiones.

3. I. Posita causa formaliter sive in esse causa, ponitur effectus in esse effectus, & vice versa. Et res evidens est; quia poni causam in esse causa est eam causare, & effectum poni in esse effectus est eam causari vel fieri. At impossibile est aliquid causare, ut non sit aliquid quod causeatur, & vice versa, aliquid causeari, ut non sit aliquid quod causet: quemadmodum fieri nequit, ut aliquid videat, nec tamen sit quod videatur, ut aliquid calescat, nec sit quod calefiat, & vice versa. Conclusionem hanc significat

vit Aristoteles, quando 2. *Phys.* 2. 3. & 5. *Met.* ca. 2. causam in actu & effectum in actu simul esse dicit. Et verum est de effectu & causis sic consideratis, quod habetur 2. *post.* 2. 36. nempe effectus praesentis causam esse praesentem, ejus, qui fuit, causam quae fuerit, & futuri futuram.

4. Cum verò quaestio hic esse possit de effectu vel indeterminatè sumpto, quicumque ille sit, vel determinato, tali scilicet vel tali; conclusio ita intelligenda est: Posita causâ in actu secundo, ponitur aliquis effectus indeterminatè. Ita autem effectus determinatus sive talis ponatur, necesse est, causam poni in determinato, tali scilicet vel tali actu secundo, v. gr. non nisi posito homine in actu scribendi, scriptura efficitur.

5. Dicunt, effectum poni positâ causâ proximâ, non autem positâ remotâ. Quam ob causam etiam demonstratio, cujus medium est causa proxima, non negativè tantum, sed & affirmativè procedit, illa verò, cujus medium est causa remota, tantum negativè, quoniam nimirum sublata causâ remotâ effectus quidem tollitur, sed positâ non ponitur: ut anima est causa remota respirationis, si quid animâ careat respirare nequit, sed si vel maxime animarum sit non necesse est respirare, sicut perspicitur in plantis & nonnullis animalibus.

6. Vera hæc sunt de effectu determinato, nempe illo, cujus respectu aliqua causa dicitur remota. Si patet de effectu indeterminato sermo sit, non opus est istâ distinctione, cum quavis causâ in actu vel in esse causa positâ ponatur aliquis ejus effectus in esse effectus vel in fieri: positâ nimirum sic etiam causâ remotâ ponitur effectus, quia nulla est causa remota respectu alicujus effectus, quæ non ratione alterius sit proxima. Hæc igitur in actu positâ, si non ponitur effectus, ejus ratione dicitur remota, ponitur tamen ille, cujus respectu est proxima.

7. II. Posita causâ in esse causa non necesse est poni effectum in esse absoluto. Quæ in instanti producantur, illa sunt in suo esse absoluto, quando causa eorum

eorum ponitur in actu secundo, vel quando fiunt, *ut sole illuminante non potest non esse lumen. At quorum productio vel fieri est successivum, illa non semper sunt in esse absoluto vel facto, etsi causa sit in actu secundo, id quod probat argumentum primum § 1.

8. Sunt, quorum esse est fieri, neque præter fieri aut esse effectus aliud esse absolutum habent, quale quid est motus. Sed quibus in rebus illa duo esse diversa sunt, de iis sermo est in hac 2. conclusione.

9. III. Posita causa in esse absoluto, nec in esse effectus vel in fieri, nec in esse absoluto effectum poni necesse est. Ut etsi sint architectus & fabri, sit, ut non ædificetur domus, ut quando illi dormiunt, ægrotant, aut aliud quid agunt, cum etiam longum tempus abire possit, ut nulla ab ipsis domus extruatur: & accidere potest, ut omnia ædificia extructa ab illis, combusta sint, aut alio modo perierint, ipsis viventibus. Ità Deus ab æterno fuit, nec tamen ab æterno mundus est creatus; & posset is omnes res alias destruere, ipso manente in æternum.

10. Duo sunt causarum genera, nempe causa naturalis & libera & posita causa naturali in esse absoluto & presentibus omnibus ad agendum requisitis, non potest non poni ejus effectus, saltem in esse effectus, sive in fieri. Et ratio est, quia posita causa in actu secundo, ponitur effectus, juxta conclus. 1. sed posita causa naturali in esse absoluto cum omnibus ad agendum requisitis, ponitur etiam in actu secundo, cum non possit non agere, presentibus omnibus requisitis. Ergo posita causa naturali in esse absoluto cum omnibus requisitis, ponitur effectus in esse effectus sive in fieri.

11. Et quia quædam causæ naturales sunt, quæ requisitis suis ad agendum nunquam destituuntur, ideo etiam iis positis, necesse est poni semper effectum, necessitate naturæ: ut creato sole semper aliqua pars mundi est illuminata, & nunquam ignis est ut non sit calefactio. Dixi autem, necessitate naturæ, quia potentia divina aliter res habere potest; ut posset

virtu

virtute divinā fieri, ut ignis non calefaceret, quemadmodum in fornace Babylonica ignis sanctos viros non comburebat, Deo subrahente concursum suum, aut alio modo vim ejus ab ipsis propellente.

12. Causam liberam quod attinet, eā positā in esse absoluto cum omnibus requisitis potest non poni effectus, quod patet partim ex suprà dictis, partim ex natura hujus causæ. Non enim ponitur effectus, & quidem in esse effectus, nisi posita causa in actu secundo. At posita causā liberā in esse absoluto cum omnibus requisitis non necesse est, ut ponatur in actu secundo, quia ejus ratio in hoc consistit, quod positis omnibus ad agendum requisitis possit agere & non agere. Ergo posita causā liberā in esse absoluto, non necesse est fieri effectum.

13. IV. Positō effectū in esse absoluto nec in esse causæ, nec in esse effectus, necesse est poni causam. Prior pars patet experientiā; si enim domus exa edificata sit, permanet, architecto & omnibus fabris sublatis. Ex quo & posterior pars evidens, quia causa non potest poni in esse causæ sive in actu secundo, nisi ponatur in esse absoluto; cum actus secundus in esse absoluto causæ fundetur, & ab eo procedat. Si ergo non existente amplius causa in esse absoluto potest effectus subsistere, necessario sequitur, eam etiam subsistere, ut causa non sit amplius in actu secundo.

14. Conclusiones hæc de causa & effectū in esse absoluto consideratis, exposuit Philosophus, loc. 5. 3. cit. hisce verbis, *Qua (causæ) secundum potentiam dicuntur*, (intelligit causam & effectum secundum esse absolutum, sicut notat etiam Fonseca, lib. 5. Met. c. 3. qu. 18.) *non semper ipsa simul sunt & non sunt. Non enim domus & edificator simul intereunt*,

15. Ad primum argumentum §. 1. responsum est. Ad alterum quid dicendum sit, patet ex regula 1. §. ult. nempe, dum media pro consequendo sine ponuntur & adhibentur, finis nondum est in esse realis existentiae. Verum tale esse non requiritur, ut finis sit actu causa. Ponitur tamen tunc finis in esse cognito, in quo causalitatem suam exercet. Respondeo ergo effect-

effectu, ponitur causa in eo esse, in quo est causa.

16. De causa finali: Posito fine, scilicet in actu secundo (ad quod quidem non requiritur ut sit actu in rerum natura, sed sufficit si sit in intentione, quemadmodum ex precedentibus patet) non necessarium est poni aliquem actum externum, vel qui ad executionem pertineat, siquidem cum aliquis movetur ab aliquo tanquam à causa finali, fieri potest, ut multum temporis intercedat in deliberatione & electione mediorum, antequam ad executionem progrediatur, imò fieri potest, ut propter difficultatem, vel alias ob causas, quæ se in deliberando offerunt, nullus actus externus & nulla executio sequatur: Et sic potest aliquid esse finis, ut vel plantæ non, vel certe non statim causetur actus externus, & qui ad executionem spectet. Posito vero fine in actu secundo ponitur necessarium aliquis actus internus, qui ejus effectus sit, saltem amor ejus: fieri namque haud potest, quin, edam aliquid ut causa finalis actu moveat agentem in agente amor finis exciteetur. De materia & forma videbimus infra.

REGULA IV.

Negatâ causâ negatur effectus, & vice versâ.

1. Trito sermone ita: *Sublatâ causâ tollitur effectus.* Nos malimus dicere: *Negatâ causâ negatur effectus*: non quòd illud verum esse negemus, aut usum ejus improbemus, sed quia angustius esse hoc nostro potamus. Nam *negari est non existere*, siue antea existerit, siue non: ac *tollì* propriè importat *non existere*, *non existere* est. Quomodo enim dici potest tolli, quod non est vel fuit? Rectius autem in illa generalitate regulam proponi inde patet, quòd continet verbum oppositum verbo regulæ præcedentis, quod est *poni*. *Poni est existere*. Sensus enim est: *Existente causâ existit effectus*. At *id existere*, non tantum opponitur *non tolli* vel *non existere non existit*, sed *non existit* in communi, siue existerit siue non.

Conclus. I. *Negatâ causâ quod actum secundo*
dum

autem siue quoad esse causa, negatur effectus in esse effectus siue quoad fiat, & vice versa. Res manifesta est ex regula precedente, §. 1. Negari enim causam in esse cause est eam non causare, & negari effectum in esse effectus est eum non causari vel fieri. At quando non causat aliquid, nec causatur aliquid, & vice versa. Et hoc est quod Philosophus 3. Phys. R. 3. & 5. Met. 1. 2. dicit; *Causa in actu & effectus in actu simul non sunt.* Imò in verbis Philosophi, quando ait, *causa in actu & effectus in actu simul sunt & non sunt*, & hæc & præcedens regula fundantur, quod & Javellus, lib. 5. Met. 4. 9. docet.

3. Conclus. II. *Negata causa quoad esse absolutum, negatur effectus in ratione effectus siue in fieri*, hoc est, fieri non potest. Ratio sumitur ex precedente conclusionem, quia negata causa quoad esse causa negatur effectus in ratione effectus. Sed negata causa quoad esse absolutum, negatur etiam quoad esse causa; cum esse cause præsupponat esse absolutum, nec causa causare possit nisi sit. Ergo, negata etiam causa quoad esse absolutum, negatur effectus in esse effectus.

4. Conclus. III. *Negato effectui in ratione effectus non negatur causa in esse absoluto.* Ut non necesse est, futorem non esse, si nullus efficiatur ab eo calcens.

5. Conclus. IV. *Negato effectui quoad esse absolutum, non negatur causa in esse causa.* Quod perspicitur ex regula precedente. Si enim domus nondum existat, colligi inde nequit, ædificatorem in ea extruenda non esse occupatum.

6. Conclus. V. *Negata causa quoad esse absolutum, non necesse est negari effectum in esse absoluto, & vice versa, negato effectui quoad esse absolutum, non necesse est negari causam quoad esse absolutum.* Quod significavit Philosophus 1. 2. Met. quando ait; *Quæ (causa & effectus) secundum potentiam dicuntur* (intelligit causam & effectum secundum esse absolutum) *non semper ipsa simul non sunt.* Neque enim domus & ædificator simul intereunt. Contingit enim ædificatorem vivere combustis ædibus, quas extruxit, & ipse possunt durare ipso extincto.

7. Habet isthæc regula usum in Theologicis. Nostrates contra Pontificios, peccatum originale in baptismo tolli asseverantes, sic argumentantur: si tolleretur peccatum originale in baptismo, tollerentur quoque fructus & effectus ejus, qui sunt concupiscentia carnis & contra spiritum rebellio. Sed posterius non est, quomodo testatur experientia. Ergo, nec prius. Consequentia patet, quia sublata causa tollitur effectus.

8. Hic respondent, negando majorem. Quid notius, ajunt, quam cessare frequenter causam stante fructu seu effectu? Comburatur arbor, an idem marcescent ex ea collecta pomia? Percussionis effectum est inflictum vulnus. Manet vulnus, licet percussio non sit amplius.

9. Sed hæc responsio non solvit argumentum. Ea enim nihil aliud evincit, quam id, quod in conclusione 5. asseruimus, nempe effectum, qui jam factus est, non statim tolli sublata causa. At argumentum nostratum nititur conclusione 3. Sermo enim in eo est de fructibus peccati originis non ante baptismum editis, sed de iis, qui post baptismum sese exerunt. Sublata causa tollitur effectus quoad fieri, id est, fieri non potest. Si igitur in baptismo peccatum originis tollitur, quomodo post baptismum novi ejus fructus dari possunt? Effectus futuri, necesse est, causam in futuro esse, ex 2. post. 1. 36.

10. De Fine distinguo: quæ enim in finem referuntur, vel sunt res factæ, ut medicamentum; vel sunt actiones, ut applicatio medicamenti. Negato sic tolluntur actiones quæ ad illum finem referuntur. Quod tamen ita intelligendum est, quod, cum unius actionis plures possint esse fines, non negetur statim actio, si unus negetur, sed necesse sit, negari omnes. Potest enim uno fine negato nihilominus actio esse propter alium finem. Ità sæpe fit, ut quis seminam effertam in matrimonium ducat. Finis conjugii, qui primarius est, nempe generatio sobolis, hic locum non habet: ducitur tamen istiusmodi uxor, idque licitè, propterea quod alius adhuc datur conjugii finis.

finis. Sublato fine non est necesse tolli rem factam propter finem. Ut, si aliquod instrumentum factum sit propter aliquem finem, cessante fine, non est necesse ipsum protinus instrumentum è medio tolli.

REGULA V.

Causa prior est causata. I. post. t. II.
& 2. post. t. II.

I. Hujus propositionis veritatem dubiam videntur facere sequentia : I. Quia causa & causatum sunt relata; relata autem simul sunt naturâ. II. Sol est causa radorum, & forma est causa formati; & tamen nec sol radiis, nec formato forma prior est. III. Finis est causa mediorum, media tamen sunt eo priora. IV. Philosophus in locis aliquoties citatis expressè ait, *Causam in actu simul esse cum effectu in actu.*

2. Pro explicatione regulæ dicimus, secundum esse absolutum quandam causam tempore priorem esse causato, quandam non esse. Prior pars manifesta est, quia Deus, qui est causa prima, ab æterno existit, quamvis nullus ejus effectus ab æterno fuerit. Imò omnis causa libera, cum positis omnibus ad agendum requisitis possit agere & non agere, secundum esse absolutum potest tempore suum effectum antecedere. Ità & lignum diu antè est, quàm lectus ex eo fiat, quod & aliis materiis rerum arte factarum perspicitur. Materia prima non potest quidem existere sine omni forma, & ut non constituat aliquod compositum, prior tamen est tempore hac vel illâ formâ, hoc vel illo composito. Posteriores partem probat causa naturalis, si in primo instanti sui esse, habeat omnia requisita ad agendum, quemadmodum lumen soli est cœvum. Forma nunquam antecedit compositum, sed simul atque illa est, hæc est, nisi quòd anima rationalis post mortem subsistit, etsi tunc nullum sit compositum, quod constituat. Quòd pertinet locus 12. *Metaph.* 1. 16. ubi hoc discrimen inter causam efficientem & formam constituitur, quòd illa ante effectum exorta sit, hæc autem simul cum eo existat.

3. Si autem loquimur de causa formaliter sumpta sive in actu secundo, nulla tempore prior est causato formaliter sive in esse causati, sed simul. Et hoc est quod vult Aristoteles, quando dicit, causam in actu, & effectum in actu simul esse & non esse. Sed hac de re in precedentibus egimus.

4. Quantum ad prioritatem naturæ, sit omnis causa causato suo prior est. Quinque modos, quibus unum altero prius dicitur, proposuit Aristoteles, c. 12, c. 13, c. 14, c. 15, c. 16, quorum secundo & quinto priora aliqua dicuntur naturæ: & altero horum modorum quælibet causa effectui suo est prior. Nam quædam causa cum suo effectui simul est tempore, & cum eo reciprocatur in essendi consequentia, & de hac scribit expressè Aristoteles ita, *Eorum, quæ secundum essendi consequentiam reciprocantur, quod quomodocunque est causa, cur alterum sit, merito prius naturæ dici potest.* Itaque sequitur, Homo est: Ergo vera est oratio, quæ dicimus, hominem esse: & vicissim, vera est oratio, quæ dicimus, hominem esse; ergo & homo est. Est autem res quodammodo causa, cur oratio sit vera; vera autem oratio nequaquam est causa, cur res sit. Hominem igitur esse, est prius naturæ, quàm veritas orationis, quæ dicimus, hominem esse. Sic sol est causa luminis sui, ut reciprocetur hæc essendi consequentia; Sol ergo hoc modo est prior naturæ lumine. Quædam autem causa non est cum suo effectui simul tempore, & ab effectui quidem ad causam, sed à causa ad effectum non valet consequentia, ut non sequitur, Ferrum est, ergo gladius vel serra est: Hoc animatum est, ergo respirat: sequitur autem, Gladius vel serra est, ergo ferrum est; Hoc respirat, ergo animatum est. Et in hisce causa est effectui prior naturæ secundo modo, quo Philosophus prius esse dicit, quod non reciprocatur essendi consequentiâ.

5. Inquis: Datur quædam causa ad quam ab effectui non datur consequentia, sicut nec ab ipsa ad effectum, quod evidens est ex regula 3. Quemadmodum non sequitur, Edificator est, ergo domus est; ita non sequitur, Domus est, ergo edificator est; cum

cùm fieri possit, ut ædificator moriatur ex ædificatâ domo.

6. Sed respondeo : Licet non sequatur, Domus est, ergò ædificator est ; sequitur tamen, Domus est, ergò ædificator eam ædificavit, vel, ergò ædificator est vel fuit.

7. Jam ad argumenta in principio proposita : Ad I. dicit Suarez, causam & effectum, quatenus talia sunt, non esse relata prædicamentalia, sed transcendentalia, & quòd relata dicuntur esse simul naturâ, de illis intelligi, non de his: transcendentalem enim habitudinem non requirere simultatem naturæ.

8. Alii respondent, causam & effectum formaliter sumpta, & ut causa & effectus sunt, esse simul naturâ; cùm autem dicitur, causam naturâ priorem esse effectui, id solùm verum esse de causâ quoad esse absolutum.

9. Secundum probat, non omnem causam tempore esse effectui priorem, quod quidem conceditur. Sol tempore non est prior lumine suo, nec forma formati; utrobique nihilominus est prioritas naturæ.

10. Ad III. quid respondendum sit, perspicuum est ex suprâ dictis. Causa est prior causato secundum illud esse, quod requiritur ad causandum. Esse, quod requiritur ut aliquid sit causa finalis, est esse cognitum. Secundum hoc certè finis prior est mediis. Est quidem finis in esse reali posterior mediis ; verum in illo non est causa mediorum, sed effectus.

REGULA VI.

Causa notior est Effectui.

1. Aristoteles, 1. Post. 1. 12. 6. Top. c. 3. 1. Phys. c. 1. & 1. 49. & 1. Eth. c. 4. & 5. Met. c. 11. notiora dicit esse duplici naturâ, quæ & τὸ ἤδη & ἀπλῶς notiora appellat, & nobis. Nobis notiora esse ea ait, quæ sunt propinquiora sensui; quam ob causam & τὸ ἤδη ἀπλῶς notiora vocat. Naturâ autem, quæ longius ab eo absunt.

2. Causa notior est effectui naturâ. Quod enim

prius est id simpliciter & naturā notius eo quod posterius est, sicut ait Aristoteles, *cic.c. 3. l. 6. Top.* atqui causa est prius effectu, quemadmodum supra docuimus. Est igitur causa naturā notior effectu. Effectus autem sunt notiores nobis.

3. Quod non itā intelligendum est, quasi nonnulla ut causæ, naturæ sunt nota; cum enim natura nihil cognoscat, nihil etiam ipsi notum est, nihil notius aut ignotius; sed intelligendum est itā, quod dum simpliciter & secundum naturam propriam res cognoscimus, nonnulla, v. g. causæ, sint notiora aliis, v. gr. effectibus. A quo enim aliquid dependet suā naturā & in esse, ab eo etiam dependet in cognosci, si res simpliciter & ut natura ipsarum fert, cognoscere velimus: sed à causa dependet effectus suā naturā & in esse; ergo etiam in cognosci dependet effectus à causa, si res simpliciter, & ut naturæ ipsarum postulant, considerare & cognoscere velimus; quod est causas esse naturā & simpliciter notiores effectibus.

4. Quoniam autem ea humana est conditio, ut cognitio nostra à sensibus originem ducat, & verò sensibus propinquiores sunt effectus quàm causæ, (incurrunt enim effectus in sensus, causis nos latentibus; sicut rusticus etiam uidet Lunam obscurari, nec tamen videt, quæ ejus rei causa sit: & symptomata morborum sensibus deprehenduntur, morbis ipsis & causis ipsorum sæpè latentibus) hinc effectus nobis dicuntur esse notiores.

5. Sunt, inter quos Toletus, *l. 1. post. c. 1. q. 1.* qui statuunt, licet in rebus aliis scientiis subjectis effectus sint nobis notiores, quod sensibus ferè sint obuii; in rebus tamen mathematicis causas nobis esse notiores effectibus, adeoque in his idem esse & nobis & naturā notius. Itā lineas omnes à centris æqualium circulorum ad circumferentias ductas esse æquales, notius esse dicunt, quàm super datam lineam triangulum æquilaterum constituere, cum tamen illud hujus sit causa.

6. Verùm Pererius, *l. 1. Phys. c. 12. Conimbricenses, 1. Post.*

1. Post. c. 2. q. 1. a. 6. & alii, veras causas & demonstrationes ex causis in Mathematicis dari negant, nisi inter alia testimonio Aristotelis 2. Eth. ad Eud. c. 6. ubi asseritur, similitudine quadam esse principia in Mathematicis, & ad exemplum §. præcedentis respondent, omnes lineas à centris æqualium circum-
 rum ad circumferentiam ductas esse æquales, non esse veram causam cur latera trianguli sint æqualia, quod etiamsi nulli circuli essent, vel etiam eos ducere impossibile esset, triangulus posset habere latera æqualia, cum id triangulo conveniat ex se, & non ex circulo. Sed hæc aliorum iudicio permittimus.

REGULA. VII.

Qualis causa, talis effectus.

1. Atqui, inquis, 1. Causa est principium communicans esse effectui, ergo etiam effectus est principium communicans esse effectui, nempe sibi ipsi. 2. Causa mundi, nempe Deus, est infinita, ergo etiam mundus est infinitus, si qualis causa talis effectus est. Utrobique consequens est absurdum, antecedens verum: Ergo nec esse est, regulam nostram, quæ consequentia fundatur, absurdam esse.

2. Resp. Sensem regulæ cum esse existimo, *Quicquid prædicatur de causa, prædicatur quoque de effectu*, idque verum est, non de eo prædicato, quod est ratio formalis causæ, aut quod convenit causæ secundum rationem formalem, sed de iis, quæ conveniunt ipsi secundum entitatem absolutam sive secundum rem substratam denominationi causæ: sicut *infinitum esse* non competit Deo per hoc, quod est causa rerum aliarum, sed absolute per suam naturam. Rationem autem hujus exceptionis hanc do, quod causa & effectus, ut formaliter sumuntur, opponuntur: sed ratio formalis unius oppositi, sicut & id, quod competit ipsi secundum rationem formalem, non competit alteri opposito. Atque hinc manifestum est quid respondendum sit ad primum argumentum, nempe communicare esse

effectui est ratio formalis causæ, & propterea de eo regula non loquitur.

3. Porro regulam intelligendam esse de causa non æquivoca, sed univoca tantum, & quidem quantum ad prædicata necessaria & essentialia tantum, ex præcedentibus facile est intelligere. Cum enim causa univoca sit ejusdem speciei atque essentiz cum effectu, necesse est, id quod necessario & essentialiter de causa prædicatur, etiam de effectu prædicari: unde quia pater est causa univoca filii, & est rationalis, capax disciplinæ, quæ sunt prædicata ei, qui pater est, essentialia, etiam filius est rationalis, capax disciplinæ. Prædicatum verò accidentale, quod causæ convenit, non est necesse effectui convenire, quoniam ea etiam, quæ speciei atque essentiz ejusdem sunt, in accidentibus convenire necesse non est. Hanc ob causam non sequitur, Pater est doctor, mercator, ergo filius quoque est doctor, mercator.

4. Quoniam autem causa æquivoca cum effectu speciei atque essentiz ejusdem non est, nè quantum ad prædicata essentialia quidem necesse est talem esse effectum, qualis est causa: idque probat argumentum secundum, quandoquidem Deus est causa mundi æquivoca, cum nè ullius quidem rei causa univoca esse possit.

REGULA. VIII.

Si affirmatio est causa affirmationis, etiam negatio est causa negationis; & vice versa,

Si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis.

I. Proponuntur isthæc ab Aristotele, 1. Post. 1.99. Obstat. I. Quod affirmatio antecedens est causa affirmationis consequentis, ut si aliquid est homo, licet inferre, quod sit animal; negatio tamen antecedentis non est causa cur negetur consequens. Nam ex eo, quod aliquid non est homo, non licet inferre, id non esse animal. II. Obstat, quod si aliquid non est animal, non respirat, nec tamen propterea, si ali-

quid

quid est animal, respirat, ut patet in piscibus; & per consequens negatio aliquando est causa negationis, ut nihilominus affirmatio non sit causa affirmationis.

2. Respondeo, distinguendo inter causam inferendi & essendi. Causa inferendi, h. e. id, ex quo aliquid per discursum inferitur & colligitur, non semper est causa essendi, h. e. cur illud ipsum sit; quemadmodum constat de effectu, ex quo inferimus causam, & sic est causa inferendi causam, nec tamen est causa essendi cause. Aristoteles in hac regula loquitur de causa essendi; & de ea valet, non autem de causa inferendi. Et per hoc patet responsio ad primum argumentum, quia non semper affirmatio antecedentis est causa essendi affirmationis consequentis, sed sæpe tantum est causa inferendi: quemadmodum ex eo, quod aliquid est homo, necessariò inferitur, ipsum esse animal; homo tamen non est causa essendi animalis.

3. Dicendum ulterius regulam non valere de causa remota, quoniam nimirum negatâ causâ remota negatur quidem effectus, sed positâ non ponitur: quemadmodum aliquid esse animal est causa respirandi remota; hinc, quia planta non est animal, ideo non respirat: sed si affirmetur, aliquid esse animal, non continuo affirmandum est, ipsum respirare. Et per hoc jam responsum est ad argumentum secundum.

4. Valet itaque regula tantum in causa proxima, ut si debita qualitatum temperies est causa sanitatis in corpore animalis, negatio quoque ejusdem erit causa negationis sanitatis, sicut & si negatio temperiei debite est causa negationis sanitatis, affirmatio quoque ejusdem erit causa affirmationis sanitatis. *Cajet. & Zabarell. in text. Aristot. cit.*

REGULA IX.

Causa non est deterior effectu.

1. Considerabimus hoc in tribus causarum generibus,

ribus. Nam de fine infra. Quantum igitur ad causas internas, quæ sunt materia & forma, dicimus, illas simul sumptas & unitas, & effectum earum quod est compositum esse ejusdem perfectionis. Ratio manifesta est, quia compositum ex materia & forma, & ipsa materia & forma unitæ secundum rem unum & idem sunt, eademque omnino includunt: utraque verò seorsim & per se sumptæ est imperfectior effectus; i.e. materia est imperfectior composito, & forma est imperfectior eodem.

2. Quantum ad materiam, non novi esse controversiam. De forma, dissentiunt Jandunus, 5. *Met. quest. 6.* August. Niphus. l. 7. *Met. disp. 5.* & Zimara, in *theor. propos. 10.* estque sententia Averrois, 2. *Phys. t. 4.* & 7. *Met. 1. 7.* Nos contra ita argumentamur, Quicquid includit totam perfectionem alicujus, ita ut insuper includat perfectionem alterius id est eo perfectius. Sed compositum totam perfectionem formæ includit, ita ut insuper includat perfectionem materiæ, sicut homo præter animam includit etiam corpus. Ergo est perfectius formâ. Similiter subsumere licet de materia: Compositum includit totam perfectionem materiæ, & insuper perfectionem formæ. Ergo & materiâ perfectius est.

3. Neque verum est quod dicunt, materiam omni destitui perfectione; cum omne ens reale bonum quid sit, & perfectionem aliquam importet. Quis autem negaverit, materiam esse ens reale? Imò substantia est, ut patet ex 2. *de anim. t. 2.* & aliis locis, quibus Philosophus dividit substantiam in materiam, formam, & compositum; & ex 1. *Phys. t. 52.* ubi substantiam ex non substantiis componi negat: componitur autem ex materia & forma. Pluribus aliis testimoniis ex Philosopho adducendis immorari nihil attinet. Et si materia non est ens reale, ex nihilo aliquid fieri; quod ab universo tum antiquissimorum, tum recentiorum Philosophorum choro pro absurdo semper fuit habitum; qua de re infra in titulo de *materia.*

4. Nec majoris momenti est, quod aiunt, posito, ma;

materiam in se aliquam continere perfectionem, non tamen inde firmiter colligi, compositum, quod ex ea & forma constat, formam esse perfectius; quandoquidem hoc aggregatum, Deus & mundus, includit perfectionem mundi, quam Deus formaliter non includit, nec tamen perfectius est quam solus Deus. Est enim magnum discrimen. Continetur enim omnis perfectio totius mundi in Deo, si non formaliter tamen eminenter: At quod dicunt, perfectionem materiam in forma eminenter contineri, falsissimum est. Quod enim eminenter aliquid continet, debet illud posse producere, sicut dicitur reg. sequenti. At materiam forma non potest efficere, sicut Deus omnes res extra se produxit.

5. Militare autem pro compositi dignitate omnino videtur & hoc, quod forma est pars compositi sive totius: *At totum & perfectum aut omnino unum sunt, aut natura inter se affinia.* t. 64. l. 3. Phyl.

6. Nugas agunt Fonseca, l. 7. Met. c. 3. q. 2. §. 3. & Pererius, l. 6. phil. nat. c. 5. dum distinguendo oppositas in hac quaestione sententias conciliari possent. Ille dicit, formam si consideretur ut actus est, composito perfectionem, si ut actus vel forma informans, h. e. secundum propriam rationem, minus perfectam esse.

7. Quod ut erramus, premittimus, totum sive formam duplicem constitui, etiam ab ipso Fonseca, t. Met. 7. q. 3. §. 6. per se existentem sive non informantem, cuiusmodi Deum & substantias separatas esse dicit; & informantem, illum nimirum, qui materiam informando compositum constituit.

8. Jam quando statuit, formam, ut actus est, esse perfectionem, accipit a totum aut pro informante, aut pro subsistente, aut ut abstrahitur ab utroque. Non primo modo, quia sic formam cedere in perfectione composito concedit. Si secundo aperte falsam dicit, cum enim forma, de qua hic sermo est, quae nimirum est pars compositi, non sit actus per se subsistens, sed potius ipsi opponatur in divisione, ut actus subsistens considerari nequit. Si tertio, quod omnino

velle videtur, neque sic ejus determinatio admitti potest, propterea quod actus in communi, ut completur per se subsistentem & informantem, non est universè perfectior composito, aliàs enim & actus quilibet informans esset perfectior composito, & sic eaderet posterius membrum conciliationis Fonsecaz, sed secundum ipsum necesse est, quendam perfectiorem esse, ut subsistentem, quendam autem imperfectiorem. Quemadmodum ergò malè dicitur, equum esse imperfectiorem leone, ut tale animal est, id est, ut equus est, perfectiorem, ut animal, propterea quod de ratione animalis non est esse perfectius leone, sed quoddam perfectius est, ut homo, quoddam imperfectius: Sic non rectè assertitur, formam, ut actum, esse composito perfectiorem, quoniam non est de ratione actus, ut per se subsistentem & informantem sub se comprehendit, composito perfectiorem esse. Taceo, quod voci *actus* in eà latitudine communis aliqua ratio non respondeat, sed in æquivocis potius ea esse videatur.

9. Pererius contra serè ait, formam consideratam per se ac separatim à materia esse eà ignobiliorem, ut autem habet esse in materia, nihil aliud esse quam ipsum compositum, quod attinet ad nobilitatem & perfectionem, quæ est in composito, & sic vel æqualem nobilitatem & perfectionem, vel etiam majorem habere. Verùm supponit Pererius, materiam non modò nihil perfectionis adjungere composito, sed radicem etiam esse & seminarium cunctarum imperfectionum & defectuum, quæ accidunt rebus naturalibus; quod minimè conceditur, ut patet ex dictis § 3. Aus si id verum est, cur non potius forma seorsim à materia considerata est perfectior?

10. Comparatio autem hæc inter formam & compositum instituta concernit compositum, & formam ex quâ constat. Dicimus v. g. bovem esse perfectiorem animâ bovis. Fortassis enim compositum cum alterius rei forma collatum perfectione si perabitur, ut si lapidem cum anima rationali compares; quod nuidem & in omnibus reliquis causarum generibus ob-

observandum esse, ut nempe cum suis & non cum alterius causæ effectibus comparentur, manifestissimum est.

11. Cæterum, cum materia non tantum compositi, sed & formæ causa sit, videtur, formam substantialem simpliciter ei perfectione antestare, propterea quod cum ejusdem sint generis, forma actus est, materia verò pura potentia, & quidem passiva est. De forma accidentali Suarez contrarium asserit, nempe causam materiale esse simpliciter perfectiorem suo causato, eò quod forma accidentalis sit.

12. Quantum ad causam effectricem, aliud dicendum est de causa instrumentali, aliud de principali. Instrumentalis potest imperfectior esse effectui, sicut patet de calore, per quem tanquam per instrumentum generatur substantia v. g. caro. At calor tanquam accidens substantiâ ignobilior est. Dico potest, quia non necesse esse videtur ut sit ignobilior, potest enim esse nobilior, quod conspici potest, cum securi tanquam instrumento ligna finduntur. Causa verò principalis non est imperfectior effectui, & hoc vult nostra regula.

13. Cum autem causa principalis duplex sit, univoca & æquivoca; univoca est ejusdem perfectionis essentialis cum effectui, ut bos generans cum bove à se genito, calor cum calore à se producto. Et ratio est, quia causa univoca est ejusdem speciei cum effectui. Quæ autem ejusdem speciei sunt, prout colligitur ex Aristotele, 3. Met. 1. 11. Dixi autem essentialis, quia quantum ad ea quæ non sunt essentialia, causa univoca potest esse perfectior effectui. Potest enim calor ignis, qui octo graduum est, producere calorem longè debiliorem, ut duorum vel trium graduum. Verum calorem esse tot vel tot graduum, non pertinet ad essentiam ejus.

14. Sed potestne causa univoca esse imperfectior, quantum ad aliquod accidens? Ità videtur, quia patet potest generare filium nobilioris ingenii. Dicendum tamen, causam univocam non esse imperfectiorem effectui quantum ad id, quod est ejus effectus.

Quod

Quòd si homo genitus sit prastantioris ingenii, secundum id non est effectus hominis generantis, sed id aliunde, ut à virtute astrorum, aut ab alia aliqua causa provenit. Qua de re vide Suarezium, *disp.* 16. §. 2. n. 7. & seqq.

15. Quantum ad causam æquivocam, illa est effectus perfectior, ut architectus domo à se exstructa, sol calore à se producto. Et ratio est, quia quæ diversæ speciei sunt, non possunt esse æqualis perfectionis, quod ipsum quoque ex *cit. loc. Arist.* colligitur, & disputat Fonseca, 5. *Met. c.* 28. q. 14. f. 2. Cùm igitur causa æquivoca & effectus sint res specie differentes, non potest illa æqualis esse perfectionis cum hoc: ergò vel majoris, vel minoris. Non hoc, quia sic non esset causa principalis, nec contineret effectum eminenter. E. illud. Vid. Conimbricenses, in 1. *post. c.* 2. q. 2. art. 6.

REGULA X.

Quicquid est in effectu, præexistit in causa.

1. Quòd pertinet quòd vulgò dicitur, *Quod aliud non habet, alteri dare non potest.* Proponitur hæc regula de causa efficiente. Inquis: In homine reperitur natura animalis quæ tamen non reperitur in sole, qui tamen est causa caloris. R. non omnis effectus, vel id quod reperitur in effectu, est in causa.

2. Pro solutione hujus dubii & explicatione regule sciendum est, posse aliquid in aliquo reperiri vel contineri dupliciter, formaliter & eminenter. Competit aliquid alieni formaliter, quando ipsi competit ejus ratio formalis sive definitio & conceptus quidditativus, aut aliquid in eo est, cui talis rei ratio formalis competat. Ità ignis est calidus formaliter, quia ratio formalis calidi est, quòd sit corpus affectum qualitate elementari quâ congregantur homogenea & segregantur heterogenea. At ignis est corpus tali qualitate affectum. Eodem recidit, si dicamus, calorem formaliter esse in igne, quia caloris essentia est esse qualitatem elementarem congregativam homogeneorum & segregativam heterogeneorum.

orum. At in igne talis qualitas reperitur. Competit verò aliquid alicui eminenter, quando ipsi non competit talis rei ratio formalis, nec in ea aliquid reperitur, cui ratio formalis ejus competat: est tamen in eo aliquid nobilius cum vi effectiva talis rei: ita sol dicitur calidus eminenter, quia non est aliquid in sole, cui definitio caloris competat (nulla enim in sole qualitas elementaris reperitur) est tamen in eo forma aliqua nobilior, & ita quidem ut calorem possit producere. Sic in Deo est natura animalis non formaliter, quia essentia sive natura animalis includit compositionem, quæ imperfectio quædam est, & propterea à Deo aliena; sed eminenter, quia in Deo est natura infiniti smodis perfectior, cum vi producendi hominem.

3. Hisce præmissis dicimus, effectum & quicquid est in effectu in causa univoca esse formaliter, in æquivoca verò eminenter. Res ista est ex iis quæ modò attulimus: & sic etiam solutum est argumentum propositum in principio.

4. Quod autem de causa univoca diximus, non ita intelligendum est, quasi effectus, & id quod in effectu est, idem numero præexistat in causa, sed accipiendum est de identitate specifica, quod nimirum effectus sit idem specie cum causa univoca, & quod, id quod in effectu est, idem specie sit cum aliquo, quod in causa est, quemadmodum calor in aqua productus, est in igne; non idem numero calor est sed idem specie.

5. Dicit: Pater est causa filii, nec tamen quicquid in filio est, est in patre, cum filius doctissimus patris inerrissimi esse possit. Resp. Quicquid est in effectu necessario & essentialiter, illud est in causa univoca, sed quod est in effectu accidentaliter & contingenter, ejusmodi quid est eruditio in filio, id non est necesse ut sit in causa univoca. Ratio patet ex iis, quæ in explicatione regulæ præcedentis diximus. Potest etiam ita responderi: Quicquid est in effectu, quatenus est effectus sive secundum id, secundum quod est effectus, præexistere in causa: at filius quatenus doctus, non est effectus patris.

6. Ad

6. Atque ea quæ hætenus diximus, de causa principali diximus; cum divisio causæ in univocam & æquivocam, usitato modo loquendi, sit causæ principalis; In instrumentali non est necesse, ut vel formaliter vel eminenter existat effectus, & id quod in effectu reperitur, cum influat virtute ignobiliori, quàm ad ipsum producendum requiritur.

7. P'aucis ista complexus est Fonseca, quando 7. Met. c. 3. q. unic. s. 2. ait, Quod dici solet, causas non conferri suis effectus ea quæ in se ipsis non habent, de efficientibus principalibus, non de internis aut instrumentalibus intelligendum est, eò quod efficientes principales vel formaliter, vel eminenter ac virtute, continere debeant in se perfectiones suorum effectuum.

REGULA XI:

Impossibile est, aliquem ejusdem causæ effectum æquivocum nobiliorem esse effectu univoco:

1. Proponit hanc regulam Scotus, l. 9. Met. quasi. 14. eaque utitur contra sententiam, quam 1. dist. 3. q. 8. Godofredo tribuit, quod scilicet objectum, & quidem solum, sit causa principalis actûs intelligendi, anima autem sit tantum principium passivum respectu ejusdem. Præsupponit autem, intelligere esse quid simpliciter perfectius omni calore genito ab alio calore v. g. calore aquæ; genito à calore ignis. Sit igitur calor ignis intellectûs objectum. Ex sententia Godofredi ille solus producit actum intelligendi in intellectu. At hoc absurdum est, quia intelligere non potest esse effectus caloris in igne nisi æquivocans. Si igitur calor ignis est causa actûs intelligendi, & quidem solus, sequitur, effectum æquivocum caloris esse perfectiorem effectu ejus univoco.

2. Veritas autem regulæ facillè demonstratur ex iis quæ in explicatione regulæ primæ fuerunt proposita. Est cum effectus univocus suæ causæ in perfectione æqualis, æquivocus verò imperfectior. Si enim causa univoca æqualis est perfectionis cum effectu

fectu suo; æquivoca verò suo effectu perfectior est: necesse est etiam effectum univocum in perfectione æqualem esse suæ causæ; æquivocum verò imperfectiorem, vi relatorum. Procedat ergò ab eadem causa effectus æquivocus & univocus. Si effectus æquivocus est perfectior univoco, erit etiam perfectior ipsâ suâ causâ, quia, sicut dictum est, illa causa & effectus ejus univocus sunt æqualis perfectionis. Quod autem est perfectius aliquo, quod est æqualis cum altero perfectionis, id illo altero est etiam perfectius.

REGULA. XII.

Causa causæ est etiam causa causati.

1. Sensus est hic: Cùm aliquid est causa alicujus effectûs, & effectus ille alterius effectûs est causa, tunc prior illa causa est etiam causa posterioris illius effectûs.

2. Videtur ex hac regula colligi, Deum esse causam peccati. Nam voluntas hominis est causa peccati. Cùm igitur Deus sit causa voluntatis humanæ, sequi videtur, Deum esse causam peccati.

3. Ut regulam explicemus, & difficultatem hanc tollamus, circumspicere oportet exempla, & videre an patiatur instantiam. Certè filius est causa proditionis patris, pater est causa filii, nec tamen propterea pater est causa proditionis patris: similiter & boni quid agere filius potest, ut illius boni pater causa non sit.

4. Cùm igitur ex jam allatis exemplis constet, non esse regulam universalem, dispiciendum est de limitationibus. Vulgò distinguunt inter causas per se & essentialiter subordinatas, & inter causas accidentaliter subordinatas. Dicunt valere regulam in causis essentialiter subordinatis, non autem in subordinatis accidentaliter.

5. Dicuntur autem definiente Fonseca. 2 Met. c. 2, q. 1. s. 2. ex sententia Scoti, 1. sent. dist. 2. q. 2. causæ essentialiter subordinatæ, qualibet dua causa ejusdem generis, quæ ita sunt affecta inter se, ut altera ex natura sua pendeat ab altera in causando, quo modo omnes causæ

causæ secunde subordinantur Deo, quoniam concurrunt cum actionibus omnium creaturarum, suntque earum actiones secundum rem ipsius Dei actiones. Causæ vero accidentaliter subordinate sunt qualibet duæ ejusdem generis causæ, quæ ita affectæ inter se sunt, ut altera pendeat aliquo modo ab altera, non tamen in causando. Tales causæ sunt Anchises & Æneas respectu Juli, dependet Æneas ab Anchise, quia ab eo genitus fuit, non tamen pendet ab eo in gignendo Julio, quia cum Æneas genuit Julum, ad hoc nullum præbuit concursus Anchises, cum etiam tunc temporis mortuus esse potuerit.

6. Jam si verum est, quod §. 4. assertum, statim patet cur cum filius patriam prodit, vel etiam boni quid agit, pater tamen illius prodicionis aut bonarum illarum actionum causa dici nequeat, quia scilicet filius in prodenda patria aut in operatione alienius boni patri essentialiter non subordinatur, cum pater cum ipso non concurrat ad hujusmodi actiones.

7. Verum hisce non sublata sed aucta videtur difficultas de causa peccati. Nam causa causæ essentialiter subordinate est causa causati, secundum factam assertionem. Sed Deus est causa voluntatis humanæ, quæ ipsi essentialiter subordinatur in peccando. & Deus est causa peccati. Minor patet, quia peccatum est operatio: sed, ut dictum, omnis creatura in operando Deo essentialiter subordinatur.

8. Responderi potest, in peccato duo esse consideranda; unum est materiale, nempe actio; alterum formale, quod est defectus & carentia rectitudinis, quæ in actione esse debebat. Homo essentialiter subordinatur Deo in peccando, quatenus peccatum materialiter sumitur, nempe pro actione sive operatione in se, non ut formaliter accipitur. Nam subordinatio essentialis importat dependentiam alienius ab aliquo in agendo, quemadmodum ex supra dictis constat. Sed peccatum formaliter sive ut est peccatum non est actio, sed defectus actioni adherens; quæ ratione etiam non habet causam efficientem, sed deficientem, nec propriè est causatum. Hinc

August.

Augustinus, lib. 12. de Civ. Dei cap. 7. *Nemo quare efficientem causam mala voluntarius: non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa effectio est, sed defectio.*

9. Dodissimus quidam vir limitationem hanc, quodd scilicet regula valeat de causis essentialiter subordinatis, non autem de subordinatis accidentaliter, non iudicat esse sufficientem, propter hoc ipsum, quodd pater est causa per se filii, & filius est causa per se suarum operationum, veluti quodd disputat, currit, nec tamen pater harum operationum est causa.

10. Sed exceptio ista limitationem illam non convellit, quoniam aliud est, patrem esse causam filii per se, & filium esse causam per se & essentialiter patri subordinatam. In prioribus locutionibus comparatur una causa cum uno effectu, in posteriori vero comparatio instituitur inter duas causas, quatenus ab iis unum causatum dependet, quod notavit etiam Scotus, q. cit. Posito igitur eo, de quo iam non disputamus, patrem esse causam per se filii, & filium esse per se causam suarum operationum; filius tamen in operando à patre non dependet, cum operari possit patre mortuo æquè atque quando in vivis est, & propterea non est causa per se & essentialiter patri subordinata.

11. Non tamen diffiteor, alias ob causas nobis non satisfacere adductam distinctionem. Locum enim habet regula in causis essentialiter non subordinatis. Nam si quis suasu & instinctu vel patris vel cuiuslibet etiam peregrini hominis patriam prodar, pater quoque vel peregrinus ille habetur pro causa proditæ patriæ, quia fuit causa causæ, id est, fuit causa, cur alter proditionis crimine sese alligarit. Item cum carnifex iussu magistratus homicidam decollat, magisteratus est causa decollationis, propterea quodd est causa causæ, id est, causa, cur carnifex ferro caput ipsi auferat, quemadmodum & qui subicit ignem tecto, combustarum ædium causa est; nihilominus tamen in hisce exemplis subordinatio essentialis non intervenit

intervenit, nec enim pater vel peregrinus ille ad proditionem, aut Magistratus ad decollationem, nec qui subiecit ignem ad combustionem ædium concurrit.

12. Hæc certè convincunt in causis non subordinatis regulam procedere. Cùm autem suprâ §. 3. & 6. probatum quoque sit in iis non semper valere, de alia distinctione laborandum erit. Præmitto, aliquid esse causam causæ non essentialiter subordinatæ dupliciter, vel in actu primo tantùm sive quoad esse absolutum, aut etiam quoad fieri ejus, vel ut sit causa cur aliqua causa agat, jubendo, suadendo, agens ad patiens applicando, occasionem præbendo, aptitudinem causæ communicando, cum intentione ut ad actum deducatur, vel saltem ut illa aptitudo sit per se ordinata ad talem actum, sicut simili modo, sive sit etiam causa ejus, quoad esse absolutum; vel fieri ejus, sive non. Cùm filius prodit patriam inscio patre, pater est causa causæ, quoad fieri tantùm, quia filius à patre genitus est. Cùm quis promissis vel pecuniâ inductus à peregrino prodit patriam, peregrinus ille est causa causæ, non quoad fieri aut esse absolutum, sed solùm ut sit causa proditionis. Cùm autem filius à patre persuasus id facinoris perpetrat, pater est causa causæ utroque modo.

13. Quando aliquid jubendo, suadendo, agens ad patiens applicando, &c. causa est, cur aliud sit causa, sive ut aliqua causa aliquid agat, tunc causa causæ est etiam causa causati, id quod probant exempla §. 11.

14. Dicitur: Exempla illa dubio procul intelliguntur de causa efficiente. Efficiens est id quod efficit. Qui suadet, aut jubet aliquid fieri, non efficit ipsum factum, sicut & qui subiecit ignem tecto, non efficit combustionem. Quomodo ergo causæ efficientes horum factorum dici possunt?

15. Respondetur, cum qui consulit aut suadet aliquid fieri, ipse Philosophus, 2. *Phys.* c. 3. & 5. *Met.* c. 2. in causarum efficientium numero collocat. Ubi sciendum, causam efficientem esse duplicem, physicam & moralem. Physica dicitur, quæ revera influit in effectum,

effectum, sicut ignis est causa physica aquæ calefactæ & combustarum ædium, & carnifex actûs decolandi. Moralis, licet revera non inflat, moraliter tamen ipsi tribuitur effectus, ac si revera eum produxisset. Et tales sunt jubentes, consulentes, non prohibentes malum cûm possint ac debeant, applicantes agentia ad patientia, &c. Probat argumentum istiusmodi causas non esse physicas, id quod concedimus, sunt nihilominus causæ morales.

16. Quando verò aliquid est causa causæ in fieri vel secundum esse tantum, & non in hoc, ut agat, tunc causa causæ non est causa causati, id quod probat argumentum §. 3. adductum.

17. Bellarminus, tom. 4. *controvers. generali* 2. l. 2. cap. 18. scribit, propositionem illam, quod est causa causæ est etiam causa causati, ut plurimum non habere locum in causa universali, quæ adhibet influxum quendam communem & indifferentem ad multa. Hoc si verum est, ut quidem mihi verum esse videtur, & modò latius ex ipso Bellarmino deducam, sequitur & in causis per se & essentialiter subordinatis, plerumque locum non esse præsentis regulæ. Nam cûm duæ causæ ita se habent respectu alicujus effectûs, ut una illarum adhibeat influxum communem & indifferentem, altera determinatum, illæ causæ essentialiter sunt subordinatæ.

18. Sed hæc paulò fusiùs sunt declaranda, Bellarmino nobis præeunte. Sic ergò progredior: In subordinatione essentiali, causa causæ vel concursus præbet generalem vel specialem. Si præbet concursus generalem tantum, non est causa causati, nisi id aliunde fit. *Potest hoc facile cognosci solis exemplo* (sunt verba Bellarmini) *qui concurrit ad productionem hominis cum homine, sed concursu generali tantum, quoniam non ideo qui nascitur est homo, quia producit a sole, sed quia producit ab homine; Potuisset enim per eundem solis concursus produci bos aut equus, si talis fuisset causa secunda. Et si forte defectus reperitur in homine illo recens nato, nemo refert causam illius in solem, sed in hominem, non tam, quia* (ol

sol sit causa necessaria, quàm quia per solis concursum potuisset homo perfectus procreari, si defectus in causa secunda nullus fuisset. Ità quoque ad actionem voluntatis humane concurrit Deus cum libero arbitrio, sed quia Deus generali concursu tantum adest, non est ratio actio, quia à Deo, sed quia à libero arbitrio producitur, & si forte actio mala est, defectus ad Deum nullo modo pertinet, cum per ejus concursum potuisset contraria actioque produci, atque ea quæ producta est. Hactenus Bellarminus.

19. Dicis: Si Deus non est causa peccati, quia concurrit tantum concursu generali, etiam non erit causa actionis moraliter bonæ, quia & ad hanc tantum generaliter concurrit.

20. Resp. Concurrit quidem ad utramque actionem, bonam & malam, concursu generali, quod tamen illa Deo tribuitur, non verò ista, duæ juxta Bellarminum sunt causæ. Prima est, quia bonæ à Deo sunt intentæ. Dedit enim nobis Deus liberum arbitrium & auxilium generale idèd, ut iis benè & ad vitam secundum rationem traducendam uteremur, quamvis permittat, ut secus etiam, si libuerit, faciamus. Secunda est, quia Deus bonas actiones imperat, laudat, ad eas hortatur & invitat: actionem verò malam non intendit neque imperat, sed potius vetat, improbat, atque ab ea deterret. Et hoc est, quod dixi (§. 18.) nisi id aliunde sit, sicut quoddam Deus bonarum actionum causa est, non provenit nudè ex generali concursu, sed ex causis modò allatis.

21. Quod si causa causæ concurrit speciali ratione tunc ratione istius concursus quoque simpliciter est causa causati. Ità nullum dubium est, Deum actibus Simsonis & Apostolis in sanandis hominum morbis, speciali auxilio adfuisse, quæ opera propterea ipsi rectè accepta feruntur. Plura circa hanc materiam vide apud Bellarminum, loc. cit. & Becanum, Theol. Schol. part. 2. tract. 2. c. 6. q. 2.

22. Et hæc quidem de præsentī regula, quantum

ad causam efficientem, de qua quidem plerumque usurpatur. Habet autem & in finali locum, quando inter plures fines unus ad alterum refertur, ut si unus sit ultimus, alter intermedius: Sic enim quod finis est finis, est etiam finis medii ad illum finem; quemadmodum quia expulsio pravorum humorum est finis medicamenti, & sanitas est finis expulsionis pravorum humorum, sanitas etiam ipsius medicamenti finis est.

23. Valet & de causa materiali: quod enim est materia materiæ, est etiam materia materiati, sicut quia propositiones sunt materia syllogismi, & termini sunt materia propositionum, ideo & termini sunt materia syllogismi. In causa formali nullus ejus usus esse videtur.

24. Cæterum, cum causam causæ esse causam causati, bifariam possit dici; vel ut duæ illæ causæ ejusdem sunt generis, velut si utraque sit efficiens, vel utraque finis: quo sensu hactenus nos id explicasse, manifestum est; vel ut sint diversi generis, veluti si aliquid sit formalis causa causati, alterum vero sit causa efficiens istius causæ formalis. Quæritur, an etiam sit locus regulæ, quando causæ sint diversi generis?

25. Nos asserimus contra Fonseca, l. 5. *Met. quest. 16. §. 6.* Primum enim finis, qui est causa causæ efficientis, ut scilicet efficiens actu causet, est quoque causa finalis ipsius effectus ab efficiente producti, v. g. scribis literas ad amicum, ut ipsum de fortuna tua certiores facias; Hic notitia rerum tuarum, quam amicum habere cupis, est causa finalis quæ facit ut tu actu sis causa & scribas, & per hoc quoque est causa finalis ipsarum literarum scriptarum.

26. Secundò, quod est causa efficiens vel materialis formæ, ut est actu causa formalis, est quoque causa efficiens vel materialis ipsius formati; ut id, quod educit formam à potentia materiæ, vel saltem eam materiæ unit, est causa efficiens formæ, & eo ipso etiam ipsius compositi, cujus illa est causa formalis, sicut & materia, quatenus ex ejus potentia vel forma
simplici

simpliciter, vel saltem ratione unionis (quod fit in anima rationali) per quam est causa formalis, educitur, est causa causæ formalis, & per hoc etiam ipsius compositi, cuius ipsa formalis est causa.

27. Dico autem, *us est actu causa formalis*, quia quod est causa efficiens formæ tantum secundum esse absolutum, & non ratione unionis ejus cum materia, per quam (unionem) actu & formaliter est causa formalis, non statim est causa efficiens formati, quemadmodum parietem dealbasse dicitur, non qui gypsum confecit, sed pictor qui ipsum parieti illevit. Quamquam enim gypsum non est forma parietis albi, quatenus albus est, forma tamen illa est albedo gypsi, quæ parieti unitur mediante gypso.

28. Sic causa efficiens materiæ non est causa efficiens materiati, sicut apes ceram conficientes non sunt causæ efficientes operis arte ex cera facti. Quod si aliquid sit causa materiæ, ut causa est materialis, quale quidem est id, quod materiam formæ unit, de illo idem dicendum est, quod de eo, qui est causa formæ, ut est actu causa formalis, uniendo nimirum formam materiæ, (per unionem enim & formalis & materialis causa actu sunt hujusmodi causæ) nempe illa etiam est causa materiati.

REGULA. XIII.

Idem quatenus idem semper facit idem.

1. Vulgatum est philosophorum pronunciatum, quod desumpserunt ex Aristotele, l. de gen. & corrupt. c. 36. ubi ait, τὸ αὐτὸ ἐν αὐτῷ ἔχει τὸ αὐτὸ πρὸς αὐτὸ ποιεῖν, *idem & eodem modo sese habens semper idem facere aptum est*, eoque utitur ad probandum generationis & corruptionis causam non esse motum primi mobilis, quia cum is idem sit & eodem modo semper sese habeat, non potest esse causa diversitatis mutationum in hisce inferioribus, in ut jam res generentur, jam intereant; sed requiri aliquid, quod diverso tempore diversimodè sese habeat. Id dicit esse motum solis, qui jam ad nos accedit,

cedit, jam recedit, accessuque generationis, recessu corruptionis causa est. Vide quoque ea quæ Philosophus disputat 8. *Phys.* 1. 53. quæ istis non absimilia sunt, & præsentī nituntur axiomate.

2. Quod primariò pertinet ad causas naturā vel necessariò agentes, non ad liberas : & quæstio ad cuius explicationem Philosophus illud adhibuit, causas naturales concernit, non ex arbitrii libertate agentes, sicuti patet ex §. præcedenti.

3. *Inquis*: Philosophus, *cit.* 1. 53. l. 8. *Phys.* huiusmodi proponit argumentum : Primus motor nulli mutationi est obnoxius, semperque eodem modo se habet : ergò semper atque ab æterno motum edidit (si enim jam movet & ab æterno non movisset, aliter atque aliter esset affectus) & per consequens motus & mobile æternum datur. Quod argumentum nititur præsentī regulā ; *Idem eodem modo se habens semper facit idem*. At primus motor, nempe Deus, est agens liberum. In agente libero ergò Philosophus quoque usum ejus agnovit.

4. Verum nullum sententiæ nostræ ab hoc argumento infligitur vulnus, cum multi interpretes ex hoc ipso & alijs locis disputent, Aristotelem statuisse Deum non liberè, sed necessitate naturæ movere, inter quos sunt Scotus, 1. *distinct.* 8. q. 4. Herverus, *quodl.* 2. q. 4. Quos sequuntur Soneinas, 12. *Met.* q. 19. Javellus, *ibid.* *quest.* 10. Conimbricenses, 8. *Phys.* c. 2. q. 5. & alii.

5. Videtur autem propositio illa vulgaris, *Idem quatenus idem semper facit idem*, non planè esse eadem cum Aristotelica, cum Aristoteles non dicat *movet, facit*, sed saltem *ἰσχυρὸς κίνησιν*, aptum est facere, & sic Aristotelica de potentia loqui videtur, vulgaris autem de actu. Existimo nihilominus Aristotelis quoque verba de actu esse accipienda, cum quæstiones, ad quarum determinationem ea adhibet, actum concernant.

6. Porro non sine causa dicitur, *Idem quatenus idem, vel eodem modo se habens*. Nam eadem res, quæ naturā agit, diversa imò contraria efficere potest, si diversimodè

diversimodè sese habeat, & aliter atque aliter constituta sit, quemadmodum eadem lingua, quæ in constitutione naturali hoc dulce esse judicat, idem ut amarum apprehendit si bilioso humore sit imbuta. Brassica, ut & lenticula, alvum lubricat & sistit, se. I non quatenus est eadem: Illud enim facit ratione humidi sive succi, hoc ratione corporis solidi, sicut autor est Galenus, l. 1. de facul. alien. c. 1. & l. 2. cap. 44. Rucam & mentam virides flatu excitare & veneris pruritum, siccitas verò flatu discutere, & veneris impetum compescere, scribunt.

7. Sed adhuc obstare videtur. I. Quodd sol vel ignis eodem tempore & eodem modo sese habens induret lutum & liquefacit butyrum, calefacit exteriora corporis, ventriculum & alias interiores partes frige facit. II. Quodd anima eodem modo affecta, facit ut pulmones dilatentur & contrahantur. Ista causæ autem sunt naturales.

8. Verùm responderetur, illud quatenus idem, vel eodem modo sese habens, ita esse accipiendum, ut non solùm in se idem sit, sed etiam ut Suarez, *dis. Met.* 16 s. 6. § 12. loquitur, in concursu & in concomitantis & circumstantiis ad agendum requisitis: vel dicendum, idem & eodem modo sese habens, facere idem, quantum in se est. Quodd si agens naturale modò agat, modò non agat, id non ad ipsum per se est referendum, sed eò quodd objectum jam cum aliis requisitis est præsens, jam vel ipsum abest, vel aliud quoddam ex requisitis: quam doctrinam paucis complexus est Aristoteles, l. 9. *Met.* 2. 18. quando ait, *Alia verò potentia, de quibus actum est, contradictionis sunt omnes. Quicquid enim movere hoc modo potest, potest etiam non hoc modo, si ratione moveat, qua verò rationis ex partes sunt, eò quodd aliquid adsit & absit* (τοῦ μετὰ τὴν καὶ μὴ) *contradictionis sunt & ipsa.* Quodd si etiam diversi ejus vel contrarii effectus conspiciantur, non id provenit à causa tali per se, sed à diversitate objectorum, vel aliorum quæ ad agendum requiruntur, quemadmodum patet in exemplo luti & butyri, quodd illud sol vel ignis indurat, hoc liquefacit. Pro-

fi:isci

scilicet enim hanc effectuum diversitatem ex eo, quod objecta diversa sunt, vel cæcus videat; indeque satis perspicitur, quod semper lutum eodem modo se habens indurat, butyrum semper liquefacit; nunquam illud liquefacit, hoc indurat. Quod pertinet quod stipulæ & alia in ignem coniecta statim comburuntur; linum asbestinum verò & ex eo confectæ mappæ igne non absumuntur, sed potius mundantur, sicut scribit Plinius, l. 19. c. 1. Quod sol & ignis corpus calefaciunt, per se est, quod autem ventriculus & alias partes internas refrigerant, per accidens contingit, & propter aliquod interveniens, quod scilicet dum cutis calefit, pori ejus aperiuntur, quibus apertis calor internus expirat, & sic interiora frigescunt.

9. Quod attinet alterum de contrariis motibus pulmonum ab eodem principio, nempe animâ, effectis; respondet Fonseca, eos fieri propter diversos fines proximos, cum pulmones ejiciendi calidi aëris causâ comprimantur, attrahendi frigidi extendantur. An forsitan aliquid huc facit, quod in ipso mobili occurrit quædam contrarietas (comprimitur enim dilatatum, dilatatur compressum) aut quod ab hisce motibus nunquam desistit, sed perpetuò eos efficit, & quidem eodem modo & tenore, nisi ex caloris vehementia vel debilitate aut aliunde varietas aliqua accadat.

10. In causis liberis ex proposito agentibus, non perinde locum habet regula, siquidem illæ eodem modo sese habentes & presentibus omnibus requisitis possunt agere & non agere, & requisitis eisdem existentibus, & eodem modo sese habentibus, possunt diversa agere.

11. Sunt tamen qui & causas liberas presenti regulæ subjiciunt, arbitantes hinc quoque, quando eadem causa diversa operatur occurrere in ipsa aliam quam mutationem, & sic non planè eodem modo esse dispositam, ut licet eodem penicillo pictor & Helenam aliquam & strigofam animum exprimat, intervenire tamen hinc diversas in animo pictoris ideas.

12. Verùm quid de ipsis ideis sive conceptibus,

qui in animo pictoris formantur dicemus? An non potest ex mera arbitrii libertate pictor se determinare ad diversas secum concipiendum ideas, ut diversas intuitu earum effingat picturas? Sed plura de hisce alibi.

13. Quod si quis statuerit, non planè nullum propositionis nostræ esse usum in causis liberis, quantum ad ea, quæ ad mores pertinent, quod is v. g. qui ex habitu peccat, semper peccet, nisi materia peccandi deficiat, nec vel in ipso vel extra ipsum reperiatur propter quod continere sese cogatur, cum eo jam non litigabimus.

REGULA XIV.

Idem est causa contrariorum.

Constitueramus & hujus regulæ explicationem hoc loco proponere, sed angustia chartæ exclusi in proximam aut aliam quandam sequentium disputationum eam rejiciemus.

REGULA XV.

Principium latius patet quam causa.

1. Est enim omnis causa principium, sicut & Aristoteles, cap. 2. l. 5. Met. ait: Sed non omne principium est causa. Nam privatio generationis principium est, ut ex 1. Phys. constat, non causa. Primum punctum lineæ, signum illud longitudinis seu viæ, ex quo quis moveri incipit, itineris, aurora diei principium, non causa est. Theologi Latini, ut testatur Thomas, p. 1. q. 33. a. 1. Patrem in divinis principium filii asserunt, causam esse negant. Quod non aliis discutiendum jam relinquimus. Hanc sententiam expressè legimus apud Averroem: Ità enim Met. comm. 4. Causa, inquit, est minus universalis quam sit principium, quoniam causa solum dicitur de quatuor causis: ac principium dicitur & de causis & de moris initio.

2. Verùm hæc se offerunt difficultates ex verbis philo-

philosophi. Nam in modò citato capite, l. 5. *Met.* principium. *Quor modis dicuntur æquè latè parere ac converti. Quod & expressè jam antè docuerat 4. Met. c. 2. l. 3. his verbis. jam verò ens & unum idem sunt & una natura, quòd mutuo se sequantur, quemadmodum principium & causa.*

3. Loca hæc plurimùm Interpretes torseunt. Viri Doctissimi respondent, nomen *causa* aliquando latè & improprie accipi, aliquando strictiùs & proprie. Latè sumit Aristoteles, 12. *Met. l. 12.* privationem *causam* appellans. Imò aliquando *causa* ipsi communius quid est & latius, angustius autem principium, quod constat ex lib. 3. de gen. animal. c. 9. ubi ait, *Hoc est principium esse, ut ipsum quidem sit causa multorum, sed ipsius nulla sit superior causa.* Juxta hunc locum omne principium est causa, quia per causam in recto definitur, non tamen omnis causa est principium, quia causæ secundæ non sunt principia, quòd ipsarum superior aliqua est causa. Quò pertinet, quod 1. 19. l. 3. de an. dicit, *Semper id quod est, it, præstabilius esse patiente, & principium materiæ.* Ubi patet significationem principii tam angustam esse, ut cum agente retrò currat, vel saltem ità restrictam, ut materiam non comprehendat. Respondetur igitur Aristotelèm in duobus *thes. præced.* citatis locis, vocem principii accipere in significato communi & latiori.

4. Quoniam responsionem textui 3. lib. 4. *Met.* omnino satisfacere censemus: loco autem c. 1. l. 5. *Met.* adhiberi commodè posse non videtur, quòd id ratio à Philosopho ibi assignata permittere non videatur, quemadmodum patebit ex §. 10.

5. Visum est adducere explicationem hujus loci, quam Gabr. Vasquez, p. 2. t. 2. d. 139. ex Alex. Alensi affert, & dicit, ibi non esse illum sensum, quòd causæ totidem modis dicantur, quot principium; sed hunc, quòd principium præter illos modos, quos ipsis assignavit, dicatur iisdem vel tot modis, quibus vel quot dicitur causa, quos cap. seq. proponit.

Ait autem, in textu Aristotelis, esse subintelligendam
 ὅτι καὶ τὰ αἴτια λέγεται (supple) ἡ ἀρχή.

6. Hanc verò interpretationem ità deducit: Pri-
 mum quidem particula ὅτι καὶ significat idem quod
 Latine *aque*, vel, ut alii reddiderunt, *totidem modis*,
 vel *toties*. Deinde particula ὅ continuantis est, &
 significat idem quod *porro*, sicut aliàs sæpè. At par-
 ticula εἰ, quæ vim habet conjunctionis copulantis,
 hæc debet in alio sensu accipi, quem interdum ha-
 bet, ut periti linguæ Græcæ testantur, pro *perinde*
atque, vel pro *atque*, quæ habent rationem comparan-
 tis, & hoc præsertim, quia præcedit particula ὅτι καὶ
 quæ significat comparisonem, nempe *totidem modis*,
 vel *toties*, vel *aque*. Non ergò sic transferre debemus,
totidem modis autem & causa dicitur, sed ità, *toties*,
vel aque porro ac causa dicitur (supple) *principium*.

7. Atque secundùm hanc explicationem optimè
 constat ratio Aristotelis quam istis verbis, de quibus
 controversia est, immediatè subjicit. Ait enim ὅτι καὶ
 τὰ αἴτια λέγεται πάντα γὰρ τὰ αἴτια ἀρχαί.
 Quæ ratio non ità quadrare videtur ad exposi-
 tionem §. 5. traditam; licet aliàs eam non contemna-
 mus. Quæ enim consequentia, Omnes causæ sunt
 principia, E. tot modis dicitur causa, quot principia
 eum quamvis substantia sit ens, non tamen tot modis
 substantia dicatur, quot ens. Quòd si Aristoteles
 rationem suam ità formasset; Causa totidem modis
 dicitur, quibus principium, quia causa & principium
 sunt idem, aliquid concluderetur. At argumentatio
 Causa est principium, E. principium præter modos
 qui ipsi sunt assignati, dicitur etiam tot modis, quot
 causa, satis est congrua.

REGULA. XVI.

Omnis causa agit.

1. Visum est in nostris hisce disputationibus de
 quoque agere, quæ pro regulis sive canonibus phi-
 losophicis ab alijs habentur, cum revera non sint: in
 quibus numeramus præsentem propositionem, quam
 necessariæ veritatis principium esse nonnulli sibi per-
 su-

fuaserunt. Hinc respondentes ad hunc syllogismum: Omnis causa agit. Materia non agit. E. Materia non est causa: concelsâ maiore negant minorem nec verentur asserere, materiam quoque agere. Utuntur autem auctoritate Scaligeri, qui, ex. 307. f. 27. & l. 2. de pl. p. 293. dicit, *Materiam hoc agere, ut forma existat, neque dignam esse inter causas recenseri, si tantum pariatur.*

2. Huic sententiæ videtur quoque favere Arist. qui 2. Phys. c. 3. & 5. Met. c. 2. inter modos τῶν αἰτιῶν, com-
plectendo omnia eorum genera, etiam hos proponit, quod I vel sint ὡς δυνάμεις, vel ὡς ἐκτελέουσαι. Omnis ergo causa, quæ non amplius est δυνάμις causa, ἵκνεται, h. e. operatur sive agit. II. Gubernator in tempestate negligens necessaria ad conservationem navis, est causa efficiens naufragii. Non autem agendo, sed potius non agendo. III. Causa efficiens habitu sunt crebræ actiones: at illæ non agunt, cum actionis nulla sit actio.

3. Nos autem dicimus, I. *Materia non agit.* Quod testatur Philosophus, quando, lib. 1. de gen. & corr. z. 55 ait, ἡ ὕλη ἢ ὡς ἀπὸ τῆς φύσεως, materia quatenus materia est principium passivum: & lib. 2. z. 53. τῆς μὲν γὰρ ὕλης τὸ πάθος, ὅτι καὶ τὸ κινεῖσθαι: τὸ δὲ κινεῖσθαι καὶ τὸ ποιεῖν ἐστὶ ἐκ τῆς δυνάμεως. *Materia est pati atque moveri: movere autem & agere alterius potentia.* Institimus ejusmodi discursum: Si materia agit, sit hoc, aut quatenus educitur forma de ejus potentia, aut quatenus recipit formam in generatione, aut quatenus præsuppositâ generatione intercedit inter eam & formam unio in facto esse, aut quatenus constituit compositum. Consequentiam probo, quia nihil aliud in causatione materię considerari aut nominari potest, in quo ejus actio consistat. Sed non agit primo modo, quia potentia materię, ex qua forma dicitur educi, non est nisi passiva, & sic illam educationem materia non respicit, nisi per potentiam passivam, sicut norunt & concedunt omnes in qui norunt, quid sit forma educi de potentia materię: At quod non respicit aliquid aliter, quàm per potentiam passivam, id non dicitur agere, siquidem ut aliquid agere dicatur, necesse est ut per potentiam activam influat. Non secundo;

quia *recipere* non est agere sed *pati*. Sed neque *tertio*, quia *unio* non est actio, *unio* quidem est actio, sed *unio est terminus actionis*, nempe unionis, scilicet actionis quâ alterum alteri unitur: terminus autem unionis non est actio, aliâs actionis esset actio. Non etiam *quarto*, quia materia constituit compositum vel in-fieri & sic non agit, quia constituit compositum in fieri non nisi per generationem, quatenus est subiectum generationis: at quod concurrit ad generationem non nisi ut subiectum, id non dicitur agere: vel in facto esse, & neque sic agit, quia constituit compositum in facto esse non nisi per unionem. Siquidem hoc ipso, quod materiâ cum forma unitâ, compositum constitutum est, neque ad hoc ulla nova entitas præter unionem requiritur.

4. *Forma non agit.* Agere enim est dare alicui esse, non propriam suam, sed numero saltem *diversam entitatem* & perfectionem ipsi exhibendo vel communicando: At forma dat esse rei, cuius est forma, ut communicet ipsi propriam & eandem, quam ipsa habet, numero perfectionem, non producendo aliam entitatem. Ergo forma non agit. Illustrabimus rem exemplo: Ignis facit aquam calidam agendo, quia aquæ non communicat illum ipsum calorem quem in se habet, sed alium calorem in aqua producit. Calor productus ab igne in aqua, qui est forma aquæ calidæ, etiam facit aquam calidam, non producendo novum calorem in illa aqua, sed quia ipse immediate unitur cum aqua, tanquam forma cum materia, vel tanquam accidens cum subiecto. Vide Fonseca, 5. Met. ph. c. 2. q. 2. s. 2. Zabarellam de mente agente c. 3.

Dicit: Anima agit. Anima est forma, ergo quidam forma agit. Major patet, quia anima intelligit: Item est principium activum, quo moventur membra corporis. Respondeo. Una eademque res diuerso respectu potest sustinere diuersarum causarum denominationem, & sic anima respectu corporis animati est forma: respectu intellectionis & motus membrorum est causa efficiens. Anima agit

agit non quatenus causa formalis, sed quatenus efficiens est. Quando autem nos negamus formam agere, loquimur de forma ut forma, scilicet ut causa formalis est. Concedimus formam agere, sed eatenus non habet rationem forma, sed pertinet ad genus causae efficientis.

5. *Finis non agit.* Loquimur enim de eo quod proprie *re* dicitur; At ut omnes fatentur, & ii cum quibus nobis res est, finis tantum metaphoricè agit, idque *in cit. text. 55. lib. 1. de generat. & corrupt.* expresse scribit Aristoteles, quando dicit, Cuius gratia cetera fiunt (quibus verbis finem describit) acti-
vum non est. Quapropter sanitas [tanquam finis] non est activa nisi per metaphoram.

6. Sed proponemus argumentum generalius, quod directè contradicat illi propositioni, *Omnis causa agit.* Si omnis causa agit, omnis causa est efficiens, atque ita unum tantum erit genus causarum, neque dabuntur tria distincta à causa efficiente causarum genera. Consequentiam probo, quia quicquid agit, est agens, sicut quicquid ambulat est ambulans, & quicquid videt, est videns, &c. Sed omne agens est causa efficiens, id quod ipse etiam Timplerus, cui plurimum tribuunt illi qui negotium modò nobis faceffunt, l. 3. *M. 1. c. 2. q. 5.* profitetur.

7. Quæ ratio etiam probat nec materiam agere nec formam, nec finem, quia si unum ex his generibus causarum ageret, hoc ipso comprehenderetur sub causa efficiente, neque genus causarum peculiare constitueret, & sic quaternarius generum causarum numerus periret, quem tamen sanctè omnes custodiendum censent.

8 *Omnis & sola causa efficiens agit.* Quodd omnis causa efficiens agat, patet ex significatione vocis. *Efficere* enim est *agere*: sicut & effectio est actio. Bo ipso igitur quo aliquid est propriè causa efficiens, agit. Quod facit quòd Philosophi disputant, actionem esse causalitatem, scilicet rationem formalem causae efficientis. Quod si verum est, nulla causa efficiens esse potest quæ non agat, cum nihil esse possit si-

ne sua ratione formali, sicut album non potest esse sine albedine. Sunt nonnulli inter quos numerandus videtur Cajetanus, p^g. 1. q. 73. art. 6. ad. 3. qui statuunt, aliquid esse posse causam efficientem alicujus *sine actione*, solum per naturalem emanationem aut resultantiam, quomodo subjectum aut ejus formam aiunt esse causam proprietatum & accidentium, ut animam suarum facultatum: v. g. intellectus & voluntatis, formam ignis sic esse causam caloris summi, summum calorem summæ raritatis & levitatis, sicut aperte scribit Zabarella 1. de *propol. necessariis* c. 10. & 2. de *medio demonstrat.* c. 5. imò sic ipse distinguit inter causam efficientem *Internam*, quam vocat, cum effectus à causa non distinguitur subjecto, sed in ipsa causa aut in eo subjecto est in quo est causa, quomodo *à rationale* statuit esse causam risibilitatis, quomodo voluntas est causa actus appetendi: & *Externam*, & est id quod effectum extra se in alio subjecto producit, quomodo ignis est causa caloris producti in aqua. Jam asserit causam effectricem internam non agere, & effectum ab ea dependere *sine actione*; hanc ob causam, quod nihil agat in seipsum.

Nos respondemus, sæpè ea quæ statuuntur à subjecto per naturalem resultantiam prodire, *sola ratione* distingui à subjecto, quemadmodum localitas est proprietas quantitatis & ab ea *sola ratione* distinguitur, idemque forsitan verum est de risibilitate, quod scilicet à rationali non distinguatur secundum rem. Estque admodum probabilis sententia Scoti & Nominalium *potentias animæ ab anima non differre realiter*. Ex hac igitur parte instantiæ de iis quæ per resultantiam à subjecto prodire dicuntur, non offi-
ciunt nostræ conclusioni, quia in hisce illud, quod dicitur causa efficiens per *resultationem* non est vera causa, cum ad hoc, ut aliqua vera ejus causa sit, requiratur, ut ab eo realiter distinguatur. De calore & similibus quod dicitur, quod si ejus causa efficiens dicatur esse *non forma & natura* ignis, sed statuitur produci ab illo ipso agente externo, quod ignem

ignem generat, ita ut illud *agens*, si sit alius ignis calore suo, aut si sol sit mediante lumine, producat summum calorem, tanquam necessariam dispositionem pro forma ignis in subiecto, quod in ignem convertitur; Zabarella expressè scribit, Causam inter-
nam non esse propriè dictam causam effectricem: quo posito, nostræ conclusioni non adversatur, utpote quæ de causa effectrice propriè dicta loquitur. Quanquam certè, si ut dicunt, anima potentiarum suarum, & forma ignis summi caloris causa efficiens est, ita ut nulla alia particularis causa efficiens eorum propriè dicta sit, omnino necesse esse videatur, hîc intervenire actionem. Nam anima potentias suas, si ab ea realiter distinguuntur, & ignis calorem recipit in se tanquam subiectum: Sed *recipere est passivè*, & exercetur per potentiam passivam. At *impossibile est passionem esse sine actione*. Quod si igitur potentia animæ & calor ignis fiunt interventu passionis, necesse est etiam causam efficientem adesse, quæ eis agendo det esse. Cum igitur nullam illi, quos contra disputamus, assignent causam efficientem præter animam à qua potentia, & formam ignis à qua calor fluat, necesse est, ut ista sint causæ efficientes horum effectuum per *actionem*. Rationem, quam Zabarella adfert, quod nihil sc. agat in seipsum, infra considerabimus.

9. Deinde etiam quod dictas affectiones attinet, Suarez, di. p. Met. 18. / .3. quæ sequitur Ruveus, 2. de an. 27a. l. de pot. an. q. 6. emanationē sive resultantiam illam veram & propriè dictam actionem esse asserit. Alii autem, inter quos Soncinas, 9. Met. q. 8 Fonseca, 5. Met. c. 2. q. 6. s. 5. Toletus, 2. de an. q. 9. Conimbrienses, ibid. c. 3. q. 3. a. 3. id negant. Sed neque istorum sententia nostram assertionem convellit, quia secundum eos vera causa efficiens propriorum accidentium non rei essentia est, sed ipsum generans, quod per veram actionem ipsum subiectum, & mediante eo proprium accidens tanquam terminum secundarium necessariò producere statuunt, juxta illud vulgatum, Dans formam dat consequentia formæ. &

hac ratione dici propria fluere vel emanare à natura subjecti, quòd nimirum tantam habeant cum eo connexionem, ut, dum ipsum producit generans, ei necessitas imponatur simul producendi ipsa propria tanquam terminum secundarium. Videatur Collegium Complutense, *disp. phys.* 10. q. 7. quod prò aliis, quos vidi, enucleatè hanc rem exposuit.

10. Ad II. respondetur, sermonem hìc esse de causa efficiente, quæ talis est per verum influxum (quæ voce nos idem significare, quod nomine *actionis* existimandum non est, cum reliquis quoque causarum generibus suo quodam modo influxum adscribamus) & vocatur à nonnullis causa physica. Gubernator ille naufragii causa efficiens dicitur non nisi moraliter, quæ ratione ad hoc genus causæ is etiam refertur, qui non impedit aliquid fieri, cum possit & debeat impedire, quamvis in id nullum præstet influxum.

11. Ad III. Actiones crebræ non sunt propriè causa habitus efficiens, sed potiùs sunt rationes formales, quibus aliquid est causa efficiens, quas scholasticorum filii vocant *causalitates*.

12. Ad id quod S. 2. ex Aristotele adductum est, dicimus nomen *ἐρεψια* apud Aristotelem non semper significare actionem aut motionem; Sufficit unum atq; alterum locum attulisse, *Lib. 8. Met. c. 2.* hæc ejus sunt verba: *τὸ δὲ ὑνεψία; ἡρεψία δὲ πλῆθει ἀέρος, ὡς καὶ ὁ ἀήρ, ἐρεψία δὲ ἐστὶν ἡ ἡρεψία, Quid est serenitas aeris? Quies in multitudine aeris, materia quidem est aer, ἐρεψία verò & substantia est quies.* Luculentissimum sanè testimonium: Nam *ἡρεψία*, quæ hìc *ἐρεψία* dicitur, non importat suo significatu actionem, non motionem, cum potiùs sit privatio motionis: neque *ὑνεψία* essentia, quæ dicitur esse *ἡρεψία*, consistit in actione, sed ut & ipsum nomen ostendit, & res ipsa est evidentissima, in negatione vel absentia ventorum, Ita & 3. *phys. cap. 4. 2. 22.* *ἐρεψία δὲ τὸ ἥρπε τοῦ αἵματος καὶ ὕδατος, id est, ἐρεψία ejus, quod est leve, est alicubi esse & in loco supero.* At in loco supero esse potest, ut nihil agat.

Quod

Quod autem de nomine *ἐνέργεια* diximus, id de verbo *ἐνεργεῖν* observandum est, quod interdum apud Aristotelem non significat *agere* vel *operari*, sed *esse* aut *revera esse*, quod vel ex 9. *Met.* c. 3. perspicitur, ubi refellens sententiam Megarensium, qui dicebant actum & potentiam esse idem, & tunc solum aliquem, cum actum habet, habere potentiam ad illum actum, cum autem actum non habet, neque potentiam ad eum habere (ὅταν ἐνεργεῖ, μόνον δύνασθαι, ὅταν ὅ μὴ ἐνεργεῖ μὴ δύνασθαι) inter alia ad id eos ducit absurdum, quod si illa sententia vera esset, sequeretur eum, qui sedet, semper sedere, neque unquam fore ut stet, quod hac ratione, qui ἐνεργεῖ in sedendo, ut Alexand. ibi liquetur, id est, actu sedet, non haberet potentiam standi, sed tantum sedendi: nunquam ergo stabit. Itaque eo loco ἐνεργεῖν in sedendo non significat actionem, sed idem est, quod *revera sedere*, quemadmodum ἐνέργεια, ut patet ex 9. *Met.* 2. 16. licet actionem vel operationem denotet, ejus usus tamen extensus est ita, ut tam late pateat, quam vox ἐντελέχεια, idemque cum ea significet, nempe id, quo aliquid *revera* est. Vide plura apud doctissimum Monlorium in libello de *entelechia*, ubi simul locum S. 1. citatum explicat, & egregie superius propositam à nobis doctrinam de actione causarum confirmat.

13. Aristoteles (ait) *lib. 2. Phys. cap. 3. tum 5. Met. cap. 2.* ubi tradit varios modos & rationes causarum, inter eos hos quoque adfert: τὴν μὲν οὖν δύναμιν λέγουσιν αἰτίας, id est, alia causa dicantur quia esse possunt; alia, quia *revera* sunt. Ubi ἐνεργεῖν non potest significare aliquid agere, sed *revera esse*. Nam si id tantum diceretur de causa efficiente, posset admitti illa interpretatio, idem enim est causam efficientem *revera esse*, quod aliquid agere: At vero dicitur de omnibus causis, quamvis Arist. exemplum adferat in causa efficiente: nam paulò inferius sic habet: παντὶ ὅ ἐνεργεῖται, ἢ κατὰ δύναμιν, id est, omnia causarum genera, aut quia *reipsa* sunt, dicuntur *esse*.

aut quia esse possunt. Quid igitur est materiam *ερεπυσιν*? non sanè agere, cum nullam prorsus habeat actionem, sed reipsa causam esse. Ut as, antequam ex eo fiat statua, materia est statuae potestate, facta verò statuâ dicitur *ερεπυσιν*, hoc est, reuera esse materia. Haec Monlorius.

REGULA XVII.

*Effectus non prædicatur de sua causa; nec,
vice versâ, causa de effectu.*

1. Ita Deus mundi, Sol caloris causa efficiens est: at dici non potest, Deus est mundus, Sol est calor.

2. Inquis I. Possum tamen dicere, mundus est creatus à Deo, calor est productus à Sole. II. Verè sunt sequentes propositiones: Eclipsis est interpositio terræ inter Solem & Lunam, tonitru est extinctio ignis, ira est ebullitio sanguinis circa cor: at interpositio terræ eclipsis, sanguinis ebullitio ira causa est, sicut ignis extinctio tanquam causa tonitru ponitur.

3. Respondeo: Bifariam potest aliquid de aliquo prædicari, in recto & in obliquo. In recto prædicari, est simpliciter prædicari, in obliquo verò non est simpliciter, sed tantum secundum quid, quæ doctrina est conveniens iis, quæ scribit Aristoteles, 1. *prior. cap. 37.* & ratio est: quicquid prædicatur, est prædicatum enunciationis: at quod prædicatur in obliquo, non est prædicatum enunciationis, licet contineatur in prædicato, vel sit pars prædicati. Ergo id, quod prædicatur in obliquo, non prædicatur. Major ex terminis nota est. Minor patet: Quilibet enim vel mediocriter Logices gnarus dicit, huius prædicationis, Mundus est creatus à Deo, prædicatum esse, *creatus à Deo*: id autem, quod significatur hoc ablativo, *Deo* vel *à Deo*, non esse prædicatum sed tantum in eo includi. Eadem ratio est alterius enunciationis. Regula itaque loquitur de prædicatione simpliciter, quæ est in recto, non de ea, quæ in obliquo, quia, ut dixi, id quod in obliquo prædicatur, non reverè prædicatur.

4 Alterum

4. Alterum quodd attinet, illustris Zabarella, *lib. 1. de med. dem. cap. 9.* dicit causas illas prædicari de suis effectibus, non ut causæ sunt, sed ut sunt definitiones: at causam de effectu prædicari non posse in casu recto, ut est causa, posse nihilominus ut est definitio.

5. In qua responsione nos non acquiescimus, propterea, quod allatarum in argumento secundo,

5. 2. propositionum prædicata non aliâ ratione definitiones sunt, quàm quâ sunt causæ. Si ergo non prædicantur in recto ut sunt causæ, nec prædicantur ut sunt definitiones.

6. Nos respondemus, illas prædicationes esse improprias. Sermo autem nobis hîc est de prædicatione propria.

7. Sed necdum omne dubium sublatum est. Nam eum dico, Rationale est risibile, effectus de causa prædicatur in recto, quod probatur, quia hæc est demonstratio: Omne rationale est risibile. Omnis homo est rationalis. B. Omnis homo est risibilis. At in omni demonstratione terminus medius, qui hîc *rationale* est, est causa; & major, qui hîc *risibile*, est effectus.

8. Respondere possumus bifariam: primò adhibendo distinctionem inter causam internam & externam, (cujus distinctionis membris ita utimur, ut non solum dividunt causam in genere, quomodo materia & forma causæ internæ dicuntur, omnes autem finales & efficientes externæ; sed etiam ut dispescunt causam efficientem, & externa dicitur quæ producit effectum extra se & subiectum; in quo ipsa est, qualis causa est architectus respectu domus, ignis vel calor ejus respectu caloris quem in aqua producit: interna verò, quando effectus in eo subiecto existit, in quo est causa, quomodo ratio est causa risibilitatis) & simul dicendo, aliud esse loqui de causa & effectu, si vel utrumque vel alterum saltem vocabulis abstractis significetur, aliud, si utrumque concreto exprimat. Quando prius fit, non datur prædictio inter causam & effectum, sive
causa

causa interna sit, siue externa, ut, ratio vel rationalitas non est risibilitas, sicut nec rationale in concreto est ipsa risibilitas, nec ignis vel calor ignis est calor in aqua ab igne productus: Posterius autem quando sit, inter causam & effectum omnino locum habet predicatio, saltem si causa sit interna, & sic verum est, si dicatur, Rationale est risibile.

9. Et ratio diversitatis est, quia in posteriori casu id, quod significatur per voces causae & effectus in recto, est unum idemque, ut rationale, est animal habens rationem; & risibile, animal habens potentiam ridendi; unum autem idemque animal est, quod rationis particeps est & potentiae ridendi. At quandoque aliqua ita se habent (siue causa & effectus sint, siue quaecunque alia inter ea habitudo intercedat) ut id, quod in recto significant, una sit & eadem res, tunc illorum unum de altero in recto predicari aptum est, quia scilicet το αἶψα ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ τὸ αἶψα, esse (per quod verbum fit predicatio siue enunciatio affirmativa) est compositum atque unum esse, 9 Met. 2. 21. Hinc rectè dicitur, Album est dulce, quia utrumque in recto significat idem subiectum. Est enim album res affecta albedine, & dulce est res affecta dulcedine: Sed datur una eademque numero res, quae utraque affecta est, ut lac. Quando verò id, quod in recto aliqua significant, non est unum, sed duo diversa, quod sic tunc, quando aliqua, licet fort. sit in eodem quidem subiecto sunt, abstractis tamen vocibus significantur, ut albedo & dulcedo: Utrumque enim significat qualitatem in recto, sed non est eadem qualitas albedo & dulcedo, sed sunt qualitates diversae: Subiectum autem, quod idem esse potest v. g. lac, significant tantum in obliquo. Eadem ratio est, si unum abstractum sit, alterum concretum, ut albedo & lac: Namque & hae, quae in recto significantur, diversa sunt. Albedo enim est qualitas, lac verò est substantia; & subiectum habens qualitatem. At subiectum & qualitas ejus non sunt eadem entitas. Hinc fallæ sunt predicationes.

nes, albedo est dulcedo, albedo est lac, vel lac est albedo. Idem asserendum, quando concreti s qui dem utrumque exprimitur vocibus, ea tamen, quæ in recto significantur, non sunt unum, sed plura, ut sint separata, v.g. Æneas genuit Ascanium, sed non est Ascanius, quia licet in recto utrumque nomen significat hominem; alius tamen homo est Æneas, alius Ascanius. Quæ igitur ejusmodi sunt, i. e. quæ in recto non unum significant sed duo, illa non affirmari sed negari de se invicem debent, quia τὸ μὴ εἶναι ὅτι τὸ μὴ συγκείσθαι, ἔλλα πλείω εἶναι non esse (per quod verbum fit enunciatio negativa,) est non componi, sed plura esse: cit. Cui loco geminus est iextus lib. 6. Met. c. 2. τὸ μὲν γὰρ ἀληθεὶ τὴν ταύτησαν ὅτι τὴν συγκειμένων ἔχῃ, τὴν δὲ ὁρίσασιν ὅτι τὴν διηρημένων, habeat enim verum affirmationem in conjunctis, in divisis negationem.

10. Huc pertinet, quod objicitur, Deum esse causam efficientem hominis, cum tamen in mysteriis fidei Christianæ Deus sit homo. Non enim id regulæ adversatur, propterea, quod propter unionem personalem in Christo, id, quod Deus in recto significat, et id, quod homo, est unum & idem, nempe persona τῷ λόγῳ, cum Deus & homo una numero sint persona.

11. Verum superior determinatio nondum rem planè expedire videtur. Dicimus enim rectè, ignis calefacit, liquefacit, plumbum scilicet vel ceram, &c. cum tamen ignis calefactionis & liquefactionis causa efficiens non interna, sed externa sit; siquidem hi motus non in igne sunt, sed extra eum in patiente. Ergo non tantum effectus in concreto prædicatur de causa interna, sed & de externa. Idem patet, cum dicimus, ædificator ædificat.

12. Responderi potest, effectum esse duplicem, rem scilicet productam quæ peractâ actione subsistit, ut domus vel calor aquæ ab igne per calefactionem productus, & ipsum fieri rei, vel motum aut actionem ipsam, ut ædificatio, calefactio. Prior de causa non prædicatur

prædicatur. Non enim ædificator est domus, neque & dico, Ignis est hoc calidum, monstratâ aquâ, quam calefacit. Posterior prædicatur in concreto, ut probat argumentum §. *præced.* cujus causa est ea, quæ §. 9. fuit assignata, quod nimirum effectus hujusmodi voce concretâ activâ expressus, quantum ad id, quod in recto significat, est numero idem cum ipsa causa, sicut ignis & id quod calefacit, ædificator & is qui ædificat, idem est.

13. Non deest ramen & alius respondendi modus ad ea, quæ §. 4. adducta sunt, quod nimirum in hac propositione, Rationale est risibile, subiectum non sit causa prædicati; idque inde constat, quod rationale nihil aliud est, quam res habens rationem; risibile nihil aliud, quam res habens risibilitatem: Unde illa propositio hoc dicit: Res habens rationem est res habens risibilitatem: at res habens rationem non est causa rei habentis risibilitatem, quia res habens rationem, & res habens risibilitatem est una eadēque res: sed unum idemque non causa est sui ipsius, per *reg. 1. tit. 3.*

14. Puto autem sufficere ad demonstrationem, prædicationem effectus de causa in obliquo, vel causam & effectum per medium & majus extremum importari, & in iis contineri, quod fit, cum dico, rationale est risibile, sive, res habens rationem est res habens risibilitatem. Ratio enim hic est causa risibilitatis. Idem dicendum de hisce: ignis calefacit, ædificator ædificat; & calefacit, & ædificat idem sunt, quod & est calefaciens, & & est ædificans, per §. *Met. cap. 7.* Calefaciens autem non est effectus ignis nec ædificans ædificatoris, cum calefaciens sit ipse ignis, & ædificans ipse ædificator. Ergo nec in positis propositionibus prædicata sunt effectus subiectorum: effectus autem, calor, ædificium, vel etiam calefactio, ædificatio, verbis calefacit, ædificat includuntur vel inferuntur.

15. Objicis iterum: Causa non prædicatur de effectui, vel effectus non est causa. Causa efficiens
sic

five generans Ascanii est homo, nempe Æneas. B. Ascanius non est homo. Quæ conclusio cum falsa sit, minor vera, majorem falsam esse necesse est.

16. Respondeo: Causa non prædicatur de effectu aut vice versâ, nomine proprio vel individuum significante; prædicatur tamen specifico nomine: ut quando causa est univoca, quia ipsa & effectus non sunt idem numero, sunt tamen idem specie, ut, Ascanius non est Æneas, est tamen homo, sicut ejus pater Æneas est homo: quando autem est æquivoca, inter eam & effectum interdum datur prædicatio sub nomine generico, ut rana à sole genita non est sol, est tamen substantia, sicut sol est substantia; interdum autem nè sub nomine generico quidem prædicatio datur, ut si causa significetur nomine substantiæ, effectus verò sit accidens. Hæc enim nullum genus commune habent, Unde dici potius debet, in superioribus illis propositionibus aliquid, quod de causa prædicatur, prædicari quoque de effectu, & vice versâ, quàm causam prædicari de effectu, aut vice versâ. Istæ enim prædicationes, Ascanius est homo, Rana est substantia, non sunt causæ de effectu, sed prior speciei esset de individuo, posterior generis de specie.

17. Ex quibus etiam patet, non plus efficere illos, qui artem esse habitum negant, quòd sit causa habitus, quàm si quis colligat, Æneam non esse hominem, quòd sit causa efficiens hominis.

REGULA XVIII.

Causæ sunt sibi invicem Causæ.

1. *Ἐστὶ γὰρ τινὲς καὶ ἀλλήλων αἰτία.* Sunt etiam quædam sibi invicem causæ, ait Philosophus, 2. Phys. 2. 30. & 5. Metaph. cap. 2. idque manifestum est in causa finali & efficiente, per quas illam propositionem Aristoteles quoque declarat. Deambulat enim aliquis sanitatis causâ, & sic sanitas est causa

causa finalis, quòd deambulet, ejus sanitatis ille ipse, qui deambulat, per hoc quòd deambulat, causa efficiens est.

2. Cæterùm cum aliquid esse causam alicujus causæ bifariam dicatur, primò, ut res quædam est, sive secundùm esse ab'olutum, deinde ut est causa, sive ratione causalitatis, illud evidens esse videtur, finem esse causam finalem efficientis, quoad causalitatem ejus, efficiens verò esse causam finis, quoad esse ejus, sicut docent Albertus Magnus, 2 *phys.* 27. 2. c. 6. & Thomas, in *cit. loco Arist.* quos sequuntur plures alii. Primum patet, quia actio est causalitas efficientis, perque eam est agens sive efficiens formaliter. Moveretur autem ad agendum à fine, estque finis causa propter quam actio est. Secundum quoque manifestum est, quia finis, quando moveretur agens vel efficiens ad agendum, nondum est, postmodum efficitur. Quod ipsum de fine *cujus* intelligendum est, non de fine *cui*. Hic enim præexistit, neque ab agente efficitur, quemadmodum finis *cui* actus medendi est ager, qui a Medico & medicamenti non efficitur, sed præexistens fini *cujus*, nempe sanitati, restituitur.

3. Dicis: Neque finis *cujus* semper efficitur, sed sæpe jam antè existit, quæ res clara est in puella, quæ finis est proci. Quæ causa est, quòd finis vulgò duplex constituatur, efficiendus, & obtinendus.

4. Resp. Esse puellæ non est finis ejus qui conjugium ipsius ambit, sed possessio & fructio. Licet igitur puella sit tunc, quando quis eam procatur; nondum tamen ejus est possessio & fructio, sed hæc demum sequuntur. Eadem ratio est reliquorum, quæ dicuntur *fines obtinendi*.

5. Suarez, *disp. Met.* 27. s. 2. finem esse causam efficientis cujusdam secundùm esse, ut actum intelligendi esse causam finalem intellectus, imò universam potentiam esse operationis gratiâ asserit, & rem imprimis evidentem esse putamus exemplo medicamentorum, quæ sanitatem efficiunt, propter quam tantquam causam finalem facta sunt.

6. Materia quoque & finis sibi invicem causæ esse possunt

possunt. Materia enim est propter compositum, tanquam propter causam finalem, quod compositum vicissim ex materia constituitur. Ità latères & lapides sunt materia domus, quæ vicissim ipsorum finis est. Non enim domus est lapidum aut laterum gratiâ, sed hi sunt gratiâ illius, ait Aristoteles, 2. de part. anim. c. 1. Partes similes quoque sunt materia dissimilariū, quæ vicissim illarum fines existunt; sunt enim similes gratiâ dissimilariū, ut iterum *ibid.* Philosophus dicit.

7. Imò & materiam causam materiale formæ, & formam vicissim causam finalem materiæ esse asserit Suarez: quorum prius indubitatum est illis, qui formam è potentia materiæ educi statuunt, posterius 1. 37. lib. 2. de an. fundari videtur.

8. Existimaverit fortassis aliquis, mutuam inter materiam & finem causalitatem ostendi posse ex eo, quod conclusio est causa finalis præmissarum, præmissee verò sunt materia ejusdem, ut patet ex 2. Phys. 2. 31. 74. 89, 98. Verùm quid de hoc argumento sentiamus, non difficulter colligi poterit ex iis quæ §. ult. asserentur.

9. Nec obesse nobis hîc arbitramur c. ult. lib. 22. phys. ubi docetur, finem esse causam materiæ, materiam verò non esse causam finis: quamvis istum locum non hîc, sed infra in 1. de mat. finis consideraturi.

10. Idem Suarez materiam quoque & formam sibi invicem causas esse asserit. Sed nobis hac de re jam agere non placet. It videntur ea, quæ exposita hæcenus sunt, sufficere, imprimis cum Philosophus non dicat, omnes causas aut omnia causarum genera invicem causas esse, sed tantum, *quædam*, inquit, *sunt sibi invicem causa*. Id verum est, mutuam causalitatem intercedere nec efficiendi cum materia aut forma, neque inter quæcunque causas ejusdem generis.

11. Suarez negat, mutuam inter formam & finem intercedere causalitatem. Argumentum ejus est, quod forma consideretur vel ut est finis generationis, vel ut ordinatur ad aliam formam ut finem, sed neutro modo inter finem & formam mutuam exerceri causali-

causalitatem probat. Verum quicquid de re ipsa sit, argumentum ejus nullum est, quia potest dari tertium disjunctionis membrum. Dixerit enim quis formam considerari posse quoque respectu compositi, cujus est causa formalis, & ut materiam ita & formam referri ad compositum ut ad finem. Probationem utriusque membri Suarezianam asserre nihil attingit cum ostensum jam sit, propositionem esse morbidam.

12. Causas ejusdem generis non esse sibi invicem causas, ut efficiens non posse esse causam efficientem sui efficientis, neque materiam causam materialem suae materiae, &c. ea loc. *Arist.* §. 1. cit. confirmari posse docent, quod ibi dicat Aristoteles, quasdam esse sibi invicem causas, sed non eodem modo. Verba haec sunt; *Sunt etiam quaedam sibi invicem causa, ut labor est causa firmæ corporis constitutionis, atque hac est causa laborandi, non tamen eodem modo, sed hoc est causa ut finis, illud autem ut principium motus.*

13. Verum nemo non intelligit, illam determinationem, non tamen eodem modo, non respicere nisi istud exemplum de labore & firma corporis constitutione. Nec video, quomodo inde probari queat, in universum non posse causas ejusdem generis sibi invicem esse causas: quamquam certe res ipsa certissima est, ejusque firmissimam probationem vide apud Suarezium, ut & illius quod de efficiente respectu materiae & formae §. 8. asseruimus.

14. *Dicis I.* Si quaedam sunt sibi invicem causa, idem erit eodem prius & posterius; prius quidem, quatenus est illius causa, posterius autem quatenus illud vicissim ipsius est causa, & ipsum est illius effectus; imò idem prius erit seipso, quoniam prius priore, est prius posteriore.

15. *Dicis II.* Vapores sunt materia pluviarum & pluviae vicissim vaporum. Praemissa sunt materia conclusionis, ut antè vidimus ex Aristotele. Sed conclusio est vicissim materia praemissarum, quatenus ex quaestione una cum termino medio tanquam materia praemissa

... constitutum. Quæ autem & conclusio non materiâ, sed *τῶν* tantum differunt, quemadmodum de propositione & problemate asserit Aristoteles. 1. Top. c. 4. Ergo quædam sunt sibi invicem causæ in eodem genere.

16. Ad I. dicimus, Finem ut actu est in rerum natura, esse effectum & posteriorem aliis causis, posteriorem, inquam, tempore vel ordine naturæ generantis; ut verò esse suum potentiâ obtinet, vel etiam ut habet esse cognitum sive objectivum in intellectu, esse causam, & illis priorem, & quidem in ordine naturæ intendentis. Quin secundum esse cognitum aut ut est potentiâ est prior seipso quoad esse reale. Absurdum est idem esse tum alio tum seipso & prius & posterius secundum idem esse, & eodem prioris & posterioris genere; diverso autem genere aut secundum esse diversum inconveniens non est.

17. Ad II. dicimus, Non esse eosdem numero vapores qui ex pluvia efficiuntur cum iis qui sunt ejusdem materiæ, uti pater. Idem censemus dicendum de terminis quæstionis vel conclusionis & præmissarum. Cum enim in conclusione & præmissis fiat repetitio eorundem terminorum, quomodo sunt iidem numero termini? Accedit, quod nec quæstio nec conclusio sint eadem numero oratio, nec iisdem numero consent terminis. Quando autem Philosophus affirmat, quædam sibi invicem causas esse, id vult, nempe eandem numero rem quæ aliam causat, ab eadem vicissim causari.

REGULA XIX.

Causa possunt coincidere.

1. Ità Philosophus, 2. de anim. l. 36. docet, animam esse causam in triplici causarum genere, nempe formam, finem, & efficientem. Forma est respectu corporis viventis, ut plantæ, animalis, quod cum materia tanquam actus cum potentia constituit. Finem esse ait respectu materiæ, quoniam nimirum partes corporis animati gratiâ animæ tanquam ejus instrumenta facta sunt. Efficiens est operationum vel motuum.

tuum, qui viventibus competunt, ut motus p-
vi, nutritionis, accretionis, actus sentiendi, &c. Patet
igitur eandem numero rem causam esse formalem, fi-
nalem, & efficientem, si non eodem, diverso tamen
respectu, sicut ex dictis patet. Imò formam, quæ est
principium corporum naturalium, universim docet
esse finem generationis, 2. *Phys.* 2. 14. & 23. & 1. 5.
Metaph. 1. 5. *Text.* 7. 2. *phys.* dicit, formam, finem, &
efficiens sæpe in unum coire.

2. *Inquit*: Modò dictum est eandem numero rem
tria illa causarum genera denominare. At in jam cit,
2. 7. id traditur tantum de forma & fine, una nu-
mero res, forma, & finis esse potest. Causam effici-
entem verò cum hisce, rem eandem specie quidem,
non tamen numero esse, dicitur.

3. Respondeo, in cit. *textu*, Aristotelem loqui de
eodem numero, effectu, & generatione ejus. Hoc
modo eadem numero res est & forma, & finis, quem-
admodum eadem numero anima est forma buce-
phali, & finis generationis ejusdem: at principium
effectivum bucephali non est illa ipsa ejus anima,
sed anima alterius equi, qui ipsum genuit. Hisce ta-
men non obstantibus anima bucephali est principium
effectivum in generando alio equo.

4. Sed queri potest, An & materia cum fine & re-
liquis causis possit coincidere? Quod negandum vi-
detur. Si enim id fieri quoque posset, cur Aristoteles
omissâ materiâ de tribus tantum causarum generibus
affirmasset?

5. Monlorius, in *præfat. in prior. Anal.* de fine &
materia circa quam, & quidem ejusdem rei, affirmat.
Docet enim argumentationem Logicæ esse & materi-
am, & finem. Neque obstat, inquiens, quod dicit A-
ristoteles, 2. *Phys.* materiam & finem non posse unum &
idem esse. Nam materia ex qua quippiam efficitur, de qua
ibi agit Aristoteles, diversa est à fine ejus effectivum. Ar-
gumentatio verò non est ejusmodi materia Logica, sed in
qua versatur Logica, & de qua efficienda tradit præcepta.
Cui sententiæ cur non calculum nostrum adjiciamus,
non videmus.

6. Existimamus insuper, id afferendum esse de materia in qua, vel ut sumitur pro subiecto formarum accidentalium, & id quoque eodem respectu, ut homo est & subiectum actus medendi & finis *etc.* Imò non veremur statuere, omnia quatuor causarum genera eandem rem denominare. Eadem enim anima rationalis est causa formalis hominis, est finis generationis, efficiens quoque & materia in qua est actuum suorum, ut & habituum.

REGULA XX.

Cujus causa bona est, id ipsum bonum, & cujus causa mala est, id ipsum malum.

1. Quò pertinet illud *Matth. 7. Omnis arbor bona, bonos fructus facit; & mala arbor, malos.* Atqui non sequitur *inquis*, 1. Deus est causa Diaboli, & est bonus, E. Diabolus est bonus. 2. Hic sutor est bonus, E. calceus ab eo factus est bonus.

2. Dicimus ad veritatem regulæ, requiri ut bonitas competat causæ quatenus est causa, sive ut non competat causæ in ordine ad effectum per accidens, & ut sit sermo de effectum, quatenus est effectus sive secundum quod à causa producitur: Item, ut cætera sint paria. Quæ verò proponuntur à *Dd. Colonienfibus in summulam Petri Hispani tract. 5.* Jam respondeo ad 1. Diabolus est bonus quatenus effectus Dei; est autem effectus Dei ratione suæ substantiæ quâ utique bonus est. Fuit etiam Diabolus in quantum effectus Dei, bonus moraliter, in bonitate enim morali à Deo fuit productus. Quòd autem jam malus est, per accidens est, & ut malus, non est dei effectus. Ad 2. Aut est sermo de bonitate morali in antecedente, aut de bonitate & perfectione artis. Si prius, non valet consequentia: propterea quòd bonitas moralis non competat sutori quatenus sutor, nec facit aliquid ad effectum calcei, sed ad hoc opus planè per accidens se habet; Si posterius, & cætera sint paria, bona est consequentia: quam ob causam semper in antecedente & consequente oportet præ-

prædicatum hoc *bonum* eodem modo accipi, & non in antecedente de morali bonitate, in consequente de bonitate artis. At inquis: Si vel maximè in antecedente sit sermo de bonitate *artis*, nulla tamen est consequentia, quia sutor bonus potest calceum facere malum & deformem, sicut & architectus bonus malam domum, vel propter materiam non satis idoneam, vel quia ita ipsis placet. Resp. Dixi, si *causa sunt paria*, h.e. si & materia & alia requisita ad producendum effectum rectè & bene sese habent. Quando igitur materia non est satis idonea, tum cætera non sunt paria. Potest etiam dici, quando quis est bonus artifex, tunc opus est ejus esse bonum in quantum ab artifice est. Est autem opus v. g. calceus aut domus ab artifice ratione *forma*, non materiæ. Quod enim arbitrii sui libertate, artifex bonus interdum efficit opus non bonum, nullo in materia vitio existente, puto, nè hîc quidem cætera esse paria. Nam omnis artifex operatur secundum formam quandam, quam de opere producendo in animo concepit, eaque *idea* vocatur. Unde Aristoteles, 7. *Metaph.* c. 13. scribit, ex domo fieri domum, eam scilicet quæ constat ex materia, ex ea quæ materiæ experta est. Quando jam architectus bonam non efficit ex eo quod ita placuit, & necesse est eum non formasse conceptum operis boni & perfecti in sua mente, & sic cætera non sunt paria. Hæc instantia de artifice bono malum opus efficiente, non urget, si regulam intelligamus de effectu *in potentia*: causæ bonæ effectus semper potest esse bonus.

N.B. Adjecimus tres regulas sequentes, quarum maximè etiam usus est in genere causarum.

REGULA.

Propter quod unumquodque tale est, illud magis tale est. Aristoteles 1. post. text. 15.

1. Ejusdem propè sensus est illud, quod habetur
2. *Metaph.* c. 4. *Unumquodque est maximum, secundum quod alii inest, quod est ejusdem nominis & rationis*

tionis, τὸ συνύπαρξεν, sicut ignis calidissimus est propterea quod est causa caloris in aliis.

2. Pertinere autem nostram regulam ad doctrinam causarum, inde manifestum est, quod quando aliquod prædicatum convenit subjecto propter aliam causam, hic comparatur subjectum & causa in illo prædicato, quod est ejus causæ effectus, & dicitur tale prædicatum ipsi causæ magis convenire.

3. Est, qui regulam istam restringit ad solam causam finalem, propterea quod τὸ & solam causam finalem significet: sed rationem hanc nullam esse vel ex solo *textu 7. lib. 1. poster.* palam est: Ibi enim, cum doceat Philosophus, scire esse cognoscere causam propter quam, non solum finem denotari, cum scientia non solum fiat per causam finalem, his etiam notum est, qui vix primis, ut aiunt, labris doctrinam demonstrationis gustarunt. Multa alia loca brevitaris causâ non adducimus.

4. In eadem sententia est Petrus Hurtadus de Mendoza, *disp. Log. 11. sect. 3. §. 19.* Nam in *efficiente* in quo est falsum, Homo enim est creatus propter Deum, E. & Deus est magis creatura. Item in *causa formali* est falsum, ut, Homo est propter animam, E. ipsa anima magis erit homo. Item in *materia* est falsum, ut, Cathedra est propter lignum, E. Lignum est magis cathedra. In *sola finali* est verum. Est enim bona hæc consequentia, Medicina amatur propter salutem, E. magis amatur salus.

5. Javellus *comp. log. tract. 11. c. 2.* planè contrariam fovet sententiam, & statuit de sola causa efficietice procedere. Nam de finali fallere, hoc ostendit exemplo, quia non sequitur, Homo deambulat propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat.

6. Verùm utraque sententia adversatur Aristoteli, prima quidem quia *circa text. 15. 1. post.* ubi istam regulam proponit, ita argumentatur, Propter quod nunquamque est, illud magis est. Et conclusio cognoscitur propter principia, ergo principia magis cognoscuntur. Principia verò sive remissa in demonstratione non habent rationem causæ finalis, sed efficientis

cientis. Et Philosophi verba quæ ex 2. *Metaph. text.* 1. in §. 1. adduximus, & eundem ferè sensum habent cum nostra regula, etiam de causa efficiente esse accipienda evidens facit exemplum de igne, qui est causa efficiens caloris in cæteris.

7. Secundam nempe Javelli explicationem etiam contra Philosophum esse indè patet, quod Philosophus, cit. text. 13. ait, Semper enim propter quod unumquodque tale est, illud est magis tale, ut propter quod amamur, illud magis amatur: quod certè causam finalem concernit.

8. Manifestum autem est ex dictis §. 4. & 6. ut & ex hoc, quod non sequitur, Homo est ebrius propter vinum, ergò vinum est magis ebrium, & similibus exemplis, non ità nudè & simpliciter regulam esse intelligendam, sed certam requiri explicationem. Plerique in hoc consentiunt, debere prædicatum, in quo duo inter se per præsentem regulam comparantur ambobus inesse, hoc est, utrique competere, & de utroque prædicari. Nam non requiritur ut revera & subjectivè insit, ut perspicuum est ex adducto illo exemplo Aristotelis: id magis diligimus, propter quod diligimus: ut magis diligimus sanitatem quàm medicinam; quia medicinam propter sanitatem diligimus. Hic certè dilectio neque in medicina inest revera, neque in sanitate, sed in homine diligente. Sufficit igitur etiam denominatio extrinseca.

9. Atqui, inquis, non sequitur, Paries est albus propter pictorem, Ergò pictor est magis albus, cum tamen albedo non parieti solàm, sed & pictori insit. Resp. Prædicatum in quo causa & effectus comparantur debet ità causæ competere, ut se non habean per accidens ad effectum, sed ut per ipsum causam in effectum influat. Hinc nihil obstat, quo minus sic colligam: Aqua est calida propter ignem, ergò ignis est magis calidus, quia calor ità igni inest, ut ignis per calorem suum aquam faciat calidam. At in modò allato exemplo, albedo per accidens inest pictori, neque per suam albedinem dealbat parietem, quod vel exinde constat, quod Æthiops æquè illud præstare potest.

10. Utrumque nempe, & id quod octavâ, & id quod precedenti §. 9. diximus, paucis complexus est Cæteranus, in cit. loc. 15. 1. post. asserens, necesse esse ut nomen effectûs reflectatur super causam, hoc est, ut effectus apponatur causæ, & de ea affirmetur posita conjunctione quia, aut aliâ causali loco præpositionis propter, ut cum dico, Luna est lucida propter solem, ergo sol est magis lucidus. Reflexio in antecedente ita fit, Luna est lucida, quia sol est lucidus. Quod cum verum sit, rectè inferitur solem esse magis lucidum. Egregium documentum, & quo observato multas difficultates & instantias quibus circumveniri per hanc regulam incauti solent, repellimus. Ità enim non valet, Homo est ebrius propter vinum, ergo vinum est magis ebrum, quia ebrum esse non competit utrique extremorum: Vinum enim non est ebrum; & si fiat reflexio hoc modo, Homo est ebrius quia vinum est ebrum, tunc aperte falsum est.

11. Quidam occupatus in hoc syllogismo, Propter quod unumquodque tale est, illud magis tale est. Atqui Imperator habet suam dignitatem propter proceres imperii: Ergo, Proceres magis habent dignitatem, dicit regulam procedere in causis naturalibus non in voluntariis, & idcirco mirum non esse, istam argumentationem fallere; cum proceres vel subditi sint auctores dignitatis imperatorie, tanquam causa voluntaria.

12. Verùm non opus est istâ distinctione & limitationum multiplicatione: Facilis est responsio ex iis quæ §. 8. & 9. diximus: vitium nempe hoc est, quod proceres summam dignitatem, postquam eam Imperatori contulerunt, amplius non habent; sicut populus Romanus habebat summam potestatem, quando tamen eam in principem contulit eam non retinuit. Deest igitur, quod diximus, Prædictum, in quo sit comparatio, utrique extremorum inesse.

13. Eodem morbo laborant omnia alia argumenta, quibus auctor ille regulam in voluntariis causis non valere probare conatur. Hinc etiam sumitur respon-

hio ad argumenta Mendozæ, & Javelli, & id quod S. 8. objectum fuit, in illis enim prædicatum non convenit utrique, siquidem non convenit causæ: & si reflexio illa Cajetani instituat, antecedens redditur falsum: Neque enim Deo esse creaturam, nec animæ hominem esse, nec sanitati deambulare, nec vino ebrium esse competit. Et si dicas, Homo est creatura propterea quod Deus est creatura. Petrus v. g. est homo propter animam, id est, quia anima est homo. Homo deambulat propter sanitatem, id est, quia sanitas deambulat. Homo est ebrius propter vinum, id est, quia vinum est ebrium, omnia falsa sunt. Ità etiam se habet exemplum de cathedra, si quis enim monstratâ cathedrâ ligneâ diceret, hoc est cathedra, quia lignum est cathedra, non concederetur, quia cur aliquid sit cathedra, causa non est lignum.

14. Verum neque dum satis explicatus regulæ sensus esse videtur: Observatis enim iis quæ hæcenus attulimus, adhuc dantur instantiæ; Nam filius est homo propter patrem: & hic homo diligit mundum propter Deum: item homo videt propter oculum; nec tamen pater est magis homo, nec ille qui mundum non diligit propter Deum, magis non diligit, nec oculus magis videt quam homo.

15. Propter hæc & alia, Toletus alias insuper proponit limitationes; quarum prima, prædicatum debere recipere magis & minus; quæ limitatio etiam est Alberti Magni, Tartareti, Zimara, Zabarella, Conimbricensium & multorum aliorum. Et hanc ob causam illam argumentationem, Filius est homo propter patrem, ergo pater magis est homo, fallere dicunt. Homo enim tanquam substantia non recipit magis & minus. 2. Regulam non valere in effectibus privativis, quam Toletus dicit esse Lovanensium. Hanc ob causam non esse sanam illam collectionem, Ille non diligit mundum propter Deum, ergo mundum magis non diligit. 3. Debere esse diversa prædicata in utroque extremo comparationis, & propterea non procedere, Homo valet propter

pter oculum, ergo oculus magis videt. Hæ igitur sunt responsiones Tolero ad argumenta §. duobus præcedentibus proposita.

16. Verum enimvero hæc paulò accuratiùs examinanda sunt. Agemus priùs de secunda conditione, quòd in ea res præ reliquis planè videatur. Dico igitur eà nihil opus esse, hæc cerè argumentatio est optima, Non faveo huic homini propter scelera, ergo sceleribus magis non faveo. Ubi tamen æquè est *esse* *privativus*, ut cum Tolero loquar, atque cum dico, Non amo mundum propter Deum, ergo Deum magis non amo. Cur autem in hoc exemplo non procedat, & sit consequens falsum, antecedente vero, res clara est ex antea dictis, quia scilicet si reflexio Cajetani adhibeatur, antecedens est falsum: Si enim dicas de eo, qui mundum non diligit propter Deum, hic mundum non diligit, quia Deum non diligit, falsum dicis. Ille enim potius ded non diligit mundum, quia Deum diligit; in hoc igitur prædicatum, *non diligit*, non competit utrique extremorum: Mundo quidem competit, sed non Deo.

17. Contra primam conditionem disputant producendo hoc exemplum, Discipulus est doctus in ea re quia præceptor est doctus in ea re: ergo præceptor magis est doctus seu doctior in ea re. Hic licet doctum esse recipiat magis & minùs, & nullum alium requisitum desit, antecedens potest esse verum, & consequens falsum: potest enim fieri, ut uterque eandem rem æquè calleat.

18. Hi igitur duplicem sensum regulæ faciunt, quorum uno *magis* intelligitur de *intensione*, ita ut magis esse sit *intensius esse*: Altero, magis esse est *majori jure* esse: In priori sensu communiter accipitur, & hoc modo asserunt, ad veritatem regulæ requiri, ut prædicatum recipiat magis & minùs. At isti, rejecto hoc sensu, propterea quòd in eo nullo deficiente alio requisito potest argumentatio inferre consequens falsum ex vero antecedente, sicut ex §. præcedente patet, cum non necesse sit, præceptorem

esse intensius doctum, licet propter ipsam disciplinam doctus sit. Posteriores acceptant & urgent, ita, ut sensus regulæ sit: Quod est causa ut aliud sit, id majore jure est. Hoc modo jam aiunt nihil falsi inferri, sed legitimas esse has argumentationes, Filius est homo propter patrem, ergo pater magis, id est, majore jure est homo. Discipulus est doctus in ea re, quia praeceptor in ea est doctus, ergo praeceptor est magis, id est, majore jure est doctus in ea re.

19. Sed neque hic sensus ab omni ictu tutus est. Offert enim hujusmodi se instantia, Hic homo amat vetulam uxorem propter nummos; Ergo hic majore jure nummos amat? Præterea hæc explicatio non videtur attingere vim argumenti, ad quod Aristoteles, *text. 5. l. 1. post.* regulam nostram utitur. Cum dicit, conclusionem esse notam propter principia, & propterea principia esse magis nota, hoc non velle videtur, quod principia majore jure sint nota.

20. Sunt, qui cum & ipsi statuunt propter instantiam §. 17. allatam regulam non posse intelligi *Metaphysicæ* de majore formæ intensiōne, dicunt *Topicæ* esse accipiendam de majore probabilitate, hoc modo, Propter quod unumquodque tale est, illud ipsam tale esse magis probabile est. Bonas igitur esse has sequelas, Discipulus est doctus propter præceptorem, ergo magis probabile est, præceptorem esse doctum. Filius est homo propter patrem, ergo magis probabile est, patrem esse hominem. Ratio limitatio- nis est, quia Dialectica argumentatio est probabilis. Ergo omne etiam istius principium cum limitatione illa intelligi debet.

21. Verum, etiam de hac explicacione dubito an satisfaciat. Aristoteles, *tex. 16. l. 1. post.* hanc regulam de præmissis & conclusione syllogismi demonstrativi usurpavit, & docuit, necesse esse præmissas magis cognosci & credi, propterea quod propter eas conclusiones cognoscamus & credamus. At in syllogismo demonstrativo ejusque præmissis & conclusione non attenditur probabilitas; neque vult philosophus præmissas esse notas; probabilius est conclu-

conclusionem esse notam, sed docet præmissas naturâ in se & simpliciter esse notiores: Similiter qui dicit, Illud propter quod amamus magis amari, non hoc vult, probabilius esse id amari, sed perfectius & majori amore amari.

22. Sed nec ratio hujus limitationis concludere videtur: puro enim aliud esse principium aliquod esse probabile, aliud, ipsum loqui de probabilitate, ita scilicet ut in eo aliqua vox exponenda sit per vocem probabile. Posito enim, omne principium argumentationis Dialecticæ esse probabile, non statim tamen de probabilitate intelligendum est ita, ut in eo *vox quædam* per probabilitatem sit exponenda. Nam hoc est principium argumentationis Dialecticæ, Comparativus præsupponit positivum, sive Quod est magis tale, illud est tale, ut aqua est frigidior aere, ergo est frigida. Hoc principium probabile est, nec tamen necesse est, ut comparativus vel *magis* exprenatur per *magis probabile*, sicut non est sensus, cum aqua dicitur magis frigida quam aer, quod probabilius sit, aquam esse frigidam; sed intelligitur de *intensione*, quod intensius frigidum sit, cum hoc ipso tamen stat, propositionem illam esse probabilem. Probabile enim est id, quod est intensius tale, absolute esse tale. Hinc ergo non sequitur, Hoc principium, Propter quod unumquodque tale est, illud magis tale est, est Dialecticæ argumentationis principium. Ergo intelligendum est cum limitatione probabilitatis, hoc est, *magis* idem est, quod *magis probabile*, quia posito quod *magis* significet intensius, vel *majori jure*, hoc non obstarer, quo minus ipsum principium posset esse probabile. Taceo non necesse esse, ut omne principium argumentationis Dialecticæ sit probabile: potest enim altera propositio Syllogismi Dialectici esse necessaria, modo altera sit probabilis, sicut docet Fonseca, l. 7. instit. c. 6.

23. Ut autem meam sententiam ulterius de secunda conditione explicem, ex hactenus dictis constat, authores eos illam introduxisse motos hoc &

similibus argumentis : Filius est homo propter patrem, sive quia pater est homo, ergo pater magis est homo. Docent enim hoc argumentum non procedere cum antecedens verum sit, consequens falsum, propterea quod homo non recipiat magis & minus, id est, non sit capax intensiōis & remissionis. At mihi non opus esse videtur, ut ad hoc confugiamus : puto enim ipsum antecedens, quod communiter pro vero habetur, falsum esse. Filius enim non propter patrem sed ex propria natura, & per hoc, quod constat ex corpore organico & anima rationali est homo. Est enim homo predicatum personæ filii essentialē & quiddativum, quod propterea ipsi non convenit per aliquam causam externam. Itā ipse Zabarella, *de scient. natural. cons. tit. c. 10.* quando inquit, Quamvis filius sit à patre genitus, non est tamen homo à patre, sed à sua forma.

24. Quod attinet illud argumentum S. 17. propositum, quo secunda illa conditio rejiciebatur, salvo aliorum judicio existimo, & hic antecedens esse falsum, siquidem ad ejus veritatem requiritur ut præceptor sit causa proxima, adæquata, & propter quam: quemadmodum nec ullum dubium est, quin de hujusmodi causa Aristoteles in regula nostra loquatur. At talis causa non est præceptor Inposito exemplo; ad comparandam eruditionem præter præceptorem requiritur in discipulo ingenium, attentio, & frequentia actionum, quibus imprimis & tanquam causâ proximâ, habitus & eruditio comparatur. Certè causâ proximâ positâ ponitur effectus: At dato præceptore, qui tam eruditus sit, fieri potest, ut discipulus non tam eruditus evadat. Et hoc est quod supra S. 13. diximus, nempe lignum non esse causam cur aliquid sit cathedra: quamvis enim sit causa materialis cathedræ, non tamen est causa propter quam.

25. Unde arbitror non necessarium esse ad veritatem regulæ ut predicatum intensiōem & remissionem.

missionem recipiat, quamvis etiam nullam causam videam, cur aliquid excludatur. Certè cum Aristoteles, *cit. 2. 4. 1. 2. Metaph.* illam regulam proposuisset, addit ignem esse calidissimum, quod a iis causa sit caloris. Calidissimum certè per intentionem est. Et cum dico, Aqua est dulcis propter mel, ergò mel magis est dulce. Potest autem & magis aliquid dici nullà interveniente in ensione, sicut substantia prima, maximè etiam inter secundas, species magis quam genus substantia dicitur ab Aristotele, *cap. de Substant.* Et rectè videtur ita colligi Substantia secunda est substantia propter primam, ergò prima est magis substantia. Et hanc ob causam dixi non necessarium esse ad veritatem regulæ, ut prædicatum intentionis & remissionis sit capax.

16. Quantum ad tertiam conditionem, quod nimirum prædicatum non debeat esse idem numero in utroq; extremorum, malim audire alios. Videtur non repugnare unum idemque numero prædicatum duobus convenire, sed uni magis quàm alteri, propter ea quod per ipsum alteri conveniat; quemadmodum albedo est extensa, quia subiectum est extensum, & ita quidem, ut eadem sit extensio per quam subiectum & albedo extenditur. Neque tamen negandum videtur, *extensum esse*, magis convenire subiecto, quia ipsi magis per se convenit, albedini autem plane per accidens.

17. Hæc si ita se habent, nescio quid ad illud argumentum, Homo videt propter oculum, Et oculus magis videt, sit respondendum, nisi dicemus Aristotelem in nostra regula non voluisse comparare inter se principium *quod* & principium *quo*, respectu unius effectus sive prædicati, quemadmodum im præsentiarum oculus est principium *quo* visionis, homo principium *quod*, sed contulisse inter se duo, quorum utrique aliquod prædicatum competat, sed ita ut illorum unum sit principium & causa propter quam alteri prædicatum competat, illud alterum autem non sit causa ejus prædicati.

28. Forsan quis de eo quod S. 16. diximus, ad-

huc dubitaverit, & regressor instantiam illam contra tertiam conditionem: Albredo est extensa propter subiectum, B. subiectum est magis extensum, esse nullam, propterea quod neque hic consequens concedendum sit, cum magis extensum esse, sit extensius esse, ut longius vel latius esse, sicut magis calidum esse, est calidius esse: fieri autem posse, ut albedo extensa sit propter subiectum, neque tamen subiectum sit extensius, cum albedo per totum subiectum secundum longitudinem & latitudinem possit esse porrecta.

29. Quod si verò quis illam locutionem, Subiectum magis esse extensum, concedendum putet, & existimet, magis tale id etiam dici posse, quod per se & immediate tale est, cum alterum sit per accidens & mediatè tale, ille forsan & hanc locutionem, Oculus magis videt quàm homo, admiserit, non hoc sensu, quod intensius videat, sed quod videre oculo magis competat, quia ipsi immediate competat, homini autem mediante oculo. Sed hæc omnia aliorum iudiciis submitto.

30. Tolerus, cum proposuisset quatuor limitationes, nempe præter 3. posteriores, de quibus à S. 19. egimus, illam quam S. 8. & 10. explicavimus, ut sub prima limitatione reliquas claudi, quod tamen quantis difficultatibus obnoxium sit ex hætenus dictis patet: quæ nostra explicatio duabus illis S. proposita eadem est cum Themistii, quam his verbis tradit, *Semper*, inquit, *id quod pluribus tribuitur sicut alteri propter alterum tribuatur, necesse est ut illi magis competat, per & propter quod alteri communicatum*. Nullam aliam limitationem addit, & sunt multi alii docti sc. viri qui in uno hoc acquiescunt, nec aliâ limitatione opus esse existimant.

REGULA.

Cujus omnes causa sunt universales, illud ipsum est universale.

➤ Proponimus hoc propter quoddam argumentum.

tum quod olim in exercitio disputandi pro sententia Huberi a doctissimo quodam viro fuit propositum, illud ita habet, Cujus omnes causae sunt universales, illud ipsum est universale. Sed omnes causae electionis sunt universales (h.e. *extendunt se ad omnes homines*;) nempe dilectio Dei & meritum Christi, E. & ipsa electio erit universalis (h.e. *extendet se ad omnes homines*;) si regeſtum fuerit ad minorem, etiam fidelem esse electionis causam, quae tamen non sit universalis (h.e. *non sit omnium hominum*;) Inter alia respondit, fidem non esse causam electionis, nisi instrumentalem. At omne instrumentum sequitur suum principale, nec tanquam imbecillius determinare potest principale tanquam fortius. Voluit nimirum majorem esse veram de principalibus.

2. Solutio hujus argumenti consistit in intellectu majoris illius, an nimirum ad veritatem ejus sufficiat, si causae principales sint universales, an verò requiratur etiam universalitas causae instrumentalis, quod posterius quidem nos affirmamus. Nam causa principalis non potest agere & effectum producere deficiente instrumento, quemadmodum faber non potest fecare, deficiente serrâ aut dolare lignum, deficiente dolabâ, neque potest pullus excludi nisi praesente sufficiente calore. Hinc argumentor; Si nulla causa principalis potest producere effectum, cujus datur etiam aliqua causa instrumentalis, nisi adsit instrumentum, neque causae universales possunt producere effectum universalem, cujus quaedam datur causa instrumentalis, nisi & ipsa sit universalis: Est enim par ratio: Sed prius est verum, quemadmodum constat ex dictis. F. & posterius.

3. Nec obstat, quod dicitur instrumentum sequi causam principalem, hoc enim non ita intelligendum est, quasi ubicunque est causa principalis, ibi actu etiam sit instrumentum ejus, cum utique causa principalis esse possit, ut instrumentalis ipsam deficiat. Sed ita intelligendum est, quod nimirum instrumentum comoveatur motu, quo ipsum agens principale movet, & ad illum effectum producendum inserviat.

ad quem producendum à causa principali adhibetur, si ad eum inservire aptum sit. Quod dicitur, instrumentum non determinare causam principalem, duplicem hinc determinationem considerare possumus, una est, quoad speciem actionis vel effectus, ut nimirum effectus sit talis speciei, & sic videtur instrumentum determinare causam principalem. Ut enim faber secet, ferrâ opus est, nec dolabrâ id fieri potest; ut dolet dolabra requiritur, nec ferrâ fieri potest: quamvis non negemus principalem causam hoc modo determinare instrumentalem, quia dolare hoc vel illo modò lignum artifex dolabrâ potest. Potest instrumentis suis modò arcam efficere, modò lectum, modò mensam, sed quicquid de hac determinatione sit, de ea hinc non est sermo. Non enim quaestio hinc est de specie aut qualitate effectus, sed de universalitate quæ per universale exercitium fit: altera igitur determinatio est, quantum ad exercitium; & sic etiam si non semper instrumentum determinat causam principalem, ut ita dicam, positivè, quia præsentem instrumento non necesse est ut agens principale operetur, sicut in agentibus liberis manifestum est, potest enim faber præsentem ferrâ & omnibus ad secandum requisitis non secare; determinat tamen semper negativè, quia nimirum agens principale agere non potest absente instrumento, sicut ex antè dictis constat; quemadmodum vicissim agens principale determinat instrumentum, cum nec instrumentum operari possit nisi operante causâ principali. Atque ita quando omnes causæ principales sunt universales, ad effectum tamen etiam instrumentalis requiritur; determinat utique causa instrumentalis principales quantum ad exercitium, quia effectus earum non potest esse universalis, nisi & instrumentalis causa sit universalis. Ponamus exemplum: Jubeat princeps singulas litteras simul scribi ad singulas civitates sibi subjectas, ad sit justus scribarum numerus, ad sit sufficiens copia chartæ, atramenti, & aliorum requisitorum, sed non omnibus sit calamus; effectus hinc non erit universalis, hoc est, non ad

ad omnes civitates simul poterunt singula exari
literæ propter defectum instrumenti.

4. Nec quicquam ad rem facit, quodd agens instrumentale sit debilius, principale fortius; nam & causa secunda & particularis est debilior, prima autem & universalis fortior, & tamen causa secunda & particularis determinat primam & universalem, id est, 1. quoad speciem effectus; cum enim Deus ad omnes effectus concurrat, ut cum Leone ad generandum leonem, cum bove ad generandum bovem; quodd jam ejus actione & concursu bos generatur & non leo, jam leo & non bos, hæc determinatio à Leone & bove tanquam causis particularibus provenit. 2. quoad Exercitium, quia Deus tunc influit ad productionem leonis, cum leo ad generandum se applicat, non autem influit ordinariè quando se non applicat.

5. Dixit etiam vir ille doctissimus fidem non posse determinare dilectionem Dei & meritum Christi tanquam causas universales, quodd iis sit posterior, posterius autem non posse determinare prius. Sed contrarium patet ex dictis. Causæ enim secundæ sunt posteriores primæ, quam tamen determinant, sc. in agendo. Reliqua quæ circa propositum argumentum disputari poterant Theologis relinquimus.

R E G U L A.

Omnis effectus per accidens reducitur ad causam per se.

1. Nonnulli explicant de Causa prima, nempe Deo, propterea quodd ille ad omnia, quæ respectu causarum secundarum effectus per accidens esse possunt, concurrat tanquam causa per se. Ita Pererius, li. 3. phys. c. 3.

2. Quantum ad causas secundas & particulares, dicunt, effectum per accidens reduci ad causam per se, non quæ sit causa per se illius sed alterius, cum quo effectus per accidens conjungatur; ut cum fodiens terram ad faciendum sepulcrum invenit thesaurum; inventio

inventio thesauri, qui est effectus per accidens, refertur ad illum qui fodit, tanquam causam per se, non quod sit causa per se inventionis thesauri, sed quod per se fossionis ad efficiendum sepulcrum. Ita Pererius, *ibid.* & Suarez, *disp. Metaph. 19. S. 7.*

3. Sciendum autem duplicem esse causam per accidens: Vel enim est talis *ex parte cause*, quando nimirum alicui, quod quantum ad formale suum coniungitur cum causa per se, ascribitur effectus, quomodo Musicus dicitur curare aut efficere statuam, propterea quod ille ipse homo, qui statuarius est aut medicus etiam artem musicam calcat. Unde effectus huic cause per accidens respondens potest dici effectus per accidens respectu cause, ut effectio statue respectu musici: Vel *ex parte effectus*, quando nimirum aliquid dicitur causa alicujus, quod coheret cum effectu ejus per se, quomodo qui lapidem tollit impositum uteri in aqua, est causa per accidens cur uter sursum moveatur; qui motus potest dici effectus per accidens ex parte effectus. Hæc distinctio est vulgarissima & fundamentum habet in Aristotele, 2. *phys. c. 3. & 5. & 8. Metaph. 1. 32. & 5. Metaph. 1. 2.*

4. Manifestum est eos, qui S. 1. & 2. regulam nostram explicarunt, tantum locutos de effectu per accidens ex parte effectus. Videtur autem omnino effectus etiam per accidens reduci posse ad causam particularem, quæ sit huius ipsius effectus causa per se, quod non dubito, quin semper fieri possit, in effectu per accidens ex parte cause: quemadmodum statua est effectus per accidens; si dicatur esse effectus Musici, vel Musicus eam dicatur facere: Effectus autem per se est, si dicatur esse effectus statuarii, vel statuarius dicatur eam facere. Ita motus uteris in aqua sursum ex parte effectus, nempe respectu ejus qui tollit lapidem, sed levitas uteris est causa illius motus per se.

5. Dicitur: cum regula de recto cadens Peritum prætereuntem vulnerat, aut cum terram fodiens invenit thesaurum, sunt hi effectus per accidens, qui tamen

ad nullam causam particularem per se, quæ ipsorum causa per se sit, referri possunt, cum his nulla sit causa particularis, nisi regula & is qui fodit, hæ autem sunt causæ per accidens illorum effectuum, ut omnes admittunt.

6. *Resp.* Causa per accidens est duplex: quedam est talis per accidens ratione *influxus*, sive *effectus* in se, quia in eum per se & suâ virtute non præstat influxum, quomodo se habet removens lapidem, ad motum uteris sursum: quedam dicitur talis ratione *concursum* ejus & alterius rei, vel etiam ratione intentionis agentis, cum aliis quantum ad influxum revera & per se causa sit effectus. Hujusmodi sunt causæ per accidens ex de quibus *S. præced.* 5. Nam regula suâ vi & immediate infligit vulnus Petro: Dicitur autem *causa per accidens* propterea quod per accidens est, Petrum tum, cum regula decidit præterire. Sic per accidens est, quod Petrus invenit thesaurum, propterea quod præter ejus intentionem & scientiam fit: Interim physicè loquendo & quantum ad ipsum actum inveniendi, non minus vera causa est, quam si studio quæsivisset thesaurum inveniret. Indicat hanc distinctionem Suarez, *disput. Metaph* 17. *S.* 4.

7. Quantum ad prioris generis causas per accidens, *S.* 4. diximus, quomodo earum effectus referantur ad causam per se: quantum autem ad eos, qui sunt effectus causarum per accidens, posterioris generis, de quibus *S.* 5. dubium movebatur, illæ ipsæ causæ, quarum illi effectus per accidens esse dicuntur quatenus ab iis non intenduntur, aut ratione *concursum* cujusdam, sunt ratione *influxus* in se & physicè loquendo eorum causa per se, & propterea non opus est ut alia causa per se illorum assignetur.

8. Dicis item: Medicus vel musici curantur per accidens, quatenus nimirum accidunt æger, qui curatur, si simul medicus & musici. Medicus tamen vel musici nullius causæ respectu curantur per se. *Resp.* Hic non est effectus per accidens, effectus enim est curatio medici vel musici: At curatio est effectus per

per se illius medici, qui musicum vel alium medicum curat. Quodd autem dicitur medicum vel musicum per accidens curari: *non per accidens* est differentia tantum prædicationis & non effectus, hæc enim prædicationo, Medicus vel musicus curatur est per accidens.

9. Ergo inquis: etiam tantum est prædicationo per accidens cum dicitur musicus curare, & musicus tunc non erit causa per accidens curationis (*quod est contra S. 3.*) Par enim ratio esse videtur.

10. Resp. Ille qui curat est causa simul curationis & subiectum de quo verbum *curare* prædicatur, & propterea tum causa per se & per accidens, tum subiectum prædicationis per se & per accidens esse potest, prout diversimodè concipitur, aut diversis nominibus significatur. Hinc cum dico, Medicus curat, & illa prædicationo est per se, & medicus per se est causa curationis: At cum dico, Musicus curat, est & prædicationo & causa per accidens, sed ille qui curatur non est effectus medici aut curationis, verum est tantum subiectum quod curatur, & de quo prædicatur verbum *curari*. Unde prout diversimodè concipitur & diversis nominibus significatur etiam dicitur, vel æger sanatur, vel medicus sanatur (*si simul medicus sit*), prædicationo per se est vel per accidens; non autem effectus per se aut per accidens.

TIT. IV. continens REG. VI.

circa doctrinam

Materia.

Postquam regulas eas proposuimus
quæ doctrinam causarum in genere concernunt, vel saltem per hoc generale nomen causæ sunt conceptæ;
sequitur

sequitur ut ad species causarum accedamus : & primò quidem regulas de materia subjungemus.

REGULA I.

Quicquid habet materiam, habet etiam formam; & vice versâ, Quicquid habet formam, habet etiam materiam.

1. Contra primam regulæ partem arguitur, quòd qualibet forma habet materiam, nempe *in qua*, & tamen non qualibet forma habet formam, aliàs enim progressus daretur in infinitum. Item scientia habet materiam *circa quam*, nempe scibile ipsum, nec tamen scientia formam habet, sed potius ipsa est forma scientis.

2. Quod si respondeas, regulam esse intelligendam de materia *ex qua*, nondum per omnia satisfacis quia qualibet forma naturalis (exceptâ animâ rationali) habet materiam *ex qua*, sicut calor educitur è potentia aquæ, cum aqua calefiat, quæ propterea dici potest materia *ex qua* calor s.

3. Contra secundam partem objicitur, quòd materia prima habeat formam, cum ex mente Philosophi, 1. *phys.* materia prima licet ex se quidem sit informis, semper tamen sit sub aliqua forma: at quis asseret materiam primam habere materiam.

4. Nos aliqua præmittimus priùs, deinde sensum regulæ determinabimus, ex quibus solutio simul eorum, quæ objecta sunt patebit. 1. *Ratione compositionis*, quatenus ex ea aliquid componitur, sicut bos componitur ex anima & corpore, illâ tanquam formâ, hoc tanquam materiâ. 2. *Ratione educationis*, quatenus nimirum è potentia eius aliquid educitur, illud autem quod educitur, est forma. Unde materia ex qua hoc modo sumpta dicitur respectu formæ, ut corpus bovis respectu animæ ejus.

5. Sciendum 3. Aliquid habere formam posse dupliciter

placiter dici: 1. *Essentialiter*, sive ita ut ex forma sit compositum, quomodo homo habet animam. 2. *Accidentaliter*, sive ita ut forma non sit de ejus essentia, quomodo corpus dum ipsi anima unita est, recte dicitur habere animam, & partes albedinem.

6. Quibus præmissis dico, primam regulæ partem esse intelligendam, de materia *ex qua*, quatenus ex ea aliquid componitur: Quicquid componitur ex materia, componitur etiam ex forma, i.e. quicquid habet materiam ex qua componitur, illud etiam habet formam ex qua componitur. Argumenta S. 1. & 2. proposita loquuntur non nisi de materia *circa quam*, *in qua* & *ex qua*, quatenus aliquid ex ea educitur, de quibus concedimus regulam non valere.

7. Altera pars regulæ loquitur de eo quod habet formam essentialiter, scilicet, quod est ex forma compositum: Quicquid habet formam essentialiter, essentialiter etiam habet materiam: vel, Quicquid ex forma compositum est, compositum etiam est ex materia, sicut homo compositus ex corpore & anima, & statua ex ære & certa figura: Materia prima *accidentaliter* habet formam, cum forma de ejus essentia non sit. Et sic probat argumentum, S. 3. regulam fallere in iis quæ *accidentaliter* habent formam, quod concedimus.

REGULA II.

Materia est cognoscibilis per analogiam.

1. Subjecta natura (materia prima) inquit Philosophus, 1. *phys.* 1. 69. est scibilis per analogiam, nempe ad materiam sensibilem rerum artificialium. Cognoscitur autem materia prima per analogiam & habitudinem ad materiam sensibilem dupliciter: 1. Quoad *existentiam*, hac ratione; quia in mutatione accidentali semper requiritur aliqua materia, ut ad efficiendum lectum requiritur lignum, ad statum æs, aurum, vel lapis: hinc colligitur etiam in mutatione substantiali, quæ corpus physicum generatur, requiri subjectam materiam. 2. Quoad *essen-*
tiam.

nam, hoc modo; sicut se habet materia rerum artificialium ad res artificiales v. g. æs ad statuam, lignum ad lectum; ita se habet materia prima ad corpus naturale. Sed æs non est actu statua, nec lignum est actu lectus, utrumque tamen habet potentiam ad formas rerum harum artificialium, & ad hoc, ut huiusmodi res ex eo fiant: E. etiam materia prima nullum corpus naturale est actu, habet tamen potentiam ad formas eorum recipiendas, & ad hoc, ut res naturales ex eo fiant, sicut expresse explicat Philosophus, l. c. vide Zabarellam, lib. 2. de materia prima, cap. 4. & 5.

REGULA III.

Materia est ingenerabilis & incorruptibilis.

1. Hanc proprietatem tribuit materia Philosophus, 1. phys. 1. 82. his verbis, *Incorruptibilem*, inquit, & *ingenitam* necesse est ipsam esse. Si enim fiat, subiecti aliquid oportet primum, ex quo inexistente fiat, hoc autem est ipsius natura, quare erit antequam fiat.

2. Solum autem hoc pronunciatum verum est de materia prima. Nam materiam secundam, quale est lignum respectu mensæ, & æs respectu statuæ, generari posse & corrumpi manifestum est.

3. De materia prima ex adductis Philosophi verbis ita argumentamur: Quicquid potest generari & corrumpi, ejus necesse est dari aliquam materiam. Sed materia primæ non datur materia, E. non potest generari aut corrumpi. Major patet, quia omnis generatio & corruptio præsupponit materiam, & quicquid generatur ex materia generatur, quemadmodum & quicquid interit, in materiam vel subiectum quoddam interit, sicut demonstrat Philosophus, 1. phys. Manifesta etiam est minor, quia, si materia prima haberet materiam, non esset prima materia, nam materia ejus esset prior, cum omnis materia prior sit materiato.

4. Inquit, Aristoteli in allegato-textu asserere, mat-

materiam partim interire, partim non interire. *Resp.* Materia consideratur dupliciter: 1. *Secundum se*, & ut importat ad formas & res ipsas naturales, & sic non interit. 2. *Ratione adjuncta privationi*, quæ privatio, quando adveniente formâ perit & cessat, ideo & ipsa materia ratione hujus privationis quodammodo inter re dicitur. Quæ responsio fundamentum habet in ipso Philosopho, *lib. cu.*

5. Quamvis autem materia prima nec generetur nec corrumpatur, non tamen ideo non incepit esse, incepit enim & facta est per creationem, quandoquidem cum ipsis corporibus à Deo concreata est, & si Deus voluerit omnia corpora naturalia in nihilum redigere, ipsa quoque amplius non erit.

6. Sed posset aliquis objicere: Incorruptibile nobilius est corruptibili. Si ergò, materia incorruptibilis erit nobilior ipsis corporibus naturalibus sublu-
naribus, utpote quæ corruptioni obnoxia. *Resp.* 1. Majorem veram esse *cæteris paribus*, quando incorruptibile non exceditur in cæteris prædicatis à corruptibili, incorruptibile nobilius est corruptibili. At verò corpora naturalia excedunt materiam primam in aliis prædicatis, h. e. habent prædicata majoris perfectionis, quàm materia, cum præter materiam, & formam includant. 2. Potest dici: Incorruptibile nobilius esse corruptibili non *simpliciter*, sed *secundum quid*, nempe in incorruptibilitate, & hoc modo consequens non videtur esse absurdum. Potest enim aliquid aliquo ignobilius esse simpliciter, ut tamen secundum quid in certo nimirum tertio sit nobilius, sicut homo simpliciter nobilior est lapide, in duratione tamen lapis hominem excedit: & sic etsi materia sit simpliciter ignobilior corporibus naturalibus, non tamen absurdum est, si dicamus esse nobiliorem in perpetuitate.

REGULA IV.

Materia appetit formam.

1. Præsupponendum hîc est, duplicem esse appetitum,

ritum, Innatum & Elicitivum. Appetitus innatus, ut habet Fonseca, 1. *Metaphys.* c. 1. q. 1. s. 3. est inclinatio ab auctore naturæ indita, quæ unaquæque res absque ulla prævia cognitione, in bonum propensa est. Elicitivus est potentia, quæ aliquid prævia aliquâ cognitione suâ fertur in bonum, aut quod bonum videtur esse. In hoc autem appetitu sunt duo: Unum est actus primus, sive facultas ipsa appetendi: Alterum est appetitio ipsa, sive actus secundus, qui vocatur *appetitus elicitivus*. At in appetitu innato hæc duo distingui non possunt, non enim fertur appetitus innatus in bonum, aliquam actionem eliciendo, sed iste appetitus est ipsa potentia, quatenus sumitur in ordine ad suam perfectionem.

2. Unde potentia naturalis est appetitus naturalis, non cujuslibet actus respectu, sed tantum respectu actus qui eam perficit; aqua enim habet potentiam receptivam caloris, non tamen habet appetitum ad eum, cum potius illum exhorrescat.

3. Appetitus elicitivus proprie dicitur appetitus, & distinguitur in sensitivum & rationalem. Ille respicit bonum in sensu cognitum, estque propterea communis omnibus animalibus, sicut bos esuriens appetit gramina. Hic respicit bonum intellectu cognitum, quomodo appetit homo bona honesta, ut honestas; estque inter animalia homini proprius. Appetitus innatus dicitur sic metaphoricè, & per quandam analogiam, sicut partim ex dictis constat, partim ex dicendis erit manifestum.

4. Potest quidem & appetitus elicitivus dici innatus, generali quadam ratione, quatenus non est acquisitus, sed cum ipsa natura incipit, & naturalem importat inclinationem ad suum objectum & actum, quia tamen simul est principium eliciendi actum appetitionis, & fertur in bonum sub ratione boni, atque ita propriissimè vocatur appetitus, ideo ab innato, qui metaphoricè sic appellatur, contradistinguitur. Vide Durandum, l. 4. dist. 49. q. 8. Fonseca, l. c. s. 2. & 3. Suarezium, disp. *Metaph.* 1. s. 6. S. 3. & seqq. Petrum Hur-

Hurtadum de Mendoza, *disp. Phys. 2. s. 3.*

5. His pramissis Aristoteles, 1. *Phys. 1. 88.* asserit materiam appetere formam, ut femina marem, & turpe pulcrum. Estque hæc communis & constans Peripateticorum sententia.

6. Unicus ferè Scaliger, *exerc. 2. s. 1.* huic Aristotelis sententiæ contradicit, denegatque materię omnem appetitum ad formam. Argumentum ejus est: Quod materia habet illud non appetit. Sed materia habet omnes formas. E. eas non appetit. Est enim, ut ipse loquitur, *exercit. 317.* appetitus, soboles privationis. Major probatur, quia quod quis habet, illud non appetit. Minorem probat hæc verbis: Hæ namque materię individuatae partes sunt materię primæ quæ una est. Quantum percipio, hoc vult dicere, etsi particula materię in individuo, quarum alia est materia hujus lapidis, alia illius, alia hujus hominis, alia illius, & ita consequenter, non habent per se sigillatim omnes formas; materia prima tamen, quia est totum quoddam ex illis particulis constans, habet omnes formas.

7. Sed hæc ratio Scaligeri admodum infirma est. 1. Nego majorem, & ea quæ pro ejus confirmatione afferuntur: Appetitus, quatenus appetitus est, obiectum est bonum in sua latitudine, siue absens sit siue præsens. Falsum itaque est appetitum esse sobolem privationis, & id solum appeti quod abest, siue, quod non habemus. Distinguat Scaliger inter appetitum in communi, & inter appetitum desiderii, siue desiderium ipsum, cui appetitui desiderii opponitur complacentia, siue appetitus complacentiæ, quam Latini ut ipse dicit, *exerc. citat.* vocare potuissent *acquiescentiam*. Appetitus desiderii est boni absentis, & sic soboles privationis; appetitus complacentiæ est boni præsentis, & ejus quod possideretur. Ex quo patet appetitum in communi & de se esse boni, simpliciter & indifferenter se habere ad præsens & absens, siue ad id, quod habetur, & id quod non habetur. Videatur Antonius Ruvius, 1. 1. *Phys. c. 3. tract. 1. q. 6. n. 46.*

8. Quæ

8. Quæ quidem differentie propriæ & primò sunt appetitus elicitivi, sensitivi scilicet & rationalis; nihilominus tamen sicut nomen *appetitus* metaphorice & per quandam analogiam innato tribuitur: ita & differentie appetitus per analogiam appetitui innato possunt accommodari. Est igitur appetitus desiderii (loquimur de innato) ipsa potentia naturalis quatenus comparatur cum sua perfectione quam non habet: appetitus complacentiæ est eadem potentia comparata cum perfectione sua, quam actu habet: appetitus autem simpliciter, hoc est, ut abstrahitur à desiderio & complacentia, est eadem potentia, comparata ad suam perfectionem, non attendendo an præsens illa sit, an absens: Sicut eruditè explicat Gabriel Vazquez, *part. 2. disp. 34.*

9. 3. Ad minorem dico, 1. Et si materia prima ut est totum vel unum quoddam per aggregationem, habet omnes formas in specie, tamen non habet omnes in individuo. 2. Quælibet particula materiæ primæ non habet omnes formas actu sed unam tantum, verbi gratiâ, illa particula quæ est materia huius lapidis, formam lapidis tantum habet, quælibet igitur posset alias formas appetere, si vel maximè appetitus solùm esset boni absentis, quin revera appetit absentes appetitu desiderii, præsentibus appetitu complacentiæ. Ex dictis propono pro Aristotele argumentum: *Cui inest potentia receptiva formæ*: tanquam suæ perfectionis, *ei inest appetitus formæ*, Siquidem appetitus innatus, ut explicavimus, nihil aliud est quàm potentia sumpta in ordine ad suam perfectionem. At *materia inest potentia receptiva formæ*, tanquam suæ perfectionis, uti constat. B.

REGULA V.

Materia est pura potentia.

1. Dicis: Pura potentia est experta omnis actus.
Sed

Sed materia non est expers omnis actus, & non est pura potentia. Major probatur: quia purus actus est qui est expers omnis potentiae. Et & pura potentia est expers omnis actus, par enim est ratio. Minor probatur, quia materia prima habet actum, quem Scotista vocant *entitativum*, qui nihil aliud est, quàm existentia: quâ de re alibi diximus.

2. Pro explicatione sciendum, cùm materia dicitur *potentia*, intelligi potentiam *passivam*. Ejus enim natura in hoc consistit, quod sit passiva, quemadmodum ex *rex. 55. l. 1. de ortu & interitu*, & *rex. 53. l. 2. supra tit. 3. reg. 20. conclusione prima citatis*, manifestum est. Cùm autem dicitur *pura potentia* significatur eam nullam habere formam, sive actum formalem, essentialiter nimirum, & ex sua natura. Licet enim materia semper sit sub forma aliqua, nulla tamen forma est de ejus natura & essentia, quemadmodum & in explicatione *regula 1. hujus tit.* diximus. Et aliquid dicatur pura potentia passiva non est necesse ut omni actu simpliciter careat, sed sufficit si careat omni actu formali. Cujus ratio est, quod potentiae passivae non quilibet, sed actus formalis tantam operetur. Omnis enim potentia passiva, quatenus talis, est actus formalis receptiva. Unde cùm actus entitativus distinguatur ab actu formali, non est absurdum materiam primam dici *puram potentiam*, scilicet *passivam*, & tamen habere actum entitativum.

3. Corpora naturalia habent etiam potentiam patiendi, sicut in aqua est potentia recipiendi calorem, & in lapide est potentia ad motum deorsum, sed non lapis, nec aqua, nec ullum corpus naturale est pura potentia passiva, quia quodlibet corpus naturale intrinsecè & essentialiter includit aliquam formam sive actum formalem, per quem est tale corpus naturale.

4. Ex quibus perspicuum est, quid respondendum sit ad argumentum oppositum. Major enim non

non est vera nisi de actu qui opponitur illi potentiæ. Cum igitur potentia de qua hic sermo est sit passiva & verò potentia passivæ opponatur tantum actus formalis, major non erit vera nisi de actu formali, pura potentia passiva est expers omnis actus formalis, & hoc modo minor est falsa. Est enim materia ex sua natura omnis formalis actus expers. Quæ responsio confirmatur, si puram potentiam cum puro actu conferamus: purus actus non excludit omnem potentiam, sed tantum passivam, stat enim cum activa; cum Deus qui purus actus est, perfectissimam potentiam activam habeat; quod si purus actus non omnem excludit potentiam, quid mirum si pura potentia quoque non omnem excludat actum. Manifestum autem est sermonem esse de materia prima. Nam secunda, ut lignum, lapis intrinsecè & essentialiter aliquam formam habet, sicut apud omnes constat.

REGULA VI.

Ex non ente nihil fit.

1. Ità Aristoteles, 4. *Metaph. text. 20. & 17. Metaph. cap. 5. & alibi*: sed contrà est quod 5. *Phys. text. 4. & multis aliis in locis*, docet, generationem esse mutationem ex eo quod non est. Ex non ente ergò aliquid generatur secundum Aristotelem.

2. Sciendum *Non ens* sumi bifariam: 1. Negativè, pro eo quod ità non est, ut nec detur aliquod subjectum, quod habeat potentiam ad ipsum, & ex quo ipsum fieri possit, quomodo ante mundi creationem omnes creature erant non entia. 2. Privativè, quod quidem non ens quia non est actu, interim est in potentia, ità ut detur aliquod subjectum, quod realem potentiam ad ipsum habeat.

3. Quibus præmissis tres facio conclusiones: quarum 1. *Ex non ente privativè sumpto fit aliquid*
G
viri

viribus natura, ex homine enim potentiâ, fit actus homo, ex verme potentiâ generatur vermis actus; sed homo potentiâ & vermis potentiâ non sunt entia: non enim sunt actus: at quod actus non est, illud non est, per Aristotelem, 9. *Metaph. text. 7.* & hanc conclusionem docuit Aristoteles loco in 3. i. citato.

4. II. *Ex non ente negativè sumpto nihil fit per generationem naturalem*; sive, *viribus natura*: id quod ex professo docet & demonstrat Aristoteles, 3. *Phys.* Quandocunque enim aliquid producitur & fit, sive fiat per generationem naturalem sive per effectum artis, oportet semper materiam aliquam subterni ex qua fiat, quemadmodum ut homo generetur aut bos, non generatur nisi ex semine; ut lectus efficiatur aut statua, non efficitur nisi ex ligno aut ære.

5. III. *Ex non ente negativè sumpto aliquid fit per creationem*; sive, per potentiam Dei. Cujus conclusionis veritas non solum ex sacris constat, sed & ratione philosophicâ alibi à nobis demonstrata fuit. Notabilia sunt verba Bonaventuræ, 2. *dist. 1. q. 1.* Cum dicitur, inquit, *aliquid ex nihilo fieri*, potest intelligi tripliciter; aut enim causaliter, ut ex patre filius; aut ordinaliter, ut de mane fit meridies; aut materialiter, ut ex ferro cultellus. Primo modo verum est, et nihilo nihil fieri; secundo & tertio modo verum est secundum naturam, sed falsum est supra naturam per virtutem infinitam, qua non alligatur ordini, nec indiget falcimento materia: Ita faciliter potest aliquid produci ex nihilo, sicut de aliquo.

TIT. V. continens REG. V.
circa doctrinam
Formæ.

REGULA I.

Positâ formâ ponitur formatum.

I. **D**uplex hæc adhibenda distinctio est: I. Forma est duplex, *Materialis*, & *Immaterialis*. *Materialis* dicitur, quæ à materia dependet in *esse*, in *fieri*, & in *operari*. *Immaterialis* quæ extra materiam subsistere apta est, qualis est anima rationalis. Reliquæ omnes materiales sunt.

2. II. Repetenda & accommodanda hæc est distinctio sæpius tradita, scilicet formam considerari posse, cum *secundum esse absolutum*, tum *respectu*, & ut actu causa formalis est.

3. Jam facio tres conclusiones: I. *positâ formâ quavis, ut est actu forma*, sive materialis sit, sive immaterialis, *ponitur formatum*; quod quidem perquam manifestum, quia poni formam, ut est actu forma, est ipsam poni ita, ut informet materiam, sive ut sit unita materiæ. Est enim unio cum materia actus secundus & ratio formalis formæ. At positâ unione formæ cum materia, ponitur necessariò formatum, quemadmodum posito, animam rationalem corpori organico uniri, non potest non esse homo.

4. II. *Positâ formâ materiali, secundum esse absolutum, ponitur formatum*. Ratio: quia positâ formâ, secundum quod informat materiam, ponitur formatum, conclusione præcedenti. At positâ formâ materiali secundum esse absolutum, ponitur etiam secundum quod informat materiam. Ergo positâ formâ materiali secundum esse absolutum, ponitur materiaturum. Minor probatur, quia forma materialis esse & entitatem suam obtinere nequit, nisi sit in materia, càmque informet, quemadmodum anima
 G 2 bovis

bovis in rerum natura esse nequit, nisi sit in corpore bovis, & illud animet. Loquimur autem de eo, quod materialiter fieri & non fieri potest. Multi namque autores gravissimi statuunt posse formam materialem per potentiam Dei *extra* materiam subsistere.

5. III. *Positâ formâ immateriali secundum esse absolutum non statim ponitur formatum.* Ratio est, quia forma immaterialis potest *extra* materiam subsistere: formatum autem non ponitur, nisi forma sit in materia. Itâ post mortem hominis forma actu est in rerum natura, nec tamen tunc homo est.

REGULA II.

Quicquid est, per suam formam est.

1. Ad ravam hoc multi omnibus in disputationibus ingeminant: *Quicquid est, per suam formam est:* & loquuntur de forma sive causa formali proprie dicto.

2. Sed id non esse simpliciter verum, argumentamur itâ: *Quicquid est, per suam formam est.* Deus est, ergo Deus per suam formam est. Conclusio est absurda: quia Deus non habet formam; tum quia sic aliquid esset prius in Deo, cum omnis forma tanquam causa prior sit formato; tum quia si Deus formam haberet, per quam esset, necesse est ipsum etiam materiam habere, & compositum esse. Absurda igitur est altera præmissarum, non minor, ergo major.

3. Sed dicunt de ente *finito* se loqui: Ens finitum omne esse per suam formam. Sed & hoc absurdum esse, eâdem facilitate ostenditur. Omne ens finitum per suam formam est. Atqui omnis forma est ens finitum. Ergo. Omnis forma per suam formam est. Conclusio est absurda. Nam si omnis forma per suam formam est, daretur progressus in infinitum. Minor vera est. Ergo major erit absurda. Potest instantiâ dari ab ipsa materia, quæ in se præcisè, & à forma considerata, est; est tamen in se, & præcisè considerata non est per suam formam, cum sic formam non habeat.

28. Item ab *Angeli* instantia sumi potest : Illi enim entia finita sunt , & cum sint simplicia, ex materia & forma non constant, & per consequens, per suam formam esse non possunt.

4. Limitaverit quis propositionem ita , Quicquid est, per suam formam est, si habeat formam : vel quicquid est compositum ex forma , illud per suam formam est. Sed hæc res clarior erit & ulterius determinabitur infra, in reg. 4.

5. Nonnulli per conversionem simplicem dicunt: Per quodcumque aliquid est, illud forma ejus est. Sed nec hoc ita nudè intellectum est universale. Nam per differentiam specificam, imò etiam per suam essentiam, est aliquid, & tamen nec differentia, nec essentia rei est idem cum forma rei, propriè loqui si velimus.

REGULA III.

Formæ quantò dant esse nobilius, tantò sunt nobiliores.

Habet hoc Armandus de Bello Viso. l. 2. term. c. 40. cujus verba hæc sunt : Hæc forma (*substantialis*) est in quadruplici gradu, quia quædam formæ substantiales sunt, quæ solum dant esse, ut formæ omnium inanimatorum ; ut forma lapidis & hujusmodi : quædam sunt, quæ dant esse & vivere, ut formæ vegetabilium, sc. plantarum : quædam sunt quæ dant esse, vivere, & sentire ; ut formæ animalium, & dicuntur animæ sensitivæ : quædam sunt quæ dant esse, vivere, sentire, & intelligere, ut animæ hominum, quæ rationales dicuntur ; & quantò dant esse nobilius tantò etiam sunt nobiliores, propterea quòd anima rationalis summum obtinet gradum inter omnes formas. Hæc Armandus.

REGULA IV.

Forma dat esse rei.

1. Quia præcedenti regulâ diximus, unam formam dare esse nobilius quàm alteram, idèd non possumus non id explicare quòd dicitur, formam dare esse rei.

2. Sciendum autem, duplex apud Philosophos dari esse, nempe esse *essentia* & esse *existentia*. Illud est idem quod primò in re concipitur, & abstrahitur ab existentia quatenus quodlibet in sua est essentia, etsi non existat in rerum natura juxta regulam 5. tit. 1. Essentie rerum sunt perpetuæ. Hoc est esse actu in rerum natura extra nihil, competitque rebus creatis, non ab æterno & necessariò, sed contingenter & in tempore, quemadmodum licet hæc propositio ab omni æternitate fuerit vera, Homo est animal rationale; hæc tamen, Homo existit, vel animal rationale existit, ante mundi creationem non fuit vera.

3. Porro cum dicitur formam dare esse rei, potest hoc intelligi vel de *materia* sive subjecto cui inest, vel de *composito*. Thomistarum sententia est, materiam quidem habere essentiam etiam actualem & realem, ut per se & seorsim à forma consideretur, & ita formam non dare materię essentiam sive esse essentie, existentiam tamen habere à forma, sive quod idem est, formam dare materię esse existentie; eo modo quo dat albedo esse albo, & per eam aliquid est album. Alii tamen rectius statuunt, materiam esse ens actu in rerum natura, & habere existentiam propriam, & non à forma acceptam. Cujus sententie sunt Scotus, 2. dist. 12. q. 2. ejusque discipuli, eamque sequuntur Pererius, l. 5. phys. cap. 3. Toletus, 1. phys. q. 13. Mendoza, disput. phys. 2. s. 6. & alii.

4. Veritas hujus regulæ inde conspicitur, quòd essentia actualis & existentia, secundum rem non differant, sed unum & idem sunt essentia actualis & existens. Quod licet Thomistæ non concedant, demonstratam tamen sufficienter est à Soario, disp. Metaph. 31. s. 6. & Mendoza, disp. Metaphys. 8. s. 4. Si ergò, quod concedunt Thomistæ, materia prima habet essentiam actualem propriam, & non à forma acceptam, necesse etiam est, concedant, eam habere existentiam propriam, & non à forma acceptam.

5. Sed quicquid sit de distinctione existentie ab essentia actuali, nos ita argumentamur: Si materia suam habet existentiam à forma, sequitur, materiam
quoties

quoties materia formam amittit, & novam recipit, toties interire & de novo produci. Consequens est absurdum, propterea quod materia est incorruptibilis & ingenerabilis, sicut supra audivimus. Consequentia probatur, quia rem produci, est accipere eam existentiam; & interire, est amittere existentiam: rem autem produci, est extra causas eam constitui; & interire, est definire esse extra causas. *Plura de hac controversia videantur apud alios.*

6. Quantum ad compositum, formam illi dare esse tum essentiae tum existentiae, quemadmodum albedinem dare esse album, & animam dare esse animatum, nullum planè videtur esse dubium.

7. Verum, idem etiam de materia dicendum videtur. Est enim causa interna, & pars essentialis, & in conceptu quidditativo compositi includitur, imò & reliquæ causæ dant esse rei. Definitur autem causa in communi, quod sit *principium per se, influens esse in alio*, id est, communicans & dans esse alii: sic ignis dat aquæ, tanquam causa efficiens, & cuilibet alii rei calefactibili appposito, esse calidum; & cur terra sit ferrea, id provenit à fine, siquidem aliàs eâ ad secundum uti non possemus. Quod si igitur omnes causæ dant esse rei, cur, inquit aliquis, id de forma peculiariter pronuntiatur?

8. Dixerit quis, quantum ad *efficientem* id fieri, propterea quod illa non dat esse compositum, nisi mediante formâ, quatenus eam è materia educit, aut saltem cum materia unit; vel propterea quod efficiens causa non dat esse essentiae, ut ab existentia præscinditur, sed solum esse existentiae. Efficiens enim non dat rei esse, nisi producendo eam. Sed quid aliud est, rem producere, quàm eam constituere extra causas, & in rerum natura? At hoc ipsum est facere rem existentem, siquidem per existentiam est aliquid formaliter extra causas in rerum natura. De *fine* responderi posset, cum non dare esse realiter, sive per influxum realem, sed tantum per intentionalem.

9. Quantum ad *materiam*, quia illa in rebus di-

versarum specierum est, eadem forma autem cuilibet speciei est propria, materia tantum *dat esse confusum* & indeterminatum, forma verò *determinatum* & specificum, quemadmodum materia elementorum est eadem, formæ verò diversæ; & sunt elementa quatuor corpora, specie differentia, èstque unum ignis, alterum aqua, &c. non propter materiam, sed propter formam. Has igitur ob causas formæ videtur attribui, quòd det esse rei, & non etiam aliis causis.

10. Verùm ut de materia imprimis dicam, illa licet sæpe sit communis, & non det rei esse tale & specificum, sed id solùm dat formam, in quacunque materia reperiatur, sicut albedo dat album; dispositio medii cum extremis facit syllogismum, quæcunque fuerit materia. Estque res clara in materia prima que de se est communis & apta, ut cujuslibet compositi naturalis pars sit: id tamen non experimur esse perpetuum. Nam sæpe compositum aliam peculiarem requirit materiam, quemadmodum de serra patet, cuius forma consistit in esse dentato, materiam oportet esse ferrum; sic & sinum pro forma curvitem importat, materia & subjectum est solus nasus. Videatur Philosophus, 7. Metaph. c. 5. ubi duo accidentium genera nominat, nimirum *respectiva* quædam, quædam verò *absoluta*. Nec solùm in hisce accidentalibus res à sese habet, sed & in substantialibus. Nam ad constitutionem hominis, præter animam rationalem, requiritur materia certis organis prædita. In hisce sanè non sola forma, sed & materia dat esse specificum, imò nec materia per se & seorsim, nec forma per se & seorsim; sed utraque simul & cum altera dat esse proprium & specificum. Si enim charta aut lignum ita dentatum sit ut serra, non erit serra, sed ferrum adesse oportet: quemadmodum videre est apud Aristotelem, 2. phys. r. 88. Sed, neque si ferrum sit, non tamen dentatum sit, serra erit. Utramque igitur simul dat esse serræ: sit etsi ponamus animam informare materiam simplicem & nullis organis distinctam, sive possibile hoc sit sive non, non esset tunc homo. Quòd igitur homo est, & esse

huj

humanum habet, id & materiæ & formæ simul acceptum referendum est. Videtur ex istis perspicuum, interdum solam formam, in materia tamen constitutam, dare esse specificum; interdum ambas, nempe materiam & formam simul.

11. Quantum ad *finem*, etsi ille non exercet suam causalitatem nisi *intentionaliter*, nescio an propterea negari debeat, quod det esse rei. Certè quod ferra debeat esse ferrea, id dat ipsi finis, nempe sectio, ad quam comparatur, quemadmodum docet Aristoteles, *cir. 1. 88. l. 2. phys.*

12. Forsitan hæc est ratio, cur communiter dicatur, formam dare esse rei, quod forma est quasi complementum & ultimum id, quo posito in materia, eo ipso & sine ullo medio res constituitur in esse specifico: reliquæ autem causæ, quia formæ sunt priores, saltem naturâ, cum ipsa forma ab iis dependeat, non sunt ultimum id, quo posito res sive compositum ponatur, sed debent quasi expectare formam, quâ præsentem ipsa res habet suum esse.

13. Clarum autem est ex *S. 6.* hanc regulam intelligendam esse de eo, quod habet formam, sive de composito, quod ex forma constituitur. Nam quod formam non habet, quomodo ipsi forma dare potest esse? Videtur etiam ex iis quæ hætenus diximus præcedentem regulam ita intelligendam, Quicquid est per suam formam est, nempe ad esse specificum, vel per formam tantum, vel per formam & materiam simul.

REGULA. V.

Forma est indivisibilis.

1. Præsupponendum est hâc duplicis generis esse formam: quædam est *substantialis*, ut anima; quædam *accidentalis*, ut color, albedo. 2. Repetenda est distinctio formæ in *materialem* & *imaterialem*. 3. Sciendum, posse hâc dubium esse de quadruplici divisibilitate; an sc. forma sit divisibilis, an indivisibilis. 4. In partes essentielles *physicas*, quæ sunt materia &

forma. 2. In partes essentielles *logicas*, quæ sunt genus & differentia. 3. In partes *integrales*, sive quantitativas. 4. Ratione *intensionis* in gradus. Jam pro explicatione regulæ, ponemus sequentes conclusiones.

2. I. Nulla forma est divisibilis in materiam & formam. Ratio, quia forma non constat ex materia & forma. E. nec in eas dividi potest.

3. II. Forma est divisibilis in genus & differentiam. Quicquid enim habet genus & differentiam, illud est divisibile in genus & differentiam. Sed forma habet & genus & differentiam. Ergo. Minor probatur: Animæ genus est actus, differentia ejus sumitur in ordine ad corpus organicum, id quod patet ex Aristotele, 2. de anima c. 1. definiente animam, quòd sit actus corporis organici. Albedinis genus est, color; differentia est, disgregativum visus.

4. Intelligendam tamen hanc conclusionem volo de forma concepta sub conceptu specifico. Nam quæ concipitur sub ratione summi generis, vel etiam conceptu transcendente summa genera, ut si dicam, qualitas, accidens, &c. ea sic concepta non constat ex genere & differentia, & sic neque in ea dividi potest.

5. III. Forma, à materia dependens, est divisibilis in partes integrales. Hoc modo, ipsa quantitas est essentialiter & per se divisibilis: ratione autem quantitatis etiam aliæ formæ materiales sunt divisibiles; & est res clara de formis accidentalibus: Divide enim chartam albam in partes, & ipsam albedinem simul divideris: Quântum ad substantiales, de iis quæ sunt rerum inanimatarum, plantarum, item & insectorum, non minùs videtur esse perspicuum: Diviso enim lapide in duas partes, utraque pars est formaliter lapis: abscisso ramo ab arbore, & arbor manet animata & ramus, cujus evidens argumentum est, quòd ramus terræ intrusus frondescit: dissectâ item lacertâ, utraque pars animali motu movetur, & sic vivit. Sequitur ergò, formas dictarum rerum dividi ad divisionem totius. De formis animalium perfectorum

fectorum, res est magis controversa; eas dividi negant Albertus Magnus, 1. de anim. 2. & l. 2. c. 7. Bonaventura, 1. dist. 8. in part. 2. dist. q. 3. Thomas, part. 1. q. 76. a. 8. & alibi. Cajetanus, *ibidem*. Vielmus, in lib. de sex dub. l. 16. Bannes, de generat. c. 5. q. 5. judicantque hanc sententiã probabilem Conimbricenses, 2. de anim. q. 8. Nos tamen cura Scoto, 4. dist. 44. q. 1. Durando, 2. dist. 8. q. 3. Soncinate, 1. metaph. q. 11. Javello, *ibid.* q. 4. Toletio, 2. de anima q. 5. Anton. Ruvio, *ibid.* tract. de modo quo anima informet. q. 3. Petro Hurtado de Mendoza, disp. 2. de anima s. 4. asserimus & has animas esse divisibiles. Rationes & explicationem hujus sententiæ vide apud autores modò allatos.

6. Dixi autem, *forma à materia dependens*, ut excipiatur anima rationalis, quæ est forma immaterialis.

7. IV. Nulla forma substantialis est divisibilis in gradus; sive, Nulla forma substantialis intenditur & remittitur, teste Aristotele dicente, Substantiam non recipere magis & minus.

8. V. *Aliqua forma accidentalis potest dividi in gradus*, h. e. potest extendi & remitti. Ità dum aqua calefit ab igne, calor intenditur, frigus remittitur, dum verò ab igne remota refrigerat, frigus intenditur, calor remittitur, & aliqui ejus gradus corrumpuntur.

9. Dixi autem, *aliqua*, quia non omnis forma accidentalis intenditur & remittitur, sicut in quantitate & figuris perspicuum. Sed hac de re alibi plura.

10. Verùm contra nonnulla ex dictis obijci potest, 1. Contra distinctionem formæ, in substantialem & accidentalem, Accidentia non habent formam. E. Non datur forma accidentalis. 2. Contra conclusionem tertiam. Quicquid non est quantum, non est divisibile in partes quidditativas. Nulla forma substantialis est quanta, Ergò. Minor probatur, quia quantitas est affectio materiæ. 3. Contra conclusionem quartam est, quæ ex sententia Averrois, l. 3. de calo l. 67. quod sequitur & defendit Zabarella.

rella, l. 3. de missione. Formæ elementorum in missione intenduntur & remittuntur, formæ autem elementorum sunt substantiales.

11. Resp. Ad 1. Negando consequentiam: Aliud siquidem est forma accidentis, aliud forma accidentalis. Cum dividitur forma in substantialem & accidentalem, non appellatur forma accidentalis, quæ sit constitutiva accidentis: sed quæ in aliquo prædicamento accidentis.

12. Ad 2. Forma non est quanta per se, & sic non est divisibilis in partes quidditativas per se, est tamen quanta per accidens. Extenditur autem ad extensionem ipsius quantitatis, & hoc modo etiam dividitur.

13. Ad 3. 1. Ipse Zabarella distinguit, & dicit intensionem & remissionem duobus fieri modis, uno sine variatione speciei, quod propriè dicatur suscipere magis & minus; quod patet de calore, qui cum intenditur vel remittitur, manet essentialiter calor, & hoc modo concedit, nec formas elementorum, nec ullam aliam substantialem recipere intensionem & remissionem; secundò, cum mutatione speciei, & sic statuit formas elementorum, & per consequens aliquas substantiales, intendi & remitti. Illa sententia Averrois & Zabarellæ controversa adhuc est, & à pluribus exploditur, nec data distinctio consistere posse videtur, de qua videantur alii.

TIT. VI. continens REG. VII.

circa doctrinam

Abstracti & Concreti.

Cum abstractum forma sit concretum, vel saltem se habeat ut forma, & concretum ut formatum, rectè Titulus

*tulus de Abstracto & Concreto, illi
qui de Forma est subjungitur.*

REGULA I.

*Si abstractum prædicatur de abstracto, etiam
concretum prædicatur de concreto.*

¶ Ut: Physica est scientia, E. Physicus est sciens.
Medicina est ars, E. medicus est artifex. Albedo est
color, E. album est coloratum. Absolutè hæc re-
gula vera est, nec ullam, quod ego scio, patitur in-
stantiam.

REGULA II.

*Si concretum prædicatur de concreto, etiam
abstractum prædicatur de abstracto.*

1. In prædicationibus accidentalibus non habet lo-
cum. Album est dulce, & homo est sciens, non
tamen albedo est dulcedo, nec humanitas est scien-
tia. Quin nec in omnibus essentialibus videtur vale-
re, cum non valeat in iis quæ prædicantur *essentiali-
ter*, sed in *quale*. Verum enim est, cum dico, Homo
est animatus, falsum autem si dicam, Humanitas est
anima. Perpetuè autem veritatis est, in prædicationi-
bus *quidditivis*, sive in iis, quæ prædicantur in
quid.

2. Unde etiam Aristoteles, 2. Top. c. 4. in proble-
matibus de genere, quod in quid prædicari nemo non
novit, locum quendam proposuit de conjugatis (quæ
ab aliis rectius dicuntur *cognata*) qui duas hæc
continet regulas, docens, Si propositum dicatur de
proposito, tanquam genus, etiam cognatum dici de
cognato, h. e. si abstractum sit genus abstracti, eti-
am concretum concreti genus esse; & vice versâ,
Si concretum concreti genus sit, etiam abstractum
abstracti genus esse. Idemque asserit de casibus: Si
enim casus sit genus casus, necesse est etiam abstra-
ctum

Etum abstracti, & concretum concreti genus esse. Et si in hisce unum sit genus alterius, etiam necesse est casum casus genus esse. Si autem horum unum non est genus alterius, nec reliqua erunt genera reliquorum, ut si iustitia scientia est, & iuste agere sit scienter agere; & iustus erit sciens: & si logicè disputare est artificiosè disputare, logicus erit artifex, & logica ars.

3. Cæterum, quod de prædicationibus accidentalibus, imò quibuscunque quæ in quale sunt, diximus, sciendum est, prædicationes huiusmodi duplicis esse generis: In quibusdam enim abstracta ipsa, vel subiectum & prædicatum, quantum ad formale differunt *realiter*; ut homo est sciens, est animatus: Scientia enim est accidens, realiter ab homine & humanitate distinctum, & anima est pars hominis & humanitatis realiter ab iis distincta: Interdum *ratione* tantum, ut quantum est divisibile, divisibilitas enim secundum rem est ipsa quantitas, interim quia essentia est primus rerum conceptus, & verò divisibilitas non est de primo conceptu quantitatis, cum primus conceptus quantitatis consistat in extensione, sive in hoc, quod habeat partem extra partem, quem conceptum sequitur eoque posterior est divisibilitas (ex eo enim quod aliquid partem extra partem habet immediate & sine additione alicujus secundum rem distincti (sequitur, quod divisibile sit in huiusmodi partes) ideo divisibile esse, potest dici accidens quantitatis, voce Accidentis latè sumptæ, ut opponitur essentia, & sumitur pro omni eo, quod cum de re prædicari possit, de ejus essentia est.

4. Jam dico, Regulam veram esse de omnibus prædicatis etiam accidentalibus, & quibuscunque in quale, in quibus abstracta solâ ratione distinguuntur, quemadmodum utraq; vera est, quantum est divisibile, & quantitas ejus est divisibilitas.

5. Scotus, 1. dist. 5. q. 1. August. Niphus, 3. Metaph. disp. 2. Cajetanus, de ente & essentia c. 4. Antonius Ruvius, tract. de prædicat. abstractorum S. 15. & ex parte etiam Suarez, disp. Metaph. 6. s. 10. istas propositiones

positiones, Humanitas est rationalitas, Animalitas est rationalitas, habent pro falsis: quorum sententia si vera est, securim impingit nostræ doctrinæ hætenus traditæ. Nam 1. Regula non erit universim vera de iis quæ prædicantur in quid. Cùm enim dico, Homo est animal, prædicatur concretum de concreto in quid, nec tamen licebit prædicare abstractum de abstracto. Humanitas est animalitas. 2. Convellitur id quod S. præcedenti diximus, regulam locum habere in omnibus iis, *quæ prædicantur in quale*, etiam accidentaliter, modò abstractum distinguatur solâ ratione; nam in hisce prædicationibus, Humanitas est animalitas, Animalitas est rationalitas, termini differunt solâ ratione, & concedentibus nonnullis ex citatis autoribus: cùm tamen ipsæ falsæ sint, hæ autem, Homo est rationalis, Animal est rationale, sint veræ; sequitur aliquando prædicari concretum de concreto in prædicationibus in quale, & quando abstracta solâ ratione distinguuntur, aut abstractum non possit prædicari de concreto.

6. Verùm nos cum Mendoza, *disp. Log. 13. s. 3.* adductas propositiones, & omnes alias, in quibus subjectum & prædicatum solâ ratione distinguuntur, pro veris habemus. Quod ut paucis explicemus & probemus, sciendum, in propositionibus affirmativis, quemadmodum constat ex Aristotele, 9. *Metaph. 2. 21.* copulam significare *identitatem prædicari cum subjecto*. Hinc igitur in quacunque propositione affirmativa prædicatum, secundum rem, idem est cum subjecto, illa vera est. Sed in adductis propositionibus affirmativis, & omnibus in quibus prædicatum & subjectum solâ ratione distinguuntur, subjectum & prædicatum, secundum rem, idem sunt; quod quidem de adductis propositionibus jam præsupponimus, & a nonnullis ex citatis autoribus conceditur, alibi autem à nobis probatur: veræ igitur ejusmodi propositiones erunt.

7. Neque est quòd quis dicat, ad veritatem propositionis affirmativæ non sufficere *identitatem realem terminorum*, sed requiri quoque *identitatem rationis*.

Nam.

Nam si hoc ita esset, nullæ prædicationes essent veræ, nisi identicæ, ut homo est homo, albedo est albedo, in reliquis omnibus enim terminis si non realiter, tamen ratione distinguuntur. Unde istæ prædicationes falsæ essent, Homo est animal, est rationalis, Albedo est color, quæ longè sunt absurdissima. Hac de re ex professo infra in *titulo de propositionibus*, ubi etiam, sicut & in *titulo de toto & partibus*, rationibus autorum §. 1. citatorum satisfacimus. Vide interim Mendozam, *loc. cit.*

§. Quod igitur §. 1. asseruimus, regulam non habere locum in prædicationibus accidentalibus, nec in aliis quæ sunt in quale, intellectum volumus de iis, in quibus abstracta realiter distinguuntur, idque probant exempla ibi proposita.

§. Constat autem ex iis, quæ §. 2. ex Aristotele adduximus, has duas regulas extendendas quoque ad ipsos casus, qui, & quodammodo sub concretis comprehendendi, aut ad ea reduci possint.

R E G U L A I I I.

Cui inest abstractum, de eo prædicatur concretum.

1. Hoc non esse universale, docet ipse Philosophus. 2. *top. c. I.* hisce verbis: Quare non satis est probare, esse albedinem aut iustitiam, ut probetur esse albus, vel iustus, & certè est albedo in Æthiope, neque tamen Æthiops albus dici potest. Similiter & in aqua tepida calor est, quæ tamen calida dici nequit. Sic & color est in albedine, est enim genus albedinis, at secundum Aristotelem, 4. *phys. t. 23.* genus in specie esse dicitur; non tamen dicitur rectè albedo colorata.

2. Nos dicimus I. non intelligendum esse nostrum pronuntiatum de eo abstracto, quod ita alicui inest, ut de eo in quid prædicetur, quomodo species est in individuo, & genus in specie & individuo, cui enim abstractum hoc modo inest, de eo non concretum, sed abstractum ipsum prædicatur, ut albedo dicitur color, non autem colorata, medicina ars, non artifex.

3. II. In reliquis, ut procedat, tres requiruntur conditiones, quarum 1. Ut si abstractum, sive forma capax sit intensiōis & remissiōis, sit *extensa ultra medium*. Est autem communis philosophorum sententia, quamlibet formam quæ intensiōem & remissiōem recipit, intensissimam & in summa perfectione esse, si habeat 8. gradus; ut igitur, abstractū, sive forma, ultra medium extensa sit in subiecto, oportet ut ad minimum quinq; habeat gradus, quod si tres tantum, vel etiam quatuor habeat, non prædicatur concretum ejus de subiecto. Cujus ratio est, quod forma, quæ gradus habet intendi que potest, & remitti, habeat contrarium vel oppositum, & quot gradus defunt uni oppositorum ad summum in subiecto, tot ad sunt gradus alterius oppositi. E. quia contraria non simul prædicantur de subiecto; hinc, si una qualitas sit in subiecto infra medium gradum, v. g. si sit trium graduum, & altera sit ultra medium, v. g. sit quinque vel sex graduum, tunc jure concretum perfectius & intensius denominat subiectum, quoniam à principali sit denominatio. Quod si utrumque extremorum æqualibus gradibus in subiecto sit, quod sit quando utrumque est quatuor graduum, non est major ratio, cur unum magis denominet quàm alterum, neutrum igitur denominabit, h. e. neutrum concretum de subiecto prædicabitur; ut si sit in aqua calor trium vel duorum tantum graduum, inerit frigus quinq; vel sex graduum; frigida igitur aqua dicitur non calida.

4. (2.) Conditiō est, ut existat *abstractum in toto subiecto, aut majori ejus parte*, nisi sit ex iis formis quæ sibi vendicant determinatam subiecti partem. Hinc licet albedo in Æthiope sit, Æthiops tamen non dicitur albus, quia albedo non extenditur per totum corpus Æthiopis, nec per majorem ejus partem, sed tantum dentibus inest.

5. Ut autem hæc melius intelligantur, notandum, ex *Metaph. 6. c. 1. & 7. Metaph. c. 5.* formas à quibus aliquid denominatur esse in duplici differentia: quædam determinant sibi certam subiecti partem, ita tamen, ut in illa parte esse possint & non etiam

etiam in aliis, sicut crispitudo tantum capillis accidit, limitas naso, visio in oculo tantum est, auditio in aure: quædam non respiciunt determinatè unam partem, sed ita sunt in una parte ut etiam aliis inesse aptæ sint, talis est albedo, quæ quamvis dentibus Æthiopis tantum insit, potest tamen & aliis partibus inesse. Hæ posteriores formæ debent exsistere in toto subjecto, aut majori ejus parte, ut concreta de subjecto prædicentur: at formæ prioris generis etsi uni tantum parti subjecti insint, tamen concreta de eo prædicantur, quemadmodum rectè dicimus, Hic homo est crispus, simus, videt, audit.

6. Tertia conditio est, ut forma brevè non transeat, si naturâ suâ diutius permanere potest; cujus conditionis defectu non dicitur ruber., qui ex verecundia ruborem; nec pallidus, qui ex metu pallorem contraxit: transeunt enim citò hæ qualitates in hoc casu, cum possint habere ex natura sua perfectius & permanentius esse, sub quo subjecta denominant, sicut patet in rosa, & mortuo. Desumitur ista doctrina ex Philosopho, qui c. 8. categor. Quæ facile dissolvuntur, inquit, passionibus dicuntur, non qualitates, non enim per hæc quales dicuntur, neque enim erubescens ob verecundiam rubeus, nec pallens ob timorem pallidus appellatur, sed aliquid passus potius esse dicitur.

7. Dixi autem, si potest suâ naturâ diutius manere, quia si ejus natura sit citò transire, ipsique repugnet diutius subsistere, denominabit nihilominus suum subjectum, qua de causa sonus etsi statim diffuat, tamen subjectum sonans inde dicitur, quia ejus natura est, ut citò transeat, nec perfectiorem & permanentem essendi modum habere possit. Proponunt hæc conditiones Conimbricenses & alii interpretes circa locum Aristotelis modò citatum.

8. Intelligenda verò hæc sunt de prædicatione simpliciter: Simpliciter prædicari est, nullo alio addito prædicari, sicut habet Aristoteles, in fine 2. 20p. ut, Deum colere, simpliciter honestum est, quia si dicas, Deum colere est honestum, nullo addito, verum dicis,

cis. At quod non nisi cum aliquo addito est, vel prædicatur, id non prædicatur simpliciter, sed secundum quid, ut patrem immolare, non dicimus honestum esse, sed cum addito, apud Triballos. Ut igitur concretum simpliciter prædicetur de eo, cui abstractum inest, necesse est, tres adductas conditiones adesse, quemadmodum ex hæcenus dictis constat: Nihil enim impedit, quo minus concretum prædicetur de subiecto, cum addito, vel secundum quid, quando non omnes adsunt, quemadmodum cum dico, Æthiops est albus secundum dentes; nec video inconueniens, si dicam hanc propositionem, Hæc aqua (cui calor trium graduum inest) est calida calore trium graduum, esse veram.

9. Notanda autem ulterius aliqua sunt: 1. Cum regula loquatur de concreto deducto ab abstracto, quod alicui inesse dicitur, cavendum nè pro concreto ab aliquo abstracto deducto, habeamus id, quod ab eo deductum non est. Unde non sequitur, Dormienti inest visus, E. Dormiens est videns, sive videt. Nam videns non est concretum deductum à visu, qui est potentia naturalis, sed à visione, quæ est potentia illius actûs: inferendum erat, E. est visivus.

10. II. Non est sumendum concretum intrinsecè denominans, siquidem illud non prædicatur propterea de aliquo, quod abstractum ipsi inest, cum aliàs nè esset quidem concretum extrinsecè denominans. Hinc non sequitur, Oculo inest visus, E. oculus videtur: quia videri est concretum extrinsecè denominans: illud siquidem dicitur videri, non cui visio inest, sed quod est subiectum visionis quæ in oculo est. Vide Du. Trieri, tract. 1. p. 1. c. 1. art. 6. & tract. 4. p. 1. c. 2.

11. III. Debet abstractum eo modo inesse, quem importat concretum. Quamvis enim post mortem anima sit in aliquo Ubi: illud Ubi tamen non dicitur animatum, propterea quod animatum esse importet, ut in aliquo sit anima, tanquam forma. Quamvis item in marsupio sit aurum (quod licet simpliciter concretum sit, tamen respectu huius concreti, aureum,

reum, est abstractum, vel abstracti rationem habet, propterea quod minus concretum est aurum, quam aureum, sicut minus calidum respectu magis calidi, habet rationem frigidi) marsupium tamen non dicitur aureum, quia aureum non dicitur simpliciter ab auro, aut ab eo, quod aurum quovis modo in aliquo est, sed quod ex auro constat.

12. Dices: Cum aurum sit in marsupio, & marsupium non dicatur aureum, quodnam ergo concretum de auro deductum de eo prædicabitur? Resp. Non semper impositum est nomen concreti, quo significetur abstractum hoc vel illo modo inexistere, & ita sit impræsentiarum: Unde dicendum, Cui inest abstractum, de eo dicitur concretum, si ipsi respondeat aliquod concretum impositum, ad significandum ipsum quod tali vel tali modo inest.

REGULA IV.

Ab inesse ad prædicari, valet consequentia.

1. Potest etiam ita dici, *Ab inesse, ad esse, valet consequentia*; quia quando aliquid de aliquo prædicatur, tunc unum dicitur esse alterum: quemadmodum animal non prædicatur de homine, nisi dicendo; Homo est animal.

2. Proponere autem regulam hanc volui propter magnam convenientiam quam habet cum præcedenti, quod inde patet, quia præcedentis nullus est sensus alius quam hanc, *Ab inesse abstracti ad prædicationem concreti*, de eo cui abstractum inest valet consequentia. Unde etiam omnia ferè, quæ circa illam regulam nota fuerunt, in hac quoque observanda sunt; sunt tamen non plane eadem hoc ipso; quod illa loquitur de inesse abstracti & prædicatione concreti: hæc autem de inesse alicujus non determinando, abstractum sit, an concretum, & de prædicatione ejus, quod inest, non determinando, in concreto prædicetur, an in abstracto; quamvis sæpe si abstractum dicatur inesse, in prædicato sumendum sit concretum.

3. Hanc

3. Hanc ipsam ob causam exceptio illa quam *S. 3. regula preced.* proposuimus, hinc omittenda est: potest enim omne id, quod inest, tanquam species individuo, de eo prædicari cui inest, si non in concreto, tamen in abstracto, sicut ex *S. ciat.* constat.

4. Vocat autem Aristoteles ab inesse argumentari ad prædicari, 3. 10p. 2. τὸ ἀντιστρέφει τὸ πρὸς τὸν οὐκ ἐστὶν ἀνομοιότης, *reciprocari ab aliquo propriam appellationem*, propterea quod hinc id, quod, quando aliquid alicui inesse dicimus est subiectum, postea sit prædicatum, quemadmodum explicat Alexander, ut patet, cum dico, Animal inest homini, E. homo est animal: quanquam conversio ista planè non eadem est cum illa de qua Aristoteles, 1. post. cap. 2.

5. Docet autem Aristoteles ἀντιστρέφειν sive conversionem hanc, h. e. consequentiam hanc *ab inesse ad esse*, sive prædicari, esse necessariam & perpetuam in genere, definitione, & proprio. Si cui inest animal, illud est animal; & si cui inest esse rationale, illud est homo; & si cui inest esse susceptivum Grammaticæ, erit susceptivum Grammaticæ. In accidentibus autem ait, non esse hanc conversionem, sive consequentiam necessariam: quemadmodum non statim, si Æthiopi inest albedo, est albus; aut si aquæ calor inest, est calida; sicut constat ex explicatione *regula precedentis*. Huc ergò referenda sunt omnia, quæ *S. 3. circa præcedentem regulam* attulimus.

6. Verùm superest adhuc aliqua difficultas, quæ ex hætenus dictis dilui nequit. Nam esse spirituale sive incorporeum inest homini; esse enim animæ rationalis, est, esse spirituale & incorporeum: Esse autem animæ rationalis inesse homini, quis negarit? Interim homo non est spiritualis, & incorporeus. Potest hæc obiectio ita formari: Quod inest illi, quod alteri inesse, id ipsum etiam illi alteri inest. Sed simplicitas & spiritualitas inest animæ, quæ inest homini. E. & ipsa simplicitas & spiri-

Spiritualitas inest homini : homo autem non potest dici simplex aut spiritualis, quod directè adversatur *regula precedenti*.

7. Dicendum, posse aliquid alicui inesse dupliciter : 1. *Immediate*, quod scilicet ità inest, ut non insit priùs alteri, de quo affirmetur ; & quod sic inest, semper prædicatur de eo, cui sic inest ; observatis iis, quæ hætenus in hisce duabus regulis notavimus. 2. *Mediatè*, & quæ sic insunt, eorum nonnulla non tantùm prædicantur de iis, quibus immediate, sed & de iis quibus mediatè insunt ; ut intellectio, vel intelligere, immediate inest animæ, & mediante animâ, homini ; diciturque anima non solùm intelligere, sed & homo : Quædam autem denominant tantùm ea, quibus immediate, & non illa quibus mediatè insunt ; quoniam nimirum repugnat ea de hisce prædicari : quemadmodum esse accidens, inest calori immediate ; & quia calor inest igni, idèd etiam accidens, vel esse accidens, inest igni ; calor tamen solus est, & dicitur accidens, non autem ignis, quòd id naturæ ignis repugnet. Ità docent Occam, l. 1. dist. 9. q. 2. & Gabriel, *ibidem* a. 3.

8. Hinc patet responsio ad objectionem S. 6. propositam : Verè semper sunt regulæ de iis quæ insunt, *respectu eorum, quibus immediate insunt* ; observatis propositis requisitis : sed non verè sunt observatis etiam omnibus aliis requisitis, *respectu eorum, quibus mediatè insunt*. Potest enim inter ea quæ insunt, & ea quibus insunt mediatè, aliqua intervenire repugnantia, ut prædicatio impediatur ; spiritualitas, & simplicitas, vel esse incorporeum, immediate insunt animæ, & propterea de ea prædicantur, dicitur enim anima simplex, spiritualis, incorporea ; quòd autem de homine ea non prædicantur, causa est, quòd ipsi tantùm mediatè insunt, & ità quidem ut hominem esse spiritualem, incorporeum, &c. involvat contradictionem.

9. Diximus autem in S. 2. si abstractum insit alicui, sæpe sumendum esse in prædicato concretionem ;

id quis sibi explicari postulet, ut sciat quando in existente abstracto ipsum abstractum, quando concretum prædicari possit aut debeat. Verum id ex parte constat ex *S. 2. reg. præced.* ex professo autem tradetur infra in titulo de propositionibus.

REGULA V.

De quo prædicatur concretum, ei inest abstractum: Vulgò, Dicitur de aliquo, requirit inesse: Sive, A prædicari ad inesse, valet consequentia.

1. Quamvis hoc posterius sit aliquo modo universalius, cum ad prædicationem abstracti de abstracto se etiam extendat; sed non videntur esse universaliter vera. Nam interdum, ut aliquid de aliquo prædicetur, necesse est ut abstractum ipsi insit, quemadmodum nihil album, vel calidum dicitur, nisi cui albedo, vel calor insit. Sæpe tamen id non requiritur, ut paries dicitur videri, & pecunia amari; & tamen nec visio parieti, nec amor pecuniæ inest. Dantur enim denominationes non solum intrinsecæ, sed etiam extrinsecæ.

2. In prædicationibus quidditativis, imò in omnibus essentialibus universim verum esse videtur, id quod de aliquo prædicatur, ipsi inesse. Quod enim est de essentia rei, id non potest esse extra rem: at in accidentalibus id non semper ita esse ex *S. præced.* constat.

3. Sed unde novimus, inquis, quando, ut concretum de aliquo prædicetur, necesse sit abstractum ipsi inesse, & quando non necesse sit? Puto respondendum esse ad definitionem concreti; importat inexistenciam abstracti in ipso, sicut justus dicitur cui justitia inest, calidum dicitur cui calor inest. Interdum ex expositione nominis concreti perspicitur non necesse esse, ut ipsi concretum insit, ut videri dicitur id, circa quod visio versatur; & calefaciens,

faciens id à quo calor efficitur. In prioribus igitur ut aliquid de aliquo prædicetur, *debet abstractum inesse*, non in posterioribus. Loquimur autem de *prædicatione propria*. Nam calidum est idem, quod habens calorem, vel id cui calor inest: Sol dicitur calidus, etsi ipsi calor non inest, sed id improprie sit.

4. Sed potest forsan & alius regulæ sensus ostendi. Aristoteles verbum *in esse* de iis usurpat, quæ non revera insunt, quemadmodum constat ex 4. *Phys.* ubi dicit esse aliquid in aliquo, sicut res Græcorum in rege, & omnia in primo movente: item esse aliquid in aliquo ut in fine 2. *magn. moral.* c. 12. ait, Cognosci & amari esse in rebus animæ experibus, Cognoscere autem & amare in animatis. Certum tamen est quod res dicuntur amari & cognosci per denominationem extrinsecam, & quod cognitio & amor, per quæ aliquid dicitur cognosci & amari, non sunt in rebus inanimatis quæ cognoscuntur & amantur, sed tantum in animatis, quæ dicuntur cognoscere & amare. Videtur autem in hoc posteriori loco, aliquid *alicui inesse*, idem esse, quod aliquid *alicui competere vel convenire*. Hoc ergo modo explicaverit quis regulam, & dixerit, ut aliquid de aliquo dicatur requiri, ut ipsi conveniat.

5. At *inquis*: Hoc ipsum *aliquid alicui convenire*, est aliquid de aliquo prædicari, & per consequens, si in regula nostra *in esse* hoc modo explicetur, sensus erit, ut aliquid de aliquo prædicetur, requiritur, ut de eo prædicetur: quod ineptum.

6. *Resp.* Nego, aliquid alicui convenire, vel competere, esse formaliter idem, quod aliquid de aliquo prædicari: prædicari enim importat actum intellectus, quo termini inter se componuntur: ac competit aliquid alicui præciso omni actu intellectus, quemadmodum igni competit calefacere, præciso omni actu intellectus, & nemine cogitante. Habet se igitur hoc, quod dico, Aliquid alicui convenire,

venire, sicut fundamentum, propter quod aliquid de aliquo prædicatur.

7. Sciendum autem nos hætenus semper locutos de eo quod *verè* prædicatur, sive ita, ut *propositio vera sit*. Nam quodlibet potest de aliquo prædicari, sive affirmari, sicut possum dicere, corvum esse album, & nivem nigram; sed non potest quodlibet de quolibet prædicari, ita, ut prædicatio vera sit.

R E G U L A VI.

Abstractum est forma concreti.

I. Dupliciter sumitur vocabulum *forma*. I. Pro *forma informante*, ut constituit aliquod genus causarum. II. Pro *ratione per quam aliquid est & denominatur*.

2. Jam dico I. *Quoddam abstractum est concreti forma in prima significatione, quoddam non est*. Prima pars patet, de anima & albedine, hæc enim sunt abstracta animati & albi, quod constituunt, ut formæ informantes id quod animatum dicitur & album. Eadem ratio est caloris respectu calidi, justitiæ respectu justii, & cæterorum. Altera pars etiam manifesta est 1. In visione, quæ visi, & calefactione, quæ calefacientis abstractum est, at nec visio visi, nec calefactio calefacientis forma informans est. Omnis enim forma informans est in re quam informat, at visio est extra rem visam, & calefactio extra calefaciens. Idem dicendum de omnibus abstractis, respectu concretorum extrinsecè denominantium. 2. In abstractis substantiarum completarum. Humanitas enim & animalitas non sunt formæ informantes hominis & animalis, quorum abstracta sunt, sed potius important totam eorum essentiam ex materia & forma compositam. 3. Materia est abstractum materiati, & tamen non est forma quæ informat materiatum, sed potius id quod à forma informatur.

3. II. *Omne abstractum est concreti forma, in secunda significatione*. Omne enim abstractum est id, a

H

quo

quo concretum denominatur, quemadmodum à visione aliquid videri, à calefactione calefaciens, ab humanitate homo, à materia materiatur dicitur.

REGULA VII.

Abstractum est prius concreto.

1. Est enim abstractum id, per quod concretum formaliter est, ut per albedinem, album; per humanitatem, homo: at omne id, per quod aliquid formaliter est, prius eo est.

2. Sciendum autem prius duplici modo dici: Re & Ratione. Re prius dicitur, citra operationem intellectus, quod prius, sive nemine cogitante. Ratione autem, quod tantum ex imperfecto nostro modo cognoscendi prius est: nempe quando aliquid est prius aliquo ita ut ab eo secundum rem differat, tunc est etiam prius secundum rem; quando ab eo sola ratione differt, tunc etiam ratione prius est.

3. Dico autem abstractum interdum esse reipsum prius concreto, interdum ratione, quod quidem ex S. preced. erit evidentissimum, si ostenderimus non semper re, sed interdum ratione solum à concreto abstractum distingui.

4. Picus Mirandulanus, l. de Ente & Uno c. 3. inter abstractum & concretum id discriminis facit, quod illud per se tale sit, & non ab alio; concretum autem sit tale beneficio & participatione alterius, nempe abstracti: quemadmodum lucens luce lucet, & candidum, candore candidum est: candorem autem à se ipso & nullius participatione candorem esse ait. Hinc statuit ens ut pro concreto sumitur, importare aliquid alieni, & esse id quod esse (tanquam abstractum suum) participat, atque inde concludit, Deum non esse ens sumptum hac voce pro concreto, quia in Deo nihil est alienum neque est per participationem. Quam opinionem quisquis perpendet, sine dubio colliget, Mirandulanum statuisse, abstractum à concreto semper secundum rem differre. Eiusdem sententia est sequens.

liger, qui & ipse, *exercitat. 261. f. 6.* negat Deum rectè dici ens, omnipotentem, justum, &c. Quia, si hæc & alia concreta de Deo rectè dicerentur, esset in Deo aliud ab ipso, & ipso prius, nempe abstractum.

5. Nos concedimus, sæpe abstractum à concreto realiter differre, ut apparet in exemplis à Mirandulano adductis: nam candidum idem est quod habens candorem, sed habens candorem realiter differt à candore; nam per *habens candorem* significatur subiectum candoris; subiectum enim candoris est id quod candorem habet, sed subiectum candoris, verbi gratià charta, realiter differt ab ipso candore. Eadem ratio est lucentis sive lucidi, respectu lucis. Atque hæc causa est cur in ejusmodi accidentibus, nec abstracta de concretis, aut subiectis suis; nec concreta aut subiecta de abstractis *verè* prædicari possint: omnes enim hæc prædicationes, Candor est candidus, candidus est candor, charta est candor, pro falsis habentur: quòd si inter hæc non intercederet distinctio realis, istæ prædicationes essent utique veræ, quemadmodum constat ex *S. 6. reg. 2.*

6. Non dubito tamen, quin non rarò, etiam *solvatione* abstractum & concretum distinguantur: Deus, pater, filius, in divinis concreta sunt; Deitas, paternitas, filiatio, abstracta quis negaverit? sed differunt Deitas à Deo, paternitas à patre, filiatio à filio realiter? Diciturne Deus *Pater* per participationem paternitatis? Clara etiam res est extra Deum. Quantitas est divisibilis per divisibilitatem, tanquam per abstractum, dico hîc abstractum & concretum secundum rem, esse idem, & non plus quàm ratione distingui. Nam divisibile nihil dicit aliud quàm subiectum in recto, & divisibilitatem in obliquo, sicut candidum importat subiectum in recto, & candorem in obliquo. Videatur Philippus Du Tricu, *vass. 1. pag. 1. cap. 1. a. 5. & 6.* Subiectum per se & immediate est divisibile, & quantitas, adeò ut, si quantitas per se existeret

extra omnem substantiam, adhuc esset divisibilis: Dico autem divisibilitatem à subjecto secundum rem non differre, quia ablatiis omnibus quæ cogitari possunt, tanquam à quantitate secundum rem distincta, adhuc quantitas est & manet divisibilis.

7. Ex quibus jam evidens est assertio nostra S. 3. proposita. Quæcunque enim ita priora sunt aliquibus, ut re ipsâ ab iis differant, illa re ipsâ ipsis sunt priora: At nonnulla abstracta ita sunt priora suis concretis, ut re ipsâ ab iis differant. E. nonnulla abstracta re ipsâ sunt priora concretis: sicut &, Quæcunque ita sunt priora aliquibus, ut solâ ratione ab iis differant, illa sunt ratione ipsis priora. At abstracta quædam isto modo sunt priora concretis. E. abstracta quædam ratione sunt priora concretis. Major est desumpta ex S. 1. Minor constat ex S. 5. & 6.

8. Satis autem perspicitur ex S. 4. scire non omne abstractum re ipsâ differre, & aliud à concreto, ipsoque prius & per participationem tale esse, non parvi rem esse momenti. De sententia Scaligeri & Mirandulani, an de Deo ens & concreta alia rectè prædicentur, alibi egimus.

9. Dicis: Omnis forma secundum rem differt à formato. E. & omne abstractum secundum rem differt à concreto. Resp. Antecedens verum est de forma informante, & quæ est causa propriè dictæ, sed de forma, sumptâ pro ratione à qua aliquid formaliter denominatur, non est universaliter verum, sicut patet de divisibilitate quæ est forma à qua quantitas denominatur divisibilis. Ab unitate abstracti non potest inferri unitas concreti; nec ex illius multiplicatione, hujus.

TIT. VII. continens REG. XIII.

circa doctrinam

Finis.

Postquam jam regulas de causis internis explicavimus, progredimur ad externas, inter quas fini primum tribuimus locum.

REGULA I.

Omnis finis est bonum quid.

1. Significavit hoc Aristoteles, 1. *Ethic.* 1. & 7. 2. *Phys.* 1. 31. 5. *Metaph.* 6. 2. & pertinet huc illud vulgatum. *Nemo intendens ad malum, operatur.*

2. Obstat, quod explere libidinem, possessio bonorum alterius, sunt mala; & tamen fines sunt, illud libidinosi, hæc avari. E. quidam *fines* sunt mali. E. quædam, quæ *fines* sunt, mala sunt.

3. Pro explicatione hujus regulæ, & responsione, sciendum: Cùm dicitur malum esse finem, posse dupliciter intelligi: 1. Ut malum sumatur *materialiter*, pro re quæ est mala. 2. *Formaliter*, & quatenus malum est; sive ita, ut malitia sit ratio, sub qua, & per quam aliquid potest esse finis. Priori modo conceditur, malum posse esse finem, sive quosdam fines posse esse malos; idque probatur *3. preced.* Neque verò hoc nostræ adversatur regulæ, nulla siquidem est consequentia, *Quidam finis est malum quid; E. non omnis finis est bonum quid*: Quandoquidem unum & idem, simul bonum & malum esse potest, 1. *In diversis generibus bonorum & malorum*, quod enim est malum moraliter, potest esse bonum physice; sicut vitam conservare, est physice bonum, quamvis aliquando possit esse malum in genere

morum, ut si quis vitam hanc præferat salutis patriæ, aut etiam animæ; ita potest esse aliquid malum, ut malum opponitur bono honesto, quod tamen est bonum jucundum, quale est stuprum & expletio libidinis; vel utile, qualis est possessio alienorum bonorum. Ita etiam distinctio hæc notanda est, inter bonum *verum & apparens*. Potest igitur aliquid esse revera malum ut apparetur sit bonum.

5. Quantum ad posteriorem modum, quo de modo formaliter sermo est, negamus malum posse esse finem: hoc modo intelligatur cum dicitur omnem finem esse bonum quid, hic enim est sensus, quod mirum licet id, quod finis est, possit esse interdum bonum & malum; nunquam tamen sit finis quatenus malum est sive sub ratione mali, sed quatenus bonum sive sub ratione boni. Argumentamur ita, Quicquid appetitur est bonum. Omnis finis appetitur. B. omnis finis est bonus. Item, Sub qua ratione nihil appetitur, sub ea ratione nihil est finis: Sed sub ratione mali nihil appetitur, sed quicquid appetitur, appetitur sub ratione boni. Ergo. Minor prioris probatur ex eo, ut & major posterioris Syllogismi, quod, *finem esse*, est appeti, cum causalitas, sive ratio formalis finis sit movere & allicere ad se appetitum, motione quadam metaphoricâ, quod ipsum est appeti. Major prioris & minor posterioris Syllogismi est apud auctores concessa, excepto Ochamo qui 3. sent. q. 13. d. 3. statuit voluntatem posse velle & appetere malum, nempe etiam formaliter sumptum: & nescio an quis alius ejus sequatur sententiam, quam passim apud auctores discussam vide, & refutatam.

6. Manet igitur certum & firmum, *omnem finem esse bonum*, si non moraliter, tamen physicè; si non ut honestum, tamen ut jucundum; si non revera, tamen apparetur. Ita enim expressè Aristoteles, in *phys. loc. cit.* de *Fine* loquens: Differat autem nihil, inquit, idem dicere bonum, & apparens bonum; & ratio est, quia voluntas nihil appetit tanquam finem, nisi per hoc, quod ipsi proprium, & à facultate cognoscente. E. perinde est, quoad rationem appetitus,

tus, five id quod appetitur, & est finis, sic reverâ bonum, five non; modò à facultate cognoscente tanquam bonum cognosca.ur.

REGULA II.

Finis & bonum sunt idem.

1. Est hæc tria sermone sententia, & desamitur ex Aristotele. *locis preced. reg. citat.* sed vera esse non videtur: I. Quia bonum formaliter in perfectione consistit cuiuslibet rei debita, vel in hoc, quòd una res cum altera convenit; at finis ratio consistit in motione metaphorica voluntatis; vel in hoc, quòd ejus gratiâ aliquid fit. II. Quia non omne bonum est finis. Si enim bonum aliquod sit incognitum, bonum quidem est, sed non finis, cum, ut aliquid finis fit, & exerceat causalitatem causæ finalis, requiritur ut sit cognitum.

2. Pro explicatione præsentis regulæ sciendum, Idem posse duobus modis dici. 1. *Formaliter*, cui apud Aristotelem, 1. phys. 2. 21. & 1. de ortu & interitu opponitur, distingui τὸ λόγῳ & τῷ ὄντι, definitione & essentiâ. Unde, quæ sic idem sunt, eandem definitionem, vel rationem formalem habent: ut ensis & gladius. 2. *Materialiter*, five subjektivè, & sic idem sunt, quæ in eodem sunt subiecto, & denominativum & denominatum, vel duo denominativa, quibus respondet unum denominatum; quo modo juxta Philosophum 1. c. albus & musicus sunt idem, quando idem homo qui albus est, artem etiam musicam callet. Quâ ratione etiam idem sunt, si quis dicat, voca mihi Petrum, & voca mihi illum simum & crispum, si Petrus simus aut crispus sit.

3. Nunc dico, I. *Finis & bonum non sunt idem formaliter*: Hoc probat argumentum primum §. 1. Dico II. *Finis & bonum sunt idem materialiter* five subjektivè, quoniam nimirum eadem res & idem, subiectum est, quod bonum est, & finis dicitur, cum, ut præcedens regula docet, nihil habeat rationem finis, nisi bonum.

4. Argumentum primum S. 1. non est contra nos, sicut patet ex S. *preced.* Quantum ad secundum, negatur hæc consequentia, Non omne bonum est finis, actu scilicet, E. finis & bonum non sunt idem. Nam ut ex Aristotele, S. 2. diximus, musicum & album sunt idem, etsi non omnis musicus sit albus, nec omne album sit Musicus. Ut igitur aliqua dicantur idem, non necesse est ut reciprocentur.

REGULA III.

Acquisito fine cessat omnis actio.

1. Non videtur hoc esse verum, I. Quia curatio vulneris non cessat, acquisito vel habito ejus fine. Curatio vulneris est actio. II. Quædam actio non cessat acquisito vel habito ejus fine. Majorem probò, finis curationis est homo vulneratus, nempe finis *cui*. At quando chirurgus habet talem hominem, fidei suæ commissum, non cessat curatio, sed tum demum incipit. 2. Quia gaudium in fine & delectatio non cessat, eo acquisito: at gaudium & delectatio est actio.

2. Præsupponendum est, actionem circa finem esse multiplicem: quædam est circa eum *secundum se*, ut est bonum quid, qualis est amor simplex: quædam versantur circa eum, ut *acquirendum*, ut intentio, consultatio & inquisitio mediorum, quas sequitur electio, quam sequitur executio & usus mediorum: quædam ut *acquisitum*, ut gaudium & delectatio. Inter has omnes actiones, id etiam intercedit discriminis, quòd quædam sunt *circa finem* proximè, quales sunt amor simplex, gaudium; reliquæ sunt *circa medium* proximè.

3. Nunc dico, Regulam esse intelligendam de actionibus, quæ sunt circa finem ut *acquirendum*, acquisito fine cessant actiones, quæ ad ipsum acquirendum faciunt; quando enim non amplius est objectum actionis, actio ipsa amplius esse nequit, sicut sublato visibili, actus videndi exerceri nequit; Sed acquisitifine, non amplius est objectum actionum, quæ circa finem.

finem ut acquirendum versantur. Obiectum enim actionum, quæ circa finem ut acquirendum versantur, est finis ut acquirendus, sicut ex terminis notum est: At acquisito fine, non amplius est finis ut acquirendus: acquisito igitur fine non sunt amplius actiones, quæ circa eum ut acquirendum versantur. De actionibus, quæ respiciunt finem ut *acquisitum* regula non valet: & hoc probat argumentum secundum S. 2. ad quod propterea nihil amplius respondendum est, & certè contradictio est, actiones quæ sunt circa finem ut *acquisitum*, non debere cessare fine *acquisito*.

4. Ex quibus jam facillè & hoc intelligitur, regulam non loqui de fine *cui*, ratio, quia loquitur de fine qui acquiritur, vel *acquisitus* est. At finis *cui*, quatenus est finis *cui*, non acquiritur, & neque ut acquirendus, neque ut *acquisitus* considerari potest. Existit ille ante actiones, quæ circa finem vel mediatè vel immediatè versantur; & est id ipsum, cui aliquid acquirimus, vel acquirere cupimus.

5. Dixi autem, *quatenus est finis cui*; nam potest etiam finis *cui* acquiri, & tunc ut acquirendus, tum ut *acquisitus* considerari, sed tunc non habet rationem finis *cui*, sed finis *cujus*: e. g. audit chirurgus studiosum esse vulneratum, arreptis suis instrumentis & auxiliis accurrit, eum in finem, ut illius cura sibi demandetur. Hic vulneratus habet rationem finis *cujus*, qui postquam jam fidei chirurgi concreditus est, ipsique manus auxiliatrix adhibetur, habet rationem finis *cui*: Atque hinc patet, neque primum argumentum S. 1. nobis adversari, quia loquitur de fine *cui*.

6. Sed instas ulterius: Divitiæ sunt fines avaris, & quidem finis *cujus*, acquisitis divitiis, non cessat actio avari, etiam ea, quæ est circa divitias acquirendas, semper enim eò tendit, ut plures corradat.

7. Respondeo ex Bonaventura, 2. dist. 38. 7. 2. m. 7. finem posse dici *acquisitum* vel *completè* vel *incompletè*. Cessat actio circa finem acquirendum, si *completè* *acquisitus* fuerit, non autem cessat actio si tantum *incompletè* *acquisitus* finis. Hinc nunquam cessat labor

avari, circa divitias congerendas; quia cum nunquam satietur ejus appetitus, semper eas habet pro incompletè tantum acquisitis. Potest etiam dici, acquisito fine cessat actio circa finem ut acquirendum, quatenus est acquisitus, non autem quatenus adhuc aliquid ejus acquirendum restat. Et sic avarus inhiat divitiis, non iis, quas acquisivit jam, sed iis, quas non acquisivit.

REGULA IV.

Quando recta via ad finem aliquem progredi possumus, non est opus per obliquam & longiorem incedere.

1. Verba sunt Zabarellæ, de 4. fig. c. 7. Sensus hic est: Cum per plura media ad finem propositum pervenire possumus, illud medium assumendum est per quod facilius pervenitur: relinquenda illa in quibus major difficultas est, aut longius tempus requiritur. Adducamus exempli loco id, de quo Zabarella eo loco agit: Dux sunt viæ reducendi Syllogismos secundæ & tertiæ figuræ ad primam, una per conversionem propositionum, altera per deductionem ad absurdum. Utimur autem quando possumus potius priore, quam posteriore, quia illa facilius est & compendiosior.

2. Intelligenda tamen hæc sunt, si cetera sint paria, h. e. si per plura æquè bene, tutò, & perfectè finis haberi potest, tum illud est assumendum per quod facilius obrinetur, aut breviori tempore. Quod si per unum medium facilius quidem & breviori tempore, per alterum verò perfectius & tutius acquiratur, licebit illud arripere, per quod perfectius & tutius obtinetur, etsi id cum majore difficultate sit conjunctum, aut longius requirat tempus.

REGULA V.

*Finis dat bonitatem, amabilitatem, mensuram,
& ordinem mediis.*

1. Ità Peterius, l. 3. de causis c. 21. Dat bonitatem & amabilitatem mediis, propterea enim media bona nobis sunt, & convenientia, appetunturque non per se, & ratione sui, sed quia finis bonus nobis est, & conveniens, & à nobis appetitur; quemadmodum quòd Rhabarbarum nobis conveniens est, & expectitur atque assumitur: id unice habet ex eo quòd conveniens nobis est, atque amatur sanitas, ad quam acquirendam conducit, absque qua si foret, omnes id adversarentur, neque bonum sibi judicarent.

2. Similiter quæ mensura & quis ordo in mediis sit servandus, ex fine spectatur; quemadmodum medicus non quolibet pondere, sed certâ mensurâ medicamenta exhibet, & quidem, quæ pro acquirenda sanitate videntur accommodata, Rhabarbari v. g. exhibet unciam semis, hanc Dionysius præscribit finis, tantâ enim quantitate exhibitum, expurgat pravi humores; pro restituenda sanitate, non exhibentur tantum aliquot grana, vel unus atque alter scrupulus, quia cum sic non purget, nihil facit ad sanitatem; neque exhibentur aliquot uncie, quia sic fieret hypochondriasis, quæ ad sanitatem non tantum nihil confert, sed ipsam unâ cum vita in periculum adducit: Sed & prius digerit medicus & præparat humores, quàm purgans medicamentum propinet, quia sic melius & facilius pravi humores expelluntur pro restituenda sanitate. Ità & studiosus prius Logicam addiscit quàm alias scientias, quia nisi hunc ordinem servet, & aliis disciplinis præmittat Logicâ, aut planè non, aut certè cum magno dispendio, evadet doctus.

3. Sed hîc obijciatur: Si finis dat bonitatem mediis, sequitur, quotiescunque finis bonus est, media etiam bona esse. Sed posterius non est. B. nec prius. Minor probatur, quia accidit, ut quis ad bonum finem per mala media contendat, ut si quis, ut succurrat

currat pauperibus, cum non habeat quod det, aliter opes invadat.

4. *Resp.* Cum dicitur finem esse bonum & media mala, sermo est de bonitate morali, quæ *honestas* dicitur, & de malitia ipsi opposita. Moraliter ergo non omnis finis bonus est, sed quidam malus, & media non semper bona sunt moraliter, si finis sit moraliter bonus & honestus. Cum autem dicimus in regula *media accipere bonitatem à fine*, non est sermo de bonitate morali, quasi finis, si moraliter bonus sit, faciat etiam media esse talia; sed intelligitur ita, quod medium, ut medium in se, per se & propter se, non sit expetibile agentis, nec ab eo hoc modo ametur; sed quod ab ipso pro bono habeatur & ametur, id inde esse quod res ad quam acquirendam utile est, tanquam finis appetatur. Negatur ergo propositio major, quia consequens loquitur de bonitate morali, & eo quod per se bonum est; antecedens autem de eo quod tanquam utile ad illud expetitur, quod bonum utile moralem bonitatem per se non includit.

REGULA VI.

Finis non habet modum aut mensuram.

1. Citat hoc Pererius ex Aristotele, 1. *polit. c. 6* loco scilicet super *ciuitate*. Ita sanitas sine modo aut mensura expetitur, nempe quanta maxima esse potest; medicamenta verò eâ mensurâ, eo modo expetuntur, quo ad sanitatem conducunt, sicut ex *reg. preced.* constat.

2. Sed objicis, 1. Quod non habet mensuram non potest dare alteri mensuram: Sed finis potest dare alteri mensuram, uti constat ex *reg. preced.* B. finis non est id quod non habet mensuram. 2. Eruditio appetitur cum mensura, optant enim sæpe studiosi, ut modò tantum vel tantum eruditionis sibi possint acquirere, plus se non expeturos. Eruditio autem est finis, nempe studiosi. Quidam ergo finis cum mensura appetitur.

3. *Resp.* In primo argumento major est falsa: Si quidem

quidem potest aliquid dare alicui aliquid, etsi ipsum non habeat formaliter, ut manifestum est in causis æquivocis, qua de re supra tit. 3. Ità albedo, tanquam forma, dat parieti ut sit albus, cùm tamen ipsa non sit alba.

4. Ad secundum, ad minorem, eruditio quatenus cum mensura appetitur, non est finis; sed potius habet rationem medii, ad sustentationem vitæ, vel ad aliud quid; sicut non raro tantum eruditionis sibi solent optare, quantum indigeant ad hoc vel illud munus obeundum.

REGULA VII.

Finis est primum in intentione, & ultimum in executione

1. Duplicem Philosophi ordinem constituunt, unum *intentionis* sive *appetitionis*, quando scilicet plura expetuntur, unum prius expetitur alio, in quo sæpè & consultatio de mediis includitur: alium *executionis*, quando ea quæ appetimus, & de quibus consultavimus, exsequimur, & in iis quæ facienda & acquirenda sunt, unum prius altero facimus vel acquirimus.

2. Aristoteles, 3. *Ethic. c. 3.* ait, τὸ ἔχαπεν ἐν ἀναλύσει, πρῶτον εἶναι ἐν τῇ ψύσει, quod ultimum est in resolutione, primum esse in executione. Ubi per ἀνάλυσιν intendit ordinem intentionis & consultationis: per ψύσιν ordinem executionis. Unde patet hos duos ordines non solum diversos, quatenus prior in mente est, alter in re ipsa, sed & oppositos esse.

3. In ordine ergò intentionis finis est primum, h. e. finem omnium primò appetimus, & postmodum media. Ratio, quia quod ità appetitur, ut sit causa cur reliqua appetantur, id est primum in appetitione sive intentione. Sed finis ità appetitur ut sit causa cur reliqua appetantur. E. primum in intentione est. In ordine executionis verò est ultimum, ratio, Quicquid acquiritur per reliqua, illud est ultimum in acquisitione. Finis acquiritur per reliqua, nempe per media. Finis ergò ultimum est in acquisitione. Ità primò.

primò omnium fertur appetitus agri in sanitatem, & cum eam sine medicamentis, vel planè non, vel difficulter saltem & tardè recuperari posse existimat, appetit medicamenta tanquam medium proximum, postmodum deliberat de medico, & hunc vel illum eligit, demum dispicit quis medicum vocare debeat, & vult ut hic vel ille eum vocet, & hoc est ordo intentionis sive deliberationis; quando verò jam ad executionem fit progressio, tum primum ille, qui medicum vocare debet, jubetur abire, qui abit & medicum vocat, qui postmodum venit & medicamenta præscribit, quibus sumptis, sanitas restituitur. Hic sanitas, quæ primum fuit in ordine intentionis fit ultimum in executione, & is qui vocare debet medicum, ultimus fuit in intentione, primus in executione. Lege Aristotelem, *de part. animal. cap. 1.* & Vazquez, *1. 1. disp. 89. q. 7. S. 53.*

REGULA VIII.

Finis est prior mediis.

1. Non potest non hac de re constare ex *reg. præced.* placet tamen ulterius paucissimis id considerare.

2. Sempronius refutaturus olim scripta Titii, initio ipsam reprehendit, quòd prius egerit de fine, quàm de mediis, quia media, inquit, esse priora fine, eruditi norunt. Lapsus puerilis in re tam facili & obvia. Norunt eruditi media esse fine priora, sed norunt etiam iidem finem priorem esse mediis. Aristoteles, *cis. c. 1. 2. de part. an.* scribit, finem esse naturâ priorem iis, quæ ad finem referuntur. Et annon finis est causa mediorum? At causa omnis prior est iis, quorum est causa, sicut *ex tit. 3. constat.* Et finis prior mediis, ordine *intentionis*, & quantum ad esse objectivum, & ut exerret causalitatem finis. Est posterior mediis ordine *generationis*, & quantum ad esse reale, quod jam obtinet ut effectus.

3. Quantum ad ordinem doctrinæ, de quo *S. 1.* quæstio erat, illum semper procedere à cognitione finis ad cognitionem mediorum, & ita in co-finem esse

esse priorem mediis docet, eruditè Zabarella, l. 2. de method. c. 9. & seqq. & rationibus & textibus Aristotelis, & exemplis, ubi vide.

R E G U L A I X.

Qui vult finem, vult etiam media ad finem.

1. Sed obstat, quòd quidem aegroti non velint media, v. g. potionem amaram, qui tamen volunt sanitatem, quemadmodum

Felis amat pisces sed aquas intrare recusat.

2. Dicendum voluntatem duplicem esse, *efficacem*, & *complacentia*. Efficax est, quâ alicui ita placet res, ut velit eam efficere, vel consequi. Voluntas complacentiæ est, quâ placet alicui res, & amatur in se, sed eam non cupit efficere aut consequi, quia scilicet nullam habet spem ejus consequendi, aut forsan alias etiam ob causas.

3. Jam dico, *Qui vult finem voluntate complacentia, is non vult media*, quia media, ut media, respiciunt finem efficiendum aut consequendum. Cum igitur is qui vult finem voluntate complacentia, non velit illum efficere aut consequi, hoc ipso non potest velle media: & si vellet media, hoc ipso etiam vellet finem efficaciter, sed qui efficaciter vult finem, ille ipsa media velit necesse est, quoniam in voluntate, quâ quis vult finem efficere aut acquirere, mediorum voluntas includitur, cum efficientia aut acquisitione finis in media consistat.

4. Ubi & hoc sciendum, quòd qui vult finem efficaciter, velit etiam aliquod medium, saltem *confusè*: vult enim formaliter aut hoc medium aut illud: postea verò si non habeat exploratam convenientiam mediorum, de illis consultat; factâ consultatione, deponit priorem actum, & novo actu vult priorem finem, cum hoc medio particulari & determinato: quando verò quis initio statim habet bene explorata media, non intelligitur de illis consultare, est enim consultare, inquirere quoddam medium sit congruens; quâ inquisitione non eget, qui satis explorata

plorata habet media, sed simul amat finem cum hiſce mediis convenientibus determinatè. Inde cùm quis vult finem efficaciter, non requiritur, ut, cùm plura ſint media, omnia ea, aut quodvis velit, cùm omnibus non ſit opus: imò ſi uno medio uti velit, ſæpe altero uti nequeat. Sufficit igitur ſi uno utatur.

5. Jam respondeo ad argumentum: Qui ægroti volunt ſanitatē, volunt etiam aliquod medium ſaltem confuſè in principio, poſtmodum volunt etiam aliquod determinatè: & quanquam nunquam velint poſitionem amarā, non tamen ſequitur, quod non velint medium, cùm etiam alia media ſint, vel ſaltem alia eſſe illi exiſtiment: Fit ut quis de omnibus mediis humanis deſperans, in precibus, tanquam mediis, adhuc ſubſidium quaerat: quod ſi de nullo planè ſollicitus ſit medio, nec efficaciter vult ſanitatē, ſed ſolam voluntate complacētia.

6. Sed antequam ad alia progrediamur, placet ſequentem Syllogiſmum conſiderare: Qui vult finem, vult etiam media ad finem. At Deus vult punitionem peccatorum. Ergò, vult etiam peccata.

7. *Reſp.* Negando minorem, quia falſum eſt accuratè loquendo, punitionem eſſe finem peccatorum. Poſteſt quidem punitio eſſe finis peccatorum, prout finis ſumitur pro extremo, & quibuſdam dicitur finis *determinationis rei*, quo modo quidem interitus eſt finis rerum, quæ intereunt; & punctum eſt finis lineæ. Sed de fine *ut eſt cauſa*, & dicitur finis *motionis agentis*, hîc eſt ſermo. Certè finis eſt id cujus gratiā aliquid eſt vel ſit: At peccata non ſunt punitionis gratiā, nemo enim peccat ut puniatur. Permittit quidem ordinatque peccata Deus ad bonum finem, ut ea puniendo juſticiam & gratiam ſuam oſtendat, ſed potiùs inde ſequitur, hunc eſſe finem non peccatorum, ſed permiſſionis peccatorum.

8. Quod ſi loco minoris ita ſubſumitur, Atqui Deus vult punitionem peccatorum, tanquam finem, & concludatur, Ergò, Vult quoque media ad punitionem: concedimus concluſionem, ſed inde non ſequitur, quod velit peccata, quia peccata puniuntur morbis,

morbis, fame, tanquam mediis, quæ Deum velle concedimus: Fit etiam ut Deus permittat labi hominem in graviora peccata, quæ ipsi cedat in pœnam præcedentium, sed non necesse est ut ipsa peccata velit, sed sufficit ut velit ipsorum permissionem.

9. Denique ut quasi ad oculum demonstretur, argumentum nihil concludere, similiter faciemus discursum: Qui vult finem, vult media ad finem. At princeps vult finem rebellionis, nempe victoriam. F. etiam vult rebellionem. In hoc argumento non potest non esse aliquod vitium, quia conclusio manifestè falsa est, cum nullus sit princeps qui non toto pectore aversetur rebellionem: Ergo etiam argumentum suprâ propositum non potest esse omnis vitii expers, quia est isti planè simile.

R E G U L A X.

Forma & finis coincidunt.

1. Ità Aristoteles, 2. *Phys.* 1. 70. *Plerumque res (causæ) coeunt in unum, quandoquidem forma & id cuius gratiâ unum sunt: id autem unde motus principium est (causa efficiens) ejus est speciei, cuius hæc sunt; hominem enim homo generat.* Hæc Aristoteles. Coincidunt & unum sunt forma rei genitæ & finis, non finis rei genitæ (nam finis rei genitæ sunt operationes) sed generationis. Coincidit etiam cum hisce duabus causis, efficiens; sed diversimodè. Nam forma rei genitæ & finis generationis, numero eadem res sunt: Sed causa efficiens est specie tantùm idem cum illis, ut forma hominis vel bovis generantis, cum forma hominis vel bovis geniti, sicut expressè habet Aristoteles.

2. Intelligendum autem hoc est non de causa efficiente, quæ est principium quod agit, sed de forma ejus, quæ & ipsa est causa efficiens, sed tanquam principium quo. Nam cum forma ignis geniti non ejusdem speciei est ignis generans, sed est forma ignis generantis: nec hoc universale est, edm valeat solum in causis univocis, sicuti ex modo posito exemplo patet.

patet, non autem in *equivocis*, forma enim solis non est ejusdem speciei cum forma rana à sole genita.

REGULA XI.

Unius rei, possunt esse plures fines.

1. Aliud hic dicendum est de fine *interno*, aliud de *externo*. Plures fines *interni* *unius* actionis esse non possunt, quia per finem internum nihil aliud hic intelligimus, quam terminum actionis immediatum; et ejusmodi actionis non possunt esse plures termini. Ità calefactio tantum determinatur in calidum, refrigeratio in frigidum, generatio bovis in bovem; nisi distinguere velimus inter terminum *Qui* & *Quo*. Terminus *Qui* est id quod per actionem fit, nempe compositum ipsum. Terminus *Quo* est forma compositi, quod fit, sicut terminus calefactionis *Qui* est calidum, *Quo* est calor: & terminus generationis bovis. *Qui* est bos, *Quo* forma bovis. Potest dici terminus *Quo* *partialis*, *Qui* *totalis*. Unius actionis finis unus est internus, totalis, unus partialis; sed plures esse possunt, quorum unus totalis, alter partialis. Quanquam terminus totalis, quodammodo immediatus dici potest, quia fit mediante termino *Quo*, sive partiali.

2. Quantum ad *extrinsecos*, iterum aliter statuendum est de *ultima*, aliter de *intermediis*. Unius non possunt esse plures fines ultimi, per Thomam, 1. secundae 1. q. 1. a. 5. & ratio est, quia de ratione finis ultimi est, ut omnia referantur in ipsam: sed si statuamus duos fines ultimos, neuter eorum erit ultimus, quia ad neutrum referuntur, non enim illorum finium unus ad alterum refertur.

3. Possunt autem fines referri vel ad *agens*, ità ut cum quaeritur, An unius plures fines esse possunt, sensus sit, An unius agentis v. g. hominis: vel ad *actionem*, ità ut sensus sit, An unius actionis plures sint fines. Unius agentis non possunt esse plures fines ultimi; ut probatum *praced.* S. Sic enim simul inter plura unum ad alterum referetur, & non referetur; diversa tamen temporibus possunt esse, ut si libidinosus,

sus, cujus ultimus finis voluptas, laberetur in extremam avaritiam, & actiones omnes ad divitias referret. De actione, hæc distinctio non opus esse video, quia una actio non existit diversis temporibus.

4. Est igitur & hoc notandum ex Gregorio de Valentia, 2. 2. disp. 1. q. 1. p. 2. aliud esse dicere *plures res esse ultimum finem ejusdem*, ut hominis; aliud *plures esse ultimos fines ejusdem*, ut hominis. Prioris sensus est, plures res conjunctim & simul sumptas esse unum finem hominis, unamquamque autem seorsim non esse totum finem, sed partes unius finis; & hoc verum est, facitque huc quod Augustinus, lib. 19. de civit. Dei, c. 3. refert, Varro nem summum bonum constituisse in bonis utriusque rei, animæ & corporis: Posterioris verò sensus, plures res esse, quarum unaquæq; per se & seorsim ab aliis considerata sit ultimus finis. Et hoc fieri eodem tempore nequit, ut antea probatum fuit. Nôdem recidit quòd alii distinguunt inter finem totalem & partialem. Plures fines partiales unius agentis esse possunt, sed non totales. Et hæc de fine ultimo.

5. Possunt plures fines ejusdem rei esse ita, ut unus ultimus, alter intermedius, vel etiam uterque intermedius sit. Qua de re placet referre verba Bonaventuræ, is igitur 2. dist. 3. q. 3. Unius, inquit, rei plures fines statueret, potest esse tripliciter: Uno modo, quòd finis sit sub fine & propter finem, scilicet ut unus sit principalis, alius non principalis, qui tamen ad illum referatur: Alio modo ita, quòd unus finis sit principalis, alter non principalis, ita tamen ut finis non principalis non referatur ad principalem finem: Tertio modo ita, ut uterque finis sit principalis.

6. Exemplum autem assignari potest in eo quod frequenter accidit, videlicet, cum quis vadit ad Ecclesiam ad percipiendas distributiones. Hoc enim potest facere tripliciter: vel ita ut principaliter intendat honorem & gloriam divinam, dum vadit ibi decantare laudes; & simul cum hoc, intendit obtinere pecuniam ut pauperibus distribuat, vel in alios usus licitos in honorem Dei conferat: Alio modo potest quis ire ad Ecclesiam, intendens

Deo

Deo placere, & simul cum hoc pecuniam acquirere, ita tamen, quod ejus acquisitionem ad Deum non referi, nec tamen ipsam pecuniam statuit finem principalem, pro eo, quod ipsum non eligit propter se: Tercio modo vadit quis ad Ecclesiam duplicatâ intentione ita, quod vult Deo placere, & vult obtinere pecuniam, quam sicut avarus appetit acquirere ut possit thesaurum suum ampliare, & in eo delectari propter se. Hæc Boaventura.

REGULA XII.

Cujus facultatis finis subordinatur fini alterius facultatis, illa facultas alteri illi facultati subordinatur.

1. Profert hoc Bellarminus, l. 5. de summo Pontif. c. 7. tanquam sententiam Aristotelis, 1. Eth. 1. & subsumit, Finis temporalis subordinatur fini spirituali; si- ve finis facultatis temporalis subordinatur fini facultatis spiritualis. Ergo facultas temporalis subordinatur facultati spirituali.

2. Dico. I. Propositionem majorem, quam loco regulæ proposuimus, non esse Aristotelis *loc. cit.* ex eo loco, ut & ex cap. 2. exstrui quidem potest hæc propositio: Quæ facultas si- ve ars alteri facultati si- ve arti subordinatur, ejus finis etiam alterius fini subordinatur, sicut cum χαλινοποιικὴν subordinetur τῇ ἰατρικῇ, & τῇ στρατηγικῇ, etiam finis τῆς χαλινοποιικῆς subordinatur fini τῆς ἰατρικῆς, & hujus finis τῆς στρατηγικῆς, qui est victoria: sed nostra propositio, quæ est istius convertens, ita immediate ex textu Aristotelis exstrui nequit: vera tamen est, tum quia termini sunt convertibiles, & ita una in alteram simpliciter converti potest; tum quia patet inductione. Applica exempla modò dicta & alia quæ Aristoteles *loc. cit.* habet.

3. II. Dico, Bellarminum committere ignorantem elenchi: Non enim probare debuit, facultatem temporalem, i. e. scientiam regnandi, subordinari spirituali, i. e. scientiæ pascendi & regendi Ecclesiam: sed quod Pontifex habeat jus puniendi reges pœnis
rem:

temporalibus, & exuendi eos regno. Quæ autem consequentia, Scientia regnandi subordinatur scientiæ pascendi & regendi Ecclesiam: Ergo, Reges possunt à Pontifice puniri pœnis temporalibus, & privari regnis: Optica subordinatur Geometriæ. 1. post. 7. ars pharmacopolarum arti medicæ, an idcirco Geometra in optici, & medicus in pharmacopolæ fortunas jus habet, eundemque domo expellere potest? Aliud est, unam artem aut artificem alteri præscribere posse aliquid; aliud ita præscribere posse & imperare ut nisi obtemperetur, pœnas exigere ab altero, & exilio v.g. mulctare ipsum possit. Potest, quando ars arri subordinatur, superior artifex præscribere inferiori, quomodo scilicet opus suum conficere debeat, sed ita præscribere, & ita ipsi imperare non potest ut si ille dicto audiens non sit, cum fortunis suis spoliare, & domo pellere queat. Et cur quæso si Pontifex ex eo, quod scientia regnandi subordinetur scientiæ pascendi Ecclesiam, potest leges civiles irregare regibus, eosque imperio privare, id non possint alii Episcopi aut Cardinales, cum & ipsi instructi sint illâ scientiâ?

4. An forsan propterea quod Pontifex in illa scientia errare non potest, alii autem episcopi possunt? sed ponamus rem ita sese habere. Aristoteles cum *L. 1. Eth.* in quo Bellarminus propositionem suam fundari dicit, de subordinatione disciplinarum & finium earum agit, illam distinctionem ignorat, & disciplinam equestrem militari, ejusque finem fini hujus subordinari docet, etsi nemo sit, qui in ea privilegio non errandi gaudeat.

5. An forsan propterea quod reliqui episcopi non habent absolutam illam potestatem, quam Pontifex adhibet? Quod si ita est, debebat Bellarminus probare, potestatem temporalem subordinari potestati spirituali, sicut ipse loquitur, & non facultatem facultati, sive scientiam scientiæ. Hæ enim subordinationes diversissimæ sunt, quemadmodum eruditè docet Petrus Molinaus, de *Monarch. temporal.* cap. 9. Nam potestas subordinatur potestati, quando superior inferiorem

feriorem includit, sic potestas iudicium ordinarium, vel delegatorum, includitur in potestate regia, eoque illi subordinatur. At facultas subordinatur facultati, quando scientia aliqua sic mutatur ab aliqua sua principia, ut quæ sunt conclusiones in superiori scientia, sint principia sive propositiones in inferiori: ex. gr. medicina docet vulnera rotunda esse curata difficilima, quia vulneris labra ægrè coeunt; cuius assertionis probatio non petenda est à medicina sed geometria, ideoque hæc in re, medicina geometriæ subordinatur: Aut quando alicujus artis finis inservit fini alterius artis nobilioris, veluti *γάρ τῷ πολεμικῷ* inservit arti equestri, & hæc militari. Unde paret quanta fraude Bellarminus hæc nectat, ex subordinatione finium, inferens subordinationem potestatum, cum tamen hæc toto cælo distent. Hæc *Molinaus*. Id nimirum docere vult; in subordinatione potestatum inferiori imperare, eandemque deponere, aut aliis modis punire posse superiorem, imprimis, si summa adsit: in subordinatione autem facultatum id non procedere.

6. III. Disputari potest de minori. An nimirum facultas temporalis spiritali, id est, scientia regendi Civilis, Ecclesiastica subordinetur: sed id aliis discutiendum relinquimus.

7. Non possumus autem non notare vocabulum hoc *δυνάμις*, potentia, ab Aristotele, quantum ad præsens attinet, accipi I. *Specialiter*, pro disciplina quæ utrumque contrariorum respicit, & in utramque partem disputare docet, quo modo Dialectica & Rhetorica, solæ facultates sunt; sicut docet *Alexander in prim. 1. 109.* & ita accipit *Aristoteles, 1. Rhet. II. Latius*, pro quavis disciplina, sive contemplativa sit, sive practica, sive effectrix. In præsentī Regula ejusque explicatione hoc posteriori modo sumunt, quia ita accipit *Aristoteles, 1. Eth.* ubi de subordinatione facultatum agit. Alias significationes *δυνάμεις* vide apud *Aristotelem, 5. Met. c. 12.*

REGULA XIII.

Omnis actio est propter finem.

1. Excipit Pererius, l. 9. c. 6. & potest autem, inquit, aliqua actio non fieri propter finem tribus modis: Vel quia ipsa est *propter se*, & non propter aliud: ut actio in qua est felicitas, quæ ipsa est, est finis omnium actionum moralium, ut disputat Aristoteles, 1. Ethic. Vel quia fit *ab agente non intendente ipsam*; ut si quis aliud attentè cogitans vel ungues rodât, vel fricat barbam: Hujusmodi enim actiones non fiunt ex electione ob aliquem finem, sed ex sola imaginatione. Vel quia talis actio est *conjuncta*, & accidit ei actioni, quæ per se intenditur; ut inventio thesauri accidit fossioni terræ, & sic effectus fortunæ non fit ob aliquem finem.

2. Sed secundus & tertius modus non videntur distinguere, quando enim aliqua actio non est propter finem, quia accidit actioni, quæ per se intenditur, talis actio fit ab agente non intendente ipsam; sicut cum quis fodiens terram invenit thesaurum, inventio thesauri fit à fodiente non intendente ipsam.

3. Sed de regula illa latissimum instituere discursum, & per omnia rerum genera vagari possemus, quomodo quibusque actionibus comperat esse propter finem. Imò regerere quis posset Pererius id quod à Metaphysicis disputatur, nempe omnes actiones Dei ad extra, esse propter finem. Cum igitur illæ ipsæ actiones, quas Pererius excipit, sint actiones Dei ad extra, quatenus is concurrit omnibus creaturis in agendo; & eas esse propter finem, si non ut sunt actiones agentium particularium, tamen ut sunt actiones Dei. Verùm quia jam instituti ratio non patitur ut his immoremur, eaque à nobis in Metaphysicis jam prolixè tractata sūt, ided jam Titulum hunc de fine sinimus.

TIT. VIII. continens REG. XI.

circa doctrinam

Actionis & Agentis.

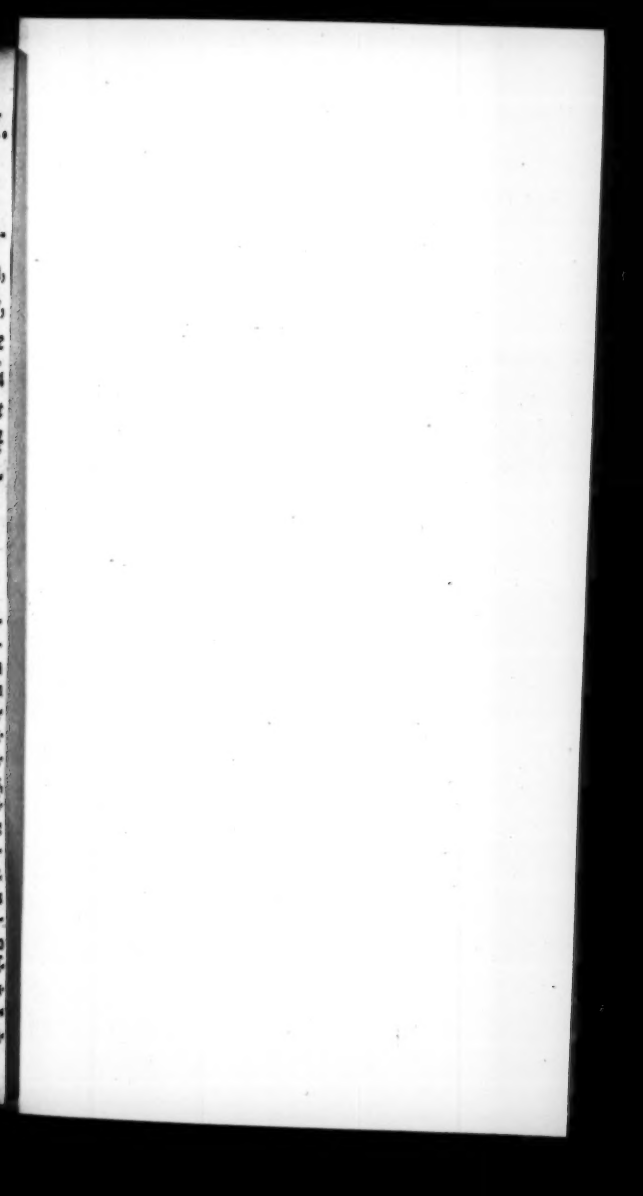
Cum hactenus regulas, tres causas materiam nimirum, formam, & finem concernentes, proposuerimus, consequens est, ut & efficientis causae rationem habeamus. Quia verò causa efficiens, propriè dicta, & agens sunt idem, agens quoque per actionem est agens, ideò Titulo huic ab Actione & Agente nomen volumus tribuere.

REGULA I.

Agere praesupponit esse.

1. Hoc est discrimen inter causam finalem & efficientem, quòd finalis potest causalitatem suam exercere etsi actu non sit in rerum natura: Nihil autem potest sustinere rationem causae Efficientis, quae in agendo consistit, nisi actu sit in rerum natura. Et ratio diversitatis est hæc, quòd ratio causae finalis consistit in motione metaphorica voluntatis, & nihil aliud secundum rem est, quàm ipsa actio voluntatis, sicut in Metaphysicis docuimus. Esse ergò aliquid finem, sive causam finalem, consistit in determinatione extrinseca ab actu voluntatis: At prædicata extrinseca desumpta ab actu intellectus & voluntatis, &c. posse convenire rebus non existentibus, *tit. i. a nobis ostensum fuit regula 4.* At reliqua prædicata accidentalitæ, etiam extrinseca, non desumpta ab actu aliquo dictarum facultatum. ut actu alicui tribuantur, necesse est ipsum, cui tribuuntur, existat. Cum igitur agere prædicatum sit accidentale, nec importet deno-

mina-

o
a
l
v
f
s
v
d
n
c
u

Mag
fe
m
re
se,
un
se

Д
гс,
де

minationem extrinsecam ab intellectu aut voluntate, aliâve huiusmodi facultate, sequitur, nihil posse dici *agere*, nisi actu sit. Videatur *reg. cis.* Unde Aristoteles, 4. *Met. c. 4. t. 16.* expressè ait, *Ea, quæ non sunt, quoniam pacto aut loquentur, aut ambulant.*

2. Nonnulli docent, gravia & levia moveri à generante; quam quidem sententiam ita explicant, ut dicant, generans non ratione sui, & per se ipsum movere leve sursum, & grave deorsum, sed per gravitatem & levitatem corporibus communicatam, tanquam per instrumenta. Et hæc sententia Thomæ cum alibi tum p. 1. a. 3. q. 2. & q. 18. a. 1. ubi & Cajetanus, & 1. contra gentes c. 9. ubi & Ferrara. Toletus & phys. q. 2. Conimbricenses & Ruvius *ibid.* c. 4. q. 2. & Suarez, *disp. Metaph. 18. s. 2.*

3. Sed huic sententiæ alii sese opponunt, inter quos Scotus, 2. *dist. 2. q. 19.* Gregorius, *ibid.* *dist. 9. q. 1. a. 3.* Pererius, l. 7. c. 16. & alii, asserentes, gravia & levia à se moveri, nempe vi innata suæ gravitatis & levitatis, & non à generante. Argumentantur ex nostra regula, *Quicquid movetur interdum alio non existente, id ab ipso non movetur*, quoniam agere & movere præsupponit esse: sed levia & gravia interdum moventur non existente generante. Quis enim negaret lapidem moveri deorsum posse, extincto eo à quo genitus est? Non ergo à generante movetur.

4. Suarez distinguit majorem, & regulam nostram; *Agere præsupponit esse*, ita scilicet ut, quod per se ipsum agit, in seipso existat. Quod autem per instrumentum separatum agit sufficere, si virtualiter in eo instrumento existat. Unde jam responderi potest ad minorem, quod licet generans non semper existat in se, dum gravia & levia moventur, existere tamen virtualiter in ipsis corporibus gravibus & levibus à se genitis.

5. Verum regeri contra datâ distinctionem potest: Interiisse aliquid, & virtualiter tantum in alio existere, esse, ipsum non reverâ existere, quod nec Suarez negat, cum dicit, aliquid virtualiter in instrumento

existere nihil aliud esse quam instrumentum existere; quemadmodum id quod potentia & in suis causis tantum existit non revera existit, cum potentia existere & actu sive revera existere opponatur. Cum dicitur, Agere presupponere esse, intelligitur de esse absoluto, & proprie dicto: idque probavimus §. 1. Cum igitur generans aliquando absolute & proprie non sit, cum movetur grave & leve ab ipso genitum, quomodo ipsum movere proprie & absolute dici potest; Et si generans existere virtualiter in gravi & levi, nihil aliud est, quam ipsum grave & leve existere, (sicut ait Suarez.) & generans movere grave & leve, nihil aliud erit quam grave & leve seipsum movere. Quid, quod motus deorsum & sursum est à gravitate & levitate corporibus insita, ut non excedat virtutem harum qualitatum: & posito, aliquod grave & leve existere extra suum locum naturalem, nec prohiberi ab aliquo, & si nullum aliud agens particulare, quodcumque sit, existat, aut à nobis concipiatur, si jam sursum vel deorsum movetur, & à nobis sufficienter concipi potest, nempe quod moveatur, ut quid ergo ad externum agens nempe ad generans confugimus? Sed consulantur hac de re autores citati, & alii. Nobis instituti non est ex professo istam questionem explicare, sed eatenus tantum afferre volumus quod nos ad presentis regulæ explicationem ejusque usus ostendendum facit.

REGULA II.

Nihil agit in seipsum.

1. Sunt qui hoc universaliter & absolute intelligunt, existimantes, unam eandemque potentiam non posse esse simul activam & passivam, quia semper intercedat inter ipsam, ut est principium activum, & ut passivum, *distinctio secundum rem*. lo. Capreolus. 1. dist. 3. q. 3. Soncinas, 9. Metaph. q. 1. Javellus, *ibid.* q. 3.

2. Pro hac sententia nec rationes desunt, nec

loca Aristotelis. Celebratissimum est illius axioma. 7. *phys. in principio*, & 8. *phys. 2. 4.* Omne quod movetur ab alio movetur. 1. *de oris. & interitum 1. 48.* ait, Si simile ageret in omnino simile, tunc idem in se ipsum ageret. Habet ergo pro absurdo idem agere in se ipsum. Quod faciunt definitiones potentie activæ & passivæ, 5. *Metaph. 12.* & 9. *Metaph. 6. 1.* quarum illa dicitur *principium transmutationis in aliud, quatenus aliud*: Si in aliud quatenus aliud, E. non in seipsam, quatenus ipsum, sed quatenus intercedit aliquid distinctum secundum rem. Idem argumentum ex definitione potentie passivæ sumi potest, quæ dicitur *principium mutationis ab alio, aut quatenus aliud.*

3. Contraria sententia est Scoti, 1. *dist. 3. q. 7. 9. Metaph. 9. 14.* Gregorii, 2. *dist. 6. q. 1. a. 3.* quos sequuntur Suarez. *disp. 18. s. 7. & disp. 43. s. 2.* Mendoza, *disp. Metaph. 9. s. 8.* & alii ex recentioribus. Hi statuunt, omnino aliquid in seipsum agere, sive unam eandemque potentiam, respectu ejusdem actûs, activam & passivam esse posse, nullâ interveniente distinctione reali.

4. Nos primò sententiæ hujus veritatem probabimus paucis, deinde distinctiones & limitationes, afferemus. Adducimus autem 1. Intellectum, quæ est simul potentia activa, eliciens ex se actum intelligendi, & passiva cum in se recipiens.

5. Respondent, Intellectum esse principium passivum, & recipere in se intellectionem *præcisè*, & ut intellectus est; esse autem activum & causam intellectionis *effektivè*, ut est informatus intelligibili specie. Cum autem species contra distinguatur ab intellectu realiter, & intellectus ut informatus specie differet realiter à se ipso, nudè considerato, ut includens ab incluso.

6. Verùm hîc rehero 1. Aliud esse querere, An potentia una eademque secundum idem sit simul activa & passiva, & quidem respectu ejusdem actûs; aliud, an ipsa sit principium omnino completum & adequatum actionis, an verò ut eliciat actum

indigeat alio principio, quod cum ipsa concurrat, vel saltem, sine quo non possit elicere actum. Nihil aliud infert id quod S. præc. responsum est, quàm intellectum ut producat actum intelligendi requirentem speciem, vel tanquam parziale principium agendi (*& sic non esse adequatum principium ejus*) vel alio modo, interim manet hoc, intellectum de se, & ut seorsim à specie consideratur, esse potentiam activam, cum species ipsi non largiatur vim intelligendi. Quæ enim consequentia, Intellectus non efficit actum intelligendi, nisi informatus specie, B. non est potentia activa, si præcisè, & ut quid distinctum à specie, consideretur aliàs & ego inferam, calorem de se non esse potentiam calefactivam, aut non habere ejusmodi potentiam, qui non calefacit, nisi concurrente Deo, tanquam principio universalissimo, nisi etiam objecto sit *approximatus*, ut loquuntur.

7. Deinde docent Thomas. P. 1. q. 56. a. 1. & 16. Cajetanus & Capreolus, 2. di. 3. q. 3. consentientibus Scoto, 2. di. q. 8. & plurimis ex recentioribus, intelligentias cognoscere se ipsas, per suam substantiam, & intellectum sine interventu rerum intelligibilium, idem igitur hîc est adequatum principium intellectus nis activum & passivum. Vide Beccanum, p. 1. tract. 3. c. 1. q. 7. theol. scholast.

8. III. Voluntas de se, est potentia activa & passiva simul respectu actûs volendi, neque hîc instantiam de speciebus intentionalibus obvertere possunt, cum nullis indigeat ad elicendum actum volendi.

9. Quæ autem ad hæc excipere & regerere solent contrariæ sententiæ defensores, examinata & discussa vide apud autorem S. 3. citatos, & Vazquez. secund. disput. 36. c. 2. & Mendozam, de anima, disput. 4. s. 5 & in mea disputatione Metaph. 3.

10. Distinguendum autem est inter actionem *equivocam* & *Aquivocam*; & dicendum, posse aliquando agere in seipsum actione æquivoca, non autem univocâ. Quod ut intelligatur, sciendum ex 3. phys. 1. 17. agens

• 3 *phys.* 1. 40. patiens esse potestate tale, sicut calefactibile non actu, sed potentiâ calidum est: agens autem esse tale actu, quale patiens est potestate; sicut calefaciens est actu calidum. Potest autem agens actu esse tale dupliciter: 1. *Actu formali*, i. e. quia formaliter, & secundum esse, habet hunc vel illum actu, quâ ratione ignis est actu calidus, quia formaliter in se habet calorem: & 2. *Actu virtuali*, quia scilicet non habet hunc vel illum actu formaliter, habet tamen virtutem illum producendi, quomodo sol est calidus. Agens, quod priori modo est actu, dicitur agens univocum, & agere actione univocâ; quod actu autem est posteriori modo, dicitur agens æquivocum, & agere actione æquivocâ.

11. Hinc jam facillè probatur, agens univocum non posse agere in se ipsum, sive non posse simul esse agens & patiens respectu ejusdem. Si enim hoc esset, tunc esset simul actu formali, & non esset actu formali, quæ contradictio est. Ut si ignis statueretur producere in se calorem, tunc, tanquam agens univocum, esset actu calidus formaliter; ut patiens autem non esset calidus actu formaliter, sed tantum potestate. Et hæc ratio Aristotelis, *cit.* 1. 40. l. 8 *phys.* Agens æquivocum posse agere in seipsum probavimus S. 4. & seq. Sed hæc ratio modò adducta militat, propterea quod, ut videmus, agens æquivocum non actu formali, sed virtualitate est, quale est patiens potestate. Cum enim hæc, nempe *esse tale actu virtualiter, & esse potestate respectu actus formaliter, vel non esse actu tale formaliter* non sint contradictoria, aut repugnantia; quemadmodum si verum est, aquam calidam se reducere ad frigiditatem, aqua calida est potestate frigida, sumto frigido pro eo quod formaliter tale est, & est simul actu frigida, sed actu virtuali,

12. Hæc autem non ità accipienda sunt quasi ex eo, quod aliquod agens æquivocum est, statim in seipsum agere possit, hoc enim si esset, tunc omne agens æquivocum in seipsum ageret, quod tamen

falsum esse, multa docent. Sufficiat exemplum solis, qui calefacit ut agens æquivocum, in seipso tamen calorem producere non potest: Ratio autem est, quia sol non est potestate calidus, nihil enim capax est caloris, nisi corpus elementare: ut igitur aliquid agat in seipsum, non sufficit, quod sit in actu virtuali, & ut agens æquivocum formam producere possit; sed requiritur ulterius, ut etiam sit capax huiusmodi formæ, sicut rectè disputat Scotus, cit. q. 14. l. 9. *Metaph.* An autem ista duo in universum sufficiant, ita ut quodcumque adsint, tunc aliquid in seipsum agere possit, sicut statuit, *ibid.* Scotus, jam non disputabimus. Non puto tamen sufficere, quia piper est capax caloris formaliter, quia comburitur, & actu recipit calorem; est etiam virtualiter calidum, sed nescio an seipsum calefaciat. Determinatio igitur illa in principio §. 10. posita, sic intelligenda est, *Quod in genere agentium æquivocorum sint aliqua, qua in se agere possint: in genere verò agentium univocorum nihil tale reperitur.*

13. Sed nec præter rem, forsan fuerit, si illam distinctionem quâ utitur Aristoteles, 2. de anim. l. 37. adducamus, quod nimirum duplex sit actio, *Corruptiva*, quæ terminatur ad qualitatem subjecto notam, & ipsum ad interitum ducens; qualis est cum aqua calefit. Et *Perfectiva*, quæ subjectum perficit, qualis est contemplatio intellectus. Nihil igitur agit in seipsum actione corruptivâ, potest tamen aliquid agere in seipsum actione perfectivâ; cum quælibet res suam perfectionem appetat, & nihil se ipsum destruat.

14. Quantum ad loca Aristotelis, §. 2. adducta, & ad rationes, quas contrariæ sententiæ fautores offerre solent, explicationem & responsionem vide apud autores §. 3. citatos, & in citata mea disputatione. Quantum ad illud, quod ex definitionibus potentiarum sumitur, dico, illas definitiones non esse ita generales, ut simpliciter, & per omnia omnibus potentiis conveniant, sed dari potentiam, quæ sub illis non comprehendatur, idque expressè de-

ret ipse Philosophus, 1. 13. 9. *Metaph.* cum aie, Constat inique actum potentia priorem esse; potentia, inquam, non solum ea, qua definita est, qua dicitur principium mutationis efficienda in alio, quatenus alud est, sed omni omnino principio mutationis aut stabilitatis effectivo. Etenim natura in eodem est genere, in quo est potentia; cum sit principium mutationis efficienda tametsi non in alio, sed in ipso quatenus ipsum est. Ubi videatur Antonius Scainus.

RECUA III.

Actio fit à superante.

1. Hoc non videtur esse verum, quia sequeretur alias 1. Nihil agere in seipsum, quoniam nihil superat seipsum. 2. Non dari reactionem: at reactionem dari docet Aristoteles, 3. *phys.* 1. 18. & 16. 1. *de ortu & incrementis* 53. & 87. & dilucidissime 4. *de generat. animal.* c. 3. Consequentia probatur, quia duo inter quae reciproca actio & passio statuitur, aut aequalia sunt, aut inaequalia; si illud, neutrum in alterum ager: si hoc, majus & fortius quidem ager in minus & debilius, sed debilius vicissim non in fortius ager, si nulla est actio ab aequali, nec à minori, sed tantum à majori.

2. Desumpta est isthac propositio ex Aristotele, *de motu animal.* c. 3. & ab aliis ita enunciatum, actio non fit, nisi à proportionem majoris inaequalitatis. Tantum autem abest, ut per eam tollatur reactio, siue reciproca actio & passio inter duo, ut potius Aristoteles eam de iis, quae in se invicem agunt & patiuntur tradiderit. Sic enim serè sunt ejus verba, Quaecunque sunt aequalia, à se invicem non patiuntur, per excessum vero vincuntur.

3. Ex quo jam patet responsio ad 1. argumentum. Loquitur regulam tantum de hujusmodi actione, quae est inter agens & patiens distincta. Quae enim in se invicem agere & pati possunt, necessariò debent esse distincta. At hoc ipso, quod aliquid in seipsum agit, agens & patiens distincta non sunt.

4. Ulterius autem dico, Regulam five propositionem præsentem bifariam posse intelligi: I. de *actione qua est in eadem specie*; five ita, ut attendatur eadem specie forma, secundum quam una superet, altera superetur: ut si in actione calidi in frigidum attendatur, non hoc, quod unum calidum sit, alterum frigidum, sed quod unum sit majus aut fortius calidum, alterum minus aut debilius; vel quod unum sit actu calidum, alterum potestate tantum, & actu nullum habeat calorem (*nam & actu calidum, hic potest potestate calidum superare, dicendum est*) hoc modo nunquam debilius aut minus agit in fortius aut majus, nec æquale, in æquale, sed *tamnon majus & fortius, in minus & debilius*; ut si aqua sex gradus caloris habens, & altera duos gradus ejus tantum habens, commisceantur, illa hanc calefaciet, five calidiorem reddet, non hæc illam: Quod si utraque aqua habeat 6. gradus caloris, & ita similes sint, & commisceantur, nulla alteram calidiorem faceret: ita explicat Toleus, 1. de ortu & inter. q. 16.

5. Ubi tamen distinguendum adhuc esse puto, hæc enim vera sunt de actione univoca, sicut probat exemplum de duobus calidis & de calefactione, at si actio sit æquivoca, puto etiam æquale in æquale, & debilius in fortius agere posse, attendendo etiam eandem formam, quâ unum alteri æquale, aut ipso superius sit. Si enim ferrum cum ferro, aut cum corpore minus duro, ut cote, collidatur, utrumque alterum atteret, sicut duo gladii se mutuo percutientes, se mutuo secant & obrundunt. Pertinetque huc quod Philosophus, cit. c. 3. de generatione animal. ait, *Id quod pellit pelli quodammodo, & quod premi premi.*

6. II. Ergo potest nostra propositio intelligi de actione ut est inter contraria, five ita, ut attendatur contraria forma, secundum quas unum superet alterum, & hoc modo non tantum fortius in debilius, sed & debilius in fortius agere potest: ut, sume aquam frigidam ut octo, & infunde calidam ut 6. hæc aqua illam calefaciet.

7. Quam

7. Quamquam hîc distinguendum cum Zabarella, & dicendum, actionem duobus modis sumi posse: Uno modo *pro impressione alicujus gradus qualitatis absolute*: Alio modo *pro actione perfecta*, quæ est cum victoria agentis versus patiens. Exemplis res clarior fiet: Aliquis manu calidâ parvam glaciæ particulam apprehendit, certum est glaciem illam in initio, non solum calefieri à manu, sed & è contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris: Ad hoc enim ostendendum, ita sufficiens est testimonium sensûs, ut quisquis id inficietur, is sensu indigere dicendus sit. Procedente autem actione, absumitur glaciæ, & totum ejus frigus destruitur à calore manûs superante. Dum igitur actio sumitur pro impressione alicujus gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glaciæ in manum. At si totam, ab initio ad finem, actionem illam & passionem spectemus, manus potius quàm glaciæ vocabitur agens, glaciæ verò patiens; quia calor manûs frigus glaciæ superavit. Quando igitur cum Aristotele diximus, *actionem non fieri, nisi ab inæquali superante*, id intelligendum est de tota & completa actione; quæ est cum victoria agentis; sed non de qualibet actione indistinctè. Quando enim in contrariorum pugna, unum debet alterum vertere in suam naturam, id facere non potest nisi prævaleat, & majorem habeat vim quàm alterum. Attamen, si initium tantum actionis & pugnæ consideremus, negare non possumus, etiam debilius agere in validius, &c. Ità Zabarella. Quæ distinctio, etiam iis adhibenda suo modo est, de quibus diximus, S. 5.

8. Ex hisce jam facilè perspicitur, quomodo reactio cum nostra regula stare possit, & quid respondendum sit ad objectionem secundam, S. 1. Nam quòd debilius non dicitur agere in fortius, verum est de actione, *quæ est in qualitate ejusdem speciei* (et quidem de actione univoca) at reactio perspicuè concernit contrarias qualitates, ut dum ferrum calidè in aquam frigidam injicitur, ferrum calidè

suo calefacit aquam, & aqua ferrum frigore suo frigefacit. At in contrariis qualitatibus, debilius etiam fortius agere potest; cum adhibita tamen distinctione, quam § *preced.* ex Zabarella attulimus.

R E G U L A I V.

Actiones sunt singularium.

1. Fonseca triplicem hujus propositionis sensum facit. Nos quadruplicem esse posse existimamus. Primus est, quod actiones oriuntur ex singularibus, tanquam agentibus, quo modo Hippocratem aut Galenum mederi dicimus. Secundus, quod subjecta, in quibus recipiuntur, sint singularia, quomodo Calliam aut Socratem curari dicimus. Tertius, quod terminentur ad singularia, sive quod ea, quae producuntur per actiones, sint singularia, quomodo dicimus hunc vel illum hominem esse genitum, hanc vel illam domum extrui. Quartus denotat subjectum, circa quod versantur actiones, & tamen in eo recipiuntur, quod specialiter dicitur objectum, quomodo visio est rei visibilis.

2. Desumpta autem regula esse videtur ex Aristotele, qui 1. *Metaph.* c. 1. actiones, generationesque omnes, ait, circa singularia sunt, & *subjungit exemplum*, negat enim, *inquiens*, hominem curat Medicus, nisi per accidens; sed Calliam, aut Socratem, aut alium quemquam, cui accedit ut homo sit.

3. Ex quo exemplo manifestum est, verba sua Aristotelem intellexisse de secundo sensu, quamvis nec tertium nec quartum respuant, imò & materia, de qua agit, eos, imprimis autem tertium, omnino comprehendere videtur. Primum autem sensum verba non admittere existimamus, cumque Aristotelem non intendisse, multi notarunt. Est nihilominus propositio, non minus in eo, quam in secundo & tertio sensu, universaliter vera. Cujuslibet nempe actionis principium à quo oritur, subjectum in quo recipitur, terminus qui per eam producitur, non est nisi singulare quid. Non enim curat, nisi hic vel ille medicus.

dicus; ut, Hippocrates & Galenus : non curatur, nisi hic vel ille homo ; ut, Callias & Socrates : non generatur, nisi hic vel ille homo, aut aliud compositum in singulari;

4. *Ratio* : Quicquid non est, illud non produci-
tur, non agit, non recipit, aut patitur : Sed universa-
le non est, E. universale non produci-
tur, non agit, non recipit, aut patitur : Ergo tantum singulare : quia
inter universale & singulare non datur medium. Ma-
jor probatur, quia produci nihil aliud est, quam ac-
cipere esse, sive existere; ut Petrus generatur & pro-
ducitur, quando incipit esse in rerum natura cum
antea non esset : quemadmodum & producere est fa-
cere ut aliquid sit vel existat ; agere etiam & reci-
pere præsupponunt esse : & quomodo agere quis pos-
sit & recipere aliquid, nisi sit in rerum natura ? Quod
non est, quo pacto aut loquetur aut ambulabit saepe
ex Aristotele repetivimus. Minor patet, quia uni-
versalia formaliter, & ut universalia, habent tantum
esse objectivum in intellectu, quod non est revera
esse ; nec sufficit, ut aliquid productum esse, aut age-
re, vel recipere aliquid dici possit. Ut autem sunt in
rerum natura, singularia sunt : sed hac de re infra
pluribus. Sic ergo demonstrata est veritas regulæ, in
tribus prioribus sensibus.

5. In quarto sensu, videtur pati instantiam, quia
cognitio intellectus versatur circa universalia. Cog-
nitio illius est actio. B. quædam actio versatur circa
universalia.

6. Sed nec in reliquis sensibus, videtur esse abso-
lutè vera. Nam I. dicimus, ignis calefacit, lapis
moveretur, domus exstruitur ; ignis, lapis, domus sunt
universalia. B. & universalia agunt, patiuntur, pro-
ducuntur, & per consequens, non tantum singulari-
um sunt actiones.

7. I I. De quo primò demonstrantur actiones &
passiones, illius etiam primò, & per se sunt. Sed de-
monstrantur primò de universali. E. etiam univer-
salia primò, & per se sunt. Major est in confesso, &
fundatur in 1. *post. c. 7. in principio*. Minor probatur,
quia

quia motus & quies demonstrantur de corpore naturali in genere, ut de primo subiecto; & demonstrationes esse universalium, quis ignorat?

8. *Resp.* Quantum ad argumentum S. 5. de regula nostra possumus loqui dupliciter: 1. *Ita*, & hoc certum est non esse universaliter veram in quarto sensu, idque probat argumentum. 2. *Ut est Aristotelis*, & ut ad mentem ejus intelligitur, & sic sunt, qui negant Aristotelem quartum sensum attendisse, propter hoc ipsum, quod actiones universalium esse possunt, si sumantur in ordine ad objectum. Inter hos est Suarez. *disp.* 34. *f.* 7. S. 11. Juxta hanc responsionem instantia S. 5. non adversatur regulæ. Alii autem & in eo sensu Philosophi propositionem esse statuentes respondent, Aristotelem non accipere actionem in præsentī loco generaliter, pro omni operatione, ut theoriam & cognitionem etiam comprehendit, sed specialiter, prout cognitioni opponitur. Negatur igitur minor in argumento: Cognitio intellectus non est actio, ut actionem eo in loco sumit Aristoteles, cum opponat ibi actionem cognitioni. Comparat enim experientiam cum arte, & sic experientiam arti præfert, quod facere non posset, si sub actione etiam cognitionem comprehenderet, neque eam ipsi opponeret, quoniam ibi etiam confert eas inter se, quantum ad cognitionem, & sic artem præfert experientiæ.

9. Ad rationem S. 6. responderetur actiones dupliciter considerari: 1. *Ut sunt in rerum natura*, sive ut re ipsâ aliquid producitur, aut agit, vel patitur aliquid, & sic, ut ipsæ sunt singulares, ita tantum sunt singularium. 2. *Ut substant nostris conceptibus*, & in ordine ad enunciationem, & sic quemadmodum ipsæ abstrahi ab actionibus in singulari, & in communi considerari possunt, ita nihil repugnat, ut hoc modo universalibus attribuantur. Quando dicimus, Ignis calefacit, lapis movetur, sumendo subiecta pro universalibus, sumuntur actiones ut à nobis concipiuntur, & abstrahuntur à singularibus, non uti sunt in re ipsa.

10. Ad rationem S. 7. simili modo respondetur : *Alia est ratio actionum in actu, Alia est ratio scientia & demonstrationis*, ipsarumque actionum, ut sub scientiam & demonstrationem cadunt. Demonstratio & scientia abstrahunt res & actiones ab existentia, unde cadunt sub scientiam, ut universalia sunt, at agunt & patiuntur res, ut existant. Quantum ergo ad maiorem illam, de quo demonstrantur primò actiones & passionis, illorum etiam primò sunt, actu scilicet, & ut ita dicam, ut *exercentur* ; Nego. Illius primò sunt, ut cadunt sub scientiam & demonstrationem, sive ut secundum materiam communem & à singularibus abstractam ; Concedo. Neque hoc modo conclusio est contra regulam, sunt actiones universalium, ut ipsæ considerantur in communi, & ut cadunt sub scientiam.

11. Sed non præterire planè possumus id, quod Aristoteles, *verbis* S. 2. *citaris* ait, Medicum non curare hominem, nisi per accidens ; & Calliæ accidere, quòd homo sit. Cum enim accidere aliquid alicui, sit præter essentiam alicui convenire, & verò Callias essentialiter, & quidditative sit homo ; hæc verba Philosophi non immeritò absurda videntur.

12. *Resp.* Verbum *συμβαίνει* accidere, bisariam apud Aristotelem usurpatur : 1. *Idem est quod aliquid alicui convenire, ut non sit de essentia* ; vel, ut nec in primo, nec in secundo modo *per se* conveniat, quomodo homini accidit esse musicum, & hoc modo non accidit Calliæ, quòd sit homo, propter hoc ipsum, quòd homo in primo modo *per se*, & essentialiter prædicetur. 2. *Ubi idem est, quod ad aliquid sequi*, quomodo semitur 1. *prior. c. 1. in definitione Syllogismi*, cum dicitur, Positis quibusdam, aliud, i. e. conclusionem, *accidere. i. e. inferri & sequi* : hoc modo accidit Calliæ, quòd homo sit, quia nimirum sequitur, Callias est. Ergo homo est ; & universum ex omni individuo inferitur, & sequitur species. Hæc ratione etiam Medicus per se curat Calliam, hominem autem per accidens, i. e. ratione cujusdam sequenti. Quia enim medicus curat Calliam, & verò ad Calliam.

liam sequitur, esse hominem, idè etiam hominem curat.

13. Sed regeritur hîc hujusmodi argumentum : Callias per se sanatur : Callias per se est homo : Ergo, homo per se curatur. Resp. Plura circâ hoc argumentum possent dici, sed sufficiat jam hoc, quòd cùm Syllogismus sit in tertia figura, conclusio debeat esse particularis, nempe ita, Ergo, Quidam homo per se curatur. At cùm dico, Quidam homo, intelligitur singulari sive individuum, licet *indeterminatè*.

REGULA V.

Ætiones sunt suppositorum.

1. Per *suppositum* intelligimus rem omninò *incommunicabilem*. Ubi notandum ex Scotto, 1. dist. 23. q. unica. & Johanne de Rada, part. 1. controu. 22. a. 1. & p. 3. controu. 1. a. 1. Communicabile aliquid posse dici dupliciter, *ut quod*, & *ut quo* : ut quod communicabile est, *quod communicari potest pluribus, quorum quodlibet est ipsum*, vel quorum quodlibet est tale, quale est ipsum, & idcirco etiam de quolibet illorum prædicatur in casu recto Communicabile ut quo est, *quod se habet*, vel habere potest, *ut forma alienius*, aut aliâ pars : ut aliquid sit suppositum oportet, ut nec primò nec secundò communicabile sit. Ex quibus colligitur. Nullum accidens, abstracto significatum, sive nullam formam accidentalem, nullam substantialem, nullam item substantiam completam in abstracto significatam, ut humanitatem, sive naturam humanam; nullam quoque partem integram, ut oculum vel manum, in numerum suppositorum esse referendum; quodlibet enim horum communicatur ut quo. Esi autem anima rationalis à corpore separata non est actu communicata corpori, quia tamen ex sua natura communicabilis est, idcirco ipsa in eo statu suppositum est. Quod & dicendum de forma accidentali, si à Deo extra omne subjectum constitueretur.

2. I I. Nec ullam universale, suppositi nomine venire posse, quia communicatur singularibus ut quod,

ut homo, Petro & Paulo ; atque hanc ob causam nec Deus nec Deitas supposita sunt, communicantur enim tribus personis, quorum quolibet Deus & Deitas est. Ex quibus patet, solum substantiam singularem completam & incommunicabilem *suppositum* vocari.

3. Est autem axiomatis nostri frequentissimus usus in disputationibus Theologorum de Trinitate & persona Christi, idque aliqui deduxerunt ex loco de quo præcedente regula egimus, nempe 1. *Metaph. c. 1.* Propterea quod ibi Aristoteles dicat, actiones generationisque omnes esse circa singularia.

4. Verum id aliis non videtur, 1. Propterea quod ibi Aristotelis sermo sit de singularibus, non verò de suppositis, quæ multum inter se differre, & quidem ita, ut singulare longè latius pateat, quàm universale, certum est : hæc albedo enim, hæc humanitas, hæc manus, Deus item, essentialiter voce sumptâ, singularia sunt, non tamen supposita. 2. Propterea quod axioma nostrum loquatur de principio activo, nempe quod actiones sint suppositorum, tanquam agentium : At Aristoteles loco adducto de principio activo non loquitur, sed de subiecto, termino & objecto, quemadmodum §. 3. *reg. præced.* diximus.

5. Verum prima ratio non multum urgere videtur, propterea quod licet Philosophus hanc vocem, *singularia*, usurpet, nihil tamen aliud per ea, quàm quæ nos *supposita* vocamus, intellexisse videtur, prout etiam exemplum de Calia appositum ostendit, & dubio procul, discrimen, quod nos inter suppositum & singulare constituimus, Aristoteli fuit ignotum. Quantum ad secundam rationem, nego axioma nostrum loqui de actionibus respectu agentium, nam & subiectum, quod recipit actiones, terminus, qui per eas producitur, suppositum est, nec objectum omnino excludendum videtur, quanquam frequentissime & imprimis de agente usurpari soleat, & hoc sensu concedo, propter secundam hanc rationem, non dari in loco Aristotelis.

6. Inquis : Si Aristoteles per *singularia* intellexit idem quod nos voce *suppositorum*, regula peculiaris

& distincta à precedente constituitur. Resp. Praesuppono ego distinctionem inter *singularia* & *suppositiva*, qualis jam apud nos Christianos docetur, & in precedenti regula consideravi singularia tantum ut in oppositam ad universalis; & ostendere volui, nullius rei universalis esse actiones. In hac autem regula considero singularia inter se, & cum non omnia sint supposita, explicare volo, quomodo suppositis actiones peculiariter ascribantur.

7. Sciendum autem principium activum esse duplex, *quod* & *quo*. Principium quod est, à quo ita dependet actio, ut sumtum in casu recto, ab ea determinari possit. Principium quo dicitur, cum quo sumto in casu obliquo, connectitur denominativum ab actione sumtum.

8. Loquitur regula de principio quod: & sensus est, *principium quod activum, esse suppositum*: aliquid quod non est suppositum, esse principium actionis quod, nullum dubium est. Philosophus, 1. de anima, c. 4. 64. Dicere autem, inquit, animam irasci vel timere, simile est, atque si quis dicat, animam texere aut edificare, nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem animam misereri, vel discere, vel ratiocinari. Quibus verbis videmus, aptè Philosophum dictas actiones tribuere solam homini, qui suppositum est in casu recto, & tanquam principio quod, easque hoc modo denegare animæ, quas tamen ipsi tribuit, ut principio quo.

9. Unde propositionem hanc, *Actiones sunt suppositorum*, veram esse, extra dubium est: Est enim indefinita; ad veritatem autem indefinitæ sufficit, si particulariter sit vera. Jam quis negaverit aliquas actiones esse suppositorum? habuimus testimonium insigne jam ex Aristotele; & certè hic ignis urit, hic architectus ædificat, hic homo scribit, at ista omnia sunt supposita: Sed hoc queritur, An omnes actiones sint suppositi, & an sint solius?

10. Quod igitur non omnes actiones sint suppositi, probò exemplo animæ rationalis à corpore separata, illa enim tunc intelligit, rectèque sic ipsi
intelligit

intelligere in casu recto tribuitur. Quod autem actiones etiam illæ, quæ sunt suppositi alicujus, non tantum sint suppositi, probamus ex Aristotele, 3. de anima, c. 4. ubi ita scribit, *De parte anima, quæ cognoscit anima & sapit, &c.* tractandum hic constituit expressè Aristoteles principium quod actus cognoscendi & sapiendi ipsam animam, quæ non est suppositum sed *pars suppositi*. Et præterea utor exemplo caloris, qui in igne vel aqua existens, calefacit, calor tamen non est suppositum: sunt quidem hujusmodi actiones suppositi, nam & homo dicitur cognoscere, & sapere, & ignis dicitur calefacere, sed non solus.

11. Fonseca, 1. Met. q. 5. §. 3. extendit regulam, & docet, *omnes actiones* esse suppositorum, vel saltem singularium per se existentium, hoc est eorum, quæ habent se per modum suppositorum. Intelligit autem per *singularia per se existentia*, ea quæ omnino per se existunt, hoc est quæ nec sunt in alio, ut in subjecto, nec ut pars in toto, quomodo quidem anima à corpore separata per se existit, licet enim non sit substantia completa, sed ordinetur ad constitutionem hominis, tanquam pars ejus, actu tamen pars ejus non est.

12. Sed non omnem tollit difficultatem Fonseca, concedimus quidem, quod omnis actio sit alicujus per se subsistentis; verum hoc non solum vult Fonseca, sed & illud, actiones esse solius suppositi, vel per se subsistentis. Sed hæc sententia adhuc urgetur exemplo animæ rationalis cum corpore unitæ, & caloris in aqua existentis. Audivimus enim antea ab Aristotele, animæ cum corpore unitæ in casu recto tribui *id intelligere*, anima tamen cum corpore unita non est omnino per se subsistens, hoc ipso, quod in homine subsistit, ut pars in toto. Calor etiam in aqua est principium quod calefactionis, cum sit causa principalis ejus (licet hæc Fonseca neget, alibi tamen ejus sententiam refutamus) & aqua nihil conferat ad calefactionem, sed solum sit tanquam falcimentum & vehiculum caloris, quod si calor aquæ est principium quod calefacit,
Ergo

E. etiam calor in igne est ejusmodi principium, quia non est minoris virtutis in igne, nec minus ab eo calefactio dependet, quam à calore aquæ.

13. Nos cum Scoto, *l. eis.* & Joh. de Rada *1. sent. comit. 12. a. 1. & 3. sent. a. 4.* dicimus, omnes actiones esse tantum suppositorum simpliciter, sed *tanquam ultimæ ab iis denominatarum*. Quamvis enim & illa quæ supposita non sunt, dicantur agentis, sicut anima cum corpore unita dicitur intelligere, & calor ignis vel aquæ calefacere, illæ tamen denominationes non sunt ultimæ, cum ulterius ipsæ supposita ab iis denominentur, sicut ab intellectu homo dicitur *intelligens*; & à calefactione, ignis vel aqua *calefaciens*.

14. *Inquis*: Anima à corpore separata denominatur ab intellectu ultimæ, quia nihil est ultra animam separatam, quod ab intellectu *intelligens* dici possit. **R.** aliqua actio denominat aliquid ultimæ quod non est suppositum.

15. *Resp.* Si de aptitudine denominandi loqui velimus, etiam intellectio animæ à corpore separata est suppositi, quatenus anima ipsa apta est in supposito esse, & sic intellectio ejus apta est illud denominare. Cujuslibet enim formæ in supposito existentis actio denominat ipsum. Si verò de denominatione actuali loquamur, concedimus nullum suppositum denominari ab intellectu animæ separatae: & limitando regulam ulterius dicimus, Actiones esse suppositorum tanquam ultimæ denominatorum; *nisi principium quo actionis sit in supposito tanquam pars*, vel accidens, aut aliàs sit cum eo unitum. Quod si cui placet, sententiam Fonseca cum Scoti determinatione conjungere, & dicere, actiones esse tantum suppositorum vel per se existentium, tanquam ultimæ denominatorum, cum eo non pugnabimus.

16. Verùm ex iis quæ hætenus diximus aliquæ oriuntur dubitationes; quarum prima est, Si anima intelligit, & est principium quod, actus intelligendi, quod asserit Aristoteles, 3. *de anima* c. 4, citatus à nobis

§. 10. etiam miserebitur, discet, rexem aedificabit: quod negat, 1. *de anim.* 1. 2. 64. citatus §. 8. Cur enim animæ tanquam principio *quod*, aliquæ actiones tribuantur, aliquæ non?

17. In homine dantur duplicis generis actiones: quædam ita oriuntur ab anima, tanquam a principio *quo*, ut etiam oriuntur à corpore, & sic à potentia totius compositi, dicunturque communicari corpori, & non manent corrupto composito, sicut 1. 66. 1. *de anima* dicit; Corrupto non esse amplius recordationem aut amorem, loquens de amore partis sensitive, quæ cum corpore commercium habet: tales sunt visio & omnes sensationes, quarum principium non solum anima est, sed & membrum aliquod corporis, & propterea mortuo homine, non amplius exerceri possunt. Tales etiam sunt omnes illæ, quarum mentionem facit Aristoteles 1. 64. 1. 1. *de anima*. Et hujusmodi actiones non tribuantur animæ tanquam principio *quod*, sed soli composito, hanc ipsam nimirum ob causam, quod ipsorum principium adequatum non est anima, sed compositum. Quædam oriuntur ab anima, secundum se, & non exercentur per corpus, eamque ob causam manent corrupto composito, quales sunt intelligere & sapere, quarum mentio fit 3. *de anim.* 1. 4. Et hujusmodi actiones tribuantur ipsi animæ tanquam principio *quod*, hoc ipso sc. quod anima est completum ipsorum principium.

18. Dicis, Ratiocinari est actio posterioris generis, est enim ratiocinari quoddam intelligere, quod solius animæ actus est. Aristoteles tamen negat, animam esse principium *quod* ratiocinationis, sicut ex §. 8. constat. B. discrimen §. *preced.* assignatum non est perpetuum, nec omne actiones posterioris generis possunt tribui animæ tanquam principio *quod*.

19. *Resp.* Philosophus 1. 66. apertè distinguit *rationem ratiocinari*, ab *actu intelligendi*, docens, hunc animæ per se, illud non solum animæ, sed habentis eam, hoc est, totius compositi, *non* esse. Est igitur

ratio *rationari*; non solum intellectus actus, sed convenit animæ ex conjunctione cum sensu interiori, a quo habet, ut paulatim intelligendo procedat & ita discurrat, quod solum in rationatione locum habet.

20. Altera dubitatio est, quod dictum fuit, animam corpori unitam, esse principium intellectus *quod*, & calorem aquæ vel ignis esse principium *quod* calefactionis; Hoc si verum est, principium *quod* & *quo* non distinguuntur, quia anima est etiam principium, quo homo intelligit, & calor est principium, quo ignis & aqua calefacit.

21. Resp. cum Gabriele Biel, 1. dist. 9. q. 2. a. 1. & Gabriele Vazquez, l. 1. c. 2. Et si principium *quod* & *quo* distinguuntur interdum subjective, ita tamen, ut id quod est principium *quo* non sit simul principium *quod*, quemadmodum anima non est id quod irascitur vel miseretur, licet id sit quo irascimur & miseremur; id tamen non est perpetuum, sed possunt coincidere; idque probat argumentum 3. *præced.* neque id absurdum esse putamus. Non enim raro accidit, ut membra alicujus distinctionis, de eodem dicantur, quemadmodum Principium vulgo distinguitur in principium *essendi* & *cognoscendi*, & tamen una eademque res potest simul esse principium *essendi* & *cognoscendi*; per causam enim effectus est, & cognoscitur; inde tamen non sequitur, non esse distincta; manent enim distincta formaliter, etsi eadem convenient. Sic, licet anima simul sit principium *quod* & *quo*, aliq. tamen id, atque alia ratione sit: Nam anima est principium *quod* intellectus, *quatenus per seipsum est principium sufficiens actus intelligendi*, neque corpus simul ad eam effective concurrat; principium *quo* autem est, *quatenus est forma*, qua dat esse composito, ita & ipsi determinationem actionum suarum tribuit.

22. Tertia dubitatio est, quod actiones dicuntur esse suppositorum, & tamen supra ex Aristotele audivimus, hominem irasci, misereri, qui tamen non est suppositum, sed universale. Verum hoc dubium est

est idem cum argumento, quod *preced. reg.* proponebatur, & propterea illa responsio, quæ data fuit *ibidem* S. 9 hic quoque adhibenda est.

23. Cæterum ex hætenus dictis manifestum est, nos regulam explicasse de actionibus respectu principii activi, quod scilicet actiones sint suppositorum, tanquam agentium. Possunt autem superius traditæ distinctiones & limitationes etiam accommodari ad subjectum & terminum actionum; nempe actiones sunt etiam suppositorum, tanquam subjectorum, in quibus recipiuntur, & quæ denominant, & termini, qui per actionem producuntur ab agente, sunt supposita. Uterobique locum habet distinctio inter *quod* & *quo*, quemadmodum Christus est id, quod olim patiebatur; quo patiebatur, est humana natura: aqua est, quæ calcfit, & recipit calorem; materia, quo recipit: sicut id, quod generatur, compositum est, ut Christus; hoc calidum quo *sive* secundum quod generatur, natura, ut humanitas in Christo; vel forma, ut calor. Quod si & humana natura in Christo pari dicitur, id tamen non sit ultimatè, sed suppositum, nempe Christus vel Filius Dei pari dicitur, tanquam subjectum ultimatè denominatum; & licet calor quoque generetur, calidum tamen solum ultimatè generari dicitur.

REGULA VI.

Simile non agit in simile.

1. Quod simile agat in simile probatur, 1. Calx & nix agunt in se invicem: at illa similia sunt, est enim utrumque album. 2. Magis calidum agit in minùs calidum, ut aqua calida ut septem. infusa in aquam calidam ut quinque, agit, & àmque calidiorum reddit; sed magis calidum & minùs calidum sunt similia. E. Quoddam simile agit in simile.

2. Notandum I. *simile agere in simile* bifariam intelligi posse: 1. Ut agens & patiens habeant qualitatem speciei eandem, sive agens secundum illam qualitatem in alteram agat, sive non. 2. Ut agens secun-

secundum illam qualitatem in alteram agat, siue ut agens sit simile alteri, secundum qualitatem quam ipsum agit. Priori modo nullum dubium est, quin simile agat in simile, idque probat 1. argumentum 6. 1. agunt enim nix & calx in se invicem, secundum calorem & frigus, seu quatenus illa frigida, hæc calida est: sed ratione albedinis in qua similia sunt, unum in alterum non agit. Verum de hoc modo agendi similis in simile hæc questio est, cum, quod est qualitas in qua unum alteri simile est, hoc modo ad actionem planè per accidens se habeat, sicut ad hoc, quod nix agat in calcem per accidens est quod alba & in albedine calci similis sit, æquè enim ageret etiam alba non esset. Questio est igitur de similibus posteriori modo.

3. Notandum, I I. Axioma nostrum esse *physicum*, propositum à Philosopho, 1. de *ort. & interit. c. 4 p. 7.* & loqui de actione, quæ secundum qualitates passibiles fit, & imprimis secundum primas, quæ sunt calidum, frigidum, humidum, siccum.

4. Notandum, I I I. Aliqua posse esse similia tribus modis: 1. Secundum qualitatem tantum: 2. Secundum qualitatem & gradum tantum: 3. Secundum qualitatem, gradum, & activitatem, quam vocant, siue agendi vehementiam simul. Illa dicuntur similia secundum qualitatem tantum, in quibus est qualitas specie eadem, sed non æquè intensa, aut ejusdem gradus, nec ejusdem activitatis, ut aqua calida ut septem, & aqua calida ut quinque: secundum qualitatem & gradum tantum similia sunt, in quibus eadem qualitas secundum speciem & æquè intensa est, sed non est eadem activitas, siue vehementia agendi, ut ignis in ferro, & alius ignis in stipula: tertio modo similia sunt, in quibus est eadem qualitas æquè intensa & æquè potens agere, ut duo lapides æquè densi, æqualis magnitudinis & æquè igniti, duæ aquæ calidæ sunt ut sex.

5. Quæ ut intelligantur notandum, IV. Majorem vim siue vehementiam agendi non tantum provenire à majori intensione, siue à pluribus gradibus qualitatis,

natis quomodo aqua ut septem vehementius urit, quàm ut quinque vel sex: sed etiam ab aliis, ut à majori extensione qualitatis, aut à densitate subjecti. Si enim subjectum sit densius, aut qualitas sit magis extensa, propterea quòd sit in majori subjecto, aut pluribus subjectis, vehementius agit, quàm qualitas in subjecto rariori aut minori vel paucioribus etiam subjectis existens, etsi utrobique æqualis sit intensio, imò etsi in subjecto forsitan densiori aut majori sit minùs intensum. Ita ignis in ferro candente & ignis in stipula calorem habent æquè intensum, utrobique enim calor est in summo gradu, ille tamen majorem calefaciendi & urendi vim habet, propterea quòd ferrum densius est stipulâ, imò ferrum forsitan si calidum tantum sit ut sex, vehementius uret propter densitatem suam, quàm aqua calida ut septem: Ignis etiam qui generatur ex integra lignorum strue non est intensior illo, qui fit ex una vel altera schidia accensa, majorem tamen habet vim agendi; & drachma una piperis non est secundùm gradum caloris intensior, quàm unum granum, majorem tamen virtutem agendi obtinet.

6. His præmissis, pro explicatione axiomatis tres ponimus conclusiones: I. *Quod est simile primo modo h. e. qualitate tantum, agit in simile; nempe intensius, in minùs intensum.* Quæ conclusio certa est, & probatur argumento secundo §. 1. quod propterea non est contra nos; nec conclusionem hanc Aristoteli adversari, sed quod aliquo modo tantum simile est, posse agere in simile, patet ex ipsismet verbis: Ita enim habet, τοῦ δὲ γὰρ ὁμοίων ἡ παρὰ πᾶντος ἀδύναμις, ἡ δὲ γὰρ παρὰ πᾶντος: *Quod simile est, & omni ex parte nullam prorsus habet differentiam, nihil parâ consentaneum est rationi.* Loquitur igitur de illis quæ omnino similia sunt, qualia non sunt quæ in qualitate tantum sunt similia.

7. II. *Quod est simile tertio modo, h. e. qualitate, gradu & activitate, non agit in simile, ut ferrum ignitum in aliud ferrum æquè ignitum, & ejusdem magnitudinis, agere illudq; calidius reddere non potest.*

Et

Et ratio est, quia agens adsimilat sibi patiens, ut docet Aristoteles, c. c. 7. 2. 51. E. ibi jam illa perfectè & omnibus modis sunt similia, ut est in re proposita, ubi unum in alterum agere nequit.

8. III. Probabile est, simile secundo modo, i. e. qualitate & gradu tantum, non posse agere in simile. Quam conclusionem tertio loco proponere volui, propterea quòd magis dubia & controversia quàm præcedens. Nam Niphus. 1. de ort. & interitu, c. 2. q. 2. quem sequitur Toletus, q. 13. in eandemque sententiam Marsilius citatur, statuunt, eorum quæ se similia sunt, unum, nempe id quod est in materia densiori posse agere in alterum, ut calidum in materia densiori, posse intendere æquè calidum in materia rariori. Nos pro contraria sententia, & tertia hac conclusione repetimus argumentum præced. §. Si enim v. g. calidum in materia densiore ageret in æquè calidum sed minùs densum, utique ageret in illud assimilarer, sed posterius non est, quia jam ei perfectè simile est, utpote secundum speciem & gradum. *Dicitur*: Non est ei planè simile secundum activitatem, quia minùs activum est. *Resp.* Major & minor illa activitas provenit à majori vel minori densitate, sicut conceditur, at unum calidum non conatur alterum assimilare sibi in densitate, quod ipse eventus satis ostendit.

9. Priusquam autem ad alia transeamus, notandum bifariam posse intelligi, aliquid actuosius esse, & maiorem vim agendi obtinere, quàm aliud: 1. Quòd possit producere effectum magis intensum, sive plurius graduum, 2. Quod possit agere celerius, vel etiam in maiorem distantiam suam porrigere actionem. Quòd enim diximus §. 5. eandem qualitatem in subjecto majori aut densiori, etsi non magis intensa, imò forsan etsi minùs intensa sit, maiorem habere vim agendi, quàm in subjecto minori aut rariori, intelligendum est de majori vi agendi non priori, sed posteriori modo: agit enim celerius, & in longius spatium. Qui contrariam tertiæ nostre conclusionis sententiam defendunt, pro qua quidem

non levia militant fundamenta, asserunt id etiam priori modo verum esse: sed nobis hæc hæc dixisse sufficiat. Legantur Toletus, *quæst. cit.* & Conimbricenses, *ibidem c. 9. q. 2.*

REGULA VII.

Actio & passio est inter contraria.

1. Veterum nonnulli asseriebant, *Simile non posse agere in simile, sed omnem actionem & passionem fieri in dissimile.* Democritus verò dixit, simile à dissimili non pati, sed si quæ à se invicem patiantur, id illis accidere, non quatenus diversa & dissimilia, sed quatenus similia sunt.

2. Ità Aristoteles, *cit. cap. 7. de ont. & interitu* 1. tradit: At ipse neque quicquam in omnino simile, (quod *reg. preced. vidimus*) nec in omnino diversum, & nullo modo idem aut simile, agere docet, cum neque albedo à linea, neque linea ab albedine quicquam pariat, nisi forsan per accidens, ut si nigram esse lineam acciderit, (quemadmodum ait Aristoteles) nec calor agat in calorem aut saporem. Statuit igitur, actionem & passionem esse inter contraria, atque ità mediam apprehendit sententiam. Cum enim *contraria genere & materia* sunt similia, sunt enim sub eodem genere, idemque respiciunt subiectum; dissimilia verò *specie & quoad differentiam*, quemadmodum calidum & frigidum idem genus habent, & in eodem subiecto successive recipi possunt, specie verò differunt, sequitur actionem & passionem esse inter ea quæ partim similia sunt, partim dissimilia; similia scilicet *genere & materia*, dissimilia verò *specie*.

3. Dicis: Simile agit in simile non solum id, quod genere, sed & quod specie & formâ simile est, ut magis calidum in minus calidum, *juxta conclusionem 1. reg. preced.*

4. Resp. Simile agit in simile specie non quatenus, est simile specie, sed quatenus dissimile est & contrarium, ut calidum ut octo vel septem calore suo
K agit

agit in calidum ut quinque, non quatenus calidum ut quinque est calidum, sed quatenus tres frigoris gradus continet, atque ita respectu calidi ut octo vel septem frigidum est. Non enim magis calidum minorem calorem, ex minus calido, sed frigus expellere conatur.

5. Ex quibus etiam patet, non solum actionem & passionem inter extrema contraria esse, ut inter summè calidum, & summè frigidum, sed & inter media, quæ expresse docet Aristoteles, 2. 51. l. c. Est enim medium quodammodo extremum, ut ait 1. phys. 2. 6. c. 1. remissumque obtinet locum alterius contrarii.

6. Cæterum, actionem & passionem esse inter contraria dupliciter potest intelligi: 1. De terminis, quod scilicet termini à quo & ad quem sint contraria. 2. De agente & patiente, quod ut hæc sint contraria. Uterque sensus verus est: quod de priori quidem patet in calefactione, cum enim aqua calefit, ex frigida fit calida, & cum ex minus calida fit magis calida, minus calida habet rationem frigidi, cum eatenus calefiat, quatenus adhuc aliquos gradus frigoris obtinet, qui per calorem destruuntur. De posteriori sensu regula nostra intelligitur, & quidem locum habet in qualitatibus passibilibus, & præcipuè primis, ut & regula præcedens. Estq; res clara per experientiam, cum satis constet, calidum in frigidum agere, & illud calefacere.

7. Certè universum de omni actione verum non est, *agens & patiens esse contraria*: magnes enim trahit ferrum, & color emittit speciem visibilem in oculum, nulla tamen inter magnetem & ferrum, inter colorem & oculum, intercedit contrarietas.

REGULA VIII.

Agens assimilatur sibi patiens.

1. Habet & hoc Philosophus, l. c. de art. & ignis. & probatur: Quicquid patienti est contrarium, ita ut ex ipso qualitatem contrariam expellendo sum-

in eo producat, id patiens sibi assimilat : Sed agens est contrarium patienti ita, ut contrariam qualitatem ex eo expellendo, suam in eo producat, E. agens assimilat sibi patiens : Minor manifesta est ex *reg. proced.* Major patet ex terminis : Cum enim ea, quorum qualitas est eadem, sint similia, sicut habet Aristoteles. 5. *Metaph. c. 15.* quid aliud est, unum alterum sibi assimilare, sive simile facere, quam eam qualitatem, quam ipsum habet, in altero producere?

2. *Dicis* : Sol agit in hæc inferiora, neque tamen ea sibi assimilat, quia cum ea calefacit, ipse non calidus.

3. *Resp.* Manifestissimum est Aristotelem, *in text. cit.* loqui de qualitatibus primis, sive de agente & patiente, secundum qualitatem primam. At sol non agit secundum qualitatem primam, v. g. secundum calorem, in hæc inferiora, cum nec calorem, nec ullam ex aliis qualitatibus primis in se habeat formaliter. Vel dicendum, Aristotelem loqui de agente, quod est contrarium patienti : ex contrarietate enim hæc probat agens sibi assimilare patiens. At sol inferiora hæc calefaciendo, iis contrarius non est.

4. Nonnulli distinguunt, & dicunt, dupliciter fieri ut agens sibi patiens assimilet : 1. *Formaliter*, quia nimirum producit in eo aliquid, quod ipsum formaliter in se habet, quomodo ignis calefaciendo, aut comburendo aliquid, id sibi assimilat. Et hoc modo omne agens univocum assimilat sibi patiens. 2. *Virtualiter*, sive secundum virtuales continentiam ; quemadmodum loquitur Thomas, quatenus id, quod aliquid in aliquo producit, in se formaliter non habet, quia tamen istum effectum virtualiter in se continet, ideo virtualiter sibi ipsum dicitur assimilare. Hoc modo sol calefaciendo hæc inferiora, ea sibi assimilat. Hæc sententia est Thomæ, p. 1. q. 105. 4. 1.

5. Potest autem etiam adhiberi ad contrarietatem & dici, quoddam aliqua sint contraria formaliter, ut ignis vel aqua calida, & aqua frigida : vel virtualiter,

ter, ut sol, & aliquod corpus frigidum, quatenus tale; licet sol calidus formaliter non sit, producit tamen calorem, qui frigori est contrarius.

6. Idem Thomas, cit. p. 1. q. 5. a. 3. ita circa presentem regulam philosophatur: Dicendum, inquit, quod cum similitudo attendatur secundum convenientiam vel communicationem in forma, multiplex est similitudo, secundum multos modos communicandi in forma. Quaedam enim dicuntur similia quia communicant in eadem forma, secundum eandem rationem, & secundum eundem modum, & hac non solum dicuntur similia, sed & aequalia in sua similitudine; sicut duo aequaliter alba dicuntur similia in albedine, & hac perfectissima est similitudo. Alio modo dicuntur similia quia communicant in forma, secundum eandem rationem, & non secundum eundem modum, sed secundum magis & minus, ut minus album dicitur simile magis albo, & hac est similitudo imperfecta. Tertio modo dicuntur similia, quia communicant in eadem forma, sed non secundum eandem rationem, ut patet in agentibus non univocis: Cum enim omne agens agat sibi simile, in quantum est agens, agat autem unumquodque secundum formam suam, necesse est, quod in effectu sit similitudo forma agentis. Si ergo agens non sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma, sed non secundum eandem rationem (speciei, sicut ea quae generantur ex virtute solis, accedunt quidem ad aliquam similitudinem solis, non tamen recipiunt formam solis secundum similitudinem speciei, sed similitudinem generis. Si igitur sit aliquod agens, quod non in genere contineatur effectus ejus, adhuc magis accedunt remote ad similitudinem formae agentis, non tamen ita, quod participant similitudinem formae agentis, secundum eandem rationem (speciei aut generis, sed secundum aliqualem analogiam, sicut ipsum esse est commune omnibus. Et hoc modo illi, quae à Deo sunt, assimilantur ei, in quantum sunt entia, ut primo & universalis principio ipsorum. Hæc Thomas.

7. Sed obijci potest ulterius: Ferrum candens agit in ceram, per qualitatem primam, nempe calorem,

&

& ita, ut ipsi contrarium sit, neque tamen ceram sibi assimilat, cum ipsum durum sit, ceram autem non indurere, sed liquefaciat.

8. *Resp.* Ut que ferrum candens assimilat sibi ceram, reddit enim eam similem in calore; neque sequitur, Non reddit eam similem in duritie, E. eam non sibi assimilata: potest enim eam sibi assimilare, secundum aliam qualitatem, & videtur dicendum, *agens assimilare sibi patiens sibi contrarium, secundam eam qualitatem qua in ipsum agit*, aut qua ipsi contrarium est. Sed ferrum calore agit in ceram, non duritie; neq; duritie ipsi, an equam in eam agit, est contrarium, cum & cera ante illam actionem dura esse possit.

9. Neque præter rem esse videtur, si distinguamus inter actionem primam, & secundam à prima procedentem. Actio prima ignis & cujuscunque, quod formaliter calidum est, est calefacere; secunda, liquare vel indurare: immediatè enim & semper calefacit, sed mediante calefactione liquefacit, ut ceram; vel indurat, ut lutum. Ita solis prima & immediata actio est illuminare, secunda calefacere, ubi & tertia intervenire potest, liquefcere vel indurare; sicut enim sol illuminando calefacit, ita calefaciendo liquefacit vel indurat. Potest dici, agens assimilare sibi contrarium patiens actione primam non secundam, & sic ferrum candens assimilat sibi ceram, calefacendo nimirum, sed non indurando, quia hæc est actio secunda. Sic etiam dici potest, solem sibi assimilare quodammodo hæc inferiora actione primam, quæ est lucida facere, licet non assimilet calefaciendo.

REGULA IX.

Agens & patiens debent esse simul.

Longum est, si hanc regulam ex professo explicem, & quæ circa eam moveri & possunt & solent, dubia enodem: Id verò quia prolixè factum fuit ab interpretibus Aristotelis, & aliis, ideo ad eos auditorem remitto. Legantur ergò ipse Aristoteles, 1. de or. 2. & inter. c. 6. imprimis a 7 phys. c. 2. & ibid. Toletus q. 2. Conimbricenses, & Ruvius q. 1. Scotus, q. 3. ubi &

Franciscus, de Pingianis, & primò dist. 37. q. una. Rada, q. 1. part. 1. n. 2. controvers. 28. Vazquez p. 1. Tom. 1. disp. 28. Suarez, disp. Metaph. 18. s. 8. Mendez, disp. phys. 9. s. 6. apud quos simul & id explicatum invenies quod aliàs dicitur, *Nihil agit in extrinsecum, nisi prius agat in medium.*

REGULA X.

Agens nobilius est patiente.

1. Ἀπὸ τιμῆς πρὸς τὸ ποιεῖν τῷ πάσχοντι, καὶ ἀπὸ τῆς ὕλης. *Semper honorabilior est agens patiente, & principium* (i.e. causa efficiens) *materiae*, ait Aristoteles, 3. de anim. t. 19.

2. Sed obstare videtur. 1. Quòd calor non nobilior, sed potius ignobilior aquà, vel ferro, aut aliis substantiis corporeis sit : Sed sol est agens, corpora autem hujusmodi sunt patientia, quando ea calor facit calida. E. quoddam agens non nobilius, sed ignobilius est patiente. Major est certa, quia calor est accidens, accidens autem ignobilius est substantià.

2. Si omne agens esset nobilius patiente, esset aliquid nobilius seipso. Consequentia probatur. 1. quia idem agit in seipsum. 2. quia in reactione calidum v. g. agit in frigidum, & vicissim ab eo patitur. Si igitur agens semper nobilius est patiente, idem ut calidum erit nobilius altero ut frigido & simul erit ignobilius eodem, & per consequens erit nobilius seipso. 3. Sensibile, v. g. color, agit in seipsum, v. g. visum, & sensus patitur à sensibili, sensibile tamen non est perfectius sensu.

3. Resp. Quoddam est agens quod ità agit ut à nullo pati possit, cujusmodi est solus Deus; alia verò agentia agunt ità ut simul pati possint, si non ab iis in quæ agunt, tamen ab aliis, sicut sol agit in hæc inferiora ità, ut licet ab iis nihil patiatur, aliàs tamen patitur & pati potest, quod vel ex motu ejus perspicuum est. Si de priori regula intelligatur, argumenta adducta nihil officere quilibet jam videt, quia illa hujusmodi sunt agentia, de quibus in argumento mentio fit, ut simul sint passiva.

4. Sed & de aliis agentibus regula explicanda est; potest igitur dici. 1. Agens esse patiente nobilius, quando agens & patiens sunt ejusdem ordinis, sive generis ut si utrumq; sit substantia: quæ explicatio est Zimaræ, *propof. 125*. Atque hinc patet primum argumentum non ob stare, *S. 2.* 2 Dicitur aliquid aliquo nobilius dupliciter: vel *absolute*, quomodo homo est nobilior leone; vel *secundum quid*, & sic leo ut sanus est nobilior homine ut aegro, nobilior est etiam eodem quantum ad robur corporis. Ex quo patet, posse aliquid esse nobilius altero in aliquo, vel etiam simpliciter, ut in alio sit ipso ignobilius; imò non videtur absurdum, idem esse nobilius seipso, diverso respectu, sive diversâ ratione, quemadmodum homo ut intelligens præstantior est seipso considerato ratione virium corporis; & aqua, ut actu frigida, nobilior est seipsâ, ut potentiâ est calida. Jam dicendum, agens esse nobilius patiente, si non absolute, tamen quatenus, sive eâ ratione, quâ ipsum est agens, & alterum est patiens. Patiens enim tantum potestate tale est, quale est agens actu, quemadmodum supra audivimus: sed esse actu tale est præstantius, quàm esse potestate tale. Atque hoc modo etiam patet reliqua argumenta nobis nihil officere. Non est absurdum dicere, calidum esse perfectius frigido, eodem tamen esse imperfectius, ut ab ipso patitur, quia sic calidum potestate tantum est id quod frigidum est actu; hæc ratio etiam nihil absurdi est, idem esse nobilius seipso, ut intellectum, quatenus tanquam potentia activa elicit ex se intellectionem, esse nobiliorem se ipso, ut eam recipit, ita Zimara dicit, *sensum esse absolute nobiliorem sensu*, quod perfectissima operatio sensus excellat perfectissimam operationem sensilis, secundum quid tamen sensibile esse nobilius sensu, quatenus nimirum ipsum agit, iste autem patitur.

6. Posset etiam, quantum ad id, quod aliquid in seipsum agit, dici, regulam tunc veram esse, quando agens & patiens sunt distincta, & propterea non loqui de agente quod in seipsum agit.

7. Poterit etiam regula ità explicari : Agens est nobilius patiente, *ceteris paribus*; vel, nisi aliunde patientis nobilior sit; aut, nisi & ipsum agens sit ità, ut competat ipsi actio nobilior omni actione alterius agentis. Quam responsionem etiam Zimara partim expressè proponit, partim innuit, quo ipso etiam responsio patet ad argumentum I. & 3. ut & ad 2. quantum ad posteriorem partem. Nam quod, de actione ejusdem in seipsum, fuit allatum, sufficit responsio S. *praced.* Nam quòd calor agens in aquam, aut ferrum, aut aliud calefactibile, non est absolutè perfectior, indè est, quòd cetera non sunt paria, cum aliunde istis patientibus major constet nobilitas, sunt enim substantiæ, calor autem accidens. Ità frigidum agens in calidum non est ipso absolutè præstantius, quia calidum ità patitur, ut ipsum tamen agat præstantiore actione frigoris, idem dictum fuit S. 5. *de sensu & sensili.*

8. Excepi autem id quod de actione ejusdem in seipsum fuit allatum, quia cum nihil absolutè seipso sit nobilior, si regula intelligatur de eo, quod absolutè nobilior, *usurpanda responsio S. 6.*

R E G U L A X I.

*Agentium partialium quodlibet per se potest
producere totum, aut partem effectûs,
ad quem concurrir.*

1. Ità manifestum est inductione. Nam duo equi trahunt eundem currum tanquam agentia partialia, sed uterlibet equus potest eum per se trahere, si non sit nimium onustus, aut si hoc fit, pars saltem istius tractionis cuilibet per se debetur. Idem patet de duobus candelis illuminantibus, aut ignibus calefacientibus idem conclave.

2. Verùm hic objicitur, quòd intellectus, & lumen gloriæ concurrunt ad visionem Dei, tanquam agentia partialia, & tamen nec ab intellectu solo, nec à solo lumine potest elici visio Dei, aut aliquid illius visionis. Prior propositio probatur ratione, quia lu-

men

men gloriæ concurret cum intellectu ad videndum Deum, aut *intensive augendo naturalem virtutem intellectus*, aut *per modum causa partialis*. Sed non illo modo, quia intellectus, cum proprietates animi sit, non potest intendi aut remitti. E. hoc.

3. *Resp.* Agentia partialia dicuntur dupliciter: 1. Ea, quæ ad eundem concurrunt effectum quovis modo, etsi unum alteri *subordinatur*, aut alia atque alia formalitas in effectu ipsis respondeat, quomodo se habent manus & calamus respectu scriptoris, hic enim illi subordinatur. 2. Ea, quorum unum alteri *non subordinatur*, eadẽque formalitas ipsis in effectu responderet, quoniam agentia partialia sunt: *qua S. I. adduximus.*

4. Jam dico Regulam nostram loqui de agentibus partialibus posteriori modo, sicut probatur S. 1. duorum equorum enim in currum unus alteri non subordinatur, & quã ratione promotio currus ab uno dependet, dependet etiam ab altero; eadẽque ratio est in duobus illuminantibus, & calefacientibus conclave candelis. Argumentum S. 2. desumptum est ab agentibus partialibus priori modo: Nam intellectus & lumen gloriæ subordinantur, & alia formalitas in visione Dei responderet intellectui, alia lumini gloriæ. Nam visio Dei est & actus vitalis, & actus supernaturalis, prius habet ab intellectu, posterius à lumine gloriæ. De agentibus partialibus hoc modo sumitis regulam non loqui probat argumentum, & si sermo sit de causis partialibus in posteriori significatione, negatur id quod pro probatione affertur. Nam datur aliquod agens, quod cum altero concurret ad eundem effectum, nec *intensive augendo vim ipsius*, nec ut causa partialis, (*in posteriori acceptione*) quemadmodum Deus concurret ad actiones cujuslibet creaturæ, nec enim concurret in *endendo virtutem ejus*, nec concurret ad agens parziale posteriori modo, quia creaturæ in agendo subordinantur Deo. Vide Becanum, *part. 1. theol. Schol. t. 1. c. 9. q. 3.*

TIT. I X. continens REG. XV.
circa doctrinam

*Simplicis & Compositi, Totius
& Partis.*

STatuunt Metaphysici affectiones
entis esse duplices: Quadam con-
iunctæ sunt ita, ut ens immediatè se-
quantur, vel saltem non mediante a-
liquâ affectione simplici, cuiusmodi
sunt actus & potentia, causa & cau-
satura, de quibus hætenus regulas
proposuimus & explicavimus: Qua-
dam simplices sunt, iisque median-
tibus competunt enti affectiones con-
iunctæ. Simples affectiones recensentur
vulgò, Unum, Verum, Bonum.
Ratione unitatis enti multa conveni-
unt, nempe cum unum consistat in
divisione; 1. Est aliquid indivisum
& actu & potentiâ, h. e. ut nec di-
visum sit actu, nec potentiâ; & hoc
dicitur simplex: Aliquid autem est
indivisum actu tantum, h. e. dividi
quidem potest, actu autem indivisum

non

non est, & hoc dicitur compositum.

2. Cum compositum consideretur in oppositione vel privativa aut negativa, quomodo simplici opponitur, sicut modo diximus; vel relativa, quomodo partibus opponitur, & dicitur totum. Hinc ergo regula simplex & compositum, totum & partes concernentes, proponenda sunt. Quomodo autem & alii tituli, sub doctrina Unius comprehendantur, in sequentibus aperiemus. Hoc Titulo totius essentialis & integralis praeicipue rationem habebimus. Nam de universalis, & partibus ipsi subiectis, peculiariter erit agendum.

REGULA I.

Simplex est prius composito.

1. Atqui anima est simplex, corpus compositum; neque tamen anima prior est corpore. Non enim, inquam, prior tempore, sed potius corpus sic est prius animâ, quod vel ex historia creationis constat: Prius enim Deus fecit corpus ex limo terræ, postmodum ipsi inspiravit spiraculum vitæ. Quod si tempore posterior est, naturâ prior esse nequit: Nullum enim naturâ prius potest eo esse tempore posterius. Loquor autem de ordine naturæ generantis, nam ordine naturæ incedentis nullum dubium est, quin multa composita

composita simplicibus sint priora, idque patebiter regula sequenti. Estque sic homo prior animâ. Quantum ad prioritatem notitiæ, aut ordinem doctrinæ, neq; sic simplex perpetuò composito prius est, quod vel indè patet, quòd in physicis prius agitur de corpore naturali in genere, de cælo, elementis, & mixtis inanimatis, quæ composita sunt, quàm de anima.

2. Quid igitur, Annon ergo simplex prius est composito? Resp. Simplex potest comparari cum composito indifferenter, sive compositum illud ex simplici isto constet, quomodo anima sese habet ad hominem, sive ex illo non constet, quomodo anima sese habet ad corpus: Corpus enim ita compositum est, & anima simplex, ut tamen illud ex hac non sit compositum. Hoc modo angeli etiam sunt simplices, homo compositus, quia homo ex angelis non componitur, sicut nec alio modo ab ipsis dependet. Hac ratione non omne simplex est prius composito, & hoc probavimus *S. preced. 2.* Comparatur simplex cum composito, quod ex illo constat sive compositum est; & sic omne simplex prius est composito, ut anima prior homine, & quia simplex comparatur ad compositum, quod ex eo compositum est, habet se ut pars ad totum, estque propterea de ipso & composito idem dicendum quod de parte & toto, idèd prioritas inter simplex & compositum ulterius explicabitur in *regula sequente.*

3. Joannes Goropius, patrum memoriâ, persuadere omnibus voluit, Cimbricam sive Germanicam nostram linguam omnibus primam esse, & antiquissima, inter alia hoc usus argumento: Lingua simplicissima est prima. Germanica nostra est simplicissima. Ergo. Majorem roborat nostro axioma, quod omne simplex antecedit compositum, & quo quid simplicius eo etiam aliis prius sit.

4. Verùm ex hætenus dictis patet, majorem non esse universaliter veram. Quid enim? si maximè lingua aliqua esset simplicissima, h. e. haberet voces simplicissimas, si tamen aliarum linguarum voces ex his non componerentur, ex simplicitate ejus non pos-

set prioritas ejus colligi. *Sinenſes*, inquit Lipſius in Epiftola contra Goropium, ecce pleraſque voces hodie uniſyllabas habent, eaſque una ſignificationis (ita ex iis locis ſcribunt) nec niſi accentu, aut tunc, in pronuntiando diſcernendas, itaque ut de palma cerrent. Hæc ille, dicto loco.

5. Certum autem eſt Goropium loqui de prioritate temporis. Plurima ſunt ſimplicia quæ, licet natura ſint priora compositis, tempore tamen priora non ſunt, *omnis enim forma formatio natura prior eſt*, tempore prior non eſt. Minorem Goropii proſitionem examinare inſtituti noſtri non eſt. Videatur Chriſt annus Bechm. in *manuduct. ad Lat. ling. cap. 5.*

6. Notandum autem ulterius dici aliquid *ſimplex* dupliciter: 1. *Absolute*: 2. *Reſpectivè*; nimirum id quod minus eſt compositum, quemadmodum minus univerſale, comparatione ad id quod magis univerſale eſt, ſingulare dicitur. Regula non tantum eſt intelligenda de ſimplici *absolute*, ſed & *reſpectivè* ſic dicto, quemadmodum corpus organicum licet compositum ſit, *ſimplex* tamen dici poteſt reſpectu hominis qui ex eo componitur, cum eo ſimplicius, & hac ratione prius quoque eſt.

REGULA II.

Pars eſt prior toto.

1. Primò, Regulam quibuſdam concluſionibus explicabimus, deinde quæ obſtare ipſi videbuntur removebimus. Sit ergò Concluſio 1. *Quadam pars tempore prior eſt toto, quadam ſimul eſt.* Illud patet, quia ligna & lapides tempore antecedunt domum quæ ex iis conſtruitur, ſic & corpus humanum priùs formatur quàm ab anima informetur, & ſic animal conſtituat. Hoc etiam manifeſtum eſt, quia forma formato, ut anima bovis bove, cujus pars eſt non prior tempore, ſed ſimul eſt: Nullum ſiquidem tempus eſt, quo anima bovis ſit & non ſit ſimul ipſe bos, & vice verſà.

2. Loquimur autem de toto & parte, ſecundum

entitatem eorum absolutam, nam ut sunt formaliter totum & pars, hæc nunquam tempore prior illo est, ita licet lapides, ut lapides, tempore sint priores domo, ut tamen partes ejus sunt, priores non sunt, det enim mihi aliquis tempus, quo lapides actu sint partes domus, ut tamen domus non sit.

3. II. *Pars est naturâ, prior toto*, ordine naturæ generantis sive constituentis, inquam, nam in generatione sive constitutione rerum, totum dependet à partibus, non partes à toto. Hæc conclusio est principalis hîc, loquiturque regula imprimis, de hac naturæ prioritate.

4. III. *Totum est naturâ prius parte*, ordine nimirum *naturæ intendentis*, quam conclusionem perspicuè tradit Aristoteles, 2. de part. animal. c. 1. *Quia posteriora*, inquit, *sunt generatione, naturâ priora sunt, & quod primum naturâ est, id ultimum est generatione.* Non enim lapidum aut laterum genera sunt, sed hæc adiuva genera. Ubi expressè ea naturâ priora vocat, quæ priora sunt ordine intentionis, suppediâtque nobis pro nostra conclusione argumentum. Propter quod aliquid est, illud naturâ prius eo est. Sed propter totum partes sunt, & non propter partes totum. Ergò, nimirum in intentione, partes à toto dependent, & non totum à partibus, expetuntur enim propter totum, & non totum propter illas. Ergò ordine intentionis posteriores sunt, & totum prius. Vide quæ circa reg. 7. tit. 7. diximus.

5. De ordine dignitatis res facilis est, sit igitur conclusio IV. *Totum est dignius qualibet parte*, quia qualibet parte perfectius est, propterea quòd cuilibet partis perfectionem includit, & omnium partium: quælibet autem pars per se considerata propriam tantam perfectionem importat, aliarum partium perfectionem non includit.

6. Quod attinet ordinem cognitionis, sit conclusio V. *Pars est prior toto ordine cognitionis, vel pars est major toto.* Distinguendum inter cognitionem confusam & distinctam. Pars est prior toto, ordine cognitionis distinctæ. Res enim distinctè non cognoscitur nisi per-

perspectis & cognitis omnibus iis, quæ in ipsa includuntur. Cum ergo partes in toto includuntur, sine iis distinctè totum cognosci non poterit, quemadmodum ædificium distinctè sibi cognitum non est, nisi minima quæque tum interiora tum exteriora ejus lustraveris. Totum verò est prius partibus ordine cognitionis confusè, sicut prius cognoscimus ædificium confusè, quam distinctè singulas partes; quod vel inde apparet, quòd à longinquo illud confusè videmus, non autem distinctè. Videatur latius Fonsæca, 1. *Metaph. c. 2. q. 2. s. 1.* Videntur autem duo ista, aliquid aliquo prius esse cognitione, & esse notius eo, idem esse, ubi repetenda fuerit ex *tit. 3. reg. 14.* distinctio inter *notiora naturâ & nobis, partes naturâ sunt notiores, totum est notius nobis* quod quidem ex *cit. regula* explicatione facillè intelliges, & demonstrabis, cum partes respectu totius habeant rationem cause, nempe internæ.

7. Cæterùm cum duplex sit totum: *Quoddam actuali*, quod scilicet ex partibus constituitur, & eas actu includit, quale est totum essentiale & integrale; *Quoddam potentiale*, quod à partibus non constituitur, sed potius eas constituit, easque potentiâ tantum includit, quale est universale, ut genus respectu speciei. Loquitur regula, & nos hæcenus locuti fuimus de toto actuali, nempe e essent ali & integrali, & partibus essentialibus & integralibus, ipsis respondentibus: hæc iose partes priores sunt toto, hoc ipso, quòd totum constituunt.

8. De potentia universali autem sive potentionali, & partibus ejus quæ subjectivæ appellantur, quales sunt species respectu generis, & individua respectu speciei, diversa est ratio, quia enim partes subjectivæ non constituunt totum universale, sed potius ab eo constituuntur, sicut homo non constituit animal, sed ab eo constituitur, idè totum universale potius prius partibus est, & non partes ejus priores ipso: sed hæc de re in *tit. sequent.* circa illam regulam, *Genus est prius specie,*

9. Sed sciendum hæc & istud, in hoc & aliis toti-

us & partium attributis, partes non sumi, respectu cujuslibet totius, sed respectu totius cujus formaliter partes sunt, quemadmodum & totum respectu partium illarum sumitur, ex quibus ipsum formaliter constituitur; partes sunt priores toto non quolibet, sed eo cujus formaliter sumti partes sunt.

10. Ex quo judicari potest, quid sentiendum sit de sententia Scheibleri viri doctissimi, qui *Top. c. 28. can. 1.* statuit, quantum ad totum integrale, partes principales universim esse priores, sed minus principales posse esse eo posteriores. Et videtur res manifesta, nam cornua, dentes, pili, plumæ adnascuntur animalibus in esse constitutis, sicque, iis quorum tamen partes sunt, sed minus principales, posteriora existunt. Idem patet de ramo adnascente arbori.

11. Verum hâc acceptione opus non erat, partes integrales minus principales possunt esse posteriores toto, ut est totum essenziale, aut etiam ut est totum integrale, simpliciter consideratum: At non sunt partes totius hoc modo sumti, toto autem cujus partes sunt & secundum id, quod totum est ex iis constitutum, posteriores esse non possunt. Consideremus exemplum de animali & dentibus, animal est totum non essenziale tantum, sed & integrale, antequam dentes ipsi adnascuntur, & sic dentes sunt posteriores eo, ut totum essenziale, & ut totum integrale simpliciter est, sed sic dentes non sunt ejus partes; at ut dentes partes ejus sunt, & ut animal tale totum integrale est, nempe ex dentibus tanquam partibus constitutum, sic dentes non sunt eo posteriores. Consideratis dentibus, ut partes sunt animalis, totum non est animal, nisi ut dentatum: at dentes non sunt posteriores animali dentato, sive toto illo, quod ex animali & dentibus componitur, quemadmodum nemini non potest esse perspicuum. Et licet dentes non sint necessariae partes ad dandum esse animali, quod compositum sive totum est, sunt tamen simpliciter necessariae ad dandum esse dentatum, vel ut sic hujusmodi compositum sive totum

tum, quod ex dentibus constat. Eadem ratio est cornuum, pilorum, plumarum, ut & rami arbori adnascantis.

11. Sed ulterius obijcitur: Relata sunt simul naturâ. Totum & pars sunt relata. Ergo totum & pars sunt simul naturâ, & per consequens, pars naturâ non est prior toto.

12. Resp. Concedendo, totum & partem esse simul naturâ, quatenus considerantur relativè, & hoc probat argumentum, quatenus verò secundum entitatem suam absolutiorem considerantur, eatenus negatur minor, absolute enim considerata, totum & pars non sunt relata, sicut materia quæ pars est substantiæ non est relatum, relatione scilicet prædicamentali.

REGULA III.

Totum est majus partibus.

1. Partes considerantur dupliciter: Vel, ut *simul sumptæ & unitæ*; vel, ut *unaquaque illarum per se & seorsim sumitur*. Priori modo totum iis non majus est, sed æquale, quemadmodum homo non est major capite, thorace, ventre & artubus, si ista omnia simul sumantur. Loquitur ergo regula de partibus posteriori modo sumtis: Totum est majus qualibet parte, five partibus seorsim sumtis.

2. Est autem veritas hujus axiomatis nota ex terminis, qui enim intelligit quid nominibus totius & partis significetur, hoc ipso intelligit, totum esse quavis parte majus, cum enim totum concipimus, concipimus aliquod excedens, & cum partem, concipimus id quod exceditur; & certè ablata a toto aliqua pars, quæcunque sit, adhuc aliquid ejus relinquit, quod non fieret, nisi parte majus esset.

3. Porro cum majus & minus importent formaliter inæqualitatem, quemadmodum quod alteri inæquale est, quantum inæquale est, majus ipso est vel minus; & verò æqualitas & inæqualitas fundentur in quantitate, sicut habet Aristoteles, in prædicæ, quantitatibus. Sciendum quantitatem juxta Augustinum

stinum, 6. de Trinit. c. 7. & 8. esse duplicem, *molis & virtutis*. Illa constituit peculiare prædicamentum, & consistit in extensione, hæc est perfectio cujusque rei, diciturque ab ea Deus in Scripturis *magnus*. A quantitate utroque modo dicta, dicitur *aquale & inæquale*, scilicet majus & minus. Dicitur enim majus aliquod dimensione aut quantitate molis, quod alterum excedit; ut major linea, majus corpus. Dicitur etiam majus quod est perfectius, scilicet quod alterum perfectione excedit, quomodo Christus dicit, Patrem se esse majorem.

4. Ut autem vox hæc *Quantitatis* propriè, & ratione originis suæ significat quantitatem molis, traducta postmodum ad perfectionem cujusque rei: Sic & de toto quantitativo, scilicet integrali, quod quantitatem molis importat, regula nostra primò usurpatur; accommodari tamen etiam potest toti essentiali.

5. Est igitur *totum integrale majus qualibet parte, quantitate molis*, ut homo est major manu, capite, pede; palmus major semipalmo; denarius major seminario. Et ratio clara est, quia totum integrale est id cujus quantitas à partium quantitate (loquimur de *quantitate molis*) constituitur, & propterea hoc ipsum est majus quantitate molis. *Totum essentialiale non est majus quantitate molis*. Et ratio est, quia cum totum essentialiale physicum dicatur respectu materiæ & formæ, tanquam partium, in hujusmodi autem toto nulla detur quantitas molis nisi materia, & forma vel quanta & extensa non sit, ut anima hominis, vel quanta & extensa sit, quantitate & extensione materiæ, & si ipsi nullam addat quantitatem non potest *totum essentialiale materiæ & formæ majus esse quantitate molis*, ita aurum non est majus corpore suo, aut anima suâ: Ratio autem totius essentialis Logici, quæle est species respectu generis & differentiarum, cum in iis etiam rebus reperitur quæ non sunt quanta quantitate molis, ut in substantiis separatis & præterea partes solâ ratione distinctas, nec in eo inæqualitas aliqua, quæ quantitatem molis concernat, attendi potest. Est tamen *totum essentialiale majus*

qualibet parte essentiali, quantum ad quantitatem virtutis. Est enim totum essentiali phyneum perfectius tam formâ quàm materiâ, ut homo tam animâ quàm corpore, quemadmodum ex conclus. 5. reg. preced. constat. Species quoque, quæ totum essentiali logicum appellatur, est perfectior & genere & differentiâ, ut tit. seq. ostendemus.

6. In toto universali, ut in genere, respectu specierum, etiam non attendi quantitatem molis, patet jam ex 3. preced. Quantum ad quantitatem virtutis, scilicet perfectionis partes ejus totius universalis, quæ subjectivæ dicuntur, potius sunt majores seu perfectiores toto, sicut jam diximus de specie, quæ est pars subjectiva generis tanquam totius universalis.

7. Videtur tamen & in toto universali quodammodo attendi posse quantitas, quod ut illustretur, sciendum, sicut quantitas molis, si propriè dicta, importat extensionem, quâ substantia, cui inest, tanquam subjectum ostenditur: Itâ per analogiam quandam, seu ratione analogicæ cujusdam extensionis posse & ad alia vocem *quantitatis* quodammodo accommodari, quemadmodum propositionibus quantitatem tribui, ejusque ratione aliam universalem, aliam particularem dici, pueris notum est. Consistere autem illa analogia in hoc videtur, quod sicut per quantitatem molis substantia extenditur ratione partium, itâ in propositione. prædicatum significatur extendi ratione subjecti; & prout ratione prædicationis vel ad omnia ea, quæ sub subjecto continentur, se extendit vel non extendit; illa propositio universalis dicitur vel particularis. A quantitate secundum ejusmodi analogiam sumpta, puro & totum universale posse quodammodo *magis dici partibus subjectivis*, nempe quoad amplitudinem prædicationis, seu ut Durandus, 1. dist. 19. q. 4. secundum ambitum continentia prædicabilis hoc est, propterea quod quantum ad prædicationem ad plura se extendit quàm partes subjectivæ, quemadmodum

dum animal quantum ad prædicationem ad plura se extendit quam homo, cum non de homine solum sed & de brutis prædicari possit, de quibus homo prædicari non potest.

8. Verum antequam ad alia transeamus, non prætereunda fuerit objectio, quæ sumitur ex v. 13. c. 6. *Joh.* ubi legitur, quod ex 5. panibus, quibus und cum 2. piscibus Christus ferme 5000. viros cibavit, superfuert 12. cophini fragmentorum, hinc tale potest fieri argumentum: Quinque panes fuerunt minus, quam eorum fragmenta, quæ duodecim cophinos implebant. Quinque panes fuerunt totum, respectu illorum fragmentorum, fuerunt enim hæc fragmenta partes residuæ quinque panum. Quoddam igitur totum est minus partibus.

9. Nonnulli ex hoc argumento voluerunt probare, *Theologiam pugnare cum Philosophia*, quemadmodum videre est apud Grawerum, in *tract. de simpl. & univ. vobis. circa finem*: Philosophi enim docent, totum esse majus partibus: At ex *cit. histor.* colligebant illi, totum aliquando fuisse minus partibus.

10. Sed argumentum istud non est tam robustum, ut aliquam inter Theologiam & Philosophiam pugnam excitare possit. Pro solutione repetendum ex reg. præced. *partes non cum alieno sed cum suo tota*, cujus revera & formaliter partes sunt, *comparari debere*. Possunt igitur 3. illi panes dupliciter considerari: 1. In se, quales erant per naturam ante benedictionem divinam: 2. Ut post benedictionem divinam, supra naturam & miraculosè erant aucti. Si primo modo sumantur, negatur minor, quinque enim panes erant totum respectu illorum fragmentorum, non ut se naturaliter habebant ante benedictionem, sed ut jam per benedictionem miraculosè fuerunt aucti. Si sumantur posteriori modo, negatur major, quinque enim panes jam aucti benedictione divinâ non erant minus quam illa fragmenta, licet minus fuerint, ut ante benedictionem sese habebant.

REGULA IV.

Totum & partes sunt in eodem predicamento.

1. *Totum* est in duplici differentia. Quoddam est *ens per se*, ut homo, lapis; quoddam est *ens per acci-*
dens, aut per aggregationem. Loquitur regula de
priori genere totius, nimirum & partes ejus ejusdem
sunt predicamenti, quanquam occurrat diversitas in
modo. Nam juxta communem sententiam, totum
inregrale & essentiale sunt per se, & directe in præ-
dicamento, partes autem integrales, & essentielles
physicæ, reductivè tantum. Quantum ad *totum es-*
sentiale logicum, quale speciem respectu generis &
differentiæ esse diximus, *ipsum & genus eodem modo*
sunt in predicamento: ut homo & animal directe
sunt in predicamento substantiæ, *differentia verò in-*
directè in predicamento: qua de re alios vide. Constat
autem ex hisce etiam, quid de toto universali & par-
tibus subjectivis sit sentiendum. Jam enim diximus,
genus & speciem esse eodem modo in predicamento.
Hujusmodi igitur totum, & partes ipsi respondentes,
eodem modo in predicamenti collocantur.

2. Quantum ad posterius totius genus, *totum ut*
totum non est in predicamento, sed reducitur ratione
partium ad predicamentum, & potest constare ex
partibus diversorum predicamentorum, ita concreta
accidentium, ut album, musicum, sunt entia per ac-
cidents, & significant tam id cui accedit, quod est
substantia, ut homo, quam id quod accedit, quod est
accidens, ut albedo, musica, secundum Aristotelem,
7. *Metaph. c. 6.* & non sunt in predicamento (quod tes-
tatur Aristoteles 3. *top. cum dicit, justum non esse in ge-*
neris, sed justitiam) nisi reductivè ratione partium,
quemadmodum album ratione albedinis ad prædica-
mentum qualitatis reducitur. Idem dicendum de re-
bus artificialibus, ut statuâ, mensâ, &c. Vide Fonse-
eam, 1. 3. *Metaph. c. 7. 9. 5.*

REGULA. V.

Quicquid est pars partis, est quoque pars totius.

1. Proclus, ut videtur est apud Pererium, l. 15. c. 8. videtur asserere, omnes partes mundi esse æternas, concedens nihilominus elementa esse partes mundi, & partes elementorum esse interitui obnoxias. Hanc sententiam esse absurdam ex hac regula ostendi potest: Si aliqua quæ interitui obnoxia sunt, sunt partes elementorum, etiam aliqua quæ intereunt sunt partes mundi, quia elementa sunt partes mundi. Quæ autem sunt partes partium sunt etiam partes totius. At aliqua quæ intereunt sunt elementorum partes. Et etiam aliqua quæ intereunt sunt partes mundi, & per consequens falsum est, omnes mundi partes esse æternas.

REGULA VI.

*Omne totum aliquo modo multum est,
& non unum.*

Scalig. exerc. 65. §. 2.

REGULA VII.

Omne totum est unum.

1. Utrumque significat Philosophus, 5. Met. c. 16. Totum, inquit, dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus natura totum nominatur, & quod ita continetur ea quæ continentur, ut illa sint unum. Ubi expressè dicit, partes in toto esse unum. Est totum sæpe unum per se, ut homo, lapis; interdum per accidens, aut per aggregationem, ut album, finum, exercitus. Quando dicit, quod totum contineat ea quæ continentur, pluralitatem quandam significat, & sic totum quodammodo plura est.

2. Non pugnant autem istæ propositiones inter se, Totum multa est aliquo modo, ratione partium, siquidem nullum totum ex una fit parte, sed minimum
duz

duæ requiruntur. Dominicus de Flandria, 5. *Metaph.* q. 22. a. 2. hoc utitur argumento : Si aliquod totum fieret ex una solùm parte, sequeretur aliquod totum non esse majus parte. Est omne totum unum ratione unionis inter partes.

3. *Objicis* : Si totum non est suæ partes, ut homo nec est corpus nec anima , (*sed est aliquid compositum ex corpore & anima*) sequitur, quòd nec multa fit, propterea quòd partes, ut corpus & anima, multa sunt.

4. *Resp.* Notandum est, particula *aliquo modo* in *reg. 6.* probat argumentum, Totum non esse multa absolute & in recto, quia nimirum ea quæ multa sunt, & quorum ratione totum multa aliquo modo dicitur, de toto non prædicantur in recto. Est tamen totum aliquo modo multa, quia nimirum ex multis constat partibus.

5. Notandum autem ulteriùs ex Bonaventura, 3. *sent. dist. 3.* totum accipi dupliciter : *Privative* vel *negative*, & *positive* seu *affirmative*. Totum positive acceptum, est proprie & formaliter totum : Totum autem proprie & formaliter importat, ut habeat partes. Totum negative non est proprie & formaliter totum, sed dicitur sic per negationem oppositi, quia scilicet non est pars, nec partes habet. Hoc modo dicimus, tota natura divina, totum punctum. Quando dicitur omne totum esse *aliquo modo* multa, accipiendum est tantùm de toto formaliter & positive accepto, non autem de toto negative sumto. Punctum enim, quod negative dicitur totum, non est aliquo modo multa.

REGULA VIII.

Pars non prædicatur de toto.

1. Ità Philosophus, 4. *top. c. 6.* Non loquitur regula de toto *essentially logico*, & partibus ejus ; & per consequens, nec de toto *universali & partibus subjectivis*. In hisce enim certum est, partem de toto, & vicissim totum de partibus prædicari. Prædicantur enim

enim genus & differentia de specie, & species vicissim de genere, &c. de quo plura *rit. seq.* Ratio autem est, quia in hisce totum & partes sunt idem realiter, & solâ distinguuntur ratione. At quæ realiter idem sunt, illa de se invicem prædicantur, cum nihil aliud ad veritatem prædicationis, scilicet propositionis affirmativæ, requiratur, quàm ut subjectum & prædicatum sint idem.

3. Quantum ad reliqua totius genera, partes non prædicantur de toto quod est unum per se, nempe de toto integrali & essentiali physico; nec totum de partibus. Non enim verum est, si dicam, Homo est anima, homo est corpus, homo est caput, manus, &c. sed nec si converram, Anima est homo, corpus est homo, caput vel manus est homo, verum est, eadémq; ratio in aliis est.

3. Dicis: Utique vera est ista propositio, Homo est corpus, est enim corpus naturale. Resp. Corpus tripliciter sumitur: 1. Ut pertinet ad prædicamentum quantitatis, & dicitur trina dimensio: quæ tamen acceptio non est hujus loci. 2. Pro substantia composita ex materia & forma, quo pacto dicimus, plantas, animalia corpora esse, & hoc modo concedo, hominem esse corpus, sive illam propositionem, Homo est corpus, esse veram, sic enim corpus est genus hominis. 3. Pro altera parte viventis, quo pacto dicimus animal constare ex corpore & anima. Hoc modo sumit Aristoteles, *loc. cit.* nempe 4. *top. c. 3. §. 6.* cum dixit, corpus non posse esse genus hominis, quia pars sui. Et hac acceptione, hæc propositio, Homo est corpus, est falsa.

4. In toto quod unum per accidens est, potest aliqua pars prædicari de toto, & totum de parte. Ità concretum accidentis est totum, cum constet ex subjecto & formâ accidentali, & est unum per accidens, sicut §. 2. *reg. 4.* diximus. Potest subjectum prædicari de concreto accidentis, & hoc de illo, ut album est corpus, & corpus est album; sed quantum ad alteram partem nempe formam, inter eam & concretum nulla est prædicatio. Non enim possumus dicere

dicere, album est albedo, aut albedo est alba.

5. Idem docet Aristoteles, 8. *Metaph.* 1. 6. de rebus arte factis. Cum enim ibi dicat, eas esse definiendas ita, ut altera pars nempe materia ponatur in casu recto, ut si definiendum limen, dicendum, quoddam sit lapis, vel lignum, hoc vel illo modo collocatum, dilucidè tradit, *partem materialem predicari de toto arte facto*. Sic & plerique interpretes decent, cum Aristoteles, in lib. 8. *epim.* nomen per vocem definit, vocem esse materiam, & sic partem nominis; Idem tamen Philosophus, 9. *Metaph.* c. 12. negat dicendum esse, Arca est lignum, sed dicendum, Arca est ligneæ. Indè ergo nec dicendum erit, Limen est lignum, sed, limen est ligneum.

6. Faciunt alii mentionem totius & partis *in modo*: Totum *in modo* est, ut homo, pars *in modo*, ut homo doctus, hæc de se invicem prædicantur. Dico enim, Homo doctus est homo, &, quidam homo est homo doctus. Sed de hisce vide Philippum Du Trieu, *tract.* 3. *manud.* p. 2. c. 2. a. 4.

REGULA IX.

Totum non prædicatur de parte.

1. Continetur jam explicatio hujus regulæ in *explicat. præced.* Ostendimus enim non solum non prædicari partem de toto, sed nec totum de parte, & in quibus hoc ipsum locum habeat.

2. Unum tantum adhuc, idque admodum notabile, circa hanc regulam considerandum est. Limitant enim eam nonnulli ita, ut, dicant, excipiendum esse *totum integrale simile*, hoc enim de partibus suis prædicari posse asserunt, & probatur indè, quoddam qualibet particula aquæ est aqua, & ferri ferrum.

3. Verùm nos cum Durando, 2. *dist.* 3. q. 3. ibi ad cujus evidentiam negamus omnino, *totum integrale simile prædicari unquam de sua aliqua parte posse*. Non enim ulla particula aquæ est illa aqua, quæ ut totum integrale ex illa particula, ut ex parte integrali, componitur, nec ulla pars ferri est illud

L

ipsum

ipsum ferum, cujus tanquam totius integralis, ipsa pars integralis est, id certè ita patet; ut totum simile ut aqua vel ferrum 10. librarum, nulla certè pars istius aquæ, nulla istius ferri, est ista aqua aut istud ferrum 10. librarum. Quod autem quælibet pars aquæ de aqua & ferri de ferro prædicatur, est illa prædicatio totius universalis. Ferrum enim vel aqua tanquam species specialissima, prædicatur de partibus ferri vel aquæ, quæ totam naturam ferri & aquæ in se continent, sùntque respectu ferri & aquæ non partes integrales, sed subjectivæ.

REGULA X.

Quicquid prædicatur de parte, prædicatur de toto.

1. Atqui I. Rationale est pars essentialis hominis, de rationali prædico, quod sit differentia, homo tamen non est differentia. Ità homo est pars (*subjectivè* nimirum animalis) de homine dicitur, quod sit species specialissima, quod de animali dici nequit. Sic pars, ut anima, constituit totum, ut hominem, & unitur cum altera parte, nempe cum corpore, totum tamen non constituit totum, nec unitur cum parte, ut homo non constituit hominem, nec unitur cum corpore. II. Dentes Æthiopis qui sunt pars ejus sunt albi, nec tamen Æthiops est albus.

2. Pro responsione & explicatione regulæ sciendum, id quod de parte aliqua prædicatur importare, aut concernere ipsam formalem rationem partis interdum, interdum competere parti secundum entitatem absolutam.

3. Dicò, regulam non valere de iis prædicationibus quæ important aut concernunt ipsam rationem formalem partis, & hoc probant ea quæ in 1. argumentis fuerunt allata. *Esse enim differentiam, esse species sunt nomina partis, & significant formaliter aliquod genus partis, illud quidem partem essentialem significam, hoc autem partem subjectivam.* Sic constituit totum, aut eum aliqua parte uniri, pertinent ratione

rationem formalem partis, per ista enim est aliquid alicujus pars. Huc videntur reducenda ea, quæ rationem formalem partis destituunt. Nam dico, *Manus abscinditur ab homine*, neque tamen dico, *Homo abscinditur ab homine*, scilicet, à seipso : Destruere autem hoc prædicatum rationem partis, indè patet, quòd tollit unionem partis, nempe manus, cum alia parte. At ratio partis consistit in unionem cum altera parte. Loquitur ergò regula tantùm de iis quæ competunt parti *secundùm esse absolutum*.

4. Est autem omnino vera de partibus *essentialibus logicis* ; ut quicquid prædicatur de genere & differentia, prædicatur etiam de specie, sicut constat, eaque de re plura *infra*. Item de *subjectivis* ; ut quod prædicatur de specie, prædicatur etiam de genere, quod virum Doctissimum negare miror. Quid enim, an non ex eo, quòd homo est rationalis, rectè infero, quoddam animal esse rationale? Quanquam autem quod de una tantùm specie dicitur, non universaliter de genere prædicatur, indè tamen non sequitur, ipsum de genere non prædicari, cum & particularis prædicatio sit prædicatio.

5. Quantum ad partes *essenciales physicas, & integrales*, de iis etiam valet, & quod de istiusmodi partibus prædicatur, prædicatur etiam de toto, sed cum discrimine ; quædam prædicantur de toto *simpliciter*, ut non tantùm anima, sed & homo dicitur *intelligens*, & non tantùm corpus hominis, sed & ipse homo *quantus* est. Quædam autem *secundùm quid*, scilicet cum additamento illius partis de qua prædicatur. Ut ex eo quòd anima est incorporea, immortalis, non possim dicere, homo est incorporeus, immortalis.

6. Sed quam simpliciter de toto prædicari possunt, quæ tantùm secundùm quid? Universalem limitationem tradere difficile est, interim hoc habendum : Ea quæ de parte aliqua dicuntur in duplici sunt differentia : Quædam *formaliter obstricta* sunt alicui parti, ut aliis convenire non possint, quomodo crispum esse capillis, sinum naso tantùm

convenit. Et hæc prædicantur de toto absolute, ut ex eo, quod capilli sunt crispi, & nasus simus, homo dicitur crispus, simus. *Quædam autem ex natura sua non sunt determinata ad aliquam partem, sed & aliis ea competere non repugnat: & horum adhuc, quædam simpliciter de toto prædicantur, ut si manus vulneratur, aut tergum virgis cæditur, homo dicitur vulnerati & virgis cædi; quædam autem secundum quid, ut quod dentes Æthiops sint albi, non licet inferre quod Æthiops sit albus, sed tantum quod sit albus secundum dentes.* Atque hinc patet argumentum secundum §. I. nobis non ob stare.

7. Sciendum autem ulterius puto, eorum quæ de parte prædicantur, quædam *toto ipsi repugnant*, ut de anima dicitur, quod incorporea sit & immortalis, quod quidem homini tanquam toti repugnat, cum homo sit compositum quid, & corporeum, & mortale; quædam autem *toto non repugnant*, ut de anima dicitur, quod sit intelligens, quod homini non repugnat. Notanda igitur regula, *Quæ de parte dicuntur, ita ut toti repugnent, de toto non simpliciter prædicantur, sed secundum quid, scilicet, cum additione: ut falsum est si dicam, Homo est incorporeus, immortalis; verum, Homo est incorporeus, immortalis secundum animam.*

REGULA XI.

Quicquid prædicatur de toto, prædicatur etiam de parte.

I. Quod dupliciter potest intelligi: I *De qualibet parte*, quod scilicet id, quod de toto prædicatur, de omnibus prædicetur partibus: hoc sensu cum nemo nulli accipiant, probari inde posse credunt, animam non creari, sed per naturalem generationem propagari, ita colligentes: Homo habet ortum per generationem. Ergo, & anima rationalis. Consequentiam probant, quia quod dicitur de toto, dicitur etiam de qualibet parte.

2. Nonnulli

7. dem
bus
omne
sumti

2. Nonnulli hoc utuntur argumento : Quicquid non denotat naturam à partibus distinctam, de eo nihil potest prædicari quod non competat partibus. Totum non denotat naturam à partibus distinctam, nihil enim aliud est totum, quàm partes simul sumptæ. Ergò, de toto nihil potest prædicari quod non competat partibus.

3. II. Potest intelligi saltem de aliqua parte, nempe quicquid prædicatur de toto, de aliqua saltem prædicatur parte.

4. Verùm non tantùm primus, sed etiam secundus sensus est falsus. Homo texit, ædificat, at dicere animam texere aut ædificare pro absurdo ducit Aristoteles, 1. de anima c. 4. 2. 94. Ità de homine prædicatur animal, & tamen nec anima, nec corpus, nec ulla corporis pars animal est. Homo moritur, & tamen nec anima nec corpus propriè moritur, cum mors sit interitus totius viventis. Ita propositio est vera vel falsa, & tamen nec subiectum nec prædicatum verum est vel falsum, triangulus habet tres angulos, nulla tamen pars trianguli habet tres angulos.

5. Quapropter regula rectius sic possit formari. *Non omne id, quod prædicatur de toto, prædicatur de omnibus partibus, imò, Non omne id, quod prædicatur de toto, prædicatur de aliqua parte.*

6. Volumus autem ista intellecta de toto integrali & essentiali physico, de quibus etiam instantiæ præced. §. adductæ solum loquuntur. Totus universalis, ut & essentialis Logici, alia est ratio. Quicquid enim de illo prædicatur, prædicatur etiam de partibus subiectis juxta ea quæ dicuntur, in reg. 2. sit. seq. Et quicquid prædicatur de specie, tanquam toto essentiali Logico prædicatur etiam de genere, & differentia, anquam, partibus, sicut partim ex reg. præced. constat, partim ex dicendis sit. seq. constabit.

7. Ad rationem §. 2. facile est respondere, siquidem quilibet videt, regulam nostram loqui de partibus seorsim, seu divisim sumtis. Non enim quaeritur, an omne quod toti competit, competat partibus simul sumtis, sed an competat cuilibet, vel saltem alicui

seorsim sumta. At medius terminus est conceptus de partibus simul sumtis, sic ergò negatur major. Quid enim hoc ad partes seorsim sumtas, quòd totum non differt, nec denotat naturam à partibus distinctam simul sumtis? Quòd si dicant illi qui argumento isto utuntur, se loqui de partibus singulis seorsim sumtis, tunc negatur minor, totum enim aliud est quàm singule partes.

REGULA XII.

Positis omnibus partibus, ponitur totum.

1. *Positis omnibus partibus, secundum esse absolutum, non statim ponitur totum, quemadmodum etsi sint lapides & ligna, omnisque materia ad domum ædificandam requisita, nondum tamen domus est: At positis partibus formaliter, scilicet in esse partium, ponitur totum.*

2. *Dicis: si vel maximè lapides & ligna, quæ domus partes sunt, sint inter se unita, sed sine discrimine, ponuntur quidem in esse partium, nondum tamen est domus.*

3. *Resp. Tunc quidem ponuntur in esse partium, sed non in esse partium domus, h. e. sunt quidem partes alicujus compositi, quod quidem tum ponitur cum partes inter se unitæ sunt, sed non sunt partes domus. Ergò, nec necesse est, ut domus tunc ponatur. Positis omnibus partibus ponitur totum, illud, sc. totum cujus partes sunt, ut positis fundamento, parietibus, tecto, &c. ponitur domus.*

REGULA XIII.

Sublatâ quacunque parte, tollitur totum.

1. *Absolutè verum est de parte essentiali. Cum enim vel forma, vel materia, aut etiam genus vel differentia alicujus rei denegatur, id res hujusmodi esse non potest, ut in enthymemate, dispositio medii cum extremis non est, Ergò, non est syllogismus. Hoc animal non habet animam rationalem, Ergò, non est homo.*

2. De

2. De partibus subjectivis alia est ratio. Etiam si enim una vel plures species non sint actu in rerum natura, genus tamen actu in rerum natura esse potest, ut si solus homo sit in rerum natura, adhuc erit animal.

3. Quantum ad partes integrales, dico, nos de toto trifariam posse loqui: 1. Ut absolute est aliquod totum. 2. Ut est tale totum, h. e. ex partibus propositis constitutum. 3. Ut denominatur integrum, vel res integra.

4. Secundum primam acceptionem, *Sublatâ quâcunque parte, non statim tollitur totum.* Distinguunt autem inter partes integrales, principales & minùs principales. Illarum quâcunque sublatâ tollitur totum, propter hoc ipsum scilicet, quòd principales h. e. absolute necessarie sunt ad esse totius. Harum autem minùs principalium quâcunque sublatâ, totum non tollitur, hoc ipso, quòd minùs principales h. e. non absolute necessarie sunt ad esse totius, quemadmodum non tollitur hic homo, abscissâ manu aut pede.

5. Juxta secundam considerationem, *Sublatâ quâcunque parte totum tollitur*, ut abscissâ manu vel pede non est homo amplius tale totum, quale ante erat, non enim est totum ex manu illa aut pede amisso constitutum, quemadmodum amissis cornibus aut dentibus non amplius est animal cornutum aut dentatum, quæ res clarissima est, & apud omnes indubitata.

6. In tertia acceptione, *Integrum opponitur mutilo*, ut homo integer dicitur qui mutilus non est, hic proinde videndus est Aristoteles, 5. *Metaph. c. 17.* ubi hanc materiam ex professo tractat. Ut igitur integrum tollatur & mutilum dicatur, oculus intendendus est tum ad id, quod mutilum denominatur, tum ad partem ablatam, quod Philosophus appellat *ἐκλόγημα*, quod Fonseca putat quamvis minùs latine reddi posse *mutilamen*: ex parte ejus quod mutilum dicitur, requirit Philosophus quatuor condiciones: 1. *Ut sit divisibile*; intellige in partes ex quibus constituitur, sicut explicat Fonseca, quandoquidem detractio-

ne partis constituentis, non autem subjectivæ fit res mutila, sicut genus non est mutilum sublata aliquâ specie, nec species est mutila sublato individuo. 2. *Ut sit totum*, i. e. ut maneat secundum substantiam, ablata aliquâ parte. Hanc ob causam nullus numerus potest dici mutilus, quia quâvis parte numeri sublata, non manet idem numerus secundum essentiam, ut sublata unitate ex ternario, non est amplius ternarius. 3. *Ut ejus partes habeant positionem juxta essentiam*, h. e. ordinem in toto, scilicet, ut totius essentia non sit nisi in partibus certo ordine dispositis, unde res similium partium, velut aqua aut ignis nunquam dicuntur mutilæ, quia earum partes manifeste carent ordine. 4. *Ut sit continuum*. Concensum enim, seu harmoniam, nemo dixerit mutilam, propterea quod scilicet continua non est, nisi forsan dicatur per translationem.

7. Ex parte *πολύμυχοι* D., sive, ejus quod deest, 1. Requiritur, *Ut non sit pars principalis*, quoniam deficiente parte principali, non manet totum secundum essentiam, sicut sublato capite non est homo. 2. *Ut non sit ubicunque existens*, sed in extremitate, qualis est ansa in cantharo. 3. *Ut tota sublata non possit renasci*, quam ob causam cerues non dicuntur mutilos cum cornua deposuerunt. Vide Thomam, *Metaph. lect. 20* Domini. de Flandria, *ib. q. 28. a. 1.* Javellum, in *Epit. in lib. 5. Metaph. t. 3. c. 5.* Suarez in *ind. locuplet. l. 5. c. 27.*

REGULA XIV.

Posito toto, ponuntur omnes partes.

1. Sequitur ista regula ex præcedente. Nam si sublata quacunque parte totum tollitur, sequitur positum toto debere poni omnes partes, & idcirco eodem modo explicanda est, quo prior.

2. Nempe absolute vera est de toto essentiali, quemadmodum si homo sit, necesse est & animam & corpus eum habere, ut syllogismus sit oportet adesse medium, & duo extrema, eorumque legitima dispositio.

3. De toto uniuersali alia est ratio, ut enim genus sit in rerum natura, non necesse est ut omnes species sint in re um natura, sed sufficit si una sit.

4. De toto generali etiam possumus loqui, tribus illis modis, quos posuimus in *preced. reg* Secundum primam considerationem, *Positio toto non necesse est omnes partes poni*, sed distinguendum inter partes principales & minus principales, *Positio toto necesse est omnes partes principales poni*, ut si homo sit, oportet cor habeat, cerebrum, &c. *sed non necesse est, poni minus principales*. Potest enim v. g. homo esse etsi manu aut pede careat.

5. Juxta secundam considerationem, *positio toto necesse est omnes partes*, quemadmodum ut sit animal cornutum, requiritur ut non modò membra principalia, sed & cornua habeat. De tertia consideratione consule *reg. preced.*

REGULA XV.

Sublato toto. non necesse est tolli omnes partes.

1. Excipiendum videtur totum simile, quantum significatur nomine ab essentia sumto. Ut enim lapis vel lignum destruat, necesse est omnes ligni vel lapidis particulas destrui, & ratio, quia essentia totius similis, in qualibet minima etiam parte consistere potest.

2. Dixi, quantum significatur nomine ab essentia sumto, seu, totum secundum essentiam sumto. Nam dantur nomina quæ significant totum integrale, ut officium quoddam, aut figuram, aut aggregationem partium importat, qualia sunt, fistula, vena, mare. Totum integrale quantum hujusmodi nominibus significatur, ut non sit, non necesse est ut omnes partes non sint, ut fistula non est amplius quando fracta est, etiam si partes supersint.

TIT. X. continens REG. XVI.

*circa doctrinam**Generis & Speciei.*

PRecedenti Titulo primario spectamus totum essentiale & integrale, nunc proponemus regulas, totum universale & partes ejus, quæ subjectiva dicuntur, concernentes. Est autem totum universale genus respectu specierum & individuorum, ut & species respectu individuorum. Pars subjectiva est species & individuum respectu generis, ut & individuum respectu speciei.

REGULA I.

*Genus prædicatur de omnibus speciebus
sub se contentis.*

1. Si igitur, inquit 4. top. c. 1. Aristoteles, possumus fuisse, aliquid esse alicujus generis, primum respiciendum oportet ad ea omnia, quæ sunt ejusdem generis, an de aliquo non prædicatur, sicut de accidente fit, velut si quis posuerit, bonum esse genus voluptatis, videndum, an aliqua voluptas non sit bona, hoc enim si est, manifestum est, bonum non esse genus voluptatis, Genus enim de omnibus sub se contentis speciebus prædicatur.

2. Dicis. Hæc propositio, Species est genus, est falsa. Ergo, Genus non prædicatur de specie. Resp. Genus & species dupliciter accipi possunt; vel formaliter,

& de ipsis notionibus generis & speciei: vel *materialiter*, & pro rebus substratis illis notionibus. In priori acceptione genus non prædicatur de specie, quia notio speciei non est notio generis, hinc illa propositio, Species est genus, falsa est, quia est concepta de ipsis notionibus. At in posteriori, *genus utriusque de specie prædicatur*; ut, Scientia est habitus: est enim res substrata notioni speciei, ipsa res substrata notioni generis, sicut scientia, quæ est res substrata notioni speciei, est habitus qui est res substrata notioni generis. Sermonem autem esse Philosopho, in modò citatis verbis, non de notionibus, sed de rebus substratis, indè perspicuum est, quòd expressè loquitur de speciebus sub genere contentis, at notio speciei non continetur sub notione generis, sed istæ notiones sunt contradistinctæ & oppositæ.

3. Porro hæc duo notanda sunt: 1. Quòd, cùm, quantum ad prædicationem species se habeat ad individua sub se contenta, sicut genus ad ipsas species sub se contentas, & v. genus prædicetur de omnibus speciebus sub se contentis, & speciem prædicari de omnibus individuís sub se contentis. 2. Quòd genus prædicetur de omnibus individuís. Cùm enim genus prædicetur de omnibus & singulis speciebus, species verò de omnibus individuís, necesse est & genus prædicari de omnibus individuís: *Quicquid enim prædicatur de superiori prædicatur etiam de inferiori*, ut jam videbimus. Posset, ut hæc omnia complecteretur, ita regula formari, *Omne superius prædicatur de omnibus inferioribus sub se contentis*. Quod quidem ex sequente Regula melius intelligetur.

REGULA II.

Quicquid prædicatur de genere prædicatur etiam de specie. Porph. c. 7. Illog.
& Arist. categ. c. 3.

1. Potest ista regula generalioribus concipi verbis, nempe, *Quicquid prædicatur de superiori, prædicatur*
causæ.

catum etiam de inferiori. Dicitur autem hic *superius* aliquod, id, quod cum latius sit, de eo prædicatur in quid, sicut perspicere est ex Du Trieu, t. 2. *manud.* p. 3. c. 1. a. 4. Unde definitio licet in quid de definito prædicetur, ejus respectu tamen non dicitur *superius*, quia non est latior definito, nec differentia generica est superior respectu speciei, quia non prædicatur de ea in quid. Est autem *superius* genus respectu speciei, & species respectu individuorum. Ex quo quidem sequitur, quod & ipsis individuis genus *superius* sit. Quicquid enim est *superius* superiori, est etiam *superius* inferiori.

2. *Inquis* : De genere dicitur, quod de pluribus speciebus dicatur, quod tamen ipsum de specie prædicari nequit : species enim non prædicatur de pluribus speciebus.

3. *Resp.* Regulam esse intelligendam de iis quæ competunt generi, quoad rem substratam, non autem de iis, quæ ipsi competunt ut genus est, & ratione hujus notionis. Cum enim species non sit ipsa notio generis, sed solum res substratæ utriq; notioni sunt idem, non mirum est, id, quod de genere prædicatur ratione notionis, non prædicari de specie. Dici posse de pluribus speciebus convenit generi, ut est formaliter genus, & ut significatur hac voce *generis*, sicut patet de animali, cui competit prædicari posse de homine & brutis, non ex sua natura, sed quia confusè, & tanquam multis speciebus commune, cognoscitur ab intellectu, à quo quidem intellectus actus denominatio generis sumitur.

4. Notandum autem & hoc, quod licet regula de prædicatione sive affirmatione loquatur, & quæ tamen & valere de negatione, nempe, *Quicquid negatur de genere*, sc. superiori, *negatur de specie etiam*, sc. inferiori.

5. Reperitur autem inter ea quæ de superiori affirmantur, vel negantur, ratione rei substratæ, quædam diversitas si quædam enim affirmantur vel negantur de superiori universaliter, & hæc prædicatur vel negantur de omnibus inferioribus, ut Omne animal

animal est sentiens, E. & omnis homo est sentiens, & omne brutum est sentiens. Nullum animal caret vitâ. Ergo nullus homo, & nullum brutum caret vitâ. Quædam affirmantur vel negantur tantum particulariter, & ista non affirmantur vel negantur de omnibus inferioribus, de uno tamen aliquo affirmari vel negari necesse est, ut, Aliquod animal latrat, hoc non affirmatur de omnibus speciebus animalis, homo non latrat, necesse tamen est, ut aliqua species sit, vel aliquod individuum saltem de quo affirmetur, affirmatur autem de cane. Sic qui dicit, Quoddam animal non est irrationale, verum dicit, quia homo non est irrationalis, etsi irrationale de aliis speciebus animalis non negetur.

6. *Inquis*: Dantur aliqua, quæ de superiori affirmantur, & tamen nec universaliter nec particulariter, ut hæc propositio est vera, Animal dividitur in hominem & brutum, & tamen utraq; hæc, Omne animal dividitur in hominem & brutum, Aliquod animal dividitur in hominem & brutum, est falsa: quid de hisce sentiendum?

7. *Resp.* Ista pertinent ad ea, de quibus dictum §. 3. nempe, de nullo prædicantur inferiori, quemadmodum nec ulla species, nec ullum individuum animalis est, quod in hominem & brutum dividatur, quia nimirum dividi in hominem & brutum competit animali, non ratione rei substratæ, sed ratione notionis, & ut universale quoddam est.

REGULA III.

Genus est prius specie.

1. Philosophus, c. 11. §. 3. *categ.* inter diversos modos prioritatis, & hunc posuit, secundum quem illud dicitur prius, a quo non recipiatur essendi consequentia. Circa quem modum Fonseca, 4. *Metaph.* c. 1. q. 1. s. 8. distinguit & dicit, duobus modis posse ab uno ad alterum non recipiari consequentiam; uno, quoad prædicationem, nempe si de quacunque re alterum dicitur, dicatur ipsum, non tamen vice versâ, &

& illud à quo sic non recipiatur consequentia, concedit esse prius, sed non naturā; altero, quoad existentiam, quod tamen accidit, cum altero posito in rerum natura necessariò ponitur ipsum, ipso tamen posito, non necesse est poni alterum. Hoc posteriori modo genus quoddam prius esse specie, manifestum est, posito enim homine in rerum natura necessariò ponitur animal, sed posito animali non necessariò ponitur homo. E. animal est prius homine. Si vera est sententia eorum, inquit Fonseca, qui dicunt, lineas esse actu in media superficie, & numerum esse verum genus numerorum, datiq; simul in rerum natura plures species numerorum, quarum aliæ sint partes aliarum, planè sequitur, non omne genus esse prius naturā suis speciebus, illo prioris modo; cum hisce datis perspicuè sequatur, magnitudinem recipiari cum linea, secundum existentiam, & numerum eodem modo cum binario. Nam quemadmodum, si linea existit, magnitudo existit; ita secundum hanc sententiam, si magnitudo existit, linea existit; eodémque modo, ut existente binario, existit numerus, sic etiam existente numero, existit binarius. Hac Fonseca. Juxta priorem modum: Omne genus prius est specie, ut patet etiam de numero respectu binarii, de quocunque enim dicitur binarius, de eo etiam numerus dicitur, sed non vice versâ, de quocunque numerus dicitur, de eo statim binarius prædicatur, eadémque est ratio magnitudinis & lineæ. Omnis enim linea magnitudo est, sed non omnis magnitudo linea est.

2. P. H. de Mendoza, disp. phys. 8. § 6. consequentiam essendi insinuat duplicem: Unam, essendi in rerum natura; alteram, essendi in intellectu & apprehensione. Et hinc duplicem innuit prioritatem: Unam, quando non recipiatur essendi consequentia in rerum natura; alteram, quando non recipiatur essendi consequentia in intellectu: quando sc. uno apprehenso aliud necessariò apprehenditur, sed non vice versâ. Et hac ratione omne genus est prius specie, sicut iterum de numero & binario apparet, apprehensio enim

enim binario necessariò apprehenditur numerus; sed apprehensa numero non necessariò apprehenditur binarius, cùm binarius non ità includatur in conceptu numeri, sicut numerus includitur in conceptu binarii, eadèmq; est ratio magnitudinis, respectu linear.

R E G U L A IV.

Genus est latius specie. Aristoteles 4. top. cap. 1. Sect. 9.

Genus est latius speciebus singulis, sc. specie qualibet per se sumtâ, ut animal est latius homine, & virtus latius patet quàm temperantia. Speciebus verò omnibus simul sumtis, genus non est latius, sed cum iis recipitur, ut animal cum homine & bruto.

2. Hinc colligitur, *opinabile non esse posse speciem entis, quia ens non est latius opinabili, sed opinabile potius est latius ente, cùm & quod est, & quod non est, opinabile sit. Cicero 1. Tusc. vocem ἐπιλέχεια apud Aristotelem scribit significare continuatam motionem & perennem. Hanc explicationem Ciceronis non admittit nostra regula, quia apud Aristotelem, phys. 3. ἐπιλέχεια est genus motûs. Definit enim motum per ἐπιλέχειαν tanquam per genus, quod Aristoteles facere non potuisset, si ἐπιλέχεια pro motione accipisset genus enim est latius specie, at motio, vel motio continua & perennis, non est latior motu, cùm motio potius idem cum motu sit. Vide Monlorium, in quest. de ἐπιλέχεια.*

R E G U L A V.

Species est collectiva multorum in unam naturam, & adhuc magis genus. Porphy. c. de Specie.

1. Omnia individua unius speciei conveniunt in ipsius speciei natura, ut omnia individua humana, in natura humana. Sed in natura generis conveniunt individua non solùm unius speciei, sed omnium spec.

specierum talis generis, ut omnes homines & omnia bruta in natura animalis. Et hinc est quod species dicitur collectiva multorum in unam naturam, genus autem magis.

2. Sed audiamus Cajetanum, in comment. circa illud dictum: Inquit, Genus est magis collectivum in unam naturam, quam species, dubitatur, quia oppositum dicere debuisset. (Porph.) Illud enim est magis in unam naturam unitivum, quod in se est magis unum, & cujus natura unitate retinet minorem distinctionem res illius natura inter se compatiuntur, sicut illud est magis calefactivum, quod in se est magis calidum, & a quo res calefactæ minùs compatiuntur frigoris, cæteris paribus, &c. Species autem in se est magis una quam genus, quoniam species dicit naturam omnino indivisibilem formaliter, unde & *ἀτομή* dicitur, genus verò naturam divisibilem importat; & similiter res secundum speciem adunatæ minorem distinctionem compatiuntur, non enim possunt distingui nisi numeraliter, quæ verò in genere tantum conveniunt, formaliter distingui necesse est, magis igitur collectiva est species quam genus.

3. Ad hoc breviter dicitur, quod esse magis collectivum multorum potest dici dupliciter: Uno modo intensivè, & sic species magis est collectiva, quia magis adunit adunata, ut ratio adducta probat. Alio modo extensivè, & sic genus est magis collectivum, quia multò plura sub sua adunatione cadunt, quam sub speciei ambitu; unde species & genus se habent sicut duo duces, quorum alter habet exercitum parvum, sed valde unanimem, alter exercitum magnum, sed diversarum factionum. Ille enim magis colligit intensivè, hic extensivè. Porphyrius autem loquebatur hic de extensiva collectione, & ideo dixit genus esse magis collectivum. Hac Cajetanus.

REGULA VI.

Genus continet Species, at Species non continent genera, Porph. Isagog. c. 8. §. 4.

1. Atqui, inquis, potius species continet genus, & non genus species. Nam homo secundum essentiam suam continet in se *animal* tanquam genus, & *rationalē* tanquam differentiam: at *animal* in se non continet *hominem*; si enim *animal* in se contineret *hominem*, seu naturam hominis, omne id quod *animal* esset homo esset.

2. Resp. Dupliciter potest dici, *aliquid continere aliquid: actu & potentiā*. Species continet genus & differentiam in se actu, quia ex illis componitur, & in conceptu speciei essentiali includitur conceptus generis & differentię, hoc autem modo genus non continet species suas, nam ex specie genus non componitur, nec in conceptu essentiali generis conceptus speciei continetur, sicut manifestum est de definitione animalis, in qua nulla fit mentio hominis, & hoc vult argumentum §. *preced.* At *potentiā*, & ut Durandus loquitur, *quoad ambitum continentia predicabilis genus continet omnes suas species*, nempe omnes species & differentię divisivę generis continentur *potentiā* in genere, sicut omnes formę continentur *potentiā* in materia prima (quam ob causam & genus materia assimilatur, sicut paulo post videbimus) quoad prædicationem etiam ambitu suo genus omnes species continet, quia de omnibus potest prædicari, & quidem directē. At hoc modo species non continet genus, partim quia actu potius id continet; partim, quia non de omnibus prædicari potest, de quibus genus prædicatur.

REGULA VII.

Genus non est quid Speciei accidentarium. 4. top. c. 1. §. 4.

1. Prædicatur enim genus de specie in quid. Quicquid autem de aliquo in quid prædicatur id de essentia

sentia ejus est, & per consequens non potest esse accidentarium.

2. Colligimus hinc comprehensionem præceptorum, vel artem sumtam pro comprehensione præceptorum non esse genus artium, ut artis medendi, edificandi, &c. contra Ramistas, quia comprehensio præceptorum est quid accidentale artibus, quod quidem ita probamus. Quicquid est de essentia rei, eo negato, non potest res dari. At negatâ præceptorum comprehensione, potest dari quælibet ars. H. præceptorum comprehensio non est de essentia artium. Minor probatur, Datur artifex absque comprehensione præceptorum, H. & ars potest dari absque comprehensione præceptorum. Consequentia patet ex loco conjugatorum. Antecedens probatur, Dicitur aliquis actu & formaliter artifex, v. g. medicus, aut architectus etiam, dum dormit, comedit, ludit, nec tamen tunc actu & formaliter in ipso præcepta sunt, cum tunc solum præcepta eorumque comprehensio actu in aliquo sunt, cum ea concipiuntur, siquidem nihil aliud sunt quam propositiones, propositiones enim actu & formaliter non sunt, nisi quando actu formantur; at quis dicat, inter dormiendum comedendum, aut ludendum, propositiones artium semper ab artifice formari & concipi.

REGULA VIII.

Genus est, ut materia; differentia, ut forma.

1. Genus est, ut materia 7. Metaph. c. 12. Genus est materia ejus cujus dicitur genus, 10. Metaph. c. 11. Genus est simile materia; differentia, forma. Porph. in Isagog.

2. Genus non est materia, nec differentia ipsa forma: 1. Quia in substantiis separatis genus & differentia dantur, non autem materia & forma. 2. Quia etiam in substantiis ex materia & forma constantibus, nec materia nec forma prædicatur de specie, ut homo nec est corpus (sumta hac voce pro altera humanis parte) nec anima. At & genus & differentia

prædicatur de specie. 3. Quia materia & forma differunt realiter. Genus autem & differentia secundum rem idem sunt, & solâ ratione distinguuntur, quemadmodum demonstrat primus Philosophus.

3. Utrumque igitur & genus & differentia per se est tota rei essentia, & in substantiis compositis materiam & formam simul important. Distinguuntur autem ratione, quia genus est *ipsa res*, seu ipsa essentia rei, *quantum concipitur ut aliis similis*. Differentia autem est *ipsa res, quantum concipitur ut aliis dissimilis*, v. g. quantum hominem concipimus, ut connotat principium sentiendi, in quo brutis similis est, vocatur animal, quod est genus ejus, quantum verò ipsum concipimus, ut connotat principium ratiocinandi, in quo est brutis dissimilis, dicitur esse rationalis, quæ est differentia ipsius specifica.

4. Quamquam autem, sicuti demonstravimus, genus non est propriè ipsa materia, nec differentia forma, est tamen illud instar materię, hæc instar formę, quæ analogia in hoc consistit, quod sicut materia ex se nullam habet formam, apta tamen est ad omnes formas suscipiendas: ita genus nullam earum differentiarum, quibus dividitur, actu includit, aptum tamen est eas recipere. Vel, sicut materia est quid indifferens & determinabile, quod determinatur per formam: ita genus est quid indeterminatum & indifferens, differentia autem ipsum determinat ad certam speciem. Quod ergo, 10. *Metaph. c. 11.* dicitur genus esse materiam ejus ejus genus dicitur, non propriè intelligendum est, sed ratione hujus analogię. Unde & 7. *Metaph. c. 12.* non ait Philosophus, Genus esse materiam, sed esse, ut materiam.

REGULA IX.

Negato genere, negantur species. Porph.

Isagog. cap. 7. & 9.

1. Vulgò ita dicitur, *A genere ad speciem negativè, valet consequentia.* Quod quidem dupliciter potest intelligi:

intelligi: 1. De existentia. 2. De prædicatione, scil. ut genus stat loco prædicati in enunciatione. Utroque modo regula vera est. Nam ex eo, quod genus non existit, rectè inferitur, neque speciem existere, ut si animal non est, nec homo, nec brutum in rerum natura erit.

2. Quantum ad prædicationem, de quo negatur genus, de eodem etiam negantur species omnes, ut si aliquid non est animal, nec homo est, nec brutum. Secundum Zabarellam, Genus quinque habituum mentis, ab Aristotele, 6. Eth. explicatorum, est habitus principalis, cum igitur Logica non sit habitus principalis, nec Sapientia erit, neque Intellectus, neque Scientia, neque Prudentia, neque Ars.

3. Loquimur autem de genere & specie materialiter, scil. quantum ad rem substratam. Nam sicut in aliis regulis, ita & hæc de formali, & ipsa notione non est sermo, & certè de quo negatur notio generis de eo non statim esse negandam notionem speciei manifestum est, nam homo non est genus, est tamen species.

REGULA X.

Affirmato genere, non affirmatur species.

Porph. c. 8. §. 7.

1. Sciendum I. hoc posse intelligi vel de specie, determinatè, ut de homine; vel indeterminatè, seu sub disjunctione. 2. Et hæc posse esse sermonem vel de existentia, vel de prædicatione, seu ut in enunciatione genus & species stant loco prædicati.

2. Jam dico I. *Affirmato genere, tum quoad existentiam, tum ut stat loco prædicati in enunciatione, affirmatur species indeterminatè, seu sub disjunctione, tum quoad existentiam, tum, ut stat loco prædicati in enunciatione; ut, Animal est in rerum natura, E. vel homo vel brutum est in rerum natura. Hæc substantia est animal, E. vel brutum est vel homo.*

3. Dico II. *Affirmato genere, tum quoad existentiam*

flentiam, tum ut fiat loco prædicari, nec quoad existenti-
am, nec ut fiat loco prædicari, species aliqua determina-
ta affirmari inde potest. Ut non sequitur, Animal est
in rerum natura, E. homo est in rerum natura.
Nam nondum creato homine erat animal in rerum
natura : nec sequitur, Hæc substantia est animal, E.
est homo.

4. Vulgò ità dicitur, *A genere ad speciem affirma-
tivè non valet consequentia.* Quod, ut dixi, verum
est, tum quando de existentia terminus est, tum quan-
do genus fiat loco prædicati.

5. Potest hoc ità declarari, *A genere ad speciem
non valet consequentia*, quando genus & species
ponuntur ex parte prædicati, sicut vidimus, quando
autem utrumq; fiat loco subjecti seu prædicatus exsi-
stentia, seu aliud quid, tunc valet consequentia. Estq;
regula planè eadem cum illa, *Quicquid affirmatur de
genere, affirmatur de specie*; & propterea etiam non
aliter consequentia valet, quàm eo modo, quo illam
regulam suprà explicavimus.

R E G U L A X I.

Genus & species sunt in eodem prædicamento.

1. Obstat, quod Aristoteles, cap. de qual. enc. fin.
scribit, scientiam, quæ genus est, ad aliquid esse : spe-
cies autem scientiæ, ut Grammatica, Musica, non esse
ad aliquid, sed qualitatis. Scientia enim est alicujus,
nempe scibilis scientia : Grammatica autem & Mu-
sica non est alicujus Grammatica, aut Musica. Idem
habetur 4. topic. c. 4. §. 7.

2. Est qui objicit, quòd in definitionibus relato-
rum, & in universum in definitionibus accidentium
in concreto, sumatur genus alterius prædicamenti :
Dicitur enim pater est persona habens filium, cali-
dum est corpus habens calorem, ubi definita perti-
nent ad prædicamenta accidentium, pater ad relata,
calidum ad qualitatem, genera autem nempe perso-
na & corpus substantiæ sunt.

3. Nihilominus simpliciter, & sine exceptione
docet

docet Aristoteles genus & speciem in eodem esse prædicamento. Ità enim scribit, 4. top. c. 1. §. 3. Præterea videndum est, annon in eadem divisione sit genus & species, sed alterum sit substantia, alterum quale, vel alterum sit ad aliquid, alterum quale, veluti nix & cygnus est substantia, album verò non est substantia sed quale, quapropter album non est genus nivis & cygni. Rursus scientia est in eorum numero quæ ad aliquid referuntur, bonum autem & honestum est quale, quare bonum & honestum non est genus scientiæ, quandoquidem relatorum genera ipsa quoque relata esse oportet; quemadmodum in duplo perspicere licet: Etenim multiplex, cum sit genus dupli, ipsum quoque in relatorum numero est: & ut universaliter dicam, sub eandem divisionem oportet & genus & speciem cadere, siue enim species sit substantia, etiam genus est substantia, siue species sit quale quippiam, etiam genus est quale quippiam, veluti si album est quale, etiam color, similis est aliorum ratio. *Hac Aristoteles.*

4. Quantum ad ea quæ S. 1. in contrarium sunt allata; Respondeo ad 1. non solum species scientiæ, ut Grammaticam, Musicam, qualitates esse, sed & scientiam, quæ eorum genus est, sicuti ex cit. illo cap. de specie satis constat. Sunt enim in scientia non tantum in communi, sed etiam in qualibet particulari attendenda duo: unum est, ipsa qualitas; alterum, quòd refertur ad objectum, nempe scibile, & quia vox Scientiæ expressè illum respectum ad objectum significat, vocabula autem specialia, ut Grammatica, Musica, illum respectum non exprimunt; non enim dicitur Grammatica esse alicujus Grammatica, licet dicatur alicujus scientia, nec Musica dicitur alicujus Musica, sed alicujus scientia, idè dixit Aristoteles, scientiam, quæ genus est, non autem Grammaticam & Musicam, aliasque scientiæ species esse *ἡ δὲ μέγιστος*, ex iis quæ sunt ad aliquid, scilicet relata.

5. Præterea inquit Aristoteles, Si idem sit quale & ad aliquid, non absurdum est utriusque generibus

bus (*prædicamentis*) connumerari. Hinc nonnulli statuere videntur, scientiam ut respicit objectum, simpliciter esse prædicabile relationis, licet aliàs etiam qualitas sit. Unde dicere oportet, scientiam esse genus Grammaticæ v. g. & Musicæ, non ut est in prædicamento relationis, sed ut est in prædicamento qualitatis.

6. Alii autem distinguunt inter *relata secundum dici*, quibus prædicamentum *ἡ ὅλος τὴν* non constituitur, & inter *relata secundum esse*. Aiunt scientiam esse ex numero eorum quæ secundum dici, non verò ex numero eorum quæ secundum esse, relata & prædicamentalia sunt. Unde cum relata secundum dici non revera pertineant ad prædicamentum relationis, sed sint in prædicamento aliquo rerum absolutarum, quemadmodum caput, licet respectum habeat ad capitatum, non tamen hujus respectus ratione revera in prædicamento relationis est, sed simpliciter refertur ad prædicamentum substantiæ, quemadmodum ex ipso *contextu cap. de relaz.* apud Aristotelem manifestum est: Hinc scientia simpliciter in prædicamento qualitatis collocanda est, nec respectus ille, quem ad scibile dicit, propriè erit prædicamenti relationis.

7. Sed hanc responsionem videntur respuere verba Aristotelis. *S. 4. cit.* ubi expressè sentire videtur, scientiam non solum esse quid relativum, sed & collocari in prædicamento relationis.

8. Responderi potest dupliciter : 1. Aristotelis verba non esse absolutè prolata, sed hypotheticè, si nimirum idem sit, quale & ad aliquid, non absurdum esse, id in utrisque collocari, ita Conimbricenses. Potest 2. responderi Aristotelem referre scientiam ad prædicamentum relationis, non quòd revera, & ex propria sententia eò pertineat, sed quia ad id pertinet juxta definitionem relatorum à veteribus assignatam, quam ipse in prædicamento relationis rejicit, & justo latiorē esse demonstrat, indeque aliam proponit.

9. Quantum ad alterum membrum Dn. Scheiblerus,

blerus, l. 30. c. 10. videtur admittere genus patris esse personam, & calidi corpus, sed ejus responſionem alibi examinavimus. Nos dicimus nec personam patris, nec corpus calidi genus esse, idq; facile perſpicere est ex reg. 8. ibi enim dictum est, genus rei esse totam rem, & non partem ejus, & esse solâ ratione à specie distinctum, quod nec Scheiblerus negat. At certe corpus est pars calidi, & à calido realiter differt, cum calidum præter corpus, calorem, qui à corpore realiter distinguitur, includat. Eadem tere est ratio personæ respectu patris. Dicimus igitur personam patris, & corpus calidi, genus non esse, neque sequitur, pater definitur per personam, & calidum per corpus in casu recto, E. persona & corpus sunt genera illorum definitorum. Nam accidentia in concreto sumta definiri per subiectum in casu recto, & loco generis positum, jamdudum docuit Fonseca, instit. Dial. l. 5. c. 6. Vide quæ tit. præced. circa reg. 8. § 4. & 5. diximus. Definitionem calidi propositam tantum esse nominalem in confesso est, & patrem ineptè definiri per filium aliàs diximus, id enim jam examinare hujus loci non est.

REGULA. XII.

Genus significat materiam quandam diversam à speciebus, Pererius lib. 1. de Philos. cap. 6.

1. Pererius demonstraturus scientiam speculativam non esse genus Metaphysicæ & disciplinarum Mathematicarum, ita argumentatur, Genus significat naturam quandam diversam à naturis speciebus, & habet proprietates diversas, & est prius & universalius, quam quælibet species. At non existit speculativa aliqua scientia generalis, divisa ab illis tribus, habens subiectum diversum, principia item & passiones, & quæ sit prior & universalior quam Metaphysica, Physica, & scientiæ Mathematicæ.

2. Genus habere naturam diversam à naturis speciebus,

ciendum, potest tripliciter intelligi: 1. Quodd sit diversa in se, & præcluso actu intellectus. 2. Quodd non sit tantum diversa in se, sed & divisa ac separatim existens à speciebus. 3. Quodd ratione distincta & diversa sit.

3. His præmissis dicimus, primo & secundo modo genus non habere naturam diversam à naturis specierum, siquidem genus non distinguitur in se, & secundum rem à speciebus, multò minùs divisum est, & separatim existit à naturis specierum. Habet igitur tertio tantum modo genus quodammodo naturam à naturis specierum diversam, quantum licet secundum rem & in se eadem sit natura eorum, conceptus tamen formalis in animo qui repræsentat rem ut significatur nomine generis, non est simpliciter idem cum eo qui repræsentat eam ut significatur nomine speciei. Non igitur contradistinguuntur illi conceptus formales, sicut contradistinguuntur conceptus formales generis & differentie, sed quodd conceptus speciei includit simul conceptum generis & differentie, conceptus autem generis quantum genus est abstrahitur sive præscinditur à conceptu speciei, ut species est, quemadmodum natura hominis, ut homo est, repræsentatur hoc conceptu complexo, corpus vivens, sentiens, rationale; animal autem ut animal est, repræsentatur hoc solum, corpus vivens & sentiens, & propterea conceptus animalis, ut animal est, præscinditur à conceptu hominis, ut homo est, quia eum non includit.

4. Quodd porro Pererius dicit, *genus habere proprietates diversas*, etiam non ità intelligendum est, quodd habeat proprietates seorsim, & extra species ipsi competentes, aut quodd proprietates generis non competant speciebus, sed ità, quodd cum proprietates generis cum genere reciprocentur, non reciprocentur verò cum singulis speciebus, hoc ipso, generis & non specierum proprietates sint; quemadmodum proprietates specierum cum speciebus recipiuntur, non autem cum genere, indèq; specierum & non generis proprietates sunt. Quodd Pererius dicit, *genus*

M

esse

esse prius & universalius, quàm quælibet species, de eo jam supra egimus, *reg.* 3. & 4.

5. Jam consideremus Pererli syllogismum: Dicitur enim non rectè subsumsisse sub propositione majore, ità enim debuit fieri subsumtio, Scientia contemplativa non significat naturam quandam diversam à naturis specierum, metaphysicā scilicet, physicā, & scientiis mathematicis. At hanc minorem negamus, si, ut debet, intelligitur tertio modo ex illis, de quibus §. 2. & 3. Natura, quam significat scientia, contemplativa est, quòd res sibi subiecta doceat tantum scire, sicut constat ex ipso Pererio, *e.* 2. *loc. cit.* At hæc natura ratione distincta est à metaphysicæ, physicæ, & scientiarum mathematicarum naturis, ab iis abstrahitur, & tam diversa est quàm natura animalis à natura hominis & bruti, habet etiam proprietates diversas à proprietatibus illarum disciplinarum; universalior est, cum de singulis prædicetur: est prior, ac à scientia contemplativa ad species istas non reciprocetur effendi consequentia. Sequitur enim, Physica est, E. est scientia contemplativa; sed non sequitur, Est scientia contemplativa, E. est physica:

6. Neque verò ulla est consequentia, Non existit aliqua scientia contemplativa generalis divisa ab illis tribus disciplinis, quæ est assumptio Pererli, & scientia contemplativa non habet naturam diversam à naturis trium illarum disciplinarum: I. Quia consequens aliter non debet intelligi, quàm tertio illi modo ex illis, de quibus §. 2. & 3. Antecedens autem loquitur expressè, non de natura, ratione distincta à naturis specierum, sed de divisa, & consequenter ità diversa ut seorsim existat. Ex quo perspicitur Pererium majorem suam propositionem intelligere in primo & secundo sensu, de quibus §. 2. quo modo quidem à nobis eam non concedi ex §. 3. constat. II. Quia quæstio est de scientia contemplativa, an sit genus, & sic conceptum est consequens, sed antecedens loquitur de aliqua scientia contemplativa, conceditur non dari aliquam scientiam

tiam contemplativam, quæ sit genus illarum trium, sed hoc queritur, An scientia contemplativa sit genus; quemadmodum non datur aliquod animal generale, quod habeat naturam diversam ab homine & bruto, & sit eorum genus, interim animal habet naturam distinctam & præcisam à naturis hominis & bruti, & propterea aliquo modo diversam, & est genus hominis & bruti. Quando dico, aliqua scientia contemplativa est genus trium illarum scientiarum, aut aliquod animal est genus hominis & bruti, scientia & animal sumuntur seu supponuntur personaliter & quidem disjunctivè, & sunt propositiones falsæ; at cum dico, scientia contemplativa est genus, animal genus, supponuntur simpliciter, & sunt propositiones veræ; quæ faciliè capit cui doctrina suppositionum nota.

REGULA XIII.

*Tota natura generis continetur in
qualibet specie.*

1. Uicitur & hoc Pererius ad probandum id quod *propositione præced.* probare voluit. Irà enim argumentatur: Tota natura generis continetur in qualibet specie. Sed universa cognitio speculativa non continetur in unaquaque scientia, metaphysica nimirum, physica, & disciplinis mathematicis, alioquin quolibet specularetur omne ens, vel omnes res, quæ cadere possant sub speculationem. E. Scientia contemplativa non est genus earum.

2. Nos notamus I. *Regulam non loqui de natura generis formaliter summi*, sive ut genus est, & significatur hac notione *generis*; nam natura generis ita summi nihil aliud est, quàm aliquid posse prædicari in quid de omnibus speciebus sub se contentis, at hæc natura non competit speciei, aut ipsi inest, quia nulla species prædicatur de omnibus speciebus sub genere contentis, sicut manifestum est. Loquitur ergo regula de *genere materialiter*, seu pro re substrata summo, & sic ejus veritas jam patet ex *reg. 6. 8. & præced.*

praeced. Ità tota natura animalis continetur in homine, tota in leone, & cæteris.

3. II. Notamus, aliud esse dicere *tota natura scientiæ contemplativæ*, aliud *universa scientia*, seu *cognitio contemplativa*. Prius importat omnia prædicata quæ ad essentiam scientiæ contemplativæ requiruntur, quemadmodum tota natura animalis est, corpus, animatum, sentiens, quia hæc omnia prædicata essentiam animalis complent, unde tota natura animalis continetur in homine, quia hoc totum, corpus, animatum, sentiens, in homine reperitur, & de eo prædicatur; tota natura scientiæ contemplativæ juxta Pererium, ut *praeced. reg.* vidimus, est, quoddam sit scientia talis quæ res subjectas doceat tantum scire, at hæc tota natura competit cuilibet scientiæ, nam physica docet res sibi subjectas tantummodo scire, similiter & metaphysica, & disciplinæ mathematicæ. Posterius autem, nempe universa scientia seu cognitio speculativa importat extensionem & aggregationem omnium notitiarum contemplativarum de quocunque objecto sub speculationem cadente. Quod jam dicit Pererius, universam cognitionem speculativam non contineri in unaquaq; scientia, verum est, idque rectè probat inde, quoddam alioquin qualibet specularetur omnes res sub speculationem cadentes. Ità aliud est, si dicam, *tota natura coloris*, aliud *universus color*. Tota natura coloris continetur in albedine, & qualibet specie coloris; sed universus color non continetur in albedine, quia in ea nigredo & aliæ species coloris non continentur.

4. Patet ergò vehementer hallucinari Pererium dum hæc duo, *Tota natura generis*, v. g. scientiæ contemplativæ, & *universa cognitio* sive scientia contemplativa confundit, & cum debuerat ità subsumere, *Tota natura scientiæ contemplativæ* non continetur in qualibet scientia, quod quidem falsum fuisset, ità subsumsit, *Universa cognitio speculativa* non continetur in qualibet scientia. Et certè si doctrina Pererii, & ratio argumentandi quam in hac & *praeced. reg.* proposuimus, vera & legitima esset, nullum omnino

omnino daretur genus in ulla re, sed natura generis & specierum planè tolleretur.

REGULA XIV.

Nulla species habet aliquid quod repugnet generi. ex 4. top. cap. 3.

1. Rationem dat Aristoteles, quia nimirum si aliquid competere speciei quod repugnat ei generi, cum genus necessariò & perpetuò insit speciei, contraria, sive repugnantia, essent in eodem. Congregatio igitur non est genus generationis, quia aliqua generatio fit segregatione, quæ segregatio est contraria congregationi. Quando autem ex aqua generatur aer, fit separatio & segregatio partium aquæ.

2. Dicunt nonnulli, intelligendum id esse de eo quod per se fit, existimantes per accidens posse aliquid competere speciei quod generi repugnet, quemadmodum in animalibus ex putrida materia genitis, fit defectus, ratione cuius non possit potentia generandi, quæ ipsis competit, ut animalia sunt, traduci in actum, qua de re vide Zabarella, de facult. animæ c. 11.

3. Verùm ut contraria seu repugnantia prædicentur de eodem, nec per se nec per accidens fieri possit: nec per se nec per accidens potest aliquid insisse speciei quod generi repugnet. Quod autem de defectu animalium ex putri materia generatorum offertur, nec obstat, quia defectus ille non repugnat animali, cum non sit de natura animalis ut potentia generandi possit edere suas operationes. Si enim esset de ejus natura, hoc ipso omnino necesse esset ut omnes species animalis, & omnia individua potentiam illam in actum traducere possint, cum quod de natura generis est omnibus speciebus & individuis sub illo contentis necessariò comperat. Taceo, quòd ipse Zabarella, animalis, ex putri materia geniti, non omnino deoget actum generandi, ex Philosopho 1, de ori. animalium.

REGULA XV.

*Necesse est id quod generis est particeps, esse
alicujus speciei particeps.*

1. Aliàs ità dicitur, *Quicquid sibi præscribit genus præscribit sibi aliquam specierum ejus*; Item, *Quicquid continetur sub genere, etiam continetur sub aliqua specierum ejus*; vel, *De quo affirmatur genus, de eo etiam speciem aliquam affirmari necesse est.*

2. Objicis I. Scutum, cujus una pars dimidia est alba, altera nigra, est sub genere, est enim coloratum, sed nullà tamen specie coloris aut colorati est, quia nec album est, nec nigrum, neque medium aliquem colorem participat. II. Homo sibi præscribit genus, nempe animal, h. e. continetur sub animali tanquam genere: Homo non sibi præscribit aliquam speciem, h. e. non continetur sub aliqua specie animalis, quoniam enim illa species animalis sub qua homo continetur? non certè sub bruto, ut patet, neque sub homine, quia nihil continetur sub se ipso, neque alia datur species animalis: B. aliquid, quod præscribit sibi genus, nullam sibi præscribit speciem illius generis.

3. B. *fariam continetur aliquid sub genere*: I. *Tanquam sub genere suo*, sive tanquam inferius sub superiori, ut Petrus sub animali, & hic color sub colore. II. *Tanquam denominatum sub denominativo*, ut scutum sub colorato. Quod continetur sub genere priori modo, continetur sub aliqua ejus specie, sicut quia Petrus est animal, idèd vel hominem vel brutum eum esse necesse est, & quia hic color est color, idèd vel albedo est, vel nigredo, vel alterius speciei color. At quod continetur sub genere posteriori modo, id licèt scèd fiat ut sub una aliqua contingatur ejus specie, sicut charta, quæ alba est, continetur sub colorato, tanquam denominatum sub denominativo (prædicatio enim ista, Charta est colorata, est denominativa) & continetur etiam sub una specie colorati,

colorati, nempe sub albo, id tamen necesse non est, quemadmodum probat argumentum, S. 2. primum, sed sufficit, si sub pluribus speciebus contineatur secundum quid, quemadmodum scutum in posito casu secundum quid album est, & secundum quid nigrum, quam responsionem suggerit nobis Scotus; q. 54. sup. lib. Ethic.

4. (Et Tataricus respondet, Dupliciter posse intelligi, scutum esse album & nigrum: 1. Copulativè, ut sint dua propositiones. 2. Copulativè, quomodo simplex est de copulato non subiecto sed predicato, hoc modo verum est, sed posteriori falsum.)

5. Verum dicat aliquis, hanc responsionem non posse consistere, propterea quod si monstrato illo scuto ex parte albo & ex parte nigro, dicam, Hoc coloratum est coloratum, continetur hoc coloratum sub colorato, tanquam inferius sub superiori, sed non tanquam denominatum sub denominativo, nec tamen continetur sub una aliqua specie colorati.

6. Resp. Cum dico, Hoc coloratum est coloratum, potest predicatio dupliciter intelligi: Vel in sensu composito, seu ita ut terminus (hoc coloratum) sumatur formaliter, nempe ut est hoc coloratum, & sic concedo ipsum contineri sub colorato, tanquam inferius sub superiori. Vel, in sensu diviso, seu ita ut terminus (hoc coloratum) sumatur materialiter, nempe pro re quæ est colorata, & sic continetur sub colorato tanquam denominatum sub denominativo, predicatur enim coloratum de re quæ est colorata, ut de charta vel scuto denominativè. Respondere ergo possumus, id quod dictum fuit de eo, quod sub genere continetur, tanquam denominatum sub denominativo, accipiendam etiam esse de eo, quod licet in sensu composito, scilicet formaliter, contineatur sub genere, ut inferius sub superiori, in diviso tamen materiale continetur sub eo, tanquam denominatum sub denominativo.

7. Dico autem ulterius, Regulam ita esse intelligendam, Quicquid continetur sub genere, continetur etiam sub specie, nisi sit ipsa species, in quam genus

primâ & immediatâ divisione dividitur. Quam quidem limitationem ipse Philosophus expressè habet &c. cùm dicit, Fieri nequit, ut generis sit particeps, quod nullius speciei est particeps, nisi forsan sit aliqua illarum specierum, quæ in prima divisione generis ponuntur, hæc enim solum genus participat.

8. Conceditur igitur, quod continetur sub genere non contineri sub aliqua ejus specie, nempe illud, quod est ipsa species, immediatè generi subjacens. Et hoc solum argumentum probat secundum, §. 2. Quia homo, qui præscribit sibi genus, nempe animal, est species immediatè generi subjecta. Primâ enim divisione, animal in hominem & bestiam dividitur. Hoc ergo modo Regula fit universalis, *Quod continetur sub genere, ut inferius sub superiori, continetur sub aliqua ejus specie, vel ipsum est species immediatè tali generi subjecta.*

9. Si igitur ponatur aliquid sub genere esse, quod tamen non sit sub aliqua ejus specie, nec ipsum sit aliqua species ipsi immediatè subjecta, alterum horum esse necesse est, nimirum vel id non esse revera sub tali genere, vel si firmiter probatum fuerit, esse sub tali genere, species illius generis non esse sufficienter enumeratas, sed plures esse dandas.

REGULA XVI.

Genus prædicatur de speciebus æqualiter.

Porph. Isagog. c. 9. §. 2.

1. Quibusdam æqualiter prædicari, hic est prædicari absque dependentia unius ab altera. Statuunt enim ad hoc, ut aliquid univocum sit, requiri, ut nè unum illorum de quibus prædicatur ab altero dependeat, in participando conceptu ejus rei, quæ univoca statuitur. Si enim una ab altera dependeat, dicunt esse analogum, aut commune *οὐδὲ ἐν, ἢ ἀπ' ἐνὸς*, quemadmodum licet ens de substantia & accidente prædicetur, non secundum nomen solum, sed etiam juxta rationem nomine entis significatam, tamen
ens

ens non univocum esse, sed commune ἀπὸ τοῦ ἐνός, cum accidens sit ens per dependentiam à substantia. Hinc jam inferunt, cum omne genus sit univocum, debere illud prædicari de pluribus æqualiter: i.e. absque dependentia unius ab altero, sicut animal ut est in homine non dependet à bruto, & ut est in bruto non dependet ab homine, quod vel inde apparet, quod homo esse possit in rerum natura, etsi nullum brutum esset, & brutum esse posset, etsi nullus homo esset.

2. Pro hac sententia videtur militare quod habet Aristoteles. in cap. de modis simul, ea quæ ex eodem genere in divisione sibi invicem opponuntur, esse naturâ simul. Atqui species immediatè unum genus respicientes, ex eodem genere in divisione sibi invicem opponuntur, ut albedo & nigredo, in quas color dividitur. Sunt igitur naturâ simul. Quod si naturâ simul sunt, non potest una ab altera dependere in participando genere.

3. Hanc tamen sententiam Cajetanus, c. 1. antepæd. improbat; & ex professo contra eam disputat, disp. Logic. 9. s. 4. Mendoza, existimans dependentiam illam non tollere univocationem, & posse aliquid esse genus aliquorum, etsi eorum unum ab altero in participando genere dependeat, quemadmodum qualitas statuitur genus potentiæ naturalis, & habitus in participanda natura qualitatis à potentia naturali dependeat. Nobis impræsentiarum de hisce sententiis iudicium ferre animus non est, videbimus quomodo ipse Porphyrius regulam intelligat.

4. Ille, c. 10. §. 3. At genus quidem, inquit, quæ participant, æqualiter participant, accidens autem non æqualiter, quoniam intensiorem & remissionem recipit participatio accidentium, genus non item. Ex quibus perspicitur, cum Porphyrius dicit, genus prædicari æqualiter de speciebus, sensum esse, quod non prædicetur cum diversitate graduum, ita ut uni conveniat magis & intensè, alteri minus & remissè.

5. Dicis, Homo est perfectius animal, quàm bos, B. est magis animal. Respondet Tataretus pernegationem consequentiz, quia hominem esse perfectius animal quàm bos, non est, ipsum magis esse animal, sed est, ipsum habere perfectiorem differentiam, per quam animal contrahitur & determinatur ad constitutionem hominis, quàm sic illa, per quam determinatur ad bovem. Vide Tataretum, sub fine lib. pradic. ibi 4. sciendum.

TIT. XI. continens REG. XII.

circa doctrinam

Differentia.

Titulo generis & speciei subjungimus illum, qui Differentiam complectitur, cùm tres hi termini perpetuâ quasi familiaritate inter se sunt conjuncti. Dividit enim genus differentia, & constituit speciem, adeoque fieri nequit illorum trium unum sine altero unquam ut reperiatur.

REGULA I.

Omnis differentia habet aliquam sibi oppositam differentiam. 6. top. 6. §. 2.

1. Omne genus oppositis differentiis dividitur, inquit ibid. Aristoteles. Atqui, inquis, substantiarum differentiz non sunt oppositz, quod probatur quia nec relativè, nec privativè opponuntur, nec contradictoriè, nec contrariè: non relativè, quia cum
sub.

substantiæ sint entia absoluta, etiam differentiæ illarum esse entia absoluta debent : non *privativè*, nec *contradictoriè*, quia sic aliqua substantiarum differentia esset negativa, quod fieri nequit : non ut *contrariè*, quia substantiis nihil est contrarium, ut habet Philolophus, *in prædic. substantia*.

2. *Resp. I.* Opposita sumuntur dupliciter : 1. *strictè*, prout ad 4. species ab Aristotele, c. 10. *categ.* referuntur, nempe relativè, contradictoriè, privativè opposita, & contrariè, & hanc juxta acceptionem, non omnes differentias esse oppositas concedimus.

2. *Latius*, prout & disparata comprehendunt, quomodo accipiuntur opposita ab ipso Aristotele, c. 13. *S. 5. categ.* & juxta hanc acceptionem, omni differentie opponitur alia differentia, quemadmodum & substantiarum differentie ut disparata opponuntur.

3. *Resp. II.* Quando sunt duæ alicujus generis differentie, quamvis non contradictorie sint formaliter, sunt tamen contradictorie implicite, quantum ad terminos contradictorios redigi possunt, ut rationale & irrationale, quando enim animal dividitur in rationale & irrationale, licet irrationale non sit negatio contradictoria, quia tamen ex eo, quod aliquod animal irrationale est sequitur, quod sit non rationale, idè illæ differentie ad contradictoria referri possunt.

R E G U L A II.

Species non est Differentia.

Peccat, si quis speciem tanquam differentiam assignavit ; ut si quis convitium definiat contumeliam cum irrisione, cum irrisio sit species quadam contumelie, proinde irrisio non est differentia, Aristoteles, 6. *top. c. 6. S. 9.*

R E G U L A III.

Genus non potest esse differentia speciei,
ibid. S. 10.

Genus enim prædicatur de specie *in quid*, differentia verò *in quale quid*, hinc cum cognitio sit genus scientiæ, non potest ejus esse differentia.

R E G U L A

REGULA IV.

*Differentia non debet esse accidentalis
speciei. ibid. §. 12.*

1. Aliud est, aliquid esse quid *accidentale absolute*; aliud, aliquid esse *accidentale alicui*. Accidentale absolute opponitur substantiæ, & appellatur sic omne illud quod est in aliquo prædicamento accidentium; sed accidentale alicui, opponitur essentiali, & dicitur illud quod cum alicui competat non est de ejus essentia.

2. Loquitur regula *non de accidentali absolute*, cum enim multæ species sint accidentia, & differentiarum sint aliquid accidentale, h. e. in prædicamento accidentis. Loquitur igitur regula de eo quod alteri *accidentale est*, speciei non est differentia accidentalis, h. e. non est extra ejus essentiam; ratio est, quia essentiam speciei constituit, & secundum rem est ipsa speciei essentia.

3. Dicitur autem quod *differentia non sit accidentalis speciei*. Nam si respectu generis consideretur, tunc aliud dicendum est, *generi differentia accidentalis est*, cum ita de eo prædicetur, ut sit extra essentiam ejus constituta, sicut patet de rationali, quod de essentia animalis non esse in confesso apud omnes est.

REGULA V.

*De differentia non prædicatur genus.
ibidem §. 13.*

Prædicatione scilicet naturali & ordinatâ & in quid. Negari enim non potest *genus de differentia prædicari*, ut rationale est animal, disgregativum visus est color, sed hæc prædicationes sunt innaturales, seu inordinatæ contra ordinem: prædicantur enim in iis terminis absolutis, & substantivus de adjectivo & denominativo, qua de re videtur Du Fresnoy, t. p. 1. c. 3. a. 3. Hujusmodi præterea prædicationes non sunt *in quid*, cum omne quod in quid de aliquo prædicatur.

catur, aut totam essentiam & rationem ejus exprimat, sicut patet de definitione respectu definiti, aut in ratione & essentia ejus includatur, quemadmodum patet de genere respectu speciei. At genus nec totam differentiarum rationem dicit, nec in ea includitur, cum genus & differentia sint conceptus formaliter contradistincti, & ex iis species secundum rationem & conceptus nostros componatur.

REGULA VI.

Differentia est posterior genere; & prior specie. ibid. §. 16.

Hoc, quia differentia constituit speciem, omne constituens enim est prius constituto: istud, quia, sicut à genere ad speciem, ita etiam à genere ad differentiam non recipitur essendi consequentia. Nam valet rationale est, Ergò est animal, sed non vice versa, Animal est, Ergò rationale est. Sicut igitur genus est prius specie, ita & differentia prius est, & per consequens differentia est genere posterior. Vide ea, quae circa illud præced. reg. 3. diximus.

REGULA VII.

Eorum, quæ ad aliquid referuntur, etiam differentiae ad aliquid referuntur.

Vel

Relatorum relativæ sunt differentiae. ib. §. 23.

1. Ità scientia est quid relativum, refertur enim ad subjectum, sc. scibile, & dicitur scibilis scientia. Unde etiam contemplativum, activum, & effectivum, quæ ejus differentiae sunt, ad aliquid referuntur. Contemplativum enim est alicujus contemplativum, & activum alicujus activum, & effectivum alicujus effectivum.

2. Patet autem Aristotelem non tantum loqui de relativis predicamentibus, sed & de aliis, quæ proprie non sunt in predicamento relationis, quemadmodum.

dum scientia, licet relativum quid sit, non ad predicamentum relationis, sed qualitatis pertinet.

REGULA VIII.

Uniuscujusque eorum, quæ ad aliquid referuntur, differentia peti debet ab eo, ad quod suâ naturâ refertur.

ibidem §. 24.

Quibusdam eorum, quæ ad aliquid referuntur, ad nihil aliud uti licet, quam ad id, ad quod naturâ referuntur, ut aspectu solùm ad cernendum; nonnullis verò etiam ad alia uti licet, ut strigili haurire aliquam aquam potest, si quis tamen strigilem definiat instrumentum ad hauriendum aquam, peccat, quia non est ad hoc comparata: Ejus autem, ad quod nata res est, definitio est id, ad quod uitur prudens, & propria scientia, quæ circa quamque rem versatur. *Sunt verba Aristotelis.*

REGULA IX.

Differentia debet esse in eodem predicamento in quo est id cujus est differentia.

1. Quod Aristoteles *loc. cit. §. 10.* dicit: Esse alicui non esse differentiam substantiæ, id ad omnia predicamenta possumus accommodare & dicere, differentiam, & id cujus est differentia, non debere esse in diversis predicamentis. Est autem differentia tum generis, tum speciei differentia; illud dividit, hanc constituit, quòd si differentia esset in alio predicamento, in alio genus, species quæ ex genere & differentia constituitur non esset per se ens, cum ex rebus diversorum predicamentorum non fiat nisi unum per accidens. Quòd si differentia est in eodem predicamento cum genere, est etiam in eodem predicamento cum specie, quia genus & species in eodem sunt predicamento.

2. Idcirco & eos reprehendunt, *inquit Aristoteles l. c.* qui terrestri & aquatili animal dividunt, quòd

quoddam terrestre & aquatile significant esse alienubi, at in his non reprehendunt rectè, quoniam aquatile & terrestre non significant esse in aliquo, nec alicubi, sed quale quid; nam etsi sit in loco sicco, æquè erit aquatile; similiter q; si terrestre sit in loco humido, terrestre erit, non aquatile. Verum tamen, si quando, differentia significet esse in aliquo, manifestum est eum peccasse, qui definit, h. e. si quis definire volens substantiam, assignaret differentiam pertinentem ad prædicamentum ubi, peccabit.

3. Verum hinc quis objicere posset, quoddam cum accidentia definiantur per subiectum, tanquam per differentiam, & verò subiectum sit substantia, ut cum dicitur, Tonitru est sonus in nube; cum physica definitur, Quoddam sit scientia corporis naturalis, certè substantia erit differentia accidentis, & per consequens, differentia & id cuius est differentia sæpe in diversis erunt prædicamentis.

4. Resp. In definitionibus accidentium, non subiectum, sed habitudo & respectus ad subiectum differentia est; sed quia illa habitudo non potest explicari nisi mentione subiecti, ideo necesse est subiectum in eorum definitionibus poni; ita tonitru ex natura sua respicit subiectum in quo inest, nempe nubem, & idcirco per nubem definitur; & physica essentialiter importat respectum ad corpus naturale, tanquam ad subiectum circa quod, & idcirco per corpus naturale definitur.

5. Infilas: Ex hac responsione adhuc sequi, differentiam, & id cuius est differentia, posse esse in diversis prædicamentis, quia tonitru tanquam sonus, & scientia tanquam habitus, sunt qualitates, illarum autem differentie, cum sint respectus quidam, pertinent ad prædicamentum relationis.

6. Resp. Non omnis respectus ad prædicamentum relationis pertinet, quod vel ex eo constat, quoddam Aristoteles in prædicamento relationis negat respectum quem caput ad capitatum importat, esse relationem, de prædicamento relationis. Sunt quidam respectus transcendentes, aut tales, ut inde relata vocentur

vocentur secundum dici, illi in prædicamento relationis propriè non collocantur, huiusmodi respectus etiam est is, quem omne accidens ad subiectum, scientia ad scibile habet. *Vide quæ circa 11. tit. prædicta fuerunt.*

7. Notandum autem regulam istam loqui de differentia essentiali & specifica. Nam si differentia dicatur id, per quod aliquid quocunque modo differt, sic accidentia posse esse differentias substantiarum, nec semper differentiam, & id cuius est differentia, in eodem esse prædicamento extra controversiam est, sicut cæcum & terra differunt per ubi, quod illud suprà est, hæc in medio.

REGULA. X.

Differentia non debet esse negativa.

1. Ex. 6. 10p. c. 6. §. 5. ubi dicitur eos peccare qui negatione genus dividunt. Notandum autem I. Regulam esse intelligendam de entibus positivis: entium positivorum differentia non debent esse negativæ, & ratio est, quia differentia constituit essentiam speciei, sed negatio entis positivi non potest constituere, At eorum quæ in negatione & privatione consistunt, alia est ratio, quæ expressè significat Aristoteles quando S. 7. dicit, Fortassis autem in nonnullis, necesse est negatione uti cum, qui desinit, ut in privationibus, nam cæcum, est quod non habet visum, quando secundum naturam habere debet.

2. Notandum II. Sermonem esse de differentia essentiali & specifica, & propriissimè sic dicta. Nam alioquin negativis differentiis dividi genus non est dubium, ut animal dividitur in id quod pedes habet, & iis caret; in plumatum, & implume. Oportet autem differentiis negativis sæpe nos uti, propterea quod veræ & specificæ differentia latent, fit & ut vox privativè fit, quæ tamen utamur ad significandum quid positivum, ut patet de irrationali, per quod dividitur animal.

REGULA XI.

Differentia non reciprocatur cum eo cuius est differentia. Porph. c. 13. Isag. §. 4.

1. Regulâ 10. diximus, differentiam esse & generis & speciei differentiam. Intelligitur hoc dictum Porphyrii de *differentia respectu generis*, quod scil. dividit, cum genere non reciprocatur differentia. Est enim differentia dividens genus, angustior genere, sicut rationale est quid angustius quàm animal.

2. Quòd differentiam attinet *respectu speciei*, sic dupliciter consideratur, vel enim comparatur cum specie quam immediatè constituit, & *cujus respectu dicitur specifica*, & hac ratione reciprocatur cum specie, ut disgregativum visus cum albo; vel, nisi sit differentia speciei specialissimæ propria (nam differentia propria speciei specialissima, solum constituit speciem aliquam immediatè, nullam mediatè, quoniam species specialissima infra se aliam speciem non habet) comparatur cum aliqua specie quam constituit mediatè, & ejus respectu generica dicitur; atque isto modo non reciprocatur cum specie, sed est quid latius, sicut sensitivum est differentia constitutiva hominis, quem constituit mediante animali, & latius patet quàm homo.

REGULA XII.

Generum diversorum, & non subalternatim positorum, diversa sunt specie differentia: Eorum verò quæ subalternatim posita sunt, nihil prohibet easdem esse differentias. Arist. in antepæd.

1. Sciendum genera tribus modis posse dici *diversa*:
1. Ut nec unum sub altero, nec utrumque sub uno tertio collocetur. Talia sunt omnia genera diversorum prædicamentorum, ut substantia & quantitas, animal & scientia, dicunturque non solum genera diversa, sed etiam genere diversa, ut notant commentarii, in Log. Aristotelis, sub nomine Colleg. Eo-
nimbricensium falsò editi. 2. Ut licet unum sub al-
tero

terio non contineatur, ambo tamen contineantur sub tertio aliquo genere, ut animal & planta, animal enim non continetur sub planta, nec planta sub animali, ambo tamen continentur sub corpore, tanquam sub genere. 3. Ut unum sub altero contineatur, ut corpus & animal.

2. Genera primo modo diversa *nullas differentias neq; constitutivas neq; divisivas habent easdem*. Sic animalis differentie constitutivæ sunt, corporeum, animatum, sensitivum: divisivæ, volatile, terrestre, aquatile. Istæ non sunt differentie scientiæ, non enim constituitur scientia per corporeum, animatum, sensitivum: nec dividitur per volatile, terrestre, & aquatile.

3. *Inquis*: Animal & instrumentum domesticum genera sunt primo modo diversa, quia non ad idem pertinent prædicamentum, easdem tamen habent differentias divisivas, nam ut habere pedes, & non habere pedes, sunt differentie dividentes animalia & instrumentorum domesticorum pedes alia habent, ut leæ, scæmnum; alia non habent, ut pelvis.

4. Sed responsio est facilis. Loquitur enim Aristoteles, & nos cum ipso, de *differentiis specie isdem, vel diversis*. Habere pedes, & non habere pedes, cum dicuntur de animalibus & instrumentis domesticis, licet sint differentie nomine & analogiâ eadem, specie tamen eadem non sunt, oportet enim easdem specie differentias habere eundem conceptum, sicut sentiens ut prædicatur de homine & leone est eadem specie differentia, estque unus idemque ejus conceptus in homine & leone: at habere pedes & non habere pedes, non dicuntur eodem conceptu de animalibus & instrumentis domesticis, quia pedes horum non sunt ejusdem rationis & essentiae cum pedibus illorum.

5. Genera secundo modo diversa quod attinet, duplicia ea faciunt commentari supra citati. Quorundam enim utrumque, vel saltem alterum ponitur immediatè sub summo genere, ut corpus & spiritus, item animal & spiritus, & talia nec divisivas nec constitutivas differentias easdem habere dicuntur.

Quorundam verò utrumque mediatè ponitur sub summo genere, & talia quidem nullas habere differentias dividentes communes, habere tamen aliquas constitutivas easdem, assunt.

6. Dicitur aliquas, easdem enim non omnes habent genericas, scilicet non específicas, ut corporeum & animatum sunt differentie constitutive genericæ communes animali & plantæ, quæ sunt genera secundo modo diversa. Differentia autem animalis specifica, quæ est *sensitivum*, non competit plantæ; nec differentia specifica plantæ competit animali.

7. Rectè hæc, nisi quòd alii rectiùs docere videntur, *generum secundo modo diversorum, posse esse interdum easdem etiam differentias divisivas*. Nam animal terrestre, & animal volatile, sunt genera secundo modo diversa, easdem nihilominus habent differentias dividentes. Nam bipes & quadrupes sunt differentie dividentes animal terrestre, est enim animalium terrestrium quoddam bipès ut homo, quoddam quadrupes ut equus; eadem differentie dividunt etiam animal volatile: Nam & volatiliū quoddam est bipes, quoddam quadrupes, qualis gryphus esse narratur.

8. *Genera tertio modo diversa easdem habent differentias constitutivas & divisivas*, eo tamen pacto, ut quotquot constituunt superiora constituent inferiora, & quotquot dividunt inferiora dividant etiam superiora, non verò vice versâ: v. g. animal & corpus animatum sunt genera tertio modo diversa, differentie, corporeum & animatum, quæ constituunt corpus animatum, constituunt etiam animal, animal verò dividitur in rationale & irrationale, in quæ etiam dividitur corpus animatum.

9. Dixi, *non vice versâ*, quia non omnes differentie constitutive inferioris sunt constitutive superioris. Differentia enim propria & specifica constituit inferius non tamen superius; ut rationale, quod constituit hominem, non constituit animal. Similiter non omnes differentie dividentes superius, dividunt inferius, ut corpus dividitur in animatum & inanimatum,

tum, animal verò non ità potest dividi, nullum siquidem animal est inanimatum.

10. Non dixi §. præc. *nulle differentia*, sed dixi, *non omnes*. Aliquæ enim constituentes inferius constituunt superius. Tales sunt genericæ, sicut materiale, quod constituit ità animal, ut constituat prius corpus, & corpus animatum: aliquæ etiam dividentes superius simul dividunt inferius, sicut bipes & quadrupes, in quæ animal dividitur, dividunt etiam animal terrestre, quod est inferius animal.

11. Reipsà sic explicatà, quæritur, quid per genera *subalternatim posita*, & *non subalternatim posita*, in verbis Philosophi, sit intelligendum. Certum & extra controversiam, genera primo modo diversa esse non *subalternatim posita*, genera verò tertio modo diversa esse *subalternatim posita*. Sed de secundo modo diversis est dubitatio. Quidam, inter quos Titelmanus, l. 2. *consid. Dial. c. 14.* comprehendunt sub non *subalternatim positis*.

12. Verùm nos contrà sic argumentamur: Genera non *subalternatim posita* non possunt habere easdem differentias. At genera secundo modo diversa possunt habere easdem differentias. Ergò, non sunt genera non *subalternatim posita*. Major probatur, quia cùm Aristoteles in priori regulæ parte asserat, genera quæ non sunt *subalternatim posita*, habere diversas differentias, in posteriori autem dicat, nihil ob stare quò minùs ea quæ *subalternatim posita* sunt, habeant easdem, apertè significat, genera de quibus agit in priori parte, nempe quæ dicuntur non *subalternatim posita*, non posse habere easdem, aliis nullum constitueret discrimen inter genera quæ priori & quæ posteriori regulæ parte continentur. Minor manifesta est ex §. 6. & 7.

13. Pater hinc, genera secundo modo diversa, comprehendendi *subalternatim positis*; si enim non sunt non *subalternatim posita*, Ergò, sunt *subalternatim posita*, quia inter *subalternatim posita*, & inter non *subalternatim posita*, non datur medium. Unde perspicuum est, per genera non *subalternatim posita* solum intelligi

ea, quæ nec sub uno tertio, nec sub se invicem continentur: *per subalternatim* verò posita, cum ea, quorum unum sub altero, cum ea, quorum utrumque tantum sub uno tertio comprehenditur. Estque aded ex dictis sensus totius regulæ manifestus.

TIT. XII. continens REG. XIV.

circa doctrinam

Definitionis.

Cum ex genere & differentia conficiatur definitio: Divisio autem vel sit generis in differentias & species, vel totius essentialis & integralis in partes, ideò omnino conveniens erit, si statim à titulis Totius & Partium, Generis & Speciei & Differentiæ, regulas de definitione & divisione proponamus.

REGULA. I.

Definitio non sit obscura. 6. top. 1.

1. Oportet enim eam, inquit Aristoteles, qui definit, quod fieri potest, *clarissimâ interpretatione* usi, quia cognoscendi cau à definitio traditur.

2. Est autem, ut declarat Philosophus, *ib. c. 2.* definitio obscura. 1. Si vocabulum æquivocum contineat, ut si quis definiat generationem, per deductionem ad substantiam; aut sanitatem, *συνεργειαν* calidorum & frigidorum, nam & deductio & *συνεργεια* sunt vocabula æquivoca, itaque dubium est, utrum dicere velie

velit eorum quæ significantur voce, quæ multis modis dicitur.

3. *Inquis* : Si vocabula pleraque sunt æquivoca, fieri aliter non potest, quàm ut sæpè æquivocis in definitionibus utamur.

4. *Resp.* Dupliciter fieri, *vocem æquivocam in definitione poni.* Vel enim constat, quo significatu vox accipiat, vel non constat. Constat, quando expresse additur particula aliqua quæ verbi multiplicem significationem ad unam trahat, aut aliàs ex subjecta materia clara est & determinata ejus significatio. Hoc modo non est prohibitum, voces æquivocas in definitione ponere, imò, ut probat argumentum necessarium, id sæpè est, propterea quòd pleraque vocabula æquivoca sint. Unde locum hîc habet illud vulgatum, *Æquivoca quando distinguuntur non sunt amplius æquivoca*, deficitque hîc ratio propter quam æquivoca à definitionibus excluduntur, propterea scilicet quia obscurant eas, ac certè æquivoca, quando distincta sunt, aut aliàs apparet quo significatu sumantur, definitionem non faciunt obscuram, cum proinde tunc se habeant ac si æquivoca non sint. Quando igitur dicitur, *æquivoca non debere poni in definitione*, intelligendum est solùm eo de casu, cum non perspicitur, vel ex subjecta materia vel aliunde, quomodo vocabulum sit accipiendum.

5. Et quòd ista responsio sit ad mentem Aristotelis patet ex ultimis verbis §. 2. ex ipso adductis. Vult enim ex illis verbis, propterea definitionem esse obscuram, in qua collocantur voces ambiguae, & duas vel plures significationes habentes, quia non perspicitur utrum dicere velit eorum, quæ significantur voce, quæ multis modis dicitur, hoc est, quia non perspicitur, in qua significatione vox æquivoca accipiat. Ergò, quando perspicitur in qua significatione accipiat, cessat ratio obscuritatis.

6. II. Porro sicut in definitione non debet poni vocabulum æquivocum, ita definitio quodammodo redditur obscura, si (*sunt verba Philosophi*) eum definitum multis modis dicatur, non adhibita distinctione
definitur

definiat: dubium enim est, utrius definitionem tradiderit, & cavillari licet quasi definitio non omnibus aptetur quorum definitionem tradit.

7. III. Si in definitione ponantur *translaciones*, præsertim remotæ, & intellectu difficiles, ut si quis definiat hominem *arbores inuervam*, aut scientiam per hoc, quod *labi non possit*, aut temperantiam, per *concentum*. Πάν γὰρ ἀποφύγει τὸ κατὰ μεταφορὰν λέγειν, ait Philosophus §. 4.

8. IV. Si usurpentur *voces parum usitata*, ut si medicus imperet ægroto, ut sumat terrigenam herbigradam, domiportam, sanguine cassam, ut ægrotus cochleam intelligat. Præterea obscure definit, ait Aristoteles, qui non utitur *κατανοοῖς ὀνόμασι*, positis nominibus, ut Plato fecit, qui oculum definit *ὀφθαλμόν*, celum *ὠκυμένον*; aut τὸ φαλδύγιον *σηδεαχὲς*, araneam *putrimordacem*; aut medullam *offigenam*. Πάν γὰρ ἀποφύγει τὸ μὴ διὰ τοῦτο, omne enim verbum *translatum* obscurum est.

9. V. Si ex data definitione rei contraria definitio non fiat manifesta. Solet enim rei definitio contrariæ ex definitione alterius contrarii perspicua fieri, quemadmodum quia malum definitur quod sit *causa perfectionis debita inesse*, statim perspicitur bonum consistere in *perfectione debita inesse*. Ità ex definitione liberalitatis, quod nimirum sit *visus, servans medietatem in dando & accipiendo*, innoscit quid prodigalitas sit & avaritia.

10. VI. Si per se non appareat cuius sit definitio, sed similis veterum pictoris opinionibus, quæ erant ejusmodi, ut nisi quid superscripissent, cognosci non posset quid unumquodque esset, sicut habet Aristoteles §. 8.

REGULA II.

Quicquid definitur debet definiri per priora & notiora: Vel, Definitio debet confici ex aliis quæ sunt priora & notiora definito. 6. top. c. 4.

1. Ratio est, quia definitio datur ut cognoscatur & explicetur res, non autem potest aliquid cognosci & explicari per aliquid, nisi notius sit. 2. Cum

2. Cùm autem *notius* aliquid dicatur dupliciter: simpliciter scilicet, sive *naturâ*, & *nobis*, quâ de distinctione videatur in *tit. 3.* explicatio hujus regulæ, *Causa notior est effectu.* Definitio propriè dicta debet constare ex iis quæ simpliciter sunt notiora, qualia sunt genus & differentia. Definitio enim cognitionis distinctæ gratiâ adhibetur, at distinctè res non cognoscitur, nisi ex illis quæ naturâ sunt notiora.

3. Ex hoc ipso jam statim perspicitur, Definitionem debere ex *prioribus* constare, siquidem quæcunque naturâ sunt notiora, priora etiam sunt: quòd si quis ex notioribus simpliciter cognitionem adipisci nequeat, necesse est fortassis definitionem ex his conficere, quæ illi nota sunt, ut si quis definiat aliquid per effectum, aut per proprium accidens, hæc tamen non erit propriè dicta definitio, sed descriptio. Quòd si neque ex iis quæ simpliciter sunt notiora, neque ex iis quæ sunt nobis notiora, definitio perfectæ sit, manifestum est, ipsam nec *definitivis* propriè dictæ, nec *descriptivis* nomen mereri.

4. Exprimit porro Philosophus tres modos, quibus definitionem non ex *prioribus* fieri dicit: I. est *Si oppositum per oppositum definiatur*, sunt enim opposita simul naturâ, quòd pertinet si quis definiat id quòd in divisione ponitur, per illud quòd ponitur in eadem divisione, ut si dicas, impar esse, quòd unitate majus est quàm par: quæ enim in eadem divisione ponuntur, simul quodammodo opposita, & per consequens simul naturâ sunt.

5. Hoc tamen certum est, *excipiendas esse privationes*, quæ per habitum oppositum definiuntur, sicut cæcitas definitur *privatio visus*, & malum *carentia boni debiti inesse*, & cessat in his ratio Philosophi, quia privatio & habitus non sunt simul naturâ, sed habitus notior est, & quodammodo prior. Unde etiam privatio per habitum definiatur, habitus tamen non definiendus est per privationem, sicut non definiendus visus est per cæcitatem.

6. De *relative oppositis* specialis est difficultas. Nam
relatum

relatum definitur per correlatum, nec tamen relatum correlato est notius, nec unum altero prius. Sed hac de re in explicatione *reg. quarta.*

7. I I. Si definitum ponatur in definitione : sed de hoc erit peculiaris regula, nempe quarta. I I I. Si superius per inferiora definiatur, ut si quis bonum definiuerit, quod sit habitus virtutis, qui sub bono continetur tanquam inferius sub superiori. Inferius autem esse posterius, & naturâ minùs notum quàm superius, in confesso est.

REGULA I I I.

Definitionem licet ponere loco definiti. ex Aristotele 2. top. c. 2. §. 3. 4. top. c. 4. §. 14. & 7. Metaph. c. 18.

1. Obstat, quod si liceret definitionem ponere loco definiti, necesse esset, fieri inanem & nugatoriam ejusdem repetitionem. Si enim dicam, *nasus finis*, & cum definitio finis sit *nasus concavus*, ponam loco finis ejus definitionem, hæc habebis verba, *nasus, nasus concavus*. 2. Dari progressum in infinitum. Nam cum *nasus concavus*, & *nasus finis* sint idem, propositis verbis, *nasus nasus concavus*, rectè dicemus, *nasus nasus finis*, & si liceret definitionem ponere loco definiti, in locum vocis *finis*, fas esset substituere ejus definitionem, forentque tunc verba hæc, *nasus nasus nasus concavus*, & sic in infinitum. Hac inconvenientia desumuntur ex ipso Aristotele, 1. c. l. 7. Metaph.

3. Solet duplex statui definitio : Quædam datur per mera *intrinsicca & essentialia*, quales sunt substantiarum completarum, tanquam specierum prædicamenti substantiæ, cum dicimus, hominem esse animal rationale, vel esse quid compositum ex anima rationali & corpore organico, intra essentiam enim hominis continetur & animal & rationale, ut & anima rationalis & corpus organicum, & hujusmodi definitiones primariò nomen *definitionis* merentur, & consueverunt à nonnullis vocari *quiddinativa*. Domine.

mine. de Flandria, 7. *Metaph.* q. 9. a. 3. vocat definitiones quidditativas secundum se totas. Quadam autem per aliquid extrinsecum datur, & quod non est de essentia definiti, indeque tantum connotatur per definitum, quam ob causam & huiusmodi definitiones dicuntur à Philosopho *en negadivus*, per additamentum, quales sunt accidentium, quæ definiuntur per subjecta vel objecta etiam, aut alia quæ eorum constitutionem & essentiam non ingrediuntur, quamvis subjectum interdum exprimat casu obliquo, nempe cum definiuntur in abstracto; ut, simitas est concavitas simi, tonitru est sonus in nube; interdum in recto, cum nempe in concreto definiuntur, ut sinum est nasus concavus, quæ diversitas definitionum fundatur in Aristotele, 7. *Met.* c. 17. Non solum autem accidentia definiuntur per additamentum, sed & alia, ut substantiæ incompletæ, quemadmodum materia per formam, & forma per materiam, sicut Philosophus 1. *phys.* dicit, quod materia sit subjectum cuiusque accidentis, & 2. de anima definit animam per corpus organicum.

3. Resp. Jam, quod definitionem liceat ponere loco definiti, universaliter verum esse de definitionibus quæ traduntur per modum intrinsecum, ut cum dico, Homo currit, loco definiti possum ponere ejus definitionem, & dicere, Homo, animal rationale, currit; item in hac definitione, Homo est animal, loco verbi animal, licet ponere illa verba, substantia corporea, mixta, animata, sentiens, rationalis. At definitionem, quæ est per additamentum, dicunt non semper licere substituere in locum definiti, neque de istiusmodi definitionibus loqui regulam, & per hoc patet responsio ad argumentum, §. I. Cum enim definitio simi, quod sit nasus concavus, sit ex quodam additamento, siquidem nasus tantum connotatur per sinum, tanquam per aliquid quod non sit de ejus ratione formali (quod inde perspicitur, quod cum nasus de simo predicatur, illi predicatio non est in primo modo per se) hinc negant, licere eam ponere loco definiti, hæc responsio est Scoti, in 7. *Metaph.* sum. 2. asp. 4. num. 35.

Javelli,

Javelli, l. 7. Epitom. Met. c. 4. & lib. ead. q. 7. & aliorum.

4. Certum est, licere nonnunquam etiam definitionem, quæ *en negadionus*, substituere in locum definiti, quod nec Javellus diffitetur, ut in hac oratione, Hujus hominis *nasus* est *simus*, licebit pro nomine *simus*, ponere definitionem ejus, & dicere, *hujus hominis nasus est nasus concavus*, item pro oratione illa, *Video album*, licebit dicere, *video corpus affectum colore vitum disgregante*. Similiter cum dico, *Hic callet physicam*, loco *physica* licet ponere ejus definitionem, & dicere, *Hic scientiam callet corporis naturalis quantum est naturale*. Ex quibus patet, explicationem § *praced.* esse imperfectam, & cum perfectior determinatio suppetat, eam apponemus.

5. Dicimus *totam definitionem*, etiam eam, quæ est *en negadionus*, licitum esse collocare loco definiti, nisi quando aliqua ejus pars jam posita est. Tu enim illâ parte omisâ, ne inani & tautologicâ ejusdem vocis repetitione sermo deformetur, reliqua pars exprimitur. Itaque cum dicimus *nasus simus*, non licet in locum *simi* integram ejus definitionem, quæ est *nasus concavus*, sufficere, eò quod prior vox, nempe *nasus*, jam adest, ponemus igitur tantum *concavum* loco *simi*, & dicemus, *nasus concavus*. Ità cum & homo & mas definiatur per animal, cum ille sit animal rationale, hic animal potens generare in alio, si hominem marem per definitionem utriusque definire velis, integram definitionem hominis tantum afferes, quantum ad definitionem maris omisso vocabulo animalis, ne bis ponatur, reliqua verba satis erunt, ità ut definitio hominis maris evadat talis, *Homo mas est animal rationale potens generare in alio*. Hanc explicationem nobis suppeditat Fonseca, in 1. 19. c. l. 7. *Metaph.*

6. Atque hinc constat inconvenientia illa, quæ §. 1. adducta fuerunt, non sequi ex nostra regula, siquidem supponitur in iis, cum dico, *nasus simus*, loco vocis *simus* fas esse ponere integram ejus definitionem, quod non est concedendum, ut patet ex §. *pracedenti*.

7. *Dicis.* 1. Si totam definitionem licet ponere loco definiti, quando ejus nulla pars jam posita est, sequitur, si dicam, v. g. id quod è longinquo video, est homo mas, tunc licere loco vocis *mas* sufficere integram ejus definitionem, ita ut propositio sit talis, Id quod è longinquo video, est homo animal, potens generare in alio, neque opus esse, ut *to animal* omittam, quia illud jam autè non est positum. Consequens autem absurdum & ineptum est.

8. Licet in hac propositione, Id quod è longinquo video est homo mas, *to animal* expressè non reperitur, continetur tamen in homine, & quidem formaliter, & tanquam prædicatum quidditativum, & non tanquam connotatum. Unde si in locum vocis *mas* substitueretur integra ejus definitio, cum loco vocis *homo*, etiam liceat ponere ejus definitionem, fieret, ut animal expressè bis ibi poneretur: Id quod è longinquo video, est animal rationale, animal potens generare in alio. Quapropter dico, non licere integram ponere definitionem loco definiti quando ejus aliqua pars vel expressè jam posita est, vel in alia intrinsecè & formaliter continetur, tunc enim illa pars omittenda est, cujus ratio ex modò dictis perspicitur.

9. Sed queris, cur in ista oratione, Id quod è longinquo video est homo mas, pro homine licet ponere integram ejus definitionem, nempe animal rationale, pro mare verò non licet ponere integram definitionem, sed omittendum est animal; cur non æquè animal omittere, & tantum alteram partem definitionis, nempe *to rationale*, exprimere liceat, si loco hominis velim ponere ejus definitionem?

10. Responsio potest sumi ex præcedentibus, quia scilicet definitio hominis est quidditativa, & per se intrinseca, prædicaturque animal de homine essentialiter & in quid, sed definitio maris est *ex se* *trans*, & connotatur tantum animal, tanquam quod quodammodo extrinsecum. Argue hanc ob causam cum in hoc exemplo, Id quod è longinquo video, est homo mas, non possit utriusque & hominis nomen

& maris definitio integra simul in ipsorum locum substitui, animal potius in definitione maris omit-
tendum est, quàm in definitione hominis. Quam re-
sponsum res ipsa confirmat. Nam si in posito ex-
emplo ponam integram definitionem maris pro ma-
re, partem autem tantùm hominis definitionis pro
homine, dicendo, Quod est longinquo video est ratio-
nale animal, potens generare in alio, minùs e-
mmoda est locutio, quàm si totam hominis definitionem
ponam, in definitione autem maris, *ad animal* omit-
tam, dicendo, Quod est longinquo video, est animal
rationale potens generare in alio, imprimis cùm hîc
etiam integra maris definitio contineatur, refertur
enim illud, *potens generare in alio*, ad animal, &
propterea vox *animal* non est repetenda. At, cùm
itâ dicitur, Quod est longinquo video, est rationale,
animal potens generare in alio, tota hominis defini-
tio hîc non habetur.

11. Dicis II. Si non licet ponere integram defi-
nitionem pro definito, quando ejus pars aliqua jam
posita est, sequitur cùm dico, Hujus hominis nasus est
fimus, non licere loco fimi integram ejus definitio-
nem ponere, ut propositio sit talis, Hujus hominis
nasus est nasus concavus, cujus contrarium tamen
assertum fuit §. 4.

12. Resp. Id quod §. 5. diximus, non licere in-
tegram definitionem ponere loco definiti, quando
ejus aliqua pars jam posita est, intelligendum est itâ,
quod scilicet non liceat in eadem parte orationis aut
propositionis, quando nimirum vox, scilicet definitum,
in oratione ponitur, nempe non licet in prædica-
to propositionis ponere pro aliqua voce ejus inte-
gram definitionem, si ejus aliqua pars in prædicato
jam continetur. Similiter nec in subjecto licet in-
tegram definitionem ponere, si ejus aliqua pars jam in
subjecto continetur, alioquin inanis & nugatoria esset
repetitio ejusdê. At in diversis propositionis partibus
est alia ratio Non enim absurdum est pro prædicato,
aut voce in prædicato contentâ, ponere integram
definitionem quamvis ejus definitionis aliqua pars

ricula in subiecto jam contineatur, sic enim non est inanis & nugatoria ejusdem repetitio, ut patet, cum dico, Hujus hominis nasus est nasus concavus; & à communi consuetudine & usu minimè abhorret eam vocem quæ in subiecto continetur, in prædicato repetere. Dicimus enim v.g. causa univoca est causa, cui respondet effectus ejusdem rationis, syllogismus demonstrativus est syllogismus, &c.

13. Verùm superesse adhuc alia videntur quæ regulæ obstant. Nam I. si licet ponere definitionem loco definiti, sequitur definitionem directè & per se collocari in prædicamento, consequens falsum esse inde patet, quia incomplexa tantum per se, & directè in prædicamentis collocantur. Consequentia probatur, quia definitum, v. g. homo, est per se & directè in prædicamento. Si igitur licet definitionem collocare loco definiti, definitio hominis, quæ complexum quid est, etiam ponetur per se & directè in prædicamento.

14. II. Si licet ponere definitionem loco definiti, 1. Licet in enunciatione, in qua definitio de definito prædicatur, definitionem pro definito substituere, & sic perinde erit, siue dicam, Homo est animal rationale, siue dicam, Animal rationale est animal rationale, quod tamen absurdum est, cum in priori prædicatum explicet quid sit subiectum, quod in posteriori non fit, quandoquidem nihil seipsum explicat. 2. Sequetur, licitum esse, ut in syllogismo sint duo tantum termini: sit syllogismus, Omne animal rationale est risibile. Omnis homo est animal rationale. Ergo, omnis homo est risibilis: ponatur definitio hominis loco vocis homo, & syllogismus sic habebit, Omne rationale est risibile. Omne animal rationale est animal rationale. Ergo, omne animal rationale est risibile.

15. Colonienſes, in tract. ſuppoſit. docent, definitionē aliquam, v.g. animal rationale, dupliciter poſſe ſumi: 1. Pro eo quod immediate ſignificat, & ſic eſſe terminum complexum. 2. Pro eo quod ultimum & remanens ſignificat

significat, & sic esse quid incomplexum, sic enim significare ipsum definitum. Quantum igitur ad primum argumentum, licet definitio priori modo non directè & per se in prædicamento ponatur, potest tamen poni posteriori modo.

16. Potest responderi, & dici, definitionem & definitum bifariam posse considerari: 1. Quantum ad id quod significant. 2. Quantum ad modum quo significant, & ut sustinent diversa officia, aut oppositas notiones sive denominationes. Quando in definito solum res significata attenditur, licet ponere definitionem loco prædicati, & ratio est, quia quantum ad rem significatam, idem sunt. Ità pro eo, Hic homo ambulat, licet dicere, Hoc animal rationale ambulat: & pro eo, Hujus hominis nasus est sinus, licet dicere, Hujus hominis nasus est nasus concavus. Quando autem posteriori modo definitio & definitum considerantur, non licet; idque probat argumentum §. 13. & 14. quia scilicet sic non iunguntur ut idem, sed ut diversa, imò ut opposita, ità cum aliquid ponitur in prædicamento, non solum res ipsa ostenditur, sed & modus significandi. Cum enim complexa sint tantum per se & directè in prædicamento, quando aliquid significatur jam ut complexum, qualis est definitio, jam ut incomplexum, quale est definitum, posteriori modo tantum in prædicamento ponitur. Ità in propositione, quæ prædicatur definitio de definito, alter, verb. gr. minor, est definitum, attenditur diversus significandi modus, attenditur enim hoc, quod definitio significat rem distinctè, definitum autem confusè, stanteque ibi sub oppositis nominibus, quia actu unum definitio est, alterum definitum, unum terminus medius, alterum extremus, quæ notiones oppositæ sunt.

REGULA IV.

Definitum non debet ingredi definitionem.

6. Top. 4. §. 17.

I. Continetur ista regula sub tertia, ex eaq; patet ejus veritas, quia hoc ipso, quod definitum ponitur

in definitione, definitio non assignatur per priora & notiora, cum nihil seipso prius aut notius sit.

2. Duplici modo autem accidit, definitum poni in definitione: 1. *Expressè*, ut si dicas, *Genus est quod predicatur de pluribus, qua generi subjiunguntur in quid.* 2. *Implicitè*, & ut loquuntur *consecutivè*, cum nimirum definitur aliquid per aliquid, quod vicissim per ipsum definitur, scil. cum in alicujus definitione ponitur aliquid, in cujus definitione illud vicissim ponitur, ut si *solem* definiat per *diem*, dicendo, *Sol est astrum quod dum dies est, nostrum Hemispharium illustrat*, nam cum *dies* etiam definiatur per *solem*, nempe quod sit *motus solis super terram*; & verò juxta definitionem precedentem in definitione loco alicujus vocis, licet ponere ejus definitionem, si loco vocabuli *dies* in definitione solis, ponatur definitio diei, sol *expressè* ponetur in definitione sui ipsius, sic enim erit definitio, *Sol est astrum, quod dum motus solis est super terram, nostrum Hemispharium illustrat.*

3. Non solum priori, sed & posteriori modo prohibitum est definitum ingredi definitionem. Ex eo enim quod aliquid *implicitè* in definitione sui *infin* ponitur, requiritur ipsum etiam *expressè* poni, per hoc nimirum quod definitionem licet ponere loco vocis in definitione posita, sicut patet ex §. *praced.* Si quis igitur concederet, definitionem ejusdem per seipsum *implicitè*, necesse esset, ut & concederet, definitionem ejusdem per seipsum *explicitè*, quoniam concessio antecedente, consequens negari nequit.

4. Hic iterum sese offert difficultas circa relata. Nam relata definiuntur per se invicem, sicut pater dicitur ille qui habet filium, & filius ille qui habet patrem, hic cum pro aliquo posito in definitione liceat ponere ejus definitionem, pro filio in definitione patris poterit substitui definitio filii, quo facto idem *expressè* definitur per seipsum, seu ponitur in definitione sui ipsius, erit enim definitio patris hæc, *Pater est qui habet eum, qui habet patrem.* Pertinet huc dubium cujus *reg. 2. §. 6.* mentio facta, quod scilicet

scilicet relatum definiatur per correlatum, quod ta-
men correlato nec prius, nec notius est.

5. Nos missis modò iis, quæ circa has difficultates, Cajetanus, Conimbricenses, & alii, in cap. de specie disputant, Fonseca, l. 5. inst. c. 9. Masius, in prad. relas. f. 3. q. 1. & alii, utpote pàdum satisfaciendibus, dicimus cum Scoto, 1. dist. 30. q. 1. Tataretto, in cap. de specie, aliisque Scoti discipulis, Soario, disp. Metaph. 47. f. 16. Gabriele Vazquez, part. 1. tom. 2. disp. 159. c. 6. Petro Hurt. de Mendoza, disp. Met. 15. f. 7. relatum non esse definiendum per correlatum; & per consequens, nec per se invicem, propter ipsas rationes §. præc. Omnino enim si relatum definiretur per correlatum, definitio non fieret per notiora, & definitum ingrederetur definitionem sui ipsius.

6. Facit nobiscum Arnisaus, lib. 1. de repub. c. 3. §. 2. §. 20. reprehendens illam definitionem, quâ servitus dicitur constitutio juris gentium quâ quis Dominus alieno contra naturam subijcitur, lib. 4. de stat. homi. quia cum servitus & dominium sint relativè opposita, unum altero notius non est, & sic, cum servitus per dominium definitur, definitur ignotum per æquè ignotum, Et nugæ sunt, inquit Arnisaus, si quis definiat subjectum, quod habet adjunctum; & vice versâ; patrem, qui habeat filium. Hæc Arnisaus. Dicendum igitur potiùs, patrem esse personam existentem alteri personæ, ejusdem essentia, quam genuit in alio.

7. Confirmatur hæc sententia ipsâ praxi Aristotelis. Nam relatum & correlatum sunt materia & materiaturum, definitio & definitum, servus & dominus. At in definitione materiae non posuit vocem materiaturum, sed dixit eam esse id, ex quo aliquid fit, cum insit, esse subjectum cujusque rei; non dixit eam esse id, ex quo materiaturum fit, cum insit, aut esse subjectum vel partem materiati; non dixit, definitionem esse definiti explicationem, nec alio modo vocem definitum in definitione definitionis expressit, sed ita naturam ejus explicavit, quod sit λόγος ὁ τὸ τί ἢν εἶναι σημαίνων, ὅτι αἰτιό significans quid res sit. I. 109. c. 4. &

alibi Serv. 1. polit. 93. naturam exprimens non usus est voce *dominus* aut *herus*, sed ex ipso talis colligitur definitio, Servus est instrumentum patrisfamilias animatum, rationis compos, quod totum est ipsius.

8. Verum obstat, quod ipse Philosophus, 6. top. c. 4. §. 13. cum monuisset, oppositum non esse definendum per oppositum ita scribit, Sed non est ignorandum, quaedam fortasse non posse aliter definiri, ut de plurim non posse definiri sine dimidio, & quaecunque per se ad aliud referuntur, in his omnibus eadem est essentia, & ad aliquid quodammodo afficiuntur, quare fieri nequit, ut sine alterius noticia hujus comparetur, proinde necesse est, ut in alterius definitione alterum quoque comprehendatur.

9. Verum respondeo, Relatum & correlatum posse dupliciter considerari: 1. *Formaliter*, & ut relatum & correlatum est, & formaliter alteri relato opponitur. 2. *Materialiter*, seu pro eo quod sustinet denominationem relati; concedo, *relatum definiri per aliud, ad quod refertur*, idque correlatum est, & relato formaliter oppositum, sed nego, *definiri debere per id, ad quod refertur, ut formaliter est correlatum*, & ipsi oppositum. Ipse enim Aristoteles non definiit relata per correlata & opposita eorum formaliter sumpta, sicut patet ex §. 7. ut non definiit definitionem per definitum, ut significatur voce definiti, nec materiam per materiaturum, ut hac voce significatur, idem patet de domino & servo. Quando autem dixit, definitionem esse orationem significantem quid res, seu quid aliquid sit; & quando dixit, materiam esse id ex quo aliquid sit, vel esse subiectum cuiusque rei, per vocem *res* & *aliquid* significatur in priori quidem definitione definitum, in posteriori materiaturum, sed non exprimuntur haec vocabulis istis relativis, sed magis absolutis. Ita in definitione servi *paterfamilias* est id, ad quod servus refertur, sed non significatur voce relativa, & non est formaliter correlatum & oppositum servi.

10. Verum huic responsioni officere videtur, quod Aristoteles, in *grad. relaz.* §. 9. & seq. tam curiose

praecipit

præcipit, ut cuilibet relato correlatum verum, & quod formaliter est correlatum, assignetur, nec referatur ad aliquid absolutum, & quod non sit formaliter relativum: Peccare enim ait, si dicatur, alam esse avis alam, aut clavum navis clavum, sed dicendum esse, alam esse alati alam, & clavum clavati clavum.

11. Verùm respondeo Aristotelem, *loc. cit.* non agere de modo definiendi relata, sed proponere quandam eorum proprietatem, quæ est, quòd *omnia relata dicantur ad ea quæ converuntur*, hoc est, quæ vicissim ad ipsa referuntur, quod ut fiat, monet verum correlatum esse assignandum, adeò quidem, ut si nomina desint, fingere ea liceat. Unde si dicatur, ala est avis ala, non refertur ala ad τὸ ἀντιστοιχόν, quia avis non est alâ avis, sed alatum est alâ alatum. Unde quando ala dicitur alati ala, rectè assignatur correlatum, eadem ratio est clavi & navis. Sed nulla est consequentia. Non est dicendum, ala est avis ala, sed potius ala est alati ala, & in universum verum correlatum, vel aliquod quod est formaliter relativum exprimendum est, ut fiat ἀντιστοιχόν inter relata. E. etiam definiendum est per id quod est formaliter ejus correlatum, & formaliter ipsi opponitur.

12. Atque hæc quidem de dubio quod ex definitionibus relatorum desumebatur. Aliunde insuper probari posse videtur definitum interdum ingredi definitionem. Quæ definiuntur, eorum quædam unicâ voce significantur, & dicuntur incompleta, ut si definiamus, quid homo sit; quædam pluribus significantur vocibus, & dicuntur completa, ut si quis definiat, quid sit animal terrestre. Docet ita Aristoteles, quando cùm dixisset, definitionem esse orationem significantem quid res sit, adhibetur autem, ait, aut oratio pro nomine, aut oratio pro oratione, possunt enim & multa, quæ oratione significantur definiri. *Hæc Aristoteles.* Quando definitum est incomplectum quid, absurdum est ipsum ingredi definitionem, quia sic utique ignotum definiretur per æquè ignotum, at cùm definitum est completum quid, vel, ut ait Aristoteles, oratione significa-

tur, tunc tantum abest, ut absurdum sit definitionem ingredi definitum, ut etiam usitatissimum sit, quemadmodum possumus dicere, Causa instrumentalis est causa, quæ concurrit ad effectum virtute non ignobili, quam ad ipsum producendum requiritur. Item, Animal terrestre est animal quod aptum natum est in terra versari. Quod si quis in his definitionibus causam & animal non expressè poneret, subintelligere tamen deberet.

13. Resp. Aliud est definitum ingredi definitionem, aliud partem definiti definitionem ingredi. Ipsum definitum integrum non potest suam ipsius definitionem ingredi, quia sic definitio non esset notior definito ut *preced.* §. probatur est, sed pars definiti definitionem potest ingredi. Neque hoc absurdum est, quia sit, ut cum definitum est complexum, ejus aliqua pars, utpote per definitionem jam explicata, nota sit, & notior integro definito, quemadmodum in presentibus exemplis cum definitur causa principalis, aut animal terrestre, notum jam est, quid sit causa, & quid sit animal, cum prius explicari debeat, quid sit genus, vel id, quod se habet per modum generis, quam ad species veniamus.

14. Ex quo ipso etiam colligitur, non quamlibet partem definiti complexi fas esse in definitione ponere, quia scilicet non quælibet pars est nota, hinc vitiosa est Keckermanni & Timpleri definitio, quæ dicitur, causam principalem esse eam, à qua effectus principaliter dependet, quia cum dicitur causa principalis, & queritur quid sit, ignotum est quid importetur per vocem *principale*, neque notius est quid sit, effectum ab aliqua causa principaliter dependere, quam quid sit causa principalis, quapropter vox *principalis* vel *principaliter* in dictam definitionem inconvenienter inseritur.

REGULA V.

In definitione ponatur genus proximum.

I. Duplici modo contingit in definitione poni genus remotum : 1. Ità ut ipsi conjungatur sola differentia.

ferentia specifica, & hæ definitiones reprehenduntur, ut si dicas, Homo est corpus rationale. Mendoza has definitiones appellat ineptas: Fonseca, l. 5. inst. c. 11. eas non simpliciter rejicit, & addit graves autores, nè minutissima omnia persequantur, multas nempe omittere medias differentias, præsertim si facile intelligi possint.

1. Nostra sententia est, has definitiones esse quidem essentielles (*explicant enim essentiam rei & differentiam specificam, quæ sunt predicata essentialia, & simul sumta recipiuntur cum definito*) non tamen esse perfectas, quoniam cum non omnes differentias intermedias contineant, non explicant expressè totam rei essentiam. Unde patet, tales definitiones vitii aliquid habere, aliquo tamen modo tolerari posse.

3. Contingit, 2. aliquid definiri per genus remotum, ità ut ipsi non solum specifica differentia, sed omnes etiam intermedie apponantur, verbi gratià, Homo est corpus animatum, mixtum, sentiens, rationale; vel, Est substantia corporea, mixta, animata, sentiens, rationalis. Atque hujusmodi definitiones nihil planè vitii habent, sed æquè excellentes sunt atq; illæ in quibus ponitur genus proximum cum differentia specifica, quia æquè perfectè explicant rei essentiam per predicata essentialia. Videatur Aristoteles, 7. Met. c. 12.

REGULA VI.

Unius rei unica est definitio. 6. top. c. 4. §. 2.

1. *Unius rei*, inquit Nicolaus de Orbellis tract. 3. summul. *est una definitio, quæ datur per genus & differentiam, (sed possunt esse plures descriptiones, vel definitiones largè sumta, quibus notificatur quid per nomen importetur.*

2. Sed per hoc nondum tollitur omne dubium, nam & plures definitiones essentielles & propriè dictæ unius rei dari possunt. Nam, 1. datur definitio ex genere proximo & differentia specifica. 2. Datur ejusdem definitio ex genere remoto & differentia specifica,

fica, unà cum intermediis; sicut ex reg. præc. constat
3. Ex materia & forma, ut homo est substantia ex corpore organico & anima rationali composita, quæ definitiones omnes essentielles sunt.

3. Pro explicatione sciendum, *unius rei esse plures definitiones*, dupliciter posse intelligi: 1. Ità, quoad *essentiam*, quia scilicet plures exprimentur essentias, hocque modo impossibile est, unius rei plures esse definitiones, cum enim unius rei unica sit essentia, unica etiam hâc ratione ejus erit definitio; & hoc ipso, quod plures definitiones plures declarant essentias, non sunt ejusdem rei definitæ definitiones, sed diversarum: & hoc modo negare philosophum, loc. cit. unius rei plures esse definitiones, ex textu manifestum est. 2. Ità ut *sint plures & diversa quoad conceptus, vel modum concipiendi*, licet unicam essentiam explicant; & hoc modo unius definiti plures esse possunt definitiones essentielles, id quod probatum fuit. Tres enim illæ definitiones, sunt plures, non priori modo, quia una & eadem est essentia, verb. gr. hominis quam explicant, sed posteriori, nempe quoad conceptus, vel modum concipiendi. Prima enim & secunda differunt à tertia, quod illæ sunt assignatæ per terminos logicos, hæc verò etiam per physicos, duæ priores autem inter se differunt, quod & secunda, differentia communes actu exprimentur. in à genere distinguuntur; in prima verò implicitè & in ipso genere continentur, in animali siquidem mixtum, vivens, & sensitivum, essentialiter comprehenduntur.

REGULA VII.

Definitio debet reciprocari cum definito.

1. Top. 7. §. 2.

1. *Definitionem cum definito reciprocari*, est eam de definito, & vicissim definitum de definitione universaliter affirmari, ut patet de definitione hominis: Omnis enim homo est animal rationale, & omne animal rationale est homo. Appellantur autem ea quæ sic reciprocantur etiam convertibilia.

2. Cum

2. Cùm autem quodcumq; aliqui termini, quales sunt definitio & definitum, inter se comparantur, vel repugnantes sint, vel convertibiles, vel se habent ut magis & minùs communes, vel ut excedens & excessum, quemadmodum patet ex Philip. Du. Trieu, *trakt. 1. p.c. 1. a. 10.* Patet hinc cùm definitio & definitum sunt convertibilia, quòd 1. *Non possunt esse repugnantia*; in repugnantibus unum de altero non potest affirmari, quod de definitione & definito dicere absurdissimum est. 2. *Non debeant se habere ut magis & minùs communia.* Definitio igitur 1. *Non sit latior* sive magis communis, quàm definitum, quia alioquin definito quidem universaliter de definito, sed definitum non universaliter, sed particulariter tantùm de definitione predicaretur: ut si quis defineat hominem, quòd sit animal bipes, omnis enim homo est animal bipes, sed non omne animal bipes est homo. 2. Quòd non debeat esse *angustior*, seu minùs communis. Nam alioquin definitum quidem universaliter de definitione, sed definitio non universaliter de definito predicabitur, ut si definias hominem animal rationale, sanum, nam omne quidem animal rationale sanum, est homo; sed non omnis homo est animal rationale, sanum; potest enim esse aliquis homo ager. 3. Non debent se habere ut *excedentia, ut excessiva*, aliàs enim neutrum de altero universaliter affirmabitur, sed utrumque de altero particula iterum affirmabitur tum negabitur, ut si quis dicat hominem esse animal album, nam non omne animal album est homo, ut patet de cygno, nec omnis homo est albus, ut patet de Æthiope, quoddam tamen animal album est homo, ut quidam homo est animal album, ut Germanus.

REGULA XII.

In definitione nihil desit.

Dupliciter contingit, aliquid in definitione deesse, vel enim ita deest, ut propter defectum huius definitionis non recipiatur cum definito, sed sit latior; Et talis defectus omnino tollit rationem definitionis, propterea

¶ Cetera hoc modo nunquam aliquid deesse debet, ut si definias hominem, quodd, sit corpus animatum, sentiens, ubi propter absentiam differentie specificae definitio latior est definito. Vel ita deest aliquid, ut *etiam definitio amplior definito non sit, sed cum eo recipitur*, quod fit quando aliquid definitur per genus remotum & differentiam specificam, omissis differentiis intermediis: quibus de definitionibus quid sentiendum sit patet ex *reg. 6.*

REGULA IX.

In Definitione nihil redundet. 6. top. c. 1. §. 6.

1. Ejus quod non rectè, sc. in definitione, *inquit ibi Aristoteles*, duæ sunt partes: una, si obscurâ interpretatione usus sit; altera, si plus dixerit in definitione quàm oportuit. Quicquid enim adjicitur in definitione supervacaneum est, quod pertinent quæ *l. c. 7. §. 3.* habet, Omne illud redundat, quo ablato, id quod remanet perspicuam facit definitionem. Ità si definias hominem, quodd sit animal rationale, bipes, ablata hac voce *bipes*, reliqua verba sufficienter declarant essentiam hominis, *bipes* igitur redundat. Ex quo perspicimus, quid sentiendum sit de vulgata definitione Unius, quâ dicitur, Unum esse quod est indivisum in se, & divisum à quolibet alio, cum enim ablati illis verbis, *divisum à quolibet alio*, ea quæ remanent naturam unius exprimant, ipsa certè superflua sunt. Unde etiam Aristoteles, 3. *Metaph. c. 6. §. 11. & l. 10. c. 1. 2. 2. & c. 5. 2. 9.* explicans naturam unius, tantùm per negationem divisionis eam explicavit, de divisione ab alio nihil dixit.

2. Potest autem aliquid redundare in definitione dupliciter: 1. Ità ut *definitio inde fiat angustior, nec cum definito recipitur*, ut si dicam, hominem esse animal rationale, sanum; & talis redundantia, quia omnino evertit naturam definitionis, omnino exalto.

2. Ut *largitudini ejus nihil decedat, sed maneat convertibilis cum definito*, ut si dicas, hominem esse animal rationale, bipes; & hoc vitium priori longè est tolerabilius. Vide *Fonsecam, l. 3. in 1. c. 11.*

REGULA X.

Definitio non debet esse negativa. ex 1. post. c. 11. l. 103. & 6. top. 6. §. 5.

1. Dupliciter accipitur definitio: 1. & quidem magis propriè, ut à definito contradiſtinguitur, & non est integra enunciatio, sed terminus complexus explicans rei eſſentiam, ut prædicatum hujus enunciationis, Homo est animal rationale. 2. Pro integra enunciatione, ex definito & definitione concinnata, qualis est integra hæc propositio, Homo est animal rationale. Diverſum hunc vocis definitionis uſum locis ex Ariſtotele & Quintiliano adductis vide probatum apud Fonſecam, l. 5. inſt. c. 1.

2. Est autem in utroque ſenſu regula explicanda; 1. poſt. l. 103. aſſerit Philoſophus, definitionem eſſe affirmativam, & loquitur de ea in poſteriori acceptione: ſignificat enim proſitionem ex definitione & definito conſtantem non eſſe negativam, ſed affirmativam. Et in hoc ſenſu regula nullam planè admittit exceptionem aut explicationem. Cùm definitio & definitum ſint termini reciproci ſeu convertibiles, non poteſt unum de altero verè negari. At in 6. top. c. 6. loquitur de definitione juxta priorem acceptionem, & vult differentiam in definitione non debere eſſe negativam, ſub qua voce etiam privativos terminos comprehendimus.

3. Pererius, l. 5. de mat. & priv. c. 11. Quamquam, inquit, 6. top. vituperantur definitiones negativæ, attamen hæc tolerantur, & propemodum neceſſariæ ſunt in duobus rerum generibus, nimirum in rebus imperfeciſſimis, qualis eſt materia prima, cujus natura aptè declaratur removendo ab ea omnes perfectiones (unde Philoſophus 7. Met. l. 8. his verbis materiam definivit, dico autem materiam, qua per ſe ipſam neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud eorum eſt quibus ens determinatur) & in rebus perfectiſſimis, cujuſmodi eſt Deus, qui propter excellentiam ſue perfectionis magis à nobis cognoscitur remotio, ne & negatione quàm affirmatione.

4. Sed

4. Sed limitatione ista non opus esse existima-
 nam materiam primam Philosophus non tantum per
 negationem & remotionem definivit, 7. *M. 1. 2. 8.* sed
 apud usum etiam habetur definitio verbis positivis
 concepta. Nam, 1. *phys. Materia est primum subjectum,*
ex quo quippiam eo pacto fit, ita ut insit non per acci-
dens, & si intereat, ad hoc ultimum proficiscatur. Cum
 igitur materiae definitio detur verbis positivis con-
 cepta, ut quid dicit Pererius, propemodum necessa-
 rium esse eam negatione definitis 2. Præter res im-
 perfectissimas qualis est materia; & perfectissimas,
 qualis est Deus, dantur etiam aliarum rerum de-
 finitiones negativæ, quæ æquè necessariae esse vi-
 dentur atque definitio negativa materiae primæ. Id
 Philosophus, 1. *top. c. 4.* accidens definivit ita,
Accidens est quod neque definitio est, neque propri-
um, neque genus, inest autem rei; cui similem acciden-
 tis definitionem proponit Porphyrius, in *cap. de an-*
teced. In antepredicamentis describens Aristoteles,
 quid sit esse in subiecto, *In subiecto, inquit, esse dicitur,*
quod est in alio, non tanquam pars; & in predica-
 mento substantiæ, in definitione substantiæ primæ utrum
 negationibus, *Substantia, autem inquit, quæ maxi-*
mè propria, & primum & maximè dicitur, est quod
neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto al-
quo est.

5. Ubi simul vider, adductas omnes definitiones
 non esse negativas ut vox definitionis posteriori mo-
 dō accipitur, sed ut accipitur priori. Non enim hæc
 propositio, *Substantia prima est,* quæ neque de sub-
 iecto aliquo dicitur neque in subiecto aliquo inest,
 est negativa, sed affirmativa; eadēmq; est ratio reli-
 quarum. Ponuntur tamen negationes in his definitio-
 nibus, vel potius ipsæ definitiones sunt negativæ,
 prout à definitis contradistinguuntur.

6. Pro ulteriori regulæ explicatione distinguimus
 inter definitiones *essentiales*, seu propriè dictas, & inter
descriptions. *Descriptiones* possunt esse negativæ, imò
 sæpe sunt necessariæ. Quod definitiones propriè di-
 ctas attinet, iterum distinguo & dico, *Definita esse*
 vel

vel *entia* positiva quæ in sua natura & essentia non includunt negationem, vel esse talia, quæ in sua natura negationem important. In prioribus, definitiones non debent assignari per negationes, nisi fortè vox quædam negativa sit, per eam autem positivum quid intelligatur. In posterioribus, quando scilicet definita ipsa in sua ratione negationem & privationem dicunt, definitiones eo quidem pacto, quo earum definita talia capicia sunt, utique per negationem assignari possunt & debent, id quod testatur ipse Philosophus, 6. *rep. c. 6. §. 7.* Fortasse, inquit, in nonnullis necesse est definientem uti negatione. ut in privationibus, nam cæcum, est quod non habet visum, quem secundum naturam habere debet.

REGULA XI.

Omnis definitio constat genere & differentiâ.

1. Decet, inquit Philosophus 6. *rep. c. 4. §. 5.* eum, qui rectè definit, ex genere & differentiâ definire. & ib. *c. 6. §. 5.* Ex differentiâ & genere est speciei definitio. & 7. *Met. c. 12.* Nihil est aliud in definitione quam genus & differentiâ.

2. Dicis I. Dantur definitiones ex materia & forma constantes. II. Nonnulla definiuntur per subiectum, non per genus; ut finium est nasus concavus, album est corpus præditum colore disgregante visum. Ergò non omnis definitio constat genere & differentiâ.

3. Resp. ad 1. Etiam in definitionibus quæ dantur per materiam & formam, si accuratè assignentur, debet poni genus, quod reliquum est, & materiam & formam continet, vel differentiâ est, vel instar differentiæ, & generi adjunctum non minùs naturam rei explicat quam differentiâ, ut si dicas, Homo est substantia composita ex corpore organico & anima rationali.

4. Ad 2. Dico definitionem constare ex genere & differentiâ, quando id quod definitur est *ens per se*, & unius naturæ, sed quando *ens per accidens* est, quale est finium & album, ipse Aristoteles docuit
per

per *materia* seu subiectum in casa recto, & sic generis loco positum, licitum esse definire. *Vide qua cuncta tit. 9. reg. 8. & ibi, 10. reg. 11. diximus.*

5. Notandum autem & hoc, tunc definitionem constare ex genere & differentia propriè dictis, quando id quod definitur est species propriè dicta. Cum enim omnis species, secundum essentiam suam, ex genere & differentia quodammodo componatur, ex genere & differentia definitur. At quando aliquid definitur, quod propriè loquendo non est species cuius generis, sed sub aliquo continetur, tanquam communi, *ὅμοιόν ἐστιν ἢ ἀφ' ἐνός*, tunc per illud commune, atque ita non per genus, definitur. Quis enim id per genus definiatur, quod sub genere non est? Ita cum Aristoteles, 1. post. c. 2. demonstrationem definiuit per syllogismum, illa definitio non est, propriè loquendo, per genus, quia syllogismus non est genus demonstrationis, sed de illa prædicatur ut commune ab uno. *Vide Zabarellam, de spec. demonstr. c. 1.* Quanquam certè apud Aristotelem definitiones ita propriè non dicantur nisi illæ quæ sunt sociorum propriè dictarum: Quod pertinet quod 7. Metaph. 13. dicit, Nullum igitur eorum, quæ species generis non sunt, quidditas (*οὐ τί ἐστιν εἶδος*) conuenit, sed his tantum.

6. Quod si quis ita etiam dicere velit, omnem definitionem constare ex genere & differentia, vel iis quæ habent ut genus & differentia, non repugnabimus.

REGULA XII.

In definitione non debet esse usus conjunctionis copulativæ & disjunctivæ.

1. Prior pars sumitur ex 2. post. 2. 30. ubi dicitur, hominem esse animal bipes, terrestre, sed non esse animal, & terrestre. Posterior, ex 6. top. c. 7. §. 3.

2. Priori parti obstare videtur, quod ipse Philosophus usus est conjunctione copulativâ in definitionibus, quod vel ex sola Naturæ definitione perspicitur. Dixit enim naturam esse causam & principium motus & quietis ejus, in quo inest, primò, per se.

& non secundum accidens. 2. Quodd necessarium est in definitionibus quæ constituuntur ex partibus physicis poni conjunctionem copulativam, ut si dica, hominem esse compositum quoddam ex corpore & anima rationali.

3. Contra posteriorem partem iterum videtur esse Philosophus, qui de *interpret. cap. 4. enunciationem* definit, quodd sit oratio in qua verum vel falsum inest: & 1. *Prior. cap. 1. propositionem* dicit esse orationem affirmantem vel negantem aliquid de aliquo.

4. Respondeo, Conjunctionem copulativam dupliciter posse in definitione poni. Vel enim ponitur inter genus & differentiam, & hanc cum illo copular, ut si dicas, Homo est animal & rationale, & hoc prohibet Philosophus, ut vel ejus exemplo manifestum est, negat enim hominem definiendum esse quodd sit animal & bipes, ubi tñ & inter genus & differentiam collocatur: Vel ponitur inter illa ipsa verba, per quæ differentia, vel etiam genus, explicatur, & hoc à Philosopho non est prohibitum. Et hinc patet responsio ad duo priora argumenta, siquidem in allegatis definitionibus conjunctio copulativa non connectit genus & differentiam, sed ponitur inter verba quibus genus vel differentia exprimitur. Ad illud quod §. 3. opponitur, respondeo, *Licere uti disjunctione, quando differentia specifica est ignota;* vel saltem pro capto aliorum definitio notior est, si disjunctione constet.

5. Scherbius in *disp. de differentiis 1.69.* respondet, quando definitum est ex eorum numero quæ dicuntur *πρὸς τὸ ἂν ἀπ' ἑνὸς*, sive, *per prius & posterius*, ita ut planè univoca non sint, nec unum omnino conceptum habeant, univocis tamen sint propinqua, tunc id non posse aliter definiri, nisi enumeratione rerum significatarum, & sic mediante conjunctione disjunctivâ: ita entis, cujus nullum conceptum dari dicit, definitionem, quantum rerum natura patitur, hunc esse ait, *Ens est substantia, aut quantitas, aut qualitas, aut reliquorum aliquid.* Ita & Alexander in

in 1. prior. docet, propositionem non esse generalem affirmativam & negativam propositionem, sed de illis dici per prius & posterius, & propterea per particulam disjunctivam, & enumerationem differentiarum definiri, quamvis in hoc ipso Joh. Grammaticus contra eam disputet.

REGULA XIII.

De quocunque affirmatur vel negatur definitio, de eo etiam definitum, & contrà, De quocunque affirmatur vel negatur definitum, de eo affirmatur vel negatur definitio, & vice versâ.

Ita cum Theologia sit qualitas, perficiens potentiam naturalem, nempe intellectum, comparata crebris affectionibus, quæ est definitio habitus mentis acquisiti, negati non potest, eam habitum esse, & quidem mentis, acquisitum. Invidia est dolor percipiens ex rebus secundis viri boni, & propterea invidus est is qui dolet propter res secundas viri boni. Hæc definitio cum viro bono non conveniat, vir bonus non erit invidus: Sed in hisce immorari opus non est, cum à pueris etiam intelligantur.

REGULA XIV.

Quicquid affirmatur vel negatur de definitione, affirmatur vel negatur etiam de definito; & contrà, Quicquid affirmatur vel negatur de definito, affirmatur vel negatur etiam de definitione.

1. Inquis: De definitione affirmatur quodd explicet definiti essentiam, quodd sit notior definito. At id de definito dici nequit, definitum enim non explicat essentiam definiti, nempe sui ipsius, nec est notior definito, nempe seipso. Non E. omne id, quod de definitione dicitur, de definito etiam dici necesse est.

2. Resp.

2. Resp. Regula loquitur de iis, quæ conveniunt definitioni vel definito, quoad materiale; sive, quoad rem substratam, quâ ratione unum sunt. Itâ perinde est, si dicam, Homo ambulat, ridet, disputat; sive dicam, Animal rationale ambulat, ridet, disputat, quantum ad veritatem sermonis: at de iis quæ conveniunt definitioni vel definito formaliter, sive ut substantiis notionibus, quâ ratione opponuntur, nec definitio est ipsum definitum; regula non est vera. Et hoc evincunt ea quæ §. *preced.* proponuntur, quodd enim definitio explicat definiti essentiam, quodd eo notior est, hoc competit ipsi, ut definitio est & à definito distinguitur.

3. Est autem utraque regula, tam præcedens scilicet quàm ista, non solum intelligenda de definitionibus essentialibus & propriè dictis, sed & de iis quæ vulgò *descriptiones* dicuntur, nam ratio utriusque regulæ ea est, quodd definitio & definitum recipiuntur & sunt convertibilia, cum igitur & descriptio debeat converti cum eo cuius est descriptio, necesse est ut & istæ regulæ de descriptione, & de eo cuius est descriptio, veræ sint.

TIT. XIII. continens REG. VII.

circa doctrinam

Divisionis sive Distributionis.

REGULA I.

Divisum & omnia membra divisionis simul sumpta, debent inter se adæquari.

1. Duobus modis accidit, divisum & membra divisionis simul sumpta non adæquari: 1. *Quando aliquid in diviso continetur, quod in membris dividendis non continetur;* ut si dicas, Animalium aliud habet alas continuas, aliud scissas, datur enim animal quodd nec continuas habet nec scissas, quia scilicet nullas habet, ut bos. In idem vitium incidet, si corporis humani

humani partes dicas esse tres, ventrem supremum nimirum, medium, & infimum. Nam in corpore humano continentur etiam artus, qui inter membra hujus divisionis non recensentur. 2. *Quando in membris, dividendis continetur aliquid quod non continetur in diviso*, ut si animal dividas in hominem, brutum, & plantam, planta enim sub animali non continetur. Vult igitur regula, *omnia quae in vel sub diviso continentur, debent etiam contineri in vel sub membris dividendis, & vice versa.*

1. Ob stare videtur, quod *Physica dividitur in partem communem & propriam*, quae tamen duae membra simul sumpta non adaequantur physicae, sed extra eam patent, cum etiam Logica soleat dividi in partem communem & propriam. Item hujus divisionis, aliorum quaedam sunt dura, quaedam mollia, quaedam liquentia; membra simul sumpta latius patent quam album, quia etiam atrorum quaedam dura sunt, ut ferrum, quaedam mollia ut pix, quaedam liquentia ut atramentum.

3. Resp. cum Fonseca, l. 4. inst. c. 10. In divisionibus hujusmodi ipsum divisum in singulis membris debere exprimi, aut certe subintelligi. Unde cum physica dividitur in partem communem & propriam, membra dividenda non sunt simpliciter pars communis & propria, sed pars physicae communis & pars physicae propria. Hoc modo membra ista Logicae non competunt, quia Logica dividi nequit in partem physicae communem & partem physicae propriam. Eadem ratio est posterioris divisionis, nam molle, durum, liquens, conveniunt quidem atris, sed si ipsum divisum subintelligatur, ita ut membra sint, album durum, album molle, & album liquens, jam atro non conveniunt, nec extra album patent.

4. Dici etiam potest *pars communis & propria* quae physicae tribuuntur, cum Logicae etiam applicentur, non esse eadem membra, quia *aequivocè sunt diversis disciplinis tribuuntur*, quod patet ex earum definitionibus. Nam si physicam dividas in partem communem & propriam, *pars communis dicitur, in qua agitur de corpore naturali in genere; pars propria autem,*

Divisionis five distributionis. 313

in qua agitur de speciebus corporis naturalis. Hæ definitiones non competunt parti communi & propriae quando hæc vocabula logicæ dividendæ accommodantur. Sic igitur nego, cum physica in partem communem & propriam dividatur, membra hujus divisionis logicæ competere, quæ enim æquivoca sunt proisdem non habentur.

REGULA II.

Divisum plus debet continere, quàm singula membra divisionis ; vel, Singula membra divisionis minus contineant quàm divisum.

1. Ità, cum animal dividitur in hominem & brutum, plus continet animal, quàm homo, quia præter hominem continet etiam brutum ; plus etiam continet quàm brutum, quia præter brutum continet hominem. Sic etiam cum homo dividitur in corpus & animam rationalem, plus continet homo, quàm corpus, quia præter corpus continet animam ; plus etiam continet quàm animam, quia præter animam continet corpus.

2. Obstat autem regulæ videtur, quòd hujus bonæ divisionis, Hominis altera pars ratione ipsum componens est animal, altera rationale : prior pars quæ animal est plus continet quàm homo, qui hæc dividitur, continet enim & hominem & brutum. Verùm ad hanc objectionem *reg. seq.* respondebimus.

REGULA III.

Membra divisionis debent inter se esse opposita.

1. Ità expressè Philosophus, 10. *Metaph. c. 11.* Πάντα γὰρ διαφεύγει τὰς ἀντιθέτους. & 1. *de part. animal. c. 3.* τὰς ἀντιθέτους γὰρ διαφεύγει, ità non possunt dividi animalia in alba & natantia, ut ibi habet Aristoteles, quia natans potest esse simul album. Ità Scaliger, *de plant. 2. pag. 410.* reprehendit divisionem causæ in efficientem, materiam, formam, finem & instrumentum, quòd instrumentum

non opponatur causæ efficienti sed sub ea contineatur

2. Importat igitur hæc regula, ut nè unum membrum divisionis sub altero contineatur (*quorum alterum unum sub altero continetur, illa non opponuntur*) quemadmodum per *precedent. reg.* docemur, & divisum non debere contineri sub aliqua parte dividente. Quodd si enim sub parte aliqua ipsum divisum contineretur, jam illa pars non contineret minùs quàm ipsum divisum, quia sub diviso continentur omnes partes dividentes.

3. Verùm hæc objicitur, I. Ens dividitur ità, ut dicatur accipi dupliciter: *Nominaliter, & participialiter*, & tamen hæc unum membrum sub altero continetur, cùm ens participialiter sumtum contineatur sub ente nominaliter sumto, sicut metaphysici docent. Eadem ratio est, quodd nomen *substantia* ità distinguitur, ut interdum accipiat *latè* pro essentia, quomodo etiam accidentibus convenit; interdum *strictiùs*, ut opponitur accidenti; & tamen substantia sumta ut opponitur accidenti, continetur sub substantia ut sumitur generaliter pro essentia.

4. II. Divisio quâ bonum in *honestum, jucundum, & utile* distribuitur, approbata est tanquam bona, & tamen membra ejus non opponuntur, siquidem eadem actio potest esse utilis, jucunda, & honesta.

5. III. Aristoteles dividit substantiam in materiam, formam, & compositum, compositum tamen tanquam membrum divisionis continet in se reliqua, nempe materiam & formam, constituitur enim compositum ex materia & forma.

6. IV. Arguitur simul contra præsentem & præced. reg. Prædicabile dividitur in *genus, speciem, differentiam, proprium & accidentem*, & tamen ipsum divisum continetur sub aliquo membro dividente, scil. genere, qui prædicabile est genus respectu generis, speciei, & reliquorum prædicabilium, & hoc est contra *preced. reg.* Item omnia membra hujus divisionis continentur sub uno membro, nempe specie nam *genus, species, differentia, proprium & accidentem* sunt species ipsius prædicabilis. Eadem difficultas videtur occurrere in

oppositis, ubi & ipsum divisum & membra divisionis sub uno membro, nempe relativè oppositis continentur. Nam ipsum divisum, oppositum sc. est relativè oppositum, est enim oppositum opposito oppositum, & contrarium est contrario contrarium, contradictorium contradictorio contradictorium, &c. sicque aliz oppositionis species sub relativè oppositis continentur.

7. V. In divisionibus substantiarum in species aut differentias substantiales membra divisionis non opponuntur: non opponuntur relativè, quia non consistunt in mutua *relat.* aut habitudine, ut patet de rationali aut irrationali, quæ sunt differentie animal dividentes, nec sunt privativè aut contradictoriè opposita, cum quælibet harum differentiarum aut specierum sit aliquid positivum, sed nec ut contraria, quia substantiis nihil est contrarium.

8. VI. *Oppositio est tantum inter duo*, ut patet ex Aristotele, 10. Met. sed membra divisionis sæpe plura sunt quàm duo, E. inter ea sæpe non est oppositio.

9. Ad 1. Resp. regulam intelligendam esse de *veris divisionibus*, quæ sunt rerum, ut quibus genus dividitur in species, in hisce unum membrum divisionis non debet contineri sub altero. At de distinctionibus *vocabulorum æquivocorum in sua æquivocata* alia est ratio. Ut enim hæ non sunt propriè divisiones, ita non mirum si non quadrant ad rigorem regularum veræ divisionis. In illis certè unum membrum distinctionis potest sub altero contineri; id quod probatur argumento §. 3. propositio. Sunt enim illæ non veræ divisiones, sed distinctiones vocabulorum, possétq; illa res mille aliis exemplis ostendi.

10. Ad 2. resp. Fonseca, l. 4. inst. c. 3. repugnantiam membrorum dividendum sæpenumero non *in verbis*, sed *in sensu* quo divisio usurpatur, sitam esse, ut in illa Pythagoræ divisione: Forum qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alii quæstum faciendi cupiditate, alii visendi studio ducebantur. Hic quod verba attinet, nulla est membrorum dividendum repugnantia: fieri enim novit ut multi & lucri cupiditate, & spectandi simul studio ducerentur,

In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo divisionem interpreteris: Eorum qui ad Græciæ ludos una præcipuè de causa confluebant, quidam spectatorum, quidam lucri faciendi cupiditate, nonnulli studio visendi confluebant. Hâc ratione poterit probari divisio boni, & dici, membra esse opposita hoc sensu: Eorum in quibus una aliqua bonitatis ratio potissimum elucet, quædam utilia tantum, quædam honesta solum, alia jucunda tantum dicuntur.

II. Quantum ad 3. & id quod *reg. præc.* objectum fuit, dicimus, *feri posse ut aliqua mutuo se continent*, ut A verbi gratiâ contineatur à B, & B vicissim contineatur ab A, sed diverso modo. Sub aliquo membro divisionis, nec ipsum divisum, nec alia membra debent contineri eodem modo, quo ipsum divisum membra continet; diverso tamen modo si fiat, nihil absurdum est. Quando igitur divisum tanquam totum essentiale aut integrale continet in se membra divisionis actû, quoniam nimirum actu ex illis constituitur, unum illorum membrorum, nec divisum ipsum, nec alia membra actu continere potest. Quando autem divisum, tanquam totum universale, continet membra divisionis potestate tantum, & quoad amplitudinem prædicationis, quia scilicet de singulis prædicatur, tanquam magis commune de minùs communibus, nullum membrum divisionis ipsum divisum, & alia membra, hoc modo continere debet. Et ex hisce patet responsio ad argumentum tertium, & ad id quod *reg. præc.* objiciebatur; nempe substantia tanquam divisum continet materiam, formam, & compositum per modum generis, & sic potentiâ & amplitudine prædicationis, quia de illis omnibus prædicatur. Hoc modo compositum non continet materiam & formam, quia de illis non prædicatur. Continet igitur compositum, materiam & formam actu, quando ab iis constituitur, qui est diversus continendi modus ab eo, quo substantia tanquam divisum ista omnia membra continet. Ità homo tanquam totum essentiale physicum continet actu in se animal & rationale, & sic actu plus continet quàm animal, quia ani-

mal non continet actu in se rationale, quodd autem animal plus continet quam homo, fit diverso modo, quia continet plus potentia & amplitudine prædicationis, cum & de homine ipso prædicetur & de brutis, de quibus homo non prædicatur.

12. Similiter : quando divisum continet membra essentialiter, quia scilicet de illis essentialiter prædicatur, non potest fieri ut unum membrum vel ipsum divisum, vel alia membra, hoc modo contineat. At absurdum esse non videtur, si sub membro aliquo divisum ipsum aut alia membra contineantur *accidentaliter*. Ex quo sumi potest responsio ad 4. *prædicabile*, tanquam divisum, continet sub se genus, speciem, differentiam, proprium & accidens *essentialiter*, quia de illis per modum generis prædicatur, continetur etiam prædicabile sub genere, quia est genus eorum, sive, ut diximus, de illis per modum generis prædicatur, omnia etiam prædicabilia continentur sub specie, quia sunt omnes species ipsius prædicabilis, at hoc fit *accidentaliter*. Hæc enim prædicatio, *Prædicabile est genus quinque prædicabilium*, est *accidentaliter*, cum omnis prædicatio sit de omni, si gignatur essentialis esset, omne prædicabile esset genus quinque prædicabilium; ita cum dico, Genus est species *non* prædicabilis, differentia est species *non* prædicabilis, &c. æquæ prædicationes accidentales sunt, atque cum dico, hominem esse speciem animalis, albedinem speciem coloris; eadem responsio accommodanda est ad objectionem de oppositis Contraria, relativè, privativè, & contradictoriè opposita, formaliter sumpta, continentur sub oppositis tanquam species sub genere, & ita cum opposita generaliter accepta de illis prædicantur, est prædicatio essentialis: At oppositum in sua latitudine dicitur oppositum relativè oppositum, & contrarium contrario relativè oppositum, &c. *accidentaliter*.

13. Ad 5. & 6. potest dici, *opposita* hæc ita accipi, ut etiam *disparata* complectantur, quorum unum pluribus repugnat. Ad 5. in specie etiam respondetur, *contrarietatem* esse duplicem : Quædam est

perfecta, & est maxima distantia rerum sub eodem genere, inter quas datur motus physicus seu transmutatio successiva: Quædam *imperfecta*, & maxima est distantia rerum sub eodem genere, & sic contraria sunt, quæcunque specie differunt sub eodem genere. Substantia non est substantiæ contraria contrarietate e perfectâ, quæ Aug. Niphus, 10. *Metaph.* q. 6. c. 4. vocat *contraria secundum rationem physicam*; & hoc modo sumit *contraria* Aristoteles in predicamentis. Substantia tamen una alteri contraria est contrarietate imperfectâ, quæ Niphus vocat *contraria secundum rationem metaphysicam*, quomodo sumit Aristoteles contraria, l. 10. *Met.* Vide Aug. Niphus, l. 2. & Soncinatem, l. eod. q. 24.

14. Ad 6. & hîc dici potest, *opposita* ita accipi, ut etiam complectantur *disparata*, aut dicitur ita, quod licet sæpe sint plura membra divisionis, quàm duo, posse tamen illa per aliam divisionem & subdivisionem eò redigi ut semper una differentia uni tantum respondeat. Dicit enim Soncinas, loc. cit. omne genus dividi immediatè duabus tantum differentiis, ita prædicabilium quinq; constituuntur species, possunt autem eò redigi, ut semper una differentia uni tantum in divisione respondeat: Hoc vel simili modo, quod scilicet quæ de pluribus prædicantur vel prædicantur *essentialiter* vel *accidentaliter*; quæ essentialiter prædicantur vel *in quid* vel *in quale*: quæ in quid, vel de pluribus (specie differentiis) prædicantur, & est genus; vel de pluribus numero tantum differentiis, & est species. Quod autem in quale essentialiter prædicatur, est differentia. Rursus quæ accidentaliter prædicantur vel *necessariò* prædicantur & recipiunt, & tunc est proprium; vel *contingenter*, & non recipiunt, & tunc est accidens.

REGULA IV.

Divisio debet fieri in partes immediatas. & Aristotele 2. posterior. t. 75.

1. Bisariam potest dici partes divisionis immediatas
1. *Inter se*, quando nimirum aliquid sub divisio continetur

tinetur, quod sub partibus non continetur, ut si animal dividatur in terrestre & aquatile, datur enim animal volatile, quod nec sub terrestri nec aquatili continetur.

2. *Respectu ipsius divisi*, quando scilicet partes ipsum divisum non immediata attingunt, quod fit, quando inter divisum & partes intercedunt unus vel plures conceptus, qui comprehenduntur à diviso, & comprehendunt partes, ut si quis divideret corpus animatum, tanquam genus, in brutum, hominem, & plantam, tanquam species, intercedit enim corpus animatum, & inter hominem & brutum, animal, quod est species corporis animati, & genus hominis & bruti. Aut si quis divideret corpus animatum, in hominem, brutum, arborem, fruticem, & herbam, intercedunt enim inter divisum & partes dividentes duo conceptus, nempe animal & planta, qui tanquam species sub corpore animato continentur & continent, animal quidem hominem & brutum, planta verò reliquas species.

2. *Priori modo, Si in partes mediatas divisio fiat*, nullo modo tolerabilis est, quoniam sic partes non adequantur ipsi diviso. Si posteriori modo fiat, dico fore

1. *Ut supè partes divisionis resultent admodum multa*, ut patet in divisione corporis animati in hominem, brutum, arborem, fruticem & herbam. Longè plures autem fierent, si loco brati species ejus, ut equum, bovem, leonem, &c. poneret. Sic enim infinita ferè membra diviso esset habitura.

2. *Ut oriatur confusio, & importuna ejusdem repetitio*, ut si corpus animatum divides in ratione præditum & ratione destitutum, in explicatione illius necessariò tibi erit agendum de ratione sentiendi, cùm essentialiter in eo, nempe corpore animato ratione prædito, includatur: At verò hic idem conceptus denuò occurret in subdivisione corporis animati ratione destituti, quia hoc dividendum esset in sentiens & sensus exers.

3. *Nota autem, fieri posse, ut in eadem divisione utroque modo peccetur*. Ut si dividatur animal in id quod alas integras habet, & quod fissas. 1. Enim in hisce membris non omnia genera animalium conti-

nentur, cum detur animal nullas habens alas. 2. Inter partes divisionis, nempe animal habens alas integras & habens fissas, & inter ipsum animal tanquam divisum datur conceptus intermedius, nempe animal alatum, quod est species animalis habentis alas integras & fissas. Et sic membra hujus divisionis non attingunt immediatè ipsum divisum. Primum ergò dividendum animal fuerit in alatum & alis destitutum, & illud vicissim in habens alas integras & habens fissas.

4. Docet autem Fonseca, c. l. 6. c. ii. saepe nos dividere totum in partes remotiores seu secundo modo ignotas, quòd ignorat nobis sint proximè atq; immediatè.

REGULA V.

Membra divisionis non debent esse admodum multa.

1. Inconveniens certè esset, si quis animal divideret in hominem, simiam, equum, leonem, canem, & reliquas species specialissimas, ut sic longissima efficeretur oratio. Quòd si alicujus totius admodum multæ sint partes, utendum est primò divisione in partes proximiores seu immediatiores, quarum partium subdivisiones tandem instituendæ, donec ad species specialissimas, aut alias minimas partes perveniatur. Si enim una divisio per admodum multa constitutatur membra, fieri vix potest, quin eadem etiam sint remotiora, & minimè immediata. Videntur præterea facilior reddi cognitio, si subdivisionibus potius utamur quàm si omnia membra in unam divisionem conjiciamus, quantum per subdivisiones eorum convenientiæ simul & differentiæ nobis innotescunt.

2. Cæterum non ità superstitiosi esse debemus, ut nullas admittamus divisiones, nisi bimembres. Non veretur Georg. Adamus Brunnerus, in *synopsi lac. legal. loc. 5.* scribere, in tradendis divisionibus Jurisconsultos non esse adedò adstrictos regulis Philosophorum

phorum, ratio ejus est, quòd Philosophi abstinere jubeant à divisionibus quæ non sunt bimembres, cum tamen Jurisconsulti plures ferè habeant trimembres & quadrimembres, quàm bimembres. Verùm injuriam fecit Philosophis, nam apud ipsos multæ eæque celebres sunt divisiones constantes pluribus membris quàm duobus. Sic Aristoteles, 1. *Ethic.* c. 8. scribit, bona esse distributa in tres partes, aliâq; externa, alia animi, alia corporis dici. Propositionem, 1. *præ.* c. 1. dividit in universalem, particularem, & indefinitam. Et quid opus est recensere omnes divisiones illas apud Aristotelem, & alios præstantissimos Philosophos occurrentes? Quòd si nonnulli ex novatoribus sunt, quibus omnes divisiones, nisi duorum membrorum sint, sordeant, error hic & intemperies non est adscribendus Philosophis sine discrimine.

3. Ejusdem farinae est, quòd aliàs sæpe ab illis, qui artis logicæ ignari sunt, auditur, nempe Jurisconsultos non esse adstrictos in definiendo ad regulas Logicorum. At certè adstricti sunt in loquendo ad regulas Grammaticorum. Non enim Jurisconsulto permissum est ut dicat, *patrius potestas*, aut *nuptia incepti*. Ergò, etiam in dividendo & definiendo ad regulas Logicorum adstricti sunt, quia ut *Grammatica est ars docens loqui*, sic *Logica est ars docens definire & dividere*, & quantum juris illa habet in sermonem, tantum ista habet in definitiones & divisiones. Præterea Jurisconsultis in argumentando non licet transgredi regulas Logicorum, Ergò, nec in definiendo & dividendo, quia eadem est ratio, cùm Logici sic non minus regulas definiendi & dividendi proponere, quàm modum argumentandi docere. Antecedens patet, quia ipsis non licet argumentari in prima figura ex minori negativa aut majori particulari, nec in secunda ex utraque præmissarum affirmativa.

REGULA VI.

Per negationem non est dividendum.

1. Duplex est negatio: *Absoluta*, & *privativa*. Illa est terminus negativus alteri contradictorie opposi-

tus, ut non homo, qui homini contradictorie opponitur. Hæc est terminus negativus alteri privative oppositus, ut somnus, qui est privatio vigiliæ. De utraque negatione regula intelligenda videtur, & est sensus, Cum aliquid dividitur in partes, constituto uno vel pluribus membris positivis, non esse addendum aliud quod negationem ejus vel eorum significet, siue illa negatio sit privativa, siue absoluta.

2. Quod tamen ad divisionem subjecti in accidentia, & similes divisiones, extendendum esse non existimo; quid enim desideratur, si dicatur, animalium aliud vigilat, aliud dormit: & usitata est divisio vocis in significativam & non significativam: & ratio est, quia nihil impedit, quo minus negatio sit accidentis alicujus. Quod si universale in species & differentias essentielles dividere velimus, certum est, nullam partem posse esse negativam, negatio enim non est species alicujus positivi, neque ut differentia essentialis illi subjicitur.

3. Tribus tamen de causis, inquit Fonseca, l. 4. in it. c. 12, cogimur interdum dividere rem in partem unam, & in negationem alterius partis: 1. Est, ut faciamus divisionem necessariam, & quam nemo negari possit, de quacunque enim re vera sit affirmatio vel negatio. 2. Est, quia sæpenumero reliqua pars, cui partes ex opposito illi respondentes, carent nominibus positivis, quo fit ut ad negativas sit confugiendum, ut cum substantiam dividimus in corpoream & incorpoream, animal in rationale & irrationale, quia ignoramus veras differentias quæ angelum & brutum constituunt, si fortè brutum animal est una quedam species animalis. 3. Est, si partes, in quas divisio immediate facienda est, fuerint plures quàm perspicitur divisionis parti possit. Tunc enim omnes præter unam significandæ sunt nomine significativo, ut si dicas, bestiarum aliæ sunt pennatæ, aliæ implumes, nisi velis partes quasdam nominare, reliquas verò omnes paucis verbis complecti; ut si dicas, Figurarum rectilinearum, quedam est trium laterum, quedam quatuor, aliæ verò plurium &c.

REGULA VII.

Cujas divisionis membra continent rationes contradictorias, inter ea non datur medium.

1. Atqui inquis 1. Membra non debent continere rationes contradictorias, alias alterum necessario esset negativum, quod precedente regula prohibitum fuit. 2. Omnia contradictoria carent medio, quid ergo opus est hoc de membris divisionis rationes contradictorias importantibus specialiter doceres?

2. Respondeo ad 1. Aliud est, aliqua esse formaliter contradictoria; aliud, continere vel includere contradictoria, seu rationes contradictorias. Ad illud requiritur ut alterum sit terminus negativus, ut homo non homo, at hoc potest contingere etsi utrumque sit positivum, quantum ex uno sequitur negatio alterius, sicut cum ens dividitur in substantiam & accidens, partes non sunt formaliter contradictoriae, cum utraque sit aliquid positivum, continet tamen rationes contradictorias, quia accidens est ens in alio tanquam in subiecto, substantia vero est ens per se subsistens, hoc est, quod non est in alio tanquam in subiecto. Hic, esse in alio tanquam in subiecto, & non esse in alio tanquam in subiecto contradictoria sunt, ut patet, sicut animal dividitur in hominem & brutum, quae membra continent rationes contradictorias, quatenus animal rationale homo est, brutum vero animal non rationale.

3. Instas: Hoc modo regula non erit vera, cum inter membra rationes contradictorias includentia, medium detur, sicut planta est medium inter hominem & brutum, cum neque homo sit neque brutum. Ita etiam Chimera est medium inter substantiam & accidens, cum neque sub illa neque sub hoc comprehenlatur.

4. Resp. Inter contradictoria formaliter nullum datur medium, sed sub iis continetur ens & non ens, sicut nihil concipi potest quod non sit homo vel non homo. At inter ea quae positiva sunt continent tamen rationes contradictorias, non datur medium ejus generis

seu quod contineatur sub diviso cujus illa sunt partes. Absolutè tamen inter ea potest dari medium, sed illud medium extra illud genus est, sive divisum, & hoc probat argumentum § præ. planta enim inter hominem & brutum, & Chimæra inter substantiam & accidens medium est, sed ita, ut planta non contineatur sub animali, cujus species sunt homo & brutum, & Chimæra est extra ens reale, quod in substantiam & accidens dividitur.

5. Ratio autem hujus diversitatis est, quòd eorum quæ formaliter contradictoria sunt, alterum est simpliciter & purè negatio alterius, ita ad omnia se extendat, præter id cujus est negatio, neque per aliquid positivum restringatur. At membrorum divisionis positivorum, quæ continent rationes contradictorias, alterum importat negationem alterius, ita ut amplitudo negationis ejus restringatur per ipsum divisum, quantum quælibet divisionis est divisi pars, atque ita negatio illa coarctatur ita, ut extra divisum non porrigatur.

6. Notandum tamen hîc probè est, non sufficere ad hoc, ut inter membra divisionis non detur medium, quòd contineant rationes contradictorias quovis modo, vel quod eòdem recidit, quòd unum importet negationem alterius. Nam si colorem dividam in albedinem & nigredinem, hæc membra continent rationes contradictorias, cum albedo sit color segregativus visus, nigredo sit color non segregativus visus, & nihilominus inter albedinem & nigredinem dantur colores medii: requiritur ergò ut membrum unum ita alterius negationem importet, ut conceptus constans ex diviso & negatione illa, cum membro illo reciproceretur, neque sit latior, quemadmodum patet in divisione animalis in hominem & brutum, ubi homo & brutum rationes contradictorias important, quantum homo est animal rationale, brutum verò animal non rationale, ubi animal non rationale cum bruto reciprocatur, quicquid enim brutum est, animal non rationale est, & quicquid animal non rationale est, brutum est. Idem perspicitur in divisione entis in substantiam & accidens.

7. Atque

7. Atque hinc manifestum est, cur, etsi nigredo importet negationem contradicentem rationi albedinis, colores tamen dentur intermedii, & nec sub albedine nec sub nigredine contenti: ratio nimirum est, quia non est idem, esse nigredinem, & esse colorem non disgregativum visus, h. e. esse colorem non disgregativum visus non recipiatur cum nigredine, cum non omnis color qui non disgregat visum sit nigredo.

8. His sic explicatis pro regula argumentorità: Sicut se habet rationale & non rationale ad medium, quod sit animal: sic inter rationale & non rationale simpliciter non datur medium, Ergò, neque inter rationale & non rationale datur medium, quod sit animal: Ergò, neque inter hominem & brutum, quia homo & brutum idem sunt, quod animal rationale, ac animal non rationale: quod argumentum accommodari potest ad cujuslibet divisionis membra contradictionem involventia.

9. Ex dictis jam etiam liquet quid respondendum sit ad argumentum secundum, §. 1. Cum enim 1. Non idem sint contradictoria simpliciter, & membra aliqujus divisionis rationes contradictorias importantia. 2. Inter illa nullum planè detur medium, inter hæc verò tantum non detur medium quod sub diviso contineatur, manifestum est, non absque causa hoc de divisione præceptum esse propositum.

TIT. XIV. continens REG. XIV.

circa doctrinam

Subiecti & Accidentis.

Quia hætenus Regulas, tria priora predicabilia quæ essentialiter predicantur, concernentes proposuimus,

posuimus, Titulos etiam de Definitione & Divisione, quæ, quo modo cum istis predicabilibus connexa sint, absolvimus; Consequens est ut de Subjecto & Accidente aliquid dicamus. Cum autem accidens præcipuè ita hic sumamus, ut opponitur essentiali; proprium etiam sub eo comprehensum volumus.

REGULA I.

Quicquid advenit enti, est accidens.

1. Tripliciter accipi potest vox *accidentis*, quantum ad præsens: 1. Ut opponitur substantiæ, & dicitur *accidens predicamentale*, quomodo accipitur, cum ens in substantiam & accidens dividitur, neque ulla substantia hæc acceptione accidens dici potest. 2. Ut opponitur essentiali, vel ei, quod est de essentiali, & sic dicitur omne id, quod cum alicui competat, non est essentiali, vel de essentiali & ratione formali ejus. 3. Pro eo, quod continetur sub quinto predicabili, & opponitur quarto predicabili, quod proprium vocari solet, diciturque propterea *accidens predicabile*.

2. Quidam intelligunt regulam de *accidente predicamentali*, inter quos est Joan. de Rada, 1. *sent. controvers.* p. 64.

3. Sed ista sententia non placet: Nam dens, vel dentatum esse, advenit homini postquam jam est in actu, & quidem completo, & tamen dens vel dentatum esse, potius substantiam importat, quam accidens: sic & in polypo caruncula, interiora nasus occupans, advenit homini, post esse perfectum & completum, quæ tamen substantia est. Quapropter nos latius vocem *accidentis* hæc accipimus, & secundo modo, ut opponitur essentiali & essentiali.

4. Plerique

4. Plerique etiam accipiunt regulam de actu completo, ita eam enunciantes, Quicquid advenit enti in actu completo, est accidens. Verum si loquuntur de accidente in prima significatione, nempe de prædicamentali §. *preced.* jam in contrarium disputavimus, & regulam sic veram non esse ostendimus. Si in secunda sumunt significatione, sicut non negamus eam hoc modo formatam esse veram, h. e. concedimus id quod advenit enti in actu completo esse accidens, ita asserimus veritatem & usum ejus latius sese extendere, atque aded omne quod advenit enti, quod est actu sive completo, sive incompleto, esse accidens ejus. Ita cum anima à corpore separata, dicit intellectiōem, aut cum corpori denuò unitur, hæc dubio procul sunt accidentia ejus, cūm istæ propositiones, Anima intelligit, anima unitur corpori, sint accidentales, & tamen adveniunt animæ constitutæ in actu non completo, cūm non sit ens completum, sed incompletum, & ratio est, quia accidens hîc dicitur omne illud, quod cūm rei comperat, est extra ejus essentiam. Atque etiam illud quod advenit enti constituto in actu incompleto, e i competit ita, ut sit extra ejus essentiam, sicut manifestum est ex modò posito exemplo.

5. Dicitur autem ens actu id quod est in rerum natura extra nihil. Et sic sensus regulæ constituitur hic, Quicquid advenit, i. e. competit rei, ita ut præsupponatur jam esse in rerum natura, illud ita ipsi competit, ut sit extra ejus essentiam. Est autem & de accidente in tertia significatione regula hoc modo vera, Quicquid enim competit rei post esse in rerum natura, ita competit ipsi, ut possit abesse & adesse citra ejus corruptionem, quæ est definitio & conceptus accidentis in tertia significatione. Res clara est, si ad exempla §. *præc.* respiciamus.

6. Alii pro voce actu usurpant vocem esse, dicentes, Quicquid advenit enti, post ejus esse, est accidens, ubi repetitum volumus ex *reg. 4. tit. 3.* duplicis esse apud Philosophos fieri mentionem, nempe esse essentialia, & esse existentia. De esse existentia explicavimus jam.

jam reg. 5. *praced.* Diximus enim ens in actu vocari id, quod est in rerum natura extra nihil : Atqui aliquid esse in rerum natura extra nihil, & habere esse existentiae, sunt unum & idem.

7. Potest tamen regula in sano sensu etiam latius extendi, ita ut per *esse* intelligatur esse essentiae, sive ipsa essentia (*hac enim idem sunt*) sitq; sensus, *Quicquid competit enti praesupposita ejus essentia, illud est accidens ejus, sumpta hac vice in secunda significatione.* Ut enim non semel diximus, quod competit rei, ut non sit essentia vel de essentia ejus, id est ejus accidens. Atqui quicquid convenit rei praesupposita & concepta jam ejus essentia, id ita convenit ipsi, ut non sit essentia vel de essentia ejus ; alias enim non competere ipsi praesupposita & concepta jam essentia, sed in conceptu ejus includeretur : E. omne quod est hujusmodi, accidens est ; ita de quantitate praedicatur, quod sit divisibilis, dico divisibilitatem esse accidens quantitatis, quia ita praedicatur de quantitate ut sit extra ejus essentiam, nam essentia quantitatis consistit in hoc, quod sit accidens extensum, h. e. habens partem extra partem ; hunc conceptum essentialem quantitatis sequitur, quod sit divisibilis, divisibilitas igitur praedicatur de quantitate, ut non sit essentia vel de essentia ejus, alias enim non sequeretur conceptum essentialem ejus.

8. Inquis, hanc regulam non posse accommodari ad proprietates rerum, imprimis si a re ipsa non differant secundum rem, quomodo se habet divisibilitas respectu quantitatis. Quod enim semper convenit rei, imò realiter idem est cum ea, illud non potest dici ipsi advenire : At propria semper conveniunt rei, imò revera sunt ipsae res, quemadmodum divisibilitas est ipsa quantitas.

2. Resp. Propria rei, ut divisibilitas quantitatis, non possunt dici advenire, quantum ad rem. seu quantum ad esse in se, multò minùs autem ratione temporis, quasi tempore posteriora sint, possunt tamen dici advenire rei in esse, in quantum concipitur, sive, quantum ad conceptum ejus. Cum enim essentia rei sit id quod

primò

primò in re concipitur, proprium cum ejus conceptus sit posterior, & posterius concipiatur quàm rei essentia, patet dici advenire rei in esse, sive ratione conceptus rei essentialis.

R E G U L A II.

Omne accidens est in subiecto finis suo proportionato.

1. *Omnis forma est in materia sibi finisque suo proportionata*, sicut patet tum de anima, imprimis de sentiente, quæ non informat materiam homogeneam & similem, sed dissimilem, propterea quòd ad operationes animæ sentientis organorum diversitas requiritur, quibus caret materia homogenea, tum inde, quòd materia, & forma eam informans, habent se ut potentia & actus, sed *inter potentiam & actum debet esse proportio, & quadam convenientia*. Atqui jam subiectum accidentis est forma, E. omne accidens est in subiecto sibi finisque suo proportionato.

2. Possumus autem hac propositione uti, I. pro Scoto, ad probandum virtutes morales esse in voluntate, tanquam in subiecto, quoniam ordinatur ad *μεγαλειαν*, quod constat per Aristotelem, qui definit virtutem moralem, quòd sit *ἡ ἐν μεγαλειότητι*. At voluntas est subiectum proportionatum tali fini, cum proprius ejus actus sit *μεγαλειαν*. Atqui ista ratio secundum rem est ipsius Scoti, 3. sent. dist. 33. q. unic. ib. contra, virtus. In eadem serè materia usurpatur ista propositio à Soario, & M. 44. l. 1. n. 9.

3. II. Uti eà possumus ad probandum, scientiam & artes non esse in libro, sed in animo. Sumamus Logicam, ejus actus & finis est construere & resolvere syllogismum, at non liber, sed animus hominis est subiectum proportionatum huic fini. Si enim liber aliquis in se scripta contineat præcepta logicæ, per multa annorum millia, nunquam tamen poterit construere vel resolvere syllogismum, cum hæ operationes non possint provenire nisi à facultate cognoscente, quæ liber tanquam quid inanimatum caret.

REGULA III.

Quod excluditur per aliquod accidens, id ipsum est accidens.

1. Fonseca, l. 9. Met. c. 1. q. 1. §. 3. *non esse potentia non esse de essentia rerum, sed ipsis accidere inde probat, quod esse potentia excluditur per esse actu, quia per hoc, quod aliquid est actu, desinit esse in potentia, neque cum hoc, quod aliquid actu est, stare potest, quod sit simul potentia: At esse actu, est accidentarium rebus, cum contingens sit res creata esse actu seu existere. Ex hac argumentatione hæc formari potest regula, Quicquid excluditur per aliquod accidens, id ipsum est accidens, huic enim propositioni argumentatio illa innititur, ejusque veritate vacillante vacillat, ita esse frigidum, excluditur vel removetur ab aqua, per esse calidum, per hoc enim quod aqua est calida, necessario non est frigida, cum ergo esse calidum sit accidens aquæ, & esse frigidum sit ejus accidens. Sic cum accadat Philosophia, quod sit in homine fideli, etiam accidens ejus erit, quod sit in infideli, cum per hoc, quod est infideli excludatur ab infideli (Idem enim in numero philosophia habetur, qui in fideli est non potest esse in infideli) adeo ut malè quidam proficentes, se locuturos de philosophia per se, & in sua essentia considerata, proferant argumenta concernentia philosophiam, ut suis in Ethnicis.*

2. Nullum autem dubium est, quin Fonseca loquatur de *accidente predicabili*, quale est esse actu, respectu rerum creatarum. Nam si loqueretur de accidente predicamentali, argumentum ejus nullum esset, siquidem loquitur de *esse actu* quæcumvis rerum quæ in predicamentis collocantur, & substantiarum: At existentia seu esse actuale substantiarum, non est accidens predicamentale, sed pertinet ad predicamentum substantiæ.

3. *Dieis*: Esse frigidum excluditur per calorem ignis, expellit enim calor ignis frigus ex aqua, & tamen calor ignis non est accidens predicamentale respectu

respectu aquæ, cum aqua non possit effici calida per calorem ignis, licet sit accidens prædicamentale.

4. Resp. Dicitur aliquid *excludere aliquid* dupliciter: *Per modum efficientis, & per modum formæ.* Calor ignis in aqua excludit frigus per modum causæ efficientis, quia producit calorem in aqua cum quo frigus in aqua stare non potest, sed calor in aqua productus à calore ignis excludit frigus ab aqua per modum formæ, quia calor in aqua productus est forma, per quam aqua est calida, & cum qua, in aqua, frigus simul consistere nequit: Loquitur autem regula de eo quod excludit aliquid *per modum formæ*: non mirum igitur, quod calor ignis non est accidens aquæ, cum solum efficienter excludat frigus ab aqua.

5. Potest tamen & de *accidente prædicamentali* intelligi, id sc. est accidens prædicamentale quod excluditur per aliquod accidens prædicamentale, modo id quod excluditur sit *quid positivum*. Quod addo propterea quod id quod positivum non est, non est accidens prædicamentale, cum *sola positiva sint in prædicamentis per se*. Hinc etiam tenebræ per lumen excluduntur, quod est accidens prædicamentale, tenebræ tamen non sunt accidens nisi reductivè.

6. Dicis: Forma substantialis ignis excluditur per frigus, non autem potest ibi forma ignis consistere ubi frigus est; at frigus est accidens, E. etiam forma substantialis ignis erit accidens, quod absurdum.

7. Resp. Potest aliquid *excludere aliquid* dupliciter: *Immediate, seu per se; & mediate, seu per aliud.* Intelligenda est regula de eo quod excludit *per se & ratione sui*; frigus excludit formam ignis quidem, sed per aliud, nempe ratione caloris, calorem excludit frigus ratione sui, sed quia forma ignis non potest alicubi consistere, nisi cum calore, hinc quia calor per frigus excluditur, consequenter etiam per idem excluditur ipsa forma ignis.

Quod recipitur, recipitur per modum recipientis.

1. Usitata apud autores propositio. Eā voluerunt probari nonnulli, omnem formam informantem materiam, esse quantam & extensam, non quidem per se, sed per accidens. Argumentabantur enim ita: Quicquid recipitur in materia quanta, est quantum. Forma recipitur in materia quanta. E. ipsa est quanta. Major probatur, quia quod recipitur, recipitur per modum recipientis, E. quod recipitur in quanto, recipitur ita, ut ipsum fiat quantum. Hoc fundamento alii conati fuerunt probare, animam rationalem non esse formam informantem hominis, sed saltem adsistentem, quia sc. ipsa non est quanta. At si esset forma informans materiam, cum materia sit quanta, fieri non posset quin ipsa evaderet quanta, quoniam omne receptum recipitur per modum recipientis.

2. Quidam apud Herphæum, 1. dist. 9 q. 1. a. 2. distinctionem facientes inter formas, & dicentes, Omnes formas inanimatarum esse quantas, nullam autem animam esse quantam, distinguebant & limitabant nostram propositionem ita, Quod recipitur, recipitur per modum recipientis, sive, ut ipsi loquebantur, *trahitur ad naturam recipientis*, h. e. ejus conditionibus afficitur, quando id quod recipitur est imperfectius & ignobilius recipiente, quando verò est nobilius & perfectius id quod recipitur, sive, *ut ipsi dicebant*, *superat naturam recipientis*, tunc receptum non trahitur ad naturam recipientis, sed potius recipiens trahitur ad naturam & conditionem recepti. *Hinc dicunt*, cum omnis anima sit nobilior materia, in qua recipitur, eam non trahi ad conditionem materię, nec recipi per modum recipientis, & per consequens, licet materia sit quanta, ipsam non reddi quantam.

3. Verum hanc explicationem ipse Herphæus refutat, I. indè, quòd in ea præsupponitur, formam substantialem non habere aliunde, quòd sit quanta, nisi quia in quanto recipitur, cum potius dicendum

fit quòd sit quanta, & quidem per accidens, quia recipit quantitatem unà cum materia, sicut enim, inquit, non oportet, ut omne, quod dicitur album, dicatur album quia recipitur in albo, imò quia recipit albedinem, ita non oportet, quòd omne, quod dicitur quantum, dicatur quantum quia recipitur in quanto, sed quia recipit quantitatem vel per se, vel cum aliquo.

4. II. Si verum esset, id quod recipitur non trahi ad naturam & conditionem recipientis quando est nobilius, tunc sequeretur, nullam formam substantialem in materia quanta receptam, extensam & quantam esse, propterea quòd omnis forma substantialis nobilior est materia.

5. III. Si id quod recipitur, quando est nobilius trahit recipiens ad suam naturam, cùm anima sit indivisibilis, & non quanta, necesse est, ut materia quæ ipsam recipit fiat indivisibilis & non quanta, quod absurdum.

6. Ipse Herphæus circa hanc rem ita philosophatur: *Intelligendum inquit, quòd quando recipitur aliquid in aliquo, utrumque trahit utrumque in aliquo ad suam naturam, & quòd dicitur, quod recipitur recipitur per modum recipientis & non per modum recepti, non sic est intelligendum, quòd receptum in nullo retineat modum qui sibi per se convenit, sed quia non omnem modum habet illud, quod in isto recipitur, quam haberet si non esset receptum, vel quem haberet si esset receptum in alio alterius conditionis. Similiter etiam potest dici de recipiente, quòd scilicet recipiens aliquid trahitur in aliquo in naturam recepti, & non habet omnem modum quem haberet si non reciperet, vel si aliud reciperet, quam istud. In istis autem verum est, quòd secundum quod unum plus dominatur, quàm aliud, unum plus trahitur ad conditionem alterius, quàm è converso, & ibi ex dominio, quod habet aliqua forma super materiam non sequitur, quòd sit quanta, vel quòd in nullo trahatur ad conditiones materie, sed quòd non ita trahatur sicut illa, qua minus dominemur. Quicquid autem sit de ista propositione, nihil facit ad propositum,*

ut dictum est, quia substantia composita ex materia & forma dicitur esse quanta per accidens, non propter hoc, quod recipitur in aliquo, sed quia recipit quantitatem. Hæc Herphæus.

7. Quæ explicatio Herphæi, S. præ. proposita, licet ex parte admitti posse videatur, non tamen per omnia videtur veritatem attingere, imprimis, quod statuit, quod plus vel minus dominatur, id est, magis vel minus perfectum est, quam aliud, plus vel minus trahi ad conditionem alterius, nescio an consistere possit. Nam anima rationalis est perfectissima omnium formarum, & excedit materiam perfectione magis, quam omnes aliæ formæ, nec tamen magis materiam trahit ad suas condiciones, quam aliæ formæ, imò minus potius eam trahere videtur. Sic & anima sensitiva in perfectione longè magis superat materiam, quam anima vegetativa, nec tamen minus eam trahit materia ad suam conditionem, quam animam vegetativam. Quæcunque enim prædicata habet anima vegetativa à materia, ut quod sit quanta, materialis, ea æquè anima habet sensitiva.

8. Nos præferimus explicationem Greg. de Arim. q. 2. dist. 16. & 17. q. 1. a. 1. Cum assumitur, inquit, quod omne quod recipitur in alio recipitur per modum recipientis, dicendum, quod ista propositio, qua à multis assertitur quasi maxima, si veritatem debeat habere, intelligenda est sic; Omne quod recipitur recipitur per modum recipientis. i. e. secundum quod recipiens est aptum recipere, non autem quod tale sit quale est recipiens, saltem secundum omnes condiciones recipientis, instantias enim innumerabiles haberet. Constat enim quod in incorruptibili materia recipitur corruptibilis forma, & in vase denso, frigido, sicco, recipitur aer rarus, calidus, & humidus; & ideo, quamvis in quibusdam quadam receptu confirmantur recipientibus, sicut aqua calida, & alia fluida configurantur secundum figuras recipientium, non tamen omnia. Hæc Gregorius.

9. Nempe hoc vult, quando aliquid recipitur in aliquo, tunc receptio fiat secundum aptitudinem recipientis seu subjecti, adeo ut cûs agens vehementer agit,

agar, si subiectum ejus est conditionis ut resistat, aut non facile admittat actionem, tunc agens paràm promoveat, & si idem agens eodem modo & æquali vehementiâ agit in diversa subiecta, propter diversam naturam aut inæqualem aptitudinem subiectorum ad recipiendum seu patiendum, diversi aut inæquales sequuntur effectus.

10. Huic explicationi subscribit, eamque magis illustrat Scaliger *exer.* 36. *f.* 2. barbarè quidam, non è rostris aut comitiis, sed philosophicè & verè, *Receptivum*, inquit, non recipit per modum imprimentis, sed per modum suæ receptivitatis quæ est in recipiente, non sequitur necessariò sed contingenter, omne patiens tantum pati quantum agit agens, materia quidem favet aliquando, minùs interdum, nec sequitur, Quercus vehementi motu movetur, Ergò, vehementer movetur; imò paràm, vehementi motu. Idem movens eadem bivario motu diversa movebit, non enim idem grave æquè grave erit mulo & muri, quin in quibusdam plus patitur patiens quàm agens agit. Exemplum habemus apud Philosophum 4. *Met.* c. 9. in fissili quod & 2. *de plant.* Scaliger adducit, si enim fissile, ut fissile, verbi gratiâ lignum, secundum longitudinem dividatur, anticipat & ulterius porrigitur divisio quàm dividens dividat, id quod in sectione minimè accidit. Hinc fissile ità definitur à Philosopho, "Ἐστὶ γὰρ οὐκ ὀνείδιον διαρρεῖται, ἀλλ' ἔτι καὶ ὅταν ὅτι πλεον διαρρεῖται ἢ τὸ διαρρεῖται καὶ οὐκ ὀνείδιον διαρρεῖται ἢ διαρρεῖται ὅτι τῇ τμήσει ἐκείνῃ τε.".

11. Ità communis est omnium sententia sapientium, quibus ingenium durius illis difficiliorem apprehensionem, retentionem pertinaciorè; quibus mollius, eos facile recipere, retentione uti minùs fideli & diuturnâ. Scaliger. *Exer.* 37. *f.* 38.

12. Ex dictis patet argumenta §. 1. nullius esse roboris quia fundantur in pravo regulæ intellectu, ira enim accipitur quasi receptum recipi per modum imprimentis idem sit, quod receptum affici naturâ & conditionibus recipientis, & reddi tale, quale est recipiens.

R R G.

REGULA V.

Accidens non migrat de subiecto in subiectum.

1. Obstat 1. Cum ignis calefacit aquam, calor transit de igne in aquam; radii item solares transeunt de sole in aerem. 2. Calor vitalis in subita conſternatione revocatur à partibus exterioribus ad interiora. 3. In ſcriptione nigredo transit de penna in chartâ. 4. Color apparens ſeu ſpiritualis transit de ſubjecto in ſubjectû, nam à vino phialâ contento, producit ſplendor in linteos; Si phialam moveas, ſplendor ille recipitur in alio ſubjecto. 5. Cum ex aqua generatur aer, ſit hoc mediante calore, non enim generatur aer ex aqua, niſi aqua priùs incaleſcat, & ſic reſolvatur in aerem, hic ille ipſe calor, qui antea erat in aqua, poſtmodum eſt in aere, migravit ergò ex aqua in aere.

2. Sciendum, regulam ita eſſe intelligendam, unum idẽmque numero accidens non poteſt relinquerẽ unum ſubjectum, & recipi in alio. Eſt autem veritas ejus perſpicua ex natura accidentis, accidens enim non poteſt eſſe abſque eo in quo eſt. Ergò, non poteſt migrare de ſubjecto in ſubjectum. Antecedens probatur, quia accidens eſt in aliquo tanquam in ſubjecto. At quod hoc modo eſt in aliquo, non poteſt eſſe ſeorſim ab eo in quo eſt. Ariſtoteles, c. 2. catæg.

3. Quanquam autem hoc de *accidente*, ſeu forma accidentalì, tantùm plerumque pronunciari ſoleat, redẽ tamen etiam uſurpatur de *forma ſubſtanciali*, unde alii generaliter dicunt, *Forma non migrat de ſubjecto in ſubjectum*, quod quidem veriſſimum eſt de *forma materiali*, dependent enim formæ materiales in eſſe à materia (qua ſubjectum dicitur, 1. phyſ. 1. 83.) in qua ſunt, Ergò, non poſſunt ab ea ſeparari, & in alio ſubjecto exiſtere.

4. Dixi autem *forma materialis*, quia anima rationalis, quæ dicitur forma immaterialis, à materia non dependet, neque alligata eſt ad corpus quod informatur, unde in morte migrat de ſubjecto ſuo, corpora nimirum, quamvis non videatur afferendum eam migrare in aliud ſubjectum, quia tantùm migrat in aliud quod ubi, quod non puto appellandum eſſe ſubjectum.

5. Nota

5. Noto autem insuper, regulam esse intelligendam de subiecto, cui accidens inhaeret immediate, subiecti autem quod denominat accidens, mediante aliqua substantia cui inhaeret, alia est ratio, ab hoc enim migrare in aliud non est contra naturam accidentis, sed hoc §. clarius reddetur ex subsequantibus.

6. Ad argumentum I. Resp. aliud esse *transitum* ejusdem accidentis de subiecto in subiectum, aliud, *productionem* alicujus accidentis de novo in alio subiecto, vel alio accidente alterius subiecti. In calefactione idem numero calor non transit ab igne in aquam, quia ille ipse calor qui in igne est, manet in igne, neque igne relicto in aqua recipitur, sed tantum alius numero calor producit in aqua à calore ignis. Idem dicendum est de radiis solaribus, radiorum enim qui in aere recipiuntur subiectum sol nec est nec fait, sed tantum causa efficiens eorum est, à qua in aere producantur.

7. Ad II. Subiectum immediatum caloris vitalis recedentis ab exterioribus partibus in interiores, sunt sanguis & spiritus, atqui calor non relinquit sanguinem & spiritum, & in alio subiecto immediate recipitur, quia non aliter revocatur ab exterioribus ad interiora, quam quod sanguis & spiritus, quibus inest, localiter moventur ab exterioribus ad interiora. Ipse quidem exteriores partes corporis, ex quibus calor migrat, sicut & internae ad quas migrat, sunt subiectum istius caloris, sed tale quod denominatur ab eo mediante sanguine & spiritibus, quibus inhaeret: & hoc ipso probatur id quod §. 5. concessimus, nempe non esse absurdum, accidens migrare de subiecto quod ab eo denominatur, mediante alia substantia, in aliud tale subiectum.

8. Idem dicendum est ad III. Subiectum immediatum nigredinis, quod in inscriptione transi de calamo in chartam, est substantia seu corpus attramentum, atque ex eo illa non egreditur, sed una cum ea communicatur chartae.

9. Facile autem quilibet perspicit, transitum istum accidentis de subiecto, quod mediate transmigrat

in aliud, non competere accidenti per se, sed per accidens, nempe ratione subiecti, cui immediate inest. Quia enim, verbi gratia, spiritus & sanguis in animali revocantur ab exterioribus ad interiora, ideo & calor, qui ipsis inest, revocatur; & quia corpus amenti transit de calamo in chartam, eo mediante nigredo etiam transit. Per se igitur accidens nec ex immediato, nec ex mediato transit subiecto.

10. Ad IV. Non est idem numero splendor productus in alio subiecto cum eo qui linteum antea radiabat.

11. Ad V. Qui asserunt, in genito manere eadem accidentia numero, quæ antea fuerunt in corrupto, asserunt (& id quidem necesse est) accidentia illa esse immediate in materia prima. Cum B. illa eadem numero sit in genito & corrupto, accidentia non transeunt in generatione de subiecto, cui immediate insunt, in aliud. Unde patet, cum ex aqua aer generatur, calorem manere in eodem subiecto, nempe in materia, cum illa eadem sit in aere genito, quæ antea fuit in aqua. Hinc si vel maxime concederemus, calorem migrare ex aqua in aerem, regula nostræ nihil obesset, quia aquæ & aeri inest calor mediante materia. Sed nec illud ipsum proprie videtur dici posse, ut enim aliquid proprie dicatur migrare de subiecto in subiectum, requiritur ut deserat unum subiectum, ac in generatione aeris ex aqua, calor non deserit aquam, sed potius aqua per suum interitum relinquit & deserit calorem, quandoquidem calor in ea maneret, si ipsa non interiret.

REGULA VI.

Accidentis non est accidens.

I Dupl'iciter dici potest *accidentis esse accidens*. I. ita, ut unum alteri non insit, prædicetur tamen unum de altero accidentaliter, propter quod utrumque accidit & inest alicui tertio, nempe substantiæ, hoc modo sese habent album & dulce, accidit enim album quoddam sit dulce, & dulci quoddam sit album, & illæ prædicationes quæ per accidens dicuntur

rr, Album est dulce, & dulce est album, non quòd dulcedo albedini; aut albedo dulcedini inſit, ſed quia utrumque accidens ineſt alicui ſubjecto, verbi gratia, ſacti; hoc modo dubium non eſt quin unum accidens ſit alterius accidens, ſicut patet ex modò allato exemplo, & confirmatur expreſſè loco Ariſtotelis mox citando.

2. I I. Poſeſt dici ita, ut unum accidens alteri inſit, & uniſon alterius ſit ſubjectum. Hoc modo affirmant Durandus, in 1. diſt. 8. p. 2. q. 4. & alii multi; quos ſequitur Suarez, D. M. 13. ſ. 4. aſſerunt enim qualitates phyſicas eſſe in ſubſtantia, mediante quantitate, tanquam in ſubjecto. Probant id etiam exemplo habituum & actuum intellectus & voluntatis, qui in hiſce facultatibus inſunt.

3. Contraria ſententia eſt Gregorii, 2. diſt. 12. q. 2. a. 2. negantis unum accidens eſſe verum ſubjectum alterius cui revera inſit. Præter autoritatem Ariſtotelis adducit hanc rationem: Nulla forma eſt principium patiendi aut recipiendi aliud, aliàs enim confunderetur munus formæ cum officio materiæ, materiæ enim eſt recipere & pati. Sed omne accidens eſt forma. B. nullum accidens eſt principium patiendi aut recipiendi aliud.

4. Autoritas autem Ariſtotelis eſt, 4. Met. 1. 14. ubi, *Accidens*, inquit, *non eſt accidentis accidens, niſi quia utrumque eidem accidit*. Quibus verbis negat Philoſophus, nullam aliam ob cauſam accidens eſſe accidentis accidens, quàm ob eam, quòd utrumque accidet alicui ſubjecto. At ſi unum accidens eſt alterius accidentis accidens, propterea quòd unum alteri revera & immediatè inſit, eòq; mediante ineſt ſubſtantia, ſequitur aliam eſſe cauſam cur accidentis ſit accidens præter eam quæ à Philoſopho aſſignata eſt.

5. Sed neſcio, an iſtis Gregorius ſatis tueri ſe poſſit. Ad argumentum ejus reſpondetur majorem eſſe falſam, nam anima eſt forma. & tamen recipit in ſe habitus & actus intelligendi & volendi, neque per hoc confunduntur officia materiæ & formæ, quia eſt diverſo reſpectu, anima enim eſt forma cor-

in aliud, non competere accidenti per se, sed per accidens, nempe ratione subiecti, cui immediate inest. Quia enim, verbi gratia, spiritus & sanguis in animali revocantur ab exterioribus ad interiora, ideo & calor, qui ipsis inest, revocatur; & quia corpus amenti transit de calamo in chartam, eo mediante nigredo etiam transit. Per se igitur accidens nec immediato, nec ex mediato transit subiecto.

10. Ad IV. Non est idem numero splendor productus in alio subiecto cum eo qui linteum antea radiabat.

11. Ad V. Qui asserunt, in genito manere eadem accidentia numero, quae antea fuerunt in corrupto, asserunt (& id quidem necesse est) accidentia illa esse immediate in materia prima. Cum B. illa eadem numero sit in genito & corrupto, accidentia non transeunt in generatione de subiecto, cui immediate insunt, in aliud. Unde patet, cum ex aqua aer generatur, calorem manere in eodem subiecto, nempe in materia, cum illa eadem sit in aere genito, quae antea fuit in aqua. Hinc si vel maxime concederemus, calorem migrare ex aqua in aerem, regula nostrae nihil obesset, quia aquae & aeri inest calor mediante materia. Sed nec illud ipsum proprie videtur dici posse, ut enim aliquid proprie dicatur migrare de subiecto in subiectum, requiritur ut deserat unum subiectum, at in generatione aeris ex aqua, calor non deserit aquam, sed potius aqua per suum interitum relinquit & deserit calorem, quandoquidem calor in ea maneret, si ipsa non interiret.

REGULA VI.

Accidentis non est accidens.

I Dupl'iciter dici potest *accidentis esse accidens*. I. ita, ut unum alteri non insit, praedicetur tamen unum de altero accidentaliter, propter quod utrumque accidit & inest alicui tertio, nempe substantiae, hoc modo sese habent album & dulce, accidit enim album quod sit dulce, & dulci quod sit album, & istae praedicationes quae per accidens dicuntur

re, Album est dulce, & dulce est album, non quod dulcedo albedini, aut albedo dulcedini insit, sed quia utrumque accidens inest alicui subiecto, verbi gratia, lacti; hoc modo dubium non est quin unum accidens sit alterius accidens, sicut patet ex modo allato exemplo, & confirmatur expresse loco Aristotelis mox citando.

2. 11. Potest dici ita, ut unum accidens alteri insit, & unum alterius sit subiectum. Hoc modo affirmant Durandus, in 1. dist. 8. p. 2. q. 4. & alii multi; quos sequitur Suarez, D. M. 13. s. 4. asserunt enim qualitates physicas esse in substantia, mediante quantitate, tanquam in subiecto. Probant id etiam exemplo habituum & actuum intellectus & voluntatis, qui in hisce facultatibus insunt.

3. Contraria sententia est Gregorii, 2. dist. 12. q. 3. a. 2. negantis unum accidens esse verum subiectum alterius cui revera insit. Præter autoritatem Aristotelis adducit hanc rationem: Nulla forma est principium patiendi aut recipiendi aliud, aliàs enim confunderetur munus formæ cum officio materiæ, materiæ enim est recipere & pati. Sed omne accidens est forma. B. nullum accidens est principium patiendi aut recipiendi aliud.

4. Autoritas autem Aristotelis est, 4. Met. 2. 14. ubi, *Accidens*, inquit, *non est accidentis accidens, nisi quia utrumque eidem accidit*. Quibus verbis negat Philosophus, nullam aliam ob causam accidens esse accidentis accidens, quàm ob eam, quod utrumque accidat alicui subiecto. At si unum accidens est alterius accidentis accidens, propterea quod unum alteri revera & immediate insit, eòq; mediante inest substantiæ, sequitur aliam esse causam cur accidentis sit accidens præter eam quæ à Philosopho assignata est.

5. Sed nescio, an istis Gregorius satis tueri se possit. Ad argumentum ejus respondetur majorem esse falsam, nam anima est forma. & tamen recipit in se habitus & actus intelligendi & volendi, neque per hoc confunduntur officia materiæ & formæ, quia id fit diverso respectu, anima enim est forma cor-

poris, sed est subiectum & principium receptivum non corporis, sed habituum & actuum. Ita non repugnat, superficiem esse formam, per quam substantia dicitur lata & longa, & simul materiam seu subiectum, respectu albedinis, nisi forsan alie obsterint rationes.

6. Quod attinet ad locum Aristotelis respondet Joannes de Rada, 4. sent. q. 11. a. 2. 1. Vocem, quia ibi non esse notam causæ, sed concomitantia, ut fit sensus, Non accidit accidens accidenti nisi quandoambo accidunt alteri. At in argumento, quod ex illo textu construximus, præsupponitur *quia* significare causam. 2. Resp. loqui ibi Aristotelem de accidentibus disparatis, hoc est, quæ quando unum de altero prædicatur faciunt prædicationem per accidens. Et hanc responsionem alii etiam inculcant, & est ad mentem Aristotelis, agit enim ibi de iis accidentibus, quorum unum alteri ita accidit, sicut album musco, at ex hisce fit tantum prædicatio per accidens, etiam ad de huiusmodi accidentibus verissimum, quod unum non accidat alteri, nisi quia utrumque accidit subiecto, sicut ex antea dictis manifestum est.

7. Quanquam etiam de iis quæ pro priori sententia proposita sunt, non immerito dubitatur. Præsupponitur enim 1. facultates animæ esse accidentia, & secundum rem à substantia distinctas, at id Gregorius, & multi alii non concedunt, videturq; ea sententia, quod facultates animæ sint secundum rem ipsam substantia animæ, altera longè probabilior; quæ quantitatem negat Gregorius secundum rem à substantia differre, & etsi differat, illud tamen exemplum non convincere multi putant; & qui l. Mendaci respondeat D. phys. 6. s. 2. suls. 2. apud ipsum videtur.

8. Videtur tamen exemplo modorum accidentium probari posse, aliquod accidens posse esse in alio tanquam in subiecto, verbi gratia, quantitas inesse, quod sic alicubi, sed nihil determinatum jam, sufficiat indicasse diversorum autorum sententias. Legantur autem citati loc. cit. & alii.

9. Solum ostendendum, quomodo si præsupponitur

tur illa sententia quam Durandus & Suarez defendunt, possit ista: e veritas nostræ regulæ: Dicimus duplex alienus accidentis subiectum esse posse, *ultimum, & propinquum*. Illud est ita subiectum ut id non sit in alio subiecto, huic tamen nihil repugnat alteri subiecto inesse. Unum accidens non est accidens alterius accidentis, tanquam subiecti ultimi. Est enim omne accidens in subiecto, ergo nullum accidens est subiectum ul imum alterius: præsupposito B. unum accidens esse in altero tanquam in subiecto, jecto, dicendum, id verum esse de subiecto propinquo, & non ultimo. At quando dicitur *accidentis non esse accidentis*, accipiendum est de subiecto ultimo.

REGULA VII.

In Deum non cadit accidens.

1. Conradus Vorstius, tract. de Deo & attrib. div. p. 109. non veretur scribere, in Deo esse aliud & aliud, videlicet subiectum & accidens, & paulò post, *Non sunt axiomata ista cuiusmodi quidem recepta sunt, scilicet: & omnimodò vera, In Deum non cadere compositionem, Nullum in Deo accidens esse, &c.*

2. Sed impia est ista sententia, ab eaque alii Theologi abhorrent. Sciendum autem sermonem esse de accidente predicamentali, & realiter distincto ab eo cuius est accidens, quo præsupposito ita argumentor: In quocunque est accidens, in eo est potentia passiva seu receptiva. In Deo non est ejusmodi potentia, ergo in Deo non est accidens. Major probatur, quia omne accidens inhaeret, & receptum est in eo cuius est accidens. Sed nihil potest in alio contineri seu recipi nisi habeat potentiam passivam seu receptivam, sicut ex terminis constat. Minor probatur, quia potentia passiva importat imperfectionem. At Deus cum sit ens infinite perfectum, nihil imperfectionis in se habere potest.

3. Dicit. De Deo prædicatur aliquid accidentaliter, E. in Deum cadit accidens. Antecedens probatur, quia Deus dicitur creator, dicitur cognosci & coli à creaturis: At ista sunt prædicata pertinentia ad 5. prædicabile, quod est accidens.

4. *Resp.* Paulò antè dictum est, axioma intelligi de accidente prædicamentali; certè Deo tribuere accidens prædicabile, quod de eo per denominationem extrinsecam dicitur, absurdum non est, quandoquidem hujusmodi accidens nullam importat imperfectionem, nullam efficit mutationem in eo: ut si accidens dicitur, nihil ipsi addit, nihil detrahit, sicut per hoc, quòd paries videri dicitur, quæ denominatio extrinseca est, paries non mutatur, neque quicquam perfectionis acquirit aut amittit. Jam cum Deus dicitur *creator*, aut *cognosci*, vel *coli à creatura*, non importatur aliquod accidens quod Deo inhereat, sed sunt istæ denominationes extrinsecæ à creatione vel à creatura, & à cognitione & cultu, quem ipsæ creaturæ exhibent, petunt.

5. Sed *infitas*: Sapiencia est accidens prædicamentale. Sapiencia est in Deo, ergò accidens prædicamentale est in Deo.

6. *Resp.* Major vera est de sapientia creaturarum, at sapientia quæ in Deo est, & per quam Deus dicitur *sapiens*, non est alicujus creaturæ sapientia, & huc pertinet illud Theologorum, Quæ in creaturis sunt accidentia, cum Deo attribuantur transcantia substantiam. Solutionem argumentorum Vorstii vide apud Albert. Grawernum, *disp. 1. quest. illustr. q. 9. & Becanum, p. 1. theol. schol. c. 11. q. 4. & 5.*

REGULA VIII.

Quod in uno est accidens, in alio non est substantia.

1. Si substantia sumatur latè pro cujusque rei essentia, & accidens pro prædicato quoddam est extræssentiam, aut ut pertinet ad quintum prædicabile: hoc quod in uno est accidens, in alio substantia esse potest, quia quod uni competit ita ut de essentia ejus non sit, sed prædicetur de eo, tanquam accidens quinti prædicabilis, id alterius rei essentia esse, & de eo essentialiter prædicari potest, quemadmodum scientia hominis accidens, geometriæ autem essentia est.

2. At si accidens pro eo sumatur, quod est in aliquo ex 9. prædicamentis accidentium, & substantia prout peculiare constituit prædicamentum, sic quod est accidens in uno non potest substantia esse in alio, & vice versâ: Quod testatur Aristoteles, 1. phys. 1. 26. his verbis, & γὰρ ἂν ἴα ἂλλο ὑπάρχον τὸ ἕν ὅ, per τὸ ἕν ὅ substantiam intelligit, & cum dicit, eam in alio non esse, substantiam accidens esse negat.

3. Alexandr. Aphrodisæum statuisse perhibent, qualitates primas in elementis, ut calorem in igne, frigus in aqua, substantiam seu formam substantialem; in mixtis verò accidentia esse, id ex nostra regula refutatur, & disputat contra eum Averroes, 5. phys. 1. 10. ubi inter alia sic loquitur, *Impossibile est ut aliquid in alio sit de aliquo prædicamento, & in alio de alio, ita quod calor sit in homine de qualitate, & in igne de substantia.*

4. Sed obstat quod *reg. præc.* dictum est, sapientiam esse in Deo substantiam, in creaturis accidens, & universam quæ in creaturis sunt accidentia, cum Deo attribuuntur in substantiam transire.

5. Resp. Sapientia non dicitur de sapientia Dei & hominum univocè, & secundum unum conceptum. In homine & perfectionem dicit & imperfectionem, in Deo tantum reperitur secundum id quod perfectionis est, remota qualibet imperfectione. Eadem ratio est aliorum quæ cum in creaturis sint accidentia, in Deo in substantiam transire, hoc est, substantia esse dicuntur, non enim de Deo & creaturis univocè prædicantur, at regula nostra de e loquitur, quod pluribus inest *univocè.*

REGULA IX.

Duo accidentia solo numero differentia non possunt esse in eodem subiecto.

1. Thomas, 2. 1. q. 85. a. 4. asserit, nec diversarum quidem specierum sub eodem genere (quod proculdubio de proximo intelligit) accidentia posse esse in eodem subiecto simul: ita enim ibi, *Impossibile est in*

quit, *idem subiectum perfici pluribus formis unius generis & diversarum specierum, sicut impossibile est quod idem corpus, secundum idem, coloratur diversis coloribus, vel figureretur diversis figuris.*

2. Verum isti sententia obstat, quod plures scientia specie differentes sub eodem genere & proximo in eodem intellectu simul existunt, sicut & plures virtutes morales ejusdem generis, diversarum vero specierum in eodem appetitu simul consistere certum est.

3. Nec satisfaciunt Thomistae, quando dicunt Thomam loqui de formis existentibus in actu completo (*quemodo quidem ipse etiam se explicat, q. 8. de verit. a. 14.*) duas autem scientias, vel duas virtutes morales existere in eadem potentia actu incompleto, quia sunt simul in actu primo, non in actu secundo, non enim possunt duarum scientiarum vel virtutum actus simul exercei.

5. Non inquam satisfaciunt, 1. Quia non potest reddi sufficiens ratio sententiae Thomae, nam quod ille eam probat exemplis colorum & figurarum, nihil agit, nam illa accidentia non possunt esse simul in eodem subiecto, non propterea quod specie differunt sub eodem genere, sed quia includunt aliquam oppositionem in ordine ad subiectum, semper enim duo colores opponuntur, aut tanquam extreme contrarii, aut sicut extremus & medius, aut sicut duo intermedii; figurae etiam includunt repugnantiam in situ, aut in rectitudine, seu obliquitate, aut in alia re simili: non est autem necesse omnia accidentia specie differentia habere huiusmodi oppositionem respectu subiecti.

5. Dico respectu subiecti, quia omnia accidentia diversarum specierum habent oppositionem inter se quatenus una de altera in abstracto saltem praedicari nequit, sicut Geometria & Arithmetica in uno quidem sunt homine, & unus idemque homo dici potest Arithmeticus & Geometra, & sic respectu subiecti non habent oppositionem, si tamen eas scientias a subiecto praescindam, & in se considerem, habent quandam oppositionem seu repugnantiam, nec de se invicem

invicem predicari possunt, non enim Geometria est Arithmetica.

6. I I. Quod dicunt, duo accidentia posse quidem *sine actu secundo* esse simul in eodem subiecto, non autem cum actu secundo, quia sci'. ipsi actus secundi non possunt esse simul in illi subiecto, simili modo eliditur, nam quod duo actus secundi non possunt simul esse in eodem, non est ex parte ipsorum, quod specie differant sub eodem genere; non enim est maior repugnantia in actibus, quod non possint esse in eodem, quam in ipsis habitibus, aut aliis accidentibus ejusdem generis, nec est ex parte potentiae receptivae, sed causa videtur referenda in virtutem activam, quae non potest simul illos actus efficere, sicut intellectus dum est occupatus in eliciendo actu ad quem ab uno habitu inclinatur, non potest exercere actum ad quem ab alio inclinatur.

7. I I I. Per hoc, quod accidens est in subiecto absque actu secundo, non recte dicitur esse in eo incompletè, cum actus secundus nihil faciat ad existentiam accidentis in subiecto, & complementum ejus. Vide Soarium, D. M. 5. / 9.

8. Sed hæc de accidentibus diversarum specierum, de illis ejusdem speciei quæ sunt, solòq; differunt numero, major est difficultas. Aristoteles, 5. Met. c. 10. 2. 15. in universum videretur negare accidentia hujusmodi in eodem subiecto simul esse posse, asserit enim ibi omnia illa specie differre, quæ cum in eadem ipsorum substantia sint, differentiam habeant.

9. I. Certum est, nec duas albedines posse esse simul in eadem charta aut alio subiecto, secundum eandem partem, neque duos calores in eodem igne, &c. Concessum est II. aliqua accidentia solo numero differant, in eodem esse subiecto. Nam species viles duorum hominum, v. g. Petri & Pauli, tantum numero differunt, sicut & ipsi Petrus & Paulus solo differunt numero, ambæ tamen simul sunt in eodem oculo, aliàs enim non posset idem homo eodem oculo utrumq; simul videre, ita quidem docent

in uno patre habente plures filios, esse plures relationes, ita ut aliâ relatione ad alium referatur filius; quæ autem neget, omnes illas relationes solo differre numero.

10. Verùm generalem hîc assignare aliquam & sufficientem distinctionem proponere & explicare, quoniam illa sint accidentia quæ solo numero differentia in eodem possint esse subiecto, & quæ non possint, res est perquam difficilis, & varii varia finxerunt, sed parùm satisfaciencia, quibus immorari jam non placeat; videantur apud Soarium, *apud l. c.* Nos reliquis omnibus præferendam judicamus ipsius Soarii sententiam, facit illæ duplicia accidentia solo differentia numero. Quædam præter distinctionem entitatum in reliquis omnibus habent *quandam similitudinem & convenientiam*, in munere videl. vel officio ad quod destinantur, & in quacunque habitudine ad quam dicunt, ut sunt duo calores, duæ albedines, & similia. Alia verò sunt, quæ licet in specifica ratione conveniant, & sub ea tantùm numero differant, *tantum tamen similitudinem inter se non habent*, sed differunt vel in munere vel in habitudine, ut duæ species Petri differunt numero priori modo, duæ autem species visibiles, scil. quarum una Petri, altera Pauli, differunt numero hoc posteriori modo, non enim tã similes inter se sunt sicut priores duæ, nam diversas habent habitudines ad objecta, & ad diversa ordinantur munera.

11. Accidentia prioris generis *non possunt multiplicari* in eodem subiecto, quæ verò sunt posterioris generis, *possunt*, idque probari potest inductione & exemplis allatis. Nec deest ratio diversitatis inter utraque accidentia, si enim accidentia omnino similia multiplicarentur in eodem subiecto, daretur aliquid superfluum & otiosum in natura, si verò sunt aliquo modo diversa, diversâsque habitudines participant, ut contingit in duabus speciebus visibilibus, quarum una Petrum altera Paulum repræsentat, in diversis item relationibus quibus idem pater refertur ad diversos filios, eorum multiplicatio non est omnino superflua & supervacanea. Quanquam quod relationes

atiner, multi affirmant, unicâ relatione unum patrem ad plures referri filios. Plures alias rationes pro sua distinctione proponit Suarez, qui etiam juxta eam explicat locum Aristotelis, 5. Met. 1. 15. dicens, non esse necesse, ut illud indicium diversitatis specificæ sit universale omnino de omnibus accidentibus, sed de his, quæ in individuo sunt perfectè similia.

12. Atque hætenus etiam disquisivimus, an duo accidentia solo numero differentia possint in eodem subjecto simul esse. Queritur ulterius, an successive possint. Dicuntur autem successive esse in eodem subjecto, quando subjectum idem priùs habuit unum accidens, & deinde illud amisit, acquisivit verò postea aliud ejusdem speciei. Defendimus affirmativam quæ communis est, & dicimus, non solum posse sed & actu esse duo accidentia ejusdem speciei specialissimæ (quod est dicere, solo numero differentia) in eodem subjecto succ. sive, sicut si aqua calida ponatur in loco frigido, calor ejus corrumpitur, quod si postea denuò igni admoveatur, denuò calor producur. Esse verò hos duos calores numero diversos, est communis sententia, & confirmari potest auctoritate ipsius Aristotelis, 2. de gener. & corrup. 1. ult. quamvis firmam aliquam pro hac sententia rationem asserre non ita facile sit. Sed non placet diutius hisce immorari, quæ ferè ex Soario descripsi mus, quia ille præ reliquis dextrè rem explicavit, neque melius quid jam occurrit.

REGULA X.

Unum numero accidens non potest esse in duobus subjectis.

1. Accidens esse vel non esse in duobus subjectis bifariam potest intelligi: 1. Ità ut illa *subjecta sint divisa*: ut duo homines, duæ chartæ: vel ut *non sint divisa*; & hoc iterum dupliciter, vel subalternata sunt illa subjecta, hoc est, accidens inest uni, mediante altero: vel non subalternata sunt, sed accidens inest utrique æquè primò, vel non æquè primò. Sciendum & hoc, regulam posse intelligi, vel quòd *subjectum* simul

*simul inſit, vel ſucceſſivè; & ſi ſucceſſivè, quòd ſub-
jectum utrumque ſit mediatum, vel immediatum.*

2. Quibus præmiſſis dico, 1. *Unum numero acci-
dens ſucceſſivè poteſt eſſe in duobus ſubjectis mediatis,
in immediatis non poteſt.* Prima pars concluſionis
patet de ſententia illorum, qui aſſerunt eadem nu-
mero accidentia manere in genito, quæ fuerunt in
corrupto, ſic enim cùm ex aqua aer generatur, ille
ipſe calor qui antea fuit in aqua, modò eſt in aere;
ſic & duæ ſpongiæ poſſunt eſſe ſucceſſivè ſubjectæ
juſdem numero humiditatis, ſi nimirum aquam ex
ſpongia exprimamus, & illâ ipſâ ſpongiam aliam im-
buamus, quòd autem illæ ſpongiæ rectè dicuntur ſub-
jecta humiditatis, indè patet, quòd utraq; ſpongia
dicitur humida ab illa aquæ humiditate, denomina-
tivè & accidentaliter; quòd etiam humiditas illa in
utraq; ſpongia eadem numero ſit, dubitari non po-
teſt, propterea quòd aqua, cui humiditas illa imme-
diatè ineſt, eadem numero eſt in illis, neque ulla pro-
babilis ratio in contrarium ſuppetit.

3. Hæc tamen exempla probant ſolùm, idem nu-
mero accidens poſſe ſucceſſivè eſſe in duobus ſub-
jectis mediatis, quæ ſcilicet mediante aliquâ ſubſtan-
tiâ ab accidente denominantur, aquæ enim & aeri
calor ineſt mediante materiâ primâ, cui immediatè
ineſt, & ſic ſubjectum, cui immediatè ineſt, eſt unum
numero, quia eadem eſt materia in aere, quæ antea
erat in aqua, ex qua aer genitus eſt. Similiter duæ
ſpongiæ denominantur humida, mediante aquâ, quæ
tanquam ſubjectum immediatum unum numero eſt
in utraq; ſpongia. In duobus ſubjectis immediatis,
nè ſucceſſivè quidem unum numero accidens eſſe po-
teſt, quæ eſt altera pars concluſionis; & ratio diver-
ſitatis eſt, quòd ſicut una numero ſubſtantia natura-
liter non exiſtit niſi unicâ ſubſiſtentiâ, ita etiam
unum numero accidens non exiſtit niſi unicâ
inherentiâ in ſubjecto, qualis enim & quanta fami-
liaritas & connexio inter ſubſtantiam & ſubſiſtenti-
am, talis & tanta intercedit inter accidens & inhe-
rentiam ejus in ſubjecto. Jam ſi eſſet idem numero
accidens

accidens successivè in duobus subiectis immediatè, existeret diversis inhaerentiis, quantum enim definit esse in subiecto, cui prius immediatè inerat, & in alio recipitur, destruitur etiam illa inhaerentia, quâ priori subiecto inerat, & nova, quæ cum altero recipitur, succedit. At si maximè sit in diversis subiectis immediatè, modò immediatè in uno inhaereat, non existit per novam inhaerentiam, qui cùm esset antè aquæ calor modò est calor aeris ex aqua geniti, utrique inest eadem inhaerentiâ, quia illis non aliâ inhaerentiâ inest quàm eâ quâ inest materiæ, inest autem materiæ existenti modò sub forma aeris eadem inhaerentiâ, quâ ipsi inerat cùm esset sub forma aquæ. Quòd ille calor erat antea aquæ calor, jam verò est aeris calor, vel quod eodem recidit, quòd mediatum subiectum ejus antea erat aqua, modò verò aer, non inde est, quasi calor in se novam acquisiverit inhaerentiam, sed quia materia novam acquisivit unionem cum forma aeris, cùm antea esset unita formæ aquæ.

4. Dico II. *Unum numero accidens potest esse simul in duobus subiectis inalternatis, h. e. ut uni inest immediatè, alteri mediante illo.* Cùm autem dupliciter subiecta hoc modo sese habere possint, vel ut unum in altero includatur, tanquam pars in toto, vel ut aliàs unum alteri inest. Priori modo conclusio nostra est omnino certa, sicut patet de anima & homine, quorum utrique inest eadem numero scientia, & idem actus intelligendi, sed homini mediante animâ, tanquam toti mediante parte, & aliàs accidens, quod parti inest immediatè, inest etiam toti per illam partem. Posteriori modo etiam veram esse putamus conclusionem: plerique enim asserunt, *qualitates sensibiles, v. g. albedinem, inesse primò quantitati, & mediante eâ ipsi substantiæ, cui quantitas tanquam accidens inest.* Ita si facultates animæ, ut intellectus & voluntas, sunt qualitates realiter ab anima distinctæ, scientia & actus ipsis inerunt mediatè, & iis mediantibus ipsi animæ substantiæ. Adduco iterum exemplum de spongia & aqua, quoniam præcedentia controversa sunt, inest humiditas aquæ immediatè, & spongiæ.

spongiæ mediante aquâ, dicitur tam sponsia quam aqua humida ab eadem numero humiditate. Quod si igitur *non esse* accipere velimus pro prædicari, nullum videtur amplius de exemplo quantitatis & substantiæ esse dubium, cum de utraque album accidentaliter prædicetur (*utraque enim prædicatio, Substantia est alba, Superficies est alba, est vera & accidentalis*) de uno mediante altero.

5. Dico III. *Idem numero accidens non potest esse simul in duobus subjectis divisis.* Argumentor ita: Quod est in divisis id ipsum est divisum. Sed unum accidens numero non est divisum. Ergo, non est in divisis. Major patet inductione. Lapis enim existens in hoc loco, & lapis existens in alio loco, sunt divisi, quia ipsa loca sunt divisa. Calor in hac aqua & calor in illa aqua sunt divisi & sejuncti, quia ipsæ aquæ sunt divise. Minorem præbo, quia *quod est divisum non est unum*, quia unitas consistit in indivisione, & per divisionem fiunt multa, at unum numero accidens utique unum est.

6. Dico IV. *Unum numero accidens non potest simul esse in duobus subjectis non divisis, aut unitis aquiliter;* h. e. ut utrique insit æquè primò & immediatè. Huic conclusioni obstare videtur quod Lutherani dicant, fidem importare simul cognitionem sive notitiam & fiduciam, quod si verum est, sequitur idem numero accidens in duobus subjectis esse primò & immediatè. Erit enim fides in intellectu & voluntate ut in subjectis, cum subjectum notitiæ intellectus sit, fiduciæ voluntas. At absurdum est unum numero accidens eo modo in diversis esse subjectis, quoniam quæ subjectis differunt, realiter differunt. Quam ob causam Pontificii, sicut Chemn. p. 2. loc. testatur, fidem nostram monstrum appellant & Chimæram.

7. Verùm ad accusationem hanc, facile est respondere. In regula enim nostra, & iis quæ hæcenus diximus, sermo est de subjecto, in quo accidens secundum se totum inest, secundum se totum accidens non potest esse in duobus subjectis, sed si accidens diversæ includat partes, quid mirum, si ratione diversarum partium in duobus

duobus & diversis subiectis insit. Est fides non unum simplex quid, sed *aggregativum quid ex notitia & fiducia*, quid absurdi, si ut notitia in intellectu, ut fiducia in voluntate subsistit.

8. Syllogismus ex data Pontificiorum ratione confectus erit huiusmodi: Quod à seipso realiter differt, est monstrum. Fides Lutheranorum à seipsa realiter differt. Ergo, Fides Lutheranorum est monstrum. Minor probatur, quia fides ipsorum differt subiectis, hoc est, est in diversis subiectis. At quæ subiectis differunt, realiter differunt.

9. Sed Resp. distinguendo Majorem: Quod à seipso, secundum se totum realiter differt, est monstrum, quod verò ratione unius partis differt ratione alterius partis realiter à seipso, non est monstrum. Nam quodlibet compositum secundum unam partem differt realiter à seipso secundum aliam partem, sicut homo ratione animæ differt realiter à seipso ratione corporis, corpus enim & anima realiter differunt. Ergo, & homo ratione animæ realiter differt à seipso, ratione corporis, & tamen nec homo nec alia composita monstra sunt. Jam minorem quod attinet, patet ex dictis, quomodo fides à seipsa realiter, & subiectivè differat, nempe non secundum se totam, sed ratione diversarum partium.

10. Notandum enim nos in duabus ultimis conclusionibus, sicut & in aliis, ut quod diximus, duo accidentia *solo numero differentia* non posse esse in eodem subiecto, locutos de eo quod naturaliter fieri potest, an per potentiam Dei absolutam contrarium possit accidere, jam non dispicimus.

REGULA XI.

Quæ easdem habent proprietates, eandem habent essentiam.

1. Diximus in præmio huius tituli, nos accidens ita accipere ut & proprium comprehendat, non igitur abs re fuerit, si unum atque alterum de proprio axioma proposuerimus. Est autem ratio præsentis axiomatis ea, quod *proprietates fluunt ab essentia*, vel

vel secundum rem idem sunt cum essentia, & cum ea circa ullam controversiam reciprocantur.

2. Abutuntur eo Calviniani contra Lutheranos, quando sic argumentantur: Quæcunque habent easdem proprietates, ille habent eandem etiam essentiam, sed si in Christo proprietates divinæ naturæ sunt communicatæ humanæ naturæ, duæ illæ naturæ habebunt easdem proprietates. E. Si proprietates divinæ naturæ sunt communicatæ humanæ, illæ duæ naturæ eandem habebunt essentiam, quod est Euzychianum.

3. Resp. Negando minorem, quia aliud est, aliquid alicui revera competere, & de eo revera prædicari; aliud, aliquid alicujus esse proprietatem: vel aliud est, aliquid habere aliquid; aliud, aliquid habere aliquid, tanquam proprietatem. Quod divinæ naturæ proprietates communicatæ sunt humanæ naturæ, per hoc humana natura habet eas proprietates, h. e. proprietates divinæ ipsi revera competunt, & de ea prædicantur, sed per hoc non fiunt humanæ naturæ proprietates; & ratio est, quia proprium sive proprietas ei cuius est proprietas competit per se: At divinæ naturæ proprietates non competunt humanæ naturæ per se, sed per aliud, nempe per divinam naturam τὸ λόγῳ, cui est unita, & prædicantur de ea non per modum quæti, sed quinti prædicabilis.

4. Dicis: Humana natura habet proprietates divinæ naturæ, E. Divina & humana natura habent easdem proprietates.

5. Resp. Negando consequentiam, quia ad veritatem antecedentis sufficit quod proprietates divinæ naturæ revera competant humanæ naturæ, & de ea revera prædicentur, at consequens id importat, quod proprietates divinæ naturæ sint proprietates humanæ naturæ: si quis hoc modo argumentaretur, Homo habet proprietates animalis. E. Homo & animal habent easdem proprietates, negarem consequentiam, & pro satis perspicui, antecedens verum, consequens esse falsum. Et si enim homo habet proprietates animalis, quod negari non potest, non tamen eadem

sunt proprietates hominis & animalis, quoniam proprietates animalis etiam insunt brutis, quibus proprietates hominis non competunt. Quod si non sunt eadem proprietates hominis & animalis, Ergo homo & animal non habent easdem proprietates.

6. Quod si quis maiorem propositionem, & regulam nostram ita limitare velit, *Qua habens easdem proprietates tanquam proprietates*, id est, ita ut sint utriusque eorum proprietates, *illa eandem habens essentiam*, quo quidem modo minor falsa est, sicut ex dictis constat, non repugnabimus.

REGULA. XII.

Æquivoca non habent proprietates.

1. Ratio est, quia proprietates præsupponunt essentiam, eamque indivisibili nexu sequuntur: Quæcunque ergo non habent essentiam, nec proprietates habent. Sed æquivoca non habent essentiam. Et nec proprietates. Minor pater ex natura æquivocorum, quoniam nimirum non habent unam essentiam, quemadmodum animal quoddam & fidus, ut significatur nomine *leonis*, unam essentiam non habent. Et non habent essentiam, quia quod non est una essentia, non est essentia.

2. Hoc principio probant Scotistæ ens, ut est commune Deo & creaturis, substantiæ & accidenti, non esse æquivocum, quia nimirum in hac communitate habet proprietates, quæ dicuntur esse unum, verum, bonum, Deoque & creaturis, substantiæ & accidenti, competunt.

3. *Dicitur*: Æquivoca habent essentiam, quia hæc est eorum essentia, quod eorum nomen solum commune sit, ratio vero essentia diversa; quæ essentia est una & communis omnibus æquivocis, & confirmatur ex S. r. ubi diximus, minorem patere ex natura æquivocorum, ubi natura sumitur pro essentia.

4. *Resp.* De æquivocis dupliciter loqui possumus: 1. Quantum ad *materiales*, seu substrata notioni quæ dicuntur æquivoca, qualia sunt animal quoddam,
8c

& quoddam sidus respectu nominis *Leo*, & animal quoddam & mons quidam respectu vocis *Taurus*, & hoc modo æquivoca nec essentiam habent nec proprietates. 2. Quantum ad *formale*, per quod aliqua dicuntur æquivoca, & hoc modo habent eandem naturam & essentiam quod probat S. 3. Sed hæc ratione, æquivoca non sunt æquivoca, nam cum dico, Animal quoddam & quoddam sidus respectu nominis *Leo*, sunt æquivoca; & animal quoddam & mons quidam respectu nominis *Tauri*, sunt æquivoca, & sic de aliis, vox hæc *æquivoca* non tribuitur illis æquivocè, & in diversâ significatione, sed in eadem, estque illorum, quantum sumuntur respectu hujus vocis *æquivoca*, eadem ratio & essentia.

REGULA XIII.

Accidentia quinti prædicabilis primò & immediatè competunt individuis, & secundariò, seu eorum interventu, speciebus sive universalibus: Contrà, propria primò & immediatè speciebus, seu universalibus; secundariò singularibus seu individuis competunt.

1. *Accidentia propriè fluunt ab ipsa essentia*, & ratio cur alicui aliqua proprietas conveniat, est ipsa essentia. Quia verò essentia abstrahitur ab ipsis singularibus & individuis, & sic abstracta est singularis, idèò propria dicuntur primò & immediatè competere universalibus seu speciebus, individuis autem seu singularibus ex consequenti, seu ratione specierum, propterea nimirum, quia sub speciebus continentur, ut si quæram, Cur Petrus sit *ἄνθρωπος*, respondetur, quia est homo, vel quia est animal rationale, & quia homo & animal rationale universalia sunt, idèò *ἄνθρωπος* primò universalis, nempe speciei, quæ est homo, ex consequenti verò Petro etiam, & aliis individuis hominibus attribuitur.

2. Quantum verò ad accidentia quinti prædicabilis, quia non habent necessariam connexionem cum essentia, nec ab ea fluunt, sed convenient rebus propter

ter alias causas, & propter earum actiones, actiones sunt verò in singularibus, sicut suprà ex 1. Met. c. 1. audivimus, idè conveniunt primò singularibus, & per ea speciebus & aliis universalibus, quod testatur Philosophus 1. c. his verbis, *Non curat medicus hominem nisi per accidens: sed Calliam, aut Socratem, aut quempiam alium cui accidet, ut homo sit.*

3. Exeipienda tamen hic erunt, quod & Conimbricenses in c. 6. Isig. Porphy. notant, predicata accidentalialia quæ important denominationem extrinsecam ab actu intellectûs, qualia sunt intelligi, esse genus, speciem, & huiusmodi, hæc enim tantùm abest ut primò singularibus conveniant, ut quædam eorum ipsis planè non conveniant. Ratio autem exceptionis est, quod actio intellectûs non est determinata & restricta ad singularia.

REGULA XIV.

Quorum sunt diversæ naturæ, eorum etiam diversæ sunt proprietates, & vice versâ.

1. Eadem est ratio quæ præcedentium, quòd scilicet cuilibet naturæ suæ respondent proprietates naturæ, inter quas & naturam ipsam necessaria est connexio & reciprocatio, ita quia aqua & ignis, homo item & leo, diversas habent naturas, idè etiam diversas proprietates obtinent, & vice versâ.

2. Potest exinde specialius axioma sic formari, *In quocunque dua manent natura post unionem integrè & inconfusè, in eodem etiam integra manent utriusq; natura proprietates* alioquin enim maneret natura in aliquo sine suis proprietatibus. Hinc probatur in Christo duas esse voluntates, cum enim proprietas naturæ intellectualis sit voluntas, & verò in Christo dentur duæ & diversæ naturæ intellectuales, divina nimirum & humana, duas & diversas quoque in eo esse voluntates.

3. Dicitur: Natura & proprietates ejus differunt realiter, quid igitur absurdi, si per miraculum seu potentiam Dei absolutam conservetur natura sine suis proprietatibus?

Resp.

Resp. Antecedens si non est universaliter falsum, certe non est universaliter verum. Proprietas quantitatis est divisibilitas, quæ secundum rem est ipsa quantitas; proprietates seu attributa Dei sunt nihil aliud secundum rem, quàm ipse Deus, & intellectum & voluntatem secundum rem idem cum anima esse, celebratissimorum autorum est sen-entia, sine huiusmodi propriis seu attributis nè per potentiam divinam natura ipsa esse poterit, cum ita aperta sequatur contradictio: Hoc enim ipso, quòd aliquid sine aliquo in rerum natura esse potest, ab eo realiter differt. Quòd si aliqua proprietas realiter ab essentia seu natura differat, saltem naturaliter sine ea naturam esse non posse, certum & concessum est; quicquid sit de potentia Dei absoluta. Poterat hæc regula unum cum præcedenti II. commodè etiam ad sequentem referri titulum.

TIT. XV. continens REG. V.
circa doctrinam

Comparatorum.

ARistoteles, I. top. c. 5. ad pro-blemata accidentis refert ea, quæ præceduntur per quandam comparisonem. Unde cum t. 2. explicasset locos accidentis simplicis, statim in tertio subjungit eos, qui concernunt accidens comparatum. Nos iisdem insistentes vestigiis post regulas ad doctrinam accidentis pertinentes, addu-

gemus

cemus titulum de comparatis. Quanquam certè non illa proponemus, quæ Aristoteles nobis in tertio libro reliquit, sed alia quadam eaque paucissima hic trademus. Ex iis, quæ Philosophus l. 2. explicavit, nonnulla inferius in tit. de perfecto & imperfecto, bono & malo, videbimus; reliqua apud ipsum legantur.

REGULA I.

Sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximè ad maximè.

1. Vel *Sicut se habet positivus ad positivum, ita comparativus ad comparativum, & superlativus ad superlativum, & vice versâ. v. g. bonum est expetendum, B. magis bonum magis expetendum, & maximè bonum maximè expetendum.*

2. Antonius Trompeta apud Cajetanum de ente & essentia, in *proem. q. I.* pro sententia Scoti, quod nimirum id quod primò ab intellectu cognoscitur, sit species specialissima, ita argumentatur: Id universale priùs cognoscitur ab intellectu cujus singulare fortius movet sensum. Sed singulare speciei specialissimæ fortius movet sensum. E. species specialissima priùs cognoscitur ab intellectu. Major patet, quia cognitio nostra intellectualis ex sensibus oritur. Minorem probat: Singulare movet sensum, Ergò maximè singulare maximè movet sensum. Sed singulare speciei specialissimæ est maximè singulare. Consequentia probatur, quia ut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, &c.

3. Respondet Cajetanus minorem esse falsam, quod probationem ejus attinet, negat consequentiam, propterea quod juxta Thomam illa regula topica,

pica, ut se habet simpliciter, &c. cui innititur illa consequentia, non valet, nisi predicatum subiecto conveniat per se, & secundum quod ipsum, jam singulare, ut ait, non movet sensum secundum quod est singulare, ut hic color non movet sensum secundum quod est hic, sed secundum quod est color. Quae responsio videtur stabiliri hoc argumento: Quoddam dulce est album, ut lac, nec tamen magis dulce est magis album, nec dulcissimum albiissimum; ubi album de dulci non secundum quod dulce, sed per accidens praedicatur. In exemplo autem §. 1. proposito, predicatum nempe expectandum, competit bono per se, & quantum est bonum.

4. Fonseca, l. 7. instit. c. 30. Regulam nostram et Aristotele proponit illis verbis, & sequentibus explicat: Si incrementum praedicati sequitur incrementum subiecti, predicatum sequetur subiectum; quod si incrementum non sequetur incrementum, nec predicatum sequetur subiectum, ut si major virtus est melior, aut maxima optima, virtus utique est bona; est enim paratio: Quod si major non esset melior, aut maxima optima, nec virtus omnimodo est bona, sunt enim & haec paria. Reciprocatur etiam hoc pronuntiatum in hunc modum. Si predicatum sequetur subiectum, incrementum praedicati, sequitur incrementum subiecti, quod si predicatum non sequitur subiectum, nec incrementum sequetur incrementum. Quod quidem sic efferi solet, Ut simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis, & maximum ad maximum se habet, ut si facere injuriam est malum, majorem facere prius erit, & maximum pessimum.

5. Et paulò post ita pergit, Verum tam pronuntiatum quàm ejus reciprocatio intelliguntur ab illis qui praedicantur per se, alioquin non usquequaque verum continent. Non enim rectè dixeris, Major vini usus est pejor, aut maximus pessimus, igitur usus vini est malus; nec item, Exercitatio corporis est bona. Ergo major melior, & maxima optima. Causa est, quia nec major usus vini per se competit, ut sit pejor, aut maximus, ut sit pessimus: nec exercitatio corporis est per se bona, sed per accidens; alioquin omnis exercitatio corporis esset bona, & omnis vini usus malus. Hae Fonseca.

R 20114

REGULA II.

In quibus datur magis & minus tale, in iis datur maxime & summe tale.

1. In hac propositione fundatur argumentum Aristotelis quo 10. Met. c.6. probat dari aliquam maximam differentiam, quam contrarietatem appellat, nempe in iis quæ differunt, aliqua magis, aliqua minus differunt, Ergò, dantur quæ maxime differunt. Ita quia datur magis & minus calidum, datur aliquid quod sit maxime calidum; & datur magis & minus bonum, Ergò, datur etiam summum bonum. Alii ita enunciant, *Magis tale & minus tale dicuntur per relationem ad aliquid quod est summe tale.*

2. Sed obijcitur: Si dato magis & minus tali, datur summe tale, sequitur cum detur majus & minus malum, dari quoque summum malum, quod absurdum.

3. Respondet Durandus, 1. dist. 2. q. 1. Cum dicitur, quod magis & minus tale dicuntur per relationem ad aliquid quod summe tale dicendum, quod habet solum veritatem in effectibus positivis, non autem in privativis, cujus ratio est, quia unumquodque reducitur in causam suam, sicut ab ea procedit, effectus autem positivi habent causam positivam & positivè influentem, & ideo positivè reducuntur in eam, & propter hoc, ubi est magis & minus positivè dictum, oportet aliquid summe dari tale: privativa autem non habent causam positivam & influentem, sed magis deficientem, & ideo non positivè reducuntur in causam positivè influentem, ita ut sit aliquid summe privativum, quod in sua influencia causet alia privativa, sed reducuntur in causam positivam non à qua fiant per se, sed quæ potuit deficere & deficit, & ideo malum cum dicat privationem non arguit aliquod summe malum, à quo causetur, sed tantum arguit esse bonum, quod potuit plus vel minus deficere.

REGULA III.

A comparativo ad positivum affirmativè V. C.

1. Sed obstat, quod rectè dico, aquam esse leviolem terrâ,

terrâ, nec tamen verum est quod levis sit, sic & simplex furtû melius est sacrilegio, nec tamen est bonû.

2. Sciendum *comparativum* dupliciter sumitur. *Proprie*, prout exponitur per suum positivum, cum adverbio *magis*, & sic levius idem est quod magis leve, & melius quod magis bonum, & hoc modo à comparativo ad positivum affirmativè V. C. ut eruditio est melior divitiis, i. e. magis bona. Ergò, est bona. Terra est gravior aquâ. Ergò, est gravis. 2. *Improprie*, ut exponitur per oppositum sui positivi cum adverbio *minùs*, & sic levius idem est quod minùs grave, & melius quod minùs malum; & hoc modo à comparativo ad positivum *non valet consequentia*, sicut S. *prac.* probat.

REGULA IV.

A positivo ad comparativum, negativè tantum V. C.

1. Ut, Non est bonus. Ergò, non est melior hoc vel illo. Non est leve. Ergò, non est levius hoc vel illo.

2. Adhibenda tamen eadem est distinctio & cautela quæ in *reg. prac.* Vera enim est regula de comparativo *proprie* sumpto, & ut importat positivum cum adverbio *magis*, sed non est vera, si comparativus importet oppositum sui positivi cum adverbio *minùs*, non enim sequitur, Aqua non est levis. Ergò, non est levior terrâ. Furtum non est bonum. Ergò, non est melius sacrilegio, si sumatur *levius* pro minùs gravi, & *melius* pro minùs malo.

REGULA V.

Par parium est ratio.

1. Sive quod valet in uno parium, valet etiam in altero, & quod in uno non valet, nec in altero valet. Intelliguntur autem per *paria* commodissimè hæc quæ sunt æquè probabilia. Vult igitur id propositio, quod si unum eorum quæ æquè probabilia sunt verum est, etiam alterum verum erit.

2. Scotistæ statuunt, attributa divina formaliter ex natura rei distingui tum inter se, tum ab ipsa essentia divina, & cum obijciatur, ex hac sententiâ sequi,

in Deo esse compositionem aliquam, respondent, ex distinctione reali inferri quidem compositionem, sed non ex distinctione formali ex natura rei, & hanc distinctionem posse stare cum summa simplicitate.

4. Contra hanc sententiam possumus uti presenti principio : Si ex compositione reali inferatur compositio realis, (etiam ex distinctione formali ex natura rei, inferatur compositio formalis ex natura rei. Sed prius verum est, assertentibus & concedentibus ipsis Scotistis, Ergo, & posterius. Consequentia est manifesta, quia antecedens & consequens sunt paria, sicut enim se habet distinctio realis ad compositionem realem, ita se habet distinctio formalis ex natura rei ad compositionem formalem ex natura rei, quemadmodum quilibet intelligit. Si igitur ex illa distinctione inferatur realis compositio, Ergo, ex hac etiam inferatur compositio formalis ex natura.

TIT. XVI. continens R E G. 1X.

circa doctrinam

Ejusdem, diversi, & distinctionis.

ANtequam iis, quae ad unum pertinent, valedicamus, & ad alia progressum faciamus, exhibendus erit Titulus de Identitate & Diversitate, quò & Distinctio pertinet. Nam identitas est quaedam unitas, ut habet Aristoteles, 5. Metaph. c. 9. t. 16. Diversitas autem identitati opponitur, & quia multa, & notatu dignissima

sima de oppositis occurrunt regula, oppositio verò sub diversitate comprehenditur, ideo huic titulo regulas de oppositis subjungemus. Esto jam

REGULA I.

Identitas major præsupponit minorem.

1. Tribus modis dicit Aristoteles, 1. *top. c. 6.* aliqua dici eadem, numero nimirum, ut vestis & indumentum, Marcus Tullius & Cicero. Specie, ut Socrates & Callias. Genere, ut homo & leo. Sed 5. *Metaph. c. 6. s. 12.* præter hos modos ponit quartum, quo aliqua dicuntur unum vel idem analogiâ, quorum scilicet quippiam sic se habet ad aliquid, sicut aliud ad aliud, ut fons & cor, sicut se habet fons ad amnem, cor ad animal.

2. Neque in hoc inconstantia aut contradictionis arguendus est Aristoteles, quodd scilicet uno in loco plures modos unius vel ejusdem constituit, quam in altero, quia expressè cit. 6. *top.* inquit se à se videri, seu rudi Minervâ, genera ejusdem proponere.

3. Est autem sensus regula, Omnia quæ eadem numero sunt, eadem esse specie, & quæ eadem specie, eadem etiam eadem esse, & quæ genere eadem, analogiâ quoque eadem esse, & per consequens, quæ numero eadem sunt, etiam genere & analogiâ, & quæ eadem specie, etiam analogiâ eadem esse, non tamen vice versâ. Non enim omnia quæ specie eadem sunt, numero eadem sunt, ut patet de Petro & Paulo, qui specie idem sunt, numero autem differunt, neque omnia quæ genere eadem sunt, specie quoque conveniunt, ut leo & homo, neque omnia quæ analogiâ eadem sunt, genere eadem sunt, ut fons & cor.

4. Proponit istam doctrinam clarissimè Philosophus cit. 1. 12. l. 5. *Met.* his verbis, Semper autem posteriora sequuntur priora v. g. quacunque numero unum sunt, ea omnia & specie unum sunt, quæ autem specie

non omnia numero, ſed genere unum omnia quacunque & ſpecie, quacunque vero ſunt unum genere non omnia ſpecie ſed analogiâ, qua autem analogiâ unum, non omnia etiam genere. Maxima igitur identitas eſt numerica quod & Ariſtoteles, c. 6. l. 1. Top. teſtatur, minor eſt ſpecifica, adhuc minor generica, minima omnium illa quæ eſt κατ' ἀναλογίαν.

5. Verùm hîc ſeſe offerunt nonnullæ difficultates. I. quod aliquid poteſt eſſe numero unum, quod non ſit unum ſpecie, quod aperte teſtatur Ariſtoteles, 1. phyſ. 2. 60. ubi dicit, id quod in generatione ſubjicitur eſſi unum numero eſt, ſpecie tamen non eſſe unum, ut, cum ex ἀνδρῶν aut homine ἀνδρῶν ſit μῦθος, idem numero ſunt, hic homo & hic ἀνθρωπος, nec tamen idem ſunt ſpecie, quia non ſunt idem ratione ſeu eſſentiâ. hominis enim & ἀνδρῶν eſſentia eſt diverſa, ut ait Ariſtoteles.

6. II. Deus eſt actus purus, vel ens per eſſentiâ ſunt idem numero: ſignificatur enim his vocibus eadem individua res & idem ſingulare, at ſingulare exponitur, quod eſt unum numero 3. Metaph. 3. 2. 14. & tamen nec genere nec ſpecie idem ſunt, ſpecie enim eadem ſunt, quæ ſub eadem ſpecie continentur, & genere eadem, quæ ſub eodem genere. At Deus juxta communem ſententiam ſub nullo eſt genere, & per conſequens ſub nulla etiam ſpecie.

7. III. Id quod aſſerit Ariſtoteles, Quacunque unum genere ſunt (& per conſequens etiam ea, quæ ſunt unum ſpecie & unum numero) eſſe unum analogiâ, verum eſſe non videtur. Nam Petrus & Paulus, qui idem ſpecie & ex conſequente idem genere ſunt, non videntur eſſe unum analogiâ; Quæ enim inter eos intercedat analogiâ? & res clariffima eſt in iis quæ ſunt idem numero: Quæ enim inter Marcum Tullium & Ciceronem (quæ voces ſynonymæ ſunt & idem numero, imò planè & ſimpliciter idem ſignificant) interveniat analogiâ?

8. Ad I. poteſt responderi, hunc hominem & ἀνδρῶν, vel hunc ἀνθρωπον, intelligendo eundem hominem, eſſe unum numero, quantum ad materiale, ſci i-

cet id quod significatur in recto, atque sic etiam unum esse specie, quod enim utroque termino hic homo & hic *ἀνθρωπος* significatur, in recto est hic homo, verbi gratia, Therfides. At hic vel ille homo, verbi gratia, Therfides, utique est ejusdem essentia, & sub homine tanquam specie specialissima comprehenditur. At quantum ad formale non sunt ejusdem speciei, quia alia est essentia hominis, alia *ἀνθρώπου*, ut *ἀνθρώπου* est, seu ipsius *ἀνθρώπου*, h. e. ignorantia, per quam aliquis est formaliter *ἀνθρώπου*, hanc autem ratione, ne unum quidem numero videntur, quia non sunt idem numero homo & ignorantia Musici.

9. Javellus, in comp. log. tract. 4. c. 2. identitatem maximam seu numericam constituit duplicem, *essentialem*, qualem dicit esse inter synonyma, ut Marcum Tullium & Ciceronem; & *accidentalem*, qualem esse statuit, cum idem significatur duobus nominibus, quorum unum substantiam significat, alterum proprium vel accidens ejus, ut si dicam, Hic homo, hoc visibile, & hoc album & eundem intelligam, que distinctio certe fundamentum habet in ipso Aristotele, qui cit. cap. 6. l. 1. top. Solet autem, inquit, & hoc, nempe idem numero, multis modis dici; & maxime proprie quidem, & 1. Quando nomine aut definitione idem dicuntur, ut indumentum & vestimentum, nec non animal pedestre bipes & homo. 2. Cum proprio idem dicitur, ut scientia susceptivum, & homo, item, quod natura sursum fertur, & ignis. 3. Cum ratione accidentium, ut sedens vel Musicum, & Socrates, hac enim omnia idem numero significant. Sic Aristoteles. Primum modum identitatis vocat Javellus *essentialem*, secundum & tertium, *accidentalem*.

10. Respondet igitur jam Javellus, identitatem numericam presupponere reliquas, si sit essentialis, hoc est, quando idem numero dicitur *κατὰ τὴν οὐσίαν*, nempe nomine aut definitione, ut rectus & indumentum, homo & animal pedestre bipes, non solum idem numero sunt, sed & specie & genere, ut patet. At si sit accidentalis, h. e. cum idem numero dicitur proprio aut secundum accidens, tunc id non necesse esse, id quod probat §. 5.

11. Scarius in annotationibus dicit, illa esse unum numero, non secundum se, sed secundum accidens, quantum nimirum in Socrate eodem, sedens vel mulierum reperitur. Unde si in Socrate sunt per accidens unum numero, per accidens esse unum & specie & genere & proportionem respectu individui subiecti, in quo sunt, cui conveniat & species, & genus, & analogia quædam.

12. Ad II. ut respondeam, puto dici posse duplex esse individuum, vel singulare, seu unum numero: quoddam collocatum est sub specie aliqua, & per consequens sub genere aliquo, ut Petrus, Bucephalus; quoddam non continetur sub specie, & per consequens, nec sub genere, ut Deus. Quæ diversitas non occurrit inter genus & speciem. Genus enim esse non potest nisi sub se habeat speciem, & species non potest esse nisi sub genere; quod de specie subiectioni manifestum est, & ratio diversitatis ea est, quod genus, & species (subiectionis) sunt correlata. At individuum, singulare, unum numero sunt voces absolute nec important formaliter relationem ad speciem aut genus. Ex qua doctrina sequitur, non posse esse aliqua idem specie quæ non sint idem genere, cum enim idem specie sint quæ continentur sub eadem specie, omnis verò species continetur sub aliquo genere, fieri non potest, ut aliquid sub eadem contineatur specie, quin sub eodem quoque genere contineatur. Potest fieri, ut aliqua sint idem numero essentialiter, nec tamen idem specie sit aliquod singulare: seu, idem numero est, quod non continetur sub specie ex terminis patet; posse esse aliqua numero idem, etiam essentialiter, ut Deus, & actus purus, seu ens per essentiam, quæ non sint idem specie. Limitanda igitur erit regula, *Idemitas numerica essentialis præsupponit specificam*, seu quæ sunt idem numero essentialiter sunt eadem specie, nisi res significata per nomina sit singulare, seu unum numero, sub nulla specie contentum, hæc mea est, salvo aliorum iudicio, responsio.

13. Quod si cui placeat respondere, quæ idem numero sunt essentialiter idem esse specie, vel possit id,

scilicet formaliter, quia scilicet sub una continentur specie; vel *negativè*, quia scilicet non continentur sub diversis speciebus, seu quia non differunt specie, quâ ratione Deus & actus purus seu ens per essentialitatem sunt idem specie, non autem specie differunt, hoc est, non sunt sub diversis speciebus, illi per me id facere licebit.

14. Quântum ad III. omnino arbitror, non omnes alios modos identitatis præsupponere eum, qui est *κατ' ἀναλογίαν*, quod vel in iis, quæ numero idem sunt manifestum est. Non enim est identitas analogica, nisi inter duas diversas res in ordine ad alias duas res, in hoc scilicet consistens, quod hæc res ad illam ita se habet sicut alia ad aliam. At in identitate numerica, imprimis quâ est idem numero, essentialiter non sunt duæ res sed una simpliciter & nullâ ratione à se differens.

15. Verum in loco Aristotelis non levis, meo iudicio, est difficultas. Fonseca in illum textum plures affert responsiones, quarum duæ si non satisfaciunt, nescio quid dicendum sit. Prima est, quod cum Aristoteles tradit, omnia ea, quæ sunt genere, & per consequens, etiam omnia ea quæ sunt specie & numero idem, esse unum analogiâ, sensum esse, negativum diversitatis analogicæ, quod dictum sit, non esse diversa secundum analogiam, quem exponendi modum etiam §. 3. adduximus, nec parum est usitatus apud autores. Altera est ea, quæ cum aliquo sunt idem numero vel specie vel genere, esse etiam analogicè eadem cum aliquo, licet non cum eodem, cum quo dicuntur scilicet idem numero vel specie vel genere. Vult nimirum hoc quod licet v. g. inter Ciceronem & Marcum Tullium, qui idem numero sunt, nulla intercedat analogia, cum significatum horum nominum planè sit idem, Ciceroni tamen cum alio intercedere aliquam analogiam. Quæ tamen responsio dura, neque instituto Aristotelis consentanea Fonseca videtur, eam tamen innui à Scario in verbis supra citatis existimo. Alias responsiones, & inter eas etiam illam quam Scavius in indioe locupletissimo proponit,

proponit, quæ mihi non probantur, adducere & examinare tempus non permittit.

REGULA II.

Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.

1. Elicitur hoc axioma ex 3. phys. c. 10. eoque abutuntur Anti-Trinitarii ad distinctionem realem personarum in divinitate improbandam. Cum enim tres personæ realiter sint idem essentiæ divinæ, sequitur, eas etiam realiter idem inter se esse. Thomistæ id etiam usurpant contra Scotum & Nominales non distinguentes realiter potentias animæ ab ipsa anima. Si enim aiunt, potentia anima sunt idem uni tertio, nempe ipsi anima substantia, sequitur, eas quoque easdem esse inter se & per consequens inter se non distinguî.

2. Varii varias excogitarunt hujus regulæ explanationes & limitationes, nos breviores sumus. Thomas, p. I. q. 28. a. 3. dicit, eam valere in iis, quæ sunt eadem uni tertio re & ratione, quod & Capreolus sequitur, 1. diff. 2. q. 3. a. 1. & certè hic sensus fundamentum habet in cit. 2. 18. l. 3. phys. ibi enim probaturus Aristoteles, motum esse actum entis in potentia, non quantum actu est, sed quantum potentia est, docet, cum subiectum motus sit & actu & potentia, sicut verbi gratia, æs ex quo statua fieri potest actu æs est, & potentia statua, non item esse *τὸ πρὸς λόγον, ratio*, scilicet formaliter, subiectum motus, verbi gratia, æs actu esse æs, & potentia esse statuam, quod ut demonstrat, sumit exemplum à contrariis: Ponamus subiectum morbi & sanitatis esse sanguinem, statuit Aristoteles non esse ratione idem, sanguinem actu esse, & potentia valere, nam aliàs etiam idem esset, actu esse sanguinem, & potentia agrotare, cum sit par ratio. Probat autem quod potentia valere, & potentia agrotare non sint idem ratione cum hoc tertio, quod est sanguinem actu esse, quia aliàs essent eadem inter se ratione (at certè non sunt ratione eadem inter se potentia valere & potentia agrotare, aliàs enim

nim valere & agrotare rationis idem essent) quæ consequentia non aliunde nisi ex axioma nostro rebus habet. Nempe quæcunque sunt eadem ratione uni tertio, sunt quoque ratione inter se eadem.

3. Sunt, qui sensum istum rejiciant, propterea quod hoc axioma sit fundamentum consequentiae Syllogisticae quantum nimirum velit, quod quando duo extrema conjungantur uni tertio, nempe termino medio (*in præmissis*) tunc etiam inter se (*in conclusionem*) sint conjungenda. At si, *inquunt*, principium istud loquitur de iis quæ re & ratione uni tertio idem sunt, tunc non distinguerentur tres termini in Syllogismo, sed semper idem inferretur ex eodem.

4. Nos dicimus, regulam hanc utiq; veram esse de iis, quæ re & ratione eadem sunt uni tertio, id quod clarè discursus ex Aristotele de luctus ostendit, sed non solum: extendit enim etiam ad ea quæ alio modo, & plus quàm ratione uni tertio eadem sunt; quod plus probat §. 3. ratio adducta, etsi ponatur, cum esse principium consequentiae syllogisticae, certè, quia aliquem Theologum & Philosophum esse, sunt idem uni tertio, nempe Gabrieli, ponitur enim Gabrielem simul Philosophum & Theologum esse, idem inter se idem sunt, ita ut dici possit, quidam Philosophus est Theologus, ubi certum est, Philosophum esse & Theologum non ratione sed re solùm & subiecto idem esse cum Gabrie'e, quam ob causam & Philosophus & Theologus non ratione & conceptu, sed re solùm inter se idem sunt.

5. Unde rectè Suarez *disp. Met. 7. s. 3. n. 8.* scribit, illud axioma, Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, intelligendum esse cum *proportionibus*, nam si sunt eadem re uni tertio, simili modo erunt eadem rei inter se, potest autem ratione diversa. Si autem re & ratione sint uni tertio eadem, erunt eodem modo eadem inter se, quamvis id non sit ad palatum Cajetani, *ad cit. loc. Thomæ.*

6. Ceterum vulgata explicatio est, requiri ad veritatem regulæ, ut aliqua sint eadem uni tertio *singulari*, nam fieri posse ut aliqua idem sint uni tertio

universali, nec tamen inter se sint idem, manifestum est. Nam homo & leo sunt eadem animali, namq; & homo est animal & leo est animal, nec tamen sunt eadem inter se; non enim homo est leo: eademq; est ratio omnium, quæ specie differunt, sunt enim idem cum genere, inter se tamen idem non sunt.

7. Dicist Tres personæ sunt idē essentia divina, quod est aliquod singulare, nec tamen inter se sunt idem.

8. Respondent addendo id, quodd scilicet ita debeat esse singulare, *cui aliqua idem sunt, ut sit quoque incommunicabile*. Jam licet essentia divina sit singularis, quia tamen communicabilis est tribus personis, ideo non mirum esse illas personas non esse inter se idem, etsi essentia idem sint.

9. Nempe licet essentia divina singularis sit, refert tamen naturam universalis, in eo nimirum, quodd, sicut universale prædicatur de pluribus, ut homo de pluribus, & diversis suppositis Petro, Paulo, Joanne, &c. sic divina essentia prædicatur de pluribus realiter distinctis suppositis seu personis, contra ingenium aliorum singularium, per hoc tamen essentia divina non est numeranda in rebus universalibus, sed est & manet maximè singularis, propterea quodd de natura & ratione universalis est, ita de pluribus prædicari, ut in illis multiplicetur, sicut humana natura multiplicatur in Petro, Paulo, Joanne, sunt enim tres distinctæ in illis humanæ naturæ, & ipsi sunt tres homines, at divina essentia non multiplicatur in divinis personis: non enim tres essentia divinae, nec tres dii, sed tres personæ. Sic ergo dici potest, illa esse eadem inter se, quæ sunt eadem uni tertio singulari, quod scilicet ita *singulare* est ut non accedat ad naturam universalem in eo quodd de multis prædicetur. Et hoc est, quod alii dicunt requiri ut illud singulare sit incommunicabile, & per hoc jam responsum est ad argumentum Anti-Trinitariorum §. 1. adductum.

10. Quod si igitur argumentum in forma syllogistica proponatur hoc modo, Essentia divina est Pater, essentia divina est Filius, vel Filius est essentia

divina, ergo Filius est Pater. Dicit Scotus, 1. p. 1. q. 11. hunc & similes syllogismos debere exigi ad dictum de omni, quod si fiat, majorem falsam reddi. Ut igitur positus syllogismus ad dictum de omni conformetur, sicerit construendus, Omne quod est essentia divina, est Pater. Filius est essentia divina. Ergo Filius est Pater. Sed sic licet verum sit hoc, Essentia divina est Pater, tamen hæc major, Omne quod est essentia divina est Pater, est falsa. Vide ibi Scotum & Gregorium, 1. dist. 5. q. 1.

11. Quantum ad dubium de facultatibus, anima non est difficile Scoticis & Nominalibus respondere. Qui enim statuunt facultates esse idem cum anima realiter, possunt etiam concedere eas inter se realiter idem esse, verbi gratia ipsam intellectum & voluntatem, quamvis non sequatur inde, eas ne ratione distingui.

12. Plura de hac regula videri possunt apud Durandum, 3. dist. 21. q. 1. Gregorium, 1. dist. 33. q. 1. ad tertium principale. Marsilium, 1. q. 6. a. 3. Soarium, l. 1. Vázquez, part. 1. tom. 2. disp. 123. n. 2. & seqq. Mendozá, disp. Log. 10. f. 16. Arniseum, in notis ad Crollium l. 3. c. 8 & alios.

REGULA III.

Quorum casus & conjugata sunt eadem, illa ipsa sunt eadem, Aristoteles, 7. top. c. 1. §. 2.

I. Agit Aristoteles de locis ejusdem & diversi, ex quo nonnullas huc transferemus maximas. Loquitur autem de iis quæ unum sunt *κατὰ τὴν πρῶτην* primario vel maxime proprie, nempe quæ sunt idem numero, & quidem formaliter & simpliciter, quemadmodum §. 3. Aristoteles ipse vocat *ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ*. Et dicit recte Schegkii in hunc locum. Ea quæ ratione definitionis unum sunt, unum numero esse dici, quod est secundum ipsum Aristotelem, 1. top. c. 6. supra reg. 1. allegatum, & l. 2. omnium maxima unitas etiam identitas seu *ταυτότης* est formalis, cujus probatio h. l. instituitur, excludens, scilicet omnem diversitatem, & quam h. l. vocat *ταυτέτης* formalem, paulo post vocat *ταυτότης* definitionis.

2. Quod ad præsens axioma attinet, per *conjugata* abstractum & inde deductum denominativum vel conerectum, per *casus* autem adverbia ab iis derivata intelligi, cuilibet puto notum est, & res ipsa apud Aristotelem loquitur.

3. Valet autem negativè regula, Quorum casus & conjugata non sunt eadem, illa ipsa eadem non sunt, ut si justitia est idem quod fortitudo, & justus eris idem quod fortis, & justè idem quod fortiter. Quod si justitia non est idem quod fortitudo nec justus erit idem quod fortis, nec justè idem quod fortiter. Hinc probari potest, injustitiam & iniquitatem idem esse, propterea quod injustum & iniquum, injustè item & iniquè idem sunt.

REGULA IV.

Quorum opposita sunt eadē, illa ipsa sunt eadem.

Et quorum opposita non sunt eadem, illa ipsa non sunt eadem, ut si idem sunt candidum & album, etiam atrum & nigrum idem sunt, & si illa non sunt idem neque hæc idem erunt. Ita si nihil & non ens idem sunt, vel non sunt, etiam aliquid & ens idem sunt, vel non sunt, etiam aliquid & ens idem sunt, vel non sunt, quoniam aliquid & nihil, ens & non ens opponuntur.

REGULA V.

Quæ eadem sunt, eorum origines & interitus utriusque & utriusque eadem sunt.

I. Illustrat Schegkii hanc propositionem exemplo, quo à destructione consequenti ad destructionem antecedentis argumentatur. Si felicitas & voluptas idem sunt definitione, seu simpliciter ut visum Eudoxo fuit, utriusque scilicet efficiens esset idem. At virtus felicitatis tanquam *ἐπιστήμη* causa est, voluptatis autem per se effectrix causa virtus non est, sed *ἐμπειρία* & quasi *συνέκρημα* est quoddam energiz sentientis aut intelligentis animæ, optimè secundum naturam habentis voluptas.

2. Augustus Niphus putat hoc axioma esse ἀντί-

γενεσις hoc est, converti ita, ut quorum generationes & corruptiones eadem sunt, illa ipsa idem sint, & producit pro se Aristotelem, qui 4. Met. c. 2. colligit, ens & unum idem esse ex eo, quod generatione & corruptione non separentur, hoc est, ut ait Niphus, quod eorum generatio & corruptio eadem sit.

3. Verum Schegkiius ἀντίστροφος negat, idq; probat indè, quod simul efficiuntur & perimuntur subiectum & ipsius proprium πάθος, item forma & totum ipsum, quæ tamen, quod sint idem numero, i. e. formaliter, seu definitione idem, manifestum est, tametsi si propriè loquamur, inquit, proprii πάθος neq; generatio per se, neque corruptio dicatur esse.

4. Negat quoque Schegkiius ex eo, quod aliorum ποινήκα & φθαρτικά, id est, effectiva & corruptiva, eadem sunt; colligi posse illa ipsa esse eadem. Nam symptoma, inquit, à morbo provenit, & morbus à causa morbifica, quod utriusq; idem efficiens est, & sublata causa, simul morbus & σύμπτωμα tollitur, nihilominus definitionibus differunt, nec sunt formaliter idem morbus & symptoma, cum in sua definitione ne includat morbum.

5. Verum hinc responderi posset Schegkio, quod cum dicitur ea esse eadem, quorum causa effectrices & corrumpentes omnes sunt eadem; Atqui cause efficientes morbum & symptoma, non omnes sunt eadem, licet enim id quod est causa morbi, sit etiam causa σύμπτωματος, non tamen omne id quod est causa σύμπτωματος est etiam causa morbi, nam fatente Schegkio, morbus est causa σύμπτωματος, nec tamen est causa sui ipsius.

6. Ad locum Aristotelis, 4. Met. facile est respondere, nempe sermo in hac regula de iis est, quæ formaliter, & ut Aristoteles loquitur, ἀπὸ τῆς οὐσίας sunt. At cum Aristoteles ex eo quod aliquorum, ut entis & unius, generationes & corruptiones non separentur, colligit ea idem esse, non loquitur de identitate, quæ aliqua simpliciter & formaliter idem sine. Expresse enim dicit, ens & unum idem esse, ἀλλ' ὅτι ὁ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀλλόμην, sed non ut quæ unâ ratione declaratur,

rentur. Certè ubique Aristoteles de ratione unius agit, ut 5. Met. c. 6. & 10. Met. c. 1. & 5. eam per negationem divisionis, quod scilicet unum sint quæ divisa non sint, declarat. At hæc non est ratio entis.

REGULA VI.

Quæ sunt eadem, habent eadem accidentia, vel ipsa habent earundem accidentia.

Hospinianus, l. 7. de controu. Dial. eos qui paronyma (de quibus Aristoteles, in lib. cat. g.) eadem esse statuit cum conjugatis (quæ Aristoteles in top. 2^a vocat) refellit per præsentem regulam. Nam conjugatis accidit quod sint abstracta, at id paronymis non accidit, abstractum siquidem est ex numero conjugatorum, & sub conjugatis comprehenditur, at non comprehenditur sub paronymis, quis enim unquam audit, abstractum esse paronymum? Ergo conjugata & paronyma non habent eadem accidentia. Sic genus & species non sunt idem, quia multa possunt accidere generi quæ non possunt accidere speciei, quemadmodum & animali non repugnat esse quadrupes; in hominem tamen id non cadit. Sic voluntas & appetitus non sunt unum, quia appetitus non hominis solum, sed & bruti est accidens, at voluntas homini tantum inest.

REGULA VII.

Quæcunque sunt eadem, & prædicata habent eadem, & ipsa de iisdem prædicantur.

I. Prior regula loquebatur tantum de accidentalibus prædicatis. At hæc concernit omnia prædicata sive accidentalia, seu essentialia, hinc etiam est Arist. 5° 1°. Quæcunque enim ita se habent, ut quæcunque de uno prædicantur, ea etiam prædicentur de altero, & de quocunque unum prædicatur, de eo etiam prædicetur alterum, illa simpliciter unum sunt. Quod si verò subiecta aut prædicata discrepent, non erunt simpliciter eadem, ut quod *negotium* & forma substantialis non sint idem, ex eo manifestum est, quod de

negotium

patet prædicatur, compositum esse ex elementis, sed de forma id ipsum prædicari hand poterit. Hæc regulâ docet Aristoteles, 1. de gener. & corrupti, διδ-
νεσται & φθονει non esse idem formaliter, quia de
 non abolitis substantiis prædicetur διδνεσται, de qui-
 bus tamen non prædicetur φθονει. Potest hinc etiam
 probari, quod etiamsi essentia divina & Pater (e-
 demque est ratio aliarum personarum) reipsâ idem
 sint, non tamen simpliciter idem esse, quia scilicet
 diversa habent prædicata: prædicatur enim aliquid
 de essentia, quod non prædicatur de Patre. Essentia
 enim est communis omnibus tribus personis. Sed Pa-
 ter non est aliquid commune tribus personis, cum
 Pater, Filius, & Spiritus sanctus divina quidem essen-
 tia & Deus fiat, sed Filius, & Sp. S. non sunt Pater.

2. Complectitur hæc regula sub se præcedentem
 & plures alias quas Aristoteles, cit. cap. 1. d. 7. 107.
 proponit, quales sunt: Quæ sunt eadem, sunt in eo-
 dem prædicamento, habent idem genus, habent eas-
 dem differentias: quorum unum recipit inten-
 sionem, alterum non recipit, aut si utrumque recipiat
 quidem, sed non necessariò eodem tempore, illa
 non sunt eadem, ut amor non est idem, quod cupidi-
 tas congrediendi, licet enim utrumque recipiat in-
 tensionem, sit tamen ut quis amet, nec tamen magis
 cupiat congredi,

REGULA VIII.

*Quorum unum potest esse sine altero, illa
 non sunt idem.*

Ut non sunt idem formaliter continens & tempe-
 rans, quia potest esse continens ut non sit temperans,
 non est ἀντιστοιχον. Non enim ex eo colligi potest,
 aliqua esse idem, quod unum sine altero esse non pos-
 sit, nam species non potest esse sine genere, neque
 tamen genus & species simpliciter idem sunt. Sic
 trium personarum divinitatis una non potest esse
 sine altera, simpliciter tamen idem non sunt, sed
 potius differunt inter se realiter, licet idem sint in
 essentia.

REGULA

REGULA. IX.

*Quorum unum sine altero esse potest, vel, quae
sejuncta esse possunt, illa distinguuntur
realiter.*

1. Non est eadem haec regula cum praecedenti, quoniam non est idem, idem non esse aliqua, & aliqua distinguuntur realiter, genus & species non sunt idem scilicet formaliter & simpliciter, nec tamen realiter differunt. *Vide quae reg. 3. §. 1. diximus.*

2. Inquis: Fundamentum relationis & ipsa relatio non distinguuntur realiter, nihilominus tamen fundamentum sine relatione esse potest, annon enim homo potest esse sine paternitate seu ut non sit pater, tum quia longo tempore solet esse homo, antequam fiat pater, tum quia in mortuo filio non manet pater?

3. Ut hoc dubium tollatur, notandum, *relationem importare formaliter aliquid intrinsecum parum, parum extrinsecum.* Intrinsecum est ipsum fundamentum. Extrinsecum est terminus ad quem relatio subiectum vel fundamentum refert, cum relatio sit formaliter aliquid in subiecto ad terminum. Sicut Paulus dicitur similis Petro, quia uterque est pallidus, similitudo quae relatio est, importat aliquid in Paulo nempe pallorem Pauli, & aliquid in Petro nempe pallorem Petri, qui pallor est extra Paulum: Jam igitur Resp. *Relationem à fundamento non distinguuntur realiter, quantum ad intrinsecum, quod importat & hac ratione fundamentum sine ea esse nequit, quoniam est ipsum fundamentum. Quod autem relatio à fundamento abesse & sic fundamentum sine ea esse potest, id accidit propter terminum, quia enim fundamentum esse potest sine termino, & verò relatio formaliter includit terminum, idèd ratione termini fundamentum potest esse sine relatione. Et ex hac parte concedo, relationem differre à fundamento realiter. Sic R. explico regulam, Quorum unum sine altero esse potest, illa distinguuntur realiter, quantum ad id, secundum quod unum sine altero esse potest.*

4. Dicis ulterius, quod Petrus potest esse sine presentia, quâ est præsens templo, cum enim amplius non est in templo, est sine illa præsentia, Petrus tamen & ejus essentia non distinguuntur realiter, sed modaliter solum.

5. Resp. Modalem distinctionem non habeo pro peculiari genere distinctionis, distincto à distinctione reali, ideo & modalis distinctio realis est. Alias dicitur distinctionem realem sumi dupliciter: 1. Latè, & sic dicitur omnis ea distinctio, quâ aliqua citra mentis operationem distinguuntur, & comprehendit modalem. 2. Strictè, ut opponitur modali, & est ea, quæ est inter rem & rem. Posset igitur dici, distinctionem realem in regula nostra latè sumi, ut modalem comprehendit. Vide Soavinum disp. Metaph. 3. §. 2.

TIT. XVII. continens REG. XVIII.

circa doctrinam

Oppositorum.

REGULA I.

Opposita non possunt dici de eodem.

1. Cum audis vocem *opposita*, hoc ipso moneris, ne pro oppositis habeas quæ revera opposita non sunt, facilis enim hac in parte deceptio est, h. e. facile pro oppositis accipiuntur quæ opposita non sunt, cum vox est *equivoca*: ita cum Christus Phariseos vocat cæcos, qui tamen videbant, noli existimare opposita de eodem dici. Nam vox *cæcus* ibi non significat illum qui destituitur facultate videndi, quæ per oculos exercitur, sed traducta est ad animam, & significat eum qui in claro doctrinæ lumine impingit, sic autem cæcus & videns, ut videns propriè sumitur, non opponuntur.

2. Cæterum, eum dupliciter aliquid de aliquo predicari possit, *simpliciter*, & *secundum quid*, seu cum adjectione

adjectione alienante aut diminvente, qua de re vide Aristotelem, in *fin.* 107. 2. & ea quæ supra *tit.* 6. *reg.* 3. §. 8. diximus, & Fonseca in *l. 7. instit.* c. 18. & *l. 8. c.* 11. Philip. Du. Tricu, *tr. 4. manud.* p. 2. c. 2. 4. 2. Dico 1. Regulam loqui de prædicatione simpliciter. Non possunt opposita de eodem prædicari simpliciter, possunt tamen cum adjecto alienante vel diminvente, aquam tepidam enim rectè dico, ex parte calidam esse, ex parte frigidam, & crepusculum ex parte diem, ex parte noctem. At absolutè aqua tepida non est calida & frigida, nec crepusculum absolutè est dies aut nox. 2. Regula intelligenda est de eodem tempore, diverso enim tempore opposita de eodem dici possunt, sicut eadem aqua modò calida est, modò frigida; at non eodem tempore. 3. Intelligenda est de eodem respectu, nam idem potest dici pater & filius, quæ relativè opposita sunt, sed respectu diverso, potest enim aliquis esse pater huius, & filius illius, sicut Æneas fuit pater Iuli, & filius Anchisæ, sed ejusdem aliquis pater & filius esse non potest, sicut impossibile est, Æneam esse patrem Anchisæ cum filius fuerit. 4. De eodem subjecto singulari, de eodem genere vel specie duo opposita prædicari possunt, utraq; enim propositio est vera, Aqua est calida, aqua est frigida, si intelligatur de diversis aquis, quæ idem specie sunt, at de aqua eadem numero affirmari non possunt, quòd sc. sit frigida & calida simul.

3. Dicis: Illa aqua, quæ calida est, est simul frigida potentiâ. R. duo opposita simul possunt affirmari de eadem re singulari. Resp. Vox *potentiâ* est adjectio alienans, h. e. destruens seu tollens rationem ejus, cui additur. Unde sicut id, quod est potentiâ homo, non est verè & simpliciter homo, ita illud quod est potentiâ calidum, non est calidum. Hinc ergò ex eo, quòd illa aqua, quæ calida est, dicitur simul frigida potentiâ, sequitur tantùm, quòd opposita possint dici simul de eodem, cum appositione alienante, quod eadem jam antè concessum est.

4. Additur plerumque regulam accipiendam esse eandem secundum eandem partem, cum ratione diversarum

sarum partium opposita de eadem re prædicari simul possint, sicut *Æthiops est niger*, & est simul *albus* secundum dentes. Rectè hoc quidem, sed & ista cautio continetur in §. 2. Diximus enim regulam non loqui de prædicatione, quæ fit cum addito diminvente. Ac cum prædicantur duo opposita de eodem, secundum diversas partes, alterum saltè cum additione diminvente & non absolutè prædicari, sicut absolutè quidem *Æthiops niger* dicitur, sed absolutè non dicitur *albus*, eadè secū lum dentes, quæ determinatio est diminuentis.

5. Atq; hæc quidem de affirmatione oppositorum de eodem diximus, quod sc. non possunt de eodem affirmari simul, & sic si unum illorum de aliquo affirmatum fuerit, quod alterum de eodem sit negandum. Sed queritur ulterius de negatione, *An negato uno oppositorum de aliquo, alterum de eodem sit affirmandum.* De contradictoriè oppositis universaliter ita statuendum est. De quo unum ex contradictoriè oppositis negatur, de eo alterum est affirmandum, sed hæc de re infrà in explicatione regulæ, *Inter contradictoria non datur medium.* Aliorum generum oppositionis alia est ratio; & distinguendum inter *subiectum capax*, seu susceptivum, & *incapax*. Cuius subiectum incapax pono hanc propositionem, *De subiecto incapaci omnia opposita sunt neganda*: vel, *De quo negatur unum oppositorum, de eo & alterum negatur si sit subiectum incapax*, id quod patet ex terminis hoc ipso enim quod subiectum aliquod neutrum oppositorum capax est, neutrum de eo potest affirmari.

6. Duplex autem est subiectum capax contrariorum seu oppositorum: Quoddam est *capax utriusque*, sicut animal & morbi & sanitatis capax est. Quoddam tantum *alterius*, quod sit in contrariis, quorum unum inest subiecto per naturam, sicut ignis capax est caloris non frigoris. Unde & incapax duplex. Quoddam est *utriusque incapax*, ut Diabolus nec calori nec frigori est obnoxius; quoddam tantum *alterius* ut ignis vel frigoris. Locutus sum de subiecto incapaci utriusque, nam si alterius tantum sit incapax, non est de eo utrumque negandum.

7. De subiecto capaci, quantum ad relativè opposita, etiam à negatione unius de aliquo nec ad affirmationem, nec ad negationem alterius *valet consequentia*; sicut non valet, Hic non est Dominus illius, F. est servus ejus, licet & servus ejus esse possit & Dominus; nec valet, Non est servus ejus, E. nec Dominus ejus est:

8. Contraria quod attinet, aliter pronunciandum est de mediatis aliter de immediatis: *A negatione unius contrariorum immediatorum de subiecto capaci ad affirmationem alterius valet consequentia*, ut si aliquis homo non est æger, necesse est, cum esse sanum, quandoquidem ex sententia Philosophi non datur medium inter ægrum & sanum esse. At à *negatione unius contrariorum mediatorum de subiecto capaci, nec ad affirmationem nec ad negationem alterius valet consequentia*; ita non sequitur, Hic paries non est albus, E. est niger, quia potest esse ruber vel flavus, & non sequitur, non est albus, E. nec niger, quia potest esse niger.

9. De privativè oppositis ita pronunciant alii, *A negatione unius privativè oppositorum de subiecto capaci ad affirmationem alterius tempore à natura determinato valet consequentia*, sicut sequitur, Nunc homo non est cæcus, E. videt. Dicitur tempore à natura determinato, h. e. eo tempore, quo subiectum per naturam est capax habitus, propterea quod extra tale tempus consequentia non valet, ita non valet, si de infante recedens nato ita colligas, non habet dentes, Ergo est edentulus, quia ipsi eo tempore per naturam dentes non debentur.

10. Verum, licet ut plurimum ita sese habere concedam, non tamen puto esse *perpetuum*. Existimo enim & quædam privativè oppositorum esse, quæ habeant medium quod ex extremis quasi compositum sit, qualia quidem sunt ea, quæ magis & minus recipiunt, ut luminosum & tenebrosum (dicitur enim aliquid magis vel minus luminosum & tenebrosum) inter quæ, in crepusculo datur medium ex lumine & tenebris quasi compositum. Arque addo aer tunc nec luminosus est, nec tenebrosus, sed

sed ex parte luminosus, ex parte tenebrosus. Unde non valet, Aer non est luminosus, E. est tenebrosus.

REGULA II.

*Contraria non possunt esse simul in eodem sub-
ecto.* Aristoteles c. 11. cat. & 4. Met. c. 6. t. 21.

1. Non planè idem dicit hæc regula quod præcedens, 1. Quia illa loquebatur de prædicatione contrariorum, hæc verò loquitur de inesse eorundem. At non est idem iudicium de prædicatione, & de inesse, siquidem fieri potest, ut aliquid de aliquo non prædicetur & tamen ipsi inest, sicut constat ex reg. 3. t. 1. & 2.

2. Quia autem res, de quibus præcedenti regulæ nulla est controversia, circa præsentem dissentiant, sicut ex mox dicendis perspicietur.

2. Quòd autem regula de eodem tempore sit intelligenda, expressè significatur per vocem simul, intelligenda etiam de eodem subiecto secundum eandem partem, & utrumque liquidum est ex reg. præced.

3. Gregorius, 1. sent. dist. 17. quest. 3. a. 2. Somnias, 10. Met. q. ult. statuunt, nè in gradibus remissis quidem contra-ia in eodem subiecto esse possent: sed Capreolus, 1. dist. 47. q. 2. Javellus, 10. Met. q. 3. ex instituto contra illos disputant, asserentes, in gradibus remissis, in eodem subiecto esse posse, eademque est plerorumque aliorum sententia.

4. Hanc controversiam ut intelligas, præmitto, Quamlibet formam qua intensivis & remissionis est capax, habere aliquam suam perfectionis terminum, ultra quem non possis intendi, eamque si habeat, esse summam & perfectissimam. Statuatur ergo calorem summum continere octo gradus, illi gradus qui sunt ultra medietatem nempe 5. 6. 7. 8. appellantur intensi & excellentes: illos verò infra quincum qui sunt, primam sc. secundum, tertium & quartum, voco remissos.

5. Nunc facio duas conclusiones: 1. *Contraria non possunt esse in eodem subiecto in gradibus remissis, sed excellentibus.* Ista conclusio, quantum scio, non est controversa. Patet autem ejus veritas ex regula præcedenti. Nam quamlibet forma intensa, deaomi-

nat absolutè subjectum in quo est, sicut ab excellen-
ti seu intenso calore aqua dicitur *calida*, & ab ex-
cellente frigore dicitur *frigida*; si ergo duo contraria
extensa essent in uno subjecto, denominarent illud
absolutè, h. e. contraria absolutè affirmarentur de
eodem, ut si in una aqua essent calor 5. vel 6. gradu-
um, & frigus 5. vel. 6. vel 7. graduum, illa aqua esset
simul calida & frigida, absolutè dicenda.

6. Quod autem dixi, istam conclusionem non esse
controversam, intelligendum est de potentia natu-
rz. Per naturam contraria in gradibus excellenti-
bus non possunt esse in eodem subjecto, sed quid per
potentiam Dei hac in parte fieri possit, discrepat
inter auctores.

7. Aristoteles, *cit. 1. 17. l. 4. Met.* ex eo probat, con-
traria non posse simul eidem inesse, in gradibus ex-
cellentibus, sc. & ita ut ambo de eodem prædican-
tur simpliciter, quòd fieri nequeat ut contradicto-
ria simul de eodem affirmantur. Statuit ergo Aristo-
teles unum contrariorum inferre negationem alteri-
us, indeque si duo contraria de eodem affirmantur,
fore ut contradictoria simul de eodem affirmantur,
cui accedit Thomas, qui 2. *contra gentes* c. 25. *Con-*
tradictio inquit, in contrariis & privativè oppositis in-
cluditur, sequitur enim si est album & nigrum, quòd
fit album & non album; eademque est communis
aliorum sententia.

8. At Petrus de Palude, *l. 3. sent. dist. 15. q. 2. dispu-*
tat & asserit, etiam contraria in gradibus excellenti-
bus eidem subjecto simul, & secundum eandem par-
tem per potentiam Dei absolutam inesse posse, cum
existimet contrarietatem non includere contradicti-
onem, neque unum contrariorum inferre negationem
alterius. Pro quo scribit Suarez, d. sp. Met. 45. l. 4.
n. 16. Unum contrariorum non habet immediatam &
formalem oppositionem negativam cum alio, sed ea in-
feri mediare, quantum effectus unus est naturaliter in-
compatibilis cum effectu alterius, quam incompatibilita-
tem potest Deus impedire, & simul conjungere utrum-
que effectum positivum in eodem subjecto, ita ut in se sit
simul

sit simul calidum ut 8. & frigidum ut 8. Vide eundem Suarez. *pari. 3. um. 1. disp. 18. s. 3.* & confirmant hanc sententiam ex eo, quod naturaliter repugnat, duo corpora esse in eodem loco; per potentiam tamen absolutam illa repugnantia potest tolli, & duo corpora in eodem loco simul constitui. Sed contra hanc sententiam disputat Capreolus, *l.c. v. & Gregor.*

9. II. Conclusio, *Contraria possunt esse in eodem subiecto in gradibus remissis.* Hoc vult ista conclusio, calorem v.g. in 4. & frigus in 4. posse esse in eodem subiecto, quod sit in aqua, quando est accuratè tepida, imò sufficit, si una qualitas remissa sit infra quartum gradum, cum ea enim potest contraria intensa finiri consistere, sicut id quod est calidum non tamen summè habet v.g. 6. caloris, & duos frigoris, vel 7. caloris & unum frigoris. Sciendum enim tot gradus unus contrarii in subiecto aliquo esse, quot alteri defunt ad summam perfectionem, ut si calor 8. graduum est in igne, nihil frigoris ibi est, quia nullus gradus deest illi calori ad summam perfectionem, si verò in aliquo est calor 7, unus in eo gradus frigoris erit.

10. Non dubitamus autem pro ista conclusione adducere ipsum Aristotelem: is *m. 5. phys. l. 1.* magis autem minus esse, *inquit*, est contrarii, plus aut minus inesse & non inesse & *l. 45.* Quid autem minus est, ob mixtionem contrarii semper est, & probatur per experientiam, quæ tam clara & evidens esse videtur, ut eam sine insolubili ratione negare Philosophi non sit. Cum enim aqua calefit ab igne, certum est, aquam in se recipere calorem, & tamen non statim amittit totam frigiditatem. Est igitur ibi simul aliquid frigoris & aliquid caloris. v. Fran. Suar. *disp. 45. q. 4.*

11. Dicis, 1. Contrarietas est repugnantia, quæ aliqua non possunt esse in eodem subiecto. E. quæcumque sunt contraria, illa non possunt esse in eodem subiecto. Minor probatur, quia contrarietas est repugnantia secundum essentiam, 2. quæ obtinent essentiam contrariorum, sunt contraria. At gradus remissus contrariorum obtinent essentiam contrariorum, sicut frigus remissum, est essentialiter frigus & calor

remissus

remissus essentialiter calor. 2. Si contraria remissa sunt in eodem subiecto, subiectum inde determinabitur. h. e. duo contraria dicentur de eodem, quia quilibet forma suum subiectum denominat.

12. Ad I. Resp. Negando minorem. Gradus remissi non sunt contrarii: est quidem contrarietas repugnantia secundum essentiam, verum non simpliciter, sed in tali gradu: unde nos invertimus argumentum: Gradus remissi contrariorum possunt esse in eodem subiecto simul, ergo non sunt contrarii. Antecedens consistit per experientiam, & quia omnia argumenta adversariorum solvi possunt.

13. Ad II. Negatur consequentia, neq; verum est, quamlibet formam denominare simpliciter subiectum in quo est, sicut dictum fuit §. 1. Argumenta Gregorii & Soncinatis brevitatis causâ omitimus. Videantur eorum solutiones apud Capreolum, Javellum, Soarium, loc. cit. & Masium, in post. præd. quest. 5.

REGULA III.

Eadem est contrariorum materia

1. Contraria quæ plurimum differunt sunt in eodem subiecto, eadem enim est contrariorum materia, Aristoteles, 10. Met. c. 6. 1. 14. Per materiam intelligitur materia in qua seu subiectum, quod enim posterioribus verbis appellat materiam, prioribus appellaverat susceptivum. At susceptivum alicujus est materia in qua: huc pertinet quod 9. Met. c. 10. 1. 19. scribit, "Ὅσα γὰρ ἐστὶ τὸ δυνατόν λέγεται ταῦτόν ἐστι δυνατόν τὰ αὐτὰ." δὶ τὸ δυνατόν ἐστὶ πρῶτον, ὑπάρχον ταῦτόν ἐστι καὶ τὸ δυνατόν καὶ ἔμμεν, in his quæ in potentia dicuntur iam contraria potest, quemadmodum id, quod sanum esse posse dicitur, idem est, atque id, quod agitare potest, idque simul.

2. Videtur autem ista regula contradicere præcedenti. Si enim idem est subiectum contrariorum, sequitur contraria esse in eodem subiecto. Ac certè non contradicit, quia præcedens loquebatur de actu & eodem tempore, contraria non sunt acta in eodem subiecto simul, sive eodem tempore, sed præsens regula

la loquitur de potentia inessendi successive, sive diverso tempore. Estq; ejus sensus, id quod est subiectum unius contrariorum, esse & subiectum alterius, ita tamen ut illi non nisi successive inesse possint.

3. Sed contra est quod Aristoteles in verbis sub finem §. 1. citatis dicit, id quod sanum esse possit, idem esse atq; id quod egrotare potest, idq; simul.

4. Aliud est, posse aliquid recipere contraria simul, atq; eodem tempore inesse vel competere subiectis, aliud est, contraria posse recipere, inesse, vel competere subiecto. Ita Aristoteles, expressè in 1. 19. l. 9 Met. τοῦ αὐτοῦ ἐν δυνάμει τὰναντία ἀπὸ ἀπὸ τοῦ ὅτι ἐστὶν ἀμὰ ἀδύνατον ἵνα ἀπὸ τοῦ ὅτι ἀγὶται contraria simul inesse, seu subiectum eo ipso tempore, quo inest, habet simul quoque contrarium, seu possit habere recipiendi contraria, ipsa contraria simul inesse, impossibile est.

5. Argumentor verd ita, *Qua transmutantur invicem, illa requirunt idem subiectum*, quemadmodum demonstravit Philosophus, 1. Met. Sed contraria transmutantur invicem, fit enim ex calido frigidum, & vice versa, & sic in reliquis, E. Idem subiectum requirunt.

6. Loquimur autem de contrariis quantum ad id, quod habent ex sua natura, per suam naturam contraria apta sunt esse in eodem subiecto, fit tamen interdum, ut quod est subiectum unius contrariorum non potest esse subiectum alterius, hoc tamen non fit per naturam contrariorum quod illa non sint apta esse in eodem subiecto, sed ipsum subiectum est in causa quantum formæ ejus ita familiaris & necessaria est aliqua qualitas ut contraria qualitate non possit consistere. Ita calor non est in igne, qui tamen non potest esse subiectum frigoris, quia calor ipsi inest per naturam, neq; forma ignis cum frigore possit consistere. In Javellus, 10 Met. q. 13. ut compendio dicam, dico contrariorum esse idem subiectum, nisi alterum ipsi inest per naturam. Et de hoc nimirum quod est in subiecto per naturam, etiā minor syllogismi §. 5. propositi verum est. Ex igne enim calido non fit ignis frigidus, propterea scilicet quod calor inest igni per naturam, ut ut sine eo esse non possit.

REGULA IV.

Non necesse est unum contrariorum si sit, & reliquum esse. Aristoteles, c. 11. categ.

Relative oppositorum ea est natura, ut si unum sit, etiam alterum esse necesse sit, ut si pater sit, non potest non esse filius. At alia est contrariorum conditio, eorum unum in rerum natura esse potest sine altero, neque ex eo, quod unum est, inferre licet alterum esse, sicut non sequitur, album est in rerum natura. Ergo, & nigrum. Nam si Deus omnia nigra destrueret, relictis albis, quod quidem facile factu ipsi est, nunc per naturam alba subsisterent in rerum natura, nullo existente nigro. Locum etiam habet hoc pronunciatum in privative & contradictorie oppositis, cum non necesse sit aliquod eorum esse existente eo, quod videt, & ante creationem mundi Deus erat, sed nihil erat quod non esset Deus, sed quia in hisce extremorum alterum est non ens, ideo de contrariis specialiter Aristoteles ita pronuntiavit.

REGULA V.

Si alterum contrariorum est naturâ, etiam alterum esse naturâ necesse est. 2. de cœl. c. 19.

Videtur hic locus directe adversari precedenti, sed non adversatur, quia prior loquitur de contrariis, quoad propriam eorum naturam, natura autem cuiusque contrarii in se spectata ad sui existentiam non requirit existentiam alterius, sicut relatum ratione propriæ naturæ, ad sui existentiam requirit existentiam alterius. At posterior hic considerat contraria in ordine ad complementum universi, & vicissitudinem generationum & corruptionum. Si enim unum contrariorum esset in rerum natura, ut tamen non esset alterum, ipsa rerum natura seu mundus non esset ita perfectus, nec tamen generationum & corruptionum vicissitudo daretur. Videri potest Suarez, disp. Met. ph. 45. s. 2. n. 18. Zimara, in phys. prop. 35.

REGULA VI.

Contraria sub eodem genere maximè distant.
10. Metaph. cap. 6.

1. Videtur ob stare locus cit. 11. cat. g. ubi Aristoteles, *neceſſe autem eſt*, inquit, *omnia contraria, vel in eodem genere, vel in contrariis generibus, vel iſſant genera eſſe.* Album enim & nigrum in eodem genere ſunt, color enim genus eorum eſt; juſtitia verò & iniuſtitia in contrariis generibus, illius namq; virtus pars eſt, hujus vitium, bonum verò & malum non in genere ſunt, ſed ipſa ſunt genera aliquorum. Hæc Ariſtoteles. Hinc argumentabitur quis ita; Quædam contraria ſunt ſub diverſis generibus, quædam non ſunt in genere, ſed ipſa ſunt genera. Ergò non omnia contraria ſunt ſub eodem genere. Ergò nec omnia ſub eodem genere maximè diſtant.

2. Nos pro regula ita argumentamur, *Qua tranſmutantur in ſe invicem, neceſſariò ſunt ſub eodem genere*; neq; enim tranſitus fit per ſe ex loco in qualitatem, ſed ad locum & vice verſâ: ſed *contraria tranſmutantur in ſe invicem*, poteſt enim ex calido fieri frigidum, ex albo nigrum, & vice verſâ.

3. Locus ex Ariſtotele adductus nobis non adreſatur, quando dicit; *quædam contraria eſſe in eodem genere*, ſignificat eſſe in eodem genere proximo, ſicut album & nigrum ſub colore tanquam genere proximo continentur. Quod verò aſſerit, *quædam eſſe in contrariis generibus*, hoc ipſo non negat, eſſe in eodem genere. Poſſunt enim ea quæ in contrariis generibus ſunt eſſe etiam ſub eodem, licet non proximo, ſed remoto, ſicut genus remotum juſtitie & iniuſtitie eſt habitus. Significare igitur his verbis videtur, Quædam contraria non eſſe ſub eodem genere proximo, nec in ipſam quod dicit *quædam eſſe ipſa genera*, ſi interpretentur verba intelligatur, ſa:is oſtendit, aliqua contraria non eſſe ſub eodem genere, quia & ea quæ diſtincta ſunt genera ſunt, ſub eodem genere eſſe abſurdum non eſt, ſicut virtus & vitium ſub habitu, tanquam ſub genere continentur, licet ipſa etiam aliorum genera ſint.

4. Quod si quis dicat, Philosophum his verbis vel-
le aliqua contraria ita esse genera, ut non sint in ge-
nere, quod quidem exemplum de bono & malo evin-
cit, respondendum, ipsum loqui non ex sua, sed Pytha-
gorae sententiâ, qui ponebant duo principia pri-
mò diversa, & sic sub aliquo genere non contenta,
bonum & malum, & sub illis duos ordines rerum in-
ter se contrarios, ut ipse Aristoteles refert, 1. Met.
Consuevit enim Aristoteles, ut habet Thomas, p. 1.
q. 18. a. 1. præcipuè in logicis ponere exempla, quæ
probabilia erant sub tempore: secundum opinionem
aliquorum philosophorum hæc responsio est Tho-
mæ, l. c. eamq; sequi videtur Cajetanus, in commen-
t. §. 5. Suarez disp. Met. 45 §. 2. n. 6. eam rejicit, asseren-
s, Philosophum loqui de bono & malo morali idq; ex-
inde perspicui, quod adhibeat exempli loco virtutem
& vitium, idq; magis etiam probari à Thomæ, à ei-
us 3. At certè ex eo quod Philosophus utitur exem-
plis virtutum & vitiolorum, non rectè colligitur, ipsum
loqui in verbis à nobis citatis, quæ quidem sunt ulti-
ma illius cap. 11. & de quibus jam agimus, de bono &
malo morali, siquidem ista exempla non adhibet ad
declaran-
da illa verba, sed ea, contrarium à bono qui-
dem ex necessitate malum est, &c. quæ quidem multis
periodis antecedunt sed non sequitur, Aristoteles lo-
quitur in verbis quæ modò allegavimus, de bono &
malo morali. Et etiâ de eodem loquitur in iis ultimis
§. 1. adduximus, & de quibus nobis est controver-
sia: neque autoritate Thomæ Suarez se tueri potest,
quia ille, cum dicit, Philosophum loqui de bono &
malo morali, respondet ad argumentum quod ex ver-
bis illis Philosophi modò citatis, contrarium à bono
quidem, &c. non ex iis de quibus nos agimus, erat
constructum. Liquer autem ex hæcenus dictis collige-
re & in argumento §. 1. nullam esse consequentiam.
7. Ceterum quod asserit Aristoteles, Contraria
maximè distare, non intelligendum est de distantia re-
rum loci, sed de ea, qua naturam & essentiam rerum
cernit. Dux enim albedines, etsi loco sejunctæ si-
nt, non distant maximè, ut hî: distantia acci-
piatur

pitur, neq; dicuntur contrariæ propterea quod ejusdem sunt essentia, albedo verò & nigredo sunt contraria, & maximè distare dicuntur propter naturæ diversitatem, quæ facit, ut in eodem subjecto in gradibus excellentibus esse nequeant, si vel maximè, quantum ad locum sint conjunctæ.

8. Non etiam debent contraria habere maximam distantiam absolute, major enim est distantia inter contradictoriè opposita, quàm ea, quæ est inter ens & non ens distantia appellari meretur. Magis etiam contrarium distare potest ab alia re, quàm a suo contrario, sicut calor magis distat à natura angelica, quàm à frigore. Convenit enim essentia caloris cum essentia frigoris in conceptu generico, at cum angelica natura conceptum genericum non habet communem. Est igitur distantia contrariorum restricta, & quidem ad genus; ita scilicet contraria maximè distant inter se, ut nihilominus in uno genere conveniant. Unde patet eorum distantiam peti à differentia, cum enim illa contrariorum distantia attenditur, secundùm eorum essentiam, & verò non secundùm à genere, sequitur eam sumi à differentia.

9. Sed huic sententiae adversatur quod rubrum album non distant maximè in genere colorum, de magis distant album & nigrum, rubrum tamen album sunt contraria: sic & liberalitas & prodigalitas contraria sunt, nec tamen maximè distant; cum magis distant avaritia & prodigalitas.

[illegible]

11. Responderi poterit, alterum alteri posse esse contrarium dupliciter : 1. *Ratione sui*, seu per se primo. 2. *Secundum aliquid ejus generis quod participat*, velcujus vicem gerit, cumq; eo habet convenientiam; extremo colori extremus primo, sed extremo intermedius secundo modo est contrarius, & sic albo contrarium est rubrum, quatenus de nigro participat, & cum albo comparatum nigrum est; quæ doctrina omnino est Philosophi 5. *phys. c. 1. s. 6.* Item accommodari licet ad moralia. Javellus quidem, 10 *Met. q. 14* & Tolerius *c. 8. Careg.* docent, extrema, ut prodigalitatem & avaritiam, esse contraria medio, ut liberalitati, quantum hoc quidem virtutis, illud verò vitii rationem participat. Nos dicimus, estque ad mentem Aristotelis, *loc. ex Nicom. & magn. moralibus cit.* & in moralibus medium contrarium esse extremo, quantum habet rationem alterius extremi. Habitus enim virtutis, qui in mediocritate consistit, comparatus excessui deficit, defectus verò comparatus excedit, sicut liberalis ad prodigam, proligis ad avarum habetur.

12. Quod ergò dicitur, *contraria maxime distare*, verum est de iis, *qua primo modo contraria sunt.* Nam contraria debent sub eodem genere distare, E. maxime & perfectissime contraria, qualia quidem ea solum sunt, quæ per se primo sunt talia, maxime & perfectissime debent distare. Quantum ad antecedens quòd c. n. raria debeant esse sub eodem genere, jam supra probavimus; quòd debeant distare inde perspicitur, quòd oporteat ea specie differre, & unum in alterum transmutari posse, quod non fieret nisi distarent. Non autem mirum est ea, quæ posteriori modo contraria sunt, non distare maxime, quoniam non ita perfecte, ut priora contraria sunt. Atque hinc etiam patet, cur Aristoteles alibi neget mediis aliquid contrarium esse, quia scilicet loquitur de iis, quæ perfectissime & ratione sui sunt contraria.

13. Eodem ferè recidit, si dicamus, aliqua esse contraria dupliciter : *adequatè, & inadequatè*; quæ distinctio est Soarii *l. c.* Adequatè contraria voco,

quæ repugnant secundum totas suas rationes específicas, vel quorum unum pugnat cum propria natura alterius per omnia, ut prodigalitas & avaricia, illa enim exsuperat in dando & deficit in accipiendo, hæc verò deficit in dando & exsuperat in accipiendo, sicut expresse Aristoteles habet, 4. Nicom. c. 1. Dixi autem secundum rationes específicas, vel cum natura propria, quia in natura generica omnia contraria conveniunt. Inadequatè verò contraria sunt, quorum unum pugnat cum propria alterius natura ex parte, ut liberalitas & prodigalitas, liberalitas enim non deficit in dando (*in quo prodigalitas modum excedit*) sicut avaricia, cum primarius actus sit eralians sit dare, sed solum ad mediocritatem redigit, id quod est minus, sic etiam adequatè contraria sunt, album & nigrum, album verò & rubrum, sicut & reliqui intermedii colores inadequatè sunt, quod quidem ex iis quæ hætenus dicta sunt, facile intelligi potest. *Contraria autem distant adequatè.*

14. Instas: Contraria adequata calidi & frigidi maximè distant non sub eodem genere.

15. Resp. Calidum ut 8. & frigidum ut 8. plus distant in ratione graduum sed non quoad essentiam, æquè enim essentia caloris & frigoris, cum sufficienti repugnantia reperitur in sexto gradu atque in octavo.

16. Tandem notandum, philosophum loqui de contrariis propriè sic dictis, & ut à reliquis oppositionis generibus distinguuntur, cum dicit contraria maximè distare (sub eodem genere; & certè hoc non competere privativè & contradictoriè oppositis, manifestum est quia eorum unum est quid positivum, alterum verò negatio; sed positivum & negatio sub uno continui genere non continentur.

REGULA VII.

Unum uni est contrarium.

1. Perspicuum est inquit Aristoteles, 10. Metaph. 1. 14. *uni plura contraria esse posse, quod repetitur & assignat si-nul-tationem, quia nimirum inter con-*

traria est maxima distantia, at maxima distantia est tantum inter duo.

2. Et si autem loquitur de contrariis, idem tamen verè ad reliqua tria oppositionis genera accommodare, & universaliter sic pronunciare licet, *Unum tantum est oppositum*, sic duplum tantum dimidio opponitur, cæcus tantum non videnti, homo tantum non homini, & vice verà.

3. Dicis: Vident, & cæco opponitur & non videnti, Ergò, unum opponitur pluribus. Resp. Nam uni tantum opponitur in eodem oppositionis genere, in diversis oppositionum generibus unum pluribus poni potest, ita fit in presenti exemplo: Vident opponitur & cæco & non videnti, sed in diversis oppositionis generibus, quia illi privativè, huic verò contradictoriè.

4. Sed instas: Album opponitur non tantum nigro, sed & rubro, flavo, viridi, & c. & quidem in eodem genere oppositionis, omnibus enim illis opponitur ut contrariis.

5. Respondent quidam, album opponi viridi, flavo, rubro, &c. non autem ut contrarium contrariis, sed ut disparatum disparatis. At certum est, plura posse inter se opponi, ut disparata, sicut non tantum disparata sunt dulcedo & albedo, sed & dulcedo & flavedo, neque in nostra regula disparata comprehendere debent. Verum illa certà ratione contraria dici posse ostensum est *reg. preced.* Dicimus autem regulam veram esse *de iis quæ adæquatè opponuntur*, inadæquatè enim unum pluribus poni potest, & cerè ipsa ratio regulæ, quam § 1. ex Aristotele adduximus, tantum procedit de adæquatè oppositis, nam inter inadæquata contraria, non est maxima distantia. Ex ipso etiam textu perspicitur, Aristotelem non loqui nisi tantum de extremis, at tantum extrema adæquatè opponuntur. Hinc jam liquet Responsio ad argumentum, quia album opponitur rubro, flavo, viridi &c. inadæquatè, adæquatè autem tantum nigro. Atque ex hac doctrina ad plura alia similia argumenta, quæ obijci queunt, responderi potest.

6. Sed antequam ad alia tranſeamus, alia non-
nulla conſideranda & diſcutienda veniunt, quæ regu-
læ noſtræ obſtare videntur : I. *Unum opponitur mul-*
tis, ſicut docet Ariſtoteles *10. Met. c. 5. & 9.* Hoc
autem directè regulæ noſtræ eſt contrarium. 2. Quia
multis opponuntur unum & paucum, ſed *unum &*
paucum non ſunt idem, ſed duo diverſa. Nam tres ho-
mines v. g. ſunt pauci homines, non tamen ſunt unus
homo. 3. *Aquale opponitur magno & parvo*, ſeu mi-
jori & minori, quod accuratè probat Ariſtoteles
cit. loc. 10. c. 8. 4. Filius non tantùm opponitur patri
ſed & matri.

7. Ad I. *Reſp.* Unum & multa bifariam conſide-
rantur : 1. *Materialiter*, pro re, quæ eſt una & rei
quæ ſunt multe, ſicut albe lo eſſe unum quid, nigrè
verò flavedo & rubedo ſunt multa. 2. *Formaliter*,
& ut loquuntur in actu ſignato, nempe ut attendun-
tur eorum rationes formales. Quando negatur per
noſtram regulam, unum opponi multis, ſermo eſt
de iis, ut ſumatur priori modo & quaeritur. v. g. an
albedo non tantùm opponatur nigredini, ſed & rube-
dini & aliis intermediis coloribus, albedo enim &
rubedo & alii intermedii colores multi ſunt. Ac quan-
do Ariſtoteles diſputat, unum opponi multis, loquitur
de iisdem poſteriori modo, & hoc ipſo, unum oppo-
nitur uni, quia ut ratio unius, ſic & ratio multitudinis
ſeu per quam formaliter conſtituuntur multa, eſt una
& à rationibus aliorum diſtincta.

8. Ad II. Reſpondet ipſe Ariſtoteles *cit. 10.*
Multa bifariam ſumi : I. *Comparativè*, quantum ſi-
gnificat, non quemlibet numerum ſeu multitudinem,
ſed excedentem, & ſic ipſi opponuntur *pauca*, quæ res
& ipſa ſignificat multitudinem non quamlibet ſed
deficientem, ut ſi heri fuerint in foro 1000. homi-
nes, hodie tantùm 10. dicitur heri multos fuiſſe ho-
die paucos. 2. *Absolutè*, & ſic multa dicuntur, quæ-
cunque ſunt plura uno, quâ ratione quilibet nume-
rus, etiam binarius, eſt multa quædam, cùm enim di-
plex ſit multiplex. Ergò, & duo ſunt multa. Hac
igitur ratione multis non pauca (*cùm ſub multis com-*
prehendantur)

prehendatur) sed uni tantum opponitur, Etsi igitur multis opponuntur unum & pauca, per hoc tamen non fit, ut duo opponantur uni & eidem propterea quod id, quod æquivocum est, unum non est.

9. Ad III. Respondet Aristoteles, l. c. *magnum & parvum*, seu *magis & minus*, opponi aequali non ut contraria sed in oppositione privativa, ita nimirum ut magis & minus sint habitus, cum illud dicitur id, quod excedit, hoc verò id, quod exceditur. At æquale, inquit, est, quod cum nec magnum, nec parvum est, aptum à natura est, ut sit magnum & parvum. Quâ responsione omnino Aristoteles significare videtur id quod docuit, unum uni tantum contrarium esse, se vel le tantum de contrariis intellectum, nec necesse esse, ut universim de aliis oppositionum generibus verum sit.

10. Existimo autem responderi posse, etsi & ad alia oppositionis genera extendatur. Nam æquali opponitur adæquatè & primò non nisi inæquale, at magis & minus inadæquatè (*neutrum enim tollit totam rationem æqualis*) & quantum utrumque est inæquale: quam responsionem vide §. 5. *reg. preced.*

11. Ad IV. secundum nonnullos potest responderi, in filio esse aliam specie relationem, quâ ad matrem, aliam, quâ ad patrem referatur, quia statuunt etiam relationes patris & matris specie differre, eò quod ille activè, hæc passivè tantum ad generationem concurrunt. Ita sentit Ferrara, 2. *contra gentes* c. 11. §. *ex illis*, &c. Juxta quam sententiam, licet filius opponatur duobus scilicet patri & matri, tamen id quod ipsi opponitur, quamvis ratione subjecti seu materialiter sit unum, formaliter tamen non est unum, quia alia est formaliter relatio, quâ ad patrem, & alia, quâ ad matrem filius refertur. At hinc non identitas, sed diversitas subjecti, seu ejus quod formale est attenditur.

12. Alii qui cum Galeno statuunt, etiam matrè activè ad generationem concurrere, statuuntq; relationem paternitatis & maternitatis non differre specie, indeq; etiam in filio non esse relationes specie diversas, quarum una ad patrem altera ad matrem referatur,

quæ sententia videtur placere Soario, d. Met. 43. l. 17. n. 26. & seqq. Quod si verum est, filius refertur ad patrem & matrem non tanquam ad duo diversa & specie differentia opposita, sed tantum tanquam ad duo, numero & accidentaliter differentia, unum autem specie. Atque quod dicitur unum uni tantum opponi, intelligendum est de uno specie non numero.

REGULA VIII.

Contradictoria nec simul vera, nec simul falsa esse possunt; Vel, Alterum contradictoriorum affirmatur vel negatur de quolibet.

1. Prima sunt ista principia, & mentibus hominum naturaliter insita. Debent autem in iis observari quatuor illæ conditiones, quas Aristoteles, 1. *Elench. 3.*, ad vera contradictoria requirit: nempe ut dicantur *ἡσάμηναι*, eodem modo; & *τὸ αὐτὸ*, secundum idem, *ἢ ἢ τὸ αὐτὸ*, ad idem, & *ἐν αὐτοῖς χρόνῳ*, eodem tempore. Prima conditio *ἡσάμηναι* requirit, ut utrumque tam subjectum quam prædicatum utriusque propositionis contradictoria eodem modo accipiantur, eandemque habeat significationem, quorum alterum si æquivocè sumatur, contradictio non est, ut si dicas, Diaboli credunt, Diaboli non credunt; cum in priori propositione, *τὸ credere* de historica, in posteriori de salvifica fide accipiantur. Altera conditio *τὸ αὐτὸ* exigat, ut prædicatum in utraque propositione cum subjectis, secundum eandem partem & naturam construatur. Hinc contradictio non est, Christus fuit prior Abrahamo, Christus non fuit prior Abrahamo; quia illud de Christo secundum divinam, hoc secundum humanam naturam intelligitur. Tertia conditio *ἢ ἢ τὸ αὐτὸ* vult, ut non habeatur respectus ad diversa extra subjectum: sic non pugnant ista, Sex sunt duplum, sex non sunt duplum, quia duplum sunt respectu ternarii, non sunt respectu quaternarii. Quarta denique quid velit, manifestum est, licet attendi debet idem tempus. Hinc non sunt contradictoria, Imperium Romanum fuit florentissimum, imperium

imperium Romanum non fuit flo. entiffimum, si illud de tempore Trojano, hoc de posterioribus temporibus intelligatur.

2. Unum hic notare summè est operæ pretium, nempe necesse non esse, alterum *contradictorio* affirmari, alterum negari de eodem, sed fieri posse, ut neutrum affirmetur verè (nam de veris propositionibus hic sermo est) de eodem, quando cum particulis quatenus secundum quod, (& tum propositiones dicuntur *reduplicativa*, de quibus vide Fonseca, l. 3. inst. c. 27. & alios) *per se*, & similibus fiant propositiones, ut si dicas, Homo per se aut quantum homo, est albus, Homo per se aut quantum homo non est albus, utrumque falsum est: probo, Quia quicquid affirmatur de aliquo per se, aut quantum ipsum, id affirmatur de omni, quod constat ex c. 4. l. 1. post. ut homo per se est animal, & quantum homo est *ἄνθρωπος, ζῷον*, certè omnis homo est animal, est *ἄνθρωπος, ζῷον*, & sic in aliis. At album non affirmatur de omni homine, hoc est, hæc propositio, Omnis homo est albus, est falsa, quia instantiam exhibet Æthiops, qui homo est nec tamen albus: similiter non album non affirmatur de omni homine, hoc est, ista propositio: Omnis homo est non albus, est falsa, quia nos, qui homines sumus, sumus non albi. Ergò, neque album, nec non album affirmatur de homine per se, & quantum homo, seu quod eodem recidit, utraque propositio, Homo per se vel quantum homo est albus. Non o per se vel quantum homo est non albus, est falsa.

3. Cæterum, magna est differentia inter has propositiones, Homo quantum homo est albus, homo quantum homo non est albus, & inter has, Homo quantum homo est albus, homo est non albus. Nam priores duæ sunt contradictoriæ, posteriores non sunt contradictoriæ, quod inde patet: 1. Quia in posterioribus non est idem prædicatum, nam unius homo est prædicatum, alterius non homo. 2. Quòd utraque est affirmativa, quæ facillè intelligit, cui discrimen inter propositionem finitam & infinitam est notum.

Sunt igitur posteriores duæ propositiones affirmativæ infinitæ prædicatorum contradictoriorum de eodem subjecto,

4. Sicut autem quantum ad formam enunciandi est differentia inter illas propositiones; ita non minus est discrimen quantum ad veritatem & falsitatem, nam posteriorum utraque est falsa, & possumus indefinitè ita dicere, quodd quando duo prædicata contradictoria affirmantur de eodem subjecto, cum *per se*, aut *quantum ipsum*, aut similibus particulis, fieri possit, ut utraque propositio sit falsa quemadmodum §. 2. demonstravimus, sed priorum duarum non est utraque falsa, sed prior est falsa, posterior vera, sicut §. 2. ostendimus. (Verum est, si dicam, Homo quantum homo non est albus, falsum est si dicam, homo quantum homo est non albus) Sed quæ est causa hujus discriminis id jam dixi §. 2. quicquid affirmatur de aliquo *per se*, aut quantum ipsum, id de omni affirmari necesse est. Sed non, Quicquid negatur de aliquo *per se*, aut quantum ipsum, id de omni negari necesse est. Pertinet igitur exceptio §. 2. allata, non ad propositiones formaliter contradictorias, sed ad illas quæ sunt de prædicatis contradictoriis.

5. Sed objicis: A propositione negativa de prædicato finito, ad affirmativam de prædicato infinito *valet consequentia*: Ergo, hæc, Homo quantum homo non est albus, est vera; & illa, homo quantum homo est non albus est vera. Resp. Hæc ipsa, quæ hætenus disputavimus, probant, *excipiendas esse ab illa regula propositiones reduplicativas*, eademque ratio est quæ sunt cum terminis (*per se* & similibus) id quod jam dudum docuerunt alij, inter quos Cajetanus, *de ente & essentia* c. 4. §. 6.

REGULA IX.

Oppositorum eadem est scientia.

1. Sæpius enim utitur hoc pronuntiato Aristoteles, vel exempli gratiâ, vel alia de causa, ut 1. *prior. c. 1. 20p. 2. 4. Metaph. 2. 1. 4. 9. Met. c. 2. & aliis in locis*. Interdum autem dicit, *Tōt' ἑναντίον, contrarium*

rum, eandem esse scientiam, interdum utitur voce *ἡ ἀντικείμενη*, & oppositorum, eandem esse scientiam, asserit.

2. Monlorius, 1. prior. c. 1. eruditè, ut solet, pronunciatum hoc triplicem apud Aristotelem habere sensum scribit: I. Opposita sub eadem scientiam & artem cadere, atque in eadem arte tractari, ut salubre & insalubre in medicina, motum & quietem in physica, & hoc modo sumitur 4. Met. c. 2. ubi cum Aristoteles docuisset, primam philosophiam agere de uno & partibus seu speciebus unius ut de eodem, simili, æquali, &c. ostendit, ejusdem etiam esse tractare de multitudine & quasi speciebus multitudinis, ut de dissimilitudine, inæqualitate, &c. propterea quod hæc unitati & ejus quod speciebus sunt opposita. Unius autem scientiæ est, opposita contemplari.

3. II. Est oppositorum seu contrariorum eandem esse cognitionem & rationem, hoc est, ex ratione & cognitione unius contrarii alterum intelligi, sed ex accidente quodammodo, ut si sanitas est sita in temperie & *συνμετρία* quatuor humorum, morbus erit positus in intemperie eorundem humorum. Hæc docet Aristoteles 1. 9. Met. c. 2. ubi ait, Contrariorum propterea eandem esse scientiam, quia scientia est ratio, contrariorum autem eadem est ratio, unde fit ut facultas quæ agit cum ratione habeat vim efficiendi contraria, sicut medicina morbum & sanitatem efficit.

4. Cum autem Aristoteles dicit, scientiam esse λόγον, rationem, & rationem esse contrariorum, plerique inter quos Scainus, Fonseca per λόγον, seu rationem, intelligunt cognitionem rei definitivam, quæ cum per se & primariò sit cognitio ipsius definiti, ex consequente, & sic quodammodo per accidens manifestat & declarat ejus oppositum ut patuit 5. præc. de sanitate & morbo, & perspicitur ulterius exemplo boni & mali. Si enim bonum consistit in perfectione debita inesse, malum carentiam hujusmodi perfectionis importabit. Hi duo sensus, inquit Monlorius, viri sunt de omnibus artibus.

5. Est autem inter hosce duos sensus id discriminis.

minis, quod prior loquitur de habitu scientiæ & quidem de scientia totali, ut loquuntur v. g. de Physica, Medicina, &c. posterior autem vult, non tantum unam totalem scientiam, quæ habitus est, sed & unum specialem & determinatum actum alicujus scientiæ, v. g. definitionem sanitatis esse oppositorum.

6. III. Est, eandem artem tractare & probare contrarias partes quæstionis seu utramque partem contradictionis, ut si proponatur quæstio, An voluptas sit bonum nec ne, eadem ars probat, voluptatem esse bonum, & non esse bonum, in quo verum est hoc pronunciatum, in duabus tantum artibus, Dialectica & Rhetorica, ut docet ipse Aristoteles, 1. Rhet. quoniam hæ solæ quæstiones disputant in partes contrarias. Sic enim habet Aristoteles, Nulla alius artibus contraria concludit, sola verò Dialectica & Rhetorica id præstant, significant enim pariter amba contraria.

7. Atque hanc ob causam solæ, Logica & Rhetorica, dicuntur *duæ unus*, ut ait Alexander, in p. 1. lib. 10. quia scilicet hæ solæ disciplinæ contraria probant, is autem propriè dicitur posse, qui contraria potest, estque hæ specialis acceptio vocabuli *duæ unus*; nam alias latius accipitur ut 1. Eth. & 9. Met. & alias etiam disciplinas comprehendit. Vide itaque quæ, tit. 7. reg. 12. §. 7. diximus.

8. Unum adhuc nota, idque ex dictis contrarium, nempe vocem *scientia* hîc non strictè sumi, ut ab aliis scientiis contradistinguitur, sed latius ut eas comprehendit. Quod autem §. 3. diximus, eandem rationem & cognitionem contrariorum & alterius quodammodo ex accidente, de eo plura vide apud Fonseca, 9. Met. c. 2. in commentis.

REGULA X.

Inter contradictoria est distantia infinita.

1. Communis & constans est Scholasticorum sententia, *solum Dei esse creare*, negq; id competere ulli creature, sed quibus id demonstrari possit rationibus de eo non conveniunt. Nonnulli inter alia, hujusmodi

uruntur argumento : Super distantiam infinitam, non potest nisi virtus infinita, sed inter terminos creationis à quo & ad quem (scilicet non ens seu nihil, ad ens) est distantia infinita. Ergo, super terminos creationis non potest nisi virtus infinita, quæ solius est Dei. Major probatur, quia quanto distantia est major, tantò transitus est difficilior, & maiorem virtutem requirit in agente. B. distantia infinita requirit virtutem infinitam. Minor probatur. 1. Quia quacunque distantia finitâ potest cogitari major. Sed illa distantia quæ est inter Ens & non Ens, non est minor. B. non est finitâ. 2. Inter omnia contradictoria, est æqualis distantia, sed inter aliqua contradictoria, ut inter Deum & non Deum, est distantia infinita. Inter omnia contradictoria est distantia infinita. 2. Scotus, 4. dist. 1. q. 1. & Durandus, 2. dist. 1. q. 1. hanc rationem nihil concludere demonstrant, propterea minor, nempe inter ens & non ens seu inter contradictoria distantiam esse infinitam, falsa sit. Subscribit Vazquez pars. 1. tom. 2. disp. 175. c. 1.

3. Durandus, 1. negat ens & non ens esse terminos creationis de quo, quia non ita ad intellectum nostræ regulæ pertinent, jam non agimus. 2. negat inter ens & non ens esse distantiam. Sicut n. inquit, *differentia & diversitas non est nisi entium inter se, ens enim non est diversum nec differens à non ente, quia idem & diversum sunt differentia entis, sic & distantia non est, nisi entium, nec inter ens & non ens recipitur.*

4. Verùm ego r. regero id Durando, quòd inter ens & non ens, hominem & non hominem, & quamlibet rem & ejus negationem est oppositio. At oppositio est quædam diversitas, quam ob causam etiam Philosophus 5. Met. c. 1. de eodem & diverso, quod novum est, subjunxit illud, quod est de oppositis. Est autem inter ens & non ens, & quælibet contradictoria diversitas. Sicut ergò 2. Ens dicitur diversum vel distinctum à non ente, quam distinctionem solent vocare negativam, ita etiam dici potest, esse inter ens & non ens sicut & quælibet contradictoria quandam distantiam, si non ita propriè, quodammodo tamen & negativam.

3. Quòd verò in contradictoria non sit infinita distantia ex Scoto latè deducit Joh. de Rada, *par. 3. controuv. 2. a. 1. ibi secunda ratio*. Pro quo notandum 1. Distantiam esse duplicem; *Positivam & negativam*. Prima est, quæ reperitur inter terminos positivos, secunda, quæ inter terminos, quorum unus positivus alter negativus. 2. Distantia iterum est duplex; *Mediata* una, quæ mensuratur per medium interjacens, sicut inter terram & concavum lune causa est distantia, quantum est spacium intermedium. Altera verò est *immediata*, illa scilicet cujus alterum extremum, necesse est de quolibet affirmari. Ita distantia immediata positiva est inter Deum & creaturam, quia quælibet res est Deus vel creatura. Immediata negativa est inter ens & non ens, hominem & non hominem, & quælibet contradictoria. Distantia immediata mensuratur per alterum extremum. Tanta scilicet est distantia inter extrema positiva immediata, quatenus est excessus extremi nobilioris ad minus nobile, ut inter Deum & creaturas est distantia infinita, quia Deus est infinitus & infinite excedit quamlibet creaturam. Tanta etiam est distantia negativa immediata, quatenus est terminus negativus, vel quantum excedit terminus positivus negativum, ita ut si terminus negativus sit finitus, distantia sit finita, si infinitus infinita; & probatur, quia ubi non est medium inter extrema, distantia nihil aliud est, quàm excessus unius extremi super alterum. Cùm autem excessus unius super alterum non possit esse major, quàm ipsum est, sequi ut, ubi extremum non est nisi finitum, non possit ipsum aliud excedere nisi excessu finito, & per consequens ibi non esse, nisi finitam distantiam; & confirmatur in quæstionibus, in quibus est medium interjacens, quantum distantie extremorum mensuratur per quantitatem medii. E. ubi nullum est medium, quantitas distantie mensuranda erit per quantitatem extremorum.

6. Ex quibus jam patet, inter ens & non ens, & inter omnia contradictoria non esse distantiam infinitam, cùm enim distantia inter contradictoria sit

mediata, sicut patet per Aristotelem qui 1. poster. 1. 13. & alibi dicit, contradictionis nullum esse medium, non potest esse major distantia, quam sit alterum extremum ejus: nempe id quod est positivum: Cum igitur nulla creatura sit ens infinitum, inter contradictoria, quorum alterum extremum est ens creatum, non est distantia infinita, ut dicendo, homo non homo, album non album. Cum autem dico, Deus non Deus, est distantia infinita, quia hoc alterum extremum est ens infinitum.

7. Neque quicquam agis, si dicere velis, infinitam esse distantiam in omni contradictione ex parte termini negativi, quia terminus negativus non distat ab aliquo, nisi deficiendo. Ergo cum non sit major ejus defectus, quam est perfectio, vel ut ita dicam, positio in termino positivo, non potest quoque major esse ejus distantia à termino positivo, quam sit ipse terminus positivus seu perfectio ejus.

8. Quantum ad hæc contradictoria, Ens & non ens, ubi prior est terminus universalissimus, distinguit Scotus & ex eo Rada dicendo, *formaliter* inter eâ non esse infinitam distantiam, quia ens *formaliter* non est infinitum, aliâs enim omne ens esset infinitum, *permissive* tamen esse infinitum, cum enim ratio entis in Deo, tanquam in ente infinito reperiatur, & sic enti non repugnat infinitas; *permissive* ens potest infinitè distare à non ente h. e. non repugnat enti infinitè distare à termino negativo.

9. Unde patet, falsum esse, quod in probatione minoris propositionis in argum. §. I. proposito dicitur, non posse cogitari majorem distantiam eâ quæ est inter ens & non ens, nam major est quæ inter Deum & non Deum. Patet & alterum falsum esse, quod dicitur inter contradictoria æqualem esse distantiam, major enim est distantia inter Deum & non Deum quam inter hominem & non hominem, quam inter albū & non albū major est, vel minor propter alter terminus vel perfectior est, vel imperfectior.

10. Sed rogabis quomodo salvari possit, Inter contradictoria esse distantiam infinitam. Respondet Scotus per

per distinctionem de infinito, quod dicit sumi posse dupliciter: 1. Pro excedente simpliciter quantumvisque finitum in infinitum, 2. Pro indeterminato. Primo modo illa propositio est falsa, sicut ex hactenus dictis constat, vera autem est de infinito secundo modo, nulla enim distantia est tam parva, quin sufficiat ad contradictionem, quia si minimum aliquid recedit ab uno contradicentium, statim est sub altera, continens non ita multum recedit à temperante sed intemperante, & fundatur inter ea contradictio, continens enim est non temperans.

REGULA XI.

Inter omnia contradictoria equalis est repugnantia.

1. Ita Ochamus, 1. dist. 2. q. 2. & alii, Sed videtur hanc regulam non posse consistere cum iis, quae in explicatione *reg. preced.* fuerunt proposita. Scilicet non est inter omnia contradictoria equalis distantia, nec equalis repugnantia. Et arguitur ulterius, in quibus est difficilius transitus ab uno extremo ad alterum, illa magis repugnant. Atqui inter aliqua contradictoria est difficilius transitus, quam inter alia. A non moveri enim ad moveri, à non calido ad calidum est facilis transitus, cum facile ex non moto possit fieri motum & ex non albo album, at non tam facilis est transitus à non homine ad hominem, cum difficilis sit, ex non homine hominem fieri, imò inter quosdam est transitus impossibilis, ut inter Deum & non Deum, ex non Deo enim non potest fieri Deus.

2. Resp. Aliud est distantia contradictoriorum & transitus ab uno extremo ad alterum, aliud est repugnantia. Distantia sumitur ab altero extremo, estque major vel minor, prout illud perfectius est vel imperfectius. At repugnantia consistit in hoc, quòd non possint verè affirmari simul de eodem, quia ergò æquè omnibus contradicentibus competit de eodem verè prædicari non posse, sicut non magis potest aliquid moveri & non moveri, esse album &

non album, homo & non homo (simul scilicet & secundum idem observariſque aliis conditionibus & requiſitis) quam Deus & non Deus, propterea quod unum æqualiter alterum negat, ut non homo æquè negat hominem, non albus album, atque non Deus Deum, nec unum aliquando magis alterum aliquando minus negat, inde in omnibus æqualis est repugnantia.

3. Quod etiam aliud sit *transitus* vel *non transitus* ab uno contradicentium ad alterum; aliud *repugnantia*, inde probo, quod repugnantia omnibus competit, quia à non Deo ad Deum non datur transitus, nec etiam omnibus competit non transitus, quia in reliquis transitus datur: ut à non homine ad hominem, à non albo ad album, unde licet facilis sit transitus à non albo ad album, difficilius autem à non homine ad hominem, impossibilis verò à non Deo ad Deum; Sicque in illis major & minor distantia, æquè tamen repugnat aliquid esse simul album & non album, hominem & non hominem, Deum & non Deum. Ex quibus manifestum est, ea quæ §. 1. adducta fuere nihil obſtare.

4. Eodem recidit, quod Joannes de Rada dicit, *Contradictionem posse comparari vel quoad distantiam & excessum unius extremi super aliud, vel quoad repugnantiam & impossibilitatem ad verificari de eodem.* Priori modo unam contradictionem esse altera maiorem, posteriori omnes esse æquales. Vide etiam Gabrielem, 1. dist. 2. q. 1. dub. 1.

5. Utimur verò hac propositione contra eos, qui ad eam devenerunt insaniam ut non dubitent asserere, Contradictoria posse esse simul vera, vel hominem Christianum illud principium quod contradicentia non possint esse vera, non posse agnoscere aut debere. Nam aut statuunt omnia contradictoria esse vera aut aliqua, si omnia. E. utrumque simul verum esse potest, quod Deus sit iustus & non iustus, verax & non verax, quod Christus resurrexerit & non resurrexerit, nos cum hic sumus, non esse hic, dum scribimus, non scribere, &c. quæ omnia absurdissima ex parte

parte etiam blasphema sunt & à vera fide aliena si aliqua, E. omnia, quia ut ostendimus, inter omnia est equalis repugnantia. Vnde plura in disp. nostra de nonnullis circa doctrinam contradictionis.

REGULA XII.

Omnis contrarietas privationem habet alicuius contrariorum.

1. Ita Aristoteles, 10. Met. c. 7. ubi & ait, *semper alterum contrariorum dici secundum privationem: item omnem contrarietatem esse habentem & privationem.* Quæ quidem non ita accipienda sunt, quasi alterum contrariorum nihil aliud sit, quam privatio, hic enim sensus falsus esset, cum utrumque contrariorum sit formaliter quid positivum. Potest autem dupliciter intelligi: 1. ita, quod omne contrarium inferat privationem alterius contrarii, quemadmodum nigrum infert privationem albedinis, & vitium virtutis.

2. Sed hic obijci poterit, quod cum privatio sit negatio formæ in subiecto capaci habitus, calorem in igne esse quidem contrarium in frigori, non tamen inferre privationem frigoris, propterea quod ignis non sit subiectum frigoris capax, idemque dicendum est de cuiuslibet contrarietatis extremo, quod subiecto inest per naturam.

3. Potest responderi 1. calor, licet ut in igne est non importet privationem frigoris, absolute tamen non potest negari, ipsum privationem frigoris inferre, propterea quod in aliis subiectis quæ frigoris capax sunt, ut in aqua, inesse potest. Respondetur 2. Aristoteles. 5. Met. c. 22. docet privationem dici tripliciter. 1. Si res non habeat aliquod eorum, quæ apta sunt ut habeantur, & si ipsa non sint apta, ut illud habeat, quomodo planta dicitur privata oculis. 2. Si non habeat quod vel ipsa vel genus ejus naturale habere potest, quæ ratione aliter homo cæcus privatus est ad speciem, aliter talpa, hic quidem ratione generis (quia enim animal est capax ad speciem & talpa est animal quod est genus ejus, ideo & hujus generis habita ratione talpa capax ad speciem obque privatur

citur) ille verò per se ipsum. 3. Si apta sit res, ut habeat, eo autem tempore habeat non quo natura habere potuit. Cæcitas enim privatio quædam est, cæcus autem non omni ætate dicitur, sed si ad speciem non habeat, in qua ut haberet, idoneus erat. Ita Aristoteles quam distinctionem, etiam *cit. c. 7. 10. Met.* inculcat. Jam dico, licet calor in igne non inferat privationem postremo illo & magis propriè dicto modo; infert tamen primo & secundo.

4. Verùm hîc repetendum est id, quod in explanatione *reg. 1.* notavimus, nempe, secundum Philosophum, unum contrariorum inferre negationem alterius, & ita quidem revera & sine ullo dubio rem se habere, si de eo quod naturaliter sit loquamur. De potentia tamen absoluta id esse dubium ob ea, quæ disputat Paludanus, 3. *dist. 15. q. 2.*

5. II. Potest sententia & propositio Aristotelis intelligi, non de privatione simpliciter, ut sc. formaliter est quædam negatio, ut cæcitas est quædam privatio, sed de quadam imperfectione, ita ut alterum contrariorum dici secundum privationem nihil aliud sit, quàm unum contrariorum semper esse quid imperfectum respectu alterius. Quod quidem verum est non de utroq; extremo, sed de altero tantùm respectu alterius. Nam sic nigrum quidem habet rationem privationis respectu albi, & frigidum respectu calidi, sed non album respectu nigri nec calidum respectu frigidi. Et ita explicat Soncinas, 12. *Met. q. 4.* & videtur esse ad mentem Commentatoris (*Averrois*) qui *cit. 2. 10. Met. com. 15.* dicit, omnia contraria opponuntur secundum privationem & habitum, quia uni contrariorum accedit, ut sit perfectionis privatio, & 2. *ph. com. 15.* sic ait, Forma dicitur duobus modis. Dicitur enim de perfectionis inesse, quibus non adjungitur aliqua privatio, sicut albedo est forma, cum qua non adjungitur privatio omnino, & dicitur de formis diminutis in esse, cum quibus adjungitur aliqua privatio, sicut nigredo est forma, cui adjungitur privatio albedinis.

A privatione ad habitum non datur regressus.

1. Facit Aristoteles, c. 11. *categ.* discrimen inter contraria & privativè opposita, quòd nimirum contraria inter se invicem mutari possint, n. si alterum insit per naturam, possibile enim est, candidum fieri nigrum & vicissim nigrum candidum, ex probo pravam & vicissim ex pravo probum, ac in privatione & habitu, *inquit*, impossibile est, fieri ad invicem mutationem, ex habitu enim in privationem mutatio fit, sed à privatione in habitum impossibile est. Hinc extrahit illud proloquium, quod Peripatetici crebri usurpant sermonibus, à *p*riuatione ad habitum non datur regressus.

2. Quòd si hoc à *p*riuatione ad habitum non datur mutatio, quibus verbis Aristoteles utitur, absolute consideretur, latius patet quàm illud, *A privatione ad habitum non datur regressus*, nam cum ex semine in quo est privatio formæ animalis, nascitur animal, à privatione ad habitum datur mutatio, quæ mutatio tamen non potest dici regressus, imprimis si mater illa, ex qua semen constat, nunquam antea fuerit sub forma animalis quod generatur. Unde Soncinus, 10. *Met. q. 19* propriè loquendo, ait, de regressu, sic dicitur fieri regressus à privatione ad habitum, quando habitus primò fuit in subiecto, & postea abijicitur, & postea iterum advenit in idem subiectum, regressus enim est venire ad locum in quo priùs aliquis fuit. Non tamen ita latè Aristoteles id intelligit, sed videtur nihil aliud velle quàm à privatione ad habitum, qui præcessit non fieri mutationem, quod idem est ac non fieri regressum, nam ipse 1. *phys.* privationem esse statuit principium & terminum à quo generationis, & ex materia formæ privationem habentem generari.

3. Unde cum duplex sit privatio, una quæ formam præcedit, & est terminus generationis à quo, quando in semine est privatio formæ animalis; altera quæ formam sequitur & est terminus corruptionis ad quod.

De posteriori privatione accipiendum est, cùm dicitur, à privatione in habitum non esse mutationem, non de priori, quantum enim ex semine, in quo est privatio præcedens formam animalis, animal fieri potest, rectè dicitur, ex non animali fieri animal. Sed ex mortuo animali, quâ locutione significatur, privatio sequens formam non potest fieri animal naturaliter, quam doctrinam ejusque usum leges apud Cornelium Martinum, l. 2. *anthr.* c. 10.

4. Sed omnino videtur à privatione sequente formam ad habitum mutationem atque ita regressum dari. Nam à somno datur regressus ad vigilias, à tenebris ad lucem, & ex aere fit aqua.

5. Pro explicatione regulæ Toletus, in *eth.* c. 17. *meteg.* nonnullas proponit distinctiones: 1. Duplex potest considerari regressus, alter ad idem numero, ut idem numero prorsus redeat, quod antea fuit. Alter ad idem specie, ut quando aliquis æger sanatur, restituitur ei eadem sanitas, non quidem numero, sed specie. 2. Regressus iste ad idem specie est duplex: *Mediatus & immediatus*. Immediatus est cùm absq; interveniente alia aliqua mutatione illud, quod aut corruptum aut omissum est, redit, ut si aer versus fuerit in aquam & ex aqua rursus absq; ulla alia mutatione fiat aer. Mediatus est quando non unâ mutatione, sed pluribus intervenientibus, illud regeneratur aut restituitur. 3. Privatio est duplex: *Quadâ tollit solû actum*, ut somnus, qui aufert solum actum videndi non potentiam, tenebræ quæ lumen. *Quadam non solum actum sed & potentiam*, ut cæcitas, quæ non solum actu videndi privat, sed & potentia, quam distinctio nem etiam huic regulæ adhibet. Zimara, *propos.* 102.

6. Hisce præmissis Toletus constituit nonnullas conclusiones, quarum I. *Regressus ad idem numero à quacunque privatione naturaliter est impossibilis*, verbi gr. quando dormiens expergiscitur & ex non vidente actu videns actu, actus ille videndi non est numero idem cum illo, quod videbar ante somnum. Dicitur autem *naturaliter*, nam supernaturaliter potest Deus idem numero restituere, imò restituit, quando mortuos resusci-

resuscitavit, & nos in resurrectione post mortem erimus idem numero homines qui nunc sumus.

7. II. *Regressus* (etiam immediatus) ad idem specie à privatione tollente actum tantum, est possibilis, scilicet etiam per naturam. Et est clara, ut probent exempla de somno & tenebris.

8. III. *Regressus immediatus ex privatione sub potentiâ etiam ad idem specie est impossibilis*, per naturam nimirum, ut qui amisit potentiam videndi, naturaliter eam non recuperabit, & cadaver non fit homo. Atq; hoc est quod voluit Aristoteles. Dicitur autem regressus immediatus quia mediatè potest regressus ille fieri ut patet in aceto, ex quo, si prius aquam abierit, denuo fit vinum. Ita ex cadavere potest redire animal quantum cadaver putrescit in terram mutatur, ex terra illa generantur gramina, quibus si bos vescatur, generatur ex iis sanguis & semen ex quibus generatur animal. Testatur hoc Aristoteles, l. 8. *Met.* cum dicit, ac planè quæcumque hoc pacto mutuam habent mutationem, in materiam redeant oportet, veluti si ex mortuo animal oriri deberet, primum in materiam regressio fiat necesse est deinde hoc pacto animal gignatur, ut acetum in aquam mutatur, deinde fit vinum.

9. Sed videtur hic obstare exemplum §. 5. adductum, quòd si aer versus fuerit in aquam, aer immediatè redire potest. Respondet Toletus, illam privationem, cum aqua in aerem vertitur, formæ aquæ tantum actus, cum etiam materia elementorum sit in potentia proxima ad quamlibet formam element.

10. Verùm Conimbricenses hanc explicationem Toleti imperfectionis accusant, propterea quòd à calvitie ad esse comatum non detur regressus, nec qui edentulus est, dentes renascuntur, quibus exemplis utitur ipse Philosophus : At comatum & dentium esse actus important, qui priventur calvitie & carentiâ dentium.

11. Quare ipsi Conimbricenses aliâ utuntur responsione quam dicunt esse Lovanienfium: DD. Lovanienfenses, inquit, cum ex altera parte videant à quibus-

dum privationibus, esse regressum, ab aliis non esse: ex al-
tera non posse assignari certum genus earum à quibus sit
aut non sit reditus, cum in utroque ordine sint aliqua,
quarum forma sunt per modum actus, alia per modum
habitus & potentia, nonnulla ingenita, alia extrinsecus
advenientes, ut ex dictis perspicuum est. Hanc rationem
ex parte causa reddiderunt: Quando posita privatione
non tolluntur causa sufficientes ad productionem forme,
possibilis est naturaliter regressus ad eandem specie for-
mam; quando vero ejusmodi causa tollantur, non est
possibilis. Ostendere autem quibus cum privationibus
causa remaneant aut auferantur, longissimum est &
singularium eget mentione, siquidem nullum commune
principium hactenus inventum est, quod omnia com-
prehendit. Hæc Conimbricenses, quos vide.

REGULA XIV.

Ab extremo ad extremum non fit transitus nisi
per media. Sive, Transientem ab extremo ad
extremum oportet transire per omnia media.

1. Pertinet hæc regula ad contraria, quia per ex-
tremas contraria intelliguntur, ut clarum est ex 10.
lat. c. 11. ex quo regula ista de sumta est, quod per-
tinet quod Galenus, 1. de facult. natur. c. 10. albe-
nem & nigredinem, utpote colores extremos non
ire in se mutuo, nisi per medios docet.
2. Est autem duplex medium: Unum, secundum
subjectum, id scilicet de quo neutrum oppositorum
prædicatur, sicut verbi gratiâ, lapis est medium
inter sanum & ægrum, cum nec sanus sit nec æger,
ne est, cum sit ejusmodi subjectum, de quo nec æ-
rum nec sanum prædicari potest; hoc modo aer est
medium inter album & nigrum. Alterum, secundum
formam, forma nempe media inter formas contrari-
as. Hujusmodi medium Zabarella, 1. de mission. fa-
cit duplex, idque ex locis Averrois ab ipso citatis,
se facere dicit. Unum est, per formalem missionem
contrariorum in gradibus remissis, hoc est, hujusmodi
medium, quod constat ex extremis remissis forma-
liter,

liter, ut tepidum aut calidum ut sex, et si albo-
rum nigri immisceas. Alterum, *per virtualem con-*
mentiam, seu per participationem extremorum, hoc
est, huiusmodi medium in quo extrema virtualiter
tantum insunt, ut viride, rubrum & alii intermedi
colores. Suarez, *in indic. locupl. addit* tertium genus
quod vocat medium per recessum ab utroque extre-
mo, qualis est virtus inter duo extrema media.

3. Jam certum est non loqui Aristotelem, nec re-
gulam intelligendam esse de medio secundum sub-
iectum, nam de relativè oppositis dicit, quod media
non habeant, sed *certum est ea habere medium sub-*
iectum, sicut patet de lapide, qui medium est inter patrem &
filium, hoc est, huiusmodi est subiectum, de quo
pater nec filius prædicari potest. Deinde Aristoteles
dicit, medium esse ejusdem generis cum extremis,
medium subiecti non est ejusdem generis, ac enim
qui est medium subiecti inter album & nigrum est
prædicamento substantiæ, sed album & nigrum su-
maliter ad prædicamentum qualitatatis pertinent.

4. Intelligenda igitur est regula de medio secun-
dum formam, & est sensus, Quando extremum mu-
tur in extremum, prius fieri mutationem in medio
secundam formam, & quidem per omnia media
potest fieri transitum ut sint media primo modo, ut
bet Zabarella, *loc. cit.* quando enim ex summo
extremè frigido fit extremè calidum, primo
gradus, nempe 8. frigoris expellitur, & unus, ac
primus caloris introducit, & ita ex frigido
seu ut octo, fit frigidum ut septem, deinde septimus
gradus frigoris expellitur, & secundus caloris in-
ducitur, fitque frigidum ut sex, donec tandem
mus nempe 8. vel 9. gradus caloris introducat
verso frigore expulso. At quantum est medium
cundo modo, non est necesse, omnia media per-
iri, ut notat Averroes, *tr. de anima com. 105.* &
eo docet Zabarella. Non enim ut ex albo nigrum
aut vice versâ, necesse est, prius transmutationem
fieri in omnes intermedios colores.

5. Ea quæ medium habent tertio modo, regula

capitulum

concernit, siquidem intelligenda est de transmutatione, quæ sit per motum physicum ac proprium, non de ea quæ sit per actus immanentes aut mutationes instantaneas sicut ex Aristotele *loc. cit.* constat.

6. Quamquam Suarez, *loc. in indic. cit.* ostendit, quomodo, & cum in moralibus ex uno extremo ad alterum transitur, id per medium quodammodo fiat, licet enim non necesse sit, à vitio transire ad vitium per virtutem, transitur tamen per naturalem quandam participationem virtutis, ut cum, qui ex illiberali sit prodigus, incipit expendere, ille enim actus expendendi licet non sit liberalitatis formaliter, est tamen materialiter, quantum posset studiosè & secundum virtutem fieri. Vide plura apud Suarez, *ibid.*

7. Transitus hic ab uno extremo ad alterum per media conspicitur quoque in mutationibus reumpularum: Respublica Romanorum expulsis regibus non statim & immediatè à statu Monarchico migravit in Democraticum, sed prius majestatem regum exceperunt bini consules, atque ita Aristocratica fuit forma, quæ mox evasit mixta ex Aristocratia & Democratia, cum Valerius consul populo duo egregia majestatis jura, ultimam nempe provocationem & creationem magistratum concessit, donec tandem creatis tribunis plebis in Democratiam prolaberetur: namquam certè hic transitus non est necessarius, cum experientia testetur, Democratas patere Tyrannidi (quæ sub Monarchia comprehenditur) & in eam subito transire, & docet ita Aristoteles, 5. *Pol.* 3. Quemadmodum & Romana respublica ex statu populari immediatè monarchica evasit. Videatur Aristoteles, l. 2. *pral. polit. c. 6. s. 3.*

REGULA XV.

Media constant. ex contrariis.

Ἀδύνατον ἐν τῷ ἐναντίῳ εἶναι τὸ μεταξὺ, Aristoteles, 10. *Met. c. 10.* Et patet jam ferè sensus hujus propositionis per explicationem *reg. præd.* Quædam enim constant ex terminis remissis formaliter, sicut tepido calor & frigus actu & formaliter insunt, ut

in gradibus remissis, quædam tamen virtualiter, ut colores intermedii, in moralibus medium per recessum ab utroque extremo, sicut loquitur Suarez, qualis est virtus, licet non constet ex extremis proprie, sapit tamen aliquo modo naturam extremorum, habet enim aliquid de opere seu inclinatione utriusque extremi, liberalitas enim inclinat ad dandum, in quo aliquo modo convenit cum prodigalitate, simul vero inclinat aliquando ad retinendam, in quo accedit quodammodo ad illiberalitatem. Vide Soarium in ind. locupl. l.c. Lege etiam c. 8. l. 2. Eth.

R E G U L A XVI.

Media sunt ejusdem generis cum extremis.

1. Πάρτα τὰ μετὰ τὸν ἑκάτερον ἄκρον ἵστανται ἐν ἑκατέρῳ, *Omnia media, & ea quorum sunt media, in eodem sunt genere,* ait Aristoteles c. 10. l. 10. Met. Ratio ejus est, quia inter extrema & media est transmutatio per se, sicut ex albo fit puniceum vel fuscum, & ex hoc nigrum, & vice versa. Mutari autem ex genere uno in aliud genus nihil potest, hoc est, inter ea quæ genere differunt, non datur transmutatio, nisi per accidens, ut ex colore non mutatur aliquid in figuram, sed per accidens fieri potest, ut cum ex albo fit fuscum aut nigrum, subiectum simul aliud suscipiat figuram.

2. Manifestum autem est, non esse propositionem nostram intelligendam de medio, quoad subiectum; quid enim manifestius est, quam aerem, qui est medium subiecti inter album & nigrum, & lapidem, qui est medium inter sanum & ægrum non esse in eodem prædicamento cum hisce extremis vide §. 3. reg. præc. 14.

3. Sed quaeritur, quomodo hoc in moralibus habeat locum, cum ibi medium, ut liberalitas sit virtute tanquam sub genere, extrema, ut prodigalitas & illiberalitas, sub vitio.

4. Resp. Medium esse in eodem genere cum extremis vel proximo vel remotiori aliquo. Licet enim genus proximum liberalitatis & extremorum esse

non sic idem, remotius tamen genus idem est, sunt enim ista omnia sub habitu tanquam sub genere.

REGULA XVII.

*Quot modis dicitur unum oppositorum,
tot dicitur & alterum.*

1. Communi usu tritissima est ista propositio & desumitur ex Aristotele, 1. top. c. 13. vel secundum Pacium, 16.

2. Dicis: Aristoteles hoc libro non docet, tot modis unum oppositorum dici, quot dicitur alterum, sed unde cognosci possit, an aliquid multis modis dicatur, exponit, & inter alia docet, id ex oppositis cognosci posse. Quando enim alicujus oppositum dicitur multis modis, tum & ipsum multis modis dici; at non videtur sequi, si cum oppositum dicitur multis modis, etiam ejus oppositum dicitur multis modis, tot quoque modis dicitur oppositum, quot dicitur alterum oppositum, quia fieri potest, ut utrumque dicatur quidem multis modis, non tamen totidem & iisdem.

3. Resp. Negari non posse, Philosophi locis institutum esse, proponere doctrinam, quâ cognosci possit, an aliquid multis dicatur modis, & inter alia docere, ex opposito id intelligi posse. Si enim hoc multis modis dicitur, illud etiam multis modis dici. Verum non aliter ostendit unum oppositorum multipliciter dici, propterea quod alterum multipliciter dicitur, quam quod illud tot & hisce vel hisce modis dicitur, & hoc tot & hisce vel hisce modis dicitur. Clarum id est ex iis, quæ de contradictione oppositis §. 8. habet, ex eo quod id non videre multis modis, nempe duobus dicitur, cum uno modo idem sit quod non habere facultatem videndi, altera, facultate videndi non uti, & non videre non multis tantum, sed totidem dici modis, ita ut utriusque significationi vocis non videre opponatur aliqua diversa significatio vocis videre. Nam & non videre uno modo non facultatem videndi habere, altero, facultate illâ uti. Idem clarum est ex seq. quæ de privativè oppositis & conjugatis tradit. Quod facit quod §. Eth. c. 1.

cùm dixisset, plerumq; sequi, si unum contrariorum pluribus modis dicitur & alterum pluribus modis dici, ex eo, quòd injustus dicitur & ille qui legi non obtemperat, & ille qui plus sumit nec servat æqualitatem, *infert*, justum non tantum multipliciter, sed & tot modis dici, ita ut sic dicatur, tum ille qui legi obtemperat, tum ille qui servat æqualitatem. Et certe si vel maxime unum oppositorum dicatur multipliciter, nescio quâ ratione inde colligi possit & alterum multipliciter dici, nisi simul hoc verum sit, si unum tot modis dicatur, etiam alterum tot modis dici, si enim aliquod oppositum dicitur multis modis, oportet ejus oppositum dici multis modis, si non oportet, ut dicatur totidem & correspondentibus modis, tunc enim multiplicitas unius oppositorum, nihil videtur facere ad multipliciter alterius.

4. Verum non videtur verum esse, tot modis unum contrariorum dici, quot dicitur alterum, quia bisariam dicitur vitium, nempe in excessu & defectu; virtus tamen dicitur uniformiter & non secundum excessum & defectum, verbi gratia, habitus vitiosus *ἐξ ὧν χρηματὶς καὶ ἀνέτη* dupliciter dicitur, nempe prodigalitas & illiberalitas, quarum illa in excessu, hæc in defectu peccat. At virtus, quæ circa idem versatur objectum, nempe liberalitas non dicitur ita multipliciter.

5. Resp. Regula non intelligenda est de speciebus aut quibuslibet inferioribus, non nisi alicujus multæ & tot vel tot sunt speciei, aut aliâ inferiora de quibus ipsum univocè dicitur, statim oppositi ejus multæ & tot species aut inferiora sunt, sic etsi animalis irrationalis sint multæ & variæ species, animalis tamen rationalis non sunt multæ aut tot species. *Loquitur igitur regula de æquivocis, aut iis quæ multipliciter dicuntur, ut non dicantur univocè, & secundum eandem rationem & definitionem.* Ex quo patet, objectionem allatam non ob stare, quia vitium seu habitus vitiosus dicitur de excessu & defectu, ut de prodigalitate & avaritia univocè & secundum eandem rationem, suntque istæ species habitus vitiosi.

6. Veram nec sic regula perpetua & universalis esse videtur; I. Sumamus contraria, ut acutum dicitur de voce & angulo, & utrobique quidem in diversa significatione, sed grave quod acuto contrarium est, non dicitur totidem modis: nam de angulo non usurpatur; est enim angulorum quidam acutus, quidam obtusus, sed nullus est gravis. 2. Jus dicitur dupliciter, 1. ut idem vel affine est legi, & dividitur in naturale gentium, & civile. 2. pro liquore eorum quæ coquantur, at injuria quæ juri opponitur non dicitur hisduobus modis, non enim habet significationem, quæ juri in postero i significatione opponatur.

7. Pro ulteriori explicatione regulæ & adductorum dubiorum solutione, dico I. Si unum contrariorum dicitur multis modis & quidem alterum tot modis dici bifariam intelligi potest: 1. *ut eadem vox sit* (habens diversas significationes) 2. *ut sint etiam diversæ voces, interdum sub eadem voce*, quot modis dicitur unum contrariorum, tot dicitur & alterum, sicut utrumque vocabulum & frigidum & fervidum, modò qualitatē sensibilem activam formaliter importat, modò transfertur ad animam: quomodo *Apoc.* 3. de angelo Laodicensium scribitur, quod nec frigidus sit, nec fervidus. Interdum diversæ sunt voces, & hoc probat argumentum 1. §. 5. propositum, & propterea nobis non obstat. Acutum dicitur duobus modis, modò enim est vocis, modò anguli, contrarium acuto & ipsum dicitur duobus modis, qui duabus significationibus acuti respondent, licet non secundum utrumque modum eodem significetur nomine. Contrarium enim acuto in voce est grave, in angulo obtusum. Hæc distinctio & doctrina est Aristotelis, *cat. cap. 13. 1. 2°.*

8. Dico II. Quot modis dicitur unum contrariorum, tot modis dicitur & alterum, *si in omnibus in quibus locum habet contrarium habet unum*, seu si omnia ea, de quibus dicitur aut prædicatur habeant contrarium, ut τὸ ψυχρὸν dicitur & τὸ θερμὸν ut loquitur Aristoteles, seu de affectu animi, & τὸ τλῆναι dicitur & τὸ ἐκπλεῖν, sive de actione corporis, quod

autem de hisce dicatur multipliciter, & non in eadem, sed diversa significatione probat Aristoteles inde, quod cum de affectu animi dicitur, habet contrarium τὸ μισεῖν odisse, & tunc φιλεῖν idem est quod amare, cum autem de actione corporis dicitur, non habet contrarium, tunc enim φιλεῖν idem est, quod Latinis osculari, aut τὰς osculari nihil est contrarium, inde ergo etiam tot modis dicitur id quod est contrarium τὰς φιλεῖν, neque eodem vocabulo neque diversis, quot modis dicitur τὸ φιλεῖν, quoniam non omnia ea de quibus usurpatur & dicitur τὸ φιλεῖν contrarium habent. Atque hinc pater, quid ad alterum argumentum §. 5. adductum, dicendum sit, nempe Jus sumtum pro liquore eorum, quæ coquantur, non videtur habere contrarium, & propterea non necessarium est, ut oppositum juri vel sub uno nomine, vel sub diversis tot modis dicatur, quot dicitur jus. Quod si iste liquor aliquod contrarium habeat, neque argumentum est contra nos, quoniam probat tantum ejus contrarium sub una voce, nempe sub voce injuria, non dici totidem modis, quot dicitur jus. Sed ut verius hinc scrupulum injicit Javellus, l. 5. Eth. sy. 1. ait enim Aristotelem 5. Eth. c. 1. docere, tripliciter dici injusticiam. 1. Pro transgressione legis, seu illegallitate. 2. Pro avaritia, quæ est cupiditas habendi plus de bonis quàm justum sit. 3. Pro inæqualitate, quæ est voluntas habendi minùs de malis, ut de laboribus, inopia, quàm injustum sit. Justiciam autem dici duobus modis: 1. Legalitatem, quæ est observantia legis. 2. Æqualitatem, quæ dicitur justus æqualis & est ille, qui æqualiter vult participare de bonis & malis, commodis & oneribus: & si objicias, sunt verba Javelli, quot modis dicitur unum oppositorum, tot & reliquum: 2. cum injustitia & injustus, ut præmissum est, dicatur tribus modis, tot modis & justitia & justus. Ad hoc dicitur, quod illa regula, Quot modis dicitur unum oppositorum tot dicitur alterum, non tener, quando unum oppositum continet plura significata alterius oppositi. Sic est in proposito; nam justus æqualis opponitur duobus injustis inæqualibus, quorum unus vult:

vult plus de bonis & dicitur injustus avarus: & alter vult minus de malis & dicitur injustus inæqualis, & ideo duo modi justitiæ sufficienter correspondent tribus modis injustitiæ, Hac Favellus.

9. Verum locus Aristotelis citatus aliter ab aliis interpretibus exponitur: verba Aristotelis hæc sunt, Δὲ καὶ ὅτι πλεονέκτος ἄδικος εἶναι ἐὶ πλεονέκτης ἐὶ ἀρείων, ὡς ὁ ἄλλος, ὅτι ἐὶ ὁ δίκαιος ἐστὶν ὅτι νόμιμος ἐὶ ἴσους, ac videtur, injustus esse is qui legem non parat, & is qui plus sumit, & qui non servat æqualitatem, quare manifestum est, etiam justum fore item eum, qui legem parat, eum servat æqualitatem. Hic illa vox ἀρείων non constituit tertiam & distinctam à prioribus significationem vocis *injustus*, sed est declaratio secundi significati, quod constituit τὸ πλεονέκτης. Ita hanc Accioiulus & Antonius Ricobolus in hunc locum. Non solum igitur justitia & justus sumitur tantum duobus modis, sed & injustitia & injustus in isto loco. Quam explicationem confirmat id, quod huic explicationi vocis *justitia* præmiserat Aristoteles his verbis, ac plerumque consequitur, si altera (alterum contrariorum) pluribus modis dicitur, ut etiam altera (alterum contrariorum) pluribus modis dicatur, ut justum & injustum. Quod si voluisset justum non tot modis dici, quot injustum, inconvenienter id dixisset. Item cum dixisset, injustum dici πλεονέκτος & πλεονέκτης & ἀρείων, dicit ex eo manifestum esse, justum & injustum bifariam dici. At si voluisset injustum tribus modis dici, non fuisset ita manifestum, justum tantum duobus modis dici.

10. Videtur autem Aristoteles quando in isto loquitur. Si alterum oppositorum pluribus modis dicitur, & alterum pluribus dici, id ita intellexisse, quod dicitur pluribus modis, sub eadem voce seu ita, ut sit eadem vox, & quia id non est perpetuum, sicut ex hoc constat, ideo addidit vocem *plerumque*.

11. Et hæcenus de contrariis. Videamus relativè opposita. Quot modis pater dicitur, tot etiam filius, & quæque enim dicitur vel ratione generationis, vel ratione adoptionis. Ita in privativè oppositis, tenebræ

& lumen primò propriè sumuntur, deinde, utraq; vox transfertur ad alia, quomodo in oratione lumen & tenebræ dicuntur.

12. Videntur tamen in utroque oppositionis genere ea notanda venire, quæ de contrariis § 5. & 1. diximus. Nam cæcum dicitur 1. id, quod caret potentia videndi. 2. id, quod occultum est & late, quemadmodum apud Columellam l. 2. cæci morbi dicuntur, quorum causas nè medici quidem perspicere queunt, & Cicero contra Rullum cæcas res vocat, ab aspectûs judicio remotas. Tot modis dicitur eam oppositum cæco, verùm id non significatur una voce, nam quòd ipsi in prima significatione opponitur, dicitur *videns*, quod in altera, non *videns* dicitur, sed apertum & evidens.

13. Idem perspicitur in relativè oppositis, nam vox *multa* dicitur dupliciter, sicut ex Aristotele 10. Met. c. 9. constat, 1. Comparativè, & sic non significat nisi numerum excedentem. 2. Absolutè, quomodo multa dicuntur quæcunque sunt plura uno. Quod opponitur multis in prima significatione, venit hoc nomine pauca, quod in posteriori hoc nomine unum, Vide supra, reg. 7. §. 8.

14. Quantum ad contradictoriè opposita, certissimum est, quæ modis dicitur unum oppositorum, voc dici & alterum, ita ut non interveniat diversitas vocis, nec altera illa exceptio, de qua §. 7. unquam hic occurrat, quoniam de nullo contradictorium dici potest, cui non è regione respondeat alterum contradictorium, & in quacunque significatione illiqua vox sumatur, ei in eadem alter terminus contradicens ipsi sub una voce opponitur, cum contradictio fiat tantum additione aut ablatione particulae negativæ non. Ita sicut *non videre* hisariam sumitur, etiam & *non videre* de quo §. 2. sicut cum ens dupliciter sumatur, 1. In significatione participii, & significat tantum id quod actu est. 2. In significatione nominis tum id quod actu est, tum id quod esse non repugnat, licet actu non sit: Tot modis etiam dicitur non ens, nempe 1. Omne id sic appellatur quod

actu non est, actu sive esse possit sive non, quomodo opponitur enti in priori significatione. 2. Id tantum quod ita non est ut nec esse possit, quomodo enti in secunda significatione opponitur.

REGULA XVIII.

Oppositorum opposita sunt consequentia.

1. Si oppositum est in opposito, etiam propositum erit in proposito, ait Aristoteles, 5. top. c. 4. §. 5. sed de eo ex professo tractat, 1. top. c. 8. secundum Pacium: & per omnia oppositorum genera id consideratur. Per consequentia autem intelliguntur prædicata, quæ de aliquo universaliter possunt affirmari propterea quod huiusmodi prædicata ex aliis per bonam consequentiam inferantur. Dicuntur autem respectu antecedentium, hoc est, eorum de quibus univ. sim affirmari possunt. Ita consequens est animal, antecedens homo, quia ex hoc, quod aliquis homo est, sequitur ipsum esse animal, & hoc modo sumit antecedentia & consequentia Philosophus, 1. prior. c. 13.

2. Est autem duplex consequentia inter contraria, *ἡ τὰ αὐτὰ*, seu directa, & *ἡ ἀντιπαρὰ*, seu ordine inverso. Illa consistit in hoc, quod oppositum prædicati seu consequentis inferitur de opposito subiecti seu antecedentis. Sunt igitur hæc inter se opposita duo prædicata, similiter & duo subiecta. Hæc verò id importat, quod oppositum subiecti inferitur de opposito prædicati, & propterea dicitur consequentia de ordine inverso, quia nimirum oppositum subiecti & prædicatum, & oppositum prædicati sit subiectum.

3. Considerat autem primò hæc Aristoteles in contradictoriè oppositis, in quibus consequentia ordine inverso locum habet perpetuè, etiam sine ulla exceptione, ut, quicquid est fortitudo, est virtus. Ergò, quicquid non est virtus non est fortitudo. Homo, est animal, Ergò, quicquid non est homo, non est animal, & vicissim, Quicquid non est animal, non est homo. Ergò, quicquid non est homo, non est animal. Valet & ad destruendum, ut si quis diceret, Omne ho-

nestum.

nestum esse jucundum, reselleretur ex eo, quoddam
omne honestum est jucundum, quicquid non est ju-
cundum, non est honestum, quod falsum. Hæc con-
sequentia pertinet ad secundam figuram syllogismi
conditionalis, & videtur quoque nihil aliud esse,
quam conversionem, quam *per contrapositionem* vocat.
Consequentia directa hæc exclusa est, non enim ex
contradictorio subiecti sequitur contradictorium præ-
dicati, nam hoc verum est; Omnis homo est animal,
falsum autem, quicquid non est homo non est ani-
mal. Cujus rei ignorantiam erravit Molissus, ita enim
argumentatur, Factum habet principium, Ergo, non
factum, non habet principium. *Excipienda autem
sunt illa prædicationes, in quibus subiectum & prædi-
catum sunt convertibilia*, in his enim directa consequen-
tia locum habet, quemadmodum sequitur, Omnis
homo est capax disciplinæ. Ergo, quicquid non est
homo non est capax disciplinæ.

4. In contrariis potius valet directa consequentia,
ut, fortitudo est virtus, Ergo, sequenda. Ignavia est
vitium, Ergo, est fugienda. Interdum autem & inver-
so ordine fit consecutio, ut *invidia*, seu bonæ corpo-
ris habitudinis, consequens est sanitas, omnis enim
qui bono habitu præditus est, sanus est, Sed *gry-
phæ* non est consequens morbus, sed potius morbi
consequens *raxiæla*, omnis enim æger mali habitus
est, non tamen omnis qui mali habitus est, æger est,
cum plerique sani sint mali habitus.

5. In privativè & relativè oppositis, tantum esse
consequentiam directam, ait *Aristoteles*, ita quia visus
est *ἀσθενος*, cæcitas erit *ἀνασθενος*, & quia triplum
est multiplex etiam subtripulum erit submultiplex, &
quia visus est sensus, etiam visibile erit sensibile, visus
enim visibilis, sensus sensibili relativè opponuntur.

6. Verum enim verò ut ea quæ, de contradictoriè
oppositis dicta sunt, universim veritatem habent, nec
aliter se habere possunt, ita, quantum ad reliqua op-
positionis genera plurimæ & variæ sese offerunt in-
stantiæ. Hæc enim consequentiæ sunt nullæ, 1. Al-
bum est coloratum, est visibile, Ergo, nigrum non
est.

est coloratum, non visibile. 2. Omnem hominem currere est falsum, Ergò, nullum hominem currere est verum. Nam & hoc posterius falsum est, sunt autem hic, Omnem & nullum hominem currere, contraria, sicut & verum & falsum. 3. Album est sanum, Ergò, nigrum est aegrum. 4. Prodigalitas est vitium, Ergò, Illiberalitas est virtus. 5. Videns est vivens, Ergò, cæcus est mortuus, quod exemplum est in privativè oppositis. 6. Sensibile est scibile, Ergò, sensus est scientia, quæ sunt relativè opposita.

7. Alexander ad illa verba, *Amplius quæcumque*, &c. Propositionem seu regulam procedere in pluribus non omnibus expressè ait, & Zabarella, *de acc.* c. 5. probabilitatem non necessitatem habere scribit. Ex quo ipso jam illi, qui sic colligunt, Mala opera damnant, Ergò, bona salvant, argumenti hujus debilitatem perspicere debuerant.

8. Nonnulli ad veritatem hujus regulæ, & bonitatem consequentiarum inde formatarum dicunt, requiri ut prædicatum cum subjecto reciprocetur, quæ explicatione jam responsum fuerit ad omnia argumenta §. 6. proposita; in nullo enim prædicatum prioris propositionis reciprocatur seu convertitur cum subjecto, quemadmodum manifestum est. *Alexander dicit*, argumentationes, juxta hanc regulam, non esse sanas quando prædicatum sequitur ad utrumque contrariorum quæ loco subjecti ponuntur, quemadmodum coloratum & visibile utriusque tum nigri tum albi consequens est, sicut & vitium non prodigalitatem tantum, sed & illiberalitatem consequitur, & falsum non tantum est consequens illius, omnem hominem currere; sed & hujus, nullum hominem currere; & vivens etiam tam viventem quam cæcum sub se complectitur.

9. Sed liceat per exempla sigillatim ire: ad I. dicimus, Aristotelem non loqui nisi de oppositis ejusdem generis, hoc est, eo oppositionis genere, quo subjecta opponuntur; debent etiam opponi prædicata. Id non fit in illis primis exemplis, nam subjecta sunt contraria, nempe album & nigrum, sed prædicata, nempe

nempe coloratum & visibile, non sunt contraria, sed colorato opponitur ibi negatio, non esse coloratum, & visibili invisibile, quod & ipsum non est contrarium visibili, sed vel privatione vel negatione ejus significat.

10. Ad I I. Agimus hic de oppositis incomplexis, seu ut in terminis attenduntur, quomodo de his Aristoteles, in lib. categ. agit, & in relative, privative, contrarie & contradictorie opposita distribuit. At hoc modo omnem hominem currere, & nullum hominem currere, non sunt contraria nec ad aliud ullum oppositionis genus pertinent. Fit enim in hisce duobus, Omnem hominem currere, & nullum hominem currere, oppositio tantum per signa *omne* & *nullum*. At opposita de quibus nos agimus, non constituuntur per signa, unde praesens exemplum potius pertinet ad oppositionem quae est in enunciationibus, de quibus Philosophus, in lib. de interpretatione.

11. Nego sanum esse consequens albi in 3. id quod facile cuique constat ex §. 2. Id enim quod tantum particulariter praedicatur, & contingenter ipsi convenit, non infertur ex illo per bonam consequentiam, quemadmodum non dici potest, Omne album esse sanum, nec sequitur etiam, Est albus, Ergo, est sanus.

12. At regula nostra loquitur de hujusmodi praedicatis, quae sunt *consequentia respectu subjectorum*, quae admonitio probe observanda est, nisi enim praedicatum sit necessarium consequens subjecti, etiam universa contradicentium consequentia fallit, ut, dies caniculares maximum obtinent fervorem, Ergo, qui dies non maximum obtinent fervorem, non sunt caniculares. Vide multa exempla apud Schegkium.

13. I V. Aiunt, non valere in contrariis, quae opponuntur per excessum & defectum, quomodo se habent prodigalitas & illiberalitas. Ad V. dico, fallere consequentiam in privative oppositis, quando altera negatio tollit subjectum alterius privationis, & habitus ipsi oppositi. Cum enim habitus & privatio alligata sint ad certa subjecta, extra quae non recipiuntur, si in argumentatione, in qua ex eo, quod praedicatum affirmatur de subjecto inferatur,

fertur, terminum privativè oppositum prædicato esse affirmandum de termino privativè opposito ipsi sub-
jecto, alter terminus privativus destruat subjectum
alterius privationis, & habitus ipsi oppositi, conse-
quentia nulla est: Ita enim contingit in præsentii
exemplo, subjectum enim cæcitatæ & visus non est
nisi animal, quod destruit mors.

14. Ad VI. responsio est in Aristotele, nempe sen-
sibile non esse scibile, per se scilicet. Est enim ista
prædicatio, Sensibile est scibile, per accidens, sed ad
veritatem regulæ requiritur, ut prædicatum de sub-
jecto per se prædicetur. Confirmatur ista responsio
ad præsens exemplum, quod in eo argumentatio pro-
cedat ex *reg. a. iii. 6.* si concretum prædicatur de con-
creto, abstractum de abstracto, habent enim se ex
una parte sensus & sensibile, ex altera scientia & sei-
bile ut abstractum & concretum. At in explicatione
citæ regulæ dictum est eam fallere in prædicationi-
bus accidentalibus.

15. Cæterum disputatio est, quomodo in animan-
tibus ex materia extrinsecus assumpta, fiat accretio.
Vero magis est consentanea sententia, fieri per ex-
tensionem. Sed obijciunt: Si accretio sit per ex-
tensionem, diminutio fiet per contractionem. Posterius
falsum est, E. & prius. Posterius probatur, quia ut ac-
cretio & diminutio, ita extensio & contractio sunt con-
traria. At contrariorum contraria sunt consequentia.

16. Resp. Cum unius rei plura esse possint conse-
quentia, accidere posse, ut aliqua contraria conse-
quentia, alia tollant, neque possint simul consistere,
arque id contingit in præsentiarum. Accretio & dimi-
nutio habent contraria prædicata, seu consequen-
tia, quod est motus à minori quantitate ad
majorem ex suggestionem materiæ, hæc verò est
motus à majori quantitate ad minorem ex sub-
tractione materiæ, cum hoc non possunt stare alia
contraria prædicata, quod scilicet accretio fiat per
extensionem, diminutio per contractionem, quia con-
tractio non fit nisi servatâ eadem materiâ, at dimi-
nutio fit subtrahâ materiâ, qua de re videatur *Zu-
bulla*.

barella, l. c. Hinc potest regula ita limitari, *Contrariarum sunt contraria consequentia, nisi illa contraria consequentia pugnent cum aliis contrariis consequentibus, quae contraria subjecta obtinent.*

17. Sed potest & ita responderi : Regulam loqui de contrariis, quorum unum alteri adæquatè opponitur, ac si verum est, contradictionem esse tantum, quando aliquid minorem locum occupat, servatâ planè eâdem materiâ, & nullâ ejusdem detractiōe factâ, tunc ipsa non opponitur adæquatè extensioni, quia extensio non tantum est, cum servatâ planè eâdem materiâ, & nullâ accessione ei factâ, majorem locum res occupat, quomodo spongia extenditur, sed etiam cum majorem locum occupat accessione novæ materiæ, quomodo ignis & corpus animalis extenduntur. Hic certè perspicitur, contradictionem in posteriori casu non opponi extensioni.

18. Ad illud §. 7. de malis & bonis operibus respondet Philip: Melanch. l. 4. Dial. de contrariis *ansu.* Contraria ad quæ consequantur alia contraria debere esse paria. Nam ad calorem intentum, & frigus remissum, non sunt contraria consequentia, & per hoc non sequitur, mala opera damnant. Ergo, bona iustificiant, non enim sunt paria bona & mala opera, hæc enim sunt perfectè mala, illa autem imperfectè bona.

TIT. XVIII. continens REG. II.

circa doctrinam

Veri & Falsi.

Proposuimus hætenus titulos, qui concernunt unum & multa, atque ea quæ conveniunt rebus ratione unitatis & multitudinis, sicut ex *suprà dictis*

dictis constat. Quia ergo alia duo
entis attributa nempe verum, cui fal-
sum, & bonum cui malum opponitur,
in prima Philosophia post doctrinam
unius considerari solent, ideo & nos
duos sequentes titulos iis assignabi-
mus, in hoc quidem unam atque al-
teram regulam de vero & falso expli-
caturi.

REGULA I.

Ab eo quod res est vel non est, oratio dicitur
vera & falsa. Aristoteles in categ. sub-
stant.

1. Nominales negant, propositiones essentielles
simplices affirmativas esse veras, nisi re sive subjecto
existente, & utuntur hoc loco Aristoteli: Si enim ab
eo quod res est seu existit, oratio vel propositio (af-
firmativa) est vera, sequitur, quando non est sive non
existit, non esse veram.

2. Pro explicatione regulæ sciendum, *re esse* im-
presentiarum non significare existentiam sed iden-
tatem seu compositionem rei per prædicatum signi-
ficatæ cum re per subjectum significatæ, & *re non
esse* significare earundem divisionem vel diversitatem.
Habemus interpretem ipsum Aristotelem ita eni-
illeg. Met. c. 2. 1. 2. 31. verum aut falsum in rebus
est componi aut dividi, itaque verum dicit, qui id
quod divisum est, dividi existimat & quod composi-
tum componi. Falsum autem quod contrario modo
se habet atque res, quando est aut non est, quod di-
citur verum vel falsum. Hoc enim considerandum di-
cimus, neque enim quia nos putamus te verè album
esse, tu albus es, nos qui hoc dicimus verum dicimus.

Et

Et paulò post, *Atque esse quidem*, inquit, *est compositum ac unum esse, non esse si non componis, aut plura esse*. Quid clarius dici posset pro explicatione regulæ nostræ? quid evidentius in ipso Aristotele, quàm id esse non significare existentiam, nec tamen non esse negationem existentiz, sed illud quidem compositionem vel identitatem, hoc verò divisionem vel diversitatem exprimere?

3. Quod igitur Aristoteles in prædicamento substantiz dixit, τὸ πρᾶγμα εἶναι, rem esse, id modò citatis verbis explicat per τὸ συνκεῖσθαι καὶ εἶναι, per componi aut idem esse, (quod est ea, quæ per subjectum & prædicatum significantur componi & idem esse) & quod dicit τὸ πρᾶγμα μὴ εἶναι rem non esse, explicat per τὸ διακεῖσθαι καὶ μὴ συνκεῖσθαι, id est, εἶναι, per dividi & non componi, sed plura esse, (quod est ea, quæ per subjectum & prædicatum significantur, non coherere nec idem esse.)

4. Sensus igitur regulæ est; Orationem affirmativam quæ significat compositionem & identitatem inter prædicatum & subjectum, esse veram ex eo, quòd illa identitas seu compositio non est in re seu objecto. Contrà negativam enunciationem, quæ significat divisionem & negationem identitatis inter subjectum & prædicatum, esse veram ex eo, quòd illa divisio est in subjecto, h. e. quòd in re ipsa unum non est aliud, falsam autem ex eo, quòd divisio non est in objecto, sed identitas, quod nihil aliud est quàm quod vulgò dicitur, veritatem esse conformitatem orationis cum objecto, falsitatem autem esse diffinitionem seu discrepantiam orationis ab objecto.

5. Ex quibus patet, fundamentum Nominalium, quod in reg. præsentì collocant, nullum esse, siquidem ipsi τὸ esse pro existentia accipiunt. Argumentantur ulterius ita: Si, cùm dicit Aristoteles rem esse, nihil aliud intelligit, quàm rem existere, sequitur & cùm dicit, rem non esse, nihil aliud significare, quàm rem non existere. Sed posterius est absurdum. Ergò & prius. Consequentia est manifeste: Absurditatem consequentis probo, quia Aristoteles

ult propositionem negativam esse veram ab eo, quod res non est, atqui non est vera ab eo, quod res non existit, sed ab eo quod id, quod per subjectum, & id quod prædicatum significatur, non sunt unum & idem, verbi gratiâ, Homo non est lapis, verum est, non ex eo quod homo vel lapis non existat (ut-terque enim existit) sed ex eo, quod homo & lapis inter se non coherant, nec idem sunt. Sed de sententia Nominalium alibi plura. Vide interim Font-secam, 5. Metaph. c. 5. q. 1. Scotum, dist. 37. f. 12. §. 38. & seq. Raphael. q. 8. Philosophia. l. 4. con-el. 2. & c.

6. Est autem magnus hujus regulæ usus: Docet nimirum judicium de veritate & falsitate non esse de-ponendum à subjecto, seu ab autoritate aut qualitatibus dicentis, sed ab objecto & ex eo, quod oratio rei conve-niens est vel non est, quod probè notandum est contra eos, qui olim docuerunt, omne id quod non renatus de Deo & lege ejus dicit, ut si dicat, Deum esse ju-stum, sapientem, creatorem cœli & terræ, mendaci-um esse, licet in se verum sit, cum à renato profertur; Cum enim hæc renati & non renati oratio eadem sit, objectum etiam planè sit idem & eodem modo se habeat, non potest unius oratio falsa, alterius vera esse. Et quæso, cum non renatus dicit, Deum esse justum, ré ne ita sit nec ne? negare non potes, nisi Deum per summam blasphemiam injustitiæ velis ac-cusare. Quod si res ita est, sequitur, orationem ejus veram esse, quod ab eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicatur. Quod pertinet, quod Ari-stoteles, 4. Metaph. c. 7. ait, dicere id quod est, non esse, aut quod non est esse, falsum est; id autem quod esse, aut quod non est non esse, verum, videantur plura hæc de re apud Grawerum, de simpl. & u-niv. verit.

7. Dicis, sacras literas veras esse credimus, pro-pterea quod à Deo sunt profectæ. E. Judicium de ve-ritate licet sumere ab autoritate dicentis, & eò ali-quid verum est, quia Deus dixit.

8. Resp. S. Scriptura & quicquid Deus dicit for-maliter

maliter verum est ex eo, quod cum objecto convenit, quia autem Deus ipsa veritas est, & mentitur, ideo dicimus, aliquid verum esse, quod à Deo sit prolatum, non quod formaliter per hoc verum sit, sed id intelligitur *argutivè*, aut loquuntur scholastici quia nim. ex eo, quod à Deo aliquid pronunciatum est certissimè & infallibiliter colligitur, id cum objecto convenire, seu rem ita se habere, sicut dictum est.

REGULA II.

Verum vero consonat.

1. Usitata hæc est propositio: sed ob stare videtur, quod propositiones de materiis diversis, non consonant, ut si dicas, solem esse majorem terrâ, & statum Romani imperii esse mixtum, aut piper esse calidum, & Hannibalem vicisse Romanos ad Cannas. Hæc enim inter se nec consonant nec dissonant.

2. Dicendum, regulam dupliciter posse intelligi: *Positivè*, & *negativè*. Positivè consonare dico propositiones (nam verum & falsum simpliciter tantum in propositionibus, seu compositione & divisione intellectus sunt) *qua planè aut ferè ejusdem (sunt sensus)*, quomodo consonant, si quis dicat, definitionem converti cum definito, alius autem asserat, definitionem debere prædicari de definito, ita ut nec latior nec angustior. Et hoc modo non omnes veritates consonant, & hoc probatur §. *præ*. Negativè consonare dico, idem esse quod propositiones aliquas intersensu dissonare seu non contrariari sibi aut contradicere, & hoc modo regula est intelligenda. Et ita consonant illa §. 1. h. e. non dissonant, nec unum alteri adversatur & contradicit, & non hoc vult Aristoteles. *o. ult. l. de interp. ἀλλ' οὐκ ἐκ ἐπιδόξεως ἐστὶν ἔργον, non contingit veram (opinionem) esse contrariam.*

3. Dicendum subcontrariæ propositiones sunt oppositæ. Dux subcontrariæ propositiones possunt esse simul veræ. §. quadam, quæ possunt esse simul veræ, sunt oppositæ.

4. Sed responsio est in promptu. Negatur enim major

Boni & mali, perfecti & imperfecti, &c. 429

major, nempe duz subcontrariæ non sunt oppositæ, quia prædicatum in iis non intelligitur de subiecto secundum eadem supposita, quemadmodum cum dico, Quidam homo est doctus, quidam homo non est doctus, de diversis hominibus intelligitur, quâ de re vide alios. Adi etiam Tatarorum, regulam nostram considerantem sub finem, l. 2. c. 1. ipm. ibi nim. tertio dubitatur.

TIT. XIX. continens REG. XII.
circa doctrinam

Boni & Mali, Perfecti & Imperfecti, Voluntatis & Appetitus.

Conjungimus Bono & Malo 1. Perfectum & Imperfectum, propterea cum bonum dupliciter dicatur, alteri scilicet & in se. Bonum in se consistit in perfectione cui opponitur imperfectio. 2. Voluntatem & appetitum, propterea quod bonum est objectum illorum.

REGULA I.

Majori bono opponitur majus malum.

1. Alexander Aphrodisæus l. 2. probl. 36. & 1. 10p. 1. illa verba, Litigiosus autem, &c. Illud malum, quod majori bono opponitur, est majus, ita vitia animi majora sunt vitiis corporis, quia bona animi, quibus opponuntur, majora sunt bonis corporis. Et politici inter alia Tyrannidem pessimam omnium rerum publicarum

licarum esse inde probant, quod Monarchiz forma omnium optimæ opponatur: potestque id aliarum rerum inductione probari. Ex hoc autem sequitur, *Bonum quod majori malo opponitur esse majus.*

3. Sed obstat, quod *εὐξία*, seu optima & florens valetudo est majus bonum, quam sanitas simpliciter, id tamen quod florenti valetudini opponitur, nempe *κακία*, seu defectus ejus est minus malum quam morbus, qui opponitur sanitati simpliciter.

3. Respondeo, ex Durando, l. 4. *sent. dist. 47. q. 4.* Majori bono opponi majus malum, *quando bona sunt disparata*, hoc est, quando unum non præsupponit alterum, qualia sunt bona animi & bona corporis, at in bonis quorum unum alterum includit, aut alias præsupponit, non habet locum, id quod probatur per allatam objectionem, in qua majus bonum includit minus, nempe *εὐξία*, *κακία*, seu florens sanitas, sanitatem simpliciter. Videatur Vazquez, 1. s. 2. tom. 1. *disp. 11. s. 8.*

REGULA II.

Includens perfectius est quolibet incluso.

1. Obstat 1. Quod homo cæcus includit hominem, nec tamen homo cæcus est perfectior homine.

2. Christus, tanquam persona composita, includit *τὸν λόγον*, & humanam naturam. Christus tamen, ut persona composita, non est perfectior *τῷ λόγῳ* cum impossibile sit, ut quid Deo sit perfectius.

2. Resp. Dicendum est, quod cum quodlibet includens comparatum cum quolibet incluso, ipsi aliquid superaddat, seu aliquid ultra includat, quandoquidem includens semper plura importat eo, quod includitur: potest id dupliciter fieri. Nam vel id quod ultra inclusum, cum quo comparatur, includit, aliquam importat perfectionem, quomodo caput includit nasum, quia ultra eum includit oculos, aures, &c. quæ positivum quid sunt, & certam perfectionem obtinent, vel nullam importat perfectionem, sed potius imperfectionem, quomodo homo cæcus includit hominem, quia cæcitas, quam ultra hominem

Boni & mali, perfecti & imperfecti, &c. 431

tem solum includit, privatio est, (cujus perfectionis, nempe visus) non perfectio.

3. Jam dico, *Includens perfectius est quolibet incluso, si sc. id quod præter ipsum includit, perfectionem importat.* Addendum & hoc, *nisi illud quod includit, & cum quo comparatur in perfectione sit perfectioris infinitæ* quod enim perfectionem infinitam habet, eo nihil perfectius cogitari potest.

4. Atq; inde patet responsio ad ea quæ §. 1. fuerunt adducta. Quod enim in illis non valet regula, causa est, quod id, quod homo cæcus præter hominem includit, non perfectio sed negatio perfectionis est; & quod *ὁ λόγος* est ens infinitæ perfectionis.

5. Zimara, *2. deor. 10.* statuit, formam esse perfectiorem composito, at contra hoc est Aristoteles, *2. de anima 1. 2.* ubi comparans corpora, quæ composita sunt cum materia & forma, dicit, ea esse maximè substantias; & argumentamur nos ex nostra reg. Quicquid ita aliquid includit, ut id quod ultra ipsum includit, importet quandam perfectionem, illud ipso est perfectius. Sed compositum ita includit formam, ut id quod ultra eam includit, importet quandam perfectionem: compositum enim ultra formam includit materiam, quam etsi Zimara perfectionem ullam dicere negat, id tamen concedi non potest, cum materia sit aliquid positivum, quod sine perfectione esse nequit. Plura hac de re vide apud Suarez, *disp. Met. 15. s. 7.*

6. Fundatur autem regula nostra in Aristotele *1. Rhet. 7.* ubi dicit, necesse esse plura uno & paucioribus connumerato uno vel paucioribus majus bonum esse, & addit rationem, propter quod superat, at quod inest, superatur. Atqui includens, respectu cujusbet inclusi plura importat, & in eo scilicet includente, vel in pluribus illis, quæ includit, connumeratur quodlibet inclusum, ut homo plura importat, quàm anima, ita ut anima connumeretur (includit enim homo, & animam & corpus) includens ergo est majus bonum, quàm quodlibet inclusum.

REGULA III.

Natura semper intendit perfectissimum.

1. *Natura semper id facit, quod est optimum eorum, qua fieri possunt, ait Aristoteles, l. 2. de col. 1. 34. Quod si semper facit id quod optimum. E. intendit id quod optimum, cum non per accidens & teneat optimum facit.*

2. Abutuntur hoc effato Chymicorum nonnulli, inde, quod natura semper perfectissimum intendit, colligentes, in genere metallorum eam semper intendere aurum.

3. Veram illa propositio intelligenda de individuis unius speciei specialissimæ, non de speciebus diversis & individuis specierum diversarum sub uno genere contentarum. In specie humana intendit natura hominem facere perfectissimum, in specie tritici triticum perfectissimum, in specie auri aurum perfectissimum, non tamen sequitur, quod quia aurum in genere metallorum perfectissimum est, tantum aurum intendat, perinde enim est ac si dicatur, Naturam in genere animalium semper intendere hominem, quod inter animalia homo est perfectissimus. Vide Sennertum, 5. *Epist. natur. scient. c. 5.*

4. Quod si objicias, naturam non semper facere id quod est optimum, cum interdum producat monstrum. Resp. Naturam semper facere optimum, nisi ei impedimentum aliquod occurrat, quo ab instituto deflectat, quod accidit in generatione monstri.

REGULA IV.

Quod est diuturnius & stabilius magis est eligendum, quam id quod est minus tale.

Arist. 1. top. c. 1.

1. Vel quo quid diuturnius est, eo est præstantius. Ita bona animi præstare bonis corporis & fortunæ, vel inde probari potest, quod illa firmiora sint.

durabiliora, propterea quod magis sint in potestate nostra, hæc autem minus stabilia, quod extra nos & casui magis obnoxia sint. Ità studiosius si maiorem temporis partem libris & studiis liberalibus tribuit, preferendus est iis, qui studiis parùm, aliis rebus plus temporis impendunt.

2. Possumus eodem modo argumentum hoc accommodare rebus malis. Malum enim diuturnius, detestabilius est eo quod minus diuturnum, & hanc etiam ob causam æterna damnatio omnibus aliis malis peior est, hoc ipso, quod æterna est. Ità aristoteles asserit, illiberalitatem esse majus malum prodigalitate, quod vel inde patet, quia est diuturnior, illa est ἀλυστος, inextinguibilis, hæc verò ἐύστατος id est, facile curatur.

3. Verùm obijci hîc potest: Si diuturniora & stabiliiora essent præstantiora, quereus esset præstantior homine, & quivis abjectissimus lapillus præstantior rosâ, sentire præferretur scientiæ. 2. Sanitas esset nobilior & majus bonum quàm iustitia, cùm hæc nunquam nobis conveniat, nisi illa adsit; hæc autem deperditâ, illa adesse possit.

4. Ex hisce igitur certum est, non posse nos simpliciter ex diuturnitate de majori præstantia & auctoritate judicare. Dicimus cum M. D. Venetis in presentem locum Aristotelis, quod est durabilius & firmius esse præstantius 1. si id quod exceditur tempore, seu duratione aut firmitate, non excedat in aliquo alio quod sit majus aut præstantius quàm id quod exceditur. Hinc ergo quereus homine, lapillus rosâ, sentire scientiâ præstantius bonum non est, quia natura, quâ parte homo quereum, rosa lapillum, scientia sensum excedit, est præstantius & nobilius duratione. 2. Nisi contingat ipsum diuturnius in minus diuturno contineri, includens enim seu continens, perfectius est quolibet incluso, hoc modo sanitas non est præstantior iustitia.

5. Breviter puto dici posse, Diuturnius esse melius paribus, aut si alias id quod est minus diuturnum sit melius. Ita si duo ædificia in bonitate &

commoditate sint paria, id quod stabilius & perfectius est, alteri longè præferendum est. At quercus non est præstantior homine, quia in cæteris homo & quercus non sunt paria, sed decisâ duratione, homo longè nobilior est.

REGULA V.

Desiderium boni imperfectioris, cessat acquisito perfectiori.

1. Ex eo, quodd acquisito bono perfectiori cessat desiderium boni imperfectioris, probare quidam conantur, *materiam, quando est sub forma nobiliori*, verbi gratiâ, hominis, *non appetere ignobiliorem*, verbi gr. lapidis: & sic tollunt appetitum materiæ universalem.

2. Sed sciendum est, appetitum esse duplicem: *Elicitum, & Innatum*. Ille est *actus secundus*, quo aliquid fertur in bonum (sive apparens illud sit, seu revera bonum) præcedente cognitione; quæ vel est intellectûs, & sic appetitus est actus voluntatis; vel sensûs, & sic appetitus est actus appetitûs sensitivi, qui in brutis etiam reperitur. Hic autem, nempe appetitus Innatus, nihil aliud est quàm ipsa *potentia naturalis quantum capax est suæ perfectionis sine ullo præcedente cognitione*, sicut materia dicitur appetere formam, quam non cognoscit, quantum ejus tanquam perfectionis suæ capax est.

3. Jam dico, Præsens essatum intelligendum de appetitu seu desiderio, non *innato*, sed *elicto*. Desiderium elicitum ex cognitione oritur, sicut diximus, quia igitur cognitio potest variari & cessare, ideo & desiderium cessare & mutari potest. Cessante igitur cognitione, quæ excitabat affectum desiderii inferioris, cessat ipsum desiderium, ideo autem illam cognitionem cessare acquisitâ re perfectiori, quod in præsentia rei perfectioris nihil fit, & parvi affectu matur ignobilior, & non apprehenditur ut conveniens pro indigentia sublevanda, vel eâ ratione ob quam desiderabatur, sicut Gabriel Vazquez, *par. disp. 34*. Desiderium verò innatum cum ex natura objectum habeat, & nihil aliud sit, quàm ipsamet potentia naturalis

naturalis respectu perfectionis, quâ privata est, nullâ ratione mutari potest aut extinguere, quamdiu ipsa potentia privata manet. Ex quibus patet appetitum materiæ cum sit innatus non cessare respectu formæ ignobilioris quando est sub nobiliore, quia quamdiu est sub nobiliore, privata est ignobiliori.

4. Verum nè de appetitu elicitio quidem boni imperfectioris verum esse videtur, quod cesset acquisito perfectiori: Quid enim; annon qui inops simul est & ægrotus, appetit bonam valetudinem, & bona fortunæ quæ ad vitam sustentandam sunt necessaria? recuperatâ sanitate, quæ est bonum perfectius opibus externis, manet appetitus divitiarum. Item aurum perfectius argento est, qui aurum possidet, argentum appetere potest.

5. Puto dicendum, appetitum seu desiderium boni imperfectioris tolli acquisito perfectiori, si illa duo bona concipiuntur tanquam inter se repugnantia, ita ut ea simul habere nolimus. At quando aliqua bona concipimus, tanquam inter se non repugnantia, sed quæ simul obtineri queant, non est necesse tolli appetitum imperfectioris acquisito perfectiori, idque probatur per ea, quæ § præc. sunt adducta.

6. Dixi autem si concipiuntur tanquam inter se repugnantia, quia, si repugnent, nec tamen repugnare sustinentur, potest unum appeti acquisito altero. Similiter etiam aliqua bona concipi tanquam repugnantia etsi revera non repugnent, sufficit ad hoc, ut habito uno, alterum non appetatur, quod & ad ipsam rationem boni perfectioris & imperfectioris accommodandum, nempe appetitus boni imperfectioris cessat acquisito perfectiori, si revera tale sit seu tantum existimetur esse, nimirum, quando agitur de bono respectu appetitus, perpetuo ante oculos habendum est illud Aristotelis, 2. phys. t. 13. nihil autem refert bonum ipsum dicatur an quod apparet bonum. Vide eundem quoque, 3. Eth. c. 4. & ratio est, quia bonum non movet appetitum nisi mediante cognitione, atque proinde est seu revera bonum firmiter non, modo ut tale cognoscatur.

7. Videtur autem & hoc observandum esse, nempe regulam non tantum intelligendam esse de eo, quod in se & absolutè est perfectius, sed & de eo quod est convenientius & melius appetenti, ut si quis indutus & veste pretiosiore, potest desiderare viliores, & quam scit esse viliores, sed quæ pro constitutione aeris aut aliarum circumstantiarum sit commodior.

REGULA VI.

Voluntas est impossibile. 3. Eth.c. 2.

1. Sciendum 1. duplicem esse voluntatem seu volitionem: vel enim est in rem non secundum se tantum sed & ut acquirendam aut faciendam, & dicitur *voluntas efficax*; vel nihil aliud est quam complacentia quædam de re secundum se, & non ut acquirendam aut faciendam; & propterea dicitur *voluntas simplicis complacentia*. 2. Bitariam posse dici voluntatem esse impossibile. I. Ita ut existimantur esse possibilia. II. Ut existimantur etiam impossibilia. Jam facio tres conclusiones:

2. I. *Impossibile, quæ existimantur esse possibile, est voluntas non complacentia tantum, sed & efficax*, quod quidem facile intellectu est. Nam perinde quis vult efficaciter bonum apparens & verum bonum, uti constat ex 1. supra cit. 31. l. 2. phys. Ergo perinde etiam quis efficaciter vult id quod apparet possibile, quam id quod revera tale est, & ita cessatur ipsa experientia, æger enim cujus sanitas per naturam recuperari nequit, si existimet aliquid adhuc spei esse, medico & medicamentis ab ipso præscriptis utetur; nec deerunt vetulæ, quibus si persuadere possis media tibi suppetere, quibus rugæ pelli & florens juventutis decor restitui queat, nullum dubium est, quia media illa sint desideraturæ; ac qui medicum ad consequendum aliquid adhibet aut saltem desiderat, cum certum est id efficaciter velle.

3. II. *Impossibile, quæ existimantur impossibile esse, non est voluntas efficax*. Quis enim in id quod credit & scit esse impossibile acquisitu aut factu, tenetur tanquam acquirendum aut efficiendum?

4. III. In

4. III. *Impossibile, quæ existimantur esse impossibilia, potest esse voluntas inefficax, seu simpliciter complacencia, & patet per experientiam.* Fit enim ut homines delectentur eo quod ipsis est simpliciter impossibile, & cognitum quoque ut talis, ut se in angelos & aves converti, quæ res cognita aliquando ipsorum animum in delectatione obtinet ob aliquam commoditatem in ea consideratam. Ita potest impio placere, non esse Deum, apprehendendo id per modum sibi convenientis, etsi sciat simpliciter esse impossibile, cum autem huiusmodi delectatio aut eo placere sit aliquis actus voluntatis, & non sit efficax, ut constat, sequitur, esse inefficacem, & hoc modo intelligendum est quod Aristoteles ait, *voluntatem esse impossibilem.*

5. Posset quis dubitare, annon Aristoteles, cum ait, *voluntatem esse impossibilem*, de impossibilibus quæ tamen ut possibilia apprehenduntur, intelligat, ut ita etiam de efficaci voluntate verum sit.

6. Resp. Aristotelem non loqui de impossibilibus sub ea ratione, quâ tanquam possibilia apprehenduntur, patet ex oppositione, quam constituit inter voluntatem & electionem. Afferit enim electionem non esse impossibilem, & si quis diceret, ea sibi præligere, stolidus videretur: voluntatem verò esse impossibilem. At certè impossibilem apprehensorum tanquam possibilia essent, est præelectio. quid enim si cui plura media ad finem offerantur quorum aliqua impossibilia, quæ tamen possibilia ipsi videntur, annoi fieri possit ut is unum ex his eligat? Videantur hac de re, duo Gabriele, alter, 2. dist. 8. quæst. 4. in 2. al. ter, part. 1. tom. 2. disp. 134. c. 2. & part. 2. tom. 1. disp. 4.

REGULA VII.

Ex duobus malis minus est eligendum.

1. Ita intelligendum est, quando occurrunt duo mala, quorum necessario alterum est eligendum, nec fieri potest, ut utrumq; evites. tunc eligendum est id quod est minus; ut cum obortâ tempestate aut moriendum mercatori est, aut merces in mare projici-

endæ merces utique projiciuntur. Et hæc sunt duo mala pœna, quamvis & malum culpa concurrat, ut si quis se potius in mortem dare, quàm vivere & mercium jacturam facere velit. Et sanè quodocunque duorum malorum, quorum utrumque evitare non licet, alterum culpæ est, alterum pœnæ, malum pena eligendum pro malo culpæ, cum hoc majus sit, & omnis electio mali culpæ sit illicita & prohibita.

2. Sed quid si duo mala culpæ offerantur, ut si quis te cogere velit ut hunc vel illum occidas, aut bona ipsius furto auferas interminatâ morte nifeceris? Resp. Quodocunque duo mala culpæ offeruntur, neutrum est eligendum, sed potes utrumque respicere, datur enim tertium, nempe malle mori, idq; patet in præsentî exemplo, si enim mortem contemnas potius quàm tanta peccata perpetres, ab utroque peccato eris immunis. Et huc pertinet quod Aristoteles, 3. Eth. c. 1. scribit, in aliquibus, inquit, fortassis nulla vis valet, sed potius moriendum est, pauculo maxime terribilia.

REGULA VIII.

*Qui vult antecedens, vult etiam consequens;
Vel, Qui vult causam, vult etiam effectum.*

1. Sumitur ex Aristotele, 3. Eth. 5. ubi cum habitus injustitiæ sequatur actiones injustas, & earum si principium & causa, dicitur, absurdum esse injustè agentem non velle injustum esse.

2. Verùm enim verò non procedit universim, qui vult antecedens vel etiam consequens. Nam si quid consequens alicujus sit, ita tamen ut ego nesciam esse consequens, tunc possum velle antecedens, ut non velim consequens. At quicumque vult antecedens vult etiam consequens, si sciat, esse illud consequens illius, quemadmodum qui assentitur antecedenti non potest non assentiri consequenti, si sciat esse consequens, at si nesciat aliquid esse consequens alicujus, potest assentiri antecedenti ut non assentiatur consequenti. Quemadmodum ad hoc, Christum in triduo mortis fuisse hominem, consequens

quens est hoc, Christum non fuisse revera mortuum, sunt tamen qui asserunt antecedens, nempe fuisse hominem, non tamen concedunt consequens, Christum non fuisse revera mortuum, quia putant id ex illo non sequi. Hæc explicatio legitur apud Gabrielem, 1.2. dist. 6. *quæst. unic. ad tertium*. & fundatur in textu Aristotelis, nempe in verbis immediate ea quæ à nobis allegata sunt, antecedentibus.

3. Verum id nec sic videtur esse universale, nam multi qui nōrunt ex crapulis & immoderato victu morbos oriri, crapulas & victum immoderatum volunt, morbos tamen eos velle, quis asserat?

4. Respondet Gerardus Odo, *in l. cit. Aristotelis*, hominem velle aliquid dupliciter contingere: 1. Quod velit illud *per se*, quomodo homo vult sanitatem, sapientiam, & similia. 2. Quod velit illud *cum alio bono*, quod nos possumus dicere, velle *per accidens*, sicut incommoda, quæ vitæ nostræ annexa sunt nolumus, volumus tamen ea cum vita magis, quàm carere vitâ & incommodis. Qui vult crapulas & victum immoderatum, & scit ea morbos sequi, is vult morbos non quidem *per se*, sed *per accidens*, quia nimirum mavult ægrotare, quàm à tali victu abstinere. Hoc modo, qui actiones injustas, vult etiam habitum injustitiæ quem scit comparari per hujusmodi actiones, ignorare enim quòd ex actibus circa singularia habitus fiant, hominis valdè insulsi est, ut ait *Aristoteles*. Videatur etiam Burzeus, *in l. Aristotelis cit.*

5. Notandum autem regulam hanc latius patere, & plura comp'ecti si dicam, Qui vult antecedens, vult etiam consequens. quàm si dicam, Qui vult causam, vult etiam effectum, quia omnis effectus respectu causæ est consequens, s'ed non omne consequens est effectus, ex specie enim sequitur genus cùm à positione speciei ad positionem generis *valet consequentia*, genus tamen non est effectus speciei, Vide quæ circa *reg. 2. sit. 7. dicta sunt*.

REGULA IX.

Si maximum maximo præstat, etiam genera generibus præstant, & quæcunque genera generibus præstant etiam maximum maximo. Aristoteles 1. Rhet. 7.

1. Sensus est: Quando sunt duo genera, si quod est sub uno genere maximum præstat illi quod est sub altero genere maximum, tunc illud genus alteri generi præstat; & vice versâ; Si unum genus alteri præstat, oportet ut maximum illius generis præstat maximo alterius generis.

2. Quod quidem non tantum de magnitudine moris intelligendum est, sed & virtutis seu perfectionis. Illud siquidem perfectius altero est, cujus perfectissimum est perfectius alterius perfectissimo, & vice versâ. Exempli loco, dicit Aristoteles, si maximus vir maximâ muliere major est, utique viri majores erunt mulieribus, & si viri majores sunt mulieribus, oportet maximum virum maximâ muliere esse majorem. Ita si maximus J. Consultus est major maximo medico, & generatim J. Consulti majores erunt medicis. Hinc probatur vinum Rhenanum vino Francico melius esse, quia optima species vini Rhenani, nempe Bachracianum est melior optimâ specie vini Francici, quod est Klingenbergenſe. Patet autem exemplis adductis genus hic non ita strictè accipi, ut in doctrina prædicabilium sumitur, sed latius, pro magis communi; nam vir non est propriè genus maximæ viri, nec mulier maximæ mulieris.

REGULA X.

Bonum commune præferendum est proprio, quod sumunt ex. 1. Eth. c. 2.

1. Si bonum commune est præstantius proprio, sequitur, sensum scientiâ esse priorem, quod absurdum. Consequentia est manifesta, quia ille omnibus animalibus communis, hæc homini propria est. 2. Bonum magis proprium præfertur bono magis communi, ut habet Aristoteles, 3. 1^a p. 2. quod pertinet

pertinet & quod 2. *de republ.* c. 3. contra Platonem disputans ait, magis diligi nepotem proprium, quàm communem filium, & quis negaverit præstare agrum proprium quàm cum aliis communem habere? 2. *Rhet.* 7. dicitur, quod rarius est, eo præstare quod copiosius, ut aurum ferro.

2. Primum notandum puto Aristotelem. 1. *Eth.* 2. non dicere, bonum commune præstantius esse proprio, sed potius id velle, quòd *bonum publicum præstabilius sit bono unius solius*, ac certè commune esse, & publicum esse non videntur unum & idem, nam sensus est quid commune omnibus animalibus; ratio seu intellectus quid commune omnibus hominibus; intemperantia, avaritia sunt communia multis hominibus, ista tamen publica non sunt. Verba Philosophi ita habent, *Si idem est uni, & idem civitati (bonum) majus esse & perfectius apparet consequi & conservare id quod est civitatis. Etenim res quidem amanda est, quod uni & soli bonum est, sed pulchrius & divinius quod genti & civitati.*

3. Sed esto: Proponatur ità regula, Bonum commune præstantius est proprio, non valet, ubi *paris termini non sunt*, sicut explicat Ricobolus. Jam pariter termini non sunt sensus & scientia, sed supponendo hoc, quòd sensus est communius quid, scientia est longè nobilior sensu; vel dicendum ex Aristotele, & res eòdem ferè recidere videtur, non procedere, quantum non est idem bonum proprium & commune: Ita enim ille habet: Si idem est uni, & civitati bonum, majus esse apparet consequi id quod est civitatis. Jam scientia & sensus non sunt idem bonum: igitur patet responsio ad primum.

4. Ulterius autem dicendum, posse dici bonum commune dupliciter: 1. Ita ut *idem numero bonum sit plurius commune*, quomodo unus ager pluribus hæredibus communis est, & eadem vox evauatur à multis. 2. Ita ut *non sit idem numero*, quomodo scientia est communis multis hominibus, & sensus multis animantibus. Nam non idem sensus numero est in omnibus animalibus, nec eadem nu-

mero scientia in diversis hominibus; dicitur autem scientia proprium respectu speciei, quia est propria speciei humane, nec ad alia animalia se extendit.

5 Attendendo jam bonum posteriori modo commune puto, si diversum specie bonum cum alio bono, specie vel etiam genere diverso comparatur, tunc illam comparationem iterum bifariam posse accipi: Vel enim comparatur bonum quod certe est adstrictum speciei, nec extra illam reperiri potest cum bono quod isti speciei cum aliis speciebus commune est, & tunc quod proprium est, præstantius videtur communi. Quod etiam uni speciei proprium est, præstantius est eo quod ipsi cum aliis commune est, si non semper ut plurimum, & sic videtur de bono communi & proprio loqui Aristoteles, *eth. 2. 2. 1. 3. top.* Vel comparatur bonum cum bono, (diversæ speciei & naturæ) quantum uni tantum speciei competit, sed unum actu à pluribus possidetur, aut majori copiâ repetitur, alterum à paucioribus, ejusque tanta non est copia. Et hoc modo ait Aristoteles, 1. *Rhet. 7.* quod rarius est esse præstantius eo, quod copiosius, ut aurum ferro, ubi utrumque ab hominibus tantum possidetur, & non ab aliis animalibus. Quod si idem specie bonum cum seipso comparatur quantum illud vel uni tantum commune est vel pluribus & paucioribus competit, ut si scientia pluribus insit vel paucioribus, sic puto, aliquid esse quid in se & suâ naturâ esse præstantius, aliud nihil à pluribus vel paucioribus haberi esse præstantius, ejusmodi rei ut scientiæ eadem est dignitas in se, seu suâ naturâ, seu pluribus seu paucioribus competat, & frequentius vel rarius reperiat, præstantius tamen videtur pluribus ali- quod bonum competere, quam paucioribus, & frequentius ita esse quam rarius, nisi forsan ex accidente aliter contingat: ut si scientia quod rarius est, eò majori in pretio habeatur, aut si multitudine cruditorum aut pecuniæ potius obsit Reipub. quam profit.

6. Id præterea non est omittendum, *bonum esse commune* fieri dupliciter 1. Ita, ut nulli possidentium aliquid ejus detrahatur, per hoc quod aliis commune est. Ita si multi unius sententiæ gnari sint, nemo eorum scientiam habet per hoc quod alii eandem calant, & quod lumen solis omnibus commune est, per hoc nihil tuo detrahatur visui. 2. *Ut detrahatur aliquid per hoc cuius possidentium*, quod cum aliis commune est, quomodo ager pluribus hæredibus communis est, & in repub. Platonis liberi erant communes. Et quod hoc modo commune est, tantum abest, ut sit præstantius proprio, ut potius proprium sit præstantius communi. Sic enim ager proprius præstat communi, & filius proprius communi. Priori autem modo communius videtur esse præferendum, ut vox præceptoris præferenda quæ à multis discipulis exaudiri potest, eâ, quæ à paucioribus.

7. Quanquam hæc sæpè distinguendum inter id quod est absolute melius, & id quod est melius alteri. Ager enim in se non est melior seu a pluribus seu à paucioribus possideatur. Interim possidenti melior est proprius ager, quàm communis, & vox præceptoris eadem est inter se & æquè perfecta esse potest, seu à pluribus audiatur seu à paucioribus, quamvis melius sit si à pluribus audiatur. *Atque hisce simul emulata est regula.*

REGULA XI.

Bonum proprium est communi præstantius.

REGULA XII.

Bonum publicum præferendum est privato.

1. Diximus in præcedentibus non idem esse publicum & commune, cum comparaverimus igitur bonum commune & proprium, conferemus jam publicum cum privato, imprimis cum verba Aristotelis ex quibus hanc propositionem, *Bonum commune est*

esse praestantius proprio, desumunt de publico, eaque a nobis in praeced. adducta sint. Volumus enim nihil aliud hanc regulam, quam quod Aristoteles ait, Si uni est idem & civitati bonum, majus & perfectius apparet consequi, & conservare id quod est civitatis.

2. Sed hic dubium oritur, quod post Deum maxime meipsum debeam diligere. Sed civitas non est Deus. Ergo magis me ipsum debeo diligere quam civitatem, & per consequens oportet me magis intentum esse ad id, quod mihi bonum, quam quod civitati.

3. Apponemus responsum & verba Burlai in praesentem textum. Dico, inquit, secundum quod mihi videtur, quod magis debeo, & teneor procurare bonum civitatis, cujus ego sum pars, quam proprium meum bonum, quia in hoc, quod procuro bonum civitati, procuro bonum mihi ipsi, magis tamen teneo procurare mihi ipsi bonum, quam civitati, cujus non sum pars. Et hoc videtur Philosophus dicere in littera, (si enim idem est bonum uni & civitati, majus & perfectius est quod civitatis) unde si idem bonum sit mihi & civitati, quod contingit, si sum pars civitatis, tunc mihi bonum & perfectius est procurare bonum civitati quam mihi ipsi, vel forte posset aliquid esse ita excellens bonum mihi, quod esset modicum bonum toti civitati, & tunc magis teneor procurare id bonum mihi, quam civitati, cujus sum pars, unde magis debeo magnum bonum civitati, quam modicum bonum mihi procurare, unde respiciendum est ad quantitatem boni. Et per hoc solvitur dubitatio. Hic Burlaeus.

TIT. XX. continens REG. IX.

*circa doctrinam**Propositionum.*

VIdimus hactenus regulas quæ τὰ ἀνευ οὐρανῶν, seu terminos ipsos simplices concernunt, claudet agmen titulus, sub quo regula nonnulla de propositionibus militabunt.

REGULA I.

Talia sunt subiecta, qualia permittuntur esse à suis prædicatis.

1. Intelligendum ait esse Johan. de Rhada *part. 3. cap. 7. §. 4. n. 2.* de suppositione eorum materiali, simplici vel personali, nempe subiectum sumitur *materialiter*, aut *simpliciter*, aut *personaliter* prout poscit vel permittit prædicatum, ut si dicamus, Homo est tertie declinationis; Homo est species: præsupponitur hæc propositiones esse veras, quod quidem à semine in dubium vocatur: subiectum *homo* in priori non sumendum est nisi materialiter, pro voce nimirum, quia prædicatum, *esse tertie declinationis*, non de re, sed de voce tantum verè prædicatur, nec permittit ut homo aliter accipiatur. In posteriori debet sumi simpliciter, quia *speciem* esse non aliter competit homini, quam simpliciter. i. e. pro communi conceptu tantum sumatur; at si dicamus, Homo ambulat, homo nec pro voce nec pro natura, conceptu hominis in communi accipi potest, sed debet sumi pro inferioribus, nempe individuis hominibus, quia ambulare neque vox potest, neque id naturæ ut communis & ab individuis abstracta est, competere potest, sed tantum ratione individuorum seu singularium.

2. Puto.

2. Puto tamen, regulam extendendam esse, ut ad *suppositionem propriam & impropriam*, nam cum dico, Candor est virtus, candor non propriè pro colore, sed impropriè, ut ad animum translata vox est, debet sumi, quia prædicatum *virtus* non aliter permittit, cum virtus de colore non possit verè prædicari.

3. Nec dubito quando commutatis terminis, ita dicendum sit, *Talia sunt prædicata, qualia permittuntur esse à suis subjectis*, & sic usurpari etiam solet, & certè cum dico, Homo est species, tale est subjectum quale permittitur à prædicato, sequitur, cum propositionem converto & dico, *Quædam species est homo*, tale esse prædicatum *homo*, quale permittitur esse à subjecto, nempe simpliciter accipi, cum subjectum *species*, non aliter patiatur: ita cum Christus dicit, Herodes est vulpes, quomodo sumendum sit prædicatum nempe metaphoricè ex subjecto discimus, quia subjectum respuit, sibi conjungi vocem *vulpes* in propria significatione. Vide circa hanc regulam Varez, p. I. l. I. disp. 70. n. 3. & 4.

REGULA II.

Quando conditionalis est vera, si ejus antecedens est necessarium, etiam consequens est necessarium. Thom. 1. q. 14. a. 13.

1. Non videtur hæc regula vera esse, quia sequeretur aliàs absurdum, nempe homines peccare ex necessitate. Argumentum sit hoc, Si Deus ab æterno præscivit Antichristum, vel quosque alios homines peccaturos. peccabunt. Hæc propositio conditionalis, vera est, & antecedens est necessarium. Ergo vi positæ regulæ, & consequens necessarium est.

2. Ad hanc difficultatem quæ autores diu multumque torsit expedite respondet Becanus, *part. I. theol. schol. tr. I. c. 10. q. 12.* ejus verba apponemus, *Illæ regula Dialecticorum, inquit, quando conditionalis propositio est vera, si ejus antecedens est necessarium, etiam consequens necessarium, locum habet, quando*

quando antecedens est necessarium ex intrinseca connexionione terminorum, non autem quantum solum est necessarium ex accidenti seu ex suppositione. Constat autem hoc antecedens, Deus præscit Antichristum peccaturum, non esse necessarium ex extrinsecâ connexionione terminorum, quia præscientia Dei non habet intrinsecam connexionionem cum peccato Antichristi, est tamen necessarium ex suppositione, quia posito, quod homo sit peccaturus, non potest hoc Deus ignorare.

3. Hæc solutio brevis est & clara, potest tamen aliter & sub aliis terminis explicari. Duplex enim necessitas est alicujus effectûs; Una antecedens, altera comitans, seu consequens. Antecedens necessitas est, quæ oritur ex causa antecedente, & necessario operante, atque ad unum determinatâ. Posita enim tali causâ, necessario sequitur effectus. Hoc pacto necessarium est, cras solem oriri, quia ortus solis provenit à causa necessaria & determinata. Comitans seu consequens necessitas est, quæ non oritur ex causa necessaria, & ex ipsa positione effectûs, etiamsi effectus liber sit & à libera causa proveniat; hoc pacto necessarium est, Petrum sedere, posito quod sedeat; aut sedisse, posito quod sederit; aut sessurum esse, posito quod sessurus sit. Hæc necessitas non tollit libertatem, sed potius præsupponit. Quod ergo Deus præsciat Antichristum peccaturum esse, est quidem necessarium, non tamen antecedente sed consequente necessitate, illa enim necessitas non oritur ex aliqua causa necessario operante, quæ præcedat peccatum, sed oritur ex ipsa positione futuri peccari. Posito enim quod Antichristus liberè sit peccaturus, necesse est peccaturum esse, & Deum hoc non ignorare quia omnia novit, nihilominus, quod sit peccaturus, hoc non provenit ex aliqua causa antecedente quæ urgeat aut necessitet illum ad peccandum.

*Veritas enunciationis de praterito aut futuro
pendet à veritate enunciationis
de prasenti.*

1. Vel ita, *Omnis enunciatio de praterito aut futuro
vera, fuit aut erit aliquando vera de prasenti*: ut ve-
rum est, Aristoteles audivit Platonem, similiter hæc
est vera, Extremum judicium erit, quia aliquando
verum erit dicere, judicium extremum est; falsum
autem est si dicas, Petrus fuit Romæ, si nullum tem-
pus fuit in quo hæc vera fuit, Petrus est Romæ.

2. Contingit autem exceptio in duobus propositio-
num generibus, uti habet Durandus, 3. dist. 22. q. 1.
1. in propositionibus universalibus. Nam verum est
si dicam, Omnes Israelitæ qui cum Mose exie-
runt ex Ægypto, fuerunt mortui, nullum tamen
tempus fuit, quo hæc de prasenti, Omnes Israelitæ
qui cum Mose exierunt ex Ægypto moriuntur, fuerit
vera, quoniam scilicet non simul sed diverso tempo-
re mortui fuerunt. 2. In terminis accidentalibus:
nam si paries heri fuisset niger, & hodiè esset deal-
batus, verum esset si hodiè dicerem, Hoc album
heri fuit, & tamen heri falsum fuisset, si dixissem, Hoc
album est. Sic verum jam est dicere, Hic homo
(loquitur de Christo) fuit antequam conciperetur in
utero virginis, & tamen si quis ante illud tempus,
quo fuit conceptus in prasenti tempore dixisset, Hic
homo est, falsum dixisset: quæ quidem ex seq. ma-
gis constabunt.

REGULA IV.

*Ad veritatem propositionis requiritur, ut omne
id quod significatur voce predicati conve-
nias subiecto. Durandus.*

Desumimus hanc & seqq. duas propositiones ex
Durando, l. c. & videntur mihi valde utiles & nota-
tu dignæ, ita ut hæc sunt vera, Hoc quod tibi trado,
est

est poculum aureum, oportet ut & poculum sit, & ex auro constet. Quod si vel ex auro non constet, licet poculum sit, vel poculum non sit, licet ex auro constet, locutio falsa erit. Excipiendum autem est quando in prædicato continetur *determinatio alienans vel diminuens*, tunc enim necesse non est ut omne quod importatur per prædicatum, conveniat subiecto, ut verum est, si dicam, Cadaver est animal mortuum, & tamen *animal esse* ipsi non competit. Ita hæc oratio, Æthiops est albus secundum dentes, est vera, cum tamen albus non sit.

REGULA V.

Ad veritatem propositionis non requiritur ut prædicatum conveniat subiecto secundum omne id quod significatur aut implicatur in subiecto, sed sufficit si conveniat ipsi secundum aliquid, quod per ipsum importatur.

Non ista vera est, Hoc album currit; ubi in subiecto duo importantur, nempe materiale ut animal, & formale ut albedo, currere convenit huic albo, non secundum omne id quod per vocem *album* significatur, quia non convenit ipsi secundum quod album est, sed solum ratione suppositi, cui albedo inest. Ita Christus dixit, Ego sum antequam Abraham erat, cum tamen esse antequam Abraham erat, competat Christo non secundum omne id quod voce hæc significatur, quia non competit ipsi ratione humanæ naturæ, sufficit quod conveniat ratione divini naturæ aut suppositi.

REGULA VI.

Ad veritatem in propositionibus requiritur ut omne quod implicatur in subiecto, conveniat subiecto eo tempore quo fit implicatio.

Hoc est, quamvis non necesse sit ut prædicatum conveniat subiecto secundum omne id quod in subiecto implicatur, seu per illud importatur, oportet tamen

tamen ut id quod implicatur in subiecto conveniat eo tempore, quo fit implicatio, h. e. ut ego intelligo, eo tempore quo propositio profertur, v. g. si jam dicas, Homo albus currit, & jam nullus homo sic albus, propositio est falsa, propterea quod albedo in subiecto jam implicatur, quæ in eo tamen non est. Ita si paries hic heri fuisset niger, hodie autem esset dealbatus, & ego heri dixissem, Hoc album (pariem monstrato isto) est, propositio fuisset falsa, propterea quod hesterno die, quo propositio prolata, & implicatio circa subiectum, nempe conjunctio parietis & albedinis, facta fuisset, illa implicatio seu conjunctio nondum fuit, nondum enim ille fuit albus. At si hodie dicerem, Hoc album heri erat, propositio esset vera, quia hodie est illa conjunctio parietis & albedinis, quæ sufficit ut paries dicatur albus hodie, neque aliud quid deest propter cujus absentiam propositio illa falsa reddatur. Ita si de Christo intra triduum mortis dixissem, Hic homo est, propositio fuisset falsa, quia in Christo implicatur humana natura, quæ tum non fuit, quia ut humana natura sit, requiritur unio inter corpus & animam, quæ Christo in sepulcro jacente fuit dissoluta. At alia ratio est, si jam dicam de Christo, Hic homo vel Christus in triduo mortis fuit, quia id quod in subiecto implicatur, nempe humana natura, cum supposito divino unita ipsi supposito jam convenit, & est filius Dei jam formaliter homo. Unde hæc propositio jam est vera.

REGULA VII.

A propositione affirmativa finita ad negativam infinitam, & vice versâ valet consequ.

REGULA VIII.

A propositione negativa finita, ad affirmativam infinitam, & contrâ valet consequentia.

I. Propositio finita est, cujus tam subiectum quam predicatum est finitum, ut, Alexander est Rex. Infinita est cujus aliquis terminus est infinitus. Quid autem

tem sit terminus finitus & infinitus manifestum est, nimirum ille est finitus, qui *negationem expressam non habet in principio*, ut homo, arbor: Infinitus est qui *constat ex finito & particula negativa proposita*, ut non homo, non arbor.

2. Porro infinita triplex est: vel *ex parte subiecti tantum*, ut non lapis est animal; vel *ex parte prædicati tantum*, ut lapis est non animal; vel *ex parte utriusque*, ut non lapis est non animal.

3. Inter propositionem finitam & infinitam de subiecto infinito nulla est consequentia, cuius aliquam rationem vide apud Zabarellam, *in tab.* Inter infinitas verò propositiones ex parte prædicati datur consequentia atque æquipollentia, cum finitis etenim ex affirmativa finita, sequitur negativa infinita, & vice versâ; ut Petrus est homo, Ergò, non est non homo. Similiter ex affirmativa infinita, sequitur negativa finita, & vice versâ, ut Socrates est non sapiens, Ergò, non est sapiens. Inter duas affirmativas verò sunt, & inter duas negativas nulla datur consequentia, quod significavit *Aristoteles*, 2. *de interp.* c. 1. Si enim ex affirmativa finita, sequeretur affirmativa infinita, & vice versâ, ut si ex hac, Petrus est doctus, sequeretur ista, Petrus est non doctus, tunc contradictoria verè affirmarentur de eodem. Si verò ex negativa finita sequeretur negativa infinita, & vice versâ, ut si ex hac, Petrus non est doctus, sequeretur, Petrus non est non doctus, duo contradictoria negarentur de eodem, & sic inter ea daretur medium.

4. Valet autem consequentia inter eas propositiones de quibus dixi, modò observentur sequentes cautiones, I. *Ex particulari non inferitur universalis*, non enim sequitur, Quidam homo non est doctus, Ergò, omnis homo est non doctus.

5. II. *Totum prædicatum oportet esse infinitum* Nam si ejus tantum aliqua pars sit infinita, non necessaria est consequentia, ita non sequitur, Homo potest non scribere, Ergò, non potest scribere. Adam in statu integritatis potuit non peccare, Ergò, non potuit peccare.

6. III. *Quando*

6. III. Quando predicatum negativa finita est conjunctum ad affirmativam infinitam, non perperua est consequentia; non enim sequitur, Brutum non est animal intelligens, Ergo, Brutum est non animal intelligens, prior enim vera est, posterior falsa.

7. IV. Notandum quod consequentia inter affirmativam infinitam & negativam finitam in propositionibus reduplicativis, & qua fiunt cum voce per se & similibus, non sit mutua. Licet enim in illis ex affirmativa infinita sequatur negativa finita, ut ex hac, Homo quantum homo est non bestia, sequitur, Homo quantum homo non est bestia, tamen ex negativa finita non sequitur affirmativa infinita. Ex hac enim, Homo quantum homo non est albus, non sequitur ista, Homo quantum homo est non albus, prior enim vera est, posterior autem falsa, quod probo, Quicquid convenit homini, quantum est homo, convenit homini omni & semper, ejusque contrarium nunquam alicui competat, nam non album convenit homini quantum est homo. Ergo, non album omni homini, & semper convenit, neque ejus contrarium unquam alicui homini convenit. Conclusio est absurda, siquidem multi homines sunt albi; major est verissima, Quicquid enim convenit alicui quantum ipsum, convenit ipsi omni, & semper, nec ejus contradictorium unquam ulli convenire potest. Absurda igitur est minor. Videatur Cajetanus in opusculo de ente & essent. c. 4. q. 6.

REGULA IX.

Ab est tertii adjecti ad est secundi adjecti, valet consequentia.

1. Enunciationes simplices cum Nicolao Mosciensi, l. 3. in l. log. facimus triplices, quædam enim sunt de verbo substantivo, quædam de adjectivo, illæ iterum sunt vel de secundo adjacente, vel de tertio.

2. Enunciatio de secundo adjectivo, seu secundi adjecti est, in qua verbum substantivum ponitur nulla alia voce pro predicato ibi appositâ, ut homo est, ceterum est. Enunciatio de adjacente tertio est, in qua ponitur

ut verbum substantivum nomine post illud sequente, ut homo est mortalis, cælum est corruptibile.

3. Ubi & hoc notamus, *Enunciationum de verbo adjectivo eandem esse rationem, idemque de illis judicandum, quod de illis quæ tertii sunt adjecti*: idque docet Aristoteles cum 5. Met. c. 5. ait, nihil differre, Homo est convalescens, & homo convalescit, Homo est ambulans vel secans, & homo ambulat vel secat.

4. Queritur jam an ex propositione de tertio adjecto liceat inferre propositionem de secundo. Et licere patet indè, quia sequitur, Paries est albus, Ergò, paries est. Homo est ambulans, Ergò, ambulat. Non licere indè perspicitur, 1. quòd posito, in toto mundo non dari lupos, sicut in Anglia non reperiuntur, non sequitur, Lupus est animal, Ergò, lupus est, quia illud in eo casu verum esset, hoc falsum. 2. In hyeme hæc propositio vera est, Rosa est species, falsa tamen ista, rosa est. 3. Ista propositio, Adam (primus homo) est non sedens, vera est; hæc tamen, Adam est, falsa.

5. Pro explicatione dico, *Regulam non valere in propositionibus necessariis & essentialibus*, quandoquidem in hisce prædicatum convenit subiecto etsi non existat. Unde si nulli lupi essent in rerum natura hæc propositio esset vera, Lupus est animal, falsa hæc, Lupus est.

6. *Quantum ad propositiones accidentales non valet regula*, I. quando prædicatum est extrinsecè denominans ab actu intellectus, appetitus, phantasie, & si quæ alia est facultas animæ, quæ versatur circa subiectum absens vel non existens. Unde hæc propositiones sunt veræ, Eclipsis præscitur, Sanitas amatur abegro, Rosa est species; & istæ sint falsæ, Eclipsis est, Sanitas est, Rosa est.

7. Dixi autem quando *prædicatum est extrinsecè denominans ab actu intellectus, &c.* quia eorum quæ intrinsecè denominant, item quæ extrinsecè à sensibus, aut aliis rebus alia est ratio. In hisce enim ab æ tertii adjecti ad est secundi adjecti valet consequentia, Paries est albus, Ergò, est. Homo ambulat, Ergò

Ergò, homo est. Paries conspicitur, Ergò, est. Ignis calefacit, Ergò, ignis est.

8. II. *Non valet quando pradicatum est privativum*, ut non sequitur, Adam est non sedens, Ergò, Adam est. Dixi purè *negativum*, quia privativorum eadem est ratio, quæ positivorum. Nam *privativorum* quædam sunt talia, ut *opponantur terminis denominantibus intrinsecè*, & sic ipsa etiam dici possunt *intrinsecè denominantia*, ut cæcum, opponitur enim videnti, quod est *intrinsecè denominans*. Quædam sunt huiusmodi ut *opponantur terminis denominantibus extrinsecè*, & sic ipsa etiam *extrinsecè denominantia* vocari possunt, ut incognitum, irreperitum; Cognitum enim, cuius privatio est incognitum, dicitur à cognitione quæ est extra id quod cognoscitur. Jam dico, *Ab est tertii adjecti ad est secundæ adjecti valet consequentia*, & quando *pradicatum est privativum*, ut homo est cæcus, Ergò, homo est : Aer est tenebrosus, Ergò, aer est.

9. Exceptio autem est, quando privativum est *extrinsecè denominans ab actu intellectûs, appetitûs, aut phantasiæ*. Non sequitur, dies extremus est incognitus (quantum nescimus quando futurus sit) Ergò, Dies extremus est. Sed omnia ista latius deducta vide superiùs circa reg. 4. III. 1.

10. Dicis, Mortuum est terminus privativus, oppositus viventi, quod est *extrinsecè denominans*, nec tamen sequitur, Petrus est mortuus, Ergò, Petrus est.

11. Potest responderi, *Mortuum* non esse accidens seu prædicamentum accidentale hominis, sed ipsi opponi, quod patet ex rationibus hominis & mortui. *Essentia* hominis est, esse corpus animatum, seu vivum : quoniam igitur mortuum tollit rationem vivi, & opponitur ipsi, sequitur mortuum etiam homini opponi.

12. Sed dicis, Hæc propositio est vera, Homo est mortuus, Ergò, mortuum homini non opponitur, quia oppositum de opposito verè non prædicatur.

13. Resp. Subjectum illius propositionis, nempe *homo*, non esse hominem qui jam vivit, & verè est homo, sed ampliandam ejus esse vim ad præteritum,

ſe enim vera eſt iſta propoſitio, Homo qui eſt, vel fuit, eſt mortuus: quam reſponſionem ſuppeditat Caſſianus, in *prædic. c. 4.*

14. Poſſeſt & reſponderi, quando prædicatum in propoſitione de tertio adjecto, tempus præteritum vel futurum connotat, verbum in propoſitione de ſecundo adjecto ponendum eſſe in eodem tempore quod prædicatum ſignificat, aut ampliandum eſt ad illud tempus, quod fit cum diſjunctione, ut Petrus eſt viſus, Ergò, fuit vel eſt. Quidam Imperator eſt oppugnaturus Turcas, Ergò, quidam Imperator eſt vel erit. Sic ergò & in hoc ſequitur, Homo eſt mortuus, Ergò, homo fuit, vel, Ergò, homo eſt vel fuit. Idem attendendum eſt in verbis adjectivis propoſitionum tertii adjecti, ut, Petrus ambulavit, Ergò, Petrus eſt. Quidam Imperator oppugnabit Turcas, Ergò, quidam Imperator eſt vel erit. Atque hiſce Explicationem Regularum finimus.

D E O

Sit laus, honor, & gloria.

F I N I S.

